

วารสารปัญญาปณิธาน

Pañña Panīthan Journal

P-ISSN : 2672-9679 ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2567

E-ISSN : 2697-5122 Vol.9 No.2 July - December 2024

วัตถุประสงค์

วารสารปัญญาปณิธาน เป็นวารสารวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย เลขมาตรฐาน ISSN : 2672-9679 (Print) และ ISSN : 2697-5122 (Online) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิด รายชื่อ (Double blind peer reviewed) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับ พิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย มีกำหนดออกวารสารปีละ 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม-มิถุนายน / ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม-ธันวาคม (ราย 6 เดือน) ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยเสนอหรือกำลังเสนอตีพิมพ์ในวารสารวิชาการใดมาก่อน

ที่ปรึกษา

พระพรหมบัณฑิต,ศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระธรรมวัชรบัณฑิต,ศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเทพปวรเมธี,รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระราชวัชรสารบัณฑิต,รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระปัญญาวชิรบัณฑิต,รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเทพวชิรคุณ,รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย
พระครูภาวนาธรรมโฆสิต,ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย
พระครูโพธิชยานุสิฐ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย
พระครูปริยัติรัตนาลงกรณ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย
ดร.ชนันวัฒน์ คำเหลือง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย
นายชาญไชย พิมพ์คำ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

บรรณาธิการบริหาร

พระมหาประหยัด ปญฺญาวโร,ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

พระมหาสมเด็จ มหาสมิทธิ,ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

กองบรรณาธิการ

ผศ.ดร.สุกัญต์ แสงโชติ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย
พระเดชขจร ขนฺติธโร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย
นายอภิวัฒน์ชัย พุทธจร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย
รศ.ดร.มนตรี วิวาทสุข	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผศ.ดร.ปาริชาติ ทุมนันท์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผศ.ดร.สมบัติ มั่งมีสุขศิริ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผศ.ดร.กนิษฐ์กานต์ ปันแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

ผศ.ดร.อัมเรศ เนตาสีทธิ์
ดร.สกุล อันมา
ดร.จุฬารัตน์ วิชานาติ
ผศ.ดร.จิตาภา เร่งมีศรีสุข
ดร.สมพงษ์ เกษานุช
ดร.ฐิติวรรณ สิ้นธนอก
ดร.ขวัญฤดี เคนหาราช
ผศ.ดร.เกษญา ผาทอง
ว่าที่ร้อยตรีเอกสิทธิ์ สนามทอง

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
มหาวิทยาลัยบูรพา
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

นางอิงอร บุตรศรีมา
นายปัญญา ไชยสุข

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระวันชัย ฤทธิ์โตโต,ดร.
ดร.กัมพล นะวัน
นายอนันต์ คติยะจันทร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ฝ่ายกฎหมาย

ดร.เพิ่ม หลวงแก้ว

มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย

ออกแบบปก

นายเทวราช เจริญเวทย์

จัดรูปเล่ม

นายกิตติศักดิ์ พรหมกุล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พิสูจน์อักษร

นายสุวิทย์ ขาวนอก

นักวิชาการอิสระ

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์

ถนนประจักษ์ศิลปาคม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 43000

โทรศัพท์ : 042-460082

เจ้าของ

สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

อาคารหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ ชั้น 3

219 หมู่ที่ 3 ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 43100

โทรศัพท์ : 042- 495333, 08-7853-1097 โทรสาร : 042-495222

บทบรรณาธิการ

วารสารปัญญาปณิธานฉบับนี้ เป็นปีที่ 9 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2567) ซึ่งเป็นฉบับสุดท้ายของปี 2567 และเตรียมพร้อมสำหรับการประเมินคุณภาพวารสารจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) ในเดือนกุมภาพันธ์ 2568 นี้ วารสารได้เพิ่มจำนวนบทความจาก 20 บทความเป็น 30 บทความ ตั้งแต่ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2567) เป็นต้นมา

บทความที่ได้รับการพิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ในฉบับนี้ มีทั้งบทความที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีบทความทั้งหมดจำนวน 30 บทความ แบ่งเป็นภาษาไทย 27 บทความ และภาษาอังกฤษ 3 บทความ แบ่งเนื้อหาสาระออกเป็น 4 กลุ่มคือ กลุ่มที่ 1 บทความวิชาการและบทความวิจัยเกี่ยวกับด้านพุทธศาสนาประยุกต์ จำนวน 3 บทความ กลุ่มที่ 2 บทความวิชาการและบทความวิจัยเกี่ยวกับด้านการศึกษ จำนวน 19 บทความ กลุ่มที่ 3 บทความวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการภาครัฐ จำนวน 3 บทความ และกลุ่มที่ 4 บทความวิจัยเกี่ยวกับด้านกฎหมาย จำนวน 5 บทความ

บทความจำนวน 30 บทความ ได้รับการกลั่นกรองและการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิในด้านสาขาวิชานั้น ๆ และผู้พิมพ์ได้แก้ไขตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้แนะนำแล้ว โดยกองบรรณาธิการได้บริหารจัดการบทความตามกระบวนการของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) ทุกขั้นตอน

กองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้พิมพ์ ที่ได้ส่งบทความเข้ามาตีพิมพ์ในวารสารปัญญาปณิธานฉบับนี้ และขอขอบคุณคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ได้สละเวลาในการอ่านบทความและชี้แนะผู้พิมพ์ เพื่อนำไปแก้ไข ปรับปรุง ทำให้บทความมีความสมบูรณ์ และมีคุณภาพยิ่งขึ้น ขอขอบคุณกองบรรณาธิการและคณะทำงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ที่ได้ทำงานด้วยความวิริยะอุตสาหะ พุ้มเท เสียสละ ดำเนินงานวารสารฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

(พระมหาประหยัด ปญญาโร,ดร.)

บรรณาธิการบริหาร

วารสารปัญญาปณิธาน

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กองบรรณาธิการ	(ก)-(ง)
บทบรรณาธิการ	(จ)-(จ)
สารบัญ	(ฉ)-(ฐ)
บทความวิชาการ : Academic Articles	
บทบาทของวัดทางพระพุทธศาสนาในมิติการเป็นอุทยานการศึกษา THE ROLE OF BUDDHIST TEMPLES IN THE DIMENSION OF EDUCATIONAL PARKS พระมหาอำพล ธนปญโญ (ชัยสารี), พระมหาเกริกเกียรติ นีรุตติเมธี (ไพศาล เจริญลาภ), พระครูสุตสารบัณฑิต (จำนงค์ ผมไผ่), ประยูร แสงใส, พระครู ประภัสสรวิมลกิจ (เล็ก ทองแสน)	1-14
เบญจศีล เบญจธรรม: จริยธรรมพื้นฐานเพื่อสังคมสันติสุข THE FIVE PRECEPTS AND THE FIVE VIRTUES: FUNDAMENTAL ETHICS FOR A PEACEFUL SOCIETY สิรินาถ รักษาภักดิ์	15-28
วิธีการวิจัยในประชากรกลุ่มเปราะบางทางการศึกษา RESEARCH METHODS IN EDUCATIONAL VULNERABLE POPULATIONS จิราภรณ์ ผั่นสว่าง, เอกราช โฆษิตพิมานเวช, ระพีพัฒน์ หาญโสภณ, อมรรัตน์ ผั่นสว่าง	29-42
บทความวิจัย : Research Articles	
ปัญหาทางกฎหมายในการรับรองสถานะของภิกษุณีตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 LEGAL PROBLEMS IN RECOGNIZING THE STATUS OF BUDDHIST NUN FOLLOW TO THE SANGHA ACT B.E. 2505 วรุฒิ บุญมี, อัจฉราพร สี่หัตถะ	43-56

สารบัญ (ต่อ)

ความต้องการจำเป็นเพื่อเสริมสร้างความรู้และความสามารถในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับโดยใช้การเรียนรู้แบบผสมผสานของนักศึกษาครูสาขาวิชาคณิตศาสตร์	57-70

THE PRIORITY NEEDS TO ENHANCE KNOWLEDGE AND ABILITY TO DESIGN BACKWARD LEARNING UNITS BASED ON BLENDED LEARNING FOR MATHEMATICS PROGRAM STUDENTS

ก้องภพ ศิริบุตร

ผลของการเรียนโดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิดต่อความสามารถในการอ่านภาษาไทยเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	71-84

THE EFFECTS OF SQ4R TECHNIQUE SUPPLEMENTED WITH MIND MAP ON THAI READING COMPREHENSION ABILITIES OF PRATHOMSUKSA 5 STUDENTS

กฤษฎิยา หมื่นเรือคำ, ศศิพงษ์ ศรีสวัสดิ์

การพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21	85-98

THE DEVELOPMENT OF INTERACTIVE LEARNING MEDIA WITH STEM EDUCATION AUGMENTED REALITY TECHNOLOGY FOR THE 21 ST CENTURY CLASSROOM

กฤษฎาภรณ์ จันทะคุณ, ธิตี จันทะคุณ

สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ระบบนิเวศการเรียนรู้ของโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	99-112

THE CURRENT AND DESIRABLE CONDITIONS OF LEARNING ECOSYSTEM OF PRINCESS CHULAPHORN SCIENCE HIGH SCHOOL UNDER OFFICE OF THE BASIC EDUCATIONAL COMMISSION

สุภารัตน์ วัฒนธรรม, วัลลภา อารีรัตน์, เกื้อจิตต์ นิยมทิม

สารบัญ (ต่อ)

ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร	113-126
THE SUPER LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS SCHOOL UNDER BANGKOK METROPOLITAN	
วีณา ช่วงโชติ, ศิริพงษ์ เศวตภายน	
การพัฒนาความสามารถทางภูมิศาสตร์ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ	127-140
THE DEVELOPMENT GEOGRAPHIC ABILITIES USING LEARNING MANAGEMENT BASED ON GEOGRAPHICAL PROCESS AND COLLABORATIVE LEARNING	
นันธิชา เรือนนา, อธิราชย์ นันชนันต์, พิจิตรา ธงพานิช	
การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของตัวบ่งชี้โรงเรียนคุณภาพสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1	141-154
CONFIRMATORY FACTOR ANALYSIS OF SCHOOL'S QUALITY INDICATORS UNDER THE NONG KHAI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1	
มนูญ ภูมิประสาท, สิทธิชัย สอนสุภี	
ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1	155-168
SCHOOL ADMINISTRATOR'S CHARRISMATIC LEADERSHIP ADFECTING SCHOOL'S EFFECTIVENESS UNDER UDONTHANI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1	
ภูเบศร์ ชื่นชม, เสาวณี สิริสุขศิลป์, ปารย์พิชชา ก้านจักร	
การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร	169-182
KNOWLEDGE MANAGEMENT TO DEVELOP STUDENT CHARACTERISTICS ACCORDING TO INTERNATIONAL STANDARDS OF SCHOOLS UNDER THE SAKON NAKHON SECONDARY EDUCATION SERVICE AREA OFFICE	
อิสระ ดอนหลักคำ, พงษ์ศักดิ์ ศรีจันทร์, พิมพ์พร จารุจิตร	

สารบัญ (ต่อ)

- คุณภาพชีวิตการทำงานที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของ 183-196
ครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร
สมุทรสงคราม

THE QUALITY OF WORK LIFE AFFECTING THE PERFORMANCE ACCORDING
TO PROFESSIONAL STANDARDS OF TEACHERS IN SCHOOLS UNDER THE
SAMUT SAKHON AND SAMUT SONGKHRAM SECONDARY EDUCATIONAL
SERVICE AREA OFFICE

ศุภักษร สุนทรวัฒน์, นิษฐ์สินี กู้ประเสริฐ

- การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล 197-208
ช่องกุ่ม อำเภอดอนนาค จังหวัดสระแก้ว

THE PUBLIC PARTICIPATION IN COMMUNITY FORESTRY MANAGEMENT OF
THE CHONG KUM SUBDISTRICT ADMINISTRATIVE ORGANIZATION,
WATTHANA NAKHON DISTRICT, SA KAEU PROVINCE

ภัทรกร จ่ายเพ็ง, วัชรพิพัฒน์ ศิลปรัตน์

- การบริหารสถานศึกษาตามหลักสารานิยธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่ม 209-222
โรงเรียนมัธยมศึกษาสหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
มัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู

THE EDUCATIONAL INSTITUTION ADMINISTRATION ACCORDING TO THE SIX
SĀRĀNĪYADHAMMA OF EDUCATIONAL INSTITUTION ADMINISTRATORS IN
LAK MUEANG LOEI UNITED CAMPUS GROUP UNDER THE OFFICE OF
SECONDARY EDUCATION SERVICE AREA, LOEI AND NONGBUALAMPHU

สิทธิชัย เทียมไธสงค์, พระครูปลัดสมชัย นิสสโภ, พระมหาสุภาวิชญ์ ปภสฺสโร

สารบัญ (ต่อ)

ผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัสที่มีต่อ
ความสามารถในการอ่านสะกดคำภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 1

THE EFFECT OF LEARNING MANAGEMENT BY USING PHONICS METHOD AND
MULTI-SENSORY APPROACH ON THAI SPELLING READING ABILITY OF
PRATHOMSUKSA 1 STUDENTS

กุลธิดา เกิดไทย, ศศิพงษ์ ศรีสวัสดิ์

การประเมินโครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยยึดกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาเป็น
ฐาน

EVALUATION OF THE PROJECT DEVELOPMENT QUALITY EDUCATION BY
TAKING THE SCHOOL NETWORK AS THE BASE

มติภา ชัยชิต, ระพีพัฒน์ หาญโสภณ

แนวทางการพัฒนากรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2

GUIDELINES FOR THE GROWTH MINDSET DEVELOPMENT OF SCHOOL
ADMINISTRATOR UNDER THE NONG KHAI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE
AREA OFFICE 2

กฤษฎาพร พากเพียร, วัลลภา อารีรัตน์

การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาฬสินธุ์

DEVELOPMENT A PROGRAM TO ENHANCE STRATEGIC LEADERSHIP OF
SCHOOL ADMINISTRATOR UNDER KALASIN SECONDARY EDUCATIONAL
SERVICE AREA OFFICE

สุริยา รัตนสุริยากร, ชัยยนต์ เพาพาน

สารบัญ (ต่อ)

**แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 279-292**

GUIDELINES FOR EDUCATIONAL INSTITUTION ADMINISTRATION ACCORDING
TO THE PRINCIPLES OF GOOD GOVERNANCE BY EDUCATIONAL INSTITUTION
ADMINISTRATORS UNDER THE JURISDICTION OF THE PHITSANULOK
PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE, AREA 3

ภักขร สิริวงษ์

**แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย 293-306**

GUIDELINES FOR DEVELOPING BEHAVIORAL LEADERSHIP SECONDARY
SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER THE OFFICE OF SECONDARY
EDUCATIONAL SERVICE AREA NONG KHAI PROVINCE

จิรวัดน์ เงินโพธิ์กลาง, เสาวนี สิริสุขศิลป์, ปารย์พิชชา ก้านจักร

**บั้งไฟพญานาค: คติ ความเชื่อ ศรัทธา สู่การยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถี
ชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย 307-320**

NAGA FIREBALLS: BELIEFS, FAITH, AND TRADITIONS TOWARDS ENHANCING
ECOTOURISM AND PRESERVING COMMUNITY LIFESTYLES IN NONG KHAI
PROVINCE

พระมหาจันทงค์ สิริวณฺโณ (ผมไผ่), ทองคำ ดวงชั้นเพชร, อริย์ธัช เลิศรวมโชค

**แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนใน
ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ 321-334**

GUIDELINES TO PROMOTE CREATIVE TOURISM FROM CULTURAL CAPITAL
OF COMMUNITY IN TAMBOL TONPAO, SANKAMPHAENG DISTRICT,
CHIANGMAI

สารบัญ (ต่อ)

การพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อพระใส (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย 335-348

THE DEVELOPMENT OF THE LUANG PHOR PHRA SAI LEARNING CENTER
SYSTEM (WAT PHO CHAI), NONG KHAI PROVINCE

พระครูสมุห์หัตถพร ปิยธมฺโม (คำเพชรดี), สมชัย ศรีนอก, พระมหาสมบุญ
สุธมฺโม

แนวทางที่เหมาะสมในการเสนอขอพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปกรณีจำเลย 349-362

ได้รับอนุญาตให้ทำงานบริการสังคมหรืองานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ

APPROPRIATE APPROACHES FOR PROPOSING A GENERAL ROYAL PARDON IN
THE EVENT THAT THE DEFENDANT IS PERMITTED TO PERFORM SOCIAL
SERVICE OR PUBLIC WORK INSTEAD OF FINES

อำนาจ ศรีวะวงศ์, บัณฑิต ขวาโยธา

ปัญหาการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติว่า 363-376

ด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ.

2542

PROBLEMS WITH THE REMOVAL OF LOCAL COUNCIL MEMBERS OR LOCAL
ADMINISTRATORS, ACCORDING TO THE ACT ON VOTING TO REMOVE
LOCAL COUNCIL MEMBERS OR LOCAL ADMINISTRATORS, B.E. 2542

วิลาวรรณ ศรีเพชร, บัณฑิต ขวาโยธา

A COMPARISON OF THE ROLE OF HUMAN RIGHTS COMMISSIONS IN THE 377-388

PREVENTION AND SUPPRESSION OF TORTURE AND ENFORCED
DISAPPEARANCES IN THAILAND AND THE PHILIPPINES

Jirasek Inthanin, Suntaree Buchitchon

TRANSPARENCY AND ACCOUNTABILITY: ISSUES IN MYANMAR'S PUBLIC 389-402
OFFICIAL ETHICS LAW

Nyein Yadanar San

สารบัญ (ต่อ)

MEASURES TO CURB CORRUPTION IN PUBLIC PROCUREMENT OF MYANMAR AND THAILAND	403-414

Su Myat Nwal

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารปัญญาปณิธาน	415-415
คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ	416-429

บทบาทของวัดทางพระพุทธศาสนาในมิติการเป็นอุทยานการศึกษา*

THE ROLE OF BUDDHIST TEMPLES IN THE DIMENSION
OF EDUCATIONAL PARKS

พระมหาอำพล ธนปญโญ (ชัยสารี)

Phramaha Ampol Dhanapañño (Chaisaree)

พระมหาเกริกเกียรติ นิลุตติเมธี (ไพศาลเจริญลาภ)

Phramaha Koekkiad Niruttimatee (Phaisancharoenlap)

พระครูสุตสารบัณฑิต (จ๋านงค์ ฌมไผ่)

Phrakrusutasarabundit (Jumnong Pompai)

ประยูร แสงใส

Prayoon Saengsai

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

พระครูประภัตรวิมลกิจ (เล็ก ทองแสน)

Phrakrupapassornwimolkit (Lek Thongsaeen)

โรงเรียนประภัตรวิมลวิทยา วัดศรีนวล ขอนแก่น, ประเทศไทย.

Prapassornwittaya School, Wat Srinual, Khon kaen, Thailand.

E-mail: ampol.cha@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของอุทยานการศึกษา ซึ่งเกิดจากการนำสภาพแวดล้อมมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้สำหรับเยาวชนและประชาชนทั่วไป แนวคิดนี้ได้รับการพัฒนามาต่อเนื่อง โดยเริ่มจากการพัฒนาวัดและโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ รวมถึงการจัดตั้งห้องสมุดในโรงเรียน ห้องสมุดสำหรับประชาชน และห้องสมุดวัด ตลอดจนการอนุรักษ์และพัฒนาหอไตร วัดในฐานะอุทยานการศึกษาจึงเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่าทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม โดยชาวไทยและชาวต่างชาติสามารถเข้ามาเพื่อการเรียนรู้ กราบสักการะพระพุทธรูปในวัดสำคัญ หรือทำบุญเพื่อความสุขและความเจริญในชีวิต นอกจากนี้ วัดยังเป็นที่ศึกษาศิลปะในเชิงวัฒนธรรม คำสอนทางพระพุทธศาสนา และอุทยานการศึกษา เป็นการปลูกฝังและส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน และแสวงหาความรู้ด้วยบรรยากาศที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีนิสัยรักการอ่าน แสวงหาความรู้และเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ตลอดชีวิต ส่งเสริมด้านโอกาสความคิดสร้างสรรค์ แบ่งปันและกระจายโอกาสในการเข้าถึงแหล่งข้อมูล ส่งเสริมทักษะชีวิต สนับสนุนจินตนาการ แรงบันดาลใจ และ

* Received: 19 October 2024; Revised: 14 November 2024; Accepted: 28 November 2024

สร้างวัดกรรม ความหมายในเชิงโดยพฤตินัย วัด หมายถึง พุทธสถาน ประกอบด้วย 3 เขต คือ เขต พุทธาวาส เขตธรรมาวาส และเขตสังฆาวาส ส่วนในเชิงนิตินัย วัดที่ได้รับการรับรองตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ต้องได้รับ พระราชทานพระบรมราชานุญาตสำหรับการสร้างวัดเสียก่อน เพื่อให้มีสถานะที่ชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้ วัดจึงถือเป็นสถาบันสำคัญที่ทำหน้าที่ทั้งอนุรักษ์และเผยแผ่วัฒนธรรม คำสอนทางศาสนา และสร้างแรงบันดาลใจในการแสวงหาความรู้ที่มีคุณค่าต่อสังคม.

คำสำคัญ: วัดทางพระพุทธศาสนา, อุทยานการศึกษา, แหล่งเรียนรู้

Abstract

This academic article highlights the significance of educational parks, which utilize the environment as a medium for learning for youth and the general public. The concept has been continuously developed, starting with the transformation of temples and schools into learning centers, establishing libraries in schools, communities, and temples, as well as preserving and developing traditional Thai library buildings known as *hor trai*. Temples, as educational parks, serve as valuable learning hubs for Buddhist teachings and cultural heritage. Both Thais and foreigners visit temples for educational purposes, to pay homage to revered Buddha images, or to make merit with hopes of attaining happiness and success in life. Additionally, temples are centers for studying cultural arts and Buddhist doctrines. As educational parks, they nurture and promote a love for reading and the pursuit of knowledge in an atmosphere conducive to learning. They encourage children and youth to cultivate lifelong learning habits, enhance creativity, expand access to information, and foster life skills, imagination, inspiration, and innovation. In practice, a temple is considered a Buddhist sanctuary consisting of three areas: *Buddhavas*, *Dhammawasa*, and *Sanghavas*, under the Sangha Act of 1962 and its amendment in 1992, a temple must receive royal permission for establishment to be recognized as a lawful institution. Thus, temples are vital institutions that not only preserve and disseminate cultural heritage and Buddhist teachings but also inspire the pursuit of knowledge, contributing significantly to societal development.

Keywords: Buddhist temple, educational park, learning resource

บทนำ

วัด คือ สถานที่อยู่ของพระภิกษุ สามเณร และเป็นศาสนสถานที่ช่วยขัดเกลาจิตใจประชาชน และวัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลและจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การให้ทาน รักษาศีล ฟังธรรม สวดมนต์ ไหว้พระ และกิจกรรมทางศาสนา เป็นต้น เป็นการแสดงออกทางด้านขนบธรรมเนียมและประเพณีต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ทำหน้าที่ทั้งผู้ผลิต ผู้อนุรักษ์ และผู้สอนศิลปะแก่ประชาชน เป็นที่ปรึกษาด้านการครองตน อาชีพ แก้ปัญหาชีวิต แก้ปัญหาสังคม แม้กระทั่งแก้ปัญหาครอบครัว เป็นสถานที่สงเคราะห์ผู้ยากไร้ เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ สงคราม เป็นต้น เป็นสถานพยาบาล ที่พักคนเดินทาง สโมสรให้ชาวบ้านได้พบปะกัน สถานบันเทิง จัดงาน เทศกาลต่าง ๆ (สิริวิวัฒน์ คำวันสา, 2544) อีกทั้งวัดยังเป็นสถานที่อยู่ของพระสงฆ์และที่บำเพ็ญกุศลของชาวพุทธ และเป็นสถานที่พัฒนาคนให้เป็นคนดีของสังคมในรูปแบบของพระพุทธศาสนา วัดจึงเป็นสถานพัฒนาพุทธบริษัท 4 รูปแบบ คือ รูปแบบแรกเป็นการพัฒนาพระภิกษุ สามเณร รูปแบบที่สองเป็นการพัฒนาพระภิกษุณี รูปแบบที่สามเป็นการพัฒนาอุบาสก และรูปแบบที่สี่เป็นการพัฒนาอุบาสิกา วัดจึงเป็นสถานที่หรือแหล่งในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนในชาติในรูปแบบที่แตกต่างกัน แต่มีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกัน คือ พัฒนาคนในชาติให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุข (พระครูโสภิตปัญญากร (กล้า กตปุญโญ) และคณะ, 2558)

ดังนั้น วัดเป็นสถานที่เหมาะสมที่จะเป็นอุทยานการศึกษาให้กับชาวบ้าน เป็นสถานที่สนทนาธรรม และเป็นคลังพัสดุ เช่น ถ้วย ชาม โต๊ะ เก้าอี้ ให้ชาวบ้านยืมเมื่อมีงาน เป็นศูนย์การปกครองท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชน ข้าราชการใช้เป็นสถานที่ประชุม เป็นสถานศึกษาของชุมชน พระภิกษุ สามเณร ลูกหลานของชาวบ้านได้เล่าเรียน เช่น โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ธรรมศึกษา และเป็นห้องสมุดประชาชน เป็นต้น วัดจึงไม่ใช่สถานที่ท่องเที่ยว แสวงบุญอย่างเดียวที่เป็นอยู่เท่านั้น เหนือกว่านั้น วัดคือสถานที่เรียนรู้ศิลปศาสตร์สาขาต่าง ๆ เพื่อสร้างปัญญาแก้ปัญหาความทุกข์ของมนุษย์ ตั้งแต่ระดับสุดมยปัญญา คือปัญญาที่เกิดจากฟัง จินตมยปัญญา คือปัญญาที่ได้จากการคิด และที่สำคัญที่สุดคือ ภาวนามยปัญญา คือปัญญาสำเร็จจากการลงมือปฏิบัติ ซึ่งเป็นความรู้ความเข้าใจตามความเป็นจริงของนามธรรมและรูปธรรมและนำไปบูรณาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

แนวคิดเกี่ยวกับอุทยานการศึกษา

โกวิท วรรณพัฒน์ กล่าวว่า อุทยานการศึกษาเกิดขึ้นจากแนวคิดเรื่องครูพูดได้และครูที่พูดไม่ได้ และในขณะนี้ได้พัฒนาแนวคิดติดต่อกันมาตามลำดับ เช่น เรื่องการพัฒนาวัด การพัฒนาโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ให้ร่มรื่น ให้สงบ การถวายความรู้ให้ภิกษุ สามเณร ครูอาจารย์ให้มีความรู้และจะได้สั่งสอนประชาชนและผู้สนใจในการศึกษา มีการจัดตั้งห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดวัด และมีการทำนุบำรุง และอนุรักษ์ และการพัฒนาหอไตร เป็นต้น ระยะเวลาหลังกระทรวงศึกษาธิการมีโครงการจัดสวนป่าในโรงเรียน ในวัด มีการพัฒนาวัดและโรงเรียนให้สะอาดร่มรื่นสงบ สวยงาม มีระเบียบ มีโครงการส่งเสริม “สวนสวย โรงเรียนงาม” และมีวารสารชื่อเดียวกันนี้เผยแพร่ผลงานและ

เผยแพร่ความคิด เชื่อว่าอุทยานการศึกษา โดยแนวคิดกว้าง ๆ ซึ่งหมายถึง สงบ หรือสถานที่ร่มรื่น มีความสะอาดเป็นระเบียบสวยงาม จะเป็นแหล่งความรู้ เป็นแหล่งกล่อมเกลาคิดใจผู้คนที่เข้าไปอยู่ เข้าไปใช้ ให้ละเอียดอ่อน และทำให้คนเจริญงอกงาม หากโรงเรียนในประเทศไทยสามหมื่นกว่าโรงเรียน วัดอีกกว่าสามหมื่นวัด โรงเรียนหลายโรงเรียน ได้มีลักษณะที่สามารถกล่าวได้ว่าเป็นอุทยานการศึกษาในแนวคิดที่กล่าวถึงแล้วนั้น

หากทั้งโรงเรียนและวัดได้พัฒนาไปในแนวทางแห่งแนวคิดอุทยานการศึกษา ซึ่งคงจะมีรูปแบบ รายละเอียดแตกต่างกันไปตามสภาพ แต่เน้นในหลักการแห่งความสะอาด สงบ ร่มรื่นและเป็นแหล่งวิชาการการเรียนรู้ และโดยทางตรงและทางอ้อม อิทธิพลของครูที่พูดไม่ได้เสริมโดยครูพูดได้ คงจะช่วยให้ปวงชน สังคมบ้านเมืองสะอาด สงบ รื่นรมย์ แจ่มใส คงจะทำให้เด็ก เยาวชนและประชาชนทั่วไปสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างเข้าใจ ประสมกลมกลืนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมีความสุขตามที่เราปรารถนามากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งโรงเรียนและวัดได้พัฒนาไปในแนวทางแห่งแนวคิดอุทยานการศึกษามีวัตถุประสงค์ไว้ ดังนี้

1. เพื่อให้ครู อาจารย์ ภิกษุ สามเณร ชุมชน องค์กรทั้งฝ่ายเอกชนและราชการ ได้ร่วมกันพัฒนาโรงเรียน สถาบัน การศึกษา วัด ฯลฯ เป็นอุทยานการศึกษา
2. เพื่อให้นักเรียน ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง เห็นว่า ความดีงาม ความสงบสุข ความร่มรื่น ความแจ่มใส ความเป็นระเบียบ สิ่งแวดล้อมที่ดีที่ปรากฏมีใจนั้น เราทุกคนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ยากดีมีเงิน สามารถสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์แห่งตนและผู้อื่น ชุมชนและประเทศชาติได้
3. เพื่อให้มีแหล่งการเรียนรู้ทั้งจากสิ่งแวดล้อมจากการปฏิบัติจริงและจากครู ข่าวสารข้อมูลกระจายอยู่ทั่วไปทั้งในเมือง นอกเมือง ทั้งชุมชนเล็ก ชุมชนใหญ่
4. เพื่อให้แนวคิดเรื่องอุทยานการศึกษาซึมซาบเข้าไปในชีวิตจิตใจของประชาชนทุกเพศทุกวัย และเข้าไปในวิถีชีวิตจะขยายเข้าไปอยู่ในบ้านเรือน ครอบครัวยุ และชุมชนทุกระดับปวงชน ความสะอาด ความเรียบง่าย ความร่มรื่น ความสวยงาม ความสงบ

มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

1. ประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจกับครู อาจารย์ ผู้บริหาร ภิกษุ สามเณร พระเถระ มหาเถรสมาคม และประชาชนทุกระดับ
2. รัฐบาล สมาชิกรัฐสภา ถือเป็นนโยบายแห่งรัฐ เป็นเป้าหมายที่จะพัฒนาสถานที่ของรัฐ โดยเฉพาะโรงเรียน วัด ให้เป็นอุทยานการศึกษา โดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม และให้อิสระในการแปรความคิดออกมาให้เป็นรูปแบบ ทั้งนี้ ให้มีเป้าหมายร่วมในเชิงแนวคิด คือ ความสงบ ความสะอาด ความเป็นระเบียบ ความแจ่มใส ความร่มรื่นและเป็นแหล่งความรู้และข้อมูล
3. ส่งเสริมสนับสนุนตัวร่วมที่จำเป็นตามกำลัง นอกจากดำเนินการตามข้อ 1 และข้อ 2 แล้ว อาจมีเรื่องแหล่งน้ำ ระบบน้ำดื่ม น้ำใช้ในโรงเรียน (ความร่มรื่นต้องอาศัยแหล่งน้ำ) เมล็ดหรือกล้าไม้ คัมภีร์/หนังสือ (รวมทั้งเครื่องมืออุปกรณ์การสื่อสารสมัยใหม่ วิทยุ โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ โทรสาร ฯลฯ)

4. ส่งเสริมองค์กรในท้องถิ่น ให้มีกำลังความคิด กำลังความรู้ กำลังการตัดสินใจ โดยเฉพาะวัด โรงเรียน องค์กรเอกชน ความเป็นนิติบุคคลของสภาตำบล ฯลฯ

5. จัดและส่งเสริมให้มีระบบข้อมูล และระบบการนิเทศติดตามการให้ความยอมรับ การยกย่อง เช่น ให้มีการบันทึกข้อมูลโดยคอมพิวเตอร์ ประวัติและแนวคิดในการพัฒนาอุทยานการศึกษาเป็นรายสถาบัน รายวัด รายโรงเรียน จัดให้มีหน่วยงานไปติดป้ายยกย่องว่า วัดแห่งนี้ สถาบันการศึกษาแห่งนี้ ได้รับการยกย่องให้เป็นอุทยานการศึกษา เป็นตัวอย่างแก่สถาบันการศึกษาอื่น ๆ ได้ (โกวิทย์ วรพิพัฒน์, 2567)

กล่าวโดยสรุป อุทยานการศึกษา เป็นเรื่องการพัฒนาวัด และการพัฒนาโรงเรียนให้เป็น ศูนย์กลางการเรียนรู้ ให้ร่มรื่น ให้สงบ เหมาะสมกับการให้มีความรู้ แก่ประชาชนและผู้สนใจในการศึกษา โดยมีองค์ประกอบที่เหมาะสมสำหรับการเรียนการสอน เช่น การจัดตั้งห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดวัด และมีการทำนุบำรุง และอนุรักษ์ และการพัฒนาหอไตร เป็นต้น อุทยานการศึกษาภายในวัด จะเป็นแหล่งความรู้ เป็นแหล่งกล่อมเกล่าจิตใจผู้คนที่เข้าไปอาศัย เข้าไปใช้ ให้ละเอียดอ่อน และทำให้คนเจริญงอกงาม

สถาบันอุทยานการเรียนรู้ (TK Park) กล่าวถึง การจัดทำโครงการห้องสมุดมีชีวิตหรืออุทยานการศึกษา มีวิสัยทัศน์ในการร่วมสร้างประเทศไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และมีวัตถุประสงค์ในการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เน้นการปลูกฝังและส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน และแสวงหาความรู้ด้วยบรรยากาศที่ทันสมัย ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีนิสัยรักการอ่าน แสวงหาความรู้ และเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ตลอดชีวิต ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนให้เยาวชนมีโอกาสพัฒนา แลกเปลี่ยนและแสดงผลงานที่มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถสร้างนวัตกรรม ผลผลิตหรือชิ้นงานจากการผสมผสานด้านศิลปะ วัฒนธรรม ค่านิยม หรือวิถีชีวิต นวัตกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีรูปแบบที่หลากหลาย

ในการดำเนินงานอุทยานการเรียนรู้ส่วนกลาง มีบทบาทและทำหน้าที่เป็นต้นแบบ เป็นแหล่งศึกษา วิจัยด้านห้องสมุดมีชีวิต และขยายผลไปยังเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อแบ่งปันและกระจายโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัย และสอดคล้องกับความสนใจของเด็กและเยาวชนในทุกภูมิภาค

แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ของสถาบันอุทยานการเรียนรู้แบ่งได้ 3 ทักษะ ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพ กิจกรรมส่งเสริมทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม และกิจกรรมส่งเสริมทักษะสารสนเทศสื่อเทคโนโลยี ซึ่งทั้ง 3 ทักษะนี้ สามารถจัดประกายการออกแบบกิจกรรม ให้ค้นพบตัวตน ต่อยอดทักษะ สร้างรายได้ และสร้างอาชีพต่อไปได้ ทั้งนี้ การบริหารจัดการอุทยานการเรียนรู้ประกอบด้วย 4 ด้านที่สำคัญ ได้แก่ 1. ด้านกายภาพ 2. เนื้อหาสาระ กิจกรรมและการบริการ 3. ด้านระบบและเทคโนโลยี 4. ด้านบุคลากร ซึ่งทั้ง 4 ด้านนี้จะช่วยทำให้อุทยานการเรียนรู้ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของเด็กและเยาวชน เป็นแรงบันดาลใจในการแสวงหาความรู้จากการอ่าน สร้างประสบการณ์การเรียนรู้และเปลี่ยนเป็นแรงในการขับเคลื่อนประเทศให้ก้าวไปข้างหน้าได้ต่อไป (สถาบันอุทยานการเรียนรู้, 2567)

แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลความรู้ ทั้งที่อยู่ในตัวบุคคล สถานที่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประสบการณ์ ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ สามารถหาความรู้และเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ จากการศึกษาข้อมูลและประสบการณ์การทำงาน เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ พบว่าการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 7 ด้าน

1. ข้อมูล/ชุดความรู้

ข้อมูล หรือเรื่องราว หรือสิ่งที่ได้จากแหล่งที่มาของความรู้ มีการนำมาเรียบเรียงให้เป็นระบบเป็นหมวดหมู่ สามารถทำความเข้าใจได้และพร้อมต่อการนำไปใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์ ทั้งความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) ซึ่งเป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคล เช่น ทักษะในการทำงาน ความคิดทัศนคติ และความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ซึ่งเป็นความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์จนเป็นหลักทั่วไป สามารถรวบรวมและถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่างๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี หนังสือ คู่มือต่างๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม การเก็บข้อมูลจากแหล่งความรู้ขึ้นอยู่กับลักษณะของที่มา เช่น ถ้าเป็นสถานที่อาจเก็บภาพถ่าย พร้อมประวัติความเป็นมา ความสำคัญของแหล่งความรู้ หรือถ้าเป็นตัวบุคคล อาจเก็บข้อมูลประวัติย่อ บทสัมภาษณ์ คุณงามความดี บันทึกประสบการณ์หรือความรู้ที่มี แต่ถ้าหากอยู่ในรูปแบบของประเพณี อาจบันทึกถึงความเป็นมา ความสำคัญ พิธีกรรมหรือขั้นตอนการปฏิบัติ เป็นต้น

2. ผู้ให้ข้อมูล/ผู้ถ่ายทอด

หมายถึง บุคคลที่สามารถบอกเล่าหรือถ่ายทอดข้อมูล ชุดความรู้ต่างๆ แก่ผู้เรียน ให้เกิดการเรียนรู้ เกิดความเข้าใจ และสร้างประสบการณ์ได้ ผู้ให้ข้อมูลต้องมีความเชี่ยวชาญ มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ถ่ายทอดเป็นอย่างดี และสามารถนำเสนอเรื่องราวออกมาได้อย่างน่าสนใจ

3. การออกแบบและการจัดลำดับ

หมายถึง ขั้นตอน วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ รูปแบบการเผยแพร่ หรือการนำข้อมูล เนื้อหาความรู้มาถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจ เช่น การลำดับเรื่องราว เหตุการณ์ที่น่าเสนอ การจัดทำกิจกรรมสาธิต เป็นต้น

4. กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้

หมายถึง กิจกรรมและกระบวนการที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การจัดกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้จากการลงมือทำ การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง เป็นต้น

5. สื่อการเรียนรู้

หมายถึง สื่อรูปแบบต่าง ๆ ที่ทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากกว่าการได้ฟังบรรยายเพียงอย่างเดียว เช่น อุปกรณ์สาธิต สิ่งของจริง (ของจริง) ป้ายข้อมูล โมเดลจำลอง วีดิทัศน์ เทคโนโลยีสื่อเสมือนจริง สื่ออินเทอร์เน็ตออฟฟ แอนิเมชัน เกมมัลติมีเดีย เป็นต้น การเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม

กับกลุ่มเป้าหมาย สัมพันธ์กับข้อมูล จะช่วยสร้างความน่าสนใจให้แหล่งเรียนรู้ และช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ได้

6. สถานที่

ส่วนใหญ่ใช้สถานที่จริงหรือแหล่งที่มาของความรู้เป็นสถานที่จัดการเรียนรู้ เพราะจะสามารถเรียนรู้ได้จากสถานที่จริง ไม่ว่าจะเป็นที่บ้านของผู้รู้ แปลงเกษตร ฟาร์ม วัด ป่า ฯลฯ โดยมีการปรับสภาพแวดล้อมของแหล่งเรียนรู้ให้เป็นห้องเรียน ไม่จำเป็นต้องเรียนในห้องที่เป็นทางการ แต่ถ้าหากแหล่งเรียนรู้ไม่สะดวกต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ ก็อาจใช้สถานที่อื่นที่ใกล้เคียง สร้างบรรยากาศหรือเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้

7. การบริหารจัดการ

แหล่งเรียนรู้จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่เป็นระบบชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่เป้าหมายของแหล่งเรียนรู้ ดังนั้นจึงต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ทั้งการวางแผนการปฏิบัติงาน การบริหารจัดการคณะทำงานที่ขับเคลื่อนงานของแหล่งเรียนรู้ การจัดการงบประมาณหรือแหล่งที่มาของรายได้ (วรพงศ์ ผูกู, 2567)

กล่าวโดยสรุป การจัดทำโครงการห้องสมุดมีชีวิตหรืออุทยานการศึกษานั้น การปลูกฝังและส่งเสริมนิสัยรักการอ่านและแสวงหาความรู้ด้วยบรรยากาศที่ทันสมัย ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีนิสัยรักการอ่าน แสวงหาความรู้ และเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ตลอดชีวิต ส่งเสริมด้านโอกาสความคิดสร้างสรรค์แบ่งปันและกระจายโอกาสในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลส่งเสริมทักษะชีวิต สนับสนุนจินตนาการแรงบันดาลใจ และสร้างนวัตกรรม

กรมการศาสนา ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา ดังนี้

1. เป็นวัดที่ตั้งอยู่ในแหล่งชุมชน
2. จัดไว้ให้มีบริเวณร่มรื่น สวยงาม สงบ และมีสภาพเป็นอุทยานหรือสวนป่าที่มีความร่มรื่นและเป็นธรรมชาติมากที่สุด
3. จัดวางผังวัดให้เป็นสัดส่วน โดยแบ่งเขตพุทธาวาส สังฆาวาส และสถานสงเคราะห์ให้เป็นระเบียบ
4. จัดให้มีแหล่งน้ำ สระน้ำ ไว้บริการแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชน
5. จัดทำห้องสมุดหรือมุมหนังสือไว้บริการแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชน
6. จัดให้มีหอกระจายข่าวเพื่อสอดแทรกความรู้และบริการข่าวสารต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน
7. จัดทำพิพิธภัณฑ์ให้วัด ซึ่งอาจเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อเป็นแหล่งอนุรักษ์มรดกทางศิลปกรรม จัดแสดงโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและวัฒนธรรมท้องถิ่น
8. จัดทำธรรมสถานหรือสวนธรรม เพื่อเป็นที่ฝึกอบรมศีลธรรมแก่ประชาชนหรือคนในท้องถิ่น (กรมการศาสนา, 2539)

กล่าวโดยสรุป อุทยานการศึกษาในวัด จึงเน้นไปในด้านของบริเวณอาคาร สถานที่ การจัดความเป็นระเบียบ สะอาด ร่มรื่น การใช้พื้นที่ของวัดให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างคุ้มค่า

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้กำหนดหลักเกณฑ์และแนวทางในการพิจารณาคัดเลือกอุทยานการศึกษาในวัด ดังนี้

1. เป็นวัดที่ถูกต้องตามกฎหมาย มีชื่อในทะเบียนวัดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและเจ้าอาวาสของวัดนั้นได้รับการแต่งตั้งอย่างถูกต้องตามกฎหมายเถรสมาคม ทั้งต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ และคำสั่งของมหาเถรสมาคม กฎหมาย กับได้ปฏิบัติตามแบบธรรมเนียมของทางราชการมาด้วยดี

2. เป็นวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว

3. มีพระภิกษุสามเณรอยู่ประจำตลอดทั้งปีไม่น้อยกว่า 5 รูป เป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 5 ปี

4. ไม่เคยได้รับการคัดเลือกเป็นอุทยานการศึกษาในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง วัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น และไม่เป็นพระอารามหลวงมาก่อน

5. จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หรือ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านในวัด

6. จัดกิจกรรมทางการศึกษา และการเผยแพร่ความรู้แก่พระภิกษุสามเณร และประชาชน

7. จัดสถานที่เผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร ป้ายคติธรรม พุทธภาษิต หรือความรู้ทางวิชาการในวัด

8. บริเวณวัดมีความสะอาด สงบ ร่มรื่น สวยงาม

9. จัดทำแผนงานหรือโครงการ เพื่อพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง

10. มีการจัดทำแผนผังวัดแสดงพื้นที่บริเวณวัด และอาคารเสนาสนะต่าง ๆ ในวัด และติดตั้งไว้ในบริเวณที่สามารถเห็นได้ชัดเจนติดตั้งไว้ในบริเวณที่สามารถเห็นได้ชัดเจน (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2567)

สรุปแนวคิดเกี่ยวกับอุทยานการศึกษา จากแนวคิดดังกล่าวมาข้างต้น อุทยานการศึกษาเกิดขึ้นจากแนวคิดเรื่องครูพูดได้ และครูที่พูดไม่ได้ และในขณะนี้ได้พัฒนาแนวคิดติดต่อกันมาตามลำดับ เช่น เรื่องการพัฒนาวัด การพัฒนาโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ แก่เยาวชนให้มีความรู้ มีการจัดตั้งห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดวัด มีการทำนุบำรุง และอนุรักษ์ และการพัฒนาหอไตร เป็นต้น ทางกระทรวงศึกษาธิการ ระยะหลังมีโครงการจัดสวนป่าในโรงเรียนในวัด เป็นแหล่งกล่อมเกล่าจิตใจผู้คนที่เข้าไปอยู่ เข้าไปใช้ ให้ละเอียดอ่อน และทำให้คนเจริญงอกงาม ประกอบกับการจัดทำโครงการห้องสมุดมีชีวิตหรืออุทยานการศึกษานั้น ต้องเป็นแหล่งที่สามารถปลูกฝังและส่งเสริมนิสัยรักการอ่านและแสวงหาความรู้ด้วยบรรยากาศที่ทันสมัย ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีนิสัยรักการอ่าน แสวงหาความรู้ และเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ตลอดชีวิต ส่งเสริมด้านโอกาสความคิดสร้างสรรค์แบ่งปัน และกระจายโอกาสในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลส่งเสริมทักษะชีวิต สนับสนุนจินตนาการ แรงบันดาลใจ และสร้างนวัตกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับวัดทางพระพุทธศาสนา

1. ความหมายของวัดทางพระพุทธศาสนา

กล่าวโดยพหุตินัย วัด หมายถึง พุทธสถาน ตามปกติแล้วจะมีเสนาสนะและอาคารวัดต่าง ๆ เป็นที่พำนักอยู่เพื่ออาศัยศึกษาปฏิบัติธรรมพระธรรมวินัย ประกอบศาสนกิจ และเป็นที่พักพิงพุทธธรรมของพระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนเป็นที่บำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ของพุทธบริษัทโดยทั่วไป นอกจากนี้ วัดนั้นเป็นศูนย์กลางของบริการทางการศึกษา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมต่อสังคมอีกด้วย (แก้ว ชิตตะขบ, 2549) วัด หมายถึง ที่อยู่ของพระ (นักบวช) ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ เป็นดินแดนแห่งพระรัตนตรัยสำหรับชุมชน มี 3 เขต คือ เขตพุทธาวาส เขตธรรมมาวาส และเขตสังฆาวาส (พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุตติเมธี), 2546) วัด ส่วนใหญ่จะนึกถึงโบสถ์ วิหาร ศาลา กุฏิ เจดีย์ และที่เฝ้าศพ เป็นต้น สิ่งที่กล่าวมานี้ มีผู้ให้ความสำคัญมากเหลือเกินอยู่แล้ว แต่น่าจะคิดให้กว้างออกไปว่า ศาสนสถานดังกล่าวมานั้น หากขาดคนอยู่ คนดูแล คนบำรุงรักษา แล้วจะอยู่ในสภาพอย่างไร กลายเป็นวัดร้าง วัดเจียบ ขาดความรื่นรมย์ ความอบอุ่นใจ ไม่มีชีวิตจิตใจ อีกอย่างหนึ่ง ถ้าวัดนั้นมีคนอยู่คนดูแล คนบำรุงรักษา หากแต่ว่าคนส่วนใหญ่ในวัดนั้น ขาดความมีระเบียบแบบแผน แทนที่จะเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาเลื่อมใส ก็กลายเป็นสิ่งตรงกันข้าม ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่สุด คือผู้ที่อยู่ในวัด และผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัด (สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2542)

วัดมีความหมาย 5 ประการ ได้แก่

1. เป็นที่พำนักอาศัยของพระภิกษุสามเณร
2. เป็นที่บวชเรียนของกุลบุตรลูกหลานชาวบ้าน เจ้าของวัด
3. เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของประชาชนชาวบ้านเจ้าของวัด
4. เป็นที่ประชาชนเจ้าของวัดได้มารับการปลุกฝังศีลธรรม
5. เป็นศูนย์กลางสำหรับประกอบกิจกรรมและกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของประชาชนชาวบ้าน ผู้เป็นเจ้าของวัด (ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ และไพโรจน์ กิตติโฆษณ์, 2541)

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) ได้กล่าวโดยสรุปว่า การทำวัดให้เป็น 7 โรง คือ

1. วัดเป็นโรงธรรม ได้แก่ ต้องพัฒนาวัดให้เป็นที่สอนธรรมะ ให้เป็นสถานที่เทศน์ วัดใดไม่มีการสอนธรรมะประชาชน ไม่มีการเทศน์ ตลอดจนการไหว้พระสวดมนต์ร่วมกับประชาชน วัดนั้น จะค่อย ๆ เสื่อมไป
2. วัดเป็นโรงทิม คือ เป็นที่สวดศพ เป็นที่เก็บศพ เป็นที่ฝังศพ เป็นผลประโยชน์ที่วัดจะต้องมีอยู่ และอย่าไปรังเกียจศพ เพราะคนบ้านไหนก็อยากตายอยู่บ้านนั้น อยากจะเผาศพที่วัดนั้น
3. วัดเป็นโรงละครคือ เป็นโรงหนังโรงละคร ต้องจัดที่ส่วนหนึ่งไว้ประจำ อย่าไปรังเกียจ โขนหนัง ละคร เพราะนั่นเป็นการแสดงพื้นบ้าน เท่ากับว่าเจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ ได้ศิลปินไว้ใช้งานในงานต่าง ๆ

4. วัดเป็นโรงพยาบาล วัดจะต้องให้การดูแลเอาใจใส่ประชาชนในเรื่องสุขภาพ พลานามัย แต่ก่อนแต่ไรมา พระสงฆ์นอกจากมีความรู้ในทางธรรมะแล้ว ท่านมักจะเรียนเรื่องสมุนไพรต่าง ๆ ให้การสงเคราะห์ประชาชนด้วยการบำบัดรักษา

5. วัดเป็นโรงเรียน ปัจจุบันแม้ไม่ได้สอนในศาลาวัด แต่เจ้าอาวาสจะต้องมีบทบาทในโรงเรียน ด้วยการให้เห็นว่าโรงเรียนเป็นโรงเรียนวัด

6. วัดเป็นโรงแรม หมายถึง การทำวัดให้เป็นที่ต้อนรับประชาชน เป็นที่ปฏิสนธิการเป็นที่พักพิงสำหรับพระอาคันตุกะ หรือเป็นที่พึ่งพิงอาศัยของประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ

7. วัดเป็นโรงงาน คือ วัดต้องมีการก่อสร้าง พระสังฆาธิการแห่งวัดนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือพระในวัด ต้องมีฝีมือ และเนื่องจากวัดมีการก่อสร้างนั่นเอง การพัฒนาฝีมือของพระเถระในการส่งไปคุมงาน ไปดูงาน ไปศึกษางานกับช่างหรือการผลิตช่าง มีความสำคัญ (กรมการศาสนา, 2543)

กล่าวโดยนิตินัย ความหมาย “วัด” ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ได้กำหนดลักษณะของวัดว่า “วัดที่มีสถานะเป็นวัดอยู่ก่อน กฎหมายนี้ใช้บังคับ ก็ถือว่าเป็นวัดที่ชอบด้วยกฎหมาย แต่วัดที่สร้างขึ้นภายหลังจากกฎหมายนี้ใช้บังคับ ต้องได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สร้างวัด จึงจะมีฐานะเป็นวัดที่ชอบด้วยกฎหมาย ความหมาย “วัด” ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติฉบับนี้ตราออกใช้เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2484 กฎหมายฉบับนี้ก็ได้ให้คำนิยามของ “วัด” ไว้เช่นกัน เพียงแต่บัญญัติไว้ในมาตรา 38 “วัดมีสองอย่าง (1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว (2) สำนักสงฆ์ ความหมายของ “วัด” ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นกฎหมายคณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ก็ได้ให้ความหมายของคำว่า “วัด” ไว้โดยชัดแจ้ง เพียงแต่บัญญัติประเภทของวัดไว้ มาตรา 31 “วัดมีสองอย่าง (1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา (2) สำนักสงฆ์ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563)

กล่าวโดยสรุป โดยพฤตินัย วัด หมายถึง พุทธสถาน ตามปกติแล้วจะมีเสนาสนะและอาคารวัตถุต่าง ๆ เป็นที่พำนักอยู่เพื่ออาศัยศึกษาปฏิบัติธรรม ประกอบศาสนกิจ และเป็นแม่พุทธธรรมของพระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนที่อยู่ของพระ (นักบวช) ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ เป็นดินแดนแห่งพระรัตนตรัยสำหรับชุมชน มี 3 เขต คือ เขตพุทธาวาส เขตธรรมมาวาส และเขตสังฆาวาส วัดส่วนใหญ่จะนึกถึงโบสถ์ วิหาร ศาลา กุฏิ เจดีย์ และที่เฝ้าศพ เป็นต้น วัดทางพระพุทธศาสนาจะต้องการทำวัดให้เป็น 7 โรง คือ วัดเป็นโรงธรรม วัดเป็นโรงทิม วัดเป็นโรงละคร วัดเป็นโรงพยาบาล วัดเป็นโรงเรียน วัดเป็นโรงแรม วัดเป็นโรงงาน เมื่อกล่าวโดยนิตินัย วัดที่มีสถานะเป็นวัดอยู่ก่อนกฎหมายนี้ใช้บังคับ ก็ถือว่าเป็นวัดที่ชอบด้วยกฎหมาย แต่วัดที่สร้างขึ้นภายหลังจากกฎหมายนี้ใช้บังคับ ต้องได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สร้างวัด จึงจะมีฐานะเป็นวัดที่ชอบด้วยกฎหมาย อีกทั้งกฎหมายก็ได้ให้คำนิยามของ “วัด” ไว้โดยชัดแจ้ง เพียงแต่บัญญัติประเภทของวัดไว้ มาตรา 31 “วัดมีสองอย่าง (1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา (2) สำนักสงฆ์

2. ความสำคัญของวัดสำหรับการเป็นอุทยานการศึกษา

วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่าทางพระพุทธศาสนา ที่คนไทยและชาวต่างประเทศไปท่องเที่ยวในบริเวณวัดเพื่อการเรียนรู้ ซึ่งผู้เขียนคิดว่าการเรียนรู้ของคนไทยกับชาวต่างชาติ น่าจะมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน โดยคนไทยนิยมไปกราบพระในวัดสำคัญ ๆ และไปทำบุญด้วย โดยมีความหวังว่าให้ชีวิตมีความสุข เจริญในหน้าที่การงาน บางคนถึงกับต้องไปเที่ยวกราบไหว้พระ 9 วัด ในขณะที่ชาวต่างชาติมาเรียนรู้ในวัด มุ่งมาศึกษาศิลปะ ศึกษาหาความรู้ในแง่มุมเชิง วัฒนธรรม และคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการเชื่อมโยงวิถีชีวิตคนไทย การดำเนินชีวิตและวิถีคิดของคนไทย ก็เรียนรู้ได้จากความเชื่อความศรัทธา ด้วยเหตุนี้ วัดจึงเป็นสถานที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง (พระครูโสภิต ปัญญากร (กล้า กตปุญโญ) และคณะ, 2558) วัดมีแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่ามากมาย ทั้งทางวัตถุและแหล่ง วัฒนธรรม เช่น ด้านเกจิอาจารย์ ด้านรูปเคารพและวัตถุมงคล ด้านสถาปัตยกรรมและจิตรกรรม และด้าน สถานที่ ปฏิบัติธรรม นอกจากนั้น ก็มีแหล่งนักปราชญ์ราชบัณฑิตหลากหลายสาขาที่เป็นภูมิปัญญาของ ไทย และวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ทรงคุณค่า เพราะเป็นแหล่งรวมของวัฒนธรรม มีทรัพยากรทาง กายภาพ ทรัพยากรทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม บางทีนักท่องเที่ยวคิดไม่ออกก็ได้แค่เพียงมาวัดเพื่อ ถ่ายรูปสวยงาม ชาวต่างชาติจำนวนมากที่มีพื้นฐานศาสนาและวัฒนธรรมต่างกัน ก็มาเพียงแค่ถ่ายรูป คนไทยบางกลุ่มมาก็ไม่ได้สร้างเสริมปัญญา เพราะไม่เกิดการเรียนรู้ ส่วนหนึ่งอาจจะเพราะวัดไม่ได้ แสดงบทบาทอย่างชัดเจนว่าจะพัฒนาสังคม ทั้งที่บทบาทของวัดสามารถสนองประโยชน์ได้ทั้งด้าน เศรษฐกิจและสังคม และด้านการนารายได้ เข้ามาทำนุบำรุงวัด ทำนุบำรุงท้องถิ่น จังหวัด และประเทศ โดยรวม ขณะเดียวกัน วัดก็เป็นแหล่งที่สามารถให้ความรู้ความคิดที่กว้างขวางขึ้น ให้ความสงบ ความ ร่มเย็นกับผู้มาเยือน ทำให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจพุทธศาสนาได้ดีขึ้น วัฒนธรรมของชุมชนของสังคม ไม่ว่า ที่ใดในโลกไม่มีอะไรเป็นหลักเท่ากับศาสนา ศาสนาเป็นรากเหง้าของการตั้งชุมชนและสังคม (กนกวรรณ ดุจศรีแก้ว, 2542)

ในอดีตวัดเป็นศูนย์กลางแห่งการศึกษาศิลปะวิทยาที่ชาวบ้านจากชุมชนรอบ ๆ วัดหรือแม้จาก สถานที่ห่างไกลได้เดินทางเข้ามาเพื่อศึกษาวิทยาการแขนงต่าง ๆ และรับการสั่งสอนอบรมทางด้านจิตใจ โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นครูสอน แต่ในปัจจุบันสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปเมื่อการศึกษาของประเทศได้ พัฒนาเจริญมากขึ้น และการศึกษาได้แยกตัวออกจากวัด โดยตั้งเป็นสถานศึกษาเป็นเอกเทศ และ ครูผู้สอนก็ได้เป็นพระสงฆ์ ดังนั้นเด็กไทยในยุคปัจจุบัน จึงมิได้มีความใกล้ชิดกับวัด และพระสงฆ์เณร เช่นเมื่อก่อน แต่ถึงกระนั้น วัดก็ยังคงเป็นศูนย์รวมทางจิตใจ เพียงแต่เปลี่ยนจากการเข้าวัดเพื่อศึกษา วิชาการแขนงต่าง ๆ มาเป็นเข้าวัดฟังเทศน์ ฟังธรรม และสนทนาธรรมจากพระสงฆ์ ดังนั้น ผู้ที่เข้าวัดใน ปัจจุบันจึงเปลี่ยนจากเด็กซึ่งอยู่ในวัยเรียนมาเป็นผู้ใหญ่วัยกลางคนที่ผ่านร้อนผ่านหนาว และเข้าวัดเมื่อ มีความทุกข์ใจ หรือไม่ก็เข้าวัดในวันเทศกาลสำคัญ เช่น ปีใหม่ สงกรานต์ เป็นต้น ทั้งหมดคือวัดที่ผู้คนใน สังคมไทยยังคงอาศัยในปัจจุบัน แต่วัดยังมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ ประเพณีสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัดที่มีโบราณวัตถุและโบราณสถานอันงดงาม

และมีคุณค่าทางศิลปะ เช่น วัดพระแก้ว วัดโพธิ์ และวัดอรุณราชวรารามฯ เป็นต้น (สามารถ มั่งสั่ง, 2567)

โดยสรุปแล้ววัดในพระพุทธศาสนายังมีความสำคัญสำหรับชาติไทยในฐานะเป็นแหล่งศึกษาพระธรรม โดยมีพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจในยามมีทุกข์ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ ด้วยเหตุที่วัดยังคงมีความสำคัญทั้งต่อคนไทยในฐานะเป็นที่พึ่งทางใจ และต่อนักท่องเที่ยวต่างชาติในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังกล่าวแล้ว วัดจึงควรได้รับการดูแลรักษาให้มีความสะอาด และปราศจากภัยสังคมจากกลุ่มบุคคลที่เข้ามาอาศัยวัด และก่อความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้คนที่เข้าวัดเพื่อแสวงหาความสงบ หรือเพื่อหาความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี (สามารถ มั่งสั่ง, 2567)

ดังนั้น ความสำคัญของวัดสำหรับการเป็นอุทยานการศึกษา เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่าทางพระพุทธศาสนา ที่คนไทยและชาวต่างประเทศไปท่องเที่ยวในบริเวณวัดเพื่อการเรียนรู้ และทำบุญ โดยมีความหวังว่าให้ชีวิตมีความสุข เจริญในหน้าที่การงาน อีกอย่างวัดสำหรับคนบางคนใช้เป็นที่พักศึกษา ศิลปะ มาศึกษาหาความรู้ในแง่มุมเชิงวัฒนธรรม และคำสอนทางพระพุทธศาสนา และวัดยังเป็นแหล่งรวมของวัฒนธรรม มีทรัพยากรทางกายภาพ ทรัพยากรทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

สรุปจากการศึกษาจากแนวคิดของนักวิชาการข้างต้น วัดทางพระพุทธศาสนา โดยพุดินัย วัด หมายถึง พุทธสถาน ตามปกติแล้วจะมีเสนาสนะและอาคารวัตถุต่าง ๆ เป็นที่พำนักอยู่ที่อาศัยศึกษา ปฏิบัติธรรม ประกอบศาสนกิจของพระภิกษุสงฆ์ผู้ประพาศพรหมจรรย์ เป็นดินแดนแห่งพระรัตนตรัย สำหรับชุมชน มี 3 เขต คือ เขตพุทธาวาส เขตธรรมมาวาส และเขตสังฆาวาส เมื่อกล่าวโดยนิตินัย วัดที่มีสถานะเป็นวัดอยู่ก่อนกฎหมายนี้ใช้บังคับ ก็ถือว่าเป็นวัดที่ชอบด้วยกฎหมาย แต่วัดที่สร้างขึ้นภายหลังจากกฎหมายนี้ใช้บังคับ ต้องได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สร้างวัด จึงจะมีฐานะเป็นวัดที่ชอบด้วยกฎหมาย อีกทั้งกฎหมายก็ได้ให้คำนิยามของ “วัด” ไว้โดยชัดแจ้ง เพียงแต่บัญญัติประเภทของวัดไว้ มาตรา 31 “วัดมีสองอย่าง (1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา (2) สำนักสงฆ์ และยังมี ความสำคัญของวัดสำหรับการเป็นอุทยานการศึกษา เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่าทางพระพุทธศาสนา ที่คนไทยและชาวต่างประเทศไปท่องเที่ยวในบริเวณวัดเพื่อการเรียนรู้ และไปทำบุญ โดยมีความหวังว่าให้ชีวิตมีความสุข เจริญในหน้าที่การงาน อีกอย่างวัดสำหรับคนบางคนใช้เป็นที่พักศึกษา ศิลปะ ในเชิง วัฒนธรรม คำสอนทางพระพุทธศาสนา

สรุป

บทความนี้ได้พยายามชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและลักษณะที่โดดเด่นของอุทยานการศึกษา เกิดขึ้นภายในวัดทางพระพุทธศาสนา ซึ่งตั้งแต่ครั้งอดีต วัดก็เปรียบเสมือนโรงเรียนและห้องสมุดสำหรับชุมชนอยู่แล้ว โดยมีการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมรอบตัวเพื่อสร้างเป็นเครื่องมือสำหรับการเรียนรู้ เช่น เรื่องการพัฒนาวัด การพัฒนาโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ถวายเป็นความรู้ให้ภิกษุ สามเณร

ครูอาจารย์ ให้มีความรู้ มีการจัดตั้งห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดวัด มีการทำนุบำรุง และอนุรักษ์ และการพัฒนาหอไตร เป็นต้น วัดเป็นแหล่งกลมเกลียวจิตใจผู้คนที่เข้าไปอยู่ เข้าไปใช้ ให้ ละเอียดอ่อน และทำให้คนเจริญอกงาม ประกอบกับอุทยานการศึกษา เป็นการปลูกฝังและส่งเสริม นิยักรักการอ่านและแสวงหาความรู้ด้วยบรรยากาศที่ทันสมัย ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีนิสัยรักการ อ่าน แสวงหาความรู้ และเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ตลอดชีวิต ส่งเสริมด้านโอกาสความคิดสร้างสรรค์ แบ่งปันและกระจายโอกาสในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลส่งเสริมทักษะชีวิต สนับสนุนจินตนาการ แรงบันดาลใจ สร้างนวัตกรรม และทำให้เห็นคุณค่าของวัดทางพระพุทธศาสนาที่ยังมีความสำคัญต่อสภาวะสังคม ปัจจุบันอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว. (2542). การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว. *จุลสารการท่องเที่ยว*, 18(4), 49-60.
- กรมการศาสนา. (2539). *หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาพัฒนาการสงฆ์.
- กรมการศาสนา. (2543). *วัดพัฒนา 43*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- แก้ว ชิตตะขบ. (2549). *การส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- โกวิท วรรณพัฒน์. (2555). *อุทยานการศึกษา*. เรียกใช้เมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2567 จาก https://www.mediathailand.org/2012/05/blog-post_6277.html.
- ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ และไพโรจน์ กิตติโชน. (2541). *ระเบียบ คำสั่ง และประกาศเกี่ยวกับการทำนุบำรุงส่งเสริมและอุปถัมภ์การคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระครูโสภิตปัญญากร (กล้า กตปุญโญ) และคณะ. (2558). บทบาทของวัดในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม. *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์*, 2(3), 80-86.
- พระธรรมวรานายก (โอภาส นิรัตติเมธี). (2546). *ธรรมปริทัศน์ 46*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรพงศ์ ผูกภู. (2561). *องค์ประกอบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้*. เรียกใช้เมื่อ 30 มีนาคม 2567 จาก <https://www.randdcreation.com/content/2992/องค์ประกอบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้>.
- สถาบันอุทยานการเรียนรู้. (2565). *แนวทางการบริหารจัดการ อุทยานการเรียนรู้*. เรียกใช้เมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2567 จาก <https://www.tkpark.or.th/tha/home>.
- สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ). (2542). *การดำรงตน*. กาญจนบุรี : สหธรรมิก.

สามารถ มั่งส้ง. (2557). วัด : แหล่งเรียนรู้อันควรอนุรักษ์. เรียกใช้เมื่อ 30 มีนาคม 2567 จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9570000143892>.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2563). คู่มือพระสังฆาธิการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2566). หลักเกณฑ์และแนวทางในการพิจารณาคัดเลือกกุศยานุการศึกษาวัด. เรียกใช้เมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2567 จาก <https://shorturl.asia/7cOQX>.

สิริวัฒน์ คำวันสา. (2544). เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตรโครงการเสริมความรู้ถวายพระสงฆ์เพื่อการพัฒนาสังคมไทย. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : สำนักเสริมศึกษาและบริการสังคม.

เบญจศีล เบญจธรรม: จริยธรรมพื้นฐานเพื่อสังคมสันติสุข*

THE FIVE PRECEPTS AND THE FIVE VIRTUES: FUNDAMENTAL ETHICS FOR A PEACEFUL SOCIETY

สิรินาถ รักษาภักดิ์

Sirinart Ruksapukdee

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nong Khai Campus, Thailand.

E-mail: sirinat.1678@gmail.com

บทคัดย่อ

เบญจศีลเบญจธรรม ประกอบไปด้วยศีล 5 ประการ และคุณธรรม 5 ประการที่ใช้ควบคู่กัน การปฏิบัติตามเบญจศีลเป็นการป้องกันความชั่วร้ายทั้งทางกายและวาจา ขณะที่การปฏิบัติตามเบญจธรรมเป็นการเสริมสร้างความดีงามทางจิตใจ การนำหลักเบญจศีลเบญจธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน สามารถสร้างสังคมที่มีความสงบสุข และทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม เบญจศีลเป็นหลักปฏิบัติที่มุ่งเน้นการควบคุมพฤติกรรม ที่อาจก่อให้เกิดความทุกข์หรือความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นและสังคม อีกทั้งยังเป็นเกราะป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดจากความผิดพลาดในการตัดสินใจของบุคคล ส่วนเบญจธรรม เป็นหลักคุณธรรมที่เสริมสร้างความดีงามในจิตใจของบุคคล ช่วยให้บุคคลมีทัศนคติและพฤติกรรมที่เหมาะสมในการอยู่ร่วมกันในสังคม เมื่อผสมผสานกับเบญจศีลแล้ว ย่อมเป็นแนวทางในการสร้างความสงบสุขให้กับสังคม ปัจจุบันสังคมเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ เช่น ความรุนแรง การคอร์รัปชัน และการขาดจริยธรรม ซึ่งเกิดจากการละเลยศีลธรรมและความเห็นแก่ตัว ส่งผลให้ความสันติสุขในสังคมลดลง หลักเบญจศีลและเบญจธรรม เป็นจริยธรรมพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างสันติสุข เบญจศีลแต่ละข้อช่วยป้องกันความทุกข์และความขัดแย้ง เช่น การไม่ฆ่าสัตว์ ช่วยลดความรุนแรงและส่งเสริมความเมตตา การไม่ลักทรัพย์สร้างความไว้วางใจ และการไม่พูดเท็จเสริมสร้างความซื่อสัตย์ ส่วนเบญจธรรมส่งเสริมความกรุณา และสติสัมปชัญญะ การนำเบญจศีลและเบญจธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน จะช่วยเสริมสร้างจิตใจและความสัมพันธ์ในสังคม ส่งผลให้เกิดความสงบสุขและความยั่งยืนในสังคม

* Received: 25 October 2024; Revised: 25 December 2024; Accepted: 27 December 2024

คำสำคัญ: เบญจศีล, เบญจธรรม, จริยธรรมพื้นฐาน, สังคมสันติสุข

Abstract

The Five Precepts (Benja Sila) and Five Virtues (Benja Dhamma) comprise fundamental moral principles in Buddhism, which work in tandem. Observing the Five Precepts helps prevent harmful actions through body and speech, while practicing the Five Virtues enhances goodness of the mind. Applying these principles in daily life fosters a peaceful and orderly society. The Five Precepts focus on regulating behaviors that could cause suffering or harm to others and society, acting as a safeguard against detrimental consequences of poor decisions. The Five Virtues, on the other hand, cultivate goodness within individuals, promoting appropriate attitudes and behaviors for harmonious living in society. Combined, these principles serve as a guide to creating societal peace. In today's world, society faces issues such as violence, corruption, and a lack of morality, largely caused by the neglect of ethical principles and self-centeredness, which reduce social harmony. The Five Precepts and Five Virtues are essential moral foundations for fostering peace. Each Precept helps prevent suffering and conflict, such as abstaining from killing, which reduces violence and promotes compassion, abstaining from theft, which builds trust, and abstaining from lying, which strengthens honesty. The Five Virtues, meanwhile, encourage compassion, generosity, and mindfulness. When practiced in daily life, these principles help nurture the mind and strengthen social relationships, leading to long-lasting peace and stability in society.

Keywords: Five Precepts, Five Virtues, fundamental ethics, peaceful society.

บทนำ

เบญจศีลเป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานทางศีลธรรมที่มนุษย์พึงละเว้น ได้แก่ การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติดีกาม ไม่พูดเท็จ และไม่เสพสุรายาเมา โดยมี "เบญจธรรม" เป็นแนวทางเพื่อปฏิบัติศีลทั้ง 5 อย่างถูกต้อง การยึดมั่นในเบญจศีลและเบญจธรรมช่วยสร้างสังคมที่สงบสุข และเป็นหลักธรรม

สำคัญที่มีการปฏิบัติมายาวนานก่อนพุทธกาล ใน *จกัถวตติสูตร* กล่าวถึงพระเจ้าจักรพรรดิที่ทรงขึ้นแนะประชาชนให้รักาศิล 5 เพื่อประโยชน์แก่สังคม หากมีผู้ละเมิดศีลเหล่านี้ในยุคนั้น จะถูกลงโทษอย่างรุนแรง เช่น การประจานหรือประหารชีวิต (ที.ปา. (ไทย), 11/68/64, 11/92/69)

เบญจศีลมีบทบาทสำคัญในสังคมอินเดียโบราณ โดยเฉพาะจากคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์จกัถวตติสูตรว่า หลักศีลธรรม 4 ข้อ ได้แก่ 1) อทินนาทาน (ไม่ลักทรัพย์) 2) ปาณาติบาต (ไม่ฆ่า) 3) มุสาวาท (ไม่พูดเท็จ) 4) กาเมสุมิฉนจาร (ไม่ผิดในกาม) ได้รับการยอมรับว่าช่วยป้องกันความเสื่อมถอยของอายุวรรณะ และคุณธรรมของผู้คน เมื่อประชาชนปรึกษากันและร่วมกันปฏิบัติตามศีลเหล่านี้ ก็พบว่าชีวิตและสังคมดีขึ้นอย่างชัดเจน (ที.ปา. (ไทย), 11/92-105/68-77)

เบญจศีลเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคมและโลก จึงได้รับสมญานามหลากหลาย เช่น “มนุษยธรรม” หมายถึง ธรรมของมนุษย์ที่ช่วยให้สังคมสงบสุข, “นิจศีล” หรือ “นิตยศีล” ที่บุคคลทุกคนควรรักษาอย่างต่อเนื่อง, “คิหิศีล” ศีลของคฤหัสถ์ และ “อาคารยวินัย” วินัยของผู้ครองเรือน เบญจศีล หรือศีล 5 ประกอบด้วยข้อปฏิบัติพื้นฐาน 5 ประการ ได้แก่ 1) จดเว้นจากการฆ่าสัตว์: ไม่ประทุษร้ายชีวิตผู้อื่น 2) จดเว้นจากการลักขโมย: ไม่เบียดเบียนทรัพย์สินผู้อื่น 3) จดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม 4) จดเว้นจากการพูดเท็จ 5) จดเว้นจากการเสพของมีนเมา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549)

เบญจธรรม หรือธรรม 5 เป็นหลักปฏิบัติที่ส่งเสริมศีล 5 ให้สมบูรณ์ ช่วยให้ผู้นับถือมีคุณธรรมเจริญก้าวหน้า และปราศจากเวรภัย การรักษาเบญจศีลและเบญจธรรมอย่างครบถ้วน ทำให้บุคคลเป็น “สาธุชน” หรือ “กัลปยาณชน” คือ ผู้มีความประพฤติดีงาม ซึ่งนำไปสู่ชีวิตที่ดีและเป็นที่ยอมรับในสังคม มี 5 ประการ คือ 1. เมตตาและกรุณา 2. สัมมาอาชีวะ 3. กามสังวร 4. สัจจะ 5. ความมีสติ (พุทธทาสภิกขุ, 2556)

ในสังคมปัจจุบัน มีปัญหาหลายประการที่สะท้อนถึงการขาดคุณธรรมและจริยธรรม เช่น ความรุนแรง อาชญากรรม การฉ้อโกง การล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น และการเสพติดสิ่งมีนเมา ซึ่งส่งผลต่อความสงบสุขและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม หลักเบญจศีลและเบญจธรรมจึงถูกนำมาเน้นย้ำเพื่อแก้ไขปัญหานี้ โดยเน้นการสร้างความรักใคร่ชอบต่อตนเองและผู้อื่น เช่น การเคารพชีวิตและทรัพย์สินผู้อื่น การพูดความจริง และการหลีกเลี่ยงสิ่งที่บั่นทอนสติสัมปชัญญะ การปฏิบัติตามเบญจศีลและเบญจธรรมช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกที่ดีในระดับบุคคลและสังคม ลดการกระทำที่เบียดเบียนกัน และสร้างความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน ซึ่งเป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและยั่งยืนในสังคมปัจจุบัน

ความหมายของจริยธรรม

จริยธรรมมาจากคำว่า จริยะ กับ ธรรมะ จริยะ หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ ธรรมะ หมายถึง คุณความดี คำสอนในศาสนา หลักประพฤติปฏิบัติในศาสนา ความจริง ยุติธรรม ความถูกต้อง กฎเกณฑ์ กฎหมาย สิ่งของทั้งหลาย เมื่อพิจารณาตามรูปคำ จากพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ให้คำนิยามว่า “จริยธรรม” คือ ธรรมที่เป็น ข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม

จริยธรรมพื้นฐาน เป็นแนวทางหรือหลักการที่กำหนดการตัดสินใจในเรื่องของความถูกต้องและความผิดพลาดของการกระทำ โดยมีรากฐานจากคุณธรรมและความเชื่อมโยงระหว่างบุคคลและสังคม ซึ่งมีการตีความโดยนักวิชาการทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทย ตามบริบททางวัฒนธรรมและปรัชญาที่แตกต่างกัน ดังนี้

อิมมานูเอล คานท์ คานท์เสนอว่า จริยธรรมพื้นฐานมาจากหลักการทางเหตุผลและหน้าที่ เขากล่าวว่า มนุษย์ควรปฏิบัติตาม หรือคำสั่งที่เป็นสากล ซึ่งเป็นหลักการที่ทุกคนสามารถปฏิบัติได้ การตัดสินใจจริยธรรมจึงต้องพิจารณาว่าการกระทำนั้นสามารถเป็นกฎทั่วไปสำหรับสังคมทั้งหมดหรือไม่ เช่น การพูดความจริงเป็นสิ่งที่ถูกต้องเสมอ (Kant, Immanuel, 1997)

อริสโตเติล (Aristotle) อริสโตเติลเสนอว่า จริยธรรมพื้นฐานอยู่บนพื้นฐานของความเป็นเลิศทางศีลธรรม (Virtue Ethics) บุคคลที่มีจริยธรรมต้องฝึกฝนคุณธรรม เช่น ความกล้าหาญ ความยุติธรรม และความพอประมาณ เพื่อบรรลุถึงชีวิตที่ดี (Eudaimonia) ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ (Aristotle, 2004) แนวคิดนี้เน้นถึงการพัฒนาตนเองผ่านการปฏิบัติที่มีเหตุผลและศีลธรรม

จอห์น สจวร์ต มิลล์ (John Stuart Mill) มิลล์เสนอแนวคิดประโยชน์นิยม (Utilitarianism) โดยเขากล่าวว่า จริยธรรมพื้นฐานคือการกระทำที่สร้างความสุขสูงสุดให้กับคนจำนวนมากที่สุด การกระทำจะถูกตัดสินว่าถูกต้องหรือผิดตามผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ถ้าผลลัพธ์ของการกระทำส่งเสริมความสุขหรือความพึงพอใจของสังคมโดยรวม ก็ถือว่าการกระทำนั้นเป็นจริยธรรม (Mill, John Stuart, 2010)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้อธิบายถึงจริยธรรมพื้นฐานว่า เป็นการประพฤติปฏิบัติตามธรรมที่ดำรง โดยเน้นที่ “หลักศีลธรรม” อันเป็นฐานของการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมไทย ท่านได้กล่าวว่าจริยธรรมพื้นฐานของสังคมไทยมักเชื่อมโยงกับหลักการทางพระพุทธศาสนา เช่น การไม่เบียดเบียน การให้ทาน และการรู้จักพอเพียง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2560)

ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ได้กล่าวถึงจริยธรรมพื้นฐานในบริบทของสังคมไทยว่า คือ การเคารพในสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น การไม่ทำร้ายและสร้างความทุกข์ให้ผู้อื่นเป็นหลักการสำคัญของจริยธรรมพื้นฐาน โดยเน้นว่า การปฏิบัติตามจริยธรรมพื้นฐานจะต้องอยู่บนพื้นฐานของความมีเหตุผลและความถูกต้องตามหลักการสากล (ประเสริฐ ณ นคร, 2544)

ศาสตราจารย์ ดร.วิทย์ วิศทเวทย์ ได้นิยามจริยธรรมพื้นฐานว่าเป็นการตัดสินใจที่คำนึงถึงผลกระทบทางศีลธรรมต่อบุคคลอื่นและสังคมโดยรวม โดยจริยธรรมพื้นฐานในความหมายของเขาไม่เพียงแต่เป็นการทำสิ่งที่ถูกต้องเท่านั้น แต่ยังต้องมีความรับผิดชอบต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสังคมทั้งหมดด้วย (วิทย์ วิศทเวทย์, 2550)

สรุปได้ว่า จริยธรรมพื้นฐานตามแนวคิดของนักวิชาการทั้งต่างประเทศและไทย ต่างเน้นความสำคัญของการกระทำที่ถูกต้องและมีเหตุผล ทั้งนี้ นักวิชาการต่างประเทศ เช่น คานท์ อริสโตเติล และมิลล์ ต่างเน้นถึงการใช้เหตุผลและหลักการทางจริยธรรมในการตัดสินใจ ขณะที่นักวิชาการไทยเน้นถึงการเชื่อมโยงจริยธรรมกับวัฒนธรรมและศาสนาเพื่อสร้างความสมดุลในสังคม

องค์ประกอบของจริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้นำเสนอการแบ่งองค์ประกอบทางจริยธรรมของมนุษย์ออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง ความเข้าใจเกี่ยวกับการกระทำที่เหมาะสมและไม่เหมาะสมในบริบทของสังคม ความรู้ในลักษณะนี้ช่วยให้บุคคลสามารถแยกแยะพฤติกรรมที่ควรทำหรือควรหลีกเลี่ยงได้ โดยระดับความรู้ี้มีความเกี่ยวข้องกับอายุ การศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคล
2. ทักษะเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกและการรับรู้เกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมว่าเป็นที่พึงพอใจหรือไม่ ทักษะนี้มีความเชื่อมโยงกับค่านิยมในสังคม แต่ในบางกรณีบุคคลอาจมีทัศนคติที่แตกต่างออกไป ทักษะเชิงจริยธรรมนี้ครอบคลุมทั้งความรู้และความรู้สึก และสามารถใช้นำมาพิจารณาพฤติกรรมทางจริยธรรมได้ดีกว่าการพิจารณาเฉพาะความรู้เพียงอย่างเดียว
3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง ความสามารถในการใช้เหตุผลเพื่อเลือกกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง เหตุผลนี้สะท้อนถึงแรงจูงใจเบื้องหลังการกระทำ การศึกษาด้านนี้ช่วยทำความเข้าใจถึงความหลากหลายของเหตุผลที่นำไปสู่พฤติกรรมเดียวกันในบุคคลต่าง ๆ

4. พฤติกรรมทางจริยธรรม หมายถึง การแสดงออกในรูปแบบของพฤติกรรมที่ได้รับการยอมรับจากสังคมหรือการหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ละเมิดกฎเกณฑ์และค่านิยมของสังคม (ดวงเดือน พันธมนาวิน, 2524)

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ มีมุมมองว่า จริยธรรมมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับจริยธรรม ทศนคติเกี่ยวกับจริยธรรม และเหตุผลเชิงจริยธรรม ความเห็นนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดของคณะกรรมการโครงการศึกษาจริยธรรมไทย ซึ่งแบ่งองค์ประกอบของจริยธรรมออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านความรู้ (Moral Reasoning) คือ การเข้าใจเหตุผลของความถูกต้องดีงาม และสามารถใช้กระบวนการคิดเพื่อตัดสินความถูกหรือผิดได้

2. องค์ประกอบด้านอารมณ์และความรู้สึก (Moral Attitude and Belief) คือ ความพึงพอใจ ความศรัทธา และความเต็มใจที่จะยึดมั่นในจริยธรรมและนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Moral Conduct) คือ การแสดงพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการตัดสินใจทางจริยธรรม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากองค์ประกอบด้านความรู้และอารมณ์ รวมถึงปัจจัยอื่น ๆ เช่น สภาพจิตวิทยาเฉพาะตัวและสถานการณ์ที่กดดัน (สำเร็จ บุญเรืองรัตน์, 2539)

จากการศึกษาของนักจิตวิทยาหลายท่าน สามารถสรุปได้ว่าองค์ประกอบทางจริยธรรมของมนุษย์ประกอบด้วย 3 มิติหลัก ได้แก่

1. องค์ประกอบด้านปัญญา เกี่ยวข้องกับความรู้และการตัดสินใจเหตุผล
2. องค์ประกอบด้านอารมณ์และความรู้สึก รวมถึงทัศนคติและความเชื่อ
3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม คือการแสดงออกที่สะท้อนจริยธรรมในชีวิตจริง

องค์ประกอบเหล่านี้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยอาศัยหลักการทางจิตวิทยาเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจถึงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของมนุษย์ในแต่ละบริบท

ความหมายของเบญจศีลและเบญจธรรม

เบญจศีลหรือศีล 5 คือความประพฤติชอบทางกายและวาจา, การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย, การรักษาปกติตามระเบียบวินัย, ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ความหมายของเบญจศีลแต่ละข้อ ดังนี้ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2564) ได้แก่

1. ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการปลงชีวิต, เว้นจากการฆ่าการประทุษร้ายกัน

การละเว้นจากการเบียดเบียนสัตว์ เป็นผลมาจากความเข้าใจในคุณค่าของชีวิตและความเห็นอกเห็นใจที่สูงต่อสิ่งมีชีวิต การเบียดเบียนสัตว์มักเกิดจากการทำร้ายหรือทำให้สัตว์เดือดร้อนโดยไม่จำเป็น เช่น การทำลายถิ่นที่อยู่ การละเมิดสิทธิของสัตว์ หรือการทำให้สัตว์เกิดความเจ็บปวด การละเว้นจากการกระทำเหล่านี้มักมีรากฐานจากการยอมรับว่าสัตว์มีสิทธิในการดำรงชีวิต และมนุษย์มีหน้าที่ในการรักษาและปฏิบัติต่อสัตว์ด้วยความเมตตาและความรับผิดชอบ

2. อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้, เว้นจากการลัก โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน

การละเว้นจากการลักขโมย เป็นทั้งค่านิยมทางสังคมและแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับความซื่อสัตย์และการปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเท่าเทียม การลักขโมยถือเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลและความเป็นส่วนตัวของผู้อื่น รวมถึงเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมาย ซึ่งมีไว้เพื่อปกป้องทรัพย์สินและสิทธิของบุคคลจากการถูกล่วงละเมิด

3. กาเมสุมิจจาจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤติดินในกาม, เว้นจากการล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน

การละเว้นจากการประพฤติดินในกาม หมายถึง การไม่กระทำหรือไม่เกี่ยวข้องกับการละเมิดความสัมพันธ์ทางเพศที่ไม่ถูกต้อง โดยเฉพาะการไม่ยุ่งเกี่ยวกับคู่สมรสหรือคู่รักของผู้อื่น การกระทำดังกล่าวถือเป็นการละเมิดความซื่อสัตย์และความเท่าเทียมในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล รวมถึงอาจขัดต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการแต่งงานและความสัมพันธ์ทางเพศ

4. มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง

การละเว้นจากงดเว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง เป็นค่านิยมทางสังคมที่สะท้อนถึงความซื่อสัตย์และความเท่าเทียมในการสื่อสารกับผู้อื่น การโกหกถือเป็นการใช้ภาษาที่ไม่สุภาพและไม่เคารพต่อสิทธิและความไว้วางใจของผู้อื่น เป็นการละเมิดความซื่อสัตย์ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม

5. สุราเมรยมชฺชปมาทฏฐานา เวรมณี เว้นจากน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท, เว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษ

การงดเว้นจากน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเป็นทั้งค่านิยมทางสังคมและแนวปฏิบัติที่สะท้อนถึงการตัดสินใจที่จะไม่บริโภคหรือเสพสุรา ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลกระทบในทาง

ลบ เช่น การทำผิดศีลข้ออื่น การเสพรุราไม่เพียงทำให้เกิดความเสียหายต่อสุขภาพร่างกาย แต่ยังอาจนำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ เช่น ความรุนแรงในครอบครัว ปัญหาทางการเงิน และการสูญเสียการควบคุมตนเอง

เบญจธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรปฏิบัติ มี 5 ประการ ได้แก่ 1) เมตตากรุณา 2) สัมมาอาชีวะ 3) ความสำรวมอินทรีย์ 4) ความซื่อสัตย์ 5) ความมีสติ องค์ประกอบของเบญจธรรมมีดังนี้ (มนตรี อินตา, 2556) ดังนี้

1. เมตตาและกรุณา ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุขความเจริญ และความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์ คู่กับศีลข้อที่ 1

เมตตากรุณา หมายถึง การที่บุคคลมีความรักและความปรารถนาดีต่อผู้อื่นอย่างจริงใจ ย่อมไม่กระทำการใด ๆ ที่เป็นการทำลายหรือเบียดเบียนชีวิตของสัตว์อื่น ด้วยความตระหนักว่าทุกชีวิตย่อมรักตนและกลัวตายไม่ต่างจากตนเอง หลักธรรมนี้ช่วยป้องกันการละเมิดศีลข้อที่ 1 ซึ่งห้ามการฆ่าสัตว์

2. สัมมาอาชีวะ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต คู่กับศีลข้อที่ 2

สัมมาอาชีวะ หมายถึง ความรักเลี้ยงชีพในทางสุจริต ประกอบอาชีพที่สุจริตและเป็นธรรม มีรายได้ที่เกิดจากการทำงานอย่างถูกต้องตามหลักศีลธรรม และรู้จักบริหารจัดการรายได้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสำคัญที่สุดคือการรู้จักความพอดี ทั้งในด้านการใช้จ่ายและการดำเนินชีวิต ตลอดจนการมีหิริโอตตปปะ ซึ่งหมายถึงความละอายและเกรงกลัวต่อผลของการกระทำผิด จึงไม่ล่วงละเมิดต่อศีลข้อที่ 2 ที่ว่าด้วยการไม่ลักขโมย

3. กามสังวร ความสังวรในกาม, ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ ไม่ให้หลงใหลในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส คู่กับศีลข้อที่ 3

กามสังวร คือการควบคุมตนในเรื่องกามารมณ์ ไม่หลงใหลในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส โดยยินดีพอใจในคู่ครองของตน ซึ่งสอดคล้องกับศีลข้อที่สาม ผู้มีธรรมข้อนี้จะมีสุขในชีวิต ไม่ก่อปัญหาให้ครอบครัวหรือสังคม ในทางตรงกันข้าม การขาดกามสังวร เช่น การเจ้าชู้หรือเป็นชู้กับคู่ครองผู้อื่น มักนำไปสู่ปัญหาในครอบครัว ความขัดแย้ง การหย่าร้าง และทำให้ลูกขาดความอบอุ่น ซึ่งอาจผลักดันให้เยาวชนหันไปพึ่งพายาเสพติดและสร้างปัญหาสังคมต่อเนื่อง

4. สัจจะ คือ ความซื่อสัตย์ ความสัตย์ ความซื่อตรง คู่กับศีลข้อที่ 4

ความซื่อสัตย์ หมายถึง การพูดความจริง และการไม่กล่าวคำเท็จ ซึ่งเป็นหลักสำคัญที่ช่วยให้บุคคลไม่ผิดศีลข้อที่ 4 ที่ว่าด้วยการงดเว้นจากการมูสาหาหรือการโกหก หลักธรรมนี้มีบทบาทสำคัญในการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีและความน่าเชื่อถือระหว่างบุคคล

5. ความมีสติ ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ คือ ฝึกตนให้เป็นคนรู้จักยั้งคิด รู้สึกตัวเสมอว่า สิ่งใดควรทำ และไม่ควรทำ ระวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท คู่กับศีลข้อที่ 5

สติ หมายถึง การรู้สึกตัวและการตระหนักรู้ ซึ่งถือเป็นหัวใจของการทำกุศลและการใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท การมีสติช่วยให้เรารู้ได้ว่าอะไรเป็นสิ่งดีและอะไรเป็นสิ่งชั่วร้าย ช่วยป้องกันไม่ให้เราตกอยู่ในสถานการณ์ที่เป็นอันตรายหรือทำให้ชีวิตตกต่ำ เช่น การหลีกเลี่ยงการเสพยาอันเป็นเหตุให้มึนเมา และสูญเสียการควบคุมตัวเอง การมีสติจึงมีบทบาทสำคัญในการป้องกันการละเมิดศีลข้อที่ 5 ซึ่งว่าด้วยการงดเว้นจากการดื่มเครื่องดื่มที่ทำให้มึนเมา

ความสำคัญของเบญจศีลและเบญจธรรมต่อสังคม

สังคมในปัจจุบันเต็มไปด้วยปัญหาต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อความสงบสุขของสังคม เช่น ความรุนแรง การคอร์รัปชัน และการขาดจริยธรรม ปัญหาเหล่านี้เกิดจากการที่ผู้คนละเลยศีลธรรม และมุ่งหวังแต่ผลประโยชน์ส่วนตน โดยไม่คำนึงถึงความเสียหายต่อผู้อื่น เมื่อความเห็นแก่ตัวและการละเมิดสิทธิเพิ่มขึ้น ความขัดแย้งก็กลายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นบ่อยในสังคม ทั้งในระดับบุคคลและระดับชาติ ทำให้ความสันติสุขในสังคมลดลงเรื่อย ๆ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2549) สังคมสันติสุข เป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนาและต้องการ เพราะเป็นสังคมที่มีความเท่าเทียม มีการเคารพสิทธิผู้อื่น และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขนั้น ต้องอาศัยความเมตตาและความเข้าใจระหว่างกัน ไม่มีการเบียดเบียนหรือเอารัดเอาเปรียบ ความซื่อสัตย์และการพูดความจริงก็เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดความไว้วางใจและความร่วมมือระหว่างบุคคลและกลุ่มคน (พุทธทาสภิกขุ, 2556) สังคมจะเกิดสันติสุขได้ ต้องใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการสร้างสังคมสันติสุข หลักธรรมที่สามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการสร้างสังคมสันติสุข มีหลายหัวข้อ และในบรรดาหลักธรรมเหล่านั้น เบญจศีลเบญจธรรมถือว่าเป็นจริยธรรมพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างสันติสุขแก่สังคม

การนำหลักเบญจศีลมาใช้ในชีวิตประจำวัน จะส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีทั้งในระดับบุคคลและสังคม การปฏิบัติตามเบญจศีลช่วยให้บุคคลแต่ละคนมีวินัยในตนเอง ไม่ก่อให้เกิดการ

ทำร้ายผู้อื่นทางกายและวาจา ส่วนเบญจธรรมส่งเสริมการพัฒนาจิตใจและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในทางที่ดี เมื่อทุกคนสามารถปฏิบัติตามหลักจริยธรรมเหล่านี้ได้ ความสันติสุขก็จะเกิดขึ้นในสังคมอย่างยั่งยืน

เบญจศีลช่วยป้องกันไม่ให้เกิดความทุกข์และความขัดแย้งที่เกิดจากการทำลายสิทธิและทรัพย์สินของผู้อื่น ขณะที่เบญจธรรมเสริมสร้างความเมตตา ความซื่อสัตย์ และการมีสติ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติ เมื่อสังคมประกอบด้วยผู้คนที่มีความตั้งใจที่ดีงามและเคารพในสิทธิของกันและกัน สังคมนั้นก็จะเป็สังคมที่มีความสงบสุขและความสมานฉันท์ (ประยุทธ์ ปยุตโต, 2557) เบญจศีลและเบญจธรรมแต่ละข้อต่างมีบทบาทในการสร้างสังคมที่สันติสุข

การประยุกต์ใช้เบญจศีลในการแก้ปัญหาสังคมเพื่อสร้างสันติสุข

เบญจศีลเป็นหลักธรรมพื้นฐานในพระพุทธศาสนาที่มุ่งสร้างความสงบสุขในสังคม ประกอบด้วยศีล 5 ข้อ ได้แก่ การไม่ฆ่าสัตว์ การไม่ลักทรัพย์ การไม่ประพฤติดิฉันท์ในกาม การไม่พูดเท็จ และการไม่เสพสิ่งมึนเมา หลักธรรมเหล่านี้สามารถนำมาปรับใช้กับปัญหาสังคมในปัจจุบันได้อย่างหลากหลาย โดยมีผลเชิงบวกต่อการพัฒนาคุณธรรมส่วนบุคคลและความสัมพันธ์ในระดับชุมชน เบญจศีลเบญจธรรมแต่ละข้อสามารถนำมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาสังคมได้ดังนี้

1. การลดปัญหาความรุนแรงและสร้างความรักและความปรองดอง

ปาณาติปาตา เวรมณี คือการไม่ฆ่าสัตว์ เป็นการหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรง ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาสังคมที่เกี่ยวข้องกับการทำร้ายร่างกายและการข่มเหงกัน หลักนี้ส่งเสริมให้ผู้คนมีความเมตตาและความอดทน ตัวอย่างหนึ่งของการนำไปใช้คือการรณรงค์ลดความรุนแรงในครอบครัวที่มีแนวคิดจากความเมตตาและการให้อภัย นอกจากนี้ การส่งเสริมการแก้ปัญหาอย่างสันติ เช่น การใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยในชุมชน ยังช่วยลดความขัดแย้งและความรุนแรงในระดับท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (มหาวิทยาลัยมหิดล, 2567) การเว้นจากการฆ่าสัตว์ การปฏิบัติข้อนี้ช่วยส่งเสริมความเคารพในสิทธิและชีวิตของผู้อื่น ซึ่งสามารถลดปัญหาความรุนแรงและอาชญากรรมได้ สร้างความรักและความปรองดอง ส่วนเมตตากรุณาซึ่งเป็นเบญจธรรมคู่กับปาณาติปาตา สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการลดปัญหาความเกลียดชัง ความรุนแรง และการแบ่งแยกในสังคมได้ ตัวอย่างเช่น ในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การส่งเสริมให้คนในชุมชนแสดงความเมตตาต่อกัน เช่น การจัด

กิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ จะช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความปรองดอง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2560)

2. การส่งเสริมความซื่อสัตย์ในสังคมและเสริมสร้างเศรษฐกิจที่ยั่งยืน

หลักอทินนาทานา หรือการไม่ลักทรัพย์ มีบทบาทสำคัญในการสร้างความซื่อสัตย์ในสังคม การปฏิบัติตามหลักนี้ช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและในระบบสังคม ตัวอย่างหนึ่งคือการปลูกฝังจริยธรรมในสถานศึกษา เพื่อสร้างสำนึกถึงความรับผิดชอบต่อนตนเองและทรัพย์สินส่วนรวม องค์กรต่าง ๆ ยังสามารถใช้หลักนี้ในการพัฒนาระบบการจัดการที่โปร่งใส เช่น การป้องกันการทุจริตผ่านมาตรการตรวจสอบที่เข้มงวด (Transparency International, 2567) ในขณะที่เบญจธรรมข้อสัมมาอาชีวะ ซึ่งเป็นเบญจธรรมคู่กับอทินนาทาน ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ช่วยลดปัญหาการทุจริตและการเอาเปรียบทางเศรษฐกิจ ตัวอย่างเช่น การส่งเสริมให้ผู้ประกอบการรายย่อยดำเนินธุรกิจอย่างโปร่งใส และสนับสนุนโครงการที่มุ่งเน้นการผลิตสินค้าอย่างเป็นธรรม จะช่วยสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจและลดความเหลื่อมล้ำ

3. การสร้างครอบครัวที่มั่นคงและลดความรุนแรงทางเพศ

กาเมสุมิฉฉาจารา หรือการไม่ประพฤติผิดในกาม เป็นหลักที่ช่วยส่งเสริมความซื่อสัตย์และความไว้วางใจในความสัมพันธ์ การประยุกต์ใช้หลักนี้ในสังคมช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวและความสัมพันธ์ที่ไม่มั่นคง เช่น การให้คำปรึกษาเกี่ยวกับชีวิตคู่ในชุมชนและการจัดอบรมเรื่องการสร้างครอบครัวที่แข็งแรง สิ่งเหล่านี้ช่วยลดปัญหาการหย่าร้างและการทำร้ายจิตใจกันในครอบครัว (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2567) ความสำรวมในกาม คือการควบคุมตนเองในเรื่องเพศสัมพันธ์และความปรารถนาทางกาย เป็นหลักธรรมที่ช่วยป้องกันปัญหาทางศีลธรรมและผลกระทบต่อสังคม สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาสังคมได้หลายมิติ เช่น ลดความรุนแรงทางเพศ โดยปลูกฝังจิตสำนึกการเคารพสิทธิของผู้อื่น และให้การศึกษาที่ถูกต้องเกี่ยวกับความเท่าเทียมทางเพศ ส่งเสริมความซื่อสัตย์ในครอบครัว เพื่อแก้ปัญหาครอบครัวแตกแยก และลดปัญหาการนอกใจหรือการหย่าร้าง นอกจากนี้ ความสำรวมในกามยังช่วยป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โดยณรงค์ให้คนในสังคมมีความรับผิดชอบต่อสุขภาพ ลดปัญหาการแสวงหาผลประโยชน์ทางเพศ เช่น การค้าประเวณีหรือการค้ามนุษย์ ผ่านการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวด และส่งเสริมคุณธรรมในเยาวชน เพื่อป้องกันปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยเรียนหรือการใช้เทคโนโลยีในทางที่ผิด ดังนั้น ความสำรวมในกามไม่เพียงเป็นแนวทาง

พัฒนาตนเอง แต่ยังเป็นรากฐานในการสร้างสังคมที่มีศีลธรรม ยั่งยืน และสงบสุข การนำหลักธรรมข้อนี้ไปปรับใช้ในมิติต่าง ๆ จะช่วยลดปัญหาสังคมในระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การสร้างสังคมที่มีความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจในสังคม

มุสวาทา เวมณี หรือการไม่พูดเท็จ เป็นหลักสำคัญที่ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจในสังคม โดยเฉพาะในยุคที่ข้อมูลข่าวสารถูกเผยแพร่อย่างรวดเร็ว การตรวจสอบข้อเท็จจริงก่อนเผยแพร่เป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถลดการเผยแพร่ข้อมูลเท็จและสร้างความน่าเชื่อถือในสื่อออนไลน์ การปลูกฝังวัฒนธรรมการพูดความจริงในครอบครัวและองค์กรยังช่วยลดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากการบิดเบือนข้อมูล (Fact-Checking Organization, 2567) ความซื่อสัตย์ เป็นเบญจธรรมคู่กับเบญจศีลข้อมุสวาทา เป็นรากฐานสำคัญของความเชื่อมั่นและความไว้วางใจในสังคม การส่งเสริมความซื่อสัตย์ในหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ จะช่วยลดปัญหาการคอร์รัปชัน ตัวอย่างเช่น การสร้างระบบตรวจสอบที่โปร่งใสในหน่วยงานราชการหรือองค์กรเอกชน และการปลูกฝังคุณธรรมในระบบการศึกษาสามารถช่วยลดปัญหาเหล่านี้ได้อย่างยั่งยืน

5. การลดปัญหาสุขภาพและอุบัติเหตุ และความมีสติ

สุราเมรัยมัชฌมาทัญฐานา เวมณี หรือการไม่เสพสิ่งมึนเมา ช่วยลดปัญหาสุขภาพและอุบัติเหตุที่เกิดจากการใช้สารเสพติดและการดื่มสุรา การรณรงค์ "งดเหล้าเข้าพรรษา" เป็นตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในการลดการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในชุมชน นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับเยาวชน เช่น การกีฬาและดนตรี ยังช่วยเบี่ยงเบนความสนใจจากสิ่งมึนเมาและสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม (สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2567) ความมีสติเป็นเบญจธรรมคู่กับเบญจศีลข้อที่ 5 ความมีสติช่วยให้เรารับรู้และตัดสินใจอย่างถูกต้อง การส่งเสริมความมีสติในชีวิตประจำวัน เช่น การปฏิบัติสมาธิหรือโยคะ สามารถช่วยลดปัญหาความเครียดและการตัดสินใจผิดพลาดในสถานการณ์ที่กดดัน นอกจากนี้ การฝึกสติในสถานศึกษายังช่วยให้เยาวชนมีจิตใจที่เข้มแข็งและพร้อมเผชิญกับปัญหาในชีวิต

จึงกล่าวได้ว่าเบญจศีลและเบญจธรรมเป็นหลักคำสอนพื้นฐานของพระพุทธศาสนา ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความสงบสุขและความสมานฉันท์ในสังคม เนื่องจากเนื้อหาของหลักธรรมทั้งสองเน้นการพัฒนาพฤติกรรมและจิตใจของมนุษย์ให้เกิดความสมดุล ทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น กล่าวคือเบญจศีลเป็นแนวทางสำหรับการประพฤติปฏิบัติที่พึงงามในชีวิตประจำวัน โดยประกอบด้วยข้อห้าม 5 ประการ ได้แก่ ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามลักทรัพย์ ห้ามประพฤติดูในกาม ห้ามพูดเท็จ และห้ามเสพสิ่งมึนเมา ข้อปฏิบัติ

เหล่านี้ช่วยให้บุคคลพัฒนาความรับผิดชอบต่อตนเอง เช่น การหลีกเลี่ยงการกระทำที่ส่งผลเสียต่อร่างกายและจิตใจ การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม ส่งผลให้จิตใจสงบสุข ไม่ฟุ้งซ่านด้วยความละโมภ โกรธ หรือหลงใหลในสิ่งที่ผิด ในขณะที่เบญจธรรม เป็นหลักธรรมที่สอดคล้องกับเบญจศีล มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรม เช่น ความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์ ความสำรวม ความจริงใจ และสติสัมปชัญญะ หลักธรรมเหล่านี้ช่วยส่งเสริมให้บุคคลปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเคารพและความรักใคร่ เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยรวม

สรุป

เบญจศีลเป็นหลักธรรมเรียบง่ายแต่ทรงพลัง ช่วยเสริมสร้างความดีในตัวบุคคลและพัฒนาความสัมพันธ์ในครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยรวม ขณะที่เบญจธรรมเป็นแนวทางที่ช่วยแก้ปัญหาสังคมปัจจุบันอย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านการส่งเสริมเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์ ความสำรวมในกาม สัมมาอาชีวะ และความมีสติ การบูรณาการเบญจศีลและเบญจธรรมในชีวิตประจำวัน ชุมชน และองค์กร จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงบวกและสร้างสันติสุขที่แท้จริง บุคคลที่ปฏิบัติตามหลักธรรมเหล่านี้จะละเว้นความชั่ว รู้จักควบคุมตนเองให้อยู่ในความดี ประพฤติชอบทั้งทางกาย วาจา และใจ ส่งผลให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข เบญจศีลและเบญจธรรมจึงเป็นธรรมคู่กัน คนที่มีเบญจธรรมย่อมรักษาเบญจศีลได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งจะนำมาซึ่งความสุข ความเจริญ และความสัมพันธ์ที่ดีในสังคมอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2524). *จริยธรรมของเยาวชนไทย. รายงานการวิจัย ฉบับที่ 21*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์.
- ประยุทธ์ ปยุตโต. (2557). *ธรรมะกับสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ประเสริฐ ณ นคร. (2544). *จริยธรรมในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2549). *ศีลธรรมพื้นฐานแห่งชีวิต*. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2556). *ธรรมะประยุกต์เพื่อชีวิต*. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.

- มนตรี อินตา. (2556). พฤติกรรมทางจริยธรรมด้านเบญจธรรมของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. ใน รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหิดล. (2564). สถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัว. เรียกใช้เมื่อ 18 มีนาคม 2567 จาก <https://www.mahidol.ac.th>.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2550). จริยศาสตร์และศีลธรรมในวิชาชีพ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2560). พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2564). พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.
- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2565). รายงานความล้มพันธ์ในครอบครัวไทย. เรียกใช้เมื่อ 17 มีนาคม 2567 จาก <https://www.women-family.go.th>
- สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2566). รายงานสถานการณ์การเสพติดในประเทศไทย. เรียกใช้เมื่อ 25 ตุลาคม 2567 จาก <https://www.oncb.go.th>.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2539). การวัดจริยธรรม. วารสารวัดผลการศึกษา, 3(5), 76.
- Aristotle. (2004). *Nicomachean Ethics*. Oxford: Oxford University Press.
- Fact-Checking Organization. (2024). รายงานการใช้ข่าวปลอมในสื่อโซเชียล. เรียกใช้เมื่อ 25 ตุลาคม 2567 จาก <https://www.factcheck.org>
- Kant, Immanuel. (1997). *Groundwork for the Metaphysics of Morals*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mill, John Stuart. (2010). *Utilitarianism*. Indianapolis: Hackett Publishing Company.
- Transparency International. (2023). *Global Corruption Report*. เรียกใช้เมื่อ 20 เมษายน 2567 จาก <https://www.transparency.org>

วิธีการวิจัยในประชากรกลุ่มเปราะบางทางการศึกษา*

RESEARCH METHODS IN EDUCATIONAL VULNERABLE POPULATIONS

จิราภรณ์ พันสว่าง

Jiraporn Phansawang

เอกราช โสจิตพิมานเวช

Ekkarach Kositpimanwach

ระพีพัฒน์ หาญโสภ

Rapeepat Hansopa,

อมรรัตน์ พันสว่าง

Amornrat Phansawang

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย.

Mahamakut Buddhist University, Thailand.

E-mail: Jiraporn.pha@mbu.ac.th

บทคัดย่อ

ความเหลื่อมล้ำความไม่เสมอภาค แบ่งแยกความแตกต่างมีช่องว่างระหว่างกลุ่มชนชั้น ความไม่เท่าเทียมกันระหว่าง “ผู้มีโอกาส” กับ “ผู้ขาดโอกาส” ในที่นี้ ผู้เขียนให้ความสำคัญต่อผู้ขาดโอกาสที่ขอเรียกว่า “กลุ่มเปราะบาง” คือ ประชากรกลุ่มที่ไม่อาจเข้าถึงบริการสังคมด้วยเหตุผลหลากหลาย กลุ่มที่ถูกกลืนโดยระบบการศึกษา ที่มีความเสี่ยงถูกกีดกันจากระบบการศึกษาสูงแม้ในภาวะปกติ และยิ่งสูงขึ้นในภาวะปกติใหม่ภายหลังการระบาดของโรคติดเชื้อ COVID-19 ผู้เขียนมีความเชื่อว่าผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเปราะบางทางการศึกษาเป็นประจักษ์พยานของการขาดความเสมอภาคทางการศึกษาที่ทวีความรุนแรงในภาวะวิกฤต การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เรียนกลุ่มนี้ รวมถึงการลดจำนวนผู้เรียนกลุ่มดังกล่าวในระยะยาว เพื่อการรับมือวิกฤตอื่น ๆ ในอนาคต โดยคำนึงถึงความต้องการที่แตกต่างกันของผู้เรียนทุกกลุ่ม เนื้อหาที่ผู้เขียนนำเสนอมุ่งเน้นอภิปรายเกี่ยวกับวิสัยทัศน์และแนวปฏิบัติที่นำไปสู่ความเสมอภาคทางการศึกษา แนวคิดนักวิชาการด้านการศึกษาวิจัยในตัวอย่างที่มีความเปราะบาง ซึ่งต้องใช้หลักการและเทคนิคการวิจัยในหลายรูปแบบ ได้แก่ การเข้าถึงข้อมูล การนำเสนอกลยุทธ์การเก็บข้อมูลเชิง

* Received: 11 October 2024; Revised: 30 December 2024; Accepted: 30 December 2024

คุณภาพ การใช้แนวทางการดำเนินการวิจัยที่มีความเหมาะสม ซึ่งนอกจากจะได้ผลการศึกษาวิจัยที่มีคุณภาพแล้ว ยังเป็นการลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเสมอภาคในการปฏิบัติของนักวิจัยต่อตัวอย่างหรือผู้เข้าร่วมที่มีความแตกต่างกัน นักวิจัยควรตระหนักถึงการพิทักษ์สิทธิ์ของกลุ่มตัวอย่าง จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ การดำเนินการภายใต้วิถีวิทยาการวิจัยซึ่งเป็นองค์ความรู้หลัก หรือการดำเนินการภายใต้ความมีเหตุและผลตามหลักวิชาการของวิธีการศึกษานั้น ๆ

คำสำคัญ: กลุ่มเปราะบาง, ความเหลื่อมล้ำ

Abstract

Inequality, inequality Discrimination has a gap between class groups. The inequality between the "opportunity" and the "disadvantaged" herein. The author emphasizes what is referred to as "vulnerable groups", i.e., Populations that cannot access social services for a variety of reasons. Those who have been neglected by the education system are at high risk of being excluded from the education system even in normal conditions and even higher in the new normal after the COVID-19 pandemic. This includes reducing the number of such learners in the long term to cope with other crises in the future, considering the different needs of all groups of learners. The author's presentation focuses on discussing visions and practices that lead to educational equity. Academic concepts in research studies on vulnerable samples this requires a variety of research principles and techniques, including access to information, presentation of qualitative data collection strategies. Use of appropriate research guidelines in addition to the results of quality research studies. It also reduces inequality. Establish equity in researchers' treatment of different samples or participants. Researchers should be aware of protecting the rights of subjects. Human Research Ethics Implementation under research methodology which is the main body of knowledge or operation under rationality according to the academic principles of that educational method.

Keyword: Vulnerable groups, Inequality.

บทนำ

กลุ่มเปราะบางทางการศึกษา หมายถึง ประชากรกลุ่มที่ไม่อาจเข้าถึงบริการทางการศึกษาด้วยเหตุผลหลากหลาย และกลุ่มเปราะบางทางการศึกษา จึงเป็นคำบรรยายที่ครอบคลุมที่สุดของผู้เรียนในกลุ่มที่ถูกกีดกันจากระบบการศึกษา หรือถูกละเลยโดยระบบการศึกษา และนำไปสู่การเป็นกลุ่มเปราะบางทางสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้แม้จะดูเหมือนง่าย (วรภัทร วีรพัฒนคุปต์, 2566; ชลิตา หนูหล้า, 2566) แต่ปัญหาว่าด้วยกลุ่มเปราะบางทางการศึกษานั้นมีความสลับซับซ้อน จึงเป็นหนึ่งในประเด็นสำคัญในการประชุมนานาชาติเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา และจัดงานประชุมวิชาการนานาชาติเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา 2022 ครั้งที่ 2 ภายใต้แนวคิด ก้าวสู่ความเสมอภาคไปด้วยกัน (International Conference on Equitable Education : Together Towards Equity) ระหว่างวันที่ 19 - 20 ตุลาคม 2565 (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.), 2566) จัดโดยกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ร่วมกับองค์การเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ สำนักงานเพื่อการศึกษาส่วนภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (ยูเนสโก กรุงเทพฯ), สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงและแปซิฟิกของยูนิเซฟ (UNICEF EAPRO), ยูนิเซฟ ประเทศไทย, องค์การรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEAMEO), มูลนิธิช่วยเหลือเด็ก (ประเทศไทย), มูลนิธิรางวัลสมเด็จเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ และกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อหารือถึงสถานการณ์การศึกษาที่ชะงักงันไป เนื่องจากการระบาดใหญ่ของโควิด-19 ตลอดจนผลที่เกิดขึ้น เช่น สถานการณ์นักเรียนรับมือกับการเรียนออนไลน์ ภาวะถดถอยการสูญเสียการเรียนรู้ และการฟื้นฟูจากวิกฤติการศึกษา ซึ่งได้อภิปรายเป็นหัวข้อหลัก โดยผู้เชี่ยวชาญจากระดับโลกจากสมาชิกองค์การส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษาในออสเตรเลีย รวมถึงนักวิชาการจากกลุ่มธนาคารโลก และองค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจหรือ OECD (Organization for Economic Co-operation and Development: OECD) กล่าวถึงผู้เรียนกลุ่มที่มีความเสี่ยงถูกกีดกันจากระบบการศึกษาสูงแม้ในภาวะปกติ และยิ่งสูงขึ้นในระหว่างการระบาดของโรคติดเชื้อ COVID-19 และหลังการระบาดของโรคติดเชื้อ COVID-19 ในภาวะปกติใหม่ ได้แก่ ผู้เรียนกลุ่มเปราะบางที่มีความต้องการพิเศษ และผู้เรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ซึ่งเนื้อหาการอภิปรายดังกล่าว เน้นวิสัยทัศน์และแนวปฏิบัติที่นำไปสู่ความเสมอภาคทางการศึกษา (Vision to action of equitable education)

ความสำคัญของสถานการณ์การศึกษาที่ชะงักงันหรือภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ อันเนื่องมาจากการระบาดใหญ่ของโควิด-19 ตลอดจนผลที่เกิดขึ้น เช่น สถานการณ์นักเรียนรับมือกับการ

เรียนออนไลน์ การฟื้นฟูจากวิกฤติการศึกษา ซึ่งนักวิชาการจากกลุ่มธนาคารโลก และองค์การเพื่อความร่วมมือ และการพัฒนาทางเศรษฐกิจหรือ OECD ได้ให้ความสำคัญกับผู้เรียนกลุ่มที่มีความเสี่ยงถูกกีดกันจากระบบการศึกษาสูงแม้ในภาวะปกติ และยิ่งสูงขึ้นในระหว่างการระบาดของโรคติดเชื้อ COVID-19 และหลังการระบาดของโรคติดเชื้อ COVID-19 ในภาวะปกติใหม่ เช่นเดียวกับกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษกลุ่มเปราะบางทางการศึกษาถูกลดทอนความสำคัญ ส่งผลให้ขาดโอกาสในการดำเนินชีวิตอย่างผู้ที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยหากต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตนักเรียนกลุ่มเปราะบางนั้น ต้องเริ่มต้นที่ห้องเรียน แม้ก่อนการระบาดของโรคติดเชื้อ COVID-19 ผู้เรียนที่มีความเปราะบาง มักถูกแยกจากชุมชนเป็นปกติ และยิ่งย่ำแย่ในภาวะวิกฤต โดยสิ่งที่ให้กำเนิดความอยุติธรรมดังกล่าว ได้แก่ นโยบายที่ไม่ครอบคลุม และไม่นำไปสู่การพิทักษ์สิทธิ หรือจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้ความช่วยเหลือ ฝึกฝน รวมถึงพัฒนาอย่างจริงจัง ซึ่งมีแนวโน้มถูกเลือกปฏิบัติ เพราะการขาดแรงจูงใจในการพัฒนา ขาดความพยายามปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม และการให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสม ปัญหาดังกล่าวเติบโตจากการขาดความรู้ว่า สิทธิมนุษยชนด้านการศึกษา นั้นครอบคลุมทุกคน ดังนั้น ระบบการศึกษาที่ไม่ละเลยใครเท่านั้น ที่จะนำไปสู่ความเสมอภาคทางการศึกษาได้

ผู้เขียนให้ความสำคัญต่อผู้ขาดโอกาสที่ขอเรียกว่า “กลุ่มเปราะบาง” คือ ประชากรกลุ่มที่ไม่อาจเข้าถึงบริการสังคมด้วยเหตุผลหลากหลาย กลุ่มที่ถูกกีดกันจากระบบการศึกษา หรือถูกละเลยโดยระบบการศึกษา และนำไปสู่การเป็นกลุ่มเปราะบางทางการศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื้อหาที่ผู้เขียนนำเสนอมุ่งเน้นอภิปรายเกี่ยวกับวิสัยทัศน์และแนวปฏิบัติที่นำไปสู่ความเสมอภาคทางการศึกษา แนวคิดนักวิชาการด้านการศึกษาวิจัยในตัวอย่างที่มีความเปราะบาง ซึ่งต้องใช้หลักการและเทคนิคการวิจัยในหลายรูปแบบ ได้แก่ การเข้าถึงข้อมูล การนำเสนอกลยุทธ์การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ การใช้แนวทางการดำเนินการวิจัยที่มีความเหมาะสม ถูกต้องตามหลักวิธีวิทยาการวิจัย ซึ่งนอกจากจะได้ผลการศึกษาวิจัยที่มีคุณภาพแล้ว ยังเป็นการลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเสมอภาคในการปฏิบัติของนักวิจัยต่อตัวอย่างหรือผู้เข้าร่วมที่มีความแตกต่างกัน นักวิจัยควร ตระหนักถึงการพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ การดำเนินการภายใต้วิธีวิทยาการวิจัยซึ่งเป็นองค์ความรู้หลัก หรือการดำเนินการภายใต้ความมีเหตุและผลตามหลักวิชาการของวิธีการศึกษานั้น ๆ

การศึกษาในกลุ่มเปราะบางทางสังคม

กลุ่มเปราะบางทางสังคมที่ขาดโอกาส ไร้อำนาจต่อรองทางสังคม หรือมีสถานะเป็นคนชายขอบ (Marginal People) ปัญหาการศึกษาในกลุ่มเปราะบางที่มีความเหลื่อมล้ำทางสังคมนั้น เป็นผลพวงจากโครงสร้างสังคมไทยที่ไม่คำนึงในหลักการสิทธิมนุษยชนตั้งแต่ระดับแนวนโยบายสาธารณะ การบริหารราชการแผ่นดินของภาครัฐ คำนึงของสังคม ทั้งการกดขี่ แบ่งแยกด้วยเหตุแห่งความยากจน แบ่งแยกด้วยเหตุแห่งความเป็นกลุ่มชนที่ไร้อำนาจต่อรอง อันหมายถึง กลุ่มเปราะบางทางสังคม สภาวะสังคมที่เหลื่อมล้ำอย่างมาก ทำลายศักยภาพหรือความสามารถที่แฝงเร้นอยู่ ไม่ให้ได้แสดงออกมา เพราะไม่มีโอกาสหรือไม่มีพลัง หรือเพราะเสี่ยงเกินไปที่จะริเริ่มสิ่งใหม่ ความเหลื่อมล้ำจึงทำลายทั้งศักยภาพของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ และสังคมประเทศชาติโดยรวม การจะปฏิรูปสังคมที่เหลื่อมล้ำจึงต้องมุ่งปลดปล่อยพลังการผลิตของสังคม ซึ่งไม่ได้หมายถึงการผลิตด้านสินค้าและบริการที่มีมูลค่าเท่านั้น แต่รวมถึงการผลิตสิ่งที่เป็นคุณค่า เช่น ศิลปะ วิชาความรู้ สติปัญญา และด้านจิตวิญญาณของสังคมด้วย (สำนักงานปฏิรูป สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2555)

ประชากรกลุ่มเปราะบาง ผู้ถูกปฏิบัติโดยละเลย/ละเมิดสิทธิมนุษยชนภายใต้บริบทสังคมไทย ผู้เขียนขอให้ความสำคัญมุ่งประเด็นไปที่กลุ่มประชากร ที่ผู้เขียนขอเรียกว่า ประชากรกลุ่มเปราะบาง เนื่องด้วยเป็นกลุ่มที่ถูกแบ่งแยก กดทับ ละเลย และถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนมากที่สุดในสังคมที่เหลื่อมล้ำ การนิยามประชากรผู้ไร้อำนาจในสังคมที่เหลื่อมล้ำว่าเป็นกลุ่มเปราะบาง เป็นนิยามที่เข้าใจง่ายและชัดเจนที่สุด เพราะคำว่าเปราะบาง เมื่อเราใช้อธิบายสภาพสิ่งของก็จะเห็นภาพว่าสิ่งของนั้นไม่ทนต่อสิ่งที่มากระทบ เสียหายแตกหักง่าย เมื่อเอาคำว่า เปราะบาง มาอธิบายเป็นนิยามลักษณะของประชากรโดยนัยทางสังคมศาสตร์ ความเปราะบาง คือสภาพที่ทำให้ประชากรอ่อนแอ หรืออ่อนด้อย ไม่มีกำลังและความสามารถมากพอที่จะรับมือกับปัญหาที่เข้ามากระทบ รวมทั้งไม่สามารถจะคาดการณ์หรือวางแผนล่วงหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพว่า เมื่อเกิดปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นจะจัดการอย่างไร และเมื่อได้รับผลกระทบจากปัญหาจนอยู่ในสภาพที่เสียหลักล้มหรือบอบช้ำแล้ว จะสามารถลุกขึ้นและกลับคืนสู่สภาพที่เป็นปกติได้อย่างไร (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2560)

สาเหตุที่ทำให้มีประชากรกลุ่มเปราะบางเกิดขึ้นหลากหลายกลุ่ม ทั้งเด็ก ผู้สูงอายุ ผู้หญิง คนเร่ร่อนคนไร้บ้าน กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ผู้พิการทางกายและจิต คนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมและการเรียน ชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์คนที่ปัญหาสถานะบุคคล คนไร้รัฐไร้สัญชาติ คนพลัดถิ่น ผู้ต้องขังในทัณฑสถาน คนยากจน และแรงงานต่างด้าว กลุ่มเปราะบางที่มีหลายด้านอัน

เชื่อมโยงสัมพันธ์ส่งผลต่อกัน ยังส่งผลให้บางคนอาจเป็นประชากรกลุ่มเปราะบางในบริบทที่ทับซ้อนกันได้อีก เช่น เป็นผู้หญิงข้ามเพศ (Trans Women) ที่มีฐานะยากจน ที่ประกอบอาชีพพนักงานบริการทางเพศ (Sex Worker) เป็นต้น นอกจากสภาวะความเปราะบางที่ทับซ้อนให้บุคคลคนหนึ่งมีความเปราะบางได้หลายปัจจัยแล้ว แต่ละด้านก็สามารถเชื่อมโยงกันเป็นห่วงโซ่ เช่น การเป็นบุคคลข้ามเพศ (Transgender) ที่ทำให้โอกาสทางการงานไม่เท่าเทียมบุคคลที่มีเพศสภาพตรงกับเพศกำเนิด การที่เพศหญิงถูกผู้ชายกระทำความรุนแรงในครอบครัว สุ่มเสี่ยงเป็นโรคซึมเศร้า ภาวะค่ารักษาพยาบาล การสูญเสียรายได้จากการต้องหยุดงาน การถูกกีดกันทางสังคมของผู้เคยต้องโทษจำคุก ทำให้ไม่สามารถเริ่มต้นชีวิตใหม่ แล้วต้องกลับสู่วงจรอาชญากรรม ภาวะยากจนที่ทำให้เกิดคนไร้บ้าน การเข้าไม่ถึงทรัพยากรที่ดินที่ทำให้เกษตรกรต้องเช่าที่ดิน เป็นภาระต้นทุนเพิ่มสูงแต่รายได้ต่ำ หรือต้องยอมเข้าสู่ภาวะเสียเปรียบในระบบเกษตรพันธสัญญา นโยบายป่าไม้ที่ทำให้ชนชาติพันธุ์ไม่สามารถใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากป่าไปพร้อมกับการอนุรักษ์ตามวิถีภูมิปัญญาของตน หรือต้องมีภาระการรักษาพยาบาลความเจ็บป่วยอันเป็นผลจากมลภาวะ เป็นต้น (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2560)

เป้าหมายสูงสุด คือ สังคมที่เสมอหน้ากันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงโอกาสของประชากรกลุ่มเปราะบางทุกกลุ่มที่จะสามารถมีชีวิตที่มั่นคง หลุดพ้นจากภาวะกลัวความอดอยากหิวโหยเจ็บป่วย ความไม่เป็นธรรมทั้งปวง เยาวชนทุกคนต้องเติบโตพร้อมโอกาสที่จะพัฒนาตนเองตามศักยภาพเฉพาะตนที่มีอยู่อย่างหลากหลาย รวมถึงเลือกเพศวิถีได้ด้วยตนเอง เมื่อเติบโตใหญ่เข้าสู่การเป็นแรงงานก็ได้รับค่าจ้างที่เป็นธรรม ผู้ที่ต้องการเป็นผู้ประกอบการรายย่อยรุ่นใหม่ ต้องสามารถเริ่มความฝันได้โดยไม่ต้องกลัวการล้ม เพราะมีระบบสวัสดิการสังคมที่พร้อมรองรับ คนที่ค้นพบเพศวิถีของตนต้องสามารถรับสิทธิบริการทางสาธารณสุข เพื่อการมีเพศสภาพตรงตามวิถีของตนได้ มีสถานะทางกฎหมายตรงตามเพศวิถี มีสิทธิในการจัดตั้งครอบครัวเสมอชาย-หญิง แรงงานสตรี/ผู้มีความหลากหลายทางเพศต้องได้รับค่าตอบแทนและโอกาสในการเจริญก้าวหน้าในงานเสมอกับบุรุษเพศ คนวัยเกษียณได้รับการดูแลจากรัฐอย่างเหมาะสม สังคมสงบสุขด้วยกระบวนการยุติธรรมที่ยึดหลักสิทธิมนุษยชน รวมไปถึงการที่สังคมท้องถิ่นต้องมีอำนาจในการกำหนดอนาคตของตนเอง และที่สำคัญคือประเทศไทยจะต้องบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

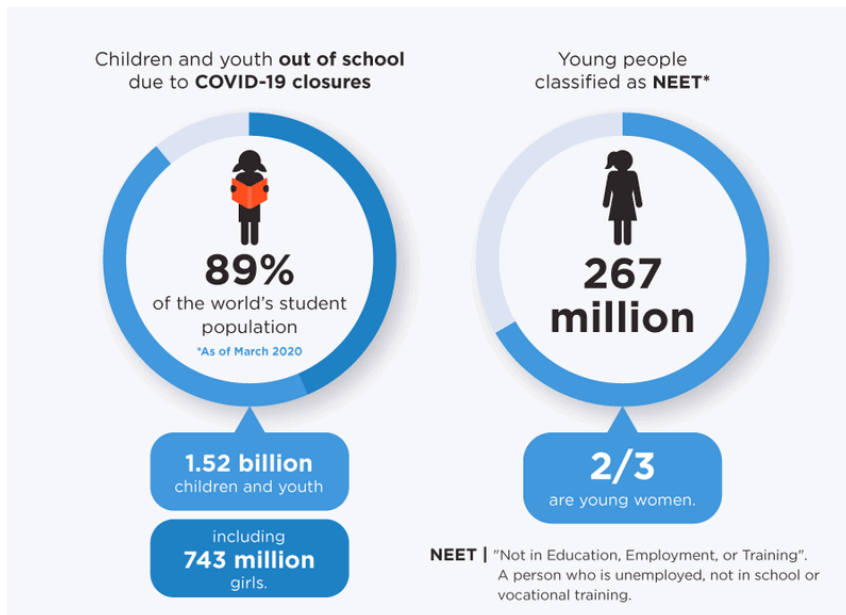
กลุ่มเปราะบางในภาวะวิกฤตทางการศึกษา

กลุ่มเปราะบางทางการศึกษา คือ ประชากรที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการทางการศึกษาได้เนื่องจากปัจจัยหลากหลาย กลุ่มนี้ครอบคลุมผู้เรียนที่ถูกกีดกันหรือละเลยโดยระบบการศึกษา ซึ่งนำไปสู่ปัญหาความเปราะบางทางสังคม รายงานของศูนย์ช่วยเหลือเด็กและเยาวชนในภาวะวิกฤตทางการศึกษา (กสศ.) เผยว่า ในปี 2566 เด็กหลุดจากระบบการศึกษา 3 ใน 4 คน อยู่ในช่วงการศึกษาภาคบังคับ โดยเฉพาะประถมศึกษา (58%) และมัธยมศึกษาตอนต้น (24%) สาเหตุหลักมาจากปัญหาครอบครัว เช่น เด็กกว่า 70% ไม่ได้อยู่พร้อมหน้าพ่อแม่ และ 73% มีปัญหาซับซ้อนมากกว่า 1 เรื่อง แม้จะอยู่ในนโยบายเรียนฟรี ต้นเหตุสำคัญคือ ความยากจนของครอบครัว โดยรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนที่มีเด็กในภาวะวิกฤตอยู่ที่เพียง 900 บาทต่อคนต่อเดือน ขณะที่หนี้สินเฉลี่ยสูงถึง 40,000 บาทต่อครัวเรือนหรือสูงกว่ารายได้ 45% ปัจจัยอื่น ๆ ได้แก่ การว่างงานของผู้ปกครอง ค่าเดินทางที่ไม่สามารถแบกรับได้ ครอบครัวแตกแยก และการถูกทอดทิ้ง (สุรศักดิ์ แก้วเอี่ยม, 2566) นอกจากนี้ ไกรยศ ภัทราวาท ระบุว่า 40% ของครัวเรือนเปราะบางจำนวน 1.8 ล้านคนเผชิญปัญหารอบด้าน ซึ่งจำเป็นต้องมีระบบคุ้มครองทางสังคมที่เข้มแข็ง การแก้ไขปัญหาไม่ควรจำกัดเพียงการสงเคราะห์เงินช่วยเหลือ แต่ต้องเสริมสร้างศักยภาพของพ่อแม่ผู้ปกครองให้พึ่งพาตนเองได้ นอกจากนี้ ควรจัดสรรทรัพยากรเพื่อบรรเทาภาระค่าใช้จ่าย พร้อมเชื่อมโยงการช่วยเหลือจากหน่วยงานด้านสุขภาพ สังคม และชุมชนท้องถิ่น เพื่อดูแลเด็กและครอบครัวเปราะบางที่มีปัญหาซับซ้อนเกินกว่าความยากจน (ไกรยศ ภัทราวาท, 2566)

Harry A. Patrinos (ชลิตา หนูหล้า, 2566) นักเศรษฐศาสตร์จากกลุ่มธนาคารโลก และ Andreas Schleicher, 2021 นักสถิติและนักวิจัยจาก OECD ต่างมีความเห็นสอดคล้องกันว่าผู้เรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์เป็นอีกหนึ่งกลุ่มเปราะบางทางการศึกษาที่ยังถูกละเลยระหว่างการระบาดของโรคติดเชื้อ COVID-19 และในภาวะปกติใหม่ หลังการระบาดของโรคติดเชื้อ COVID-19 ส่งผลกระทบร้ายแรงต่อความเสมอภาคทางการศึกษา โดยในกรณีที่เลวร้ายที่สุดนั้น เด็กๆ ทั่วโลกกว่าร้อยละ 94 หรือ 1.6 พันล้านคนต้องออกจากระบบการศึกษา โดยผู้เรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ในปัจจุบันขาดการศึกษาแล้วอย่างน้อยครึ่งปี และผู้เรียนที่มีทุนทรัพย์ปานกลางก็จวนเจียนจะขาดการศึกษาการปิดโรงเรียนถูกพิจารณาว่าจะนำมาซึ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ถดถอยกว่าปกติ โดยสถิติหลังการปิดโรงเรียนระหว่างการปฏิวัติทางวัฒนธรรม (Cultural Revolution) จำนวนผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายลดลงกว่าร้อยละ 35 และแรงงานเหล่านี้ก็จะได้รับค่าแรงต่ำกว่าปกติในอนาคตด้วย แม้จะมีการศึกษาทางไกลและการเรียนการสอนออนไลน์ ก็ยังมีความแตกต่างด้านคุณภาพ ความ

ครอบคลุม และการเข้าถึงอย่างเห็นได้ชัด ผู้เรียนที่มีรายได้มากกว่าย่อมรับมือผลกระทบของการระบาดได้ดีกว่าผู้เรียนที่ยากไร้ เพราะผลกระทบของการปิดโรงเรียนระหว่างการระบาดต่อผู้เรียนนั้นแตกต่างกัน ด้วยทั้งคุณภาพของแต่ละโรงเรียนในแต่ละประเทศ มาตรการเยียวยา รวมถึงระดับการศึกษาของผู้เรียนขณะมีการปิดโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย โดยผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาหรือกำลังศึกษาในระดับอุดมศึกษา ได้รับผลกระทบจากการสูญเสียความรู้และถูกเลิกจ้างงานน้อยกว่าผู้สำเร็จการศึกษาหรือกำลังศึกษาในระดับต่ำกว่า ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่พบทั่วไปในภาวะวิกฤต

ภาพที่ 1 จำนวนนักเรียนที่ต้องออกจากโรงเรียน

ที่มาภาพ <https://www.eef.or.th/vulnerable-groups-in-education-inequality/>

แผนภาพ แสดงจำนวนนักเรียนที่ต้องออกจากโรงเรียนกว่า 1.52 พันล้านคน และประชากรกลุ่ม NEET หรือประชากรวัยแรงงานที่ไม่อยู่ระหว่างการศึกษากว่า 267 ล้านคน เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ความต่อเนื่องของการศึกษาที่ชะงักด้วยการปิดโรงเรียน ต้องถูกส่งเสริมโดยรัฐบาล ด้วยการจัดสรรงบประมาณเพื่อรักษาความต่อเนื่องของการเรียนรู้ทั้งในรายครั้งและระยะยาว พัฒนาระบบวัดและประเมินผลการศึกษาให้สอดคล้องกับการศึกษาทางไกลและการเรียนการสอนออนไลน์ รวมถึงการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อผู้เรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ที่อาจต้องออกจากระบบการศึกษาและเข้าสู่ตลาดแรงงานชั่วคราวด้วย

การเข้าถึงการศึกษาระหว่างการระบาดนั้น ไม่เท่าเทียมกันแน่นอนระหว่างผู้เรียนกลุ่มต่าง ๆ และภารกิจด่วนที่สุดคือการผลกระทบของภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้เรียนต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของพวกเขา โดยเริ่มต้นด้วยการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนให้ใกล้เคียงกัน เพราะโรงเรียนที่ใกล้เคียงที่สุดควรเป็นโรงเรียนที่ดีที่สุด ซึ่งในประเทศที่มีระบบการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ เช่น ฟินแลนด์นั้น มีความแตกต่างระหว่างโรงเรียนเพียงเล็กน้อย การเข้าเรียนในโรงเรียนที่แตกต่างกันจึงแทบไม่ส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งระบบการศึกษาที่มีประสิทธิภาพนั้น ความก้าวหน้าในอาชีพของครูมักมาจากการสร้างความเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนที่ขาดแคลนโอกาส หรือต้องการการพัฒนาเร่งด่วน เพื่อประกันการกระจายคุณภาพการจัดการเรียนการสอนอย่างทั่วถึง การจัดสรรทรัพยากรการศึกษาอย่างทั่วถึงจึงสำคัญอย่างยิ่งต่อการลดผลกระทบของภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคมต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กๆ

นักสถิติจากองค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) ระบุว่า การลงทุนในระบบการศึกษาไม่ได้สำคัญเท่ากับการจัดสรรทรัพยากรอย่างสมเหตุสมผล แม้ห้องเรียนในสหรัฐอเมริกาจะมีขนาดเล็กกว่าในจีน แต่ไม่ได้หมายความว่าห้องเรียนขนาดเล็กจะสร้างระบบการศึกษาที่มีประสิทธิภาพเสมอไป ปัญหาเกิดจากครูในสหรัฐฯ ไม่มีเวลาพัฒนาตนเองเพราะต้องบริหารจัดการห้องเรียนจำนวนมาก ขณะที่ครูในจีนมีเวลามากกว่า เนื่องจากการศึกษาไม่ใช่แค่ธุรกรรมทางการเงิน แต่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ความสมดุลและความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรมีความสำคัญ โดยเฉพาะเมื่อทรัพยากรที่มีคุณภาพต้องถูกส่งมอบให้กับนักเรียนที่ต้องการมากที่สุด คำถามสำคัญคือ แต่ละประเทศจะจูงใจครูให้ทำงานในพื้นที่ที่ท้าทายเหล่านี้ได้อย่างไร อีกทั้งการปลูกฝังให้นักเรียนเชื่อว่า ความยากจน รูปลักษณ์ หรือความถนัดของพวกเขาจะไม่เป็นอุปสรรคต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก็เป็นสิ่งสำคัญ เด็กต้องมั่นใจว่าครูและโรงเรียนสามารถพาพวกเขาไปสู่เป้าหมายได้หากพยายาม แนวคิดดังกล่าวส่งเสริมความกล้าหาญในการเผชิญปัญหาและความล้มเหลว เพราะหากไม่ยอมรับความล้มเหลว เราจะไม่สามารถสร้างสรรค์สิ่งใหม่ได้ ทักษะการคิดสร้างสรรค์และการแก้ปัญหาเป็นสิ่งจำเป็นในศตวรรษที่ 21 ซึ่งยังคงเต็มไปด้วยความท้าทายที่รอการค้นพบ (ระพีพัฒน์ หาญโสภณ, 2563)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ในปีการศึกษาประมาณ 2566 พบเด็กหลุดจากระบบการศึกษาเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กกลุ่มเปราะบาง ที่พ่อแม่หย่าร้าง และเลิกรากันไปมีครอบครัวใหม่ ส่วนเด็กกลุ่มนี้จะถูกส่งไปให้ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นคนเลี้ยงดู พ่อแม่ไม่ค่อยให้ความสนใจดูแลเท่าที่ควร ซึ่งเมื่อเด็ก

หลุดจากระบบการศึกษาไปแล้ว มักจะตามตัวกลับมาเรียนได้ลำบากมาก ส่วนใหญ่จะไม่เรียนหนังสือต่อ เป็นปัญหาครอบครัวที่โยงใยทุกมิติ ทั้งวังวนความยากจนซ้ำร่ำ การหย่าร้าง ภาวะสิ้นหวังในชีวิต และ การใช้ชีวิตเร่ร่อนของพ่อแม่ การใช้ความรุนแรง การถูกทอดทิ้ง รวมทั้งคุณภาพของสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก เช่น การพนัน ยาเสพติด การใช้ความรุนแรงมีอิทธิพลต่อความเสี่ยงด้านพฤติกรรมและการศึกษาของเด็กโดยตรง ผู้เขียนมีความเชื่อว่าผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเปราะบางทางการศึกษานั้น เป็นประจักษ์พยานของการขาดความเสมอภาคทางการศึกษาที่ทวีความรุนแรงในภาวะวิกฤต การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เรียนกลุ่มนี้ รวมถึงการลดจำนวนผู้เรียนกลุ่มดังกล่าวในระยะยาว เพื่อการรับมือวิกฤตอื่น ๆ ในอนาคต ต้องพึ่งพาการลงทุนในระบบการศึกษาอย่างสมเหตุสมผล โดยคำนึงถึงความต้องการที่แตกต่างกันของผู้เรียนทุกกลุ่ม ไม่ว่าผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ ขาดแคลนทุนทรัพย์ หรือประสบปัญหาอื่น ๆ เช่น อยู่ในพื้นที่ห่างไกล เป็นบุคคลไร้รัฐ ไร้สัญชาติ ฯลฯ ระบบการศึกษาที่ไม่ละเลยใคร จึงหมายถึง ระบบการศึกษาที่ไม่กีดกันผู้เรียนจากระบบการศึกษา ไม่ว่าด้วยเชื้อชาติ ความยากไร้ ความถนัด หรือความต้องการที่แตกต่างกัน และระบบการศึกษาที่ไม่ละเลยใครเท่านั้นที่จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ ได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย และผลักดันผู้เรียนทุกคนให้สามารถเติบโตเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้อย่างภาคภูมิใจ ภาวะวิกฤตที่เปิดเผยปัญหาซึ่งกลุ่มเปราะบางทางการศึกษาต้องเผชิญนี้ แม้จะรุนแรงเพียงใด จะไม่ใช่หายนะที่ผลักดันพวกเขาจากระบบการศึกษา และส่งผลกระทบต่อสังคมอย่างถาวรได้ ก็ด้วยความพยายามของสังคมในการเรียนรู้ปัญหาเหล่านั้น และร่วมมือแก้ไขเพื่ออนาคตที่สดใสกว่าของ “ทุกคน” ในสังคม ซึ่งครอบคลุม “ทุกคน” อย่างแท้จริง

การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในกลุ่มเปราะบาง

การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพที่มีผู้เข้าร่วมการวิจัยเป็นกลุ่มเปราะบาง ที่นักวิจัยต้องการรวบรวมข้อมูลที่ละเอียดลึกซึ้ง ทำให้มีโอกาสเกิดการละเมิดสิทธิส่วนตัวของผู้เข้าร่วมการวิจัย และเกิดการหย่อนทางจริยธรรมได้มากกว่าการวิจัยเชิงปริมาณ นักวิจัยจึงต้องออกแบบและดำเนินการวิจัยด้วยความระมัดระวังเป็นพิเศษ โดยเฉพาะการวิจัยในกลุ่มเปราะบาง (vulnerable groups) สิ่งสำคัญที่ต้องพิจารณาด้านจริยธรรม คือ การเกิดอันตรายต่อกลุ่มตัวอย่าง การเข้าร่วมการวิจัยโดยสมัครใจ และได้รับข้อมูลอย่างครบถ้วนเพียงพอ การละเมิดสิทธิส่วนบุคคล และการหลอกลวง (Deception) ซึ่งการล่อลวงนี้เสี่ยงต่อการหย่อนทางจริยธรรมได้มาก การหย่อนทางจริยธรรม (the compromising of ethical

ideals) สามารถเกิดขึ้นได้ตั้งแต่ขั้นตอนการกำหนดหัวข้อวิจัย การออกแบบการวิจัย การเก็บข้อมูล การจัดบันทึกและการถอดเทป การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอผลการวิจัย (Charnaram S, 2018)

การนำเสนอกลยุทธ์การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ในงานวิจัยที่มีผู้ร่วมวิจัยเป็นกลุ่มเปราะบาง ในรูปแบบกรณีศึกษาด้านวิธีดำเนินการวิจัย (case study as research methods) เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกต แบบมีส่วนร่วม รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ และอธิบายลักษณะและสาระสำคัญของการเก็บข้อมูลแต่ละวิธี

วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในกลุ่มเปราะบาง

ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพมักไม่ใช่ตัวเลข แต่เป็นข้อความจากคำบอกเล่าของผู้เข้าร่วมวิจัย หรือเนื้อหาจากเอกสารต่าง ๆ ในบางกรณีอาจเป็นร้อยกรอง ภาพถ่าย หรือภาพวาด โดยขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา นักวิจัยจำเป็นต้องสร้างหรือพัฒนาเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับการเก็บข้อมูล บทความนี้นำเสนอ 3 เทคนิคสำคัญที่ใช้บ่อยในงานวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Merriam SB, Tisdell EJ, 2016)

การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นวิธีที่เหมาะสมสำหรับการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์ ความเชื่อ หรือรายละเอียดเฉพาะของกลุ่มตัวอย่าง (วรรณวดี พูลพอกสิน, 2563; Campbell, A., Taylor, B.J., & McGlade, A, 2017; Baker, A. J. L., and Charvat, B.J, 2008) นอกจากนี้ Padgett ระบุว่า การสัมภาษณ์ที่มีคุณภาพสูงคือกุญแจสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Padgett, D.K, 2017) นักวิจัยต้องไวต่อภาษาและแนวคิดของผู้ให้ข้อมูล (Britten, N, 2000) อีกทั้ง Liamputtong เสริมว่าการสัมภาษณ์เป็นวิธีสำคัญในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มชายขอบหรือกลุ่มเปราะบาง (Liamputtong, P, 2013) เช่นเดียวกับการศึกษาของ Setia ที่ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกในงานวิจัยด้านสุขภาพกับกลุ่มผู้ด้อยโอกาส (Setia, M.S, 2017) ดังนั้น การสัมภาษณ์เชิงลึกจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้นักวิจัยเข้าถึงข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเฉพาะ ก่อนที่จะดำเนินการวิจัยด้วยวิธีการอื่นต่อไป.

การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เป็นการสัมภาษณ์กลุ่มที่อาศัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเพื่อเก็บข้อมูล โดยเฉพาะเรื่องอ่อนไหว ช่วยให้นักวิจัยเข้าใจทั้งประเด็นที่ศึกษาและลักษณะของกลุ่ม ข้อดีคือมีความยืดหยุ่นสูง ค่าใช้จ่ายต่ำ และช่วยสร้างข้อมูลที่ละเอียดลึกซึ้ง อย่างไรก็ตาม นักวิจัยต้องระวังการคิดแบบติดกลุ่ม (Groupthink) ซึ่งอาจเกิดจากสมาชิกบางคนครอบงำการสนทนา ทำให้คนอื่น

ไม่ได้แสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียม การสนทนากลุ่มใช้ได้ดีในงานวิจัยด้านการศึกษาและการบริหาร โดยมี 3 ขั้นตอนสำคัญคือ การแนะนำกลุ่ม การดำเนินการกลุ่ม และการปิดกลุ่ม

การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นเทคนิคเก็บข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยสังเกตในสภาพธรรมชาติโดยไม่มีโครงสร้าง เพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมและปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มเป้าหมาย นักวิจัยอาจเข้าร่วมกลุ่มโดยปิดบังจุดประสงค์ แต่การทำเช่นนี้ถือว่าผิดจริยธรรมเนื่องจากไม่ได้รับความยินยอมล่วงหน้าจากผู้ถูกสังเกต ประเด็นจริยธรรมสำคัญที่ต้องระวัง ได้แก่ การเปิดเผยข้อมูลที่เป็นความลับโดยไม่ตั้งใจ ความคุ้นชินกับนักวิจัยที่ทำให้ขาดความระมัดระวัง หรือการพบสถานการณ์ขัดแย้งที่ต้องตัดสินใจว่าจะสังเกตต่อหรือเข้าแทรกแซง เช่น การล่วงละเมิดหรือการใช้ความรุนแรง ทั้งนี้ นักวิจัยควรคำนึงถึงความเหมาะสมและจริยธรรมในทุกขั้นตอนของการวิจัย.

จากการศึกษาข้อมูลข้างต้น การวิจัยในประชากรและกลุ่มตัวอย่างเปราะบาง จะเห็นได้ว่าวิธีการวิจัยที่ช่วยเสริมวิถีชีวิตที่ใช้สำหรับกลุ่มเปราะบางชัดเจนขึ้น สะท้อนถึงการดำเนินการศึกษาวิจัยในตัวอย่างกลุ่มเปราะบาง ซึ่งต้องใช้หลักการและเทคนิคการวิจัยในหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการเข้าถึงข้อมูลจากตัวอย่างด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก อย่างไรก็ตาม ประเด็นเหล่านี้ มีรายละเอียดภายในของการดำเนินการเพื่อความเป็นมาตรฐานและการสร้างความน่าเชื่อถือของผลการศึกษาที่ได้รับ หน้าที่ของนักวิจัยนอกจากปฏิบัติตามจริยธรรมการวิจัยแล้ว ยังต้องเคร่งครัดต่อการระวังข้อผิดพลาดต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ระหว่างกระบวนการศึกษาวิจัยด้วย ซึ่งการเฝ้าระวังนี้คือ การดำเนินการภายใต้วิธีวิทยาการวิจัยซึ่งเป็นองค์ความรู้หลัก หรือการดำเนินการภายใต้ความมีเหตุและผลตามหลักวิชาการของวิธีการศึกษานั้น ๆ

สรุป

การขาดความเสมอภาคทางการศึกษา โดยเฉพาะในกลุ่มผู้เรียนเปราะบาง เป็นปัญหาที่ทวีความรุนแรงในภาวะวิกฤต การช่วยเหลือกลุ่มนี้และลดจำนวนผู้เรียนในสถานการณ์ดังกล่าวในระยะยาว จำเป็นต้องอาศัยการลงทุนที่สมเหตุสมผลในระบบการศึกษา โดยพิจารณาความต้องการที่แตกต่างกันของผู้เรียนทุกกลุ่ม เช่น ผู้เรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ มีความต้องการพิเศษ หรืออยู่ในพื้นที่ห่างไกล ระบบการศึกษาที่ไม่กีดกันผู้เรียนจากเชื้อชาติ ความยากจน หรือความต้องการเฉพาะ จะช่วยพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมได้อย่างเต็มศักยภาพ และสร้างความภาคภูมิใจให้ผู้เรียนสามารถเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้

การวิจัยในกลุ่มตัวอย่างเปราะบางเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยสร้างความเข้าใจและลดความเหลื่อมล้ำได้ โดยนักวิจัยต้องใช้วิธีการที่เหมาะสมและถูกต้องตามหลักจริยธรรม เช่น การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างรอบคอบ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่มีคุณภาพ การตระหนักถึงสิทธิของกลุ่มตัวอย่างและปฏิบัติตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จึงเป็นหัวใจสำคัญ กระบวนการวิจัยต้องออกแบบมาเพื่อตอบคำถามการวิจัยโดยไม่ยึดตามความถนัดหรือความชอบส่วนตัวของนักวิจัย การให้ความสำคัญกับวิธีการที่เหมาะสมจะช่วยสร้างผลงานวิจัยที่มีคุณภาพและสนับสนุนการพัฒนาความเสมอภาคในระบบการศึกษาได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.). (2565). *ประชุมวิชาการนานาชาติเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา 2022 ครั้งที่ 2 ภายใต้แนวคิด ก้าวสู่ความเสมอภาคไปด้วยกัน ระหว่างวันที่ 19 - 20 ตุลาคม 2565*. เรียกใช้เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2566 จาก <https://shorturl.asia/yArSO>
- ไกรยส ภัทราวาท. (2566). *กสศ. เผยเด็กกลุ่มเปราะบางเผชิญปัญหาหอบด้าน ชี้อรอบคร่ำเป็นปัจจัยสำคัญ ช่วยเด็กพ้นภาวะวิกฤตการศึกษา*. เรียกใช้เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2566. จาก <https://www.thereporters.co/tw-humanity/0708231731/>
- ชลิตา หนูหล้า. (2564). *กลุ่มเปราะบางทางการศึกษา' ด้านที่ต้องฝ่าเพื่อความเสมอภาค*. เรียกใช้เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2566. จาก <https://www.eef.or.th/vulnerable-groups-in-education-inequality/>
- ระพีพัฒน์ หาญโสภณ. (2563). การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21: ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. *วารสารวิชาการธรรมทรรคน*, 20(2), 163-172.
- วรภัทร วีรพัฒนคุปต์. (2563). *ความเหลื่อมล้ำประชากรกลุ่มเปราะบางสิทธิมนุษยชน*. เรียกใช้เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2566 จาก <http://ucl.or.th/?p=3495>
- วรรณวดี พูลพอกสิน. (2563). *บทเรียนรู้จากการใช้วิธีการวิจัยในตัวอย่างเปราะบาง: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*. หนังสือรวมบทความสัมมนาทางวิชาการเนื่องในวันสถาปนาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ 66 ปี สังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม: การปลดล็อกความเหลื่อมล้ำสู่ความยั่งยืน.
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2560). *เสริมพลังกลุ่มเปราะบาง สร้างสังคมที่ไม่ทอดทิ้งกัน*. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

- สำนักงานปฏิรูป สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. (2555). *แนวทางการปฏิรูปประเทศไทย ข้อเสนอต่อพรรคการเมืองและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี : บริษัท หจก. บางกอกบล็อก.
- สุรศักดิ์ แก้วเอียน. (2566). *สถานการณ์เด็กในวิกฤตหลุดจากระบบการศึกษา เสี่ยงเจ็บบที่ต้องพึ่งทางออกที่มองไม่เห็น*. เรียกใช้เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2566. จาก <https://www.eef.or.th/infographic-210623/>.
- Baker, A. J. L., and Charvat, B.J. (2008). *Research methods in child welfare*. New York, NY: Columbia University Press.
- Britten, N. (2000). Qualitative interviews in health care research. In C. Pope & N. Mays (Eds.), *Qualitative research in health care*. (2nd ed.). Bristol: BMJ Publishing.
- Campbell, A., Taylor, B.J., & McGlade, A. (2017). *Research design is social work: Qualitative and quantitative methods*. New Delhi: Sage.
- Charnaram S. (2018). Practical guidelines for research's ethical analysis in the processes of conducting qualitative research. *ARU Research Journal*, 5(1), 79-86.
- Liamputtong, P. (2013). *Qualitative research methods*. (4th ed.). Victoria: Oxford University Press.
- Merriam SB, Tisdell EJ. (2016). *Qualitative research: a guide to design and implementation*. (4 ed). San Francisco: Jossey-Bass.
- Padgett, D.K. (2017). *Qualitative methods in social work research*. (3rd ed.). California: Sage.
- Setia, M.S. (2017). Methodology series module 10: Qualitative health research. *Indian journal of dermatology*. doi: 10.4103/ijd.IJD_290_17.

ปัญหาทางกฎหมายในการรับรองสถานะของภิกษุณี
ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505*

LEGAL PROBLEMS IN RECOGNIZING THE STATUS OF BUDDHIST NUN
FOLLOW TO THE SANGHA ACT B.E. 2505

วรวิทย์ บุญมี

Worawut BoonMee

อัครพร สีหะวัฒนา

Acharaporn Seehawattana

มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย, ประเทศไทย.

Khon Kaen University Nongkhai Campus, Thailand.

E-mail: worawut.b@kkumail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานะภิกษุณีตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 2) เพื่อศึกษาปัญหาทางกฎหมายที่มีผลกระทบต่อการไม่รับรองภิกษุณี ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 และ 3) เพื่อวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดผลกระทบต่อการไม่รับรองภิกษุณีในประเทศไทยให้เหมาะสมต่อไป การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัยโดยศึกษาข้อมูลจากหนังสือและงานวิจัย บทความเกี่ยวกับการบวชภิกษุณีในประเทศไทยและต่างประเทศ

ผลการวิจัยพบว่า 1) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 ไม่ปรากฏคำว่าภิกษุณี และไม่มีการบัญญัติความหมายของคำว่าภิกษุ หรือกำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่มีความประสงค์บวชเป็นพระ อีกทั้งไม่ปรากฏว่ามีการให้ความหมายของคำว่านักบวชเอาไว้ ส่งผลต่อการไม่รับรองสถานะทางกฎหมายของภิกษุณี 2) การที่ภิกษุณีไม่มีกฎหมายรับรองสถานภาพการเป็นนักบวช ส่งผลกระทบต่อกฎหมาย ทั้งกฎหมายแพ่ง กฎหมายอาญา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย รวมถึงบุคคลที่เกี่ยวข้อง 3) ข้อเสนอแนะ ควรกำหนดความหมายของคำว่า “นักบวช” ไว้ในพระราชบัญญัติ

* Received: 18 October 2024; Revised: 13 November 2024; Accepted: 28 November 2024

คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ทั้งนี้ เพื่อภิกษุณีจะได้มีสถานะเป็นนักรบตามกฎหมาย ซึ่งไม่มีผลให้ภิกษุณีเป็นคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 นอกจากนี้ การให้ความหมายของคำว่านักรบยังช่วยในการตีความหมายให้ถูกต้องตามเจตนารมณ์ และไม่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาคำว่านักรบตามกฎหมายอื่น ที่ระบุคำว่านักรบเอาไว้ แต่กลับมีการให้ความหมายที่ต่างกัน อันทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่ตรงตามเจตนารมณ์

คำสำคัญ: ผลกระทบ, สถานะตามกฎหมาย, ภิกษุณี

Abstract

The objectives of this article are as follows: 1) To study the principles, concepts, theories, and factors related to the status of nuns according to the Sangha Act, B.E. 2505, amended B.E. 2535 2) To study legal problems affecting nuns not being recognized and 3) To analyze and recommend appropriate solutions to the problems that affect the refusal to recognize Buddhist nuns in Thailand. This research was a qualitative research. By studying information from reviewing documents both domestically and internationally from sources such as books.

Research results: 1) The Sangha Act, B.E. 2505, amended B.E. 2535 the word nun does not appear. And there is no definition of the meaning of the word monk or determine the qualifications of a person wishing to become a monk in addition, there is no meaning of the word priest. 2) The fact that nuns do not have legal recognition of the status of being a monk affects the law including civil law, criminal law, and the Constitution of the Kingdom of Thailand Including related persons. 3) Suggestions should define the meaning of the word monks in the Sangha Act, B.E. 2505. Nuns would have the status of monks according to the law, which does not result in nuns being members of the Sangha according to the Sangha Act, B.E. 2505. In addition, giving the meaning of the word monk also helps interpret the meaning correctly according to the intent and does not affect the consideration of the word priest under other laws. Specifies the word

priest in different meanings which makes the enforcement of the law not in line with its intent.

Keywords: Effects, legal status, Nuns

บทนำ

สภาพบุคคลย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารกและสิ้นสุดลงเมื่อตาย (ราชกิจจานุเบกษา, 2535) บุคคลที่มีสถานะด้อยความสามารถ เช่น ผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถต้องอยู่ในความดูแลของผู้อื่น (ราชกิจจานุเบกษา, 2535) เป็นหลักกฎหมายแพ่งที่แสดงให้เห็นว่า กฎหมายมุ่งคุ้มครองบุคคลตั้งแต่เกิดกระทั่งตาย โดยพิจารณาจากสภาพของบุคคลตามความสามารถเป็นสำคัญ เนื่องจากบุคคลย่อมมีสภาพความเป็นอยู่หรือสถานะที่ต่างกัน ส่วนความรับผิดชอบทางอาญามีหลักสำคัญที่ผู้กระทำความผิดต้องมีการกระทำโดยเจตนาหรือประมาทในกรณีมีกฎหมายกำหนด หรือกรณีกระทำโดยไม่มีเจตนาแต่ก็ต้องรับผิดชอบ โดยบุคคลที่จะต้องรับผิดชอบทางอาญาต้องมีกฎหมายระบุความผิดและกำหนดโทษเอาไว้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2499) ดังนั้น สถานะหรือความเป็นอยู่ของบุคคลจึงมีความสำคัญต่อการพิจารณาบังคับใช้กฎหมาย ด้วยเหตุนี้ จึงมีกฎหมายเฉพาะควบคุมและคุ้มครองบุคคลที่มีสภาพความเป็นอยู่ต่างจากบุคคลทั่วไป ซึ่งในบทความวิจัยนี้จะกล่าวถึงพระสงฆ์ หรือภิกษุซึ่งมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายหลักที่ควบคุมและคุ้มครองภิกษุต่างจากกฎหมายทั่วไป

พระภิกษุหรือพระสงฆ์เป็นสถาบันหลักที่อยู่คู่สังคมไทยมาช้านาน และด้วยเหตุที่พระเป็นนักบวชซึ่งมีวิถีชีวิตหรือสถานะความเป็นอยู่ต่างจากบุคคลทั่วไป จึงมีกฎหมายเฉพาะคือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฯ ควบคุมคุ้มครองพระสงฆ์เพื่อให้สอดคล้องกับการดำรงตนตามสถานะของการเป็นนักบวช จึงทำให้การบังคับใช้กฎหมายระหว่างฆราวาสกับพระและฆราวาสด้วยกัน มีหลักพิจารณาที่ต่างกัน นอกจากกฎหมายเฉพาะดังกล่าวแล้ว ยังมีกฎหมายทั่วไป เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายอาญาและกฎหมายอื่น ที่ระบุคำว่าภิกษุ หรือนักบวชเอาไว้ เนื่องจากสถานะความเป็นอยู่ของพระซึ่งเป็นผู้ละจากทางโลกไม่แสวงหาทรัพย์สมบัติในโลก จึงมีกฎหมายควบคุมเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาจากบุคคลที่มีสถานะเป็นนักบวชและบุคคลภายนอก ที่ต้องการแสวงหาผลประโยชน์อย่างอื่นดังที่ปรากฏเป็นข่าวมาแล้ว

แต่อย่างไรก็ตามมีสตรีชาวไทยจำนวนไม่น้อยไปบวชเป็นภิกษุณี ณ ต่างประเทศ และกลับเข้ามาอาศัยและปฏิบัติธรรมเป็นนักบวชนามว่าภิกษุณี แต่กลับไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดที่ระบุคำว่าภิกษุณี หรือให้ความหมายของคำว่่านักบวชเอาไว้ จึงมีปัญหาว่าสตรีชาวไทยดังกล่าวจะมีสถานะใดในทางกฎหมาย และเมื่อไม่มีกฎหมายระบุถึงจะนำกฎหมายที่คุ้มครองพระภิกษุมารับบังคับใช้ได้หรือไม่

ภิกษุณีเป็นหนึ่งในพุทธบริษัท 4 ที่มีมาแต่ครั้งพุทธกาล แต่ไม่ปรากฏในสังคมไทยว่ามีภิกษุณีมาแต่กาลก่อน ในปัจจุบันจึงเข้าใจว่าไม่มีภิกษุณีและผู้หญิงไม่สามารถบวชเป็นพระภิกษุได้ ดังนั้นในความเห็นและแนวปฏิบัติของพระสงฆ์ไทยจึงพิจารณาและมีความเห็นว่า ไม่อาจทำการบวชสตรีได้ ไม่ว่าจะเป็นสามเณรีหรือภิกษุณีด้วยเหตุนี้ สตรีชาวไทยจึงเดินทางไปบวชภิกษุณี ณ ต่างแดน และกลับมาอาศัยปฏิบัติธรรมดังเช่นพระสงฆ์ เนื่องจากไม่มีกฎหมายรองรับสถานภาพการบั้นพระหรือนักบวช จึงทำให้สตรีที่ไปบวชเป็นภิกษุณิดังกล่าว ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมทั่วไป

หนึ่งในเหตุการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการไม่ยอมรับการมีอยู่ของภิกษุณี นั่นคือการปฏิเสธไม่ให้ภิกษุณีแต่งกายดังเช่นพระภิกษุ เข้าไปแสดงเมตตาคิดในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เพื่อถวายความอาลัยแด่การจากไปของในหลวงรัชกาลที่ 9 โดยเจ้าหน้าที่ให้กลุ่มภิกษุณีแต่งกายด้วยชุดสุภาพสีดำ อย่างเช่นบุคคลทั่วไป (BBC THAI, 2566) จึงจะอนุญาตให้เข้าไปได้ และได้มีการเผยแพร่เรื่องนี้ไปทั่วโลก เกิดคำถามว่าเหตุอันใดสตรีชาวไทยที่บวชเป็นภิกษุณี จึงได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม โดยให้ความเข้าใจทั่วไปของคนในสังคมมาตัดสินสถานะของบุคคลอื่น แม้จะมีการปฏิบัติและการดำรงตนที่ต่างกัน และเป็นการขัดต่อหลักของศาสนาพุทธ ที่คนทั่วไปเข้าใจว่าเป็นศาสนาแห่งความเท่าเทียมหรือไม่

แม้ว่าบุคคลมีศักดิ์ศรีและความเท่าเทียมทางกฎหมาย แต่การจะบังคับใช้กฎหมายกับบุคคลใดย่อมต้องพิจารณาจากสถานะของบุคคลตามที่กฎหมายกำหนดด้วย เช่น พระภิกษุต้องบังคับตามที่บัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ๗ เป็นการเฉพาะ หากพระภิกษุกระทำการใดอันเป็นการขัดต่อกฎหมายทั่วไป ก็ต้องบังคับใช้ตามกฎหมายเช่นว่านั้นด้วย ไม่มีข้อยกเว้นแต่อย่างใด เช่นกรณีพระสงฆ์กระทำความผิดอาญา นอกจากต้องรับโทษอาบัติทางสงฆ์แล้ว ยังอาจต้องรับโทษอาญาแผ่นดินด้วย ต่างจากภิกษุณีที่ปฏิบัติธรรมใช้ชีวิตเพื่อห่างไกลจากทางโลก แต่ไม่มีกฎหมายเฉพาะควบคุมคุ้มครอง ต้องบังคับใช้กฎหมายเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป และด้วยความไม่ชัดเจนว่าภิกษุณีมีสถานะใดเป็นนักบวชหรือไม่ ส่งผลต่อเจ้าหน้าที่ผู้ต้องบังคับใช้กฎหมายว่าต้องปฏิบัติอย่างไร

สถานะทางกฎหมายของภิกษุณีเป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญ เพราะบุคคลในสังคมย่อมมีความผูกพันกับบุคคลอื่น ทั้งในทางสังคมและทางกฎหมาย เป็นธรรมชาติของภิกษุณีซึ่งเป็นนักบวชย่อมดำรงตนต่างบุคคลทั่วไปที่ต้องทำงานหาเลี้ยงชีพตามหน้าที่ของตนทำงานเพื่อการครองเรือน เมื่อบุคคลตัดสินใจละทางโลกเพื่อมุ่งปฏิบัติทางธรรม ดังนั้นจึงมีหลักกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับการดำรงตนของนักบวช เช่น การห้ามนักบวชใช้สิทธิเลือกตั้ง การป้องกันผู้ใดแต่งกายเป็นภิกษุ และทรัพย์สินที่พระสงฆ์ได้รับขณะอยู่ในสมณเพศ แต่กฎหมายเช่นนี้ มีผลบังคับเฉพาะกับภิกษุ เพราะกฎหมายไม่ได้รวมถึงภิกษุณีไว้ด้วย ทั้งที่สาระสำคัญในการปฏิบัติของภิกษุณีและภิกษุสงฆ์เป็นอย่างเดียวกัน แต่เมื่อมีกฎหมายรับรองหรืออาจเรียกว่าควบคุมเฉพาะภิกษุ จึงอาจเกิดปัญหาว่าในการปฏิบัติที่เป็นสาระสำคัญของปัญหาเดียวกัน แต่นักกฎหมายต้องนำหลักกฎหมายต่างกันมาพิจารณา และแน่นอนผลของกฎหมายย่อมต่างกันทั้งที่เป็นปัญหาอย่างเดียวกัน เช่น ทรัพย์สินที่มีผู้ศรัทธาถวายให้ภิกษุกับภิกษุณีด้วยตั้งใจจะถวายเพื่อเป็นพุทธบูชาเหมือนกัน แน่แน่นอนว่าย่อมมีผลทางกฎหมายที่ต่างกัน

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการวิเคราะห์ว่าการที่ไม่มีกฎหมายรับรองสถานะการเป็นนักบวชของภิกษุณีจะส่งผลกระทบอย่างไรต่อสังคมและต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแน่นอนว่าในอนาคตย่อมต้องมีผู้คนเข้าหาและศรัทธาภิกษุณีไม่ต่างจากแม่ชีซึ่งมีจำนวนไม่น้อย หากคนในสังคมมีความมุ่งหมายปฏิบัติต่อภิกษุณีด้วยความศรัทธาไม่ต่างภิกษุ แต่กลับมีผลทางกฎหมายต่างกันย่อมต้องเกิดปัญหาขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ บทความวิจัยนี้ จึงมีความมุ่งหมายจะนำเสนอและวิเคราะห์ปัญหาดังกล่าว เพื่อสังคมจะได้มองเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว และอาจเกิดขึ้นในอนาคต โดยหวังว่าจะมีส่วนให้คนในสังคมได้พิจารณาความสำคัญของการกำหนดสถานะทางกฎหมายของภิกษุณี เพื่อร่วมกันรักษาพุทธบริษัททั้งสี่ตามที่ตถาคตหรือพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ และจรรโลงสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขและชอบด้วยกฎหมายต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานะภิกษุณีตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535
- 2) เพื่อศึกษาปัญหาทางกฎหมายที่มีผลกระทบต่อการไม่รับรองภิกษุณีตามกฎหมายไทย เปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศ

3) เพื่อวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดผลกระทบต่อการไม่รับรองภิกษุณีในประเทศไทยให้เหมาะสมต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาหาข้อมูลจากหนังสือและงานวิจัย บทความเกี่ยวกับการบวชภิกษุณี โดยทำการรวบรวมข้อมูลจากการทบทวนเอกสารจากภายในประเทศและต่างประเทศ นำมาวิเคราะห์กับกฎหมายในประเทศไทย ที่มีผลกระทบโดยตรงต่อการปฏิบัติตนของภิกษุณีต่อสังคม และผลกระทบโดยอ้อม

ผลการวิจัย

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายเฉพาะที่กำหนดสถานะของพระสงฆ์ให้ต่างไปจากบุคคลทั่วไป ส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายระหว่างพระสงฆ์กับฆราวาสต่างกัน หากมีข้อพิพาทเกิดขึ้นต้องนำกฎหมายเฉพาะหรือกฎหมายทั่วไปที่กำหนดเกี่ยวกับพระภิกษุโดยเฉพาะมาบังคับใช้ แต่เนื่องจากไม่มีคำว่าภิกษุณีระบุในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505ฯ และไม่มีการบัญญัติความหมายของคำว่าภิกษุ หรือกำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่ประสงค์บวชเป็นพระ รวมถึงไม่มีการให้ความหมายของคำว่านักบวชเอาไว้ จึงเกิดปัญหาว่าสตรีไทยที่เดินทางไปต่างประเทศเพื่อบวชเป็นภิกษุณีนั้นจะมีสถานะเป็นนักบวชเช่นเดียวกับพระภิกษุหรือนักบวชในศาสนาอื่นหรือไม่ เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติดังกล่าวอาจกล่าวได้ว่าภิกษุณีไม่มีสถานะเป็นภิกษุหรือคณะสงฆ์

ภิกษุณีนั้นเกิดขึ้นเนื่องจากพระมหากรุณาของพระศาสดาที่จะเผยแผ่พระธรรม เพื่อให้เหล่าสรรพสัตว์ได้พ้นจากทุกข์ จึงทรงบวชให้สาวกด้วยพระองค์เอง และต่อมาทรงอนุญาตให้ภิกษุทำการบวชแทน เนื่องจากมีผู้ศรัทธาขอบวชจำนวนมาก กาลต่อมาจึงได้มีการบวชภิกษุณี (วิ.จุ. (ไทย), 7/403/316-317) จึงอาจกล่าวได้ว่า การบวชภิกษุและภิกษุณีนั้นเกิดขึ้นด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้า ที่ต้องการให้เหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลาย ไม่ว่าชายหรือหญิง คนหรือสัตว์ ได้พ้นจากความทุกข์ทั้งมวล แม้ว่าการบวชของสตรีจะมีอุปสรรคหลายด้าน จนพระองค์ต้องตั้งเงื่อนไขไว้ แต่ก็ไม่ใช่อุปสรรคสำหรับการบรรลุธรรมของสตรีแต่อย่างใด สำคัญอยู่ที่การสืบทอดพระธรรมคำสอนของศาสนาพุทธ เพื่อความดับไม่เหลือแห่งทุกข์

ปัญหาทางกฎหมายที่มีผลกระทบต่อการไม่รับรองภิกษุณีตามกฎหมายไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ

ในช่วงพุทธศักราช 2470 นายนรินทร์ ภาชิต สนับสนุนให้บุตรสาวของตน ได้แก่ นางสาวสาระ และนางสาวจงดี ภาชิต และสตรีผู้สนใจร่วมบวชเป็นสามเณรีรวม 8 รูป และอุทิศอาคารของสถานพุทธบริษัทให้เป็น “วัตรนาวิวงศ์” เพื่อประกอบกิจการทางศาสนาของสามเณรี นำมาซึ่งความขัดแย้งของสังคมระหว่างฝ่ายที่เห็นด้วยและฝ่ายที่เห็นต่าง ต่อมากรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราช ทรงมีพระบัญชา “ห้ามมิให้พระภิกษุไทยบวชสตรีเป็นภิกษุณี สิกขมานา หรือสามเณรี” ลงนามวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2471 คณะสงฆ์จึงออกคำสั่งห้ามมิให้เจ้าอาวาสวัดใดให้ที่พักกับสามเณรี จึงต้องยุติการเรียกร้องในที่สุด (ราชกิจจานุเบกษา, 2505)

ด้วยความตั้งใจของสตรีชาวไทยที่ต้องการบวชเป็นภิกษุณี เมื่อไม่สามารถบวชภิกษุณีในประเทศไทยได้ เนื่องจากไม่มีภิกษุณีในประเทศไทยและพระภิกษุไม่อนุญาตให้บวช จึงเดินทางไปบวชเป็นภิกษุณีที่ต่างประเทศ และกลับเข้ามาใช้ชีวิตและถือปฏิบัติเป็นภิกษุณีในประเทศไทย ด้วยเหตุที่ภิกษุ (หรือภิกษุณี) นอกจากจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายเฉพาะ (เฉพาะพระภิกษุ) แล้ว ยังคงต้องปฏิบัติตามกฎหมายทั่วไปในฐานะที่เป็นประชาชนชาวไทยอันเป็นกฎหมายทางโลก แต่เมื่อไม่มีกฎหมายเฉพาะคุ้มครองภิกษุณีโดยไม่มีกฎหมายระบุการมีตัวตน จึงต้องผูกพันตามกฎหมายทั่วไป จึงมีผลกระทบทั้งต่อสังคมและกฎหมาย ดังนี้

(1) เนื่องจากตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ฯ มีข้อกำหนดให้ทรัพย์สินของวัด ห้ามมิให้โอนกรรมสิทธิ์เว้นแต่จะดำเนินการโดยพระราชบัญญัติฯ (ราชกิจจานุเบกษา, 2505) จึงอยู่ในข้อยกเว้นห้ามมิให้ทำการยึดเพื่อชำระหนี้ให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 301 (ราชกิจจานุเบกษา, 2477) และแน่นอนว่ากฎหมายดังกล่าวไม่อาจนำมาพิจารณากับภิกษุณีได้ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นผู้ปฏิบัติธรรมเองหรือผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นผู้ใกล้ชิดหรือบุคคลภายนอกก็ย่อมมีทั้งผู้เฝ้ารอและผู้ที่แสวงไฝธรรม แต่แท้จริงเพียงฝ่าฝืนผลประโยชน์จากทรัพย์สินของวัดดังที่เราสามารถพบเจอในสังคมปัจจุบัน แม้มีกฎหมายของพระสงฆ์ควบคุมเป็นการเฉพาะและยังมีกฎหมายอื่นคุ้มครองเป็นการทั่วไป แต่ก็ไม่สามารถห้ามผู้คนจากการแสวงหาผลประโยชน์ได้ หากไม่มีกฎหมายควบคุมคุ้มครองภิกษุณีย่อมอาจเกิดปัญหาความขัดแย้งในลักษณะเดียวกัน

นอกจากนี้ ปัญหาเกี่ยวกับมรดกตกทอดประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ซึ่งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินของพระภิกษุไว้เป็นการเฉพาะ 3 มาตรา คือ 1) มาตรา 1622

พระภิกษุ นั้นจะเรียกร่องเอาทรัพย์สินมรดกในฐานะที่เป็นทายาทโดยธรรมไม่ได้ เว้นแต่จะได้สืบทอดจากสมณเพศมาเรียกร่องภายในกำหนดอายุความตามมาตรา 1754 แต่พระภิกษุ นั้นอาจเป็นผู้รับพินัยกรรม 2) มาตรา 1623 ทรัพย์สินของพระภิกษุ ที่ได้มาในระหว่างเวลาอยู่ในสมณเพศนั้น เมื่อพระภิกษุ นั้นถึงแก่กรรมภาพ ให้ตกเป็นสมบัติของวัดที่เป็นภูมิลำเนาของพระภิกษุ นั้น เว้นไว้แต่พระภิกษุ นั้นจะได้จำหน่ายไปในระหว่างมีชีวิตหรือโดยพินัยกรรม และ 3) มาตรา 1624 ทรัพย์สินใดเป็นของบุคคลก่อนอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ทรัพย์สินนั้น หากตกเป็นสมบัติของวัดไม่ และให้เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมของบุคคลนั้น หรือ บุคคลนั้นจะจำหน่ายโดยประการใดตามกฎหมายก็ได้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2535)

ด้วยเหตุที่ภิกษุณีเองก็เป็นนักบวชตามแบบของพระพุทธศาสนา แม้ว่าจะไม่เป็นที่ยอมรับของคนในสังคม หรือไม่มีกฎหมายรับรองว่าเป็นนักบวช แต่ก็หาได้ยุติแนวทางการปฏิบัติของภิกษุณีให้เป็นผู้ละจากทางโลกและปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพานแต่อย่างใด ดังนั้น ภิกษุณีเองตามธรรมดาย่อมประพฤติปฏิบัติเพื่อละวางจากการแสวงหาทรัพย์สินในทางโลก แต่เมื่อไม่มีกฎหมายที่สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติ ดังเช่นพระภิกษุ ดังที่กล่าวมาข้างต้น ย่อมอาจนำมาซึ่งข้อพิพาทเกี่ยวกับทรัพย์สินของภิกษุณี ที่ได้มาจากการถวายของบุคคลเพื่อการทำบุญในศาสนา และอาจนำมาซึ่งการแทรกแซงจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่แสวงหาผลประโยชน์จากช่องว่างดังกล่าว

(2) ในของเรื่องสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีงานวิจัยก่อนที่จะประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพความเท่าเทียมกันไว้บ้างแล้ว ส่วนบทความวิจัยนี้จึงขอกล่าวถึงบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งมีหลักการใหม่เพิ่มเติมในมาตรา 5 มาตรา 25 วรรค 2 และมาตรา 213 ซึ่งระบุว่า การกระทำใด ๆ อันขัดต่อรัฐธรรมนูญนั้น ผู้ที่ถูกกระทบสิทธินั้นอาจเรียกร่องได้ แม้ว่าจะยังไม่มีกฎหมายบัญญัติรับรองไว้และบุคคลที่ถูกกระทบสิทธินั้น อาจใช้สิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2560) เมื่อมีกรณีที่วินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญจึงไม่อาจปฏิเสธด้วยเหตุที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ จึงนำเสนอว่าการณีภิกษุณีไม่มีกฎหมายรับรองสถานะการเป็นนักบวช จะใช้ธรรมเนียมการปกครองของประเทศเป็นเหตุในการปฏิเสธสถานะของภิกษุณี หรือจะถือว่าการปฏิบัติธรรมของภิกษุณี มีสาระสำคัญเช่นเดียวกันกับพระภิกษุ ซึ่งต้องปฏิบัติอย่างเดียวกันตามสิทธิที่เท่าเทียมกัน

(3) หลักแนวคิดปิตาธิปไตยหรือชายเป็นใหญ่ มีผลกระทบโดยตรงต่อการยอมรับให้มีการบวชภิกษุณี อันเนื่องมาจากความเห็นหรือทิวทัศน์ที่จำกัดสิทธิของสตรี นำมาสู่การเรียกร่องให้มีความเท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง ไม่ว่าสังคมใดต่างมีข้อกำหนดอันเป็นการลดบทบาทของสตรี แม้กระทั่งใน

ประเทศตะวันตกที่ทั่วโลกยอมรับว่ามีหลักกฎหมายที่เป็นหลักสากล ยังมีการปฏิบัติอันกระทบกับสิทธิสตรี จนนำมาซึ่งการเรียกร้องให้เกิดความเท่าเทียมกันระหว่างชายหญิง แต่ในขณะเดียวกันก็ยังเปิดโอกาสให้สตรีมีบทบาทเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือในงานต่าง ๆ ของศาสนา เช่น แม่ชีในศาสนาคริสต์ตามหลักกฎหมายแคนนอนลอร์ ซึ่งคล้ายกับการให้สตรีมีบทบาทในฐานะเป็นแม่ชีในประเทศไทย

นักสตรีนิยมได้พยายามชี้ให้เห็นว่าบุรุษมีความสำคัญหรือเป็นใหญ่กว่าสตรี สิ่งเหล่านี้ทำให้เห็นว่า “เพศสรีระ” ของผู้หญิงเกิดขึ้นก่อนและมีความแตกต่างไปจาก “เพศสภาพ” ของความเป็นหญิงซึ่งเกิดขึ้นในภายหลัง นักสตรีนิยมจึงเห็นว่าเพศสรีระนั้น เป็นสิ่งที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ แต่เพศสภาพสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เช่น สตรีที่ตัดสินใจออกบวชเป็นนักบวช เมื่อได้ปฏิบัติตามแนวทางหรือวิธีปฏิบัติตามลัทธิศาสนาตามที่เลือกแล้ว สังคมก็ควรยอมรับการตัดสินใจนั้น (อารยา สุขสม, 2560)

ในทวีปเอเชียมีสตรีที่ได้รับการยอมรับเป็นนักบวชไม่ต่างจากบุรุษ คือภิกษุณีที่ประเทศไต้หวัน ซึ่งส่วนมากเป็นภิกษุณีทายาทมาโดยได้รับอิทธิพลจากประเทศจีน ส่วนสำคัญที่สตรีได้รับการยอมรับอาจเนื่องมาจากระยะเวลาในการเกิดขึ้นของภิกษุและภิกษุณีในประเทศไต้หวันอยู่ในช่วงเวลาไม่ต่างกันมากนัก อยู่ในเวลาที่ประเทศมีการเปลี่ยนแปลง ประกอบกับนิคายมหายานอาจมีความยืดหยุ่นเหมาะกับการปรับตัวของภิกษุณีและสังคม

อย่างไรก็ตาม แม้ภิกษุณีจะเป็นที่ยอมรับและไม่มีข้อแตกต่างระหว่างภิกษุกับภิกษุณีในประเทศไต้หวัน แต่เนื่องจากการไม่มีกฎหมายควบคุมภิกษุและภิกษุณีโดยเฉพาะ และภิกษุณีในนิคายมหายานมิได้ถือข้อปฏิบัติตามครุธรรม 8 ตามที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ อาจนำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างภิกษุณีกับภิกษุในอนาคต และอาจไม่สอดคล้องกับสังคมชาวพุทธในประเทศไทย

ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดผลกระทบต่อการไม่รับรองภิกษุณีในประเทศไทย

1) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายหลักที่ควบคุมและคุ้มครองพระภิกษุ โดยบางกรณีไม่อาจนำหลักกฎหมายทั่วไปมาบังคับใช้กับบุคคลที่มีสถานะเป็นพระภิกษุได้ หรือไม่อาจนำหลักกฎหมายทั่วไปมาบังคับใช้กับทรัพย์สินของวัดได้ นำมาซึ่งการปฏิบัติและผลทางกฎหมายที่ต่างจากกฎหมายทั่วไป แต่กฎหมายดังกล่าวไม่รวมถึงภิกษุณี จึงไม่อาจนำหลักการควบคุมและคุ้มครองดังกล่าวมาบังคับใช้กับภิกษุณีได้ ทั้งนี้ คงไม่อาจแก้ไขโดยระบุคำว่าภิกษุณีไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ด้วยเหตุผลหลายประการ ดังนั้น จึงสมควรที่จะแก้ไขปัญหาเบื้องต้น โดยการกำหนดความหมายของคำว่านักบวชไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 โดยการระบุให้ความหมายของคำว่านักบวชครอบคลุมถึงภิกษุณีด้วย เพราะ

อย่างน้อยหากภิกษุณีมีสถานะเป็นนักบวชตามกฎหมายแล้ว จะได้มีข้ออ้างว่าเป็นนักบวชตามกฎหมายว่าเป็นนักบวช ตามที่กฎหมายกำหนด ปราศจากปัญหาจากการตีความของบุคคลหรือองค์กรต่าง ๆ ที่ให้ความเห็นต่างกัน แต่ไม่อาจยกหรืออ้างกฎหมายได้

2) นำเสนอปัญหาของการไม่มีกฎหมายรับรองสถานภาพการเป็นนักบวชของภิกษุณี เพื่อให้สังคมได้เห็นว่า เป็นปัญหาอย่างไร โดยนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวกับการแสวงหาประโยชน์จากทรัพย์สินของภิกษุณีที่อาจได้รับการบริจาค การทำบุญ หรือการรวมกลุ่มของภิกษุณีที่ไม่มีหน่วยงานใดมาดูแล โดยเฉพาะอาจเป็นช่องทางให้บุคคลภายนอกแสวงหาผลประโยชน์ หากสังคมมองเห็นว่าเป็นปัญหาย่อมนำมาซึ่งการทางออกร่วมกัน

อภิปรายผล

พระพุทธเจ้าทรงประทานให้มีการบวชภิกษุและภิกษุณีด้วยเจตนารมณ์ที่จะเผยแผ่พระธรรมคำสอน เพื่อให้เหล่าสรรพสัตว์ได้พ้นจากความทุกข์โดยเหตุที่ทรงอนุญาตให้สตรีบวชเป็นภิกษุณี ก็เนื่องด้วยพระอานนที่ได้อุทฺธลขอตามทีพระองค์ตอบคำถามในความสามารถบรรลุนิพพานของสตรี แต่ด้วยหลายเหตุปัจจัยทำให้ภิกษุณีเลือนหายไปจนเป็นที่เข้าใจว่าภิกษุณีขาดสูญไปแล้ว

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฯ มิได้ปรากฏคำว่า “ภิกษุณี” นั้น อาจถือได้ว่าเป็นการไม่รับรองสถานภาพของภิกษุณีและสตรีชาวไทยที่เดินทางไปบวชเป็นภิกษุณีที่ต่างประเทศและกลับเข้ามาปฏิบัติธรรมในประเทศไทยจะมีสถานะใดเป็นนักบวชตามลัทธิหรือศาสนาพุทธหรือไม่ หากไม่ถือว่าเป็นภิกษุตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฯ อาจถือว่าเป็นภิกษุอื่นได้หรือไม่ เนื่องจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฯ กล่าวถึงคณะสงฆ์อื่นซึ่งหมายความว่าบรรดาบรรพชิตจันนิกายหรือนันนิกาย จึงมีประเด็นที่ต้องพิจารณาว่า จะถือได้หรือไม่ว่าภิกษุณีคือคณะสงฆ์อื่น ซึ่งหากพิจารณาความหมายของคำว่านักบวช พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 หมายความว่า ผู้ที่ได้เข้ารับพิธีบวชตามลัทธิศาสนาต่าง ๆ เช่น ภิกษุหรือบาทหลวง ดังนั้นภิกษุณีจึงไม่อาจเป็นภิกษุตามศาสนาอื่น เนื่องจากมิได้เข้าพิธีบวชตามลัทธิิกายอื่นนั่นเอง จึงอาจถือได้ว่าภิกษุณีไม่มีสถานภาพเป็นนักบวชตามกฎหมายแม้จะปฏิบัติตนเป็นนักบวชก็ตาม

เปรียบเทียบกับศาสนาในต่างประเทศซึ่งให้สตรีมีบทบาท เช่น ศาสนาคริสต์ ในพระคัมภีร์หรือกฎหมายไม่มีการระบุชัดเจนว่าห้ามสตรีดำรงตำแหน่งเป็นพระได้เช่นดังบุรุษหรือไม่ แต่ก็ปรากฏว่าสตรีไม่ได้รับโอกาสให้ทำหน้าที่อย่างเช่นบุรุษ จึงมีการต่อสู้เพื่อสตรีมีโอกาสเช่นเดียวกับบุรุษ ต่างจากศาสนาพุทธที่พระพุทธเจ้าอนุญาตให้มีการบวชภิกษุณีไว้อย่างชัดเจน

ผลกระทบทางอาญา

ประมวลกฎหมายอาญามีบทบัญญัติที่กำหนดว่า ผู้ใดแต่งกายหรือใช้เครื่องหมายที่แสดงให้เข้าใจว่าเป็นภิกษุ, สามเณร หรือนักพรตนักบวชในศาสนาใดโดยมิชอบ เพื่อให้บุคคลอื่นเชื่อว่าตนเป็นบุคคลเช่นนั้นต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี (ราชกิจจานุเบกษา, 2499) และเมื่อเป็นกฎหมายอาญาย่อมส่งผลให้เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องดำเนินการอย่างเคร่งครัด แต่เมื่อไม่มีสตรีที่แต่งกายดั่งเช่นภิกษุและแสดงให้บุคคลอื่นเข้าใจว่าเป็นภิกษุ โดยใช้ชื่อว่าเป็นภิกษุณี มีระบุไว้ในพระไตรปิฎก แต่ไม่มีกฎหมายใดในประเทศไทยระบุถึงเช่นนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจจะดำเนินการอย่างไร เพราะหากถือว่าสตรีที่แต่งกายเช่นเดียวกับภิกษุเป็นภิกษุณี มีสถานะเช่นเดียวกับภิกษุ ก็ไม่มีความผิดตามกฎหมายอาญา หากเจ้าหน้าที่ตำรวจสำคัญผิดว่า สตรีที่แต่งกายเป็นภิกษุกระทำผิดตามกฎหมายอาญาและดำเนินคดีตามกฎหมาย ย่อมเป็นการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายอาญา

ในทางตรงข้าม ไม่อาจถือได้ว่าภิกษุณีมีสถานะเป็นภิกษุ และไม่มีสิทธิแต่งกายเช่นเดียวกับภิกษุ ย่อมเป็นความผิดตามกฎหมายอาญา เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจพบบุคคลกระทำความผิด แต่สำคัญผิดว่าเป็นภิกษุณี ซึ่งเป็นพระภิกษุเช่นเดียวกัน จึงไม่ดำเนินคดีทางอาญา ก็อาจถือว่าเป็นการงดเว้นการปฏิบัติหน้าที่ ส่งผลโดยตรงต่อแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ รวมถึงเจ้าหน้าที่อื่นที่ในภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

ผลกระทบทางแพ่ง

ปัจจุบันมีภิกษุณีพำนักอยู่ในประเทศไทยจำนวนไม่น้อย การดำรงอยู่ได้ในสังคมย่อมต้องมีฆราวาสผู้ศรัทธา และน้อมถวายทรัพย์สินเพื่อเป็นการทำบุญ เพื่อบำรุงศาสนาตามที่เคยปฏิบัติต่อพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งส่วนมากมิได้ให้หรือถวายเพราะความสนใจส่วนตัว ซึ่งหากพิจารณาจาก พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ.2535 กำหนดไว้ว่าทรัพย์สินที่มอบให้วัดย่อมตกเป็นของวัด เนื่องจากกฎหมายมีเจตนารมณ์ที่แยกสิทธิในการถือครองทรัพย์สินของภิกษุ ให้ต่างจากจากฆราวาสทั่วไป ไม่ต้องการให้ภิกษุผู้ปฏิบัติเข้ามายุ่งเกี่ยวกับทางโลก และป้องกันให้คนในโลกหาผลประโยชน์กับทางธรรม

เมื่อภิกษุณีไม่มีสถานะทางกฎหมายเหมือนพระภิกษุ จึงไม่อาจนำหลักกฎหมายที่มีเจตนารมณ์ดังกล่าวมาปรับใช้ได้ ส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายแพ่งกับภิกษุณีไม่สอดคล้องกับสถานภาพการเป็นนักบวชดั่งเช่นพระภิกษุอาทิจการถวายทรัพย์สินให้แก่วัด ไม่ว่าจะเป็นสังฆาริมทรัพย์หรือสังฆาริมทรัพย์ โดยมีเจตนาทำบุญสร้างกุศลให้แก่ตน โดยมอบให้ภิกษุณี ย่อมเป็นการให้โดยเสนหาตามกฎหมายแพ่งหาได้ตกเป็นสมบัติของวัดตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์แต่อย่างใด ซึ่งหากพิจารณาในเรื่องเจตนาของผู้ให้ที่

ประสงค์ให้เพื่อเป็นสมบัติของวัด แต่ถ้าภิกษุณีนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น ผู้ให้จะเพิกถอนการให้หรืออ้างสำคัญผิดได้หรือไม่

นอกจากนี้ ยังมีหลักความเสมอภาค (Equality) เป็นหลักการที่รัฐหรือบุคคลจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันให้เท่าเทียมหรืออย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อสิ่งที่ต่างกันสาระสำคัญให้ต่างกันไปตามลักษณะของเรื่องนั้น ๆ โดยมีคำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ อ.142/2547 มีคำตัดสินยืนยันหลักนี้ ดังนั้น การที่ไม่มีกฎหมายรองรับสถานภาพการเป็นนักบวชของภิกษุณี รวมถึงการกระทำหรือการปฏิบัติใด ๆ อันเป็นการปฏิเสธสถานภาพการเป็นนักบวชของภิกษุณี จะเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญดังกล่าวหรือไม่ ต้องพิจารณาการบวชของภิกษุณีที่ต่างประเทศและเข้ามาปฏิบัติธรรมในประเทศไทย ถือว่ามีความแตกต่างในสาระสำคัญของการเป็นนักบวชหรือไม่นั้น หากการบวชของภิกษุณีรวมถึงการปฏิบัติตามคำสอนของพุทธศาสนา เป็นการปฏิบัติในสาระสำคัญอย่างเดียวกันการไม่มีกฎหมายรับรองสถานภาพการเป็นนักบวชของภิกษุณีรวมถึงการปฏิบัติต่อภิกษุณีโดยปฏิเสธสถานภาพการเป็นนักบวชตามเหตุการณ์ที่กล่าวถึงข้างต้นย่อมเป็นการกระทำที่ขัดต่อหลักเสมอภาค

ภิกษุณีเป็นอีกหนึ่งบทบาทที่มีความสำคัญต่อสังคม หากสังคมไทยพิจารณาการปฏิบัติในฐานะนักบวชหญิงที่นอกจากเผยแพร่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ยังอาจเป็นที่พึ่งของชาวพุทธที่เป็นสตรีได้อีกด้วย การที่สังคมไม่รับรองการบวชของภิกษุณีโดยไม่มีกฎหมายรับรองสถานภาพ ย่อมแสดงถึงความไม่สอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว เนื่องจากการตัดสินใจออกบวชนั้นย่อมเป็นสิทธิของสตรีที่เกิดขึ้นเมื่อได้ตัดสินใจละทางโลก และมุ่งปฏิบัติทางธรรม หากจะต้องรอให้บุคคลใดมากำหนด เมื่อสังคมไทยนำแนวคิด ทฤษฎี ดังกล่าวมาพิจารณา ย่อมส่งผลให้สังคมเข้าใจในสิทธิของสตรีที่บวชเป็นภิกษุณี

ผู้วิจัยเห็นว่า ประเด็นสำคัญที่ต้องพิจารณาคือ สาระสำคัญของการเป็นนักบวชนั้น ควรพิจารณาจากการเป็นผู้ปฏิบัติตามพระธรรมคำสอน และเผยแพร่ธรรมะแก่สรรพสัตว์เพื่อความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ หรือขึ้นอยู่กับปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีตามแบบแผนในอดีต ภิกษุณีสาระสำคัญในการเป็นอยู่เช่นนั้นหรือไม่ เมื่อพิจารณาสถานภาพการเป็นนักบวชของภิกษุณีแล้ว การไม่มีกฎหมายรับรองสถานะของการเป็นนักบวชของภิกษุณี ไม่ว่าจะตามกฎหมายเฉพาะหรือกฎหมายทั่วไปย่อมส่งผลกระทบต่อสตรีที่บวชเป็นภิกษุณีเอง ที่เลือกวิถีทางการใช้ชีวิตต่างจากบุคคลทั่วไป แต่กลับต้องถูกบังคับใช้กฎหมายเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป อันเนื่องมาจากถูกตัดสินจากสังคมว่าไม่ใช่ นักบวชตามกฎหมาย นอกจากจะเกิดความไม่สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคแล้ว ยังอาจส่งผลกระทบต่อการพิจารณาลัก

กฎหมายทั้งกฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญาที่ต้องนำมาปรับบังคับใช้กับภิกษุณี นอกจากนี้ยังนำมาซึ่งปัญหาจากการไม่มีกฎหมายควบคุมและคุ้มครองการดำรงอยู่ของภิกษุณี

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษาผลกระทบจากการไม่มีสถานะตามกฎหมายของภิกษุณีในประเทศไทยพบว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535) ไม่ได้ระบุคำว่าภิกษุณีหรือให้ความหมายของคำว่าภิกษุและนักรบวช ส่งผลให้สตรีไทยที่บวชเป็นภิกษุณีในต่างประเทศและกลับมาปฏิบัติธรรมในประเทศ ไม่มีสถานะตามกฎหมายเช่นเดียวกับนักรบวชชาย แม้ภิกษุณีจะดำเนินชีวิตเพื่อสืบทอดและเผยแผ่คำสอนพระพุทธเจ้าเช่นเดียวกับพระสงฆ์ แต่ในขณะที่พระสงฆ์มีกฎหมายเฉพาะคุ้มครอง ภิกษุณีกลับต้องอยู่ภายใต้กฎหมายทั่วไปที่ไม่เหมาะสมกับสถานะนักรบวช

ผู้วิจัยเสนอให้เพิ่มความหมายคำว่า "นักรบวช" ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 เพื่อให้ภิกษุณีได้รับสถานะนักรบวชตามเจตนารมณ์ของการบวช และเพื่อป้องกันปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายอื่น ซึ่งปัจจุบันมีพระราชบัญญัติหลายฉบับที่ระบุถึงพระภิกษุและสามเณร แต่ไม่ได้กล่าวถึงภิกษุณี การกำหนดให้นักรบวชรวมถึงภิกษุณี จะช่วยให้ภิกษุณีมีสถานะตามกฎหมาย โดยไม่ต้องปรับแก้ไขกฎหมายอื่นเพิ่มเติม.

ข้อเสนอแนะ

1) พิจารณากฎหมายที่ระบุถึงสถานะการเป็นนักรบวชในประเทศไทย เพื่อวิเคราะห์ว่ากฎหมายที่ระบุถึงคำว่านักรบวชนั้น มีความมุ่งหมายในการจำกัดสิทธิ์นักรบวช เพื่อป้องกันไม่ให้นักรบวชเข้ามามีความเกี่ยวข้องกับสังคมทั่วไปหรือมีเจตนารมณ์อื่น เมื่อคำว่านักรบวชที่บัญญัติไว้ในกฎหมายมีความประสงค์อย่างเดียวกันแล้ว ควรพิจารณาเพิ่มคำว่านักรบวชไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฯ การเป็นนักรบวชย่อมรวมถึงภิกษุณีซึ่งเป็นผู้เข้าพิธีการบวชในศาสนา แม้จะไม่ได้ถือว่าเป็นคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัตินี้ แต่ก็ได้รับความคุ้มครองในฐานะนักรบวช แม้ว่าจะเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในกรณีที่ยังไม่อาจมีพระราชบัญญัติภิกษุณี แต่ก็อาจเป็นโอกาสให้คนในสังคมได้รู้จักสตรีที่ออกบวชมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่นได้มีการร่างพระราชบัญญัติแม่ชีโดยคณะกรรมการกฤษฎีกา เมื่อปี พ.ศ. 2553 แต่กระทั่งถึงปัจจุบันนี้ ยังไม่มีความเคลื่อนไหวของการเสนอร่างดังกล่าวสู่รัฐสภาเพื่อพิจารณา

2) หาโอกาสทำความเข้าใจกับแนวคิดการไม่อนุญาตให้สตรีบวชเป็นภิกษุณี แต่เมื่อมีภิกษุณีที่บวชมาแล้วโดยบวชจากต่างประเทศ จะถือเป็นการขัดต่อแนวคิดเดิมหรือไม่ เพราะแนวความคิดของ

พระภิกษุมีผลโดยตรงต่อแนวคิดของสังคม เมื่อพระภิกษุไม่ยอมรับยอมส่งผลโดยตรงต่อการยอมรับของสังคมโดยรวม พร้อมนำเสนอปัญหาของการไม่มีกฎหมายรับรองสถานะการเป็นนักบวชของภิกษุณี เพื่อให้สังคมได้เห็นว่า เป็นปัญหาอย่างไร จะนำมาซึ่งการแสวงหาทางออกร่วมกันต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. (2535). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 109 ตอนที่ 42 หน้า 8 (วันที่ 8 เมษายน 2535).
- ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. (2535). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 109 ตอนที่ 42 หน้า 32 (วันที่ 8 เมษายน 2535).
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. (2477). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 หน้า 138 (20 มิถุนายน 2478).
- ประมวลกฎหมายอาญา. (2499). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 73 ตอนที่ 95 หน้า 9 (วันที่ 15 พฤศจิกายน 2499).
- พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505. (2505). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 79 ตอนที่ 115 ฉบับพิเศษ หน้า 8 (31 ธันวาคม 2505).
- พระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. 2535. (2535). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109/ตอนที่ 42/หน้า 288 (8 เมษายน 2535).
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก (6 เมษายน 2560).
- อารยา สุขสม. (2560). สิทธิมนุษยชนในเรื่องวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศในระบบกฎหมายไทย. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- BBC THAI. (2560). รำลึกมาชะ มารู้จักภิกษุณีที่ กม.ไทยไม่รับรอง. เรียกใช้เมื่อ 3 มีนาคม 2566 จาก <https://www.bbc.com/thai/features-38941983>.

ความต้องการจำเป็นเพื่อเสริมสร้างความรู้และความสามารถในการออกแบบ
หน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับโดยใช้การเรียนรู้แบบผสมผสาน
ของนักศึกษาครูสาขาวิชาคณิตศาสตร์*

THE PRIORITY NEEDS TO ENHANCE KNOWLEDGE AND ABILITY TO DESIGN
BACKWARD LEARNING UNITS BASED ON BLENDED LEARNING FOR
MATHEMATICS PROGRAM STUDENTS

ก้องภพ ศิริบุตร

Kongpop Siribute

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ประเทศไทย.

Sakon Nakhon Rajabhat University, Thailand.

E-mail: ozilthaipu@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นเพื่อเสริมสร้างความรู้และความสามารถในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับของนักศึกษาครูสาขาวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้การเรียนรู้แบบผสมผสาน 2. เพื่อจัดลำดับความต้องการจำเป็นเพื่อเสริมสร้างความรู้และความสามารถในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับของนักศึกษาครูสาขาวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้การเรียนรู้แบบผสมผสาน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มประชากร ได้แก่ นักศึกษาวิชาชีพครูสาขาวิชาคณิตศาสตร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ปีการศึกษา 2566 จำนวน 222 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 53 คน โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย คือ แบบประเมินความความต้องการจำเป็นเพื่อเสริมสร้างความรู้และความสามารถในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับของนักศึกษาครูสาขาวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้การเรียนรู้แบบผสมผสาน ข้อคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 47 ข้อ ประกอบด้วยด้านความรู้ มี 5 องค์ประกอบ จำนวน 21 ข้อ ด้านทักษะการปฏิบัติงาน มี 4 องค์ประกอบ จำนวน 18 ข้อ และด้าน

* Received: 22 August 2023; Revised: 4 December 2024; Accepted: 11 December 2024

คุณลักษณะที่ส่งผลต่อความสำเร็จของงาน มี 2 องค์ประกอบ จำนวน 8 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนี PNI

ผลการวิจัยพบว่า ความรู้ความสามารถทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ มีค่าดัชนี PNI เท่ากับ 0.22 แต่ละองค์ประกอบ ค่าดัชนี PNI ที่ได้คือ 0.26, 0.19, 0.21, 0.25, 0.25 ตามลำดับ ด้านทักษะการปฏิบัติงาน มีค่าดัชนี PNI เท่ากับ 0.25 แต่ละองค์ประกอบ ค่าดัชนี PNI ที่ได้คือ 0.24, 0.25, 0.27, 0.24 ตามลำดับ และด้านคุณลักษณะที่ส่งผลต่อความสำเร็จของงาน มีค่าดัชนี PNI เท่ากับ 0.22 แต่ละองค์ประกอบ ค่าดัชนี PNI ที่ได้คือ 0.26 และ 0.18

คำสำคัญ: ความต้องการจำเป็น, ความรู้และความสามารถ, การออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับ, การเรียนรู้แบบผสมผสาน

Abstract

The current research has three aims: 1) To investigate Mathematic teacher students' needs in enhancing the knowledge and ability in developing the Backward Design learning unit, 2) To prioritize the needs of Blended learning to enhance the Mathematic teacher students' knowledge and ability in developing the Backward Design learning unit. 53 participants of this quantitative research were purposively selected from all 222 Mathematic teacher students, the faculty of education, Sakon Nakhon Rajabhat University in the academic year of 2023. The research instruments included the questionnaire to explore needs of Blended learning to enhance the Mathematic teacher students' ability in developing the Backward Design learning unit. The questionnaire consisted of 47 five-point Likert Scale items. It aimed to elicit the three main dimensions of needs including knowledge, practice and attributes affecting the success of works. The knowledge dimension consisted of five factors and 21 items, while the practice dimension consisted of four factors and 18 items, and the attributes affecting the achievement of works consisted of two factors and eight items. The data were analyzed using mean, standard deviation and PNI index.

The results revealed that firstly the total PNI index of the knowledge dimension was 0.22, and PNI index of each factor were 0.26, 0.19, 0.21, 0.25, 0.25 respectively. Secondly, the total PNI index of the practice dimension was 0.25, while each factor's PNI were 0.24, 0.25, 0.27, 0.24 respectively. Last, the total PNI index of practice and attributes affecting the success of works was 0.22, and the PNI of each factor were 0.26

Keywords: priority need, knowledge and ability, backward learning units, blended learning.

บทนำ

สังคมโลกในศตวรรษที่ 21 มีความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ที่ทำให้โลกทั้งโลกเชื่อมโยงและสื่อสารถึงกันได้อย่างรวดเร็ว การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจำเป็นต้องพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีความสามารถ มีทักษะการคิด เพื่อให้พร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลง จากนโยบายรัฐบาลด้านการศึกษาที่จะยกระดับคุณภาพการศึกษา ด้วยการปฏิรูปการเรียนรู้ ให้มีคุณภาพมาตรฐานในระดับสากล และสอดคล้องกับสังคมโลกยุคใหม่ ทั้งนี้ ได้กำหนดเป้าหมายมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถคิด วิเคราะห์ เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ซึ่งผู้สอนเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถดังกล่าว

นโยบายของรัฐบาล เน้นการปฏิรูปครู ยกฐานะให้เป็นวิชาชีพชั้นสูงอย่างแท้จริง โดยปฏิรูประบบการผลิตครูให้มีคุณภาพทัดเทียมกับนานาชาติ สร้างแรงจูงใจให้คนเรียนดี และมีคุณธรรมเข้าสู่วิชาชีพครู ปรับปรุงระบบเงินเดือนและค่าตอบแทนครู พัฒนาระบบความก้าวหน้าของครู โดยใช้การประเมินเชิงประจักษ์ที่อิงขีดความสามารถและวัดสัมฤทธิ์ผลของการจัดการศึกษาเป็นหลัก จัดระบบการศึกษาและฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคุณภาพครูอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาครูในด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พัฒนานวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษาในด้านหลักสูตรและการเรียนการสอนให้ก้าวหน้าและก้าวไกล เพื่อนำประเทศไทยไปสู่การเป็นประชาคมอาเซียนอย่างสมบูรณ์ โดยสร้างความพร้อมและความเข้มแข็งทางการศึกษา เศรษฐกิจสังคม ตลอดจนวัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ และภาษาเป็นต้น (ครุศาสตร์, 2562)

หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาคณิตศาสตร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ในเนื้อหาคณิตศาสตร์ คณิตศาสตร์ศึกษา และวิชาชีพครู สามารถบูรณาการความรู้เพื่อการสอน ใช้เทคนิคหลากหลาย มีความคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ และทักษะ ในศตวรรษที่ 21 รวมถึงการใช้เทคโนโลยีและการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นการ ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งในและนอกชั้นเรียน การค้นคว้าวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน ตลอดจนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ (ครุศาสตร์, 2562) จะเห็นได้ว่า การพัฒนา นักศึกษาครูเพื่อจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและสนองต่อศักยภาพของผู้เรียน จำเป็นต้องบูรณาการทักษะ ด้านต่าง ๆ เข้ากับเนื้อหาอย่างรอบด้าน เพื่อให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในชีวิตและการทำงานใน ศตวรรษที่ 21 ครูผู้สอนจึงต้องมีความเข้าใจในหลักการจัดการเรียนรู้ วิเคราะห์หลักสูตรและมาตรฐาน เพื่อออกแบบแผนการเรียนรู้ที่เหมาะสม สอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตร อย่างไรก็ตาม จากการ ประเมินก่อนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ พบว่านักศึกษาสาขาวิชาคณิตศาสตร์ยังมีปัญหาในการออกแบบ หน่วยการเรียนรู้รายวิชาคณิตศาสตร์ ซึ่งอยู่ในระดับพอใช้ จำเป็นต้องมีการปรับปรุงเพื่อยกระดับ คุณภาพของการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาความต้องการจำเป็นเพื่อเสริมสร้างความรู้และความสามารถ ในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับของนักศึกษาครูสาขาวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้การเรียนรู้ แบบผสมผสาน เพื่อให้ นักศึกษาสามารถออกแบบการจัดการเรียนรู้ การวัดและการประเมินผล นำไปสู่ การจัดทำแผนการเรียนรู้ที่นำไปใช้กับผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถและ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นเพื่อเสริมสร้างความรู้และความสามารถในการออกแบบ หน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับของนักศึกษาครูสาขาวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้การเรียนรู้แบบผสมผสาน
2. เพื่อจัดลำดับความต้องการจำเป็นเพื่อเสริมสร้างความรู้และความสามารถในการออกแบบ หน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับของนักศึกษาครูสาขาวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้การเรียนรู้แบบผสมผสาน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร นักศึกษาวิชาชีพครู สาขาวิชาคณิตศาสตร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ปีการศึกษา 2566 จำนวน 222 คน

กลุ่มตัวอย่าง นักศึกษาวิชาชีพครู สาขาวิชาคณิตศาสตร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ปีการศึกษา 2566 ชั้นปีที่ 3 จำนวน 53 คน โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อเสริมสร้างความรู้และความสามารถในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับสำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ โดยการใช้การเรียนรู้แบบผสมผสาน การพัฒนาเครื่องมือดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด หลักการ ทฤษฎีพื้นฐาน และเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ความรู้และความสามารถ (Vikram Singh Chouhan and Sandeep Srivastava, 2014; Wong, S. -C, 2020) และการออกแบบการเรียนรู้แบบย้อนกลับ (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2552) จากนั้นกำหนดองค์ประกอบและตัวชี้วัด
2. ให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ประเมินความสอดคล้องของตัวชี้วัดและองค์ประกอบความรู้และความสามารถ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ความรู้ ทักษะการปฏิบัติงาน และคุณลักษณะ ผลการประเมินมีค่าความสอดคล้องระหว่าง 0.67-1.00
3. ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสมของตัวบ่งชี้และองค์ประกอบ โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 4.51-5.00
4. จัดทำแบบประเมินในรูปแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ รวม 47 ข้อ โดยแบ่งเป็นด้านความรู้ 5 องค์ประกอบ จำนวน 21 ข้อ ด้านทักษะการปฏิบัติงาน 4 องค์ประกอบ จำนวน 18 ข้อ และด้านคุณลักษณะ 2 องค์ประกอบ จำนวน 8 ข้อ
5. ทดลองใช้แบบประเมินกับกลุ่มตัวอย่าง 30 คน เพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

ดังนี้

ตารางที่ 1 คุณภาพแบบสอบถาม “สภาพที่คาดหวังและสภาพที่มีอยู่จริง” เกี่ยวกับความรู้และความสามารถในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับ ของนักศึกษาครูสาขาวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้การเรียนรู้แบบผสมผสาน

ความเชื่อมั่น (α)	สภาพที่คาดหวัง	สภาพที่มีอยู่จริง
ด้านความรู้	$\alpha = 0.937$	$\alpha = 0.965$
ด้านทักษะการปฏิบัติงาน	$\alpha = 0.918$	$\alpha = 0.970$
ด้านคุณลักษณะที่ส่งผลต่อความสำเร็จของงาน	$\alpha = 0.873$	$\alpha = 0.946$
รวมทุกด้าน	$\alpha = 0.970$	$\alpha = 0.985$

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์แบบยกเว้น (Exemption Review) จากคณะกรรมการการจริยธรรมในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร สำหรับให้นักศึกษาลงนามเข้าร่วมการตอบแบบประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อเสริมสร้างความรู้และความสามารถในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับของนักศึกษาครูสาขาวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้การเรียนรู้แบบผสมผสาน

2. ผู้วิจัยดำเนินการประชุมชี้แจงรายละเอียดและดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยใช้แบบประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อเสริมสร้างความรู้และความสามารถในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับของนักศึกษาครูสาขาวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้การเรียนรู้แบบผสมผสาน ซึ่งได้ข้อมูลการวิจัยที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ จำนวน 53 ฉบับ

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

- การวิเคราะห์คุณภาพเครื่องมือ ได้แก่ ค่าดัชนีความสอดคล้อง ค่าความเชื่อมั่น
- การวิเคราะห์ข้อมูลแบบประเมินความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมสมรรถนะการวิจัยของนักศึกษาวิชาชีพครู ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าดัชนี PNI modified

ผลการวิจัย

การศึกษาความต้องการจำเป็นเพื่อเสริมสร้างความรู้และความสามารถในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับของนักศึกษาครูสาขาวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้การเรียนรู้แบบผสมผสาน มีผลการวิจัย ดังนี้

ตารางที่ 2 ความต้องการจำเป็น “ด้านความรู้” ในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับของ นักศึกษาครูสาขาวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้การเรียนรู้แบบผสมผสาน

องค์ประกอบ	สภาพที่คาดหวัง			สภาพที่มีอยู่จริง			PNI
	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	
รู้และเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์	4.57	0.56	มากที่สุด	3.62	0.60	มาก	0.26
รู้และเข้าใจเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการเรียนรู้คณิตศาสตร์	4.58	0.58	มากที่สุด	3.84	0.63	มาก	0.19
รู้และเข้าใจเกี่ยวกับการวิเคราะห์ตัวชี้วัดในรายวิชาคณิตศาสตร์สู่การออกแบบหน่วยการเรียนรู้	4.65	0.53	มากที่สุด	3.83	0.65	มาก	0.21
รู้และเข้าใจเกี่ยวกับการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับ	4.72	0.49	มากที่สุด	3.79	0.42	มาก	0.25
รู้และเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับ	4.63	0.55	มากที่สุด	3.72	0.61	มาก	0.25
รวม	4.62	0.55	มากที่สุด	3.77	0.60	มาก	0.22

ตารางที่ 3 ลำดับความต้องการจำเป็น “ด้านความรู้” ในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับของนักศึกษาครูสาขาวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้การเรียนรู้แบบผสมผสาน

องค์ประกอบ	PNI	ลำดับความต้องการจำเป็น
รู้และเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์	0.26	1
รู้และเข้าใจเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการเรียนรู้คณิตศาสตร์	0.19	4

รู้และเข้าใจเกี่ยวกับการวิเคราะห์ตัวชี้วัดในรายวิชา คณิตศาสตร์สู่การออกแบบหน่วยการเรียนรู้	0.21	3
รู้และเข้าใจเกี่ยวกับการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบ ย้อนกลับ	0.25	2
รู้และเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ สอดคล้องกับการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับ	0.25	2

จากตารางที่ 2 และ 3 ความต้องการจำเป็น “ด้านความรู้” ในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับของนักศึกษาครุสาขาวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้การเรียนรู้แบบผสมผสาน เรียงลำดับองค์ประกอบตามลำดับความจำเป็นได้ ดังนี้ รู้และเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ มีค่าดัชนี PNI 0.26 รู้และเข้าใจเกี่ยวกับการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับ มีค่าดัชนี PNI 0.25 รู้และเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับ มีค่าดัชนี PNI 0.25 รู้และเข้าใจเกี่ยวกับการวิเคราะห์ตัวชี้วัดในรายวิชาคณิตศาสตร์สู่การออกแบบหน่วยการเรียนรู้ มีค่าดัชนี PNI 0.21 รู้และเข้าใจเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการเรียนรู้คณิตศาสตร์ มีค่าดัชนี PNI 0.19 ตามลำดับ โดยสภาพที่มีอยู่จริงองค์ประกอบของความรู้และความสามารถ ด้านความรู้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และสภาพที่คาดหวังองค์ประกอบของความรู้และความสามารถ ด้านความรู้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด

ตารางที่ 4 ความต้องการจำเป็น “ด้านทักษะการปฏิบัติงาน” ในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับของนักศึกษาครุสาขาวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้การเรียนรู้แบบผสมผสาน

องค์ประกอบ	สภาพที่คาดหวัง			สภาพที่มีอยู่จริง			PNI
	$\bar{x}$	S. D.	ระดับ	$\bar{x}$	S. D.	ระดับ	
สามารถจัดการเรียนรู้วิชา คณิตศาสตร์	4.63	0.52	มากที่สุด	3.75	0.50	มาก	0.24
สามารถวัดและประเมินผลการ เรียนรู้เพื่อพัฒนาและตัดสินผลการ เรียน	4.65	0.50	มากที่สุด	3.71	0.56	มาก	0.25
สามารถออกแบบหน่วยการเรียนรู้ อิงมาตรฐานแบบย้อนกลับ	4.69	0.52	มากที่สุด	3.70	0.50	มาก	0.27

สามารถเขียนแผนการจัดการ	4.68	0.53	มากที่สุด	3.80	0.44	มาก	0.24
เรียนรู้ ที่สอดคล้องกับการ							
ออกแบบหน่วยการเรียนรู้							
อิง							
มาตรฐานแบบย้อนกลับ							
รวม	4.67	0.52	มากที่สุด	3.75	0.49	มาก	0.25

ตารางที่ 5 ลำดับความต้องการจำเป็น “ด้านทักษะการปฏิบัติงาน” ในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับของนักศึกษาครูสาขาวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้การเรียนรู้แบบผสมผสาน

องค์ประกอบ	PNI	ลำดับความต้องการ จำเป็น
สามารถจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์	0.24	3
สามารถวัดและประเมินผลการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและตัดสิน ผลการเรียน	0.25	2
สามารถออกแบบหน่วยการเรียนรู้อิงมาตรฐานแบบ ย้อนกลับ	0.27	1
สามารถเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับการ ออกแบบหน่วยการเรียนรู้อิงมาตรฐานแบบย้อนกลับ	0.24	3

จากตารางที่ 4 และ 5 ความต้องการจำเป็น “ด้านทักษะการปฏิบัติงาน” ในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับของนักศึกษาครูสาขาวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้การเรียนรู้แบบผสมผสาน เรียงลำดับองค์ประกอบตามลำดับความจำเป็น ได้ดังนี้ สามารถออกแบบหน่วยการเรียนรู้อิงมาตรฐานแบบย้อนกลับ มีค่าดัชนี PNI 0.27 สามารถวัดและประเมินผลการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและตัดสินผลการเรียน มีค่าดัชนี PNI 0.25 สามารถเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับการออกแบบหน่วยการเรียนรู้อิงมาตรฐานแบบย้อนกลับ มีค่าดัชนี PNI 0.24 สามารถจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ มีค่าดัชนี PNI 0.24 ตามลำดับ โดยสภาพที่มีอยู่จริงองค์ประกอบของความรู้และความสามารถ ด้านทักษะการปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และสภาพที่คาดหวังองค์ประกอบของความรู้และความสามารถ ด้านทักษะการปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด

ตารางที่ 6 ความต้องการจำเป็น “ด้านคุณลักษณะที่ส่งผลต่อความสำเร็จของงาน” ในการออกแบบ
หน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับของนักศึกษาครูสาขาวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้การเรียนรู้แบบผสมผสาน

องค์ประกอบ	สภาพที่คาดหวัง			สภาพที่มีอยู่จริง			PNI
	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	
เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ เพื่อแสวงหาความรู้ ต่างๆ ที่ต้องนำมาใช้ในการ ออกแบบหน่วยการเรียนรู้วิชา คณิตศาสตร์เพื่อพัฒนาผู้เรียน	4.76	0.51	มากที่สุด	3.77	0.51	มาก	0.26
มีเจตคติที่ดีต่อสาระความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบหน่วย การเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์	4.78	0.48	มากที่สุด	4.04	0.57	มาก	0.18
รวม	4.77	0.49	มากที่สุด	3.91	0.60	มาก	0.22

ตารางที่ 7 ลำดับความต้องการจำเป็น “ด้านคุณลักษณะที่ส่งผลต่อความสำเร็จของงาน” ในการ
ออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับของนักศึกษาครูสาขาวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้การเรียนรู้แบบ
ผสมผสาน

องค์ประกอบ	PNI	ลำดับความต้องการ จำเป็น
เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ เพื่อแสวงหาความรู้ต่างๆ ที่ต้องนำมาใช้ในการ ออกแบบหน่วยการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์เพื่อพัฒนา ผู้เรียน	0.26	1
มีเจตคติที่ดีต่อสาระความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการ ออกแบบหน่วยการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์	0.18	2

จากตารางที่ 6 และ 7 ความต้องการจำเป็น “ด้านคุณลักษณะที่ส่งผลต่อความสำเร็จของงาน”
ในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับของนักศึกษาครูสาขาวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้การเรียนรู้
แบบผสมผสาน เรียงลำดับองค์ประกอบตามลำดับความจำเป็น ได้ดังนี้ เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ เพื่อแสวงหา

ความรู้ต่าง ๆ ที่ต้องนำมาใช้ในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์เพื่อพัฒนาผู้เรียน มีค่าดัชนี PNI 0.26 มีเจตคติที่ดีต่อสาระความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบหน่วยการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ มีค่าดัชนี PNI 0.18 ตามลำดับ โดยสภาพที่มีอยู่จริงองค์ประกอบของความรู้และความสามารถ ด้านคุณลักษณะที่ส่งผลต่อความสำเร็จของงาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และสภาพที่คาดหวังองค์ประกอบของความรู้และความสามารถ ด้านคุณลักษณะที่ส่งผลต่อความสำเร็จของงาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผล

1. การศึกษาความต้องการจำเป็นเพื่อเสริมสร้างความรู้และความสามารถในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับของนักศึกษาครูสาขาวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้การเรียนรู้แบบผสมผสาน ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ความรู้และความสามารถออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

1.1 ด้านความรู้ มี 5 องค์ประกอบ คือ

1.1.1 รู้และเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ มีค่าดัชนี PNI เท่ากับ 0.26

1.1.2 รู้และเข้าใจเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการเรียนรู้คณิตศาสตร์ มีค่าดัชนี PNI เท่ากับ 0.19

1.1.3 รู้และเข้าใจเกี่ยวกับการวิเคราะห์ตัวชี้วัดในรายวิชาคณิตศาสตร์ สู่การออกแบบหน่วยการเรียนรู้ มีค่าดัชนี PNI เท่ากับ 0.21

1.1.4 รู้และเข้าใจเกี่ยวกับการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับ มีค่าดัชนี PNI เท่ากับ 0.25

1.1.5 รู้และเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับ มีค่าดัชนี PNI เท่ากับ 0.25

1.2 ด้านทักษะการปฏิบัติงาน มี 4 องค์ประกอบ คือ

1.2.1 สามารถจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ มีค่าดัชนี PNI เท่ากับ 0.24

1.2.2 สามารถวัดและประเมินผลการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและตัดสินผลการเรียน มีค่าดัชนี PNI เท่ากับ 0.25

1.2.3 สามารถออกแบบหน่วยการเรียนรู้อิงมาตรฐานแบบย้อนกลับ มีค่าดัชนี PNI เท่ากับ 0.27

1.2.4 สามารถเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ อิงมาตรฐานแบบย้อนกลับ มีค่าดัชนี PNI เท่ากับ 0.24

1.3 ด้านคุณลักษณะที่ส่งผลต่อความสำเร็จของงาน มีองค์ประกอบ คือ

1.3.1 เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ เพื่อแสวงหาความรู้ต่างๆ ที่ต้องนำมาใช้ในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์เพื่อพัฒนาผู้เรียน มีค่าดัชนี PNI เท่ากับ 0.26

1.3.2 มีเจตคติที่ดีต่อสาระความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบหน่วยการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ มีค่าดัชนี PNI เท่ากับ 0.18

จากการศึกษาพบว่า นักศึกษาวิชาชีพครูมีความคาดหวังเกี่ยวกับสภาพที่คาดหวังสูงกว่าสภาพที่มีอยู่จริงทั้ง 3 ด้าน นั่นคือ นักศึกษาครุวิชาคณิตศาสตร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ยังมีความต้องการจำเป็นต้องเสริมสร้างความรู้และความสามารถในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ ที่เป็นเช่นนี้เพราะการเรียนในรายวิชาที่เกี่ยวข้องอาจยังไม่เพียงพอต่อการออกแบบการเรียนการสอน สอดคล้องกับสำราญ กำจัดภัย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะนักศึกษาครูในการเตรียมฝึกปฏิบัติการสอน โดยใช้การเสริมสร้างพลังและการจัดการเรียนรู้เชิงรุก : กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร พบว่า สมรรถนะครูในการเตรียมฝึกปฏิบัติการสอนทั้งหมดมีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา (สำราญ กำจัดภัย, 2560)

2. การจัดลำดับความต้องการจำเป็นเพื่อเสริมสร้างความรู้และความสามารถในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับของนักศึกษาครุสาขาวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้การเรียนรู้แบบผสมผสาน แบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้

2.1 ด้านความรู้ พบว่า นักศึกษามีความต้องการจำเป็นในองค์ประกอบเรื่องรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ มากที่สุด รองลงมาคือองค์ประกอบเรื่องรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับ และองค์ประกอบเรื่องรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับ องค์ประกอบเรื่องรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการวิเคราะห์ตัวชี้วัดในรายวิชาคณิตศาสตร์สู่การออกแบบหน่วยการเรียนรู้ และองค์ประกอบเรื่องรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ตามลำดับ แสดงว่านักศึกษายังต้องการพัฒนาความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ และเรื่องการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับมากกว่าองค์ประกอบเรื่องอื่น ๆ

อาจจะมีเหตุจากการเชื่อมโยงการจัดการเรียนรู้ และการออกแบบหน่วยการเรียนรู้กับเนื้อหารายวิชา คณิตศาสตร์ ซึ่งมีความเป็นนามธรรม ยากต่อการออกแบบการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจ

2.2 ด้านทักษะการปฏิบัติงาน พบว่า นักศึกษามีความต้องการจำเป็นในองค์ประกอบเรื่อง สามารถออกแบบหน่วยการเรียนรู้อิงมาตรฐานแบบย้อนกลับ มากที่สุด รองลงมาคือองค์ประกอบเรื่อง สามารถวัดและประเมินผลการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและตัดสินผลการเรียน องค์ประกอบเรื่องสามารถ จัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ และองค์ประกอบเรื่องสามารถเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ ที่สอดคล้อง กับการออกแบบหน่วยการเรียนรู้อิงมาตรฐานแบบย้อนกลับ ตามลำดับ แสดงว่านักศึกษายังต้องการ พัฒนาทักษะในเรื่องเกี่ยวกับออกแบบหน่วยการเรียนรู้อิงมาตรฐานแบบย้อนกลับมากกว่าองค์ประกอบ เรื่องอื่น ๆ อาจจะมีเหตุจากการที่นักศึกษาไม่เคยออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับมาก่อนใน รายวิชาที่เคยเรียนมา ดังนั้นจึงมีความต้องการพัฒนามากที่สุด

2.3 ด้านคุณลักษณะที่ส่งผลต่อความสำเร็จของงาน พบว่า นักศึกษามีความต้องการจำเป็นใน องค์ประกอบเรื่องเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ เพื่อแสวงหาความรู้ต่าง ๆ ที่ต้องนำมาใช้ในการออกแบบหน่วยการ เรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์เพื่อพัฒนาผู้เรียน มากที่สุด นั่นคือนักศึกษาไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องค้นคว้า ศึกษาฝึกฝนด้วยตนเอง ยังติดการเรียนรู้แบบเดิม ๆ คือรอรับการเรียนรู้จากอาจารย์ผู้สอน ดังนั้น จึงมี ความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะพัฒนาในองค์ประกอบเรื่องนี้ต่อไป

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาความต้องการจำเป็นเพื่อเสริมสร้างความรู้และความสามารถในการออกแบบ หน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับของนักศึกษาครูสาขาวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้การเรียนรู้แบบผสมผสาน พบว่าความรู้ความสามารถทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะการปฏิบัติงาน และด้านคุณลักษณะที่ ส่งผลต่อความสำเร็จของงาน มีความคาดหวังเกี่ยวกับสภาพที่คาดหวังสูงกว่าสภาพที่มีอยู่จริง และมีค่า PNI ตั้งแต่ 0.18-0.27 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นต้องการในการพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถที่ สูงขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ควรนำรูปแบบการศึกษาความต้องการจำเป็นนี้ไปใช้กับนักศึกษาครู สาขาวิชาคณิตศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 เนื่องจากมีพื้นฐานความรู้ และประสบการณ์มาบ้าง และจะได้รู้ว่ามีนักศึกษาที่มีความต้องการพัฒนาความรู้ความสามารถในเรื่องใดบ้าง เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนฝึกปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ควรมีการทำวิจัยในเรื่องการเสริมสร้างหรือพัฒนาความรู้และความสามารถในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับของนักศึกษาครูสาขาวิชาคณิตศาสตร์ ซึ่งจากการวิจัยพบว่ามีความต้องการจำเป็นที่จะต้องพัฒนาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ครุศาสตร์. (2562). *หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาคณิตศาสตร์ (4 ปี) หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2562*. สกลนคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2552). *การออกแบบการเรียนรู้ย้อนกลับ. สารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2560 – 2579*. กรุงเทพมหานคร : พรักหวานกราฟฟิค.
- สำราญ กำจัดภัย. (2560). *สถิติเพื่อการวิจัยทางหลักสูตรและการสอน*. สกลนคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- Vikram Singh Chouhan and Sandeep Srivastava. (2014). Understanding Competencies and Competency Modeling - A Literature Survey. *Journal of Business and Management*, 16(1), 14 - 22.
- Wong, S. -C. (2020). Competency Definitions, Development and Assessment: A Brief Review. *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development*, 9(3), 95 – 114.

ผลของการเรียนโดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิด
ต่อความสามารถในการอ่านภาษาไทยเพื่อความเข้าใจ
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5*

THE EFFECTS OF SQ4R TECHNIQUE SUPPLEMENTED WITH MIND MAP
ON THAI READING COMPREHENSION ABILITIES
OF PRATHOMSUKSA 5 STUDENTS

กฤษฎิยา หมั่นเรือคำ

Kittiya Meunreakham

ศศิพงษ์ ศรีสวัสดิ์

Sasiphong Srisawat

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ประเทศไทย.

Udonthani Rajabhat University, Thailand.

E-mail: kittiya5515@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถด้านการอ่านเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่จัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิด ก่อนและหลังเรียน 2) เพื่อประเมินความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนที่มีต่อการเรียน โดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิด การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 8 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านภาษาไทยเพื่อความเข้าใจ มีข้อคำถามให้นักเรียนเลือกคำตอบมีคำตอบให้เลือก 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ 2) แบบสอบถามความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิด เป็นแบบสอบถามปลายปิด 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด จำนวน 20 รายการ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหา ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติทดสอบทีแบบกลุ่มไม่เป็นอิสระกัน

* Received: 17 September 2024; Revised: 9 December 2024; Accepted: 15 December 2024

ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนที่เรียนโดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิด มีความสามารถในการอ่านภาษาไทยเพื่อความเข้าใจหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน คะแนนก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 21.75 และหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 32.12 คะแนน เมื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย พบว่า นักเรียนมีความสามารถในการอ่านภาษาไทยเพื่อความเข้าใจหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิด มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38

คำสำคัญ: การเรียนโดยใช้เทคนิค SQ4R, แผนผังความคิด, ความสามารถในการอ่านภาษาไทย

Abstract

The purpose of the research were: 1) to compare the Thai reading comprehensions of grade 5 students before and after using the SQ4R techniques with Mind Map. 2) to evaluate the satisfaction grade 5 students after learning by using the SQ4R techniques with Mind Map. This study was a experimental research design. The samples consisted grade 5 students in the first semester of the academic year 2023 , from Bannongphue School in Nonghan number 4 group, Nonghan District, Udon Thani Province, a total of 8 students. They were selected by using Cluster Random Sampling. The research instrument included: 1) The Thai reading comprehensions test, there are 4 choices of 40 questions, 2) Satisfaction management form after learning by using the SQ4R techniques with Mind Map, as a closed questionnaire with 5 levels: highest, high, moderate, low, lowest for 20 questions. Data analysis Included mean, standard deviation, and independent t-test.

The research finding were as follows: 1) The students learning by using the SQ4R techniques with Mind Map had an average score of 21.75 percent on pre-test and after school 32.12 percent on post-test. The students who learned by SQ4R techniques with Mind Map after class higher than of before with a statistical significance.05 level. 2) The students were satisfied with SQ4R techniques with Mind Map is 4.38 that is high level.

Keywords: SQ4R technique, Mind map, Thai reading comprehension ability

บทนำ

การอ่านมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อชีวิตมนุษย์ตั้งแต่ยังเด็กจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เพราะการอ่านไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างทักษะทางภาษา แต่ยังเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาความคิดและความเข้าใจในโลก การที่บุคคลสามารถอ่านหนังสือได้ ถือเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคนในสังคม ในทางกลับกัน คนที่ขาดทักษะการอ่านนับว่าเป็นผู้ด้อยโอกาสในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา อาชีพ หรือการใช้ชีวิตประจำวัน เพราะการอ่านเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่ช่วยให้มนุษย์สามารถเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร และความรู้ในหลากหลายมิติ ในชีวิตประจำวัน การอ่านเป็นกิจกรรมที่แทรกอยู่ในทุกองของการดำรงชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการอ่านป้ายโฆษณาที่ช่วยให้เราเลือกซื้อสินค้า การอ่านฉลากยาที่มีผลต่อสุขภาพ การอ่านหนังสือพิมพ์เพื่อรับทราบข่าวสาร การอ่านแผนที่เพื่อเดินทาง หรือแม้กระทั่งการอ่านพจนานุกรมและตำราต่าง ๆ ที่ช่วยเสริมสร้างความรู้และพัฒนาทักษะเฉพาะทาง การอ่านจึงมีบทบาทสำคัญต่อทุกเพศ ทุกวัย และทุกอาชีพ เพราะมันช่วยให้คนเรามีความรอบรู้ มีความคิดที่เฉียบคม และสามารถปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกได้

ในยุคปัจจุบันที่โลกเต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การอ่านยิ่งกลายเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ เนื่องจากเป็นกุญแจสำคัญในการเข้าถึงองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถพัฒนาตนเองและก้าวทันความก้าวหน้าของเทคโนโลยี การอ่านไม่เพียงแค่ทำให้เรารู้ทันต่อเหตุการณ์เท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้เราสามารถใช้ชีวิตในสังคมที่ซับซ้อนและมีความหลากหลายได้อย่างเหมาะสม ด้วยเหตุนี้ การปลูกฝังนิสัยรักการอ่านตั้งแต่วัยเยาว์จึงเป็นสิ่งที่ควรได้รับความสำคัญ เพื่อให้คนรุ่นใหม่สามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและมีความพร้อมในการเผชิญกับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง (ฉวีวรรณ คูหาภินันท์, 2542)

การสอนภาษาไทยปัจจุบัน ครูภาษาไทยและนักหลักสูตรส่วนหนึ่งยังขาดความเข้าใจเรื่องกระบวนการอ่าน (Reading Process) กระบวนการสร้างความหมาย (Meaning Making Process) และกระบวนการทางปัญญาที่เกี่ยวกับความเข้าใจ (Comprehension/Understanding) จึงทำให้ไม่สามารถในการออกแบบและจัดกระบวนการเรียนการสอนการอ่านเพื่อความเข้าใจให้มีประสิทธิภาพได้ ทั้งนี้ เนื่องจากวงการการสอนภาษาไทยของเราขาดแคลนองค์ความรู้ด้านจิตวิทยาพุทธิปัญญา (Cognitive Psychology) โดยเฉพาะเรื่องความสามารถทางปัญญาที่เป็นองค์ประกอบของการอ่านเพื่อความเข้าใจ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับความสามารถด้านความเข้าใจจึงเป็นสิ่งที่สำคัญมาก กล่าวให้ง่ายขึ้นก็คือ กิจกรรมการอ่านต่าง ๆ ที่ครูภาษาไทยมักจะได้รับการอบรมนั้น เป็นเพียงกิจกรรม

เสริมมิใช่กิจกรรมที่พัฒนากระบวนการสร้างความหมายในการอ่าน (เฉลิมลาภ ทองอาจ, 2555) และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ให้ความสำคัญกับการอ่าน โดยได้นำไปกำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กำหนดให้การอ่าน ต้องมีการอ่านออกเสียงคำ ประโยค การอ่านบทร้อยแก้ว คำประพันธ์ชนิดต่าง ๆ การอ่านในใจ เพื่อสร้างความเข้าใจ และการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ความรู้จากสิ่งที่เพื่อนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552) ในส่วนของสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ประกอบด้วย สาระที่ 1 การอ่าน กำหนดเป็นมาตรฐาน ท 1.1 ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตและมีนิสัยรักการอ่าน จากสถิติที่ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผลการทดสอบการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) (โรงเรียนบ้านหนองผือ, 2563) ผลการทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2564 สาระการอ่านมีผลคะแนนเฉลี่ย 38.75 ซึ่งผลคะแนนระดับประเทศปีการศึกษา 2563 สาระการอ่านมีผลคะแนนเฉลี่ย 56.20 (สำนักทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ, 2563) ซึ่งผลคะแนนต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ ทั้งนี้ อาจเนื่องจากปัจจัยหลายด้าน เช่น การสอนภาษาไทย ยังขาดแคลนองค์ความรู้ด้านจิตวิทยาพุทธิปัญญา (Cognitive Psychology) โดยเฉพาะเรื่องความสามารถทางปัญญาที่เป็นองค์ประกอบของการอ่านเพื่อความเข้าใจ ครูยังจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนจดจำในเนื้อหา มากกว่าให้นักเรียนตีความ แสดงความคิดเห็นจากเรื่องที่อ่าน ครูขาดการกระตุ้นให้นักเรียนสนใจในการเรียน และนักเรียนขาดทักษะในการอ่าน ไม่สามารถเข้าใจในเรื่องที่อ่านได้ จึงทำให้สรุปองค์ความรู้ด้วยตนเองไม่ได้ ทำให้การอ่านไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ส่งผลให้การอ่านไม่มีประสิทธิภาพ

การสอนภาษาไทยปัจจุบัน ครูภาษาไทยและนักหลักสูตรส่วนหนึ่งยังขาดความเข้าใจเรื่องของกระบวนการอ่าน (Reading Process) กระบวนการสร้างความหมาย (Meaning Making Process) และกระบวนการทางปัญญาที่เกี่ยวกับความเข้าใจ (Comprehension/Understanding) จึงทำให้ไม่สามารถในการออกแบบและจัดกระบวนการเรียนการสอนการอ่านเพื่อความเข้าใจให้มีประสิทธิภาพได้ ทั้งนี้ เนื่องจากวงการการสอนภาษาไทยของเราขาดแคลนองค์ความรู้ด้านจิตวิทยาพุทธิปัญญา (Cognitive Psychology) โดยเฉพาะเรื่องความสามารถทางปัญญาที่เป็นองค์ประกอบของการอ่านเพื่อความเข้าใจ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับความสามารถด้านความเข้าใจจึงเป็นสิ่งที่สำคัญมาก กล่าวให้ง่ายขึ้นก็คือ กิจกรรมการอ่านต่าง ๆ ที่ครูภาษาไทยมักจะได้รับการอบรมนั้น เป็นเพียงกิจกรรม

เสริมมิใช่กิจกรรมที่พัฒนากระบวนการสร้างความหมายในการอ่าน (เฉลิมลาภ ทองอาจ, 2555)

การสอนด้วยเทคนิค SQ4R เป็นวิธีการอ่านที่ได้รับความนิยม โดยพัฒนาขึ้นจากทฤษฎีอภิปัญญา (Metacognitive Theory) ซึ่งเน้นความตระหนักรู้และการควบคุมกลไกการอ่านเพื่อบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ เทคนิคนี้ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างเป็นระบบ เข้าใจเนื้อหาที่อ่านผ่านกระบวนการที่ชัดเจนและเป็นขั้นตอน รวมถึงตรวจสอบและประเมินตนเองระหว่างการอ่าน ผู้เรียนจะอ่าน สรุปเนื้อหา และประเมินผลหลังการอ่าน หากยังไม่เข้าใจจะกลับไปอ่านอีกครั้งเพื่อรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม นอกจากนี้ เทคนิค SQ4R ยังส่งเสริมการใช้ทฤษฎีโครงสร้างความรู้ (Schema Theory) เพื่อช่วยผู้เรียนทำความเข้าใจเนื้อหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ แผนผังความคิด (Mind Map) ซึ่งเป็นเทคนิคที่นำไปใช้เพื่อพัฒนาการอ่านเพื่อความเข้าใจและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ดังที่บูซาน (Buzan, Tony and Buzan, Barry, 1973) อธิบายว่า แผนผังความคิดเป็นการทำงานร่วมมือกันของสมองซีกซ้ายและซีกขวา ในการเชื่อมโยงความคิดและมีโครงสร้างการทำงานของสมองในการติดต่อ จัดการรวบรวม บันทึก และเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ นั้น ควรจะเริ่มด้วยความคิดหลัก (Main Idea) ที่จุดกลางแล้วแตกสาขาแยกย่อยออกไปแล้วแต่ความคิดของแต่ละคน ซึ่งสอดคล้องกับชาตรี สำราญ และทิสนา แคมมณี ที่ได้ให้ความหมายแผนผังความคิดว่า เป็นผังที่แสดงความสัมพันธ์ของสาระหรือความคิด ให้เห็นเป็นโครงสร้างในการรวมเนื้อหา แสดงความหมายและความเชื่อมโยงของความคิดหรือสาระนั้น ๆ (ชาตรี สำราญ, 2542; ทิสนา แคมมณี, 2564)

จากการศึกษาปัญหาและผลการวิจัยต่าง ๆ ทำให้ผู้วิจัย มีความเห็นว่า การพัฒนาความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจโดยใช้เทคนิค SQ4R ซึ่งพัฒนาโดยวอลเตอร์ พอค (Walter Pauk, W, 1984) เนื่องจากเป็นวิธีสอนที่สามารถนำไปสอนได้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการอ่าน โดยปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับผู้เรียน สามารถช่วยให้ผู้เรียนเลือกสิ่งที่คาดว่าจะรู้จาก เรื่องราวที่อ่านได้อย่างรวดเร็ว จดจำได้ดีและทบทวนเรื่องราวที่อ่านได้ อย่างมีประสิทธิภาพ (สุคนธ์ สินธพานนท์และคณะ, 2554)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถด้านการอ่านเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่จัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิด ก่อนและหลังเรียน
2. เพื่อประเมินความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนที่มีต่อการเรียน โดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิด

กรอบแนวคิดการวิจัย

ตัวแปรต้น

การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SR4Q เสริมด้วยแผนผังความคิด

ตัวแปรตาม

1. ความสามารถในการอ่านภาษาไทย เพื่อความเข้าใจ
2. ความพึงพอใจต่อเทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิด

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 3 จำนวน 95 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานีเขต 3, 2566) โรงเรียนที่มีบริบทการจัดการเรียนการสอนใกล้เคียงกัน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 8 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โรงเรียนบ้านหนองผือ ตำบลบ้านยา อำเภอนงนุช จังหวัดอุดรธานี

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้แบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านภาษาไทยเพื่อความเข้าใจเป็นแบบทดสอบแบบปรนัยใช้ทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนที่วัดความเข้าใจ

ในการอ่านของนักเรียน 3 ระดับ คือ ความเข้าใจระดับข้อเท็จจริง ความเข้าใจระดับการตีความ และ ความเข้าใจระดับการประเมินค่า มีข้อคำถามให้นักเรียนเลือกคำตอบมีคำตอบให้เลือก 4 ตัวเลือก

2. แบบสอบถามความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิดเป็นแบบสอบถามปลายปิด ที่มีข้อคำถาม มีลักษณะเป็นความคิดเห็น โดยใช้แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

3. เครื่องมือในการทดลอง

แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิด ประกอบไปด้วย มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ การจัดกิจกรรม การเรียนการสอน สื่อ/อุปกรณ์ และประเมินผล จำนวน 6 แผน แผนละ 2 ชั่วโมง จำนวน 12 ชั่วโมง

4. การดำเนินการทดลองและการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ใบรับรองเลขที่ อว 0622.7/402 รับรองเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2566 และดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีขั้นตอนวิธีการ คือ ทดสอบความสามารถการอ่านภาษาไทยก่อนเรียนและดำเนินการตามแผนการจัดการเรียนการสอนโดยประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนการสอน 6 แผน ดำเนินการสอนแผนละ 2 ชั่วโมง เป็นระยะเวลา 12 ชั่วโมง และหลังจากการดำเนินการทดลอง ผู้วิจัยได้ทดสอบความสามารถการอ่านภาษาไทยหลังเรียนและนำข้อมูลไปดำเนินการวิเคราะห์ต่อไป

5. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่เลือกใช้

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) เปรียบเทียบความสามารถในการอ่านภาษาไทยเพื่อความเข้าใจ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังเรียน โดยใช้ dependent t-test

2) การหาค่าความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยเทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิด ใช้การวิเคราะห์สถิติพื้นฐานค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

ผลการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่อง ผลของการเรียนโดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิด ต่อความสามารถในการอ่านภาษาไทยเพื่อความเข้าใจ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิดมีความสามารถในการอ่านภาษาไทยเพื่อความเข้าใจหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน มีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน 21.75 คะแนน และคะแนนเฉลี่ยหลังเรียน 32.12 คะแนน

การทดสอบ	N	$\bar{X}$	S.D.	T-test	p
ก่อนเรียน	8	21.75	2.76	27.66	.000
หลังเรียน	8	32.12	2.58		

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิดอยู่ในระดับมาก

การทดสอบ	N	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
ความพึงพอใจต่อการเรียนโดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิด	8	4.38	0.10	มาก

อภิปรายผล

จากการศึกษาผลการใช้การเรียนโดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิดต่อความสามารถในการอ่านภาษาไทยเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผู้วิจัยได้อภิปรายผลเป็นประเด็นต่าง ๆ ตามลำดับ ดังนี้

1. ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านภาษาไทยเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิด มีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน 21.75 คะแนน คิดคะแนนความสามารถในการอ่านภาษาไทยเพื่อความเข้าใจเฉลี่ยหลัง

เรียน 32.12 คะแนน ปรากฏว่าคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

ประการแรก เป็นเพราะการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิด เป็นการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ทีละขั้น โดยเริ่มจากการสำรวจ (Survey: S) เป็นขั้นที่นักเรียนอ่านในใจอย่างคร่าว ๆ สรุบบทอ่านตั้งแต่ ชื่อเรื่อง หัวข้อย่อยเพื่อหาใจความสำคัญของเรื่องแล้วให้นักเรียนได้ตอบคำถาม (Question: Q) จากการอ่านเพื่อให้เป็นไปอย่างมีจุดหมาย และจับประเด็นที่สำคัญไว้ใน การตอบคำถามนี้ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้วางแผนและจากนั้นในขั้นต่อไปอ่านอย่างรอบคอบ (Read: R) เพื่อหาคำตอบ โดยอ่านทีละหัวข้อ ขณะที่อ่านจะต้องค้นคว้าหาคำตอบ โดยการจดบันทึก เป็นรายกลุ่มในขั้นจดบันทึก (Record) ในรูปแบบแผนผังความคิด และนำเสนอผลงานของกลุ่มโดยใช้ สำนวนภาษาของตนเองในขั้นสรุปใจความสำคัญ (Recite: R) และให้นักเรียนวิเคราะห์ วิเคราะห์ แสดง ความคิดเห็น อภิปราย ซักถาม เรื่องที่อ่าน (Reflect: R) ด้วยขั้นตอนการสอนที่ละเอียดชัดเจนนี้ ขั้นตอนการอ่านไม่ซับซ้อนทำให้ผู้อ่าน อ่านอย่างมีทิศทางโดยเริ่มจากขั้นตอนที่ง่าย ๆ ผู้เรียนได้เรียนรู้ ไปทีละขั้นในที่สุดก็ถึงเป้าหมาย จึงทำให้ความสามารถในการอ่านภาษาไทยเพื่อความเข้าใจของนักเรียน สูงขึ้น ซึ่งในขั้นตอนการจดบันทึกเป็นการจดบันทึกในรูปแบบแผนผังความคิด ตามความเข้าใจจากเรื่อง ที่อ่าน และอภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับคำถามที่ครูถามทำให้บรรลุเป้าหมายในการอ่านด้วยตนเอง ซึ่ง สอดคล้องกับแนวคิดอภิปัญญา (Metacognitive) ที่บุคคลมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับแนวคิดของตนเอง สามารถควบคุมความคิดตลอดจนประเมินวางแผน และจัดระบบความคิดของตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของพรพรรณ พูลเขาล้าน ศึกษาเรื่องการพัฒนาความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจโดยใช้ การจัดการเรียนรู้ แบบ Active Learning ร่วมกับเทคนิค SQ4R พบว่า นักเรียนมีความสามารถในการ อ่านเพื่อความเข้าใจ โดยใช้เทคนิค SQ4R สูงขึ้น และมีความพึงพอใจต่อเทคนิค SQ4R อยู่ในระดับพึง พอใจมาก (พรพรรณ พูลเขาล้าน, 2563) และปาริชาติ นามน้าวแสง ศึกษาเรื่อง การพัฒนา ความสามารถในการอ่านจับใจความภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้เทคนิค SQ4R พบว่า การจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้การอ่านจับใจความภาษาไทย โดยใช้เทคนิค SQ4R ที่มี ประสิทธิภาพเป็นตามเกณฑ์ที่กำหนด และมีความก้าวหน้าทางการเรียนคิดเป็นร้อยละ 79.88 (ปาริชาติ นามน้าวแสง, ประสพสุข ฤทธิเดช, และชัยวัฒน์ สุภัทรวงศ์, 2563)

ประการที่สอง พบว่า การจัดกิจกรรมการอ่านภาษาไทยเพื่อความเข้าใจโดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิด ในขั้นการจดบันทึกในแผนผังความคิด (Mind Map) เพื่อสรุปใจความสำคัญ

จากเรื่องที่อ่าน เป็นการนำเสนอข้อมูลในลักษณะแผนที่ความคิด ความรู้ จากเรื่องที่ได้อ่าน โดยการใช้ภาพ สีเส้นและการโยง แทนการจดบันทึกแบบเดิม ซึ่งมีประโยชน์มากในชีวิตประจำวัน เช่น การวางแผน การบันทึกช่วยจำ การสรุปบทเรียน สามารถทำให้จดจำและทำความเข้าใจในเรื่องที่อ่านได้ง่ายยิ่งขึ้น และสามารถเขียนประเด็น ความคิดได้หลากหลายมุมมอง ทำให้สมองได้คิดได้ทำงานตามธรรมชาติและมีการจินตนาการ กว้างไกลขึ้นที่ให้นักเรียนจดบันทึกข้อมูลต่าง ๆ โดยใช้ข้อความอย่างรัดกุมหรือย่อ ๆ ตามความเข้าใจของนักเรียน ซึ่งแผนผังความคิดให้ประโยชน์มากมายทั้งในชีวิตประจำวัน และในการทำงาน ในการวางแผนงาน การบันทึกช่วยจำ และการสรุปบทเรียน ดังที่ วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ กล่าวว่า แผนผังความคิดจะเป็นเครื่องมือในการเรียนภาษาไทย เป็นยุทธศาสตร์ที่จะช่วยพัฒนาความเข้าใจในการอ่าน การเรียนวรรณคดีช่วยให้สามารถจำเรื่องราวในวรรณคดีได้ แม่นยำขึ้น ช่วยเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่เข้าด้วยกันและเป็นการกำหนดทิศทางในการเขียนเรื่องราว ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้มีความรู้ความเข้าใจในบทเรียนได้ดีขึ้น (วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์, 2550) สอดคล้องกับ พรพิมล ศรีเรือง ได้พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้วยวิธีการจัดการเรียนรู้แบบแผนผังความคิด ในวิชาภาษาไทย พบว่า มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น (พรพิมล ศรีเรือง, 2563) และเชิญพร สีสุดทา ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการเขียนสื่อสารภาษาไทย ของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ศูนย์การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยใช้แผนผังความคิดประกอบแบบฝึกทักษะ พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางการเขียนสื่อสารภาษาไทยของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโดยใช้แผนผังความคิดประกอบแบบฝึกทักษะมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์เท่ากับ 83.0/85.83 และความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แผนผังความคิดประกอบแบบฝึกทักษะของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (เชิญพร สีสุดทา, 2561)

2. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิด อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 4.38, S.D. = 0.10)

ประการแรก การเรียนการสอนโดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิด เป็นการเรียนที่มีขั้นตอนชัดเจน โดยเริ่มต้นจากขั้นที่ไม่ซับซ้อน ยุ่งยาก นักเรียนมีความสุข ความเพลิดเพลิน โดยผู้เรียนได้ฝึกคิดตลอดเวลา ถ้าแสดงความคิดเห็น นักเรียนมีความกระตือรือร้น ในการเรียนมีอิสระในการคิด ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม เนื้อหาที่นำมาให้อ่านน่าสนใจไม่ยากหรือง่ายเกินไป มีความเหมาะสมกับวัยผู้เรียน จึงมีแรงจูงใจให้นักเรียนติดตามอ่าน โดยผู้วิจัยได้เลือกบทอ่านจากหนังสือเรียนภาษาไทย ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 การที่นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าและร่วมกิจกรรมกับเพื่อน ๆ ทำให้นักเรียน

เรียนรู้อย่างมีความสุข โดยครูจัดกิจกรรมตามลำดับขั้นตอนความต้องการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี จูงใจของ Maslow ที่อธิบายถึงความต้องการขั้นพื้นฐาน ที่เกิดจากความพึงพอใจว่า เมื่อความต้องการได้เกิดขึ้นแล้วไม่ได้รับการบำบัดอย่างเพียงพอ ความต้องการเหล่านั้นจะคงอยู่ และจะเป็นแรงขับเคลื่อนที่มีพลังผลักดันบุคคลมีพฤติกรรมโน้มเอียงไปในทางที่จะช่วยบำบัดความต้องการเหล่านั้นอยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวรารวรรณ นันสฤติย์ เรื่อง การพัฒนาความสามารถด้านการอ่านจับใจความ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ SQ4R ร่วมกับแผนผังความคิด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ SQ4R ร่วมกับแผนผังความคิด มีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (วรารวรรณ นันสฤติย์, 2563)

ประการที่สอง นักเรียนพึงพอใจอยู่ในระดับดี เพราะสื่อที่นำมามีความหลากหลาย เช่น บทความ ซึ่งเป็นเนื้อหาใกล้ตัวน่าสนใจ มีความเหมาะสมกับนักเรียน มีการประเมินผลที่มีเกณฑ์การวัดที่ชัดเจน ทำให้ผู้เรียนกระตือรือร้นมุ่งมั่นตั้งใจ มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างสนุกสนาน เพลิดเพลิน มีความสนใจที่จะอ่านมีความพึงพอใจที่จะพัฒนางานของตนให้ดีขึ้นซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกู๊ด (Good, Carter. V, 1973) ที่กล่าวว่า สภาพหรือระดับความพอใจเป็นผลงานมาจากความสนใจและเจตคติของบุคคลที่มีต่องาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเชิฐพร สีสุตทา ได้ศึกษาผลการพัฒนาการเขียนสื่อสารภาษาไทยของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยโดยใช้แผนผังความคิดประกอบแบบฝึกทักษะผลการวิจัย พบว่า ประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางการเขียนสื่อสารภาษาไทยของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโดยใช้แผนผังความคิดประกอบแบบฝึกทักษะมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์เท่ากับ 83.0/85.83 ดัชนีประสิทธิผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางการเขียนสื่อสารภาษาไทยของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโดยใช้แผนผังความคิดประกอบแบบฝึกทักษะมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์เท่ากับ 0.7166 แสดงว่านักเรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนเพิ่มขึ้นร้อยละ 71.66 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แผนผังความคิดประกอบแบบฝึกทักษะของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 4.66, S.D. = 0.54) (เชิฐพร สีสุตทา, 2561)

ด้วยเหตุผลสองประการข้างต้นทำให้การจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิด นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านหนองผือ มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า 1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิดมีความสามารถในการอ่านภาษาไทยเพื่อความเข้าใจหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน มีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน 21.75 คะแนน และคะแนนเฉลี่ยหลังเรียน 32.12 คะแนน 2. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิดอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

1. ผู้สอนควรวางแผน สำนวณ และปรับเนื้อหาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิด ให้เหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจรูปแบบของการสรุปใจความสำคัญ ลงในแผนผังความคิด

2. การทำกิจกรรมเป็นคู่ โดยการให้อิสระในการเลือกคู่ในการทำกิจกรรมและนำเสนอผลงาน รวมไปถึงในชั้นเรียนที่มีกลุ่มตัวอย่างแบบความสามารถนั้น สามารถช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจและความกระตือรือร้นต่อการเรียนมากยิ่งขึ้น

3. ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิค SQ4R ในชั้นแสดงความคิดเห็น นักเรียนยังขาดความมั่นใจไม่กล้าแสดงออก ครูผู้สอนควรส่งเสริมให้นักเรียนเก่ง ช่วยเหลือนักเรียนปานกลาง และอ่อน คอยแนะนำ และเสริมแรง เพื่อให้เด็กกล้าแสดงความคิดเห็น เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นใหม่ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนรู้สึกสนุกสนาน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับความต้องการของนักเรียน ถึงการสอนโดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิด ที่นักเรียนให้ความสนใจ เพื่อนำไปใช้กำหนดเป็นเนื้อหาในการจัดกิจกรรม การเรียนให้ตรงกับความต้องการของนักเรียนมากที่สุด เช่น ในการวิจัยในครั้งนี้ นักเรียนมีความชื่นชอบการสอนโดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิด เรื่อง ครอบครัวพอเพียง มากที่สุด เพราะเป็นเนื้อหาที่อ่านแล้วเข้าใจง่าย และเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตประจำวันของนักเรียน

2. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิดในรูปแบบอื่น ๆ ที่ให้ผู้เรียนได้ออกแบบแผนผังความคิดเองในการใช้ภาพและสี อาจจะทำให้ผู้เรียนสนุกสนาน และมีความสุขในการทำใบงานมากยิ่งขึ้น

3. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิค SQ4R เสริมด้วยแผนผังความคิดที่เน้นให้นักเรียนลงมือปฏิบัติด้วยตัวเองและไปใช้กับนักเรียนระดับชั้นอื่น ๆ ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ฉวีวรรณ คูหาภินันท์. (2542). *การอ่านและการส่งเสริมการอ่าน*. กรุงเทพมหานคร : ศิลปาบรรณาการ.
- เฉลิมลาภ ทองอาจ. (2555). การสอนอ่านอย่างเป็นกระบวนการ. *วารสารวิชาการ*, 15 (1), 80.
- ชาตรี สำราญ. (2542). *หลากหลายวิธีสอนที่ไม่หลอกลวงวิธีเรียนรู้*. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- เชิญพร สีสุตทา. (2561). การพัฒนาการเขียนสื่อสารภาษาไทย ของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ศูนย์การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยโดยใช้แผนผังความคิดประกอบแบบฝึกทักษะ. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด*, 13(3), 3-9.
- ทิตนา แคมมณี. (2564). *ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 25). กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปาริชาติ นามน้ำแสง, ประสพสุข ฤทธิเดช, และชัยวัฒน์ สุภัทรวงศ์. (2563). การพัฒนาการอ่านจับใจความภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้เทคนิค SQ4R. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 14(2), 121-129.
- พรพรรณ พูลเขาล้าน. (2563). การพัฒนาความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจโดยใช้การจัดการเรียนรู้ แบบ Active Learning ร่วมกับเทคนิค SQ4R. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการทางการศึกษาและการจัดการเรียนรู้*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พรพิมล ศรีเรือง. (2563). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยวิธีการจัดการเรียนรู้แบบแผนผังความคิด ในวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. ใน *รายงานการวิจัย*. โรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี.
- โรงเรียนบ้านหนองผือ. (2563). *รายงานผลการประเมินตนเอง*. อุดรธานี : โรงเรียนบ้านหนองผือ,
- วรารวรรณ นันสถิต. (2563). การพัฒนาความสามารถด้านการอ่านจับใจความ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ SQ4R ร่วมกับแผนผังความคิด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 41(4), 73-85.

- วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์. (2550). *นวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้*. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสารคาม : มหาวิทยาลัยสารคาม.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานีเขต 3. (2566). *ระบบจัดการข้อมูลนักเรียน*. เรียกใช้เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2566 จาก <https://portal.bopp-obec.info/obec66/>.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). *แนวทางการจัดการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สำนักทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ. (2563). *รายงานผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สุคนธ์ สินธพานนท์และคณะ. (2554). *วิธีสอนตามแนวปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของเยาวชน*. กรุงเทพมหานคร : 9199 เทคนิคพรินต์ติ้งนิทาน.
- Buzan, Tony and Buzan, Barry. (1973). *The Mind Map Books*. Radiant Thinking. London : BBC Books.
- Good, Carter. V. (1973). *Dictionary of Education*. New York : McGraw Hill.
- Walter Pauk, W. (1984). Reading world. *The new SQ4R*, (23), 274-275.

การพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริง
ตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21*

THE DEVELOPMENT OF INTERACTIVE LEARNING MEDIA WITH STEM
EDUCATION AUGMENTED REALITY TECHNOLOGY
FOR THE 21ST CENTURY CLASSROOM

กฤษฎาภรณ์ จันตะคุณ

Kitsadaporn Jantakun

ธิติ จันตะคุณ

Thiti Jantakun

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, ประเทศไทย.

Roi Et Rajabhat University, Thailand.

E-mail: Jansri.kp@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบท ปัญหา ความต้องการ ศักยภาพในการพัฒนาการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 3) เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 4) เพื่อประเมินประสิทธิภาพของการเรียนรู้ปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 ที่พัฒนาขึ้นโดย ครู นักศึกษาครู และนักศึกษาประสบการณ์วิชาชีพครู 5) เพื่อขยายผลรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 จากครูผู้สอน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยพัฒนาทดลองมีวิธีดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 4 ระยะ โดยมีการกำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง รวมทั้งหมด 50 คน ประกอบด้วย ครู นักศึกษาครู และนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

* Received: 11 October 2024; Revised: 11 November 2024; Accepted: 28 November 2024

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาการศึกษาระดับประถมศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด ดำเนินการภายใต้ระบบ Single Command พร้อมแผนพัฒนาที่เน้นการเรียนรู้และทักษะในศตวรรษที่ 21 การพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษา ได้รับการออกแบบเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในวิชาวิทยาศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผ่านกระบวนการ ADDIE Model และการผสานเทคโนโลยี AR ซึ่งผลการประเมินสื่อพบว่า มีคุณภาพในระดับสูงสุด สะท้อนถึงประสิทธิภาพของสื่อที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ในยุคปัจจุบัน โดยสื่อนี้ได้ถูกขยายผลไปใช้จริงในห้องเรียน เพื่อพัฒนาครูและนักเรียนให้พร้อมต่อความท้าทายในศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ: สื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์, เทคโนโลยีเสมือนจริง, สะเต็มศึกษา

Abstract

This research article aims to 1) study the context, issues, needs, and potential for the development of primary education in Roi Et Province. 2) develop an interactive learning model using virtual technology based on STEM education for 21st-century classrooms. 3) develop interactive learning media using virtual technology based on STEM education for 21st-century classrooms; 4) evaluate the effectiveness of interactive learning using virtual technology based on STEM education, developed by teachers, student teachers, and teacher trainees; and 5) expand the application of the developed interactive learning media from teachers to students in 21st-century classrooms. This research employs a developmental experimental methodology, conducted in four phases, with a purposive sample group of 50 participants, including teachers, student teachers, and teacher trainees.

The findings reveal that the development of primary education in Roi Et Province operates under a Single Command system with a development plan focused on 21st-century learning and skills. The interactive learning media using virtual technology based on STEM education was designed to enhance the learning process in Grade 4 science through the ADDIE Model and the integration of AR technology. The media was evaluated to have the highest quality, reflecting its effectiveness and suitability for contemporary

learning environments. The developed media has been further applied in classrooms to prepare teachers and students to meet the challenges of the 21st century.

Keyword: Interactive Learning Media, Augmented Reality, STEM Education

บทนำ

การปฏิวัติการเรียนรู้ของเด็กเยาวชนและสังคมไทยมีมาอย่างต่อเนื่อง การตั้งวิสัยทัศน์ที่จะทำให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ กำหนดยุทธศาสตร์ที่จะพัฒนาครูยุคใหม่ให้มีทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เข้าถึงสารสนเทศ พัฒนาระบบเครือข่ายใยแก้วนำแสงความเร็วสูงและระบบไร้สายเข้าถึงทุกโรงเรียนและชุมชน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) บุคคลสำคัญที่สุดที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดการเรียนรู้ของนักเรียนก็คือครู ถ้าครูยังสอนด้วยวิธีเดิม ๆ ต่อให้โลกเปลี่ยนแปลงไปขนาดไหน ก็ไม่ทำให้เด็กเปลี่ยนแปลงตามโลกนี้ไปได้มากนัก ตลอดจนสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561 -2580 (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) การปฏิรูปการเรียนรู้แบบพลิกโฉม ในทุกระดับปฐมวัยจนถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยพัฒนาระบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 มีการออกแบบระบบการเรียนรู้ใหม่ การเปลี่ยนแปลงบทบาทครู การเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการศึกษา และการพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้สามารถกำกับการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ข้อเสนอแนะของเพียร์สันซึ่งได้ทำการจัดการศึกษานานาชาติ ได้เสนอผู้กำหนดนโยบายทางการศึกษาว่า ครูที่ดีเท่านั้นที่จะนำการศึกษาให้มีคุณภาพสูงได้ ครูต้องเปลี่ยนเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้และอำนวยความสะดวกการเรียนรู้ให้นักเรียนรู้จากการเรียนแบบลงมือปฏิบัติ แล้วการเรียนรู้ก็จะเกิดจากภายในและสมองของตนเอง (วิจารณ์ พานิช, 2555) การพัฒนาครูจึงเป็นหนึ่งในหัวใจสำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะครูในยุคประชากรดิจิทัล (Digital Citizen) ที่เด็กมีความสามารถในการรับรู้และเรียนรู้จากสื่อด้านไอทีได้อย่างรวดเร็ว เพราะพวกเขาเกิดมาในยุคของสิ่งเหล่านี้ ครูที่จะส่งเสริมนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ผ่านไอทีจะต้องได้รับการฝึกอบรมเพื่อให้มีทักษะในการส่งเสริมนักเรียน การพัฒนาครูสู่ยุคดิจิทัล ครูจะเป็นแกนนำด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารก็จำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน สามารถทำอย่างได้ผลด้วยการใช้แบบจำลองเพื่อพัฒนาความสามารถด้านเทคโนโลยีของมนุษย์ หรือที่เรียกย่อว่า เอชพีที (HPT : Human Performance Technology) ในขณะที่การพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความคิดสร้างสรรค์

ก็เป็นหนึ่งในทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Johnson, P, 2009) ซึ่งเครือข่าย P21 ได้พัฒนาวิสัยทัศน์เพื่อความสำเร็จของนักเรียนภายใต้บริบทการสอนความรู้วิชาหลัก เสนอแนะให้นักเรียนต้องเรียนรู้ทักษะที่จำเป็น เด็กยุคใหม่ที่แวดล้อมไปด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มีโอกาสให้เขาได้สร้างสรรค์ผลงานที่เกิดขึ้นจากความคิดของเขาได้หลากหลาย เพียงแต่ต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับเขาได้มีแนวทางที่ถูกต้องโดยครูเป็นผู้แนะนำ แบบจำลองการเรียนรู้แบบจินตวิศกรรมเป็นแนวคิดในการนำจินตนาการของผู้เรียนมาทำให้กลายเป็นจริง การออกแบบสภาพแวดล้อมการเรียนการสอนโดยใช้จินตวิศกรรมเข้ามาช่วย จะทำให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างแท้จริง เมื่อเขาสามารถสร้างสิ่งใดก็ตามที่เกิดจากจินตนาการของเขาขึ้นมาเองได้ เขาก็จะรู้สึกมีพลังที่จะเรียนรู้ต่อไป สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือผู้สอนต้องส่งเสริมให้เกิดกำลังใจการเรียนรู้ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศกรรมและคณิตศาสตร์ บูรณาการความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการเข้าด้วยกัน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องดำเนินการวิจัย เพราะการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเพื่อให้ได้องค์ความรู้ รูปแบบวิธีการและเทคโนโลยีเพื่อที่จะนำไปแก้ปัญหา โดยขึ้นาปรับปรุงกระบวนการการเรียนรู้ให้ปัญหาข้างต้นทุเลาลง หรือขึ้นาให้เกิดการสร้าง การประดิษฐ์นวัตกรรมขึ้นมาใหม่ โดยที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ผู้วิจัยจึงได้พัฒนารูปแบบการเรียนรู้ปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งต้องอาศัยครูผู้แนะนำกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวให้กับนักเรียน ขณะเดียวกัน ครูก็ต้องได้รับพัฒนาด้วยกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางด้านเทคโนโลยี เพื่อจะได้ทักษะในการถ่ายทอด โดยใช้กระบวนการของไอซีทีเข้ามาช่วยในการพัฒนาผู้เรียน ให้สอดคล้องกับยุคสมัยและการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน โดยกระบวนการเรียนรู้จะเน้นพัฒนาทักษะพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ด้านวิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ (STEM) บูรณาการร่วมกับเทคโนโลยีเสมือนจริง (Augmented Reality) สำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 อันจะเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาและประสิทธิภาพของนวัตกรรมจะส่งผลต่อการปฏิวัติการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบท ปัญหา ความต้องการ ศักยภาพในการพัฒนาด้านการศึกษาระดับประถมในจังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 ของครูประถมศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด นักศึกษาครู และนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู
3. เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21
4. เพื่อประเมินประสิทธิภาพของนวัตกรรมสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 ที่พัฒนาขึ้นโดยครู นักศึกษาครู และนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู
5. เพื่อขยายผลรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษา สำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 จากครูสู่นักเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยพัฒนาทดลอง เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 คือ การระดมความคิดเห็น (Focus Group)

ระยะที่ 2 คือ ออกแบบรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21

ระยะที่ 3 คือ จัดอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 ให้กับครู นักศึกษาครู และนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในจังหวัดร้อยเอ็ด

ระยะที่ 4 คือ ขยายผลรูปแบบการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 จากครูสู่นักเรียน จากนั้นทำการประเมินการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. บริบท ปัญหา ความต้อง ศักยภาพในการพัฒนาด้านการศึกษาระดับประถมศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาด้านการศึกษาระดับประถมศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด มีหน่วยงานที่กำกับดูแล คือสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด โดยได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาระดับองค์กร ภายใต้โครงสร้างของระบบบริหารจัดการศึกษารูปแบบใหม่ ซึ่งมีการจัดระบบบริหารจัดการที่เรียกว่า Single Command เพื่อเสริมสร้างเอกภาพในเชิงบริหารให้เกิดขึ้นในพื้นที่ และในการกำหนดกรอบแนวทางในการดำเนินงานตามภารกิจ นโยบายและเป้าหมายที่กำหนดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยุทธศาสตร์ที่ 4 มุ่งเน้นวิธีการวิจัยและพัฒนา รวมทั้งการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสารและการศึกษา ให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกระดับการศึกษา รวมทั้งจัดกิจกรรมเสริมทักษะเพื่อพัฒนาทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 มีการผสมผสานเทคโนโลยีเข้ากับเนื้อหาและวิธีการสอน โดยใช้เทคโนโลยีสนับสนุนทฤษฎีการเรียนรู้แบบใหม่ ในการพัฒนาเนื้อหาและทักษะแบบใหม่ เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และได้มีการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด การจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด (พ.ศ. 2566 - 2570) (ฉบับทบทวน) เข้าสู่กระบวนการทบทวนซึ่งร่วมกันระดมความคิดเห็น จากหน่วยงานทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัด รวมทั้งสิ้น 50 คน ในการวางแผนและกำหนดทิศทางการพัฒนาการศึกษาของจังหวัด ในพื้นที่รับผิดชอบในด้านการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา การตรวจราชการ การติดตาม และประเมินผลในส่วนที่เกี่ยวข้อง และใช้เป็นกรอบแนวทางด้านการศึกษา และขับเคลื่อนการบริหารจัดการของหน่วยงานทางการศึกษาในพื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงจัดการศึกษาทุกระดับ

2. รูปแบบสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ทำให้ทราบบริบท ปัญหา ความต้องการ ศักยภาพในการพัฒนาด้านการศึกษาระดับประถมในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยจึงออกแบบรูปแบบสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 โดยเน้นรูปแบบการ

จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสะเต็มศึกษา เพราะเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ด้วยกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) ในรายวิชาวิทยาศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 การจำแนกสัตว์ เรื่องสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง เพื่อการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นระบุปัญหา

เป็นขั้นตอนที่นักเรียนต้องร่วมกันทำความเข้าใจหรือความท้าทาย วิเคราะห์เงื่อนไข ข้อจำกัดของสถานการณ์ปัญหา เพื่อกำหนดขอบเขตของปัญหา ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างชิ้นงานหรือวิธีการในการแก้ปัญหา โดยอาศัยความรู้จากประสบการณ์เดิมที่เคยพบเห็นในชีวิตประจำวันจากบริบทในท้องถิ่น ครูผู้สอนจะร่วมพูดคุยและชี้แจงกับการจัดการเรียนรู้ตามแบบสะเต็มศึกษาด้วยกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม เรื่องสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง พร้อมชี้แจงการให้คะแนนจากนั้นร่วมสนทนา โดยครูทบทวนความรู้เดิมเกี่ยวกับการจำแนกสัตว์ โดยใช้สัตว์มีกระดูกสันหลังเป็นเกณฑ์

ขั้นที่ 2 ขั้นรวบรวมข้อมูลและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับปัญหา

ขั้นรวบรวมข้อมูลและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับปัญหา เป็นการรวบรวมข้อมูลและแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และและเทคโนโลยีกับแนวทางการแก้ปัญหาและประเมินความเป็นไปได้ โดยครูแบ่งกลุ่มนักเรียนกลุ่มละ 5 – 6 คน สืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังโดยดำเนินการตามขั้นตอน 1) สมาชิกแต่ละกลุ่มช่วยกันสืบค้นข้อมูลตามหัวข้อที่กลุ่มของตนเองรับผิดชอบโดยการสืบค้นจากหนังสือ สารานุกรมวิทยาศาสตร์ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน และอินเทอร์เน็ต 2) สมาชิกกลุ่มนำข้อมูลที่สืบค้นได้มารายงานให้เพื่อน ๆ สมาชิกในกลุ่มฟัง รวมทั้งร่วมกันอภิปรายซักถามจนคิดว่าสมาชิกทุกคนมีความรู้เข้าใจตรงกัน 3) สมาชิกกลุ่มช่วยกันสรุปความรู้ที่ได้ทั้งหมดเป็นผลงานของกลุ่ม และครูคอยแนะนำช่วยเหลือนักเรียนขณะปฏิบัติกิจกรรม โดยครูเดินรอบ ๆ ห้องเรียนและเปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนซักถามเมื่อมีปัญหา

ขั้นที่ 3 ขั้นออกแบบและวิธีการแก้ไขปัญหา

ในขั้นนี้เป็นการประยุกต์ใช้ข้อมูลและแนวคิดที่เกี่ยวข้องเพื่อการออกแบบชิ้นงานหรือวิธีการในการแก้ปัญหา โดยคำนึงถึงทรัพยากร ข้อจำกัดและเงื่อนไขตามสถานการณ์ที่กำหนดโดยครูผู้สอนมีการตรวจสอบความรู้เดิมเกี่ยวกับสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง ครูมีการอธิบายเพิ่มเติมพร้อมแสดง Power point ให้นักเรียนดู โดยให้นักเรียนวาดลงในกระดาษ จากนั้น ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลการปฏิบัติ

กิจกรรมและครูร่วมมืออภิปรายโดยใช้แนวทางคำถามคือ ยกตัวอย่างอย่างสัตว์ในกลุ่มสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังมา 1 กลุ่ม (แนวคำตอบ กลุ่มสัตว์ที่มีรูกลางลำตัว เช่น แมงกะพรุน ปะการัง และดอกไม้ทะเล) จากนั้น ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปผลกิจกรรม โดยครูเน้นให้นักเรียนเข้าใจว่า สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังเป็นสัตว์ที่ไม่มีโครงร่างเป็นแกนแข็งภายในลำตัว สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังจึงมีลำตัวอ่อนนุ่ม และมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันในสัตว์แต่ละกลุ่ม เราจึงสามารถใช้เป็นเกณฑ์ในการจำแนกสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังเป็นกลุ่มได้

ขั้นที่ 4 ขั้นวางแผนและดำเนินการแก้ปัญหา

ในขั้นตอนนี้ครูให้นักเรียนทำแผนภาพความคิดหรือผังมโนทัศน์ สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง ลงในกระดาษ และครูชี้แจงเกณฑ์การให้คะแนนประเมินชิ้นงานว่ามีประเด็นใดบ้าง เพื่อให้นักเรียนประกอบการตัดสินใจในการลงมือปฏิบัติชิ้นงาน

ขั้นที่ 5 ขั้นทดสอบ ประเมินผล และปรับปรุงแก้ไขปัญหาหรือชิ้นงาน

ครูเชื่อมโยงความรู้อาเซียน โดยถามนักเรียนว่า นักเรียนรู้จักปะการังหรือไม่ และถ้าต้องดูปะการังต้องไปที่ใด จากนั้น ครูให้ความรู้เสริมกับนักเรียนว่า ปะการังเป็นสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังในกลุ่มสัตว์ที่มีรูกลางลำตัวที่อาศัยอยู่ในทะเล แต่ที่เราเห็นว่าปะการังเป็นเหมือนก้อนแข็ง เนื่องจากปะการังสร้างหินปูนขึ้นเพื่อป้องกันตัวเอง และเนื่องจากประเทศในอาเซียนส่วนใหญ่ชายฝั่งติดทะเล จึงเป็นแหล่งปะการังสร้างหินปูนขึ้น เพื่อป้องกันตัวเอง และเนื่องจากประเทศในอาเซียนส่วนใหญ่ชายฝั่งติดทะเลจึงเป็นแหล่งปะการังจำนวนมากที่ช่วยสร้างรายได้จากธุรกิจการท่องเที่ยวทะเลให้กับคนในท้องถิ่น จากนั้นครูประเมินโดย 1) ครูให้นักเรียนแต่ละคนพิจารณาว่า จากหัวข้อที่เรียนมาและการปฏิบัติกิจกรรม มีจุดใดบ้างที่ยังไม่เข้าใจหรือยังมีข้อสงสัย ถ้ามีครูช่วยอธิบายเพิ่มเติมให้นักเรียนเข้าใจ 2) นักเรียนร่วมกันประเมินการปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มว่ามีปัญหาหรืออุปสรรคใด และได้แก้ไขอย่างไรบ้าง 3) ครูและนักเรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับจากการปฏิบัติกิจกรรม และการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ 4) ครูทดสอบความเข้าใจของนักเรียนโดยถามคำถามนักเรียน เช่น ปะการังและดอกไม้ทะเลจำแนกอยู่ในกลุ่มเดียวกันกับแมงกะพรุนเพราะอะไร

ขั้นที่ 6 ขั้นนำเสนอวิธีการแก้ปัญหา ผลการแก้ปัญหาหรือชิ้นงาน

เป็นการนำเสนอแนวคิดและขั้นตอนการแก้ปัญหาของการสร้างชิ้นงานหรือการพัฒนาวิธีการให้ผู้อื่นเข้าใจและได้ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาต่อไป โดยครูทำการชี้แจงการนำเสนอวิธีการแก้ปัญหา ผลการแก้ปัญหาชิ้นงานของนักเรียน และชิ้นงานกลุ่มตนเอง โดยการออกแบบสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง

หลังจากนั้น ครูและนักเรียนทำการสรุปร่วมกันถึงผลการออกแบบชิ้นงานของแต่ละกลุ่มเป็นแผนภาพความคิดหรือผังมโนทัศน์ ครูให้นักเรียนที่ได้คะแนนสูงสุดทำการนำเสนอถึงการปรับแก้ผลงานของตนเอง ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปเกี่ยวกับกระดูสันหลังในกลุ่มฟองน้ำ กลุ่มสัตว์ที่มีรูกลางลำตัวและกลุ่มหนอนพยาธิ

จากการออกแบบการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาในรายวิชาวิทยาศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ หน่วยที่ 2 การจำแนกสัตว์ เรื่องสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และรองรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21

3. พัฒนาคือการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21

จากการออกแบบรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 ที่ตอบสนองต่อเป้าหมายในการพัฒนาครูและนักเรียน การวิจัยในขั้นนี้จะเป็นการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 ให้กับครู นักศึกษาครู และนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สู่การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ของครูและนักเรียน

การพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 ในรายวิชาวิทยาศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 การจำแนกสัตว์ เรื่องสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลและพัฒนาตามรูปแบบของ ADDIE MODEL ตาม 5 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นวิเคราะห์ ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับระบบย่อยอาหารของสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง
2. ขั้นตอนออกแบบ แอปพลิเคชันเทคโนโลยีเสมือนจริง เรื่องระบบย่อยอาหารของสัตว์ ไม่มีกระดูกสันหลัง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
3. ขั้นพัฒนา สื่อเทคโนโลยีเสมือนจริงสำหรับเรียนรู้ระบบย่อยอาหารของสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
4. ขั้นทดลองใช้ หลังจากกระบวนการพัฒนาเสร็จสิ้น ผู้วิจัยได้ทำการประสานติดต่ออาจารย์ผู้เชี่ยวชาญเพื่อประเมินคุณภาพของสื่อเทคโนโลยีเสมือนจริง เรื่องระบบย่อยอาหารของสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ด้วยสื่อเทคโนโลยีเสมือนจริง (Augmented Reality : AR) ผลที่ได้โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.73, S.D.0.18$)

5. ชั้นประเมินผลที่ได้ ผู้วิจัยได้นำผลที่ได้จากการทดลองมาทำการคำนวณทางสถิติโดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการพัฒนาสื่อเทคโนโลยีเสมือนจริง เรื่องสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในรูปแบบแอปพลิเคชัน AR มีระดับการประเมินมากที่สุด ($\bar{x}=4.73, S.D.0.18$)

4) ผลการประเมินคุณภาพของนวัตกรรมสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 ผู้วิจัยได้นำนวัตกรรมสื่อที่พัฒนาขึ้นเรื่อง ระบบย่อยอาหารของสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง ให้ผู้เชี่ยวชาญประเมิน โดยผลประเมินในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.73, S.D.0.18$) ผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.73, S.D.0.18$) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ด้านเนื้อหา ($\bar{x}=4.93, S.D.0.12$) รองลงมา ได้แก่ ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ ($\bar{x}=4.92, S.D.0.14$) คุณภาพสื่อ ($\bar{x}=4.74, S.D.0.23$) และด้านฟังก์ชัน ($\bar{x}=4.33, S.D.0.29$)

5. ขยายผลรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 จากครูผู้สอน

จากการวิจัยการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 ที่พัฒนาขึ้นโดย ครู นักศึกษาครู และนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ได้นำไปใช้ในห้องเรียนกับนักเรียน ดังรูป

รูปที่ 1 การถ่ายทอดสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์จากครูผู้สอน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 ผู้วิจัยมีประเด็นอภิปราย ดังนี้

1. บริบท ปัญหา ความต้องการ ศักยภาพ ในการพัฒนาด้านการศึกษาระดับประถมศึกษา ในจังหวัดร้อยเอ็ด

จากการศึกษาบริบท ปัญหา ความต้องการ ศักยภาพ ในการพัฒนาด้านการศึกษาระดับประถมศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า จังหวัดร้อยเอ็ดได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาโดยมุ่งเน้นการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ เพิ่มโอกาสทางการศึกษา และพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ทั้งในระบบ นอกระบบ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน การบริหารจัดการด้านการศึกษาดำเนินการภายใต้ระบบ Single Command ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อให้การจัดการศึกษาเกิดประสิทธิภาพสูงสุด อย่างไรก็ตาม การศึกษาระดับประถมศึกษาในจังหวัดยังคงมีปัญหาเรื่องคุณภาพ โดยเฉพาะผลการเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ส่วนใหญ่ที่ยังไม่มีพัฒนาการชัดเจน ยกเว้นในวิชาคณิตศาสตร์ที่คะแนน O-NET เพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย เพื่อตอบสนองต่อปัญหาดังกล่าว จังหวัดร้อยเอ็ดได้วางยุทธศาสตร์สำคัญที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ โดยยึดหลักศาสตร์พระราชฯ พร้อมส่งเสริมการเรียนรู้ในวิชาสำคัญ เช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ ควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมที่ดีงาม นอกจากนี้ยังมีการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ใหม่ ปรับบทบาทของครู เพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการ และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นฐาน รวมถึงการพัฒนาผู้เรียนที่มีศักยภาพพิเศษให้สามารถต่อยอดความสามารถและประกอบอาชีพได้อย่างมั่นคง แผนพัฒนาการศึกษายังให้ความสำคัญกับการสร้างนวัตกรรมและงานวิจัยที่ตอบโจทย์การพัฒนาประเทศ พร้อมทั้งยกระดับความเป็นเลิศทางวิชาการในระดับนานาชาติ ยุทธศาสตร์ทั้งหมดนี้สะท้อนถึงความมุ่งมั่นของจังหวัดร้อยเอ็ดในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในปัจจุบันและอนาคต (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด, 2566)

2. รูปแบบการเรียนรู้ปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษา

ผลการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแนวทางสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 พบว่า รูปแบบดังกล่าวช่วยพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ตามกรอบมาตรฐานการเรียนรู้ โดยในรายวิชาวิทยาศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หน่วยการเรียนรู้

เรื่องสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง ได้มีการออกแบบสื่อการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ครูและนักศึกษาคูสามารถนำไปใช้ในชั้นเรียนจริง การพัฒนาสื่อใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมตามแนวทางของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) ผลการออกแบบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของธัญญารัตน์ รัตนหิรัญ ซึ่งศึกษาการจัดการเรียนรู้ตามแนวสะเต็มศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยยืนยันว่าการจัดการเรียนรู้ตามแนวสะเต็มศึกษาช่วยเสริมสร้างทักษะการคิดและการแก้ปัญหาที่สำคัญ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560; ธัญญารัตน์ รัตนหิรัญ, 2562; สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) กระทรวงศึกษาธิการ, 2557)

3. พัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษา

ผลการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาในห้องเรียนศตวรรษที่ 21 ชี้ให้เห็นว่าสื่อการเรียนรู้ดังกล่าว ช่วยตอบสนองเป้าหมายการพัฒนาครูและนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาสื่อมุ่งเน้นรายวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้กระบวนการ ADDIE Model ใน 5 ขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาข้อมูล ออกแบบแอปพลิเคชัน พัฒนาสื่อ ทดลองใช้สื่อ และประเมินผลคุณภาพ ผลการประเมินแสดงให้เห็นว่า สื่อเทคโนโลยีเสมือนจริงในรูปแบบแอปพลิเคชัน AR ได้รับการประเมินคุณภาพในระดับสูงสุด สื่อดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐกานต์ ภาคพรต ที่พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามหลักการการศึกษابันเทิง เพื่อส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งยืนยันถึงประสิทธิภาพของสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงในบริบทการศึกษา (ณัฐกานต์ ภาคพรต, 2557)

4. ประสิทธิภาพของนวัตกรรมสื่อการเรียนรู้ปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษา

จากผลการประเมินประสิทธิภาพของนวัตกรรมสื่อที่พัฒนาขึ้น เรื่อง สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยผู้เชี่ยวชาญ ผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.73, S.D.0.18$) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ด้านเนื้อหา ($\bar{x}=4.93, S.D.0.12$) รองลงมา ได้แก่ ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ ($\bar{x}=4.92, S.D.0.14$) คุณภาพสื่อ ($\bar{x}=4.74, S.D.0.23$) และด้านฟังก์ชัน ($\bar{x}=4.33, S.D.0.29$) ซึ่งสอดคล้องกับรัชชานนท์ ดิษเจริญและอัศวนนทปกรณ์ ธนศวีรภัทร ได้พัฒนาสื่อนวัตกรรมการเรียนรู้ชีววิทยาผสมผสานความเป็นจริงเสริม เรื่อง เทคโนโลยีทางดีเอ็นเอ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอน

ปลาย อยู่ในระดับมาก โดยพบว่า มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.41 (รัชชานนท์ ดิษเจริญ และ อัครนนทปกรณ์ ธเนศวรภัทร, 2564)

5. ขยายผลรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 จากครูผู้สอน

จากผลการวิจัยการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาสำหรับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งได้นำนวัตกรรมสื่อพัฒนาขึ้น เรื่องสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ได้มีการนำนวัตกรรมสื่อที่พัฒนาขึ้นโดยครู นักศึกษาครู และนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ขยายผลจากครูผู้สอน นักเรียนได้ใช้สื่อที่พัฒนาขึ้น

สรุป/ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาเป็นการจัดการศึกษารูปแบบใหม่ซึ่งมีการจัดระบบบริหารจัดการที่เรียกว่า Single Command และขับเคลื่อนกลยุทธ์สู่การปฏิบัติก้าวสู่ศตวรรษที่ 21 รูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนมุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนาสื่อการสอนที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามแบบสะเต็มศึกษาในรายวิชาวิทยาศาสตร์ รวมถึงประสิทธิภาพสื่อ พบว่า ผลการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงในรายวิชาวิทยาศาสตร์ ระดับการประเมิน ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.73, S.D.0.18$)

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. พัฒนาสื่อเทคโนโลยีเสมือนจริง ให้มีเสียงประกอบและวิดีโอที่น่าสนใจ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ กับเนื้อหาของบทเรียนมากขึ้น
2. การพัฒนาสื่อเทคโนโลยีความเป็นจริงเสริม อยู่ในรูปแบบสื่อที่มีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนทำให้ผู้เรียนได้มองเห็นภาพเสมือนจริง ภาพที่เป็นโมเดลสามมิติ ทำให้ผู้เรียนได้ทบทวนตลอดเวลาตามความต้องการ ทำให้ผู้เรียนมีความสนใจ กระตือรือร้นในการเรียนรู้เนื้อหาเทคโนโลยีความเป็นจริงเสริม
3. พัฒนาแอปพลิเคชันเทคโนโลยีเสมือนจริงที่รองรับทั้งระบบปฏิบัติการ Android และ iOS และลงในสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 –2580 (ฉบับประกาศราชกิจจานุเบกษา)*. เรียกใช้เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2566 จาก <https://shorturl.asia/feG3L>.
- ณัฐกานต์ ภาคพรต. (2557). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงตามหลักการการศึกษามุ่งเน้นเพื่อส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์. ใน *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษา*. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- ธัญญารัตน์ รัตนหิรัญ. (2562). การจัดการเรียนรู้ตามแนวสะเต็มศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการนิเทศ บัณฑิตวิทยาลัย*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- รัชชานนท์ ดิษเจริญ และ อศวนนทปกรณ ธเนศวรภัทร. (2564). การพัฒนาสื่อวัตกรรมการเรียนรู้ชีววิทยาผสมผสานความเป็นจริงเสริม เรื่องเทคโนโลยีทางดีเอ็นเอ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย. *วารสารเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์*, 4(12), 178-192.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีการสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). *สะเต็มศึกษา ๑ Science Technology Engineering and Mathematics Education (STEM Education)*. ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ.
- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด. (2566). *แผนพัฒนาการศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด พ.ศ. 2566 – 2570*. ร้อยเอ็ด : สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด.
- Johnson, P. (2009). The 21st century skills movement. *Educational Leadership*, 67(1).

สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ระบบนิเวศการเรียนรู้ของโรงเรียนวิทยาศาสตร์
จุฬาราชวิทยาลัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*

THE CURRENT AND DESIRABLE CONDITIONS OF LEARNING ECOSYSTEM
OF PRINCESS CHULAPHORN SCIENCE HIGH SCHOOL UNDER
OFFICE OF THE BASIC EDUCATIONAL COMMISSION

สุภารัตน์ วัฒนธรรม

Suparat Watthanatham

วัลลภา อาริรัตน์

Wallapha Ariratana

เกื้อจิตต์ ฉิมทิม

Kuajit Chimtim

มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย, ประเทศไทย.

Khon Kean University, Nong Khai Campus, Thailand.

E-mail: w_suparat@kkumail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันระบบนิเวศการเรียนรู้โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาราชวิทยาลัย 2) เพื่อศึกษาสภาพที่พึงประสงค์ระบบนิเวศการเรียนรู้โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาราชวิทยาลัย 3) เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของระบบนิเวศการเรียนรู้โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาราชวิทยาลัย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารและครู โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาราชวิทยาลัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2565 จำนวน 297 คน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามแบบมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.66 - 1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ 0.979 สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ค่าความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$)

* Received: 19 October 2024; Revised: 8 December 2024; Accepted: 11 December 2024

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัจจุบันระบบนิเวศการเรียนรู้ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านเครือข่ายการมีส่วนร่วม 2. สภาพที่พึงประสงค์ระบบนิเวศการเรียนรู้ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านสภาพแวดล้อมการจัดการเรียนรู้และเทคโนโลยีทันสมัย ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านเครือข่ายการมีส่วนร่วม 3. ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นระบบนิเวศการเรียนรู้ ในภาพรวมพบว่า ค่า $PNI_{modified}$ อยู่ระหว่าง 0.066 ถึง 0.084 ลำดับความต้องการจำเป็นสูงสุดคือ ด้านสภาพแวดล้อมการจัดการเรียนรู้และเทคโนโลยีทันสมัย ($PNI_{modified} = 0.084$) รองลงมาคือ ด้านเครือข่ายการมีส่วนร่วม ($PNI_{modified} = 0.082$) และลำดับความต้องการจำเป็นต่ำสุดคือ ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ ($PNI_{modified} = 0.066$)

คำสำคัญ: ระบบนิเวศการเรียนรู้, สภาพปัจจุบัน, สภาพที่พึงประสงค์, โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย, สภาพแวดล้อมการจัดการเรียนรู้, เทคโนโลยีทางการศึกษาม, ความร่วมมือทางวิชาการ

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the current conditions of Learning Ecosystem of Princess Chulabhorn Science High School 2) to study desirable conditions of Learning Ecosystem of Princess Chulabhorn Science High School and 3) to study the analysis of the essential needs index of Learning Ecosystem of Princess Chulabhorn Science High School. The samples consisted of 297 administrators and teachers from Princess Chulabhorn Science High School under Office of the Basic Educational Commission by simple random sampling. The research instrument used in this research article was 5 level-rating scale questionnaire which the IOC ranges between 0.66 and 1.00 and its reliability was 0.979. The data were analyzed by mean, percentage, standard deviation and modified priority need index ($PNI_{modified}$).

The results of the research were as follows: 1. The overall of the current condition of Learning Ecosystem was at the high level. When considering the average of each aspect, it was found that the highest average was Learning Management Method and Collaborative Network had the lowest average. 2. The overall of desirable condition

of Learning Ecosystem was at the highest level. When considering the average of each aspect, it was found that the highest average was Learning Environment and Modern Technology aspect. The lowest average was Collaborative Network. 3. The analysis of the essential needs index of Learning Ecosystem found that the $PNI_{modified}$ value was between 0.066 and 0.084. The highest order of needs was Learning Environment and Modern Technology ($PNI_{modified} = 0.084$), followed by Collaborative Network ($PNI_{modified} = 0.082$) and the lowest was Learning Management Method ($PNI_{modified} = 0.066$).

Keywords: Learning Ecosystem, Current Condition, Desirable Condition, Princess Chulabhorn Science High School, Learning environment, Educational technology, Academic collaboration

บทนำ

“ระบบนิเวศที่เอื้อต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์” ได้ถูกกล่าวถึงในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรบุคคล ไว้คือ ได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ที่เน้นทั้งการแก้ไขปัญหาและการเสริมสร้างการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบัน รวมถึงการยกระดับการพัฒนาที่ให้ความสำคัญที่ครอบคลุมทั้งในส่วนของการพัฒนาทุนทรัพยากรมนุษย์ ปัจจัยและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ในทุกมิติและทุกช่วงวัย โดยได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพและเหมาะสม การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) แนวคิดเรื่องการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ปลอดภัย และมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนแต่ละคนให้ค้นพบความชอบ ความถนัด และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ตั้งเป้าหมายการเรียนรู้และเลือกเรียนรู้ในประเด็นที่ตนมีความสนใจ (Personalized Learning) อย่างมีความหมาย มีระบบการวัดและประเมินผลเพื่อพัฒนาผู้เรียนในทุกมิติ บูรณาการกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและสารสนเทศ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564) จากการระบาดของโรคโควิด-19 สถาบันการศึกษาในประเทศจำเป็นต้องเร่งปรับปรุงพัฒนากระบวนการเรียนการสอนในยุค Digital Transformation การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำรงชีวิตและการให้บริการไปจากเดิม ตามแนวทางชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) ที่ประชาชนทุกคนได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต จนกลายเป็นความปกติใหม่กันไป

เรียบร้อยแล้ว และในปัจจุบัน ประชาชนกำลังเรียนรู้เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ และนำมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตกันมากขึ้น เพื่อก้าวไปสู่ชีวิตวิถีถัดไป (Next Normal) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตร นโยบาย กระบวนการในการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน การบริหารจัดการในโรงเรียน ความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชนหรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ต่างก็มีผลการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนทั้งสิ้น (พระมหาจักรพล สิริธโร, 2564)

ผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา โดยต้องบริหารจัดการอย่างสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุควิถีใหม่ มุ่งเน้นคุณภาพผู้เรียนและสร้างระบบบริหารที่ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ พร้อมทั้งจัดหาเทคโนโลยี ทรัพยากร งบประมาณ และบุคลากรที่เหมาะสม การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในชั้นเรียนอย่างเต็มรูปแบบกลายเป็นสิ่งจำเป็น โดยการจัดการเรียนการสอนต้องมีการมีส่วนร่วมระหว่างผู้บริหาร ครู และบุคลากร เพื่อพัฒนาสมรรถนะและคุณลักษณะของผู้เรียน ภายใต้หลักการที่ว่าผู้เรียนทุกคนมีศักยภาพและสามารถพัฒนาตนเองได้ ทั้งนี้ การพัฒนาครูในช่วงภาวะวิกฤติถือเป็นภารกิจสำคัญ เพื่อเสริมสร้างความสามารถและทักษะที่จำเป็นต่อการสอนในยุคปัจจุบัน ผู้บริหารควรส่งเสริมบุคลากรในสถานศึกษาให้ตระหนักถึงความสำคัญของการทำงานที่มุ่งคุณภาพ (ประเสริฐศักดิ์ เหมไธสง, 2559)

ระบบนิเวศการเรียนรู้ (Learning Ecosystem) คือระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ผ่านกระบวนการเรียนรู้และความร่วมมือจากทุกภาคส่วน การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสนับสนุนการเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ระบบนี้มีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิต เช่น ผู้เรียน ครู นักการศึกษา และสิ่งไม่มีชีวิต เช่น หลักสูตร เนื้อหาวิชา เครื่องมือดิจิทัล และนโยบายการศึกษา (สถาบันอุทยานแห่งการเรียนรู้, 2565) ผู้บริหารจำเป็นต้องปรับกรอบความคิดและบูรณาการสิ่งแวดล้อมต่างๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่ครอบคลุม กระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหากระบวนการเรียนรู้ใหม่ๆ พร้อมสร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาตนเอง ผ่านแหล่งเรียนรู้และบรรยากาศที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ (มณฑาทิพย์ นามนุ, 2561)

การสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เหมาะสม ช่วยกระตุ้นความอยากรู้และแรงบันดาลใจของผู้เรียน โดยสนับสนุนให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้จากแหล่งหลากหลายและนำไปใช้จริง สถานศึกษาควรสร้างบรรยากาศแห่งการแลกเปลี่ยนความรู้และการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ ทั้งนี้ การออกแบบระบบนิเวศการเรียนรู้ต้องสอดคล้องกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของคนรุ่นใหม่ที่เรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา ผ่านช่องทางต่าง ๆ

เช่น การเรียนแบบเผชิญหน้า ห้องเรียนเสมือนจริง เว็กร่วมออนไลน์ การจำลองสถานการณ์ และการประเมินผล (อริยญา เถลิงศรี, 2565)

โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬารณราชวิทยาลัย ซึ่งมุ่งพัฒนานักเรียนในด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี จำเป็นต้องมีระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เสริมศักยภาพผู้เรียนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อสอดรับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และเตรียมผู้เรียนให้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคต อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาภายใต้ระบบนิเวศดังกล่าว ในยุคดิจิทัลยังมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและบุคลากร ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬารณราชวิทยาลัย เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้และบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อันจะช่วยส่งเสริมให้โรงเรียนเป็นองค์กรนวัตกรรมที่สนับสนุนศักยภาพผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ (สำนักบริหารงานความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ศึกษา, 2565)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันระบบนิเวศการเรียนรู้ของโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬารณราชวิทยาลัย
2. เพื่อศึกษาสภาพที่พึงประสงค์ระบบนิเวศการเรียนรู้ของโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬารณราชวิทยาลัย
3. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นระบบนิเวศการเรียนรู้ของโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬารณราชวิทยาลัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นระบบนิเวศการเรียนรู้ของโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬารณราชวิทยาลัย โดยมีรายละเอียดวิธีการดำเนินวิจัย ดังนี้

ประชากร

ประชากร คือ โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬารณราชวิทยาลัย จำนวน 12 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลคือผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 60 คน และครูผู้สอน จำนวน 1,104 คน รวมทั้งสิ้น 1,164 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยตารางเครซีและมอร์แกน (Krejcie, R.V. & Morgan, D.W, 1970) ได้จำนวน 297 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) ที่เกี่ยวกับระบบนิเวศการเรียนรู้ ของโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) มีข้อความเกี่ยวกับเพศ ตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ระบบนิเวศการเรียนรู้ของโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามองค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่ 1) สภาพแวดล้อมการจัดการเรียนรู้และเทคโนโลยีทันสมัย 2) ระบบการบริหารจัดการหลักสูตร 3) ผู้นำการเปลี่ยนแปลง 4) วิธีการจัดการเรียนรู้ และ 5) เครือข่ายการมีส่วนร่วม มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) (บุญชม ศรีสะอาด, 2554) โดยมีการให้คะแนน ดังต่อไปนี้

- 5 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก
- 3 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย
- 1 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างและหาคุณภาพแบบสอบถาม ดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาหลักการ แนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้
2. วิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการการวิจัยครั้งนี้ และนำมากำหนดโครงสร้างแบบสอบถามและนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย

3. สร้างแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคิร์ท (Likert five's rating scale) แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถามกับกรอบแนวคิดการวิจัย และความถูกต้องด้านการใช้ภาษาก่อนนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ

4. ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่แก้ไขแล้ว เสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัยเพื่อประเมินหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (พิชิต ฤทธิ์จรูญ, 2556) ระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ

แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นได้ค่า IOC อยู่ในระหว่าง 0.66 - 1.00 ผ่านเกณฑ์ในการนำแบบสอบถามไปใช้ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงข้อคำถามตามที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะ เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด

5. ตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้บริหารและครูในโรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ ที่มีบริบทคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 30 คน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ใช้สูตรของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ IBM SPSS Statistics โดยค่าความเชื่อมั่นที่อยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้จะต้องมีค่าตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไป (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2546) ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ทั้งฉบับมีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ 0.979 แสดงว่าแบบสอบถามมีความสอดคล้องภายในและมีความน่าเชื่อถือสามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ แสดงรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามวิจัย

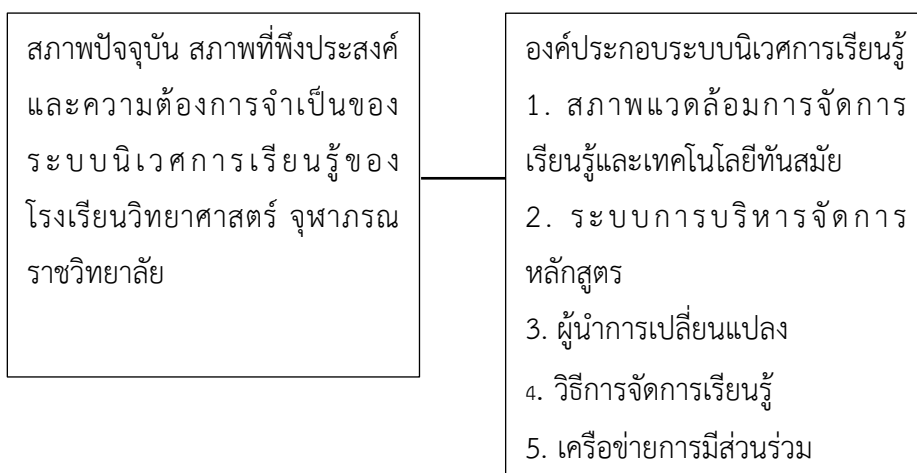
องค์ประกอบระบบนิเวศการเรียนรู้	จำนวนข้อ	ค่าความเชื่อมั่น ทดลองใช้ (N = 30)
1. สภาพแวดล้อมการจัดการเรียนรู้และเทคโนโลยีทันสมัย	8	0.825
2. ระบบการบริหารจัดการหลักสูตร	9	0.945
3. ผู้นำการเปลี่ยนแปลง	9	0.954
4. วิธีการจัดการเรียนรู้	10	0.934
5. เครือข่ายการมีส่วนร่วม	8	0.972
รวมทั้งฉบับ	44	0.979

5. นำแบบสอบถามมาปรับแก้ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ นำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาความเห็นชอบในการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถาม และจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ พร้อมนำไปใช้เก็บข้อมูล

กรอบแนวคิดการวิจัย

การกำหนดกรอบแนวคิดระบบนิเวศการเรียนรู้ เพื่อการสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น ดังแสดงในภาพประกอบที่ 1

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยแจกและเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแนบหนังสือราชการและแบบสอบถามในรูปแบบลิงก์หรือ QR Code แบบสอบถามออนไลน์โดยใช้ Google Form ไปยังโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสุ่มอย่างง่ายไว้แล้ว ได้รับการตอบแบบสอบถามผ่าน Google Form จำนวน 297 คำตอบ ตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถามที่ตอบกลับครบถ้วนสมบูรณ์ จำนวน 297 คำตอบ อัตราการตอบกลับร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป IBM SPSS Statistics (กัลยา วาณิชยปัญญา, 2554) โดยหาร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) มีรายละเอียดดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลในแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปและสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ และร้อยละ
2. วิเคราะห์สภาพระบบนิเวศการเรียนรู้โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬารณราชวิทยาลัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2555)
3. วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นระบบนิเวศการเรียนรู้โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬารณราชวิทยาลัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยดัชนีความสำคัญของลำดับความต้องการจำเป็น หรือ Modified Priority Needs Index: $PNI_{modified}$ (สุวิมล ว่องวาณิช, 2558) โดยใช้สูตรในการคำนวณ ดังนี้

$$PNI_{modified} = (I-D)/D$$

เมื่อ $PNI_{modified}$	หมายถึง ดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น
I (Important)	หมายถึง ค่าเฉลี่ยของสภาพที่พึงประสงค์
D (Degree of success)	หมายถึง ค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบัน

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบันและ สภาพที่พึงประสงค์ ของระบบนิเวศการเรียนรู้ของโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬารณราชวิทยาลัย จากผู้บริหารและครูที่ตอบแบบสอบถามจำนวน 297 คน โดยจำแนกตามองค์ประกอบตามกรอบแนวคิดการวิจัย 5 ด้าน คือ 1) สภาพแวดล้อมการจัดการเรียนรู้และเทคโนโลยีทันสมัย 2) ระบบการบริหารจัดการหลักสูตร 3) ผู้นำการเปลี่ยนแปลง 4) วิธีการจัดการเรียนรู้ และ 5) เครือข่ายการมีส่วนร่วม โดยการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และลำดับความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) ดังแสดงผลในตารางที่ 2

ตาราง 2 ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และลำดับความต้องการจำเป็นระบบนิเวศการเรียนรู้ของโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬารณราชวิทยาลัย

สำหรับสภาพที่พึงประสงค์ระบบนิเวศการเรียนรู้ของโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬารณราชวิทยาลัย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สภาพแวดล้อมการจัดการเรียนรู้และเทคโนโลยีทันสมัย ($\bar{X} = 4.57$) รองลงมาคือ ระบบการบริหารจัดการหลักสูตร และวิธีการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.53$) ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ($\bar{X} = 4.51$) และเครือข่ายการมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 4.48$) ตามลำดับ

ในส่วนของการพิจารณาการจำเป็นของระบบนิเวศการเรียนรู้ของโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาราชวิทยาลัย ในแต่ละด้าน สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้ คือ ลำดับ 1 ด้านสภาพแวดล้อมการจัดการเรียนรู้ และเทคโนโลยีทันสมัย ($PNI_{\text{modified}} = 0.084$) ลำดับ 2 ด้านเครือข่ายการมีส่วนร่วม ($PNI_{\text{modified}} = 0.082$) ลำดับ 3 ด้านผู้นำการเปลี่ยนแปลง ($PNI_{\text{modified}} = 0.072$) ลำดับ 4 ด้านระบบการบริหารจัดการหลักสูตร ($PNI_{\text{modified}} = 0.071$) และลำดับ 5 ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ ($PNI_{\text{modified}} = 0.066$)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยข้างต้น สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันระบบนิเวศการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านวิธีการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด เนื่องจากโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาราชวิทยาลัยมุ่งเน้นการเรียนการสอนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีตั้งแต่ระดับเยาว์วัย เพื่อพัฒนาบุคลากรในอนาคตสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนศักดิ์ เจริญธรรม ที่พบว่าการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณในโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ธนศักดิ์ เจริญธรรม, 2561) นอกจากนี้ ยังตรงกับงานวิจัยของ วิโรจน์ หมั่นเทพ ที่เน้นการปรับตัวของการเรียนรู้ในยุคความปกติใหม่ผ่านการเรียนรู้ทั้งในห้องเรียนและระบบออนไลน์ ด้านเครือข่ายการมีส่วนร่วมมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด แม้จะมีความพยายามพัฒนาความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยและหน่วยงานภายนอกจนเกิดผลสำเร็จ เช่น โครงการวิจัยที่ได้มาตรฐานระดับนานาชาติ (วิโรจน์ หมั่นเทพ, 2565) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศักรินทร์ สมพิศนภา ซึ่งพบว่าการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กช่วยเสริมความพึงพอใจในระดับสูง ตรงกับงานของคมสรณ์ ศัตรูพ่าย ที่ระบุถึงความสำคัญของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการในโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาราชวิทยาลัย (ศักรินทร์ สมพิศนภา, 2565)

2. สภาพที่พึงประสงค์ของระบบนิเวศการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้านสภาพแวดล้อมการจัดการเรียนรู้และเทคโนโลยีทันสมัย ที่ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทรงสิริ วิชิรานนท์ ที่พบว่า การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมส่งผลต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของนักศึกษา (ทรงสิริ วิชิรานนท์ และคณะ, 2561)

3. จากผลการวิจัยที่พบว่า ลำดับความต้องการจำเป็นระบบนิเวศการเรียนรู้ของโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาราชวิทยาลัย พบว่า การพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้และเทคโนโลยีทันสมัยมีความจำเป็นสูงสุด ตามนโยบายการศึกษาขั้นพื้นฐานวิถิใหม่ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับยุคดิจิทัลและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทรงสิริ วิชิรานนท์ ที่เน้นความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียน (ทรงสิริ วิชิรานนท์ และคณะ, 2561)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ระบบนิเวศการเรียนรู้ของโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬารณราชวิทยาลัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สรุปได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันของระบบนิเวศการเรียนรู้ของโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬารณราชวิทยาลัย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ วิธีการจัดการเรียนรู้ รองลงมาคือ ระบบการบริหารจัดการหลักสูตร สภาพแวดล้อมการจัดการเรียนรู้และเทคโนโลยีทันสมัย ผู้นำการเปลี่ยนแปลง และเครือข่ายการมีส่วนร่วม ตามลำดับ

2. สภาพที่พึงประสงค์ของระบบนิเวศการเรียนรู้ของโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬารณราชวิทยาลัย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สภาพแวดล้อมการจัดการเรียนรู้และเทคโนโลยีทันสมัย รองลงมาคือ ระบบการบริหารจัดการหลักสูตร และวิธีการจัดการเรียนรู้ ผู้นำการเปลี่ยนแปลง และเครือข่ายการมีส่วนร่วม ตามลำดับ

3. ความต้องการจำเป็นของระบบนิเวศการเรียนรู้ของโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬารณราชวิทยาลัย ในแต่ละด้าน สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้ คือ ลำดับ 1 ด้านสภาพแวดล้อมการจัดการเรียนรู้และเทคโนโลยีทันสมัย ($PNI_{modified} = 0.084$) ลำดับ 2 ด้านเครือข่ายการมีส่วนร่วม ($PNI_{modified} = 0.082$) ลำดับ 3 ด้านผู้นำการเปลี่ยนแปลง ($PNI_{modified} = 0.072$) ลำดับ 4 ด้านระบบการบริหารจัดการหลักสูตร ($PNI_{modified} = 0.071$) และลำดับ 5 ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ ($PNI_{modified} = 0.066$)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยที่พบว่า ระบบนิเวศการเรียนรู้ ด้านเครือข่ายการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ทั้งสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างความร่วมมือร่วมกับโรงเรียนเครือข่าย และทั้งหน่วยงานภายในประเทศและต่างประเทศ รวมถึงกำหนดให้ครูแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Share and Learn) ในชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เพื่อเผยแพร่นวัตกรรมและสะท้อนผลการปฏิบัติงานของครูร่วมกับโรงเรียนเครือข่าย

1.2 จากผลการวิจัยที่พบว่า ดัชนีความต้องการจำเป็นระบบนิเวศการเรียนรู้ ด้านสภาพแวดล้อมการจัดการเรียนรู้และเทคโนโลยีทันสมัย มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสูงสุด ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาโครงสร้างเครือข่ายพื้นฐานด้านอินเทอร์เน็ตและระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ จัดสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมสุขภาพและ

สุขลักษณะที่ดี และส่งเสริมครูให้ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลบูรณาการในการจัดการเรียนรู้และทำวิจัยในชั้นเรียน เพื่อให้เกิดการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ทางวิชาการผ่านเครือข่ายเทคโนโลยีดิจิทัล

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิผลของการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และดัชนีความต้องการจำเป็นระบบนิเวศการเรียนรู้ ดัชนีความต้องการจำเป็นระบบนิเวศการเรียนรู้ โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาราชวิทยาลัย ที่ส่งผลต่อคุณภาพทางการศึกษาโดยภาพรวม

เอกสารอ้างอิง

- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2554). *การใช้ SPSS for windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล*. (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คมสรณ์ ศัตร์พ่าย. (2564). ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาราชวิทยาลัย. *วารสารบัณฑิตศึกษา*, 18(81), 153-163.
- ทรงสิริ วิจิตรานนท์ และคณะ. (2561). ความต้องการจำเป็นในการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร. *วารสารวิชาการและวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล*, 3(1), 75-86.
- ธนกศักดิ์ เจริญธรรม. (2561). การพัฒนาโปรแกรมพัฒนาครูวิทยาศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2555). *สถิติขั้นสูง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : โอเคอนพรีนติ้ง.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2554). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.
- ประเสริฐศักดิ์ เทินไธสง. (2559). การพัฒนาระบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้สำหรับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระมหาจักรพล สิริธโร. (2564). การศึกษาในยุค New Normal. *วารสารการเรียนรู้สมัยใหม่การพัฒนา*, 6(6), 346-356.
- พิชิต ฤทธิ์จรูญ. (2556). *หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร : บริษัท แฮส ออฟ เคอร์มิสท์ จำกัด.

- มณฑาทิพย์ นามนุ. (2561). ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- วิโรจน์ หมั่นเทพ. (2565). แนวทางการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในยุคความเป็นปกติใหม่: กรณีศึกษาโรงเรียนเอกชนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2. *วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์*, 24(1), 55-64.
- ศักรินทร์ สมพิศนภา. (2565). การพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารศิลปการจัดการ*, 6(4), 1821-1843.
- สถาบันอุทยานแห่งการเรียนรู้. (2563). *สร้างระบบนิเวศการเรียนรู้เพื่อรับมือโลกแห่งอนาคต*. เรียกใช้เมื่อ 15 ตุลาคม 2565 จาก <https://shorturl.asia/JOcQ2>.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). *การศึกษารูปแบบการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของคนไทย 4.0*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563). *ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580)*. เรียกใช้เมื่อ 7 กันยายน 2564 จาก <http://www.nscr.nesdc.go.th/>.
- สำนักบริหารงานความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ศึกษา. (2563). กลุ่มโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย. เรียกใช้เมื่อ 5 สิงหาคม 2565 จาก <https://shorturl.asia/mxMTP>.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2546). *ระเบียบวิธีการวิจัยสังคมศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพมหานคร : เพื่องฟ้า ปรีณิต.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2558). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อริยญา เถลิงศรี. (2563). “อย่าด่วน Reskill ถ้ายังไม่รู้จัก Learning Skill” สนทนากับอริยญา เถลิงศรี แห่ง SEAC ทักษะที่จะทำให้อยู่รอดในโลกอนาคต. เรียกใช้เมื่อ 9 ตุลาคม 2565 จาก <https://www.brandinside.asia/reskill-and-learning-skill-with-seac/>
- Krejcie, R.V. & Morgan, D.W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.

ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา
โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร*

THE SUPER LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS
SCHOOL UNDER BANGKOK METROPOLITAN

วีณา ช่างโชติ

Weena Chuangchot

ศิริพงษ์ เศวตภายน

Siripong Saophayon

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ประเทศไทย.

Ramkhamheang University, Thailand.

E-mail: Noona3nok@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ตามการรับรู้ของครูโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร 2) เปรียบเทียบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร ตามการรับรู้ของครู จำแนกตามระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน ตำแหน่งและวิทยฐานะ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่างเป็นครูโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 370 คน จากประชากรทั้งหมด 13,597 คน โดยใช้วิธีสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่า t และวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว

ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการรับรู้ภาวะผู้นำเหนือผู้นำ โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การส่งเสริมให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง การเป็นแบบอย่างในการนำตนเอง การอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง การอำนวยความสะดวกให้เกิดวัฒนธรรมของผู้นำตนเอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่างกัน มีการรับรู้ภาวะผู้นำเหนือผู้นำ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การกระตุ้นให้บุคลากรตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง

* Received: 29 January 2024; Revised: 4 December 2024; Accepted: 11 December 2024

และการอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 4) ครูที่มีตำแหน่งและวิทยฐานะแตกต่างกัน มีการรับรู้ภาวะผู้นำเหนือผู้นำโดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเหนือผู้นำ, ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร

Abstract

The purposes of this research to: (1) to study The super leadership of school administrators school under Bangkok metropolitan (2) to compare super leadership of school administrators according to the perception of the teachers in school under Bangkok metropolitan, based on level of education, work experience, and academic position. This research is a survey research. The samples group used in this research consisted of 370 school teachers under Bangkok metropolitan from a total population of 13,597 people by using Multi-stage Sampling. Data were collected by questionnaires. Statistics used to The statistics used in the research were mean, standard deviation, t-test, and One-way Analysis of Variance.

The findings reveal that: 1) The perception of the teachers on The super leadership of school administrators school under Bangkok metropolitan, both overall and each aspect, was at a high level. 2) The perception of the teachers, with different degrees, on the super leadership of school administrators school under Bangkok metropolitan, overall differed statistically significant at the .05 level. when considering each aspect, in terms creating self-leadership, being a model of self-leadership, supporting and reinforcement and building a culture of self-leadership differed statistically significant at the .05 level. And in other aspect were not difference. 3) The overall perception of the teachers, at different work experience, on the super leadership of school administrators school under Bangkok metropolitan both overall had no difference and when considering each aspect, in terms setting goal and vision and facilitation to make self-leadership differed statistically significant at the .05 level and

4)The overall perception of the teachers, with different academic position, on the super leadership of school administrators in school under Bangkok metropolitan, overall and in each aspect were not difference.

Keywords: The super Leadership, school administrators school under Bangkok metropolitan

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในโลกยุคปัจจุบัน ทำให้การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันระดับโลก ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกจึงมุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม การศึกษาไทยในปัจจุบันต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนากำลังคน โดยมุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนและแก้ไขปัญหา ผู้บริหารต้องมีความรู้ความเข้าใจในการใช้อำนาจและภาวะผู้นำเพื่อสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรร่วมมือกันทำงานด้วยความกระตือรือร้นและความสามัคคี นำพาสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายและความสำเร็จ (ธ สุนทรายุทธ, 2556)

ภาวะผู้นำเหนือผู้นำ เป็นรูปแบบภาวะผู้นำที่มุ่งส่งเสริมให้บุคลากรสามารถนำตนเองได้ ผู้นำจะทำหน้าที่เป็นผู้สอนและที่ปรึกษา สร้างแนวคิดเชิงเหตุผลและความคิดเชิงบวกแก่บุคลากร ดาวยุทธธณ ฤทธิการ เสนอว่ากระบวนการสร้างผู้นำตนเองประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ การพัฒนาบุคลากรให้เป็นผู้นำตนเอง การเป็นต้นแบบ การกระตุ้นให้ตั้งเป้าหมาย การสร้างทัศนคติเชิงบวก การอำนวยความสะดวก การสร้างทีมงาน และการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กร (ดาวยุทธธณ ฤทธิการ, 2558)

การบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ด้วยภาวะผู้นำเหนือผู้นำ มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างพลังและศักยภาพของบุคลากร ส่งผลให้สถานศึกษาพัฒนาประสิทธิภาพได้อย่างยั่งยืน ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีโรงเรียนในสังกัด 437 แห่ง กระจายอยู่ใน 50 สำนักงานเขต มีเป้าหมายพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ก้าวสู่ความเป็นผู้นำในประชาคมอาเซียน อย่างไรก็ตาม ผลการทดสอบ O-NET ปีการศึกษา 2565 แสดงให้เห็นว่าระดับมัธยมศึกษาต้องการการพัฒนา เนื่องจากคะแนนเฉลี่ยในทุกวิชายังต่ำกว่าระดับประเทศ ไม่สอดคล้องกับเป้าหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ ปัญหานี้อาจเกิดจากความแตกต่างในธรรมชาติของวิชาและความยากง่ายของเนื้อหา รวมถึงปัจจัยด้านผู้เรียน แต่ที่สำคัญ

การบริหารของผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทต่อปัญหานี้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะการขาดภาวะผู้นำที่จำเป็น เช่น การสนับสนุนบุคลากรให้เป็นผู้นำตนเอง การตั้งเป้าหมายร่วมกัน และการกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน (สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2566)

จากความเป็นมาและความสำคัญที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ ถ้าได้พัฒนาภาวะผู้นำเหนือผู้นำ ให้กับผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานครอย่างเป็นระบบ โดยการศึกษาสภาพปัจจุบัน และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเหนือผู้นำ ที่สามารถใช้พัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรมแล้ว จะช่วยให้สถานศึกษาดำเนินกิจกรรมสนองตอบนโยบายการพัฒนาการศึกษา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัด กรุงเทพมหานคร เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษานำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานด้านการบริหารสถานศึกษา และพัฒนาศักยภาพบุคลากรในสถานศึกษาให้บรรลุสัมฤทธิ์ผลกับนักเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ตามการรับรู้ของครูโรงเรียนในสังกัด กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของครูโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน และตำแหน่งและวิทยฐานะ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2566 จำนวน 13,597 คน จากจำนวนสถานศึกษาทั้งหมด 437 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง คือ ครู โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2566 จำนวน 370 คน โดยใช้การกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 และใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีสุ่มแบบหลายขั้นตอน(Multi-stage Sampling)
2. การสร้างเครื่องมือและการทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ สร้างแบบสอบถามการรับรู้ของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร จากแนวคิด ทฤษฎี

ของแมนซ์และซิมส์ (Manz, C. C., & Sims, H. P, 1991) หาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ นำค่าคะแนนของผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item-Objective Congruency: IOC) พิจารณาข้อคำถามที่มีค่า IOC เท่ากับ 0.8-1.0 และวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าเท่ากับ 0.970

3. กระบวนการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล นำแบบสอบถามไปมอบให้กลุ่มตัวอย่าง คือ ข้าราชการครูโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยส่งแบบสอบถามและรวบรวมแบบสอบถามระหว่างวันที่ 18 สิงหาคม-30 กันยายน 2566 รวบรวมข้อมูลที่ได้รับคืน คิดเป็นร้อยละ 96.70 ไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เปรียบเทียบการรับรู้ของครู จำแนกตามระดับการศึกษา โดยใช้ t-test ประสพการณ์ในการปฏิบัติงานและตำแหน่งและวิทยฐานะ โดยใช้ One Way Analysis of Variance และทำการทดสอบเป็นรายคู่ตามวิธีของ Scheffe's post hoc comparison

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปครูผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 238 คน คิดเป็นร้อยละ 66.5 มีประสบการณ์การทำงาน 10-20 ปี จำนวน 148 คน คิดเป็นร้อยละ 41.3 มีวิทยฐานะครูชำนาญการ (ครู คศ.2) จำนวน 152 คน คิดเป็นร้อยละ 42.5 รองลงมาไม่มีวิทยฐานะ (ครู) จำนวนกลุ่มละ 120 คน คิดเป็นร้อยละ 33.5 และครูชำนาญการพิเศษ (ครู คศ.3) ขึ้นไป จำนวน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 24.0

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมและรายด้าน โดยการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมและรายด้าน

ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา	ระดับการรับรู้ของครู		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1 การทำให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง	3.93	0.86	มาก

2	การแสดงเป็นแบบฉบับให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง	3.92	0.91	มาก
3	การกระตุ้นให้ผู้ตามตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง	4.06	0.87	มาก
4	การสร้างรูปแบบความคิดทางบวก	4.08	0.86	มาก
5	การอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง	4.04	0.90	มาก
6	การสนับสนุนให้เกิดผู้นำตนเองโดยการสร้างทีมงาน	4.10	0.89	มาก
7	การอำนวยความสะดวกให้เกิดวัฒนธรรมของผู้นำตนเอง	4.14	0.88	มาก
เฉลี่ยรวม		4.04	0.79	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร ตามการรับรู้ของครูโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.04$) โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ดังนี้ การอำนวยความสะดวกให้เกิดวัฒนธรรมของผู้นำตนเอง ($\bar{X} = 4.14$) การสนับสนุนให้เกิดผู้นำตนเองโดยการสร้างทีมงาน ($\bar{X} = 4.10$) การสร้างรูปแบบความคิดทางบวก ($\bar{X} = 4.08$) การกระตุ้นให้ผู้ตามตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง ($\bar{X} = 4.06$) การอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง ($\bar{X} = 4.04$) การทำให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง ($\bar{X} = 3.93$) และการแสดงเป็นแบบฉบับให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง ($\bar{X} = 3.92$)

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบการรับรู้ของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับการศึกษา

ภาวะผู้นำเหนือผู้นำ	ระดับการศึกษา					
	ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี		t	p
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1 การส่งเสริมให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง	3.82	0.87	4.15	0.80	-3.516*	.016
2 การเป็นแบบอย่างในการนำตนเอง	3.81	0.93	4.14	0.82	-3.424*	.021
3 การกระตุ้นให้บุคลากรตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง	3.98	0.88	4.21	0.81	-2.438	.155
4 การสร้างรูปแบบความคิดในทางบวก	4.00	0.88	4.22	0.80	-2.215	.193

5	การอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง	3.94	0.94	4.20	0.80	-2.726*	.014
6	การสนับสนุนให้เกิดผู้นำตนเองโดยการสร้างทีมงาน	4.02	0.91	4.27	0.81	-2.558	.211
7	การอำนวยความสะดวกให้เกิดวัฒนธรรมของผู้นำตนเอง	4.07	0.90	4.28	0.79	-2.276*	.043
รวม		3.95	0.81	4.21	0.72	-3.086*	0.025

*P < .05

จากตารางที่ 2 พบว่า โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การส่งเสริมให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง การเป็นแบบอย่างในการนำตนเอง การอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง การอำนวยความสะดวกให้เกิดวัฒนธรรมของผู้นำตนเอง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบการรับรู้ของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตามประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน โดยภาพรวมและรายด้าน

ภาวะผู้นำเหนือผู้นำ	ประสบการณ์ในการทำงาน						F	p
	น้อยกว่า 10 ปี		ระหว่าง 10-20 ปี		มากกว่า 20 ปีขึ้นไป			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1 การส่งเสริมให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง	3.89	0.92	3.92	0.82	4.02	0.84	0.57	0.565
2 การเป็นแบบอย่างในการนำตนเอง	3.93	1.02	3.84	0.83	4.06	0.83	1.51	0.220
3 การกระตุ้นให้บุคลากรตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง	4.01	0.93	3.98	0.83	4.26	0.79	3.17*	0.043
4 การสร้างรูปแบบความคิดในทางบวก	4.08	0.89	3.99	0.85	4.21	0.80	1.82	0.163

5	การอำนวยความสะดวกให้ เกิดภาวะผู้นำตนเอง	4.00	0.98	3.93	0.89	4.25	0.76	3.52*	0.030
6	ด้านการสนับสนุนให้เกิด ผู้นำตนเองโดยการสร้าง ทีมงาน	4.07	0.99	4.04	0.84	4.27	0.78	1.96	0.142
7	การอำนวยความสะดวกให้ เกิดวัฒนธรรมของผู้นำ ตนเอง	4.08	0.97	4.10	0.82	4.30	0.79	1.99	0.137
รวม		4.01	0.87	3.97	0.75	4.20	0.72	2.31	0.101

*P < .05

จากการวิเคราะห์ในตารางที่ 3 พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ปฏิบัติงานต่างกัน มีการรับรู้ภาวะผู้นำเหนือผู้นำโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า การส่งเสริมบุคลากรให้เป็นผู้นำตนเอง การเป็นแบบอย่าง การสร้างรูปแบบความคิดเชิงบวก การสร้างทีมงาน และการส่งเสริมวัฒนธรรมผู้นำตนเอง ไม่มีความแตกต่างกันในการรับรู้ภาวะผู้นำเหนือผู้นำ อย่างไรก็ตาม มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านการกระตุ้นให้บุคลากรตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง และการอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง โดยได้ทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's post hoc comparisons method) เพื่อวิเคราะห์ในเชิงลึก.

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบการรับรู้ของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร ตามการรับรู้ของครู โรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตามประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ด้านการกระตุ้นให้บุคลากรตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง

ขนาดโรงเรียน	น้อยกว่า 10 ปี	ระหว่าง 10-20 ปี	มากกว่า 20 ปี ขึ้นไป	
	$\bar{X}$	4.01	3.98	4.26
น้อยกว่า 10 ปีระหว่าง	4.01			
10-20 ปี	3.98			*
มากกว่า 20 ปี ขึ้นไป	4.26			

จากตารางที่ 4 พบว่า ครูที่มีประสบการณ์การปฏิบัติงานในสถานศึกษาระหว่าง 10-20 ปี กับครูที่มีประสบการณ์การปฏิบัติงานมากกว่า 20 ปี ขึ้นไป มีการรับรู้ภาวะผู้นำเหนือผู้นำ ด้านการกระตุ้นให้บุคลากรตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูที่มีประสบการณ์การปฏิบัติงานมากกว่า 20 ปีขึ้นไป มีการรับรู้ภาวะผู้นำเหนือผู้นำ แตกต่างกับครูที่มีประสบการณ์การปฏิบัติงานในสถานศึกษาระหว่าง 10-20 ปี ส่วนรายคู่อื่นไม่พบความแตกต่าง

ตารางที่ 5 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร ตามการรับรู้ของครู โรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตามประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง

ขนาดโรงเรียน		น้อยกว่า 10 ปี	ระหว่าง 10-20 ปี	มากกว่า 20 ปี ขึ้นไป
	$\bar{X}$	4.00	3.93	4.25
น้อยกว่า 10 ปีระหว่าง	4.00			
10-20 ปี	3.93			*
มากกว่า 20 ปีขึ้นไป	4.25			

จากตารางที่ 5 พบว่าครูที่มีประสบการณ์ปฏิบัติงานในสถานศึกษาระหว่าง 10-20 ปี กับครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานมากกว่า 20 ปี ขึ้นไป มีการรับรู้ภาวะผู้นำเหนือผู้นำ ด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานมากกว่า 20 ปีขึ้นไป มีการรับรู้ภาวะผู้นำเหนือผู้นำ แตกต่างกับครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในสถานศึกษาระหว่าง 10-20 ปี ส่วนรายคู่อื่นไม่พบความแตกต่าง

ตารางที่ 6 ผลการเปรียบเทียบการรับรู้ของครูที่มีต่อภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร ตามการรับรู้ของครู โรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร ตำแหน่งและวิทยฐานะ โดยภาพรวมและรายด้าน

ภาวะผู้นำเหนือผู้นำ		ตำแหน่งและวิทยฐานะ						F	p
		ไม่มีวิทยฐานะ		ครูชำนาญการ		ครูชำนาญการพิเศษ			
		X̄	S.D.	X̄	S.D.	X̄	S.D.		
1	การส่งเสริมให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง	3.92	0.87	3.91	0.87	4.00	0.84	0.322	0.725
2	การเป็นแบบอย่างในการนำตนเอง	3.90	0.86	3.89	0.90	4.00	0.80	0.394	0.675
3	การกระตุ้นให้บุคลากรตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง	4.02	0.91	4.03	0.87	4.16	0.79	0.832	0.436
4	การสร้างรูปแบบความคิดในทางบวก	4.08	0.88	4.03	0.88	4.15	0.79	0.594	0.553
5	การอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง	3.99	0.96	3.97	0.93	4.19	0.73	1.841	0.160
6	การสนับสนุนให้เกิดผู้นำตนเองโดยการสร้างทีมงาน	4.06	0.94	4.06	0.89	4.24	0.78	1.248	0.288
7	การอำนวยความสะดวกให้เกิดวัฒนธรรมของผู้นำตนเอง	4.04	0.95	4.17	0.85	4.22	0.79	1.163	0.314
รวม		4.00	0.84	4.01	0.79	4.14	0.71	0.895	0.409

จากตารางที่ 6 พบว่า ครูที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาที่มีตำแหน่งและวิทยฐานะที่แตกต่างกัน มีการรับรู้ภาวะผู้นำเหนือผู้นำโดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ครูในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครรับรู้ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในระดับสูง ทั้งในภาพรวมและรายด้าน ปัจจัยที่สนับสนุนการรับรู้ในระดับนี้ได้แก่ การที่ผู้บริหารส่งเสริมภาวะผู้นำในบุคลากรผ่านการมอบหมายงานที่ท้าทาย การเปิดโอกาสให้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ และการกระตุ้นให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในทิศทางที่เหมาะสม แนวทางดังกล่าวช่วยขับเคลื่อนเป้าหมายของบุคลากรและสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการรับรู้ที่สอดคล้องกับงานวิจัยของเทพรัตน์ ศรีคราม ที่ศึกษาภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา 32 เขต ซึ่งพบว่า ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารอยู่ในระดับมาก (เทพรัตน์ ศรีคราม, 2562) เช่นเดียวกับงานวิจัยของธิดารัตน์ เอี่ยมเชี่ยม ที่ศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 2 (ธิดารัตน์ เอี่ยมเชี่ยม, 2564) รวมถึงสิริวรรณ กองธรรม ที่ศึกษากลุ่มสหวิทยาเขตเบญจสิริ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 โดยทั้งสองงานวิจัยให้ผลในลักษณะเดียวกันว่า ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารอยู่ในระดับสูง ทั้งในภาพรวมและรายด้าน (สิริวรรณ กองธรรม, 2564)

2. ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ตำแหน่งและวิทยฐานะ ดังนี้

2.1 ครูในสังกัดกรุงเทพมหานครที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการรับรู้ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยความแตกต่างชัดเจนในด้านการส่งเสริมให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง การเป็นแบบอย่างในการนำตนเอง การอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง และการสร้างวัฒนธรรมของผู้นำตนเอง ปัจจัยที่อาจส่งผลกระทบต่อความแตกต่างนี้คือโอกาสในการฝึกอบรมและพัฒนาที่ไม่เท่าเทียม ครูที่มีระดับการศึกษาสูงกว่ามักได้รับโอกาสที่ดีกว่า ส่งผลให้เกิดการรับรู้ภาวะผู้นำแตกต่างกัน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของนลวัช ยุทธวงศ์ ซึ่งพบว่า ครูในสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดกำแพงเพชรที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการรับรู้ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารทั้งในภาพรวมและรายด้านแตกต่างกัน (นลวัช ยุทธวงศ์, 2564) เช่นเดียวกับงานวิจัยของพวงเพ็ญ เขียวเสนและคณะ ที่พบว่า ครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 มีการรับรู้ภาวะผู้นำแตกต่างกันในลักษณะเดียวกัน ข้อค้นพบนี้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการสร้างโอกาสพัฒนาที่เท่าเทียม เพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำและศักยภาพในการทำงานของครูในทุกระดับการศึกษา. (พวงเพ็ญ เขียวเสนและคณะ, 2562)

2.2 ครูในสังกัดกรุงเทพมหานครที่มีประสบการณ์การทำงานแตกต่างกัน มีการรับรู้ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมไม่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า การกระตุ้นให้บุคลากรตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง และการอำนวยความสะดวกเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำตนเอง มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งอาจเกิดจากความแตกต่างด้านประสบการณ์การทำงาน ครูที่มีอายุมากและมีประสบการณ์สูงอาจมีมุมมองที่หลากหลายต่อการบริหารของผู้บริหาร การศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของสิริวรรณ กองธรรม ที่พบว่า ครูในกลุ่มสหวิทยาเขตเบญจสิริ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 มีการรับรู้ภาวะผู้นำเหนือผู้นำในภาพรวมไม่แตกต่างกัน แม้จะมีความแตกต่างด้านประสบการณ์การทำงาน (สิริวรรณ กองธรรม, 2564) เช่นเดียวกับงานวิจัยของสายใจ ชูฤทธิ์ ซึ่งศึกษาการรับรู้ของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ พบว่า ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาไม่แตกต่างกันทั้งในภาพรวมและรายด้านเมื่อจำแนกตามประสบการณ์การทำงาน ข้อค้นพบเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ประสบการณ์การทำงานอาจมีผลต่อการรับรู้ในบางด้านของภาวะผู้นำ แต่ไม่ได้ส่งผลต่อภาพรวม ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการบริหารที่สร้างความไว้วางใจและความเป็นผู้นำที่ตอบสนองต่อทุกกลุ่มบุคลากรอย่างเหมาะสม (สายใจ ชูฤทธิ์, 2561).

2.3 ครูที่มีประสบการณ์การทำงานแตกต่างกันในสังกัดกรุงเทพมหานคร มีการรับรู้ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม เมื่อตรวจสอบในรายด้านพบว่า ด้านการกระตุ้นให้บุคลากรตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง และด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สาเหตุอาจเกิดจากความแตกต่างในประสบการณ์การทำงาน ครูที่มีอายุมากกว่ามักมีประสบการณ์มากกว่า ทำให้มีระดับการรับรู้ต่อผู้บริหารไม่เท่ากัน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของสิริวรรณ กองธรรม พบว่า ครูในกลุ่มสหวิทยาเขตเบญจสิริ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 ที่มีประสบการณ์ต่างกัน มีการรับรู้ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน (สิริวรรณ กองธรรม, 2564) เช่นเดียวกับสายใจ ชูฤทธิ์ ที่พบว่า การรับรู้ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ ไม่แตกต่างกันทั้งในภาพรวมและรายด้าน เมื่อจำแนกตามประสบการณ์ ข้อค้นพบนี้ สะท้อนให้เห็นว่า แม้ประสบการณ์การทำงานของครู อาจส่งผลต่อการรับรู้ในบางด้าน แต่ไม่ได้ส่งผลต่อภาพรวมของการรับรู้ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา (สายใจ ชูฤทธิ์, 2561)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร สรุปได้ว่า

1. ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานครโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2. ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน และตำแหน่งและวิทยฐานะ พบว่า ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการรับรู้ภาวะผู้นำเหนือผู้นำ โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่างกัน มีการรับรู้ภาวะผู้นำเหนือผู้นำ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ครูที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาที่มีตำแหน่งและวิทยฐานะที่ต่างกัน มีการรับรู้ภาวะผู้นำเหนือผู้นำโดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการวิจัยด้านการแสดงเป็นแบบฉบับให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง พบว่า มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรมีพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องการทำงาน ประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต และปฏิบัติตัวเป็นตัวอย่างที่ดี ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงาน

2. จากการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเหนือผู้นำ เป็นพฤติกรรมของที่แสดงถึงการส่งเสริมให้บุคลากรได้ค้นพบความสามารถของตนเอง ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปเป็นแนวทาง ในการพัฒนาปรับปรุงและเสริมสร้างภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา โดยนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมในบริบทที่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการบริหารจัดการสถานศึกษาที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพต่อไป

2. ควรมีการศึกษาสภาพปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำเหนือผู้นำของ ผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีความเหมาะสมกับสภาพการศึกษาและบริบทในปัจจุบัน

3. ควรมีการศึกษาภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียนสังกัดอื่น เพื่อพัฒนาภาวะผู้นำเหนือผู้นำและการบริหารการศึกษาให้ดียิ่งขึ้นไป

เอกสารอ้างอิง

- ดาวรรุวรรณ ถวิลการ. (2558). การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของนักศึกษา สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา. ใน *วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เทพรัตน์ ศรีคราม. (2562). ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 32. ใน *วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหาร การศึกษา*, มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- ธร สุนทรายุทธ. (2556). *พฤติกรรมเชิงการเมืองในองค์กร : จริตและจริยธรรมองค์กรภาครัฐและ เอกชน*. กรุงเทพมหานคร : เนติกุลการพิมพ์.
- ธิดารัตน์ เอี่ยมเชี่ยม. (2564). ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่ การศึกษาประถมศึกษากระบี่ เขต 2. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์*, 14(1), 102-110.
- นลธวัช ยุทธวงศ์. (2564). ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดอาชีวศึกษา จังหวัด กำแพงเพชร. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 7(7), 149-164.
- พวงเพ็ญ เขียวเสนและคณะ. (2562). ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์*, 11(2), 72-80.
- สายใจ ชูฤทธิ์. (2561). การศึกษาภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่. ใน *การค้นคว้าอิสระ ครุศาสตรมหา บัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร. (2566). *แผนปฏิบัติราชการประจำปี พ.ศ. 2566*. เรียกใช้เมื่อ 25 มีนาคม 2566 จาก <https://webportal.bangkok.go.th>.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สิริวรรณ กองธรรม. (2564). ภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มสหวิทยาเขตเบญจสิริ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2. *วารสาร Roi Kaensarn Academi*, 6(1), 41-54.
- Manz, C. C., & Sims, H. P. (1991). *The new super-leadership order to lead themselves*. Sanfrancisco: Berreit-Koehler.

การพัฒนาความสามารถทางภูมิศาสตร์ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้
กระบวนการทางภูมิศาสตร์ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ*
THE DEVELOPMENT GEOGRAPHIC ABILITIES USING LEARNING
MANAGEMENT BASED ON GEOGRAPHICAL PROCESS
AND COLLABORATIVE LEARNING

นันธิชา เรือนนา

Nanthicha Ruanna

อธีราชย์ นันชนันต์

Athirach Nankhantee

พิจิตรา ธงพานิช

Phichitra Thongpanit

มหาวิทยาลัยนครพนม, ประเทศไทย.

Nakhonphanom University, Thailand.

E-mail: nanthicha.new1a@gmail.com

บทคัดย่อ

การจัดการเรียนรู้ภูมิศาสตร์มีแนวทางการจัดการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่มุ่งเน้นการบรรยายเนื้อหา มาเป็นการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่มีต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ อันเกิดจากการกระทำของมนุษย์และจากธรรมชาติเอง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการพัฒนาทักษะทางภูมิศาสตร์ของนักเรียน ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนาตนเอง และเรียนรู้จากประสบการณ์จริง หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้นำไปใช้ในการเรียนในระดับที่สูงขึ้น การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบผลการเรียนรู้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ก่อนและหลังเรียน 2) พัฒนาความสามารถทางภูมิศาสตร์ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทาง

* Received: 22 October 2024; Revised: 11 November 2024; Accepted: 28 November 2024

ภูมิศาสตร์ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 20 คน โรงเรียนบ้านค่านกกก อำเภอบ้านแพ่ง จังหวัดนครพนม ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้จัดเก็บข้อมูล ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ แบบสอบถาม ความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าทางสถิติ t-test

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการเรียนรู้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ด้วยการจัดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .66 2) ความสามารถทางภูมิศาสตร์ของนักเรียนพัฒนาจากระดับดี ถึงดีมาก และ 3) ความพึงพอใจของนักเรียน พบว่า มีความพอใจอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: ความสามารถทางภูมิศาสตร์, กระบวนการทางภูมิศาสตร์, การเรียนรู้แบบร่วมมือ

Abstract

Geography learning has changed from the original focus on content lectures to understanding the relationship between humans and the environment that affects human life and natural changes caused by human actions and nature itself. Learning the relationship between human actions and nature will encourage students to develop themselves. The objectives of this research were 1) to compare the results of learning geography by using geographic processes before and after learning, 2) to develop the student's geographic ability using geographic processes together with cooperative learning, and 3) to examine the student's satisfaction with learning using geographic processes together with cooperative learning. The sample selected by cluster random sampling consisted of 20 7th grade students at Ban Kham Nok Kok School, Ban Phaeng District, Nakhon Phanom Province. The instruments used to collect the data were comprised of learning management plans, an achievement test, and a satisfaction questionnaire. The information obtained was analyzed using mean, standard deviation, and t-test.

The results revealed that 1) after learning the amount of difference in the student's achievement was found to be higher than that of the students before learning, which was significant at .66, 2) the student's geographic ability was changed from moderate to the highest level; 3) the student's satisfaction was found to be at a high level.

Keywords: Geography Skills, Geography Processes, Cooperative Learning

บทนำ

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ของครู ซึ่งได้ระบุไว้ในวิสัยทัศน์ว่า ในการจัดการเรียนรู้นักเรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งทางด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในการเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลเมืองโลก ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษา ต่อการประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นนักเรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) สาระภูมิศาสตร์เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องทั้งวิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา สามารถบูรณาการกับศาสตร์อื่น ๆ ได้ เช่น ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ รวมทั้งได้พิจารณาเห็นว่าปัจจุบันประเทศไทยและพื้นที่ต่าง ๆ ของโลก เกิดภาวะวิกฤตด้านกายภาพ ด้านสิ่งแวดล้อมและมีผลกระทบอย่างรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ นอกจากนั้น กระแสโลกาภิวัตน์ความทันสมัยของวิทยาการและเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ที่เป็นเทคโนโลยีสารสนเทศทางภูมิศาสตร์มีมากขึ้น ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างความยั่งยืน ซึ่งการเรียนรู้เพียงสาระสำคัญของสาระภูมิศาสตร์ไม่เพียงพอต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และบางครั้งเกิดขึ้นโดยคาดการณ์ไม่ได้ ผู้เรียนจึงต้องมีทักษะกระบวนการ และความสามารถทางภูมิศาสตร์ เพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ประกอบกัน

ปัจจุบันการจัดการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ มีแนวทางการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ที่มุ่งเน้นการบรรยายเนื้อหาโดยเฉพาะเรื่องราวเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและปรากฏการณ์ทางกายภาพที่เกิดขึ้นบนพื้นโลกเท่านั้น มาเป็นการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ที่มีต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ อันเกิดจากการกระทำของมนุษย์และจาก

ธรรมชาติเอง โดยมีการนำเครื่องมือทางภูมิศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยมาช่วยในการศึกษาภูมิศาสตร์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (วิภาพรรณ พินลา และวิภาดา พินลา, 2561)

การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นการเรียนแบบกลุ่มเล็ก ๆ ภายในกลุ่ม ประกอบด้วยผู้เรียนที่มีความสามารถแตกต่างกันมาทำงานร่วมกัน มีการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน ผลสำเร็จของกลุ่มขึ้นอยู่กับความสามารถของสมาชิกในกลุ่มที่ช่วยเหลือกัน ซึ่งจะทำให้ผลการเรียนรู้และทักษะทางสังคมดีขึ้น ประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ นั้น จะทำให้เข้าใจในเนื้อหาวิชามากขึ้น เพราะการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือจะเรียนเป็นกลุ่ม นักเรียนที่เรียนเก่งจะสามารถสอนให้คนที่ไม่เข้าใจได้ และนักเรียนที่เรียนรู้ด้วยกันจะมีคำอธิบายที่ดีกว่าครูและที่สำคัญเป็นการฝึกทักษะทางสังคม เพราะการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือต้องทำงานอยู่กับบุคคลที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งการอยู่ร่วมกันเป็นพื้นฐานที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข (ทีศนา แชมมณี, 2561)

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า กระบวนการจัดการเรียนการสอนในสาระภูมิศาสตร์ในปัจจุบันนั้น จะมุ่งเน้นให้นักเรียนได้เกิดการพัฒนาในด้านความสามารถทางภูมิศาสตร์อันเป็นสิ่งสำคัญ ผ่านการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ กระบวนการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ Geo-Literacy ประกอบด้วย ความสามารถทางภูมิศาสตร์ กระบวนการทางภูมิศาสตร์ และทักษะทางภูมิศาสตร์ เป็นการเรียนการสอนภูมิศาสตร์ โดยให้นักเรียนได้ค้นคว้าและคิดระดับสูง ที่เกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ของระบบต่าง ๆ ในโลก เพื่อพัฒนาให้นักเรียนสามารถปรับตัวและเข้าใจลักษณะทางกายภาพของโลก และการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมโดยผู้สอนจะต้องจัดกิจกรรมทางภูมิศาสตร์ เพื่อให้นักเรียนเกิดความคิดอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการตั้งคำถาม การรวบรวมข้อมูล การจัดการข้อมูล การวิเคราะห์และแปลผลข้อมูล และการสรุปเพื่อตอบคำถาม ซึ่งนักเรียนจะสามารถนำกระบวนการเรียนรู้มาใช้ในการเรียนรู้ในห้องเรียนและนอกห้องเรียน และช่วยให้เกิดความเข้าใจของเนื้อหามากยิ่งขึ้นการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ในปัจจุบัน ครูผู้สอนจะมีแนวทางในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความรู้ ความสามารถ ทักษะ และกระบวนการทางภูมิศาสตร์ผ่านการจัดการเรียนรู้ตามที่ระบุไว้ในตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลาง สาระการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (ฉบับปรับปรุง 2560) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2566) แต่จากแนวทางในการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบัน ครูผู้สอนยังคงเน้นการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีบรรยาย ซึ่งไม่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ผ่านกระบวนการหรือกิจกรรมทาง

ภูมิศาสตร์ เป็นเหตุให้ผลการเรียนของนักเรียนในรายวิชาภูมิศาสตร์ต่ำกว่าเกณฑ์ (อรรถพล อนันตวรสกุล, 2561)

อีกทั้งการเรียนการสอนแบบกระบวนการทางภูมิศาสตร์ ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือนั้น มีส่วนในการส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการพัฒนาทักษะสำคัญในหลาย ๆ ด้าน ที่ไม่สามารถฝึกฝนได้จากการเรียนการสอนรูปแบบอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบเดิม คือ การบรรยายเพียงอย่างเดียว ซึ่งไม่เปิดโอกาสที่จะทำให้นักเรียนเกิดการพัฒนาทักษะต่าง ๆ เหล่านี้มากนัก อีกทั้งการปรับปรุงสาระภูมิศาสตร์ที่มุ่งส่งเสริมให้นักเรียนมีความสามารถทางภูมิศาสตร์ และสามารถใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ในการศึกษาภูมิศาสตร์ได้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะนำการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์มาช่วยพัฒนานักเรียน ให้เกิดการพัฒนาความสามารถทางภูมิศาสตร์ โดยการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งจะส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนาตนเอง และเรียนรู้จากประสบการณ์จริงหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้และนำไปใช้ในการเรียนในระดับที่สูงขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนรู้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ เรื่อง ทวีปเอเชีย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนและหลังเรียน
2. เพื่อพัฒนาความสามารถทางภูมิศาสตร์ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเรื่อง ทวีปเอเชีย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ เรื่อง ทวีปเอเชีย

กรอบแนวคิดของการวิจัย

กรอบตัวแปรต้น

การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ

กรอบตัวแปรตาม

1. ความสามารถทางภูมิศาสตร์
2. ผลการเรียนรู้
3. ความพึงพอใจ ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยการพัฒนาความสามารถทางภูมิศาสตร์โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ เรื่อง ทวีปเอเชีย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงทดลองขั้นพื้นฐาน (Experimental Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองโดยใช้การวิจัยแบบกลุ่มเดียวสอบก่อนและหลังเรียน (One-Group Pretest-Posttest Design) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 3 ห้องเรียน รวมนักเรียนทั้งหมด 57 คน ในโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายหนองแขง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดนครพนม

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 20 คน โรงเรียนบ้านค่านกกก อำเภอบ้าน-แพ้ว จังหวัดนครพนม ได้มาโดยการเลือกแบบการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีเครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

1. แผนการจัดการเรียนรู้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ หน่วยที่ 11 เรื่องทวีปเอเชีย จำนวน 4 แผนการเรียนรู้ รวม 14 ชั่วโมง
2. แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ จำนวน 1 ฉบับ เป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ
3. แบบประเมินความสามารถทางภูมิศาสตร์ โดยใช้พัฒนาความสามารถทางภูมิศาสตร์ แบ่งออกเป็น 4 ระยะ ในคาบเรียนที่ 3, 7, 10 และ 14 เป็นแบบประเมินผลงานของนักเรียน โดยใช้เกณฑ์การให้คะแนน (Scoring Rubrics)
4. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียน ที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการทางภูมิศาสตร์ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ มีลักษณะเป็นมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) จำนวน 12 ข้อ 4 ด้าน ดังนี้ (1) ด้านเนื้อหา (2) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ (3) ด้านสื่อการเรียนรู้ และ (4) ด้านการวัดผลและประเมินผล

การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. ศึกษาหนังสือ เอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกำหนดจุดมุ่งหมายของแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ทวีปเอเชีย ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เรื่อง ทวีปเอเชีย ระดับบุคคล

2. ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) มาตรฐานการเรียนรู้สาระภูมิศาสตร์ ตัวชี้วัด จุดประสงค์การเรียนรู้ คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

3. สร้างแบบทดสอบวัดผลทางการเรียนรู้ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ เรื่อง ทวีปเอเชีย ระดับบุคคล กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม วิชาภูมิศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยสร้างแบบทดสอบชนิด ปรนัย ชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ ในแต่ละข้อมีคำตอบที่ถูกต้องเพียง 1 คำตอบ ตอบ ถูก กำหนดค่าคะแนนให้ 1 คะแนน และตอบผิดหรือไม่ตอบกำหนดค่าคะแนนให้ 0 คะแนน

4. นำแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเรื่อง ทวีปเอเชีย ระดับบุคคล กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม วิชาภูมิศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่สร้างเสร็จแล้ว ขึ้นเสนอ ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) โดยวิธีอาศัยดุลยพินิจของผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบมีจำนวน 3 ท่าน

โดยพิจารณาความสอดคล้องของข้อสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้ และให้คะแนนดังนี้

- +1 แน่ใจว่า แผนการจัดการเรียนรู้มีความสอดคล้องกับรายการประเมิน
- 0 ไม่แน่ใจว่า แผนการจัดการเรียนรู้มีความสอดคล้องกับรายการประเมิน
- 1 แน่ใจว่า แผนการจัดการเรียนรู้ไม่มีความสอดคล้องกับรายการประเมิน

5. นำคะแนนผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ มาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างคำถามกับจุดประสงค์โดยใช้สูตรของโรวินสกีและแฮมเบลตัน

ถ้าค่าดัชนี IOC ที่คำนวณได้มากกว่าหรือเท่ากับ 0.66 ถือว่าข้อสอบนั้นเป็นตัวแทนของมโนคติที่จะทดสอบ ถ้าข้อเสนอข้อนั้นมีค่าดัชนี IOC ต่ำกว่า 0.66 ข้อทดสอบนั้นถูกตัดออกไปหรือปรับปรุงแก้ไขใหม่ให้ดีขึ้น ซึ่งได้ข้อสอบทั้งหมด 30 ข้อ

6. ตรวจสอบ แก้ไข ปรับปรุง จากผลการประเมินตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

7. นำแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ที่ผ่านการตรวจสอบแก้ไขและปรับปรุงแล้ว จำนวน 30 ข้อ หาประสิทธิภาพของแบบทดสอบ โดยการวิเคราะห์ข้อสอบรายข้อ คำนวณความยากง่าย (p) และ อำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบ

8. คัดเลือกแบบทดสอบวัดการเรียนรู้ที่มีค่าความยากง่าย อยู่ระหว่าง 0.20–0.80 และค่า อำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป ได้แบบทดสอบจำนวน 30 ข้อ เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตร เพียร์ สัน

9. นำแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้าน คำนกกก ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 ที่ เป็นนักเรียนที่ผ่านการเรียนมาก่อน

10. นำแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ไปใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านค่านก กก ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 ที่ เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

ขั้นเตรียมการสอน

ผู้วิจัยชี้แจงให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างทราบถึงวิธีการจัดการเรียนรู้เรื่อง ทวีปเอเชีย โดยการ จัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการทางภูมิศาสตร์ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อให้ นักเรียนทุกคนได้เข้าใจตรงกัน และปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างถูกต้อง

ขั้นดำเนินการสอน

ผู้วิจัยดำเนินการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นระยะเวลา 14 ชั่วโมง ดังนี้

1. ก่อนทำการสอนผู้วิจัยทำการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) ซึ่งใช้แบบทดสอบวัดผลการ เรียนรู้จำนวน 30 ข้อ กับนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

2. ดำเนินการสอนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง ทวีปเอเชีย โดยการจัดการเรียนรู้ด้วย กระบวนการทางภูมิศาสตร์ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ ใช้เวลาสอนทั้งหมด 7 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง

ขั้นสิ้นสุดการสอน

1. ผู้วิจัยทำการทดสอบหลังเรียน (Post-test) ด้วยแบบทดสอบวัดผลการเรียน จำนวน 30 ข้อ กับนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

2. นำแบบทดสอบผลการเรียนรู้สาระภูมิศาสตร์ มาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติพื้นฐาน

1.1 ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) โดยคำนวณจากสูตร (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538)

1.2 การหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยคำนวณจากสูตร (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538)

2. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ

2.1 การหาค่าดัชนีความเที่ยงตรงของแบบทดสอบทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน วิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างคำถามกับพฤติกรรมที่ต้องการจะวัด (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2538)

2.2 การหาค่าอำนาจจำแนก (B) ของแบบทดสอบแต่ละข้อ ใช้สูตรของ Brennan (บุญชม ศรีสะอาด, 2545)

2.3 การหาค่าความยากง่าย (p)

2.4 หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) การตรวจสอบความเชื่อมั่นแบบอิงกลุ่ม วิธีแบบสอบซ้ำ หาได้จากได้สูตรที่ใช้ในการหาค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

3. สถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐาน

การทดสอบสมมติฐาน โดยใช้ค่าทางสถิติ t-test for Dependent Sample (ประคอง กรรณสูต , 2542)

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการเปรียบเทียบผลการเรียนรู้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ด้วยการจัดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ เรื่อง ทวีปเอเชีย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

กลุ่มตัวอย่าง	N	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
การทดสอบก่อนเรียน	20	30	12.01	1.64	25.54	0.05
การทดสอบหลังเรียน	20	30	26.10	1.71		

จากตารางตอนที่ 1 พบว่า คะแนนเฉลี่ยผลการเรียนรู้ในรายสังคมศึกษา เรื่อง ทวีปเอเชีย ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการทางภูมิศาสตร์ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีคะแนนหลังเรียน ($\bar{X} = 26.10$, S.D. = 1.71) สูงวก่าก่อนเรียน ($\bar{X} = 12.01$, S.D. = 1.64) ค่า t-test = 25.54 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.66

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนาความสามารถกระบวนการทางภูมิศาสตร์ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ เรื่อง ทวีปเอเชีย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ร าย ก า ร ประเมิน ความสามา ร ถ ท า ง ภูมิศาสตร์	ครั้งที่ประเมิน/แผนการจัดการเรียนรู้											
	ครั้งที่ 1			ครั้งที่ 2			ครั้งที่ 3			ครั้งที่ 4		
	แผนที่ 1 เรื่อง ลักษณะทางกายภาพของทวีปเอเชีย			แผนที่ 2 เรื่อง ลักษณะประชากรสังคมและวัฒนธรรมของทวีปเอเชีย			แผนที่ 3 เรื่อง ลักษณะทางเศรษฐกิจของทวีปเอเชีย			แผนที่ 4 เรื่องภูมิภาคต่าง ๆ ของทวีปเอเชีย		
	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
1. ความเข้าใจระบบธรรมชาติและมนุษย์	3.08	0.50	ปานกลาง	3.38	0.58	ปานกลาง	3.50	0.59	มาก	4.25	0.74	มาก
2. การใช้เหตุผลทางภูมิศาสตร์	3.08	0.58	ปานกลาง	3.33	0.56	ปานกลาง	3.54	0.72	มาก	4.50	0.51	มากที่สุด
3. การตัดสินใจอย่างเป็นระบบ	3.00	0.72	ปานกลาง	3.25	0.44	ปานกลาง	3.46	0.59	ปานกลาง	4.50	0.51	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยระดับความสามารถทางภูมิศาสตร์	3.05	0.59	ปานกลาง	3.39	0.53	ปานกลาง	3.58	0.58	มาก	4.53	0.51	มากที่สุด

จากตารางตอนที่ 2 พบว่า นักเรียนมีพัฒนาการความสามารถทั้ง 3 ด้าน โดยมีพัฒนาการความสามารถทางภูมิศาสตร์ ในครั้งที่ 1 อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.20$, S.D. = 0.59) ครั้งที่ 2 อยู่ในระดับมาก

($\bar{X} = 3.39$, S.D. = 0.53) ครั้งที่ 3 อยู่ในระดับมาก และครั้งที่ 4 อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 0.51) ซึ่งมีพัฒนาการสูงขึ้นจากปานกลาง ถึง มากที่สุด

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ เรื่อง ทวีปเอเชีย โดยการใช้แบบสอบถาม

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.45	0.10	มาก
2. ด้านเนื้อหา	4.35	0.19	มาก
3. ด้านสื่อการเรียนรู้	4.55	0.25	มากที่สุด
4. ด้านการวัดผลและประเมินผล	4.60	0.28	มากที่สุด
รวม	4.49	0.11	มาก

จากตารางตอนที่ 3 แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียน ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ เรื่อง ทวีปเอเชีย จำนวน 12 ข้อ ระดับความพึงพอใจและความคิดเห็นของนักเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.49$, S.D. = 0.11)

อภิปรายผล

ผลการพัฒนาทักษะทางภูมิศาสตร์ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ เรื่อง ทวีปเอเชีย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัย สรุปว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ มีส่วนช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ผ่านการตั้งคำถาม และค้นหาคำตอบด้วยตนเองจากเรื่องที่ศึกษา ผ่านการคิดอย่างเป็นระบบ อีกทั้งการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ ยังช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะต่าง ๆ ผ่านการจัดการเรียนรู้ เช่น การสังเกต การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์และการแปลความข้อมูลทางภูมิศาสตร์ การใช้เทคโนโลยี เป็นต้น ซึ่งภายหลังจากสิ้นสุดการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์แล้ว พบว่า ผลการเรียนรู้ของนักเรียนเพิ่มสูงขึ้น ดังนั้น การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ จึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ผู้สอนสามารถนำไปปรับใช้กับการเรียนการสอนในรายวิชาภูมิศาสตร์ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ และทักษะทางภูมิศาสตร์ ผ่านการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ Jantra ที่อธิบายไว้ว่า การรู้เรื่องภูมิศาสตร์ต้องอาศัยทักษะทางภูมิศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการ 5 ขั้นตอน คือ 1) การตั้งคำถามทางภูมิศาสตร์ (Asking geographic questions) เป็นการ

ตั้งคำถามเกี่ยวกับ “ที่ตั้ง” ว่าสิ่งนั้นอยู่ที่ไหน และทำไมจึงอยู่ที่นั่น เป็นการพัฒนาความสามารถในการตั้งคำถามในสิ่งที่ศึกษาหรือปัญหาที่สนใจด้วยตนเอง 2) การเก็บรวบรวมสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Acquiring geographic information) เป็นการรวบรวมและระบุที่ตั้งของสิ่งต่าง ๆ ด้วยระบบพิกัดทางภูมิศาสตร์ การสังเกตด้วยตา การเก็บข้อมูลจากภาคสนามหรือข้อมูลทางสถิติ 3) การจัดการหรือการนำเสนอสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Presenting geographic information) เป็นการแสดงข้อมูลด้วยแผนที่ ตาราง กราฟ โดยการเขียน หรือการนำเสนอปากเปล่า 4) การแปลความหมายสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Interpreting geographic information) จากข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และ 5) การพัฒนาและทดสอบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Developing and testing geographic information) เป็นการสรุปอ้างอิงจากข้อมูลทางภูมิศาสตร์ที่ศึกษา (Jantra, K, 2018) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ritthikraivorakul ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาความสามารถในการทำงานกลุ่ม เรื่อง ภูมิศาสตร์ทวีปยุโรปและแอฟริกา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเทคนิคการใช้แผนผังกราฟิก ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องภูมิศาสตร์ทวีปยุโรปและแอฟริกา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (Ritthikraivorakul, P, 2017) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chayana ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ เพื่อพัฒนาการรู้เรื่องภูมิศาสตร์และความคงทนในการเรียนรู้วิชาภูมิศาสตร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย : กรณีศึกษาโรงเรียนวัฒโนทัยพายัพ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการรู้เรื่องภูมิศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .01 มีความคงทนในการเรียนรู้อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ในภาพรวมระดับมาก เนื่องจากมีกิจกรรมการเรียนที่นักเรียนได้มีส่วนร่วมคิด รวบรวมเหตุผลและคำตอบด้วยตนเอง (Chaiyana, K, 2019)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์เป็นการจัดการเรียนรู้ที่สามารถทำควบคู่กับวิธีการสอนแบบกระบวนการทางภูมิศาสตร์ โดยผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ได้แก่ การตั้งคำถามเชิงภูมิศาสตร์ การรวบรวมข้อมูล การจัดการข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปเพื่อตอบคำถาม สำหรับการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ จะช่วยส่งเสริมให้

ผู้เรียนฝึกทักษะการตั้งคำถาม ตลอดจนการรวบรวม จัดการและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อสรุปคำตอบจากเรื่องที่ได้ศึกษา ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภูมิศาสตร์สูงขึ้น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ผู้สอน ควรกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ฝึกการตั้งคำถาม โดยในช่วงแรก ๆ นั้น ผู้เรียนอาจยังไม่ทราบว่าควรตั้งคำถามในลักษณะใด ควรให้ผู้สอนได้ร่วมตั้งคำถามไปพร้อม ๆ กันกับผู้เรียน และในครั้งถัดไป ผู้สอนจึงค่อยฝึกให้ผู้เรียนได้ตั้งคำถามจากเรื่องที่ศึกษาด้วยตนเอง โดยผู้สอนคอยช่วยให้คำแนะนำกับผู้เรียน

2. ผู้สอนควรให้ผู้เรียนได้ลงมือสืบค้นข้อมูลด้วยตนเองมากขึ้น จากนั้นนำมาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์แล้วสรุปเพื่อตอบคำถามนั้น โดยผู้สอนจะต้องกำหนดประเด็นในเรื่องที่จะให้ผู้เรียนศึกษาอย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้เรียนมีเป้าหมายและขอบเขตในการศึกษาอย่างถูกต้อง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการพัฒนาผลการเรียนรู้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ในระดับชั้นอื่น ๆ เพื่อศึกษาผลการวิจัยที่กลุ่มเป้าหมายต่างกัน

2. ควรมีการพัฒนาผลการเรียนรู้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ โดยใช้ทั้งแนวทางการพัฒนาความสามารถทางภูมิศาสตร์ กระบวนการทางภูมิศาสตร์ และทักษะทางภูมิศาสตร์ ควบคู่กันไปพร้อม ๆ กัน

3. ควรมีการพัฒนาผลการเรียนรู้กระบวนการทางภูมิศาสตร์โดยใช้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ ที่ยืดหยุ่นตามสภาพการเรียนการสอนปัจจุบัน เช่น ในรูปแบบออนไลน์ เพื่อศึกษาผลการวิจัยที่ได้ และนำผลที่ได้จากการวิจัยไปพัฒนาหรือต่อยอดเพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้กระบวนการทางภูมิศาสตร์ของผู้เรียนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2560)*. กรุงเทพมหานคร : ศุภสภา ลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางสาระภูมิศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560)*. เรียกใช้เมื่อ 8 กรกฎาคม 2566 จาก <https://shorturl.asia/sgtUR>.

- ทิตินา แคมมณี. (2561). *ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 22). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.
- ประคอง กรรณสุต. (2542). *สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2538). *การสร้างและพัฒนาแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์*. กรุงเทพมหานคร : สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2538). *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.
- วิภาพรรณ พินลา และวิภาดา พินลา. (2561). *การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถพล อนันตวรสกุล. (2561). *มโนทัศน์พื้นฐานในการสอนภูมิศาสตร์*. เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการ Geo literacy สำหรับครูสังคม จัดโดย คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ณ อาคารวิจัยและการศึกษาต่อเนื่อง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ชั้น 2: 21 เมษายน 2561.
- Chaiyana, K. (2019). The Development of The Instructional Model Using Geography Process to Develop Geography Literacy and Retention In Geography of upper Secondary Students: A Case Study in Wattanothaipayap School. *Journal of Education Research*, 15(1), 129-145. (In Thai)
- Jantra, K. (2018). *Geo-literacy: Learning for our planet Take lessons from the geography learning management experience in the classroom that enhance the Geo-literacy*. Bangkok, Thailand: Chulalongkorn University Printing House
- Ritthikraivorakul, P. (2017). The Development of Learning Achievement and Group Work Abilities on The Geography of Europe and Africa of Mathayomsuksa 2 Students Using Inquiry Based Learning and Graphic Organizer Technique. *Veridian E-Journal: Humanities, Social Sciences and Arts*. 10(2), 1379-1398. (In Thai)

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของตัวบ่งชี้โรงเรียนคุณภาพ
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1*

CONFIRMATORY FACTOR ANALYSIS OF SCHOOL'S QUALITY INDICATORS
UNDER THE NONG KHAI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

มนูญ ภูมิประสาท

Manoon Phumprasart

สิทธิชัย สอนสุภี

Sittichai Sornsuepee

มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย, ประเทศไทย.

Khon Kaen University Nong Khai Campus, Thailand

E-mail: manoon.ph@kkumail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของตัวบ่งชี้โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคายเขต 1 โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ได้มีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ในการกำหนดกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ และกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 20 คนต่อ 1 พารามิเตอร์ ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 320 คน แล้วดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตัวบ่งชี้โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ในภาพรวมพบว่า องค์ประกอบในรูปคะแนนมาตรฐานที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษามีค่า น้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากับ 0.90 รองลงมา ได้แก่ บรรยาการการเรียนรู้ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.88 ประสิทธิภาพการสอนของครู มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากับ 0.86 และองค์ประกอบในรูปคะแนนมาตรฐานที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ น้อยที่สุด ได้แก่ คุณภาพของนักเรียน มีค่าน้ำหนัก

* Received: 22 October 2024; Revised: 20 December 2024; Accepted: 25 December 2024

องค์ประกอบเท่ากับ 0.85 2. ผลการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลที่พัฒนาขึ้นจากพัฒนาขึ้นจากแนวคิดเชิงทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ อ้างอิงเอกสาร ตำรา บทความงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่านัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-value}$) = 0.09 (RMSEA) = 0.04 (SRMR) = 0.06 (CFI) = 0.98 TLI = 0.98 และองค์ประกอบหลักมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ สูงกว่าเกณฑ์ 0.70 ทุกองค์ประกอบ องค์ประกอบย่อยและตัวบ่งชี้มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงกว่าเกณฑ์ 0.30 ทุกองค์ประกอบและทุกตัวบ่งชี้

คำสำคัญ: ตัวบ่งชี้, โรงเรียนคุณภาพ, การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

Abstract

This research article aims to conduct a confirmatory factor analysis of the indicators for quality schools under the jurisdiction of the Nong Khai Primary Educational Service Area Office 1. The study employed a quantitative research methodology, with the target sample consisting of school administrators, teachers, and educational personnel from the same educational service area. A stratified random sampling technique was used to determine the sample group, with a ratio of 20 people per parameter, resulting in a total sample size of 320 participants. The data was then analyzed using a statistical software package.

The results of the research were found: 1. Results of confirmatory factor analysis of quality school indicators. Under the jurisdiction of the Nong Khai Primary Educational Service Area Office, Area 1, overall it was found that the component in the standard score that has the greatest weight is professional school administrators. The component weight value is equal to 0.90, followed by learning atmosphere. The component weight value is 0.88 for teachers' teaching efficiency. It has a component weight value of 0.86 and the component in the standard score that has the least component weight value is student quality. The component weight value is equal to 0.85. 2. Results of checking the consistency of the model developed from theoretical concepts with empirical data. Reference documents, textbooks, and related research articles. Then the components

and indicators were synthesized. It is consistent with empirical data. with a statistical significance (P-value) = 0.09 (RMSEA) = 0.04 (SRMR) = 0.06 (CFI) = 0.98 TLI = 0.98 and the main component has a component weight value higher than the criteria of 0.70 for every component. Subcomponents and indicators have element weight values higher than the threshold of 0.30 for every component and every indicator.

Keywords: indicator, quality schools, Confirmatory factor analysis

บทนำ

โรงเรียนถือเป็นองค์กรทางการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการพัฒนาคุณภาพนักเรียน กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายเพื่อขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษา โดยมีเป้าหมายหลักในการยกระดับคุณภาพการศึกษา และพัฒนาผู้เรียนให้มีความเป็นคนดี มีความสามารถ และสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ได้กำหนดจุดมุ่งหมายในการพัฒนาบุคคลให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ อาทิ ทักษะการอ่านออกเขียนได้ ทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการคิดเชิงสร้างสรรค์ รวมถึงทักษะในการทำงานและความรู้รอบตัว นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้เหมาะสมตามช่วงวัย มีสุขภาวะที่ดี พร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกที่ดีต่อสังคม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564) ปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนความสำเร็จในการพัฒนาบุคคลคือการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้มีความเป็นเลิศ โดยการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรอย่างมีมาตรฐาน พร้อมทั้งมีแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม สื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ รวมถึงการนำนวัตกรรมใหม่ๆ เข้ามาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ (ธีรศักดิ์ อุปไมยอริชัย, 2560)

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคนไทยและการศึกษาไทยให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานระดับสากล โดยมีจุดหมายสำคัญคือ “มีความรู้อันเป็นสากลและมีความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยีและมีทักษะชีวิต มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” จากทิศทางการพัฒนาประเทศ ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน โดยการริเริ่มโครงการโรงเรียนคุณภาพ และผลักดันให้โรงเรียนที่มีความพร้อมและศักยภาพ มีระบบการพัฒนาผู้เรียน แหล่งเรียนรู้สภาพแวดล้อม หลักสูตร

และการจัดการเรียนรู้ที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง คุณลักษณะที่จะแสดงว่าโรงเรียนได้พัฒนาสู่โรงเรียนคุณภาพ คือ การบริหารจัดการโรงเรียนด้วยระบบคุณภาพ ได้รับการยอมรับว่าเป็นระบบที่จะพัฒนาให้มีผลดำเนินการที่เป็นเลิศ ซึ่งเป็นความท้าทายของโรงเรียนที่จะบริหารจัดการไปสู่เป้าหมายดังกล่าวได้ และมีโรงเรียนจำนวนน้อยที่ประสบความสำเร็จ (อภิชัย ท่ามาน, 2561)

โรงเรียนคุณภาพ หมายถึง การพัฒนาโรงเรียนให้มีศักยภาพและความพร้อมในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นต้นแบบที่เป็นรูปธรรมและสามารถเป็นแบบอย่างให้กับโรงเรียนอื่นได้ ความสำเร็จในการพัฒนาโรงเรียนคุณภาพมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาวิกฤตทางการศึกษา ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้มุ่งมั่นพัฒนาให้โรงเรียนมีคุณภาพและดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ นับเป็นการส่งเสริมคุณภาพของระบบการศึกษาโดยรวม

นักวิจัยหลายท่านได้ทำการศึกษากลยุทธ์ในการบริหารโรงเรียนคุณภาพ เช่น ถวิล อรัญเวศ ได้เสนอว่าหลักการสำคัญในการบริหารจัดการคือ การมีส่วนร่วมในการวางแผนกลยุทธ์ การวัดผล การวิเคราะห์ และการปรับปรุงผลการดำเนินงาน (ถวิล อรัญเวศ, 2560) ขณะที่มยุรี แพร์หลาย ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยพบว่าผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์และภาวะผู้นำทางวิชาการ สามารถนำกลยุทธ์มาปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการรับฟังความคิดเห็นจากนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการบริหาร (มยุรี แพร์หลาย, 2554)

จากผลการวิจัยดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า การบริหารที่ดีคือปัจจัยสำคัญในการพัฒนาโรงเรียนคุณภาพ โดยการบริหารองค์กรต้องสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก องค์กรที่มีคุณภาพจะต้องให้ความสำคัญกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ โดยเน้นว่าบุคคลในองค์กรคือหัวใจสำคัญในการสร้างความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม และการทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการพัฒนาระบบประเมินผลที่เป็นธรรม (วีรศักดิ์ ตะหนอง, 2562)

การศึกษาเพิ่มเติมพบว่า โรงเรียนคุณภาพเป็นเป้าหมายสำคัญในการยกระดับศักยภาพของสถานศึกษา โดยโรงเรียนที่มีคุณภาพจะเป็นที่เชื่อมั่นของประชาชนว่าสามารถให้การศึกษแก่ผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ โรงเรียนคุณภาพต้องเน้นการพัฒนาและยกระดับในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นคุณภาพผู้เรียน คุณภาพการสอน คุณภาพการบริหารจัดการ รวมถึงการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ (อัมพร พินะสา, 2565)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 มีภารกิจหลักในการจัดการและส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนในสังกัด เพื่อจะช่วยเหลือแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของนักเรียนในท้องถิ่นชนบท ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเอกชน บ้าน วัด รัฐ โรงเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการขับเคลื่อนโครงการโรงเรียนคุณภาพประจำตำบล โดยคัดเลือก โรงเรียนระดับประถมศึกษาที่มีคุณสมบัติตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด คือ เป็นโรงเรียนในสังกัดที่มีความพร้อมเข้าร่วมการพัฒนา ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน การคมนาคมและการสื่อสารสะดวก มีพื้นที่เพียงพอต่อการจัดการเรียนรู้และกิจกรรม ที่สามารถรองรับการเพิ่มจำนวนนักเรียนได้ในอนาคต (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1, 2562)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบเชิงยืนยันตัวบ่งชี้โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 โดยการศึกษาค้นคว้าจากทฤษฎีไปสู่การสร้างโมเดลการวัดที่สามารถตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลการวัดที่พัฒนาขึ้นจากแนวคิดเชิงทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศประกอบการวางแผนพัฒนาโรงเรียน และการส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ห้องค์ประกอบเชิงยืนยันของตัวบ่งชี้โรงเรียนคุณภาพ และทดสอบความสอดคล้องของตัวบ่งชี้โรงเรียนคุณภาพ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 กับข้อมูลเชิงประจักษ์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 จำนวน 1,625 คน

กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ กำหนดขึ้นจากประชากรที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้เกณฑ์สำหรับกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างเป็นฟังก์ชันของจำนวนพารามิเตอร์หรือตัวแปรในการ

วิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) กล่าวถึงกลุ่มตัวอย่างในหัวข้อการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ไว้ว่า กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง 20 คนต่อ 1 พารามิเตอร์ (Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J. and Anderson, R.E, 2010) ซึ่งมีทั้งหมด 16 พารามิเตอร์ ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 320 คน

2. วิธีการและขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย พัฒนารอบแนวคิดเบื้องต้นในการวิจัยโดยการกำหนดองค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อย และตัวบ่งชี้ มีวิธีดำเนินการ ดังต่อไปนี้ 1) ศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนคุณภาพ จากตำรา เอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในการกำหนดนิยามพัฒนาตัวบ่งชี้ 2) ศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนคุณภาพ จากตำรา เอกสารวิชาการ บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย 3) สร้างกรอบแนวคิดเบื้องต้นในการวิจัยเกี่ยวกับตัวโรงเรียนคุณภาพ 4) จัดทำร่างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ 5) การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) เป็นการทดสอบความสอดคล้องของโมเดลโครงสร้างองค์ประกอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการกำหนดน้ำหนักของตัวแปรย่อยที่ใช้ในการสร้างตัวบ่งชี้ การวิเคราะห์นี้ดำเนินการผ่านโปรแกรม M-plus เวอร์ชัน 6.0 เพื่อหาน้ำหนักของตัวแปรย่อยและตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลการวิจัยที่สร้างขึ้นตามทฤษฎี โดยผู้วิจัยทำการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองกับข้อมูลเชิงประจักษ์ 6) ทำการตรวจสอบความกลมกลืนของโมเดลการวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ หากผลการวิเคราะห์ครั้งแรกไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด จะต้องปรับโมเดลเพื่อให้เป็นไปตามเกณฑ์ โดยใช้ค่าสถิติต่าง ๆ เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดล ผู้วิจัยใช้ค่าสถิติที่จะตรวจสอบ ดังนี้

ตารางสรุปเกณฑ์ที่ใช้ในการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืน

ดัชนีที่ใช้วัดความสอดคล้อง	เกณฑ์ที่ใช้พิจารณา
1. ค่าไค-สแควร์ (χ^2)	ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.05$)
2. ค่าไค-สแควร์ต่อองศาอิสระ (χ^2/df)	มีค่าน้อยกว่า 2 แสดงว่าสอดคล้องกลมกลืนดี
	มีค่าน้อยกว่า 0.05 แสดงว่าสอดคล้องกลมกลืนดี

3. ค่าความคาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ Root Mean Square Error of Approximation: RMSEA)	มีค่าตั้งแต่ 0.05-0.08 แสดงว่าสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลพอใช้ได้
4. ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนเปรียบเทียบ (Comparative Fit Index: CFI)	มีค่ามากกว่า 0.95 แสดงว่าสอดคล้องกลมกลืนดี มีค่าตั้งแต่ 0.90-0.95 แสดงว่าสอดคล้องกลมกลืนพอใช้ได้
5. ค่าดัชนีตรวจสอบความกลมกลืน (Trucker-Lewis Index :TLI)	มีค่าตั้งแต่ 0.95 ขึ้นไป แสดงว่าสอดคล้องกลมกลืนดี มีค่าตั้งแต่ 0.90-0.95 แสดงว่าสอดคล้องกลมกลืนพอใช้ได้
6. ค่าดัชนีรากที่สองกำลังสองเฉลี่ย (SRMR)	มีค่าน้อยกว่าหรือเท่ากับ 0.08 แสดงว่าสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลการวิจัย

ตัวบ่งชี้โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันขององค์ประกอบหลักโรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1

องค์ประกอบ	น้ำหนักองค์ประกอบ			ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2)
	β	S.E.	t	
1. ผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพ	0.909	0.052	17.436	0.827
1.1 วิสัยทัศน์	0.857	0.044	19.352	0.734
1.2 กลยุทธ์	0.671	0.065	10.368	0.450
1.3 บริหารการเปลี่ยนแปลง	0.686	0.062	11.078	0.471
2. ประสิทธิภาพการสอนของครู	0.869	0.047	18.331	0.754

2.1 การใส่ใจในการสอน	0.611	0.079	7.737	0.374
2.2 การใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย	0.659	0.074	8.904	0.434
2.3 ส่งเสริมให้นักเรียนประสบความสำเร็จ	0.802	0.056	14.255	0.644
3. คุณภาพของนักเรียน	0.851	0.053	16.053	0.723
3.1 ทักษะชีวิต	0.717	0.059	12.133	0.514
3.2 คิดอย่างเป็นระบบ	0.778	0.057	13.628	0.605
3.3 คุณธรรม จริยธรรม	0.771	0.058	13.241	0.594
4. บรรยากาศการเรียนรู้	0.888	0.048	18.454	0.789
4.1 สร้างบรรยากาศในชั้นเรียน	0.962	0.062	15.456	0.925
4.2 สร้างสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย	0.747	0.048	15.497	0.558
4.3 พัฒนาโครงสร้างทางเทคโนโลยี	0.949	0.008	114.88	0.900

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของตัวบ่งชี้โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 พบว่า มีองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ตัวบ่งชี้ 12 ตัว โดยเรียงลำดับจากค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (factor loading) จากมากที่สุด โดยมีตัวบ่งชี้แต่ละด้าน ดังนี้ 1) ด้านผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพ มีตัวบ่งชี้โรงเรียนคุณภาพ 3 ตัว โดยเรียงลำดับจากค่าน้ำหนักองค์ประกอบของมากที่สุด ได้แก่ วิสัยทัศน์ บริหารการเปลี่ยนแปลง กลยุทธ์ 2) ด้านบรรยากาศการเรียนรู้ มีตัวบ่งชี้โรงเรียนคุณภาพ 3 ตัว โดยเรียงลำดับจากค่าน้ำหนักองค์ประกอบของมากที่สุด ได้แก่ การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน การพัฒนาโครงสร้างทางเทคโนโลยี การสร้างสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย 3) ด้านประสิทธิภาพการสอนของครู มีตัวบ่งชี้โรงเรียนคุณภาพ 3 ตัว โดยเรียงลำดับจากค่าน้ำหนักองค์ประกอบของมากที่สุด ได้แก่ การส่งเสริมให้นักเรียนประสบความสำเร็จ การใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย การใส่ใจในการสอน 4) ด้านคุณภาพของนักเรียน มีตัวบ่งชี้โรงเรียนคุณภาพ 3 ตัว โดยเรียงลำดับจากค่าน้ำหนักองค์ประกอบของมากที่สุด ได้แก่ การคิดอย่างเป็นระบบ คุณธรรมจริยธรรม ทักษะชีวิต

ทดสอบความสอดคล้องของโมเดลการวัดโรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1

ตารางที่ 2 ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของตัวบ่งชี้โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1

ค่าดัชนีความกลมกลืน	เกณฑ์	ผลการวิเคราะห์	ผลการพิจารณา
$\chi^2 - \text{Test}$	ไม่มีนัยสำคัญ $P > 0.05$	P-Value = 0.09	ผ่าน
RMSEA	≤ 0.05	0.04	ผ่าน
SRMR	≤ 0.08	0.06	ผ่าน
CFI	≥ 0.95	0.98	ผ่าน
TLI	≥ 0.95	0.98	ผ่าน

ผลการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยมีค่านัยสำคัญทางสถิติ (P-value) = 0.09 (RMSEA) = 0.04 (SRMR) = 0.06 (CFI) = 0.98 TLI = 0.98 และ องค์ประกอบหลักมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงกว่าเกณฑ์ 0.70 ทุกองค์ประกอบองค์ประกอบย่อยและตัวบ่งชี้มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงกว่าเกณฑ์ 0.30 ทุกองค์ประกอบและทุกตัวบ่งชี้ จากตารางค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืน พบว่า ค่าดัชนีกลมกลืนของตัวบ่งชี้โรงเรียนคุณภาพของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยค่า (P-Value) = 0.09 แสดงว่าค่าไคร้สแคว์ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ค่า (RMSEA) = 0.04 ค่า (SRMR) = 0.06 ค่า (CFI) = 0.98 ค่า (TLI) = 0.98 แสดงว่าโมเดลการวิจัยมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผลการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลมาคัดเลือกตัวบ่งชี้ที่แสดงว่ามีค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างหรือค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (factor loading) ตามเกณฑ์ดังนี้ 1) เท่ากับหรือมากกว่า 0.7 สำหรับองค์ประกอบหลัก และ 2) เท่ากับหรือมากกว่า 0.30 สำหรับองค์ประกอบย่อยและตัวบ่งชี้

อภิปรายผล

ผลการทดสอบความสอดคล้องของโมเดลการวัดตัวบ่งชี้โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 กับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่า มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนี้ 1) ผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพ พบว่า ตัวบ่งชี้ที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงที่สุด ได้แก่ วิสัยทัศน์ ทั้งนี้ ตัวชี้วัดโรงเรียนคุณภาพนั้นผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน ได้แก่ การวางแผนและการตั้งเป้าหมายในอนาคต นำไปสู่การปฏิบัติจริง โดยกำหนดเป้าหมายแผนและกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้

และเพื่อให้วิสัยทัศน์ที่สร้างขึ้นบรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องมีการตรวจสอบติดตาม และประเมินผลร่วมกัน สอดคล้องกับสมิต อวสุวรรณ์ ที่กล่าวว่า การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์เป็นการแสดงออกของผู้บริหารถึงการนำวิสัยทัศน์ที่สร้างขึ้นไปสู่การปฏิบัติจริง โดยกำหนดเป้าหมาย แผนและกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในองค์กร เพื่อให้วิสัยทัศน์ที่สร้างขึ้นบรรลุผลสำเร็จ และต้องมีการตรวจสอบติดตามผล ตัวบ่งชี้การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ ประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมาย แผน และกิจกรรม การมีส่วนร่วม และการตรวจสอบและติดตาม (สมิต อวสุวรรณ์, 2556) และสอดคล้องกับนิญชล ลั่นเหลือ ได้อธิบายว่า การมีวิสัยทัศน์ หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาที่แสดงออกถึงการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์สภาพการณ์ทั้งภายในและภายนอกองค์กร โดยการกำหนดทิศทางและเป้าหมายเพื่อสร้างอนาคตผ่านวิสัยทัศน์ของโรงเรียน มองปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กรว่าเป็นสิ่งท้าทาย กระตุ้นให้เกิดการคิดสร้างสรรค์ และคิดนอกกรอบในการทำงานและสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนการคิดสร้างสรรค์ 2) ประสิทธิภาพการสอนของครู พบว่า ตัวบ่งชี้ที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงที่สุด ได้แก่ ส่งเสริมให้นักเรียนประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ การพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนคุณภาพ ตัวชี้วัดสำคัญคือการประสบความสำเร็จของนักเรียน โดยครูต้องวางแผนปรับการจัดการเรียนการสอนทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อให้ นักเรียนเข้าใจ และสอดคล้องกับเนื้อหาเดิม รวมทั้งการส่งเสริมให้เกิดพัฒนาการในการเรียนอย่างต่อเนื่อง จนบรรลุจุดประสงค์ที่คาดหวัง โดยการกำหนดเนื้อหาหน่วยการเรียนรู้หรือแผนการเรียนการสอน ที่สอดคล้องกับลำดับขั้นการเรียนการสอน การให้คำตอบที่ถูกต้องแก่นักเรียนที่ตอบถูกบางส่วน ตอบถูกแต่ไม่แน่ใจ และตอบไม่ถูกในทันทีทันใด การจัดเนื้อหาการเรียนการสอนเป็นส่วน ๆ ให้เหมาะสมกับความสามารถของนักเรียนเป็นรายบุคคล การปรับเนื้อหาใหม่ให้น้อยลงและง่ายต่อความเข้าใจ (นิญชล ลั่นเหลือ, 2554) สอดคล้องกับปริศนา กล้าหาญ กล่าวถึง การส่งเสริมให้นักเรียนประสบความสำเร็จ เป็นการที่ครูมีการกำหนดหน่วยการเรียนรู้และการเรียนการสอนตามลำดับความยากง่าย มีการออกแบบแผนการจัดการเรียนการสอนที่ง่ายต่อการเข้าใจของนักเรียน มีการพัฒนานักเรียนให้มีความรู้ความเข้าใจ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ (ปริศนา กล้าหาญ, 2559) และสอดคล้องกับเนื้อหาเดิม และกำหนดเนื้อหาหน่วยการเรียนรู้หรือแผนการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับลำดับขั้นการเรียนการสอน 3) คุณภาพของนักเรียน พบว่า ตัวบ่งชี้ที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงที่สุด ได้แก่ คิดเชิงระบบ ทั้งนี้ โรงเรียนคุณภาพ นักเรียนต้องมีความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ คิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง ตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างมีสติ สมเหตุผล และนำเสนอวิธีคิดพร้อมวิธีแก้ปัญหาด้วยภาษา

หรือวิธีการของตนเอง สร้างแบบจำลองของระบบที่มีการคิดวิเคราะห์ เพื่อช่วยให้เกิดการข้อมูลจากนามธรรมเป็นรูปธรรม สามารถจับต้อง และจินตนาการได้ง่ายขึ้น สอดคล้องกับรักชนก โสอินทร์ กล่าวว่า การคิดเชิงระบบ หมายถึง กระบวนการคิดในเชิงองค์รวมหรือภาพรวมที่เห็นถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ สามารถจัดลำดับความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ได้ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์ปัญหา การระบุสาเหตุของปัญหา การกำหนดวิธีการแก้ไขปัญหา และการทดลองดำเนินการแก้ปัญหา (รักชนก โสอินทร์, 2562) และสอดคล้องกับอาทิตยา ศักดิ์จันทร์, นัฏจรี เจริญสุข และสมคิด นาคขวัญ กล่าวถึง การคิดอย่างเป็นระบบ ว่า เป็นการคิดในรูปแบบเชิงบูรณาการหรือการมองปัญหาแบบองค์รวม โดยเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ กับปัจจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้มุมมองและความเป็นไปได้ใหม่ และการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ต้องมองถึงภาพรวมของปัญหาและบริบทของสภาพแวดล้อมของปัญหานั้น (อาทิตยา ศักดิ์จันทร์ นัฏจรี เจริญสุข และสมคิด นาคขวัญ, 2560) 4) บรรยายการเรียนรู้ มีบทบาทสำคัญในการสร้างโรงเรียนคุณภาพ โดยตัวบ่งชี้ที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดคือการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนที่มีคุณภาพ ซึ่งผู้บริหารและครูมีหน้าที่สำคัญในการส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาทักษะของผู้เรียน บรรยายการเรียนรู้ที่ดีควรประกอบด้วยทั้งบรรยากาศทางกายภาพ เช่น ห้องเรียนที่สะดวกสบาย อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม และบรรยากาศทางจิตวิทยา ซึ่งรวมถึงการส่งเสริมความรู้สึกรักใคร่และพฤติกรรมของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพสูงสุด สอดคล้องกับพิมพาพัญ ทองกิ่ง ได้กล่าวถึงการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ โดยเน้นให้ครูปรับบทบาทเป็นผู้แนะนำหรือผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถค้นพบความรู้ได้ด้วยตนเอง ภายใต้แนวคิด “สอนให้น้อย เรียนรู้ให้มาก” (Teach Less, Learn More) ครูต้องจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยการออกแบบกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง พร้อมทั้งมีการใช้สื่อการสอนที่ทันสมัยและเหมาะสมกับบทเรียน (พิมพาพัญ ทองกิ่ง, 2563) และสอดคล้องกับดอกกรั๊ก แสนผล ได้เสริมว่า การสร้างบรรยากาศที่ดีในชั้นเรียนต้องคำนึงถึงการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น ห้องเรียนควรมีอากาศถ่ายเท แสงสว่างเพียงพอ และแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัยผู้เรียน นอกจากนี้ครูควรนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน รวมถึงการจัดทำข้อมูลสารสนเทศนักเรียนรายบุคคลเพื่อให้การสอนสอดคล้องกับความต้องการเฉพาะของแต่ละคน ครูควรพัฒนาตนเองผ่านการฝึกอบรม เข้าร่วมสัมมนาและประชุม แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับครูคนอื่น รวมถึงการประเมินตนเองจากการปฏิบัติงาน การศึกษาดูงาน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มครู เพื่อพัฒนาบรรยากาศการเรียนรู้ให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น (ดอกกรั๊ก แสนผล, 2560)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของตัวบ่งชี้โรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 สรุปได้ว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาหรือคุณภาพผู้เรียนให้ได้ตามเกณฑ์หรือมาตรฐานของโรงเรียนคุณภาพ สิ่งที่ต้องให้ความสำคัญที่สุด คือ ต้องเป็นผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพ ซึ่งต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ สามารถบริหารความเปลี่ยนแปลง และเป็นผู้กำหนดกลยุทธ์ของสถานศึกษาได้ และสถานศึกษาต้องจัดบรรยากาศการเรียนรู้ ให้กระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยจัดสภาพบรรยากาศในห้องเรียน พัฒนาโครงสร้างทางเทคโนโลยีและมีความปลอดภัย ถัดมาคือประสิทธิภาพการสอนของครู โดยครูต้องส่งเสริมให้นักเรียนประสบความสำเร็จ ผ่านการใช้กระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายและดูแลใส่ใจนักเรียน และท้ายที่สุดจะส่งผลถึง คุณภาพของนักเรียน คือนักเรียนต้องสามารถคิดอย่างเป็นระบบ มีทักษะในการใช้ชีวิต และ เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบหลักมีความสำคัญ สามารถใช้เป็นแนวทางการพัฒนาโรงเรียนคุณภาพต่อไป จากผลการวิจัยดังกล่าวผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ ดังนี้ 1) ผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพ ด้านวิสัยทัศน์ ผู้บริหารสร้างมาตรฐานเกณฑ์การวัดและประเมินผลการปฏิบัติงานได้สอดคล้องกับเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ และถ่ายทอดวิสัยทัศน์ของโรงเรียนคุณภาพ ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนรับรู้และเข้าใจ 2) ประสิทธิภาพการสอนของครู ด้านส่งเสริมให้นักเรียนประสบความสำเร็จ ครูเสริมสร้างบรรยากาศแห่งความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน พัฒนานักเรียนให้มีความรู้ความเข้าใจเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ 3) คุณภาพของนักเรียน ด้านคิดอย่างเป็นระบบ นักเรียนวางแผนทางความคิดเชื่อมโยงงานเป็นระบบ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดแก้ปัญหา 4) บรรยากาศการเรียนรู้ ด้านสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน ครูออกแบบหน่วยการเรียนรู้ บูรณาการนวัตกรรมและสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ และ สร้างบรรยากาศในชั้นเรียนให้มีความสุข ผ่อนคลาย เหมาะสมกับการเรียนรู้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการวิจัยและพัฒนา เกี่ยวกับโรงเรียนคุณภาพเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารและนวัตกรรมการศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้และต้นแบบต่อไป

2.2 ควรทำการวิจัยเชิงนโยบายเพื่อสร้างทิศทางและชี้แนะเรื่องโรงเรียนคุณภาพเป็นแหล่งอ้างอิงทั้งในระดับชาติและสากลต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551*. กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ดอกรัก แสนผล. (2560). การพัฒนาแนวทางเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการชั้นเรียน สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา อุตรธานี เขต 4. ใน *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ถวิล อรัญเวศ. (2560). *ผู้บริหารกับการครองตน ครองคน และครองงาน. สุดยอดนักบริหาร*. นครราชสีมา : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 4.
- ธีรศักดิ์ อุปไมยอริชัย. (2560). *พื้นฐานการจัดการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิกัญชล ลั่นเหลือ. (2554). โมเดลสมการโครงสร้างภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปริศนา กล้าหาญ. (2559). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการสอนของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สระบุรี เขต 2. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- พิมพ์พัญญ ทองกิ่ง. (2563). บทบาทครูกับการจัดบรรยากาศชั้นเรียนเชิงบวกในศตวรรษที่ 21. *ศึกษาศาสตร์วารสาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 4(1), 50-59.
- มยุรี แพร์หลาย. (2554). การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา ภาควิชานโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- รักชนก โสอินทร์. (2562). การพัฒนาการคิดเชิงระบบโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน รายวิชาสังคมศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนที่ปราษฎร์พิทยา อำเภอ เกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี. ใน *วิทยานิพนธ์หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา หลักสูตรและการสอน*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- วีรศักดิ์ ตะหนอง. (2562). กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนคุณภาพ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 6(9), 4536-4538.
- สมิต อวบสุวรรณ. (2556). ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบร่วมพลังของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1. (2562). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562*. หนองคาย : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). *สพฐ. วิถีใหม่ วิถีคุณภาพ*. เรียกใช้เมื่อ 20 ตุลาคม 2565 จาก <https://www.obec.go.th/wp-content/uploads/2020/10/สพฐ-วิถีใหม่-วิถีคุณภาพ.pdf>.
- อภิชัย ท่ามาน. (2561). *รูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณภาพสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา หนองคาย เขต 1*. นครปฐม: สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา.
- อัมพร พินะสา. (2565). *สพฐ. วิถีใหม่ วิถีคุณภาพ*. เรียกใช้เมื่อ 20 ตุลาคม 2565 จาก <https://www.obec.go.th/wp-content/uploads/2020/10/สพฐ-วิถีใหม่-วิถีคุณภาพ.pdf>.
- อาทิตยา ศักดิ์จันทร์ นัฏจรี เจริญสุข และสมคิด นาคขำ. (2560). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง การส่งเสริม กระบวนการคิดเชิงระบบกับความสำเร็จ ในการบริหารงานวิชาการของ สถานศึกษา ตามความคิดเห็นของครู สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11 ในจังหวัดชุมพร. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์*, 16(1), 15-24.
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J. and Anderson, R.E. (2010). *Multivariate Data Analysis*. 7th Edition. New York: Pearson.

ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผล
ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1*

SCHOOL ADMINISTRATOR'S CHARRISMATIC LEADERSHIP ADFECTING
SCHOOL'S EFFECTIVENESS UNDER UDONTHANI PRIMARY EDUCATIONAL
SERVICE AREA OFFICE 1

ภูเบศร์ ชื่นชม

Phubet Chuenchom

เสาวณี สิริสุขศิลป์

Saowanee Sirisooksilp

ปารย์พิชชา ก้านจักร

Parnpitcha Kanjug

มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ประเทศไทย.

Khon Kaen University, Thailand.

E-mail: phubetchuenchom@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงศรัทธาของผู้บริหารสถานศึกษาและระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงศรัทธาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 และ 3) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงศรัทธาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารและครู จำนวน 123 โรงเรียน โรงเรียนละ 3 คน รวม 369 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล คือ แบบสอบถาม แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ค่าความเชื่อมั่นแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.95 สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับภาวะผู้นำเชิงศรัทธาของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก และระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากเช่นกัน 2) ความสัมพันธ์

* Received: 8 August 2024; Revised: 20 December 2024; Accepted: 25 December 2024

ระหว่างภาวะผู้นำเชิงศรัทธาของโรงเรียนที่มีส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลของสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 และภาวะผู้นำเชิงศรัทธาของโรงเรียนทุกด้าน มีความสัมพันธ์กับปัจจัยรายด้านอยู่ในระดับสูง 3) ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาของโรงเรียนที่มีส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา ร้อยละ 38.50 ตัวแปรพยากรณ์ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา 3 ตัวแปร ได้แก่ 1. ด้านเป็นแรงบันดาลใจ 2. ด้านความสามารถในการตัดสินใจ 3. ด้านความมั่นใจในตัวเอง โดยสามารถเขียนสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ และสมการในรูปคะแนนมาตรฐาน ได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{Y} = 1.703 + .226 (X_4) + .215 (X_3) + .161 (X_5)$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$\hat{Z} = .317 (X_4) + .296 (X_3) + .228 (X_5)$$

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาของโรงเรียน, ประสิทธิผลของสถานศึกษา

Abstract

The objective of this research is to 1) to study the level of school administrator's charismatic leadership affecting school's effectiveness Under Udon Thani Primary Educational Service Area Office 1 2) to study the relationship between charismatic leadership and the effectiveness of educational institutions Under Udon Thani Primary Educational Service Area Office 1 and 3) to study of leadership with faith and charisma that affects the effectiveness of educational institutions Under Udon Thani Primary Educational Service Area Office 1 Sample group Including administrators and teachers of 123 schools, 3 people per school, totaling 369 people the tool used to collect data was a questionnaire with a 5-level rating scale. The reliability of the entire questionnaire was 0.95 Statistics used to analyze the data included the mean and standard deviation.

The research results found that 1) Level of leadership based on faith and charisma of educational institution administrators Overall it is at a high level. and the level of effectiveness of educational institutions Overall is at a high level as well. 2) The relationship between leadership with faith and charisma that affects the effectiveness of

educational institutions Overall, there is a positive relationship with the effectiveness of educational institutions. Statistically significant at .01 and leadership based on faith and charisma in every aspect. It has a high relationship with each factor. and 3) Leadership with faith and charisma affects the effectiveness of educational institutions by 38.50 percent. There are 3 variables that predict the effectiveness of educational institutions: 1. Inspirational aspect 2. Decision-making ability 3. Self-confidence. The prediction equation can be written in Unstandardized Score and Standardized Score form as follows.

Prediction equation in raw score form

$$\hat{Y} = 1.703 + .226 (X_4) + .215 (X_3) + .161 (X_5)$$

Prediction equation in standard score form

$$\hat{Z} = .317 (X_4) + .296 (X_3) + .228 (X_5)$$

Keywords: Charismatic faith leadership, educational institution effectiveness.

บทนำ

การบริหารจัดการสถานศึกษา เป็นบทบาทสำคัญของผู้นำในองค์กรที่แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมทางการบริหารของผู้บริหารกับภาวะผู้นำองค์กรในการชี้นำผู้ตามให้สามารถปรับเปลี่ยนเจตคติเพื่อให้บรรลุตามทิศทางที่กำหนด โดยให้ความสำคัญในการส่งเสริมทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมของการจัดการศึกษา การสร้างโอกาสในการเข้าถึงบริการการศึกษาที่มีคุณภาพ มีมาตรฐาน ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทางการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561)

ความเปลี่ยนแปลงของกระแสแห่งความเป็นโลกาภิวัตน์ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี วัฒนธรรมและการศึกษา เป็นปัจจัยที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประสิทธิภาพของผู้นำ รวมทั้งการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์และค่านิยม (วรวิทย์ จินดาพล, 2559) โดยบทบาทและทักษะในการบริหารองค์กร จะสอดคล้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กับพฤติกรรมของผู้บริหารองค์กรที่มีคุณลักษณะภาวะผู้นำองค์กร จึงจะส่งผลต่อการบริหารจัดการองค์กรการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ตรงกับแนวคิดของรัตติกรณ์ จงวิศาล กล่าวถึงการ

บริหารสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จของผู้นำ ในการกำหนดวิสัยทัศน์ ทิศทาง และกระบวนการบริหาร การพัฒนา และปรับปรุงวิธีการบริหารงานด้านต่าง ๆ เพื่อนำพาสถานศึกษาสู่ความก้าวหน้าที่มีคุณภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อสถานศึกษา บุคลากรและผู้เรียนเป็นสำคัญ (รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2556)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 มีวิสัยทัศน์ที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ พัฒนาระบบบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เพิ่มทักษะและค่านิยมของบุคลากรภายใต้ความร่วมมือของทุกภาคส่วนสู่มาตรฐานระดับสากล และมีนโยบายเพื่อพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีสมรรถนะทางวิชาชีพ มีศักยภาพคุณธรรมจริยธรรม (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1, 2566) ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้องค์การมีประสิทธิภาพ (Ivancevich, J. M., Konopaske, R., and Matteson, M. T., 2008) ดังนั้น การแสวงหารูปแบบภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา จึงเป็นสิ่งจำเป็นอีกประการหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา จะสามารถนำพาองค์กรให้มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันที่จะปฏิบัติงานเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ร่วมกันได้

จากความสำคัญข้างต้น จะเห็นได้ว่าภาวะผู้นำเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับผู้บริหาร ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาารมีที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา เนื่องจากจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในยุคปัจจุบัน และสอดคล้องกับการประเมินและพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาและครู ส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ และเสริมศักยภาพการแข่งขันของการศึกษาไทยในระดับสากล ตลอดจนนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดและการกำหนดนโยบายการบริหาร ส่งเสริมและพัฒนางานในสถานศึกษา ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล พร้อมทั้งปรับปรุงการบริหารสถานศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสถานศึกษา ชุมชนและผู้เรียน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาารมีของผู้บริหารสถานศึกษาและระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาารมีกับความมีประสิทธิภาพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1

3. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1

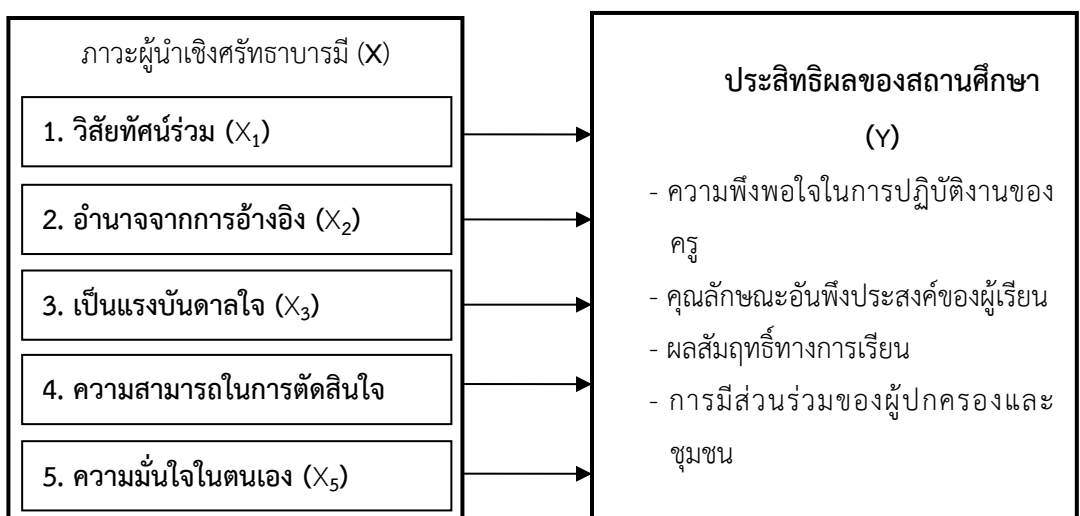
วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 ปีการศึกษา 2566 ประกอบด้วย ผู้บริหาร จำนวน 177 คน และครู จำนวน 2,146 คน รวมทั้งสิ้น 2,323 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 177 โรงเรียน โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) ด้วยวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามขนาดของโรงเรียน โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie, R. V., & Morgan, D.W, 1970) ทำการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ตามสัดส่วนของขนาดโรงเรียนอีกครั้ง ได้จำนวน 123 โรงเรียน ผู้ตอบแบบสอบถามโรงเรียนละ 3 คน ประกอบด้วย ผู้บริหาร หัวหน้างานบริหารวิชาการและครู รวมทั้งสิ้น 369 คน

1.3 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีและองค์ประกอบของประสิทธิผลของสถานศึกษา ดังแสดงกรอบแนวคิดการวิจัยได้ในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามระดับภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาร์มีของผู้บริหารสถานศึกษาและระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ตอนที่ 2 ข้อคำถามความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาร์มีของผู้บริหารสถานศึกษา ตอนที่ 3 ข้อคำถามระดับประสิทธิผลที่ส่งผลต่อสถานศึกษา มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแบบของลิเคิร์ท (Likert, Rensis, 1967)

3. การสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ

ขั้นตอนการสร้าง 1) ศึกษาหลักการ แนวคิด และวิธีการสร้างแบบสอบถาม แบบมาตราส่วนประมาณค่า 2) วิเคราะห์พฤติกรรมที่สะท้อนตัวชี้วัดของแต่ละองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาร์มีของผู้บริหารสถานศึกษาและประสิทธิผลของสถานศึกษา 3) สร้างแบบสอบถามที่สอดคล้องครอบคลุมนิยามศัพท์เฉพาะของภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาร์มีของผู้บริหารสถานศึกษาและประสิทธิผลของสถานศึกษาในแต่ละด้าน 4) นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสม และความครอบคลุมของเนื้อหา 5) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะของด้านนั้น ๆ จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน โดยพิจารณาเลือกผู้เชี่ยวชาญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) 6) หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Congruence: IOC) แล้วคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.67–1.00 ขึ้นไป 7) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 จำนวน 30 คน แบ่งเป็นผู้บริหาร 15 คน ครูวิชาการ 15 คน เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ ด้วยวิธี Item-total Correlation และวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Co-efficient) ตามวิธีของ Conbach's Alpha Coefficient (Cronbach, L. J, 1990) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ 0.95 และ 8) จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามมาทำการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ตอนที่ 2 ข้อคำถามความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบรรพมีของผู้บริหารสถานศึกษา และตอนที่ 3 ข้อคำถามความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลที่ส่งผลต่อสถานศึกษา โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบรรพมีที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 โดยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) โดยนำตัวแปรต้นทุกตัวที่ต้องการวิเคราะห์มาจับคู่กับตัวแปรตามทีละคู่และทดสอบนัยสำคัญทางสถิติ ถ้าค่าระดับนัยสำคัญน้อยกว่า .01 แสดงว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามแต่ละคู่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สถิติที่ใช้ คือ การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบมีขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบรรพมีของผู้บริหารสถานศึกษาและระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1

1.1 ระดับภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบรรพมีของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.27$) โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ 1) ด้านวิสัยทัศน์ร่วมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.33$) 2) ด้านอำนาจจากการอ้างอิงอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.32$) 3) ด้านเป็นแรงบันดาลใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.26$) 4) ด้านความมั่นใจในตัวเอง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.24$) และ 5) ด้านความสามารถในการตัดสินใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.23$) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการแปลผลของภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบรรณมี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1

ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบรรณมี	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านวิสัยทัศน์ร่วม	4.33	0.47	มาก
2. ด้านอำนาจจากการอ้างอิง	4.32	0.47	มาก
3. ด้านเป็นแรงบันดาลใจ	4.26	0.46	มาก
4. ด้านความสามารถในการตัดสินใจ	4.23	0.47	มาก
5. ด้านความมั่นใจในตัวเอง	4.24	0.48	มาก
โดยรวม	4.27	0.33	มาก

1.2 ระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.25$) โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.31$) 2) ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.28$) ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.27$) 4) ด้านความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครู อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.16$) ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการแปลผลของภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบรรณมี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1

ประสิทธิผลของโรงเรียน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครู	4.16	0.43	มาก
2. ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน	4.31	0.44	มาก
3. ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	4.28	0.49	มาก
4. ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน	4.27	0.51	มาก
โดยรวม	4.25	0.34	มาก

2. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบรรณมีกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 โดยทำการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) พบว่า ความสัมพันธ์

ระหว่างภาวะผู้นำผู้นำเชิงศรัทธาบาารมีที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาโดยรวม เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาารมีมีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลของสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 และเมื่อพิจารณารายปัจจัย พบว่า ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาารมีทุกด้านมีความสัมพันธ์กับปัจจัยรายด้านอยู่ในระดับสูง ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ของภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาารมี (X) กับประสิทธิผลของสถานศึกษา (Y)

ตัวแปร	วิสัยทัศน์ร่วม (X ₁)	อำนาจการอ้างอิง (X ₂)	เป็นแรงบันดาลใจ (X ₃)	ความสามารถในการตัดสินใจ (X ₄)	ด้านความมั่นใจในตัวเอง (X ₅)	EFF	Tolerance	VIF
ด้านวิสัยทัศน์ร่วม (X ₁)	1.000	.498**	.439**	.255**	.348**	.340**	.699	1.430
ด้านอำนาจการอ้างอิง (X ₂)		1.000**	.551**	.282**	.497**	.414**	.548	1.825
ด้านเป็นแรงบันดาลใจ (X ₃)			1.000**	.305**	.387**	.481**	.633	1.579
ด้านความสามารถในการตัดสินใจ (X ₄)				1.000**	.205**	.454**	.878	1.139
ด้านความมั่นใจในตัวเอง (X ₅)					1.000**	.407**	.726	1.377
EFF						1.000**		

** P < .01

3. ผลการศึกษาภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาารมีที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรธานี เขต 1 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาารมีส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา ร้อยละ 38.50 ตัวแปรพยากรณ์ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ดังแสดงได้ในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ สัมประสิทธิ์การถดถอย ความคลาดเคลื่อนการประมาณค่าตัวแปร (Enter Regression Analysis)

ตัวแปรต้น	b	Std.E.	β	t	p-values
1. ด้านวิสัยทัศน์เชิงศรัทธาบาารมี	.036	.036	.050	1.004	.000**
2. ด้านอำนาจการอ้างอิง	.047	.040	.066	1.170	.316
3. ด้านเป็นแรงบันดาลใจ	.184	.038	.253	4.858	.243

4. ด้านความสามารถในการตัดสินใจ	.217	.032	.305	6.891	.000**
5. ด้านความมั่นใจในตัวเอง	.139	.034	.197	4.040	.000**
R=.620	R ² =.385	Adj-R ² =.376	Std.E.=.268	F=44.65	P =.000

**P < .01

จากการวิเคราะห์ข้อมูลและนำค่าสถิติต่าง ๆ มาสร้างสมการพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 พบว่า 1) ด้านเป็นแรงบันดาลใจ ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาเท่ากับ .215 2) ด้านความสามารถในการตัดสินใจ ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนเท่ากับ .226 และ 3) ด้านความมั่นใจในตัวเอง ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาเท่ากับ .161 ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ค่าคงที่ของตัวแปรที่เป็นตัวพยากรณ์สัมประสิทธิ์ถดถอยของตัวพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ และคะแนนมาตรฐานที่ได้รับการคัดเลือกให้เข้าสู่สมการถดถอย

ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมี	b	Std.E.	β	t	P
ค่าคงที่ (a)	1.703	.174	-	9.792	.000
ด้านเป็นแรงบันดาลใจ (X ₃)	.215	.034	.296	6.351	.000
ด้านความสามารถในการตัดสินใจ (X ₄)	.226	.031	.317	7.226	.000
ด้านความมั่นใจในตัวเอง (X ₅)	.161	.032	.228	5.029	.000

** P < .01

เมื่อนำค่าสถิติต่าง ๆ มาสร้างสมการพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา ได้ดังนี้
สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ (Unstandardized Score)

$$\hat{Y} = 1.703 + .226 (X_4) + .215 (X_3) + .161 (X_5)$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน (Standardized Score)

$$\hat{Z} = .317 (X_4) + .296 (X_3) + .228 (X_5)$$

อภิปรายผล

จากการวิจัยภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี เขต 1 มีข้อค้นพบที่นำมาอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ผลการศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาร์มีของผู้บริหารสถานศึกษาและระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 พบว่าระดับภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาร์มีของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เนื่องมาจากนโยบายการขับเคลื่อนพัฒนาคุณภาพการศึกษา “วิถีใหม่ วิถีคุณภาพ เด็กอุดร 1 เป็นที่ 1” ใน 3 มิติ ประกอบด้วย มิติด้านผู้เรียน มิติด้านครู และมิติด้านการบริหารจัดการ ซึ่งส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงออกถึงภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาร์มี ดังนี้ ด้านวิสัยทัศน์ร่วมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ด้านประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยมีด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ตามลำดับ ทั้งนี้ เนื่องมาจากผู้บริหารส่งเสริมสนับสนุนการนโยบายการศึกษาอันเกี่ยวกับการให้ชุมชน ผู้ปกครอง นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ สอดคล้องกับการศึกษาของ ญัษฐา พลเยี่ยม ได้กล่าวว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีภาวะผู้นำที่แสดงให้เห็นถึงภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาร์มี โดยสามารถที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จได้ (ญัษฐา พลเยี่ยม, 2563)

2. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาร์มีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาร์มีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 ทั้ง 5 ด้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วัชระ คงแสนคำ ว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาร์มี โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลของสถานศึกษา และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาร์มีของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลของสถานศึกษา และภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาร์มีของผู้บริหารสถานศึกษาทุกด้าน มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง (วัชระ คงแสนคำ, 2565)

3. ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาร์มีของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 จากผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบมีขั้นตอน สอดคล้องกับ วิราพร ดิบุญมี ที่ได้ให้ทัศนะว่า มีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและเพิ่มประสิทธิภาพในการ

ทำงาน นำมาซึ่งประสิทธิผลของความสำเร็จของโรงเรียนหรือสถานศึกษา รวมทั้งกระตุ้นให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (วิราพร ตีบุญมี, 2556) อีกทั้งสอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ข้อเสนอว่า สถานศึกษาที่ดี เป็นการกระจายอำนาจและการจัดการศึกษา เปิดโอกาสให้มีผู้ส่วนเกี่ยวข้อง และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย มีส่วนร่วมในการบริหารและตัดสินใจ รวมถึงร่วมจัดการศึกษา ซึ่งบุคคลที่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และรับผิดชอบมากขึ้น มีระบบการบริหารตนเอง โดยให้อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ ในการดำเนินงาน การบริหารสถานศึกษา ซึ่งอาจดำเนินการได้หลากหลายวิธีที่แตกต่างกัน แล้วแต่ความพร้อมและสถานการณ์ ผลที่ได้รับน่าจะมีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิมที่ทุกอย่างถูกกำหนดมาจากส่วนกลาง ไม่ว่าจะโดยทางตรงและทางอ้อม มีภาวะผู้นำแบบเกื้อหนุน ไม่ใช่ภาวะผู้นำแบบชี้แนะ หรือ สั่งการ แต่เป็นผู้นำที่เน้นการสนับสนุน การอำนวยความสะดวก และการเปลี่ยนแปลง เพื่อประโยชน์ที่เอื้อให้กับการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2557) กระบวนการบริหารงานการศึกษาพบว่า เมื่อนำตัวแปรทั้ง 5 ตัว มาพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 โดยมีสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ ร้อยละ 37.60 เมื่อพิจารณาสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรพยากรณ์ทั้งหมดในรูปคะแนนมาตรฐาน พบว่า ตัวแปรพยากรณ์การเป็นประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อนำตัวแปรภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบารมีของผู้บริหารสถานศึกษามาพยากรณ์การเป็นประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 โดยวิธีวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน พบว่า ด้านเป็นแรงบันดาลใจ ด้านความสามารถในการตัดสินใจ และด้านความมั่นใจในตัวเอง เป็นตัวแปรพยากรณ์ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 ที่ดีที่สุด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1, 2566)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1) การนำภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาร์มีของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาไปใช้ ควรมีการศึกษาองค์ประกอบของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาร์มีโดยละเอียด เพื่อให้เกิดประสิทธิผลของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาร์มีของผู้บริหารสถานศึกษา

2) ส่งเสริมการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาร์มีของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านเป็นแรงบันดาลใจ ด้านความสามารถในการตัดสินใจ และด้านความมั่นใจในตัวเอง ซึ่งจะทำให้การบริหารสถานศึกษามีประสิทธิภาพสูงขึ้น และในขณะเดียวกันควรที่จะเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการใช้ผู้นำเชิงศรัทธาบาร์มีที่เป็นแบบอย่างที่ดี

3) ควรนำผลที่ได้มาสร้างเป็นรูปแบบการสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงบาร์มี เพื่อเป็นกรอบการดำเนินงานเชิงคุณภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาร์มี ในด้านวิสัยทัศน์ร่วม และด้านอำนาจการอ้างอิง เนื่องจากข้อค้นพบในประเด็นนี้อยู่ในระดับน้อยเพื่อหาแนวทางพัฒนาต่อไป

2) ควรทำวิจัยเชิงเปรียบเทียบเรื่องภาวะผู้นำเชิงบาร์มีระหว่างสถานศึกษาที่มีบริบทแตกต่างกัน เช่น ตัวแปรพื้นฐานเกี่ยวกับขนาดของโรงเรียน โรงเรียนที่อยู่ในเขตสังคมเมืองกับโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและพัฒนาเป็นแนวปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practice)

3) ควรทำวิจัยเชิงสหสัมพันธ์เกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงบาร์มีของผู้บริหารสถานศึกษากับพัฒนาภาพการบริหารจัดการ เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติตนในการขับเคลื่อนการปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

ณัฐฐา พลเยี่ยม. (2563). ภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาร์มีและภาวะผู้นำแบบร่วมพลังที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดชัยภูมิ: โมเดลแข่งขันภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาร์มีและภาวะผู้นำแบบร่วมพลัง. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2556). *ภาวะผู้นำ: ทฤษฎีการวิจัยและแนวทางการพัฒนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรวิทย์ จินดาพล. (2559). การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์วัฒนธรรมและค่านิยมของคณะกรรมการสภาคณาจารย์และข้าราชการ: กรณีศึกษาบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏในกรุงเทพมหานคร. ใน *รายงานวิจัย*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- วัชร คงแสนคำ. (2565). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงศรัทธาบาร์มีของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการศึกษาและพัฒนาท้องถิ่น*. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- วิราพร ดิบุญมี. (2556). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความมีประสิทธิภาพของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1. (2566). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*. อุดรธานี : กลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2557). *เกณฑ์รางวัลคุณภาพ (OBECQA) ของโรงเรียนมาตรฐานสากล*. กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2561). *มาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561*. กรุงเทพมหานคร : บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด.
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing*. (5th ed.). New York: Harper Collins Publishers.
- Ivancevich, J. M., Konopaske, R., and Matteson, M. T. (2008). *Organizational Behavior and Management*. (8 th ed). Boston: McGrawhill.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D.W. (1970). Determination sample size for research activities. *cEducation and Psychology Measurement*, 30(3), 607-610.
- Likert, Rensis. (1967). *The Method of Constructing and Attitude Scale*. Attitude Theory

การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากล
ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร*

KNOWLEDGE MANAGEMENT TO DEVELOP STUDENT CHARACTERISTICS
ACCORDING TO INTERNATIONAL STANDARDS OF SCHOOLS UNDER
THE SAKON NAKHON SECONDARY EDUCATION SERVICE AREA OFFICE.

อิสระ ดอนหลักคำ

Issara Donlukham

พงษ์ศักดิ์ ศรีจันทร์

Phongsak Srichan

พิมพ์พร จารุจิตร

Pimporn Charuchit

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ประเทศไทย.

Udonthani Rajabhat University, Thailand.

E-mail: issaradonlukham@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน ตามมาตรฐานสากลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร 2) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน ตามมาตรฐานสากลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร และ 3) เพื่อประเมินแนวทางการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน ตามมาตรฐานสากลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ใช้วิธีวิทยาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างคือผู้บริหาร และครูผู้สอนโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ในปีการศึกษา 2567 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกรายการ

* Received: 2 December 2024; Revised: 26 December 2024; Accepted: 26 December 2024

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร 3 ลำดับแรก ดังนี้ ด้านการจัดการความรู้ให้เป็นระบบ ด้านการสร้างความรู้ และการเข้าถึงความรู้ 2. แนวทางการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร มีหลักการสำคัญของการจัดการความรู้ ดังนี้ 1) การบ่งชี้ความรู้ 2) การสร้างความรู้ 3) การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ 4) การเข้าถึงความรู้ และ 5) การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3. การประเมินแนวทางการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร พบว่า แนวทางการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การจัดการความรู้, คุณลักษณะผู้เรียนตามมาตรฐานสากล, ความต้องการจำเป็น

Abstract

This research article aims to achieve the following objectives 1) to examine the current conditions, desired states, and essential needs for knowledge management in developing student attributes in accordance with international standards within schools under the Secondary Educational Service Area Office of Sakon Nakhon. 2) to explore guidelines for knowledge management in enhancing student attributes that align with international standards in these schools and 3) to evaluate the proposed knowledge management guidelines for student development in compliance with international standards. This study adopts a mixed-methods research design, integrating both quantitative and qualitative approaches. The target population comprises school administrators and teachers from international-standard schools under the jurisdiction of the Secondary Educational Service Area Office of Sakon Nakhon during the 2024 academic year. Research instruments included questionnaires, interview forms, and observation checklists.

The findings are summarized as follows 1. The top three aspects of current conditions, desired states, and essential needs for knowledge management in developing student attributes based on international standards are systematic knowledge management, knowledge creation, and knowledge accessibility. 2. The proposed guidelines for knowledge management in enhancing student attributes in compliance with international standards emphasize five core principles 1) knowledge identification, 2) knowledge creation, 3) systematic knowledge management, 4) knowledge accessibility, and 5) knowledge sharing and exchange. 3. The evaluation of the knowledge management guidelines for student development according to international standards revealed that the overall guidelines were rated at the highest level of effectiveness.

Keywords: Knowledge management, international standard educational institutions, Necessity

บทนำ

ในปัจจุบัน ระบบเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยฐานความรู้ พร้อมด้วยความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการสื่อสาร ได้ส่งผลให้วัฒนธรรมระหว่างสังคมโลกมีความเชื่อมโยงมากขึ้น อีกทั้งยังส่งเสริมระบบการเมืองเสรีประชาธิปไตยให้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง สำหรับประเทศไทย การสร้างความสัมพันธ์กับประชาคมโลกอย่างเสมอภาคและมีศักดิ์ศรี จำเป็นต้องอาศัยความสามารถในการแข่งขันและการร่วมมือในระดับนานาชาติ ซึ่งต้องพัฒนาผ่านการปรับปรุงแนวทางการศึกษา เพื่อให้คนไทยมีสมรรถนะที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ควบคู่ไปกับการปลูกฝังคุณค่าความเป็นไทยและการคัดสรรวัฒนธรรมต่างชาติอย่างเหมาะสม การกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปสู่ท้องถิ่นยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดหลักการชัดเจนในมาตรา 6 ว่า การศึกษาต้องพัฒนานคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม และวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อสร้างมาตรฐานสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องผสมผสานการประกัน

คุณภาพภายในเข้ากับการบริหารและการเรียนการสอนปกติของสถานศึกษา เพื่อให้เด็กไทยเป็นคนดี มีความสามารถ และมีความสุข พร้อมแข่งขันและร่วมมือกับประเทศอื่นในสังคมโลกได้อย่างสมศักดิ์ศรี (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2555)

การจัดการความรู้ (Knowledge Management) เป็นเครื่องมือสำคัญที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างปฏิสัมพันธ์ในองค์กรอย่างสร้างสรรค์ โดยมุ่งเน้นการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ความสำเร็จระหว่างบุคลากร ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและสร้างผลลัพธ์ที่ดีขึ้น โดยเฉพาะในบริบทของงานด้านการศึกษา การจัดการความรู้ช่วยเสริมสมรรถนะของบุคคลและองค์กรในด้านความรู้และปัญญา เพื่อพัฒนาคุณภาพงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การนำหลักการและเครื่องมือการจัดการความรู้มาใช้ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจึงเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ช่วยผลักดันองค์กรสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ กระบวนการนี้มุ่งเน้นการรวบรวม สร้างสรรค์ และต่อยอดความรู้ใหม่ เพื่อให้บุคลากรเข้าถึงและนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานอย่างเหมาะสม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแบ่งปันประสบการณ์ช่วยเสริมพลังปัญญาขององค์กร พร้อมขับเคลื่อนประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) นอกจากนี้ งานวิจัยของ นวัตกรรม หอมสิน ยังชี้ให้เห็นว่าการจัดการความรู้ในองค์กรนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ไม่เพียงแต่ช่วยเสริมคุณภาพการทำงาน แต่ยังปลูกฝังจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม ตัวอย่างเช่น การพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งสะท้อนผลกระทบเชิงบวกของการจัดการความรู้ทั้งในระดับบุคคลและองค์กร (นวัตกรรม หอมสิน, 2556)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ริเริ่มโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล (World Class Standard School) ซึ่งถือเป็นนวัตกรรมสำคัญด้านการจัดการศึกษา โดยมีเป้าหมายในการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้เทียบเท่ามาตรฐานสากล เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียนให้สามารถแข่งขันและทัดเทียมกับผู้เรียนในระดับนานาชาติ (สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย, 2553) โรงเรียนมาตรฐานสากลมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะของพลโลก (World Citizen) โดยส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการ ความสามารถในการสื่อสารได้อย่างน้อยสองภาษา ทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ และความรับผิดชอบต่อสังคมโลก ตลอดจนการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพ (Quality System Management) และการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม รวมถึงการเรียนรู้ในบริบทที่ผสมผสานความเป็นสากล เป้าหมายสำคัญของโครงการนี้คือการสร้างผู้เรียนให้สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ

และเตรียมพร้อมเป็นกำลังสำคัญของชาติในการพัฒนาตนเองสู่มาตรฐานสากล อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนในการพัฒนาประเทศ (สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย, 2553)

จากสภาพปัญหาและเพื่อสอดคล้องกับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนตามมาตรฐานสากลในโรงเรียน เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้เป็นรากฐานสำคัญของสังคมในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน ตามมาตรฐานสากลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน ตามมาตรฐานสากลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร
3. เพื่อประเมินแนวทางการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน ตามมาตรฐานสากลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร

วิธีดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน ตามมาตรฐานสากลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร

1. ประชากรที่ศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร จำนวน 524 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร โดยใช้ตารางประมาณค่าเทียบหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) (บุญชม ศรีสะอาด, 2553) ได้จำนวน 217 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ลักษณะของเครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นแบ่งออกเป็น 2 ตอน โดยมีค่า IOC 0.81 และค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น 0.71 มีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ

ตอนที่ 2 การศึกษาสภาพการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร มีลักษณะเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ของลิเคิร์ท (Likert, R, 1967) โดยกำหนดค่าระดับความคิดเห็นเป็น 5 ระดับ

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ถึงผู้อำนวยการสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.2 ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์พร้อมหนังสือขอความอนุเคราะห์ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและซองเปล่าติดแสตมป์เจ้าหน้าที่ส่งถึงผู้วิจัยถึงผู้บริหารและครูผู้สอนที่ประชากรปฏิบัติงานอยู่ พร้อมขอความอนุเคราะห์ในการแจกแบบสอบถาม ให้ประชากรที่ระบุชื่อไว้หน้าของจดหมาย โดยขอความกรุณาตอบและส่งคืนแบบสอบถามภายใน 2 สัปดาห์

4.3 ผู้วิจัยติดตามสำหรับแบบสอบถามที่ไม่ได้รับคืนโดยการติดต่อทางโทรศัพท์

4.4 เมื่อเก็บรวบรวมแบบสอบถามครบตามจำนวนแล้วผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสอบถามไปวิเคราะห์ข้อมูลและนำไปอภิปรายผลต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Sciences : SPSS) ตามรายละเอียดดังนี้

5.1 ข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 1 ซึ่งเป็นข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

5.2 ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่า (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปลผล (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

5.3 การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น โดยวิธีการระบุและจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นด้วยวิธี Modified Priority Needs Index (PNI_{Modified}) (สุวิมล ว่องวานิช, 2562)

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร

กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาระยะที่ 2 ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาที่ผ่านมาตรฐานสากล และมีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษา ไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 5 คน

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) (1 ชุด ตามลำดับการดำเนินการจัดการความรู้ ดังนี้ 1 จำนวน (การบ่งชี้ความรู้) (2การสร้างความรู้) (3 การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ) (4 การเข้าถึงความรู้) (5 การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้)

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ทำหนังสือถึงผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นทำการติดต่อ นัดหมาย และดำเนินการสัมภาษณ์ เรียบเรียง และจัดเก็บข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาในตอนที่ 2 ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อสร้างกระบวนการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน ตามมาตรฐานสากลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร โดยการนำผลการวิเคราะห์สภาพการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน ตามมาตรฐานสากลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร มีวิธีดำเนินการและขั้นตอน ดังนี้

3.1. การกำหนดข้อคำถามตามประเด็นการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร

3.2. กำหนดกลุ่มเป้าหมาย ผู้บริหารสถานศึกษาที่ผ่านมาตรฐานสากล และมีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษา ไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 5 คน

ระยะที่ 3 ประเมินแนวทางการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหาร และครูผู้สอนในโรงเรียนที่ผ่านมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร จำนวน 20 คน ในปีการศึกษา 2567

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลระยะนี้ ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และมีประโยชน์ของการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนครโดยเป็นแบบประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) จำนวน 30 ข้อ

2. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

2.1 ประเมินรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิจากการจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน 20 คน เพื่อวิพากษ์การจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากล

2.2 ประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และมีประโยชน์โดยสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิหลังจากการวิพากษ์รูปแบบในด้านวัตถุประสงค์ หลักการ กลไกในการดำเนินการ วิธิดำเนินการ และการประเมินผล แล้วปรับปรุงรูปแบบให้มีความเหมาะสม

2.3 ดำเนินการสนทนากลุ่ม ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม เริ่มการสนทนา โดยการแนะนำตนเองและแนะนำผู้เข้าร่วมสนทนา ชี้แจงรายละเอียดการประเมินชี้แจงวัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่ม สร้างบรรยากาศในการสนทนาให้เป็นแบบกันเอง ตั้งคำถามตามที่จัดเตรียมไว้และกระตุ้นให้ผู้ร่วมแสดงความคิดเห็นให้ทั่วทุกคน ในการสนทนากลุ่มมีการบันทึกข้อมูล (บันทึกเทป และวีดิทัศน์) จดบันทึกพฤติกรรมและความคิดของสมาชิกในกลุ่ม ระหว่างการสนทนากลุ่ม เวลาที่ใช้ในการสนทนากลุ่มโดยเฉลี่ยประมาณ 2 ชั่วโมง

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ จากแบบประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้และมีประโยชน์ของการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากลจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 20

คน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ใช้การหาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผู้วิจัยกำหนดคะแนนเกณฑ์ออกเป็น 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากลของ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร สรุปลักษณะสำคัญตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพการจัดการความรู้ที่มีความต้องการจำเป็น ในการพัฒนาการจัดการความรู้ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร 3 ลำดับแรก ดังนี้ ด้านการจัดการความรู้ให้เป็นระบบ ด้านการสร้างความรู้ และการเข้าถึงความรู้ ผลปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ค่าความต้องการจำเป็นทั้ง 5 ด้านในการพัฒนาการจัดการความรู้ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร

การจัดการความรู้ของ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สกลนคร	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			ความต้องการ จำเป็น	
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	PNI	อันดับ
1. ด้านการบ่งชี้ความรู้	4.21	0.53	มาก	4.50	0.50	มากที่สุด	0.65	4
2. ด้านการสร้างความรู้	4.17	0.53	มาก	4.49	0.50	มาก	0.71	2
3. ด้านการจัดการความรู้ให้ เป็นระบบ	4.15	0.46	มาก	4.49	0.52	มาก	0.76	1
4. การเข้าถึงความรู้	4.19	0.53	มาก	4.50	0.50	มากที่สุด	0.69	3
5. ด้านการแบ่งปันและ แลกเปลี่ยนเรียนรู้	4.12	0.42	มาก	4.25	0.40	มาก	0.60	5
โดยรวม	4.11	0.40	มาก	4.24	0.48	มาก	0.31	-

2. ผลการศึกษากาการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากลของ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาการจัดการความรู้และคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากล โดยมีหลักการสำคัญของการจัดการความรู้ ดังนี้

1) การบ่งชี้ความรู้ 2) การสร้างความรู้ 3) การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ 4) การเข้าถึงความรู้ และ 5) การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ผลจากการศึกษารายด้าน ดังนี้ ด้านการบ่งชี้ความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากล โรงเรียนมีการกำหนดนโยบายที่เป็นองค์ความรู้ขององค์กร และประกาศนโยบายในการกำหนดองค์ความรู้ขององค์กร โดยคำนึงถึงความต้องการของบุคลากรในความรู้ที่จะใช้ในการเรียนรู้ และมีทีมผู้เชี่ยวชาญ และนักวิเคราะห์ความรู้พิจารณาความเหมาะสม มีการประกาศ และประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับองค์ความรู้ที่บุคลากรต้องแสวงหา โดยการดำเนินการรายงานการประเมินตนเอง (SAR) ครูผู้สอนรายบุคคล 1 ครั้งต่อ 1 ปีการศึกษา และการประชุมเพื่อแบ่งภาระงานร่วมกัน ด้านการสร้างความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากล โรงเรียนมีการดำเนินการให้เกิดความรู้ใหม่จากทักษะและความสัมพันธ์ระหว่างคนในองค์กร บุคคลในลักษณะของกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และมีการระดมความคิด การแลกเปลี่ยนความ คิดเห็นระหว่างบุคคลในกลุ่ม โดยการดำเนินการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) หลายระดับ เช่น ระดับกลุ่มสาระ ระดับกลุ่มงาน ระดับกลุ่มสายชั้น เป็นต้น

ด้านการจัดการความรู้ให้เป็นระบบ ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากล โรงเรียน มีการจัดเก็บความรู้ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา ดำเนินการจัดทำสารบัญความรู้เพื่อนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ และเก็บรวบรวมความรู้แบบแยกประเภท เพื่อความสะดวกในการใช้งาน โดยดำเนินการจัดทำสารสนเทศความรู้ รวมถึงการเผยแพร่ภายในโรงเรียนผ่านระบบสารสนเทศ ด้านการเข้าถึงความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากล มีการดำเนินการการกลั่นกรองเพื่อให้มั่นใจว่าเป็นความรู้ที่ถูกต้อง และเก็บรักษานั้นต้องเอื้อต่อการเข้าถึงความรู้ได้อย่างรวดเร็ว รวมถึงมีระบบการพัฒนาความรู้ให้ทันสมัยตลอดเวลา ด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เป็นระบบในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากล โรงเรียนมีถ่ายทอดความรู้ระหว่างบุคคล กระจายและแลกเปลี่ยนความรู้ในระหว่างบุคลากร ทีมงาน หรือคณะทำงาน และถ่ายทอดความรู้ไปอย่างรวดเร็ว และเหมาะสมทั่วทั้งองค์กร โดยอาศัยกลไก อิเล็กทรอนิกส์ ในการแบ่งปันความรู้ ดำเนินการอย่างต่อเนื่องตามกิจกรรมชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC)

3. ผลการประเมินแนวทางการจัดการความรู้ ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ดังนี้

ด้านเป็นเลิศวิชาการ การบ่งชี้ความรู้ การสร้างความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีผู้เห็นด้วย 20 คน ไม่มีผู้ไม่เห็นด้วย ค่าเฉลี่ยของผู้ยอมรับรูปแบบ คือ 1 ค่าที่แปลผลคือมากที่สุด

ด้านสื่อสารได้อย่างน้อย 2 ภาษา การบ่งชี้ความรู้ การสร้างความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีผู้เห็นด้วย 20 คน ไม่มีผู้ไม่เห็นด้วย ค่าเฉลี่ยของผู้ยอมรับรูปแบบ คือ 1 ค่าที่แปลผลคือมากที่สุด

ด้านล้าหน้าทางความคิด การบ่งชี้ความรู้ การสร้างความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีผู้เห็นด้วย 20 คน ไม่มีผู้ไม่เห็นด้วย ค่าเฉลี่ยของผู้ยอมรับรูปแบบ คือ 1 ค่าที่แปลผลคือมากที่สุด

ด้านผลิตงานอย่างสร้างสรรค์ การบ่งชี้ความรู้ การสร้างความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีผู้เห็นด้วย 20 คน ไม่มีผู้ไม่เห็นด้วย ค่าเฉลี่ยของผู้ยอมรับรูปแบบ คือ 1 ค่าที่แปลผลคือมากที่สุด

ด้านร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโลก การบ่งชี้ความรู้ การสร้างความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีผู้เห็นด้วย 20 คน ไม่มีผู้ไม่เห็นด้วย ค่าเฉลี่ยของผู้ยอมรับรูปแบบ คือ 1 ค่าที่แปลผลคือมากที่สุด

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาศาภาพการจัดการความรู้ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร พบว่าความต้องการสำคัญ 3 ลำดับแรก ได้แก่ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การสร้างความรู้ และการเข้าถึงความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Feliciano ที่ระบุว่า ตัวชี้วัดความสำเร็จของระบบการจัดการความรู้ในองค์กรคือเทคโนโลยีและโครงสร้างองค์การ รวมถึงกระบวนการสร้างฐานความรู้สำหรับการนำไปปฏิบัติ การศึกษานี้แบ่งออกเป็นการสร้างรูปแบบความรู้ผ่านระบบสารสนเทศและการกำหนดเกณฑ์ความเชื่อมั่นในกระบวนการ โดยพบว่าการสนับสนุนองค์กรและการกระตุ้นแรงงานความรู้ (Knowledge Worker) ให้มีปฏิสัมพันธ์กับฐานความรู้เป็นปัจจัยสำคัญต่อประสิทธิผลของระบบการจัดการความรู้ ทั้งนี้ การจัดการความรู้ในสถานศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญที่ต้องอาศัยความร่วมมือของผู้บริหารและครูผู้สอน ตั้งแต่การค้นหา สร้าง และแสวงหาความรู้ การจัดการให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรอง การเข้าถึง การแบ่งปัน และการนำความรู้ไปปฏิบัติ

ความร่วมมืออย่างจริงจังของทีมงานและการมีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้องเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สถานศึกษาบริหารจัดการความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลดีต่อผู้บริหาร ครู และนักเรียน โดยการบริหารที่ประสบความสำเร็จยังช่วยตอบสนองความต้องการในการจัดการความรู้ได้อย่างเป็นระบบ (Feliciano, J.L, 2007) สอดคล้องกับการศึกษาของ Hassandoust Kazerouni พบว่า การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของความสำเร็จในระบบการจัดการความรู้ โดยเฉพาะผ่านเทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น อีเมล (86%) และการสนทนากลุ่มออนไลน์ (63%) ที่ช่วยเปลี่ยนความรู้ส่วนบุคคลเป็นความรู้ขององค์กร การใช้เทคโนโลยีช่วยให้เกิดการพัฒนาศักยภาพความรู้และลดข้อจำกัดของวิธีการสื่อสารแบบดั้งเดิม นำไปสู่ความสำเร็จขององค์กรได้รวดเร็วยิ่งขึ้น (Hassandoust, F.&Kazerouni,M.F, 2009)

2. แนวทางการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร มุ่งเน้นคุณลักษณะตามมาตรฐานสากล 5 ด้าน ได้แก่ ความเป็นเลิศทางวิชาการ การสื่อสารอย่างน้อยสองภาษา ความล้ำหน้าทางความคิด การผลิตงานสร้างสรรค์ และความรับผิดชอบต่อสังคมโลก โดยแต่ละด้านดำเนินการผ่านกระบวนการบ่งชี้ สร้าง จัดการ เข้าถึง และแบ่งปันความรู้อย่างเป็นระบบสอดคล้องกับงานศึกษาของสปีสกุล ใจสมุทร ได้เสนอรูปแบบการผสมผสานระหว่างการจัดการความรู้และชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PIER model) เพื่อพัฒนาผู้ฝึกสอนในโรงเรียนกีฬา ประกอบด้วย การวางแผน การนำไปปฏิบัติ การประเมินผล และการสะท้อนผล โดยดำเนินการผ่าน 5 ขั้นตอน ได้แก่ การรวมกลุ่มผู้ฝึกสอน การค้นหาปัญหาและสิ่งที่ต้องพัฒนา การออกแบบกิจกรรมแก้ปัญหา การนำกิจกรรมไปทดลองใช้พร้อมประเมินผล และการสะท้อนผลร่วมกัน ด้วยวิธีการ After Action Review (AAR) กระบวนการดังกล่าวผสานการจัดการความรู้ใน 3 ขั้นตอน คือ การแสวงหา การจัดเก็บ และการแบ่งปันความรู้ ผลจากการทดลองใช้รูปแบบนี้ช่วยยืนยันความเหมาะสมและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามคู่มือการใช้รูปแบบของผู้ฝึกสอนกีฬา สะท้อนถึงความสำคัญของการบริหารจัดการความรู้ในการส่งเสริมคุณลักษณะของผู้เรียนและการพัฒนาบุคลากรในระบบการศึกษา (สปีสกุล ใจสมุทร, 2563)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การจัดการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร สรุปได้ว่า ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาการจัดการความรู้

และคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากล โดยมีหลักการสำคัญของการจัดการความรู้ คือ การบ่งชี้ความรู้ การสร้างความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การเข้าถึงความรู้ และการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งสภาพการจัดการความรู้ที่มีความต้องการจำเป็น ในการพัฒนาการจัดการความรู้ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร 3 ลำดับแรก คือ ด้านการจัดการความรู้ให้เป็นระบบ ด้านการสร้างความรู้ และการเข้าถึงความรู้ โดยแนวทางการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน ตามมาตรฐานสากลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1. ควรมีการนำการจัดการความรู้ไปใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนในด้านอื่น ๆ เช่น การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

1.2. ควรมีการส่งเสริมให้ทุกโรงเรียนมีการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากล

1.3. ควรนำแนวทางการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนครไปใช้ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนครทั้งหมดเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนมาตรฐานสากลในด้านอื่น

2.2. ควรมีการศึกษาแนวทางการจัดการความรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนตามมาตรฐานสากลในบริบทพื้นที่อื่น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

- นวัตกร หอมสิน. (2556). รูปแบบการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนมัธยมศึกษา. ใน *วิทยานิพนธ์หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารและพัฒนาการศึกษา*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2553). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร : บริษัทสุวีริยาสาส์นจำกัด.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น ฉบับปรับปรุงใหม่*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร : บริษัทสุวีริยาสาส์น จำกัด.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). (2555). *คู่มือการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ.2554-2558) (แก้ไขเพิ่มเติม พฤศจิกายน พ.ศ. 2554)*. สมุทรปราการ : บริษัท ออฟเซ็ท พลัส จำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). *เรียนรู้การจัดการความรู้ในภาคการศึกษาจากมหาวิทยาลัย*. *นิตการการจัดการความรู้ระดับภูมิภาคและระดับชาติ*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แคนนากราฟฟิค.
- สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย. (2553). *แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สีบสกุล ใจสมุทร. (2563). รูปแบบการผสมผสานการจัดการความรู้และชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนาผู้ฝึกสอนในโรงเรียนกีฬา. ใน *วิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์การออกกำลังกายและการกีฬา*. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2562). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Feliciano, J.L. (2007). The success criteria for implementing knowledge management Systems in an Organization. Ph.d dissertation. School of Computer Science and information sytems : Pace University
- Hassandoust,F.&Kazerouni,M.F. (2009). Implications Knowledge Sharing through ECollaboration and Communication Tools. *Journal of Knowledge Management. Economics and Information Technology*, 7(4), 1-18.
- Likert, R. (1967). "The Method of Constructing and Attitude Scale", in *Attitude Theory and Measurement*. New York : Wiley & Son.

คุณภาพชีวิตการทำงานที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงาน
ของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

สมุทรสาคร สมุทรสงคราม*

THE QUALITY OF WORK LIFE AFFECTING THE PERFORMANCE
ACCORDING TO PROFESSIONAL STANDARDS OF TEACHERS IN
SCHOOLS UNDER THE SAMUT SAKHON AND SAMUT SONGKHRAM
SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE

ศุภักษร สุนทรวัฒน์

Supagsorn Suntornwat

นิษฐสินี กู้ประเสริฐ

Nitsinee kuprasurd

มหาวิทยาลัยธนบุรี, ประเทศไทย.

Thonburi University, Thailand.

E-mail: dawn1464@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม 2) ระดับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู 3) คุณภาพชีวิตการทำงานที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 285 คน ใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซีและมอร์แกน สุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิตามสัดส่วนของประชากร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ชุด ได้แก่ 1) แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ 2) แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานและการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครูเป็นแบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้วยวิธีของเพียร์สัน

* Received: 25 October 2024; Revised: 13 December 2024; Accepted: 16 December 2024

ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความสัมพันธ์ด้านสังคมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน ส่วนด้านการให้คำตอบแทนที่เหมาะสมและยุติธรรม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 2) การปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการปฏิบัติหน้าที่ครู ส่วนด้านความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชนมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 3) คุณภาพชีวิตการทำงานส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ เท่ากับ .691

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิตการทำงานของครู, มาตรฐานการปฏิบัติงานของครู

Abstract

This research article aims to investigate: 1) the level of quality of work life (QWL) among teachers under the jurisdiction of the Samut Sakhon-Samut Songkhram Secondary Educational Service Area Office, 2) the level of performance according to teachers' professional standards, and 3) the impact of QWL on teachers' performance in accordance with these standards. The sample consisted of 285 participants, including school administrators and teachers, selected through stratified random sampling proportional to the population, using Krejcie and Morgan's sample size table. Research instruments included two sets of questionnaires: 1) a checklist for collecting general demographic data, and 2) a 5-point Likert scale questionnaire assessing QWL and performance based on professional standards. Data were analyzed using descriptive statistics, including percentage, mean, and standard deviation, as well as Pearson's correlation analysis to examine relationships between variables.

The findings revealed that: 1) the overall QWL of teachers was rated at a high level. When analyzed by dimension, the highest mean score was for social relationships, followed by career advancement and job security, while the lowest mean was for fair

and appropriate compensation. 2) Teachers' performance according to professional standards was rated at the highest level overall. Among the dimensions, the highest mean score was for learning management, followed by professional responsibilities, while the lowest mean was for relationships with parents and the community. 3) QWL significantly influenced teachers' performance in accordance with professional standards at the .01 level of significance, with a multiple correlation coefficient of .691.

Keywords: Quality of working life of teachers, Professional Standards of Teacher Performance

บทนำ

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญของชีวิต การพัฒนาประเทศให้มีความเจริญเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม มีความจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพของคนในชาติให้มีความสามารถในการคิด โดยเฉพาะการพัฒนาชีวิตของคนให้ได้คุณภาพ เปรียบเสมือนเครื่องมือที่ช่วยสร้างทรัพยากรมนุษย์ของประเทศให้เกิดการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา สร้างเจตคติ ค่านิยม ที่ถูกต้องที่เอื้อต่อการพัฒนาตนเองและประเทศชาติ ดังนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 49 ส่วนที่ 8 สิทธิและเสรีภาพในการศึกษา จึงบัญญัติให้บุคคลมีสิทธิเสมอภาคกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิและการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ (ราชกิจจานุเบกษา, 2550) ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดให้การศึกษาควรช่วยให้คนไทยมีความรอบรู้ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564) ดังนั้นครูเป็นกุญแจสำคัญในการช่วยให้ผู้คนเติบโตและพัฒนา เพราะคุณภาพชีวิตของครูส่งผลต่อความสามารถในการสอน และส่งผลต่อนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ได้ ครูควรปรับปรุงชีวิตของตนเองเพื่อให้สามารถทำงานได้ดีและช่วยให้นักเรียนประสบความสำเร็จในชีวิตและการเรียน

คุณภาพชีวิตการทำงานเป็นแนวคิดสำคัญที่นักวิชาการได้เสนอและพัฒนาอย่างหลากหลาย โดยหนึ่งในทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางคือแนวคิดของ Walton (Walton, Richard E, 1974) ซึ่งระบุองค์ประกอบ 8 ประการ ได้แก่ 1) ค่าตอบแทนที่เหมาะสมและยุติธรรม 2) สภาพแวดล้อมการทำงานที่ปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ 3) การพัฒนาศักยภาพบุคคล 4) ความก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน 5) การบูรณาการด้านสังคมประชาธิปไตยในการทำงาน 6) วิถีปฏิบัติขององค์กร 7) สมดุลระหว่างงานและชีวิตส่วนตัว และ 8) ความสัมพันธ์ด้านสังคม แนวคิดนี้มีบทบาทสำคัญต่อระบบการศึกษาของประเทศไทย โดยช่วยส่งเสริมให้ครูสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายทางการศึกษา ทั้งนี้ การปฏิบัติงานของครูต้องสอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพที่คุรุสภากำหนด ซึ่งครอบคลุม 3 ด้านหลัก ได้แก่ 1) มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ 2) มาตรฐานการปฏิบัติงาน และ 3) มาตรฐานการปฏิบัติตน มาตรฐานเหล่านี้กำหนดคุณลักษณะและคุณภาพที่พึงประสงค์ของครู เพื่อให้การประกอบวิชาชีพมีความสมบูรณ์และเกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุดในระบบการศึกษา (ราชกิจจานุเบกษา, 2562)

ปัจจุบันแม้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงครามจะกำหนดแนวทางบริหารและจัดการศึกษาหลากหลายรูปแบบ แต่คุณภาพการศึกษาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนยังไม่เป็นไปตามเป้าหมาย โดยผลการทดสอบ O-NET ปีการศึกษา 2565 พบว่า นักเรียนในระดับเขตพื้นที่การศึกษามีคะแนนต่ำกว่าเกณฑ์ในวิชาหลัก เช่น ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ปัญหานี้อาจเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตการทำงานของครู เช่น การพักผ่อนไม่เพียงพอ ภาระงานนอกเหนือการสอน ความเครียดทางเศรษฐกิจ รวมถึงปัญหาอายุที่สูงขึ้นของครู หรือการขาดจรรยาบรรณและความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพ นอกจากนี้ ยังพบว่าครูบางส่วนขาดความยอมรับต่อเป้าหมายของการจัดการศึกษา ในส่วนของผู้บริหาร การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืนควรมุ่งเน้นการดูแลคุณภาพชีวิตครู การพัฒนาทักษะและความรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน การจัดระบบการศึกษาเชิงปฏิบัติที่มีเป้าหมายชัดเจน และการส่งเสริมภาวะผู้นำทางวิชาการ นอกจากนี้ ควรมีการนิเทศโรงเรียน การประสานงานอย่างใกล้ชิด และการสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ครู เพื่อสนับสนุนความสำเร็จของเป้าหมายการศึกษาในระยะยาว (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม, 2566)

จากความเป็นมา ความสำคัญของปัญหา ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขต

พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพื่อให้ทราบระดับคุณภาพชีวิตการทำงานของครู ในสถานศึกษา ระดับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู และคุณภาพชีวิตการทำงานของครู ด้านที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู ซึ่งจะเป็นแนวทางในการ พัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของครู รวมถึงพัฒนาการปฏิบัติงานของครูให้บรรลุตามจุดมุ่งหมาย และ ประสบความสำเร็จตามมาตรฐานและมีคุณภาพในระดับที่สูงขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม
2. เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม
3. เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย ได้แก่ ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม ปีการศึกษา 2566 มีจำนวนประชากร 1,086 คน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 285 คน กำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซีและมอร์แกน (Krejcie, R.V., & Morgan, D.W, 1970) และใช้เทคนิคการเลือกตัวอย่าง (Sampling Technique) ด้วยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) จำแนกโดยใช้ประชากรเป็นชั้นภูมิและทำการสุ่มตามสัดส่วน (Proportional Allocation)

ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนของการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การจัดเตรียมโครงการวิจัย เป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูล สถิติ บรรณกรรมที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ จากตำรา เอกสารทาง วิชาการวารสาร เว็บไซต์ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษามาจัดทำโครงร่างงานวิจัย รับข้อเสนอแนะของกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ มาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ให้สมบูรณ์และขออนุมัติโครงร่างงานวิจัย จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธนบุรี

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการวิจัย เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยจัดสร้างเครื่องมือสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล ทดสอบ ปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่องของเครื่องมือ นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง แล้วจึงนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาตรวจสอบความถูกต้อง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ และแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 การรายงานผลการวิจัยเป็นขั้นตอนการจัดทำร่างรายงานผลการวิจัย นำเสนอ คณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่องตามที่ คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์เสนอแนะ จัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์เสนอต่อบัณฑิต วิทยาลัย เพื่อขออนุมัติเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามมี 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป ของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (check list) ประกอบด้วย อายุ ตำแหน่ง เพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการสอน ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม โดยข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ระดับ คะแนน (Rating Scale) โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถาม เลือกตอบคำถาม 5 ระดับ ดังนี้ มากที่สุด มาก ปาน กลาง น้อย น้อยที่สุด ตามลำดับ

การตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ ได้ค่าความเที่ยงตรง (IOC) ระหว่าง 0.67-1.00 ทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายจำนวน 30 คน พบว่า มีความเชื่อมั่น เท่ากับ .981

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (checklist) โดยการ คำนวณหาค่าความถี่ (Frequency) และหาร้อยละ (Percentage) 2) การวิเคราะห์คุณภาพชีวิตการทำงานและการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) 3) การวิเคราะห์คุณภาพชีวิตการทำงานที่ส่งผลต่อการ ปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบ ขั้นตอน

ผลการวิจัย

1. ระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม (โดยภาพรวม) ($n = 285$)

คุณภาพชีวิตการทำงานของครู	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
1 การให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสมและยุติธรรม	3.70	0.84	มาก	8
2 สิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ	4.14	0.68	มาก	6
3 การพัฒนาความสามารถของบุคคล	4.31	0.65	มาก	4
4 ความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน	4.39	0.54	มาก	2
5 การบูรณาการด้านสังคม	4.36	0.65	มาก	3
6 วิถีปฏิบัติขององค์กร	4.28	0.70	มาก	5
7 จังหวะของชีวิตโดยรวม	4.03	0.75	มาก	7
8 ความสัมพันธ์ด้านสังคม	4.40	0.67	มาก	1
รวม	4.20	0.72	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับคุณภาพชีวิตการทำงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.20 ($\bar{x} = 4.20, S.D. = 0.72$)

เมื่อพิจารณาตามตารางเป็นรายด้าน พบว่า ความสัมพันธ์ด้านสังคม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.40 ($\bar{x} = 4.40, S.D. = 0.67$) รองลงมาได้แก่ ความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน ($\bar{x} = 4.39, S.D. = 0.54$) ส่วนการให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสมและยุติธรรม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{x} = 3.70, S.D. = 0.84$)

2. ระดับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์การปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม (โดยภาพรวม) ($n = 285$)

การปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงาน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
1. การปฏิบัติหน้าที่ครู	4.58	0.60	มากที่สุด	2
2. การจัดการเรียนรู้	4.65	0.49	มากที่สุด	1
3. ความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน	4.56	0.52	มากที่สุด	3
รวม	4.59	0.49	มากที่สุด	

จากตารางที่ 4.11 พบว่า ระดับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.59$, S.D. = 0.49)

เมื่อพิจารณาตามตารางเป็นรายด้าน พบว่า การจัดการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.59$, S.D. = 0.49) รองลงมาได้แก่ การปฏิบัติหน้าที่ครู ($\bar{x} = 4.58$, S.D. = 0.60) ส่วนความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{x} = 4.56$, S.D. = 0.52)

3. คุณภาพชีวิตการทำงานที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์คุณภาพชีวิตการทำงานที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม (n = 285)

ตัวแปรทำนาย	B	β	t	p
1. การบูรณาการด้านสังคม (X_5)	.248	.335	5.046	.000
2. การพัฒนาความสามารถของบุคคล (X_3)	.340	.459	8.446	.000
3. ความสัมพันธ์ด้านสังคม (X_8)	.258	.359	5.976	.000
4. จังหวะของชีวิตโดยรวม (X_7)	-.132	-.206	-4.115	.000
5. สิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ (X_2)	-.094	-.134	-3.139	.002
6. ค่าคงที่ (Constant)	1.845	-	15.142	.000

$R = 0.83$ $R^2 = 0.69$ $R^2_{adj} = 0.69$, $F = 9.85$,

$df_1 = 1$, $df_2 = 279$, $Sig. < 0.01$, $SE_{est.} = 0.27$, $a = 1.85$

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดของงานวิจัย ด้านการบูรณาการด้านสังคม (X_5) ด้านการพัฒนาความสามารถของบุคคล (X_3) ด้านความสัมพันธ์ด้านสังคม (X_8) ด้านจังหวะของชีวิตโดยรวม (X_7) ด้านสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ (X_2) สามารถร่วมกันทำนายตัวแปรการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม ได้ร้อยละ 69.00 ($R^2 = 0.69$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อปรับค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์ที่มีค่าเท่ากับ 27.00 ($SE_{est} = 0.27$) พบว่า ปัจจัยทั้งหมดสามารถร่วมกันทำนายตัวแปรการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู ได้ถึงร้อยละ 69.00 ($R^2_{adj} = 0.69$) ส่วนอีกร้อยละ 31.00 เกิดจากอิทธิพลของตัวแปรอื่นที่ไม่นำมาเป็นตัวแปรอิสระในการศึกษาครั้งนี้ ตัวแปรที่มีอิทธิพลในการทำนายสูงสุด คือ ด้านการพัฒนาความสามารถของบุคคล ($\beta = 0.495$) รองลงมาได้แก่ ด้านความสัมพันธ์ด้านสังคม ($\beta = -0.359$) ด้านการบูรณาการด้านสังคม ($\beta = 0.335$) ด้านจังหวะของชีวิตโดยรวม ($\beta = 0.206$) ด้านสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ ($\beta = 0.134$) ตามลำดับ

ผลการศึกษาครั้งนี้ สามารถเขียนเป็นสมการทำนายในรูปของคะแนนดิบและสมการในรูปคะแนนมาตรฐานได้ ดังนี้

สมการทำนายในรูปของคะแนนดิบ ได้แก่

$$Y' = 1.845 + 0.248 (x_5) + 0.340 (x_3) + 0.258(x_8) - 0.132(x_7) - 0.094 (x_2)$$

หรือ

การปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู = $1.845 +$ ด้านการบูรณาการด้านสังคม (X_5) + ด้านการพัฒนาความสามารถของบุคคล (X_3) + ด้านความสัมพันธ์ด้านสังคม (X_8) - ด้านจังหวะของชีวิตโดยรวม (X_7) - ด้านสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ (X_2)

สมการรูปคะแนนมาตรฐาน ได้แก่

$$Zy' = 0.335 (X_5) + 0.459 (X_3) + 0.359(X_8) - 0.206 (X_7) - 0.134 (X_2)$$

หรือ

การปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู = + ด้านการบูรณาการด้านสังคม (X_5) + ด้านการพัฒนาความสามารถของบุคคล (X_3) + ด้านความสัมพันธ์ด้านสังคม (X_8) - ด้านจังหวะของชีวิตโดยรวม (X_7) - ด้านสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ (X_2)

อภิปรายผล

การวิจัย เรื่อง คุณภาพชีวิตการทำงานที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม ผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1) คุณภาพชีวิตการทำงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม โดยรวมอยู่ระดับมาก เมื่อมีการพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ด้านที่สูงที่สุด คือ ความสัมพันธ์ด้านสังคม รองลงมาคือ ความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน ส่วนการให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสมและยุติธรรม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะบรรยากาศในสถานศึกษาที่มีความสะอาด ร่มรื่น ใกล้แหล่งชุมชน และข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม มีความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีบรรยากาศการทำงานในสถานศึกษาที่อบอุ่น เป็นกันเอง และมีความเอื้ออาทรต่อกัน ได้รับความร่วมมือในการปฏิบัติงานจากเพื่อนร่วมงาน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม ได้จัดอบรมพัฒนาครูและบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งผลงานวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของอัมทิพย์ อนิสตา ได้ทำการวิจัย เรื่อง คุณภาพชีวิตของครูที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 4 พบว่า คุณภาพชีวิตของครูโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน (อัมทิพย์ อนิสตา, 2555) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของอันธิกา บุญเลิศ ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง คุณภาพชีวิตการทำงานของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 พบว่า ทั้งโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (อันธิกา บุญเลิศ, 2561)

2) การปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า ด้านที่สูงที่สุด คือ การจัดการเรียนรู้ รองลงมาคือ การปฏิบัติหน้าที่ครู ส่วนความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชนมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ที่เป็นเช่นนี้ อาจเนื่องจากครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม ปฏิบัติตามข้อบังคับของคุรุสภา ด้านมาตรฐานการปฏิบัติงานของผู้ประกอบวิชาชีพครูอย่างเคร่งครัด มีการปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเพื่อให้วิชาชีพครูมีความก้าวหน้าอยู่เสมอ เช่น เข้าร่วมอบรม สัมมนา และการประชุมเชิงปฏิบัติการ มีการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตอย่างเต็มที่ตามศักยภาพ พัฒนาด้านการจัดการเรียนการสอน การเขียนแผนการสอนให้สามารถนำมาใช้ปฏิบัติได้จริงในชั้นเรียน พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มี

ประสิทธิภาพ ใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อช่วยในการจัดกิจกรรมในห้องเรียนให้น่าสนใจ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน สามารถร่วมงานกับบุคลากรอื่นในสถานศึกษาอย่างราบรื่น รวมถึงให้การช่วยเหลือและร่วมมือกับผู้อื่นในการพัฒนาชุมชน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอภิสิทธิ์ เลขาตระกูล ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาจังหวัดเพชรบุรี พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครู โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (อภิสิทธิ์ เลขาตระกูล, 2560) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพรทิพย์ เฟื่องกลัด ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสื่อสารของผู้บริหารกับมาตรฐานการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดกาญจนบุรี พบว่า การปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครู โดยรวมอยู่ในระดับมาก และรายด้านอยู่ในระดับมากและมากที่สุด (พรทิพย์ เฟื่องกลัด, 2562)

3) ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตการทำงานส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีตัวแปรที่มีอิทธิพลตามลำดับ ได้แก่ การพัฒนาความสามารถของบุคคล ความสัมพันธ์ด้านสังคม การบูรณาการด้านสังคม จังหวะของชีวิตโดยรวม สิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย และส่งเสริมสุขภาพ สามารถพยากรณ์การปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู ได้ร้อยละ 69.00 ที่เป็นเช่นนี้ อาจเนื่องจากครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีบรรยากาศการทำงานในสถานศึกษาที่อบอุ่นเป็นกันเอง และมีความเอื้ออาทรต่อกัน ได้รับความร่วมมือในการปฏิบัติงานจากเพื่อนร่วมงาน และทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม ได้จัดอบรมพัฒนาครูและบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ และครูได้มีการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพครู โดยวิชาชีพครูนั้นได้มีการระบุมาตรฐานไว้อย่างชัดเจน ทำให้ข้าราชการครูจำเป็นต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและเกิดผลต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง ครูมีความทุ่มเท และตระหนักถึงหน้าที่ของตนเองในการที่จะพัฒนาผู้เรียน ซึ่งเป็นผู้ที่จะเป็นกำลังสำคัญในการนำพาประเทศให้เจริญก้าวหน้า สอดคล้องกับธีรชัย ฉัตรชัยวัฒนกุล ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพครู สังกัดกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตบางกะปิ ผลวิจัยพบว่า 1) คุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูโดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) การปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของข้าราชการครู พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก 3) ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตการทำงานกับการปฏิบัติงานตาม

มาตรฐานวิชาชีพครูสังกัดกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตบางกะปิ มีความสัมพันธ์เชิงบวก อยู่ในระดับปานกลาง 4) คุณภาพชีวิตการทำงานของครูส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครู สังกัดกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตบางกะปิ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (ธีรชัย ฉัตรชัยวัฒนกุล, 2558) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของมานะ สิ้นธวงษานนท์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูตามมาตรฐานวิชาชีพ ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูอยู่ในระดับมาก 2) ระดับการปฏิบัติงานของครูตามมาตรฐานวิชาชีพอยู่ในระดับมาก และ 3) องค์ประกอบคุณภาพชีวิตการทำงานที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูตามมาตรฐานวิชาชีพ ได้แก่ องค์ประกอบด้านความสมดุลของชีวิต ด้านสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ ด้านการอบรมและพัฒนา และด้านความมีอิสระในการทำงาน (มานะ สิ้นธวงษานนท์, 2564)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม สรุปได้ว่า

1. ระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อมีการพิจารณารายละเอียด พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน

2. ระดับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อมีการพิจารณารายละเอียด พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

3. คุณภาพชีวิตการทำงานที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม เรียงตามลำดับอิทธิพลจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การพัฒนาความสามารถของบุคคล ความสัมพันธ์ด้านสังคม การบูรณาการด้านสังคม จังหวะของชีวิตโดยรวม และสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสามารถพยากรณ์การปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม ได้ร้อยละ 69

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ดังนี้

1.1 ผู้บริหารโรงเรียนควรพิจารณาหาแนวทางช่วยเหลือในด้านสวัสดิการ การให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสมและยุติธรรม การสร้างขวัญกำลังใจในการทำงาน ครูควรได้รับค่าตอบแทนและสวัสดิการที่เพียงพอกับรายจ่ายในการดำรงชีวิตภายในครอบครัว รวมถึงการเลื่อนขั้นเงินเดือนมีความเหมาะสมและยุติธรรมกับงานที่ได้รับมอบหมาย

1.2 ผู้บริหารโรงเรียนควรส่งเสริมให้ครู ศึกษาสภาพสังคมและเข้าใจถึงบริบทของชุมชน และร่วมมือกับผู้ปกครองในการพัฒนาและแก้ปัญหาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์

1.3 จากผลการวิจัยคุณภาพชีวิตการทำงานที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู ผู้บริหารควรส่งเสริมให้มีการดูแลด้านสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ ควรดูแลด้านความสะอาดของสถานที่บริเวณที่ทำงาน เพื่อให้ครูมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพและการทำงาน ปราศจากมลพิษต่าง ๆ เช่น ฝุ่น สารเคมี เสียง กลิ่นไม่พึงประสงค์ เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในแนวคิด ทฤษฎีอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู

2.2 ควรศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน จากมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู เนื่องจากเป็นประเด็นที่มีคะแนนน้อยที่สุด เพราะโรงเรียนจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ปกครองและชุมชนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เช่น การสนับสนุนทรัพยากร การพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับบริบทของสังคม

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพรทิพกราฟฟิค จำกัด.

2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพรทิพกราฟฟิค จำกัด.

ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562. (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 136 ตอนพิเศษ 68 ง. หน้า 18 (20 มีนาคม 2562).

- ธีรชัย ฉัตรชัยวัฒนกุล. (2558). คุณภาพชีวิตการทำงานที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพครู สังกัดกรุงเทพมหานครสำนักงานเขตบางกะปิ. *วารสารบริหารการศึกษา มศว*, 12(22), 82-90.
- พรทิพย์ เพ็งกลัด. (2562). การสื่อสารของผู้บริหารกับมาตรฐานการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดกาญจนบุรี. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- มานะ สินธุวงษานนท์. (2564). คุณภาพชีวิตของการทำงานที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูตามมาตรฐานวิชาชีพ. *วารสารวิชาการวิทยาศาสตร์และศิลปะศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ*, 8(1), 47-60.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปีพุทธศักราช 2550. (2550). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 124 ตอนที่ 47 ก. หน้า 15 (24 สิงหาคม 2550).
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม. (2566). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2566-2570)*. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร สมุทรสงคราม.
- อภิสิทธิ์ เลขาตระกูล. (2560). พฤติกรรมการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาจังหวัดเพชรบุรี. *วารสารบริหารการศึกษาบัณฑิต*, 17(1), 11-21.
- อันธิกา บุญเลิศ. (2561). ทักษะการบริหารของผู้บริหารกับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 4(3), 441-454.
- อัมทิพย์ อนิสดา. (2555). คุณภาพชีวิตของครูที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 4. *วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 3(1), 77-86.
- Krejcie, R.V., & Morgan, D.W. (1970). Detering sample size for research activities. *Journal of Education and Psychological Measurement*, 30(3), 608.
- Walton, Richard E. (1974). Improving the Quality of Work Life. *Harvard Business Review*, 27(3), 12.

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน
ขององค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว*
THE PUBLIC PARTICIPATION IN COMMUNITY FORESTRY MANAGEMENT
OF THE CHONG KUM SUBDISTRICT ADMINISTRATIVE ORGANIZATION,
WATTHANA NAKHON DISTRICT, SA KAEU PROVINCE

ภัทรกร จำเริญ

Phatharaporn Jaipheng

วัชรพิพัฒน์ ศิลปรัตน์

Watcharawipat silaparatan

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ประเทศไทย.

Nakhon Pathom Rajabhat University, Thailand.

E-mail: thian2524@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม (2) ระดับประสิทธิภาพการจัดการป่าชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม และ (3) แนวทางการยกระดับประสิทธิภาพการจัดการป่าชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงผสม โดยการวิจัยเชิงปริมาณมีกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว จำนวน 262 คน ได้จากการคำนวณด้วยสูตรของ Yamane ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้แทนผู้นำชุมชน, ผู้แทนส่วนราชการ และผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม รวมจำนวน 7 คน เป็นการกำหนดผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง ใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า 1) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว อยู่ในระดับมาก โดยระดับการร่วมมือมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ตามด้วยระดับการเข้าไปเกี่ยวข้อง การให้คำปรึกษาหารือ การให้ข้อมูลข่าวสาร และการมอบอำนาจการตัดสินใจ 2) ประสิทธิภาพการจัดการป่าชุมชน อยู่ในระดับมาก โดยการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าชุมชนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือการมีระเบียบและกฎเกณฑ์ องค์การประชาชนในการดูแลป่า และการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก 3) ข้อเสนอแนะ ได้แก่ การสนับสนุนจากองค์กรภายนอกเพื่อ

* Received: 10 May 2024; Revised: 17 December 2024; Accepted: 19 December 2024

ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความถูกต้องตามหลักวิชาการในการดูแลป่าชุมชน เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน การจัดการปัญหาและอุปสรรคผ่านการประชุมเพื่อปรึกษาหารือและหาทางออกร่วมกัน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, ป่าชุมชน, อำเภอวัฒนานคร

Abstract

The objectives of this research article were to study (1) the level of public participation in community forestry management of the Chong Kum Subdistrict Administrative Organization, Watthana Nakhon District, Sa Kaeo Province (2) the efficiency level of community forestry management of the Chong Kum Subdistrict Administrative Organization, Watthana Nakhon District, Sa Kaeo Province, and (3) guidelines for improving the efficiency of community forestry management of the Chong Kum Subdistrict Administrative Organization, Watthana Nakhon District, Sa Kaeo Province. This study was mixed-method research, the quantitative research consisted of a sample group of people in area of the Chong Kum Subdistrict Administrative Organization, a total of 262 people, the questionnaire was used for collecting data. The statistics used for data analysis including mean and standard deviation. For the qualitative informants including the representatives of community leaders, representatives of government agencies. and representatives of the Chong Kum Subdistrict Administrative Organization, a total of 7 people, the interview form was used for collecting information.

The research findings revealed that: 1) Public participation in community forest management under the responsibility of the Chong Kum Subdistrict Administrative Organization, Watthana Nakhon District, Sa Kaeo Province, was at a high level. The highest mean score was for the level of collaboration, followed by involvement, consultation, information sharing, and delegation of decision-making authority. 2) The efficiency of community forest management was also at a high level. The highest mean score was for the utilization of community forest areas, followed by compliance with rules and regulations, community organizations responsible for forest management, and external organizational support. 3) Recommendations included the need for external organizational support to enhance efficiency and ensure adherence to academic standards in community forest management, maximizing benefits for the community,

and addressing issues and obstacles through meetings for consultation and collaborative problem-solving.

Keywords: Participation, Community Forestry, Watthana Nakhon District

บทนำ

ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและปัญหาสิ่งแวดล้อม นับว่าเป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทย เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกนำไปใช้ในการพัฒนาและเกิดความเสื่อมโทรมลงอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ มีลักษณะรวมศูนย์ ขาดการเชื่อมโยงกับพื้นที่ ส่งผลกระทบต่อปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ พื้นที่ป่าไม้ลดลง ทรัพยากรดินเสื่อมโทรม ทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพถูกคุกคาม ระบบนิเวศชายฝั่งถูกทำลาย และทรัพยากรน้ำยังมีส่วนที่ไม่สามารถจัดสรรได้ตามความต้องการ ปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงเพิ่มสูงขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจ

ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าชุมชนนอกเขตป่าอนุรักษ์หรือพื้นที่อื่นของรัฐนอกเขตป่าอนุรักษ์ ที่ได้รับการอนุมัติให้จัดตั้งเป็นป่าชุมชนตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 จำนวนทั้งสิ้น 13,028 หมู่บ้าน มีพื้นที่ป่ารวม 6,295,718 ไร่ 6 งาน 198 ตารางวา โดยภาคเหนือมีพื้นที่ป่าชุมชนมากที่สุด รองลงมาคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลางและภาคใต้ ตามลำดับ (กรมป่าไม้, 2566) ซึ่งโดยพื้นฐานสังคมชนบทไทย ชาวบ้านล้วนอาศัยพึ่งพาป่าทั้งแหล่งน้ำที่มีแหล่งกำเนิดจากป่า และผลผลิตจากป่า รวมถึงป่ายังเป็นแหล่งที่มาของความเชื่อ ประเพณี ซึ่งเป็นรากฐานที่มีความสัมพันธ์กับชุมชน ทำให้บทบาทของป่าต่อความอยู่รอดของชุมชน จึงมีมาเนิ่นนาน และไม่สามารถแยกจากกันได้ และชุมชนในท้องถิ่นแทบทุกแห่ง ต่างมีวัฒนธรรมและวิถีปฏิบัติในการจัดการและดูแลรักษาป่า จึงทำให้งานแนวคิดเรื่องป่าชุมชน (Community Forest) กลายเป็นวิถีปฏิบัติและเป็นการปรับตัวของการจัดการทรัพยากรภายในชุมชน เพื่อให้ระบบนิเวศคงความสมดุล เนื่องจากป่าชุมชนเป็นกลไกที่สำคัญที่เป็นช่องทางให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ จัดการฟื้นฟูให้ป่ามีความสมบูรณ์เพิ่มขึ้น และมีการใช้ทรัพยากรและผลผลิตจากป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 เป็นกฎหมายที่มีเจตนารมณ์เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการ บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนในรูปแบบของป่าชุมชน ซึ่งมาตรา 4 นิยาม “ป่าชุมชน” หมายถึง ป่านอกเขตอนุรักษ์หรือพื้นที่อื่นของรัฐนอกเขตป่าอนุรักษ์ โดย “เขตป่าอนุรักษ์” ตามกฎหมายฉบับนี้คือ เขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า หรือเขตพื้นที่อื่นใดที่มีคุณค่าทางธรรมชาติ หรือคุณค่าอื่นอันควรแก่การอนุรักษ์หรือรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามที่กำหนดในกฎกระทรวง และกำหนดให้ชุมชนที่ยื่นขอจัดตั้งป่าชุมชน ต้องมีแผนการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ แผนการหาของป่าอย่างการเก็บน้ำผึ้งป่า หรือผักหวานป่า หรือแผนการท่องเที่ยวในป่าชุมชน เป็นต้น เพื่อให้ป่าชุมชนเข้ามาช่วยเพิ่มพื้นที่สีเขียว เพิ่มพื้นที่ความมั่นคงทางอาหาร และสร้างรายได้ทาง

เศรษฐกิจให้แก่ชุมชน และยังเป็นพื้นที่เรียนรู้ของคนรุ่นใหม่ได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติมากขึ้น (ราชกิจจานุเบกษา, 2562) ทั้งนี้ กรมป่าไม้ ได้กล่าวถึงแนวทางการดำเนินงานด้านการส่งเสริมป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วมไว้ว่า วิธีชีวิตของชุมชนในชนบทไทยส่วนใหญ่ ผูกพันอยู่กับพื้นที่ป่ามาเป็นระยะเวลายาวนาน มีการอาศัยพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในการดำรงชีวิต จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินการ จากเดิมที่ให้รัฐมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติเพียงฝ่ายเดียว เป็นการกระจายอำนาจ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชน และองค์กรชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสอดส่อง ดูแล ปกป้องรักษาป่า รวมทั้งมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าอย่างถูกต้องตามระเบียบกฎหมายที่วางไว้ เพื่อให้คนสามารถอยู่ร่วมกับป่าแบบเกื้อกูลกัน และยังคงกล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะส่งผลต่อการดำเนินการโครงการป่าชุมชน เพราะหากชุมชนไม่ให้ความร่วมมือ หรือยังไม่พร้อมที่จะดำเนินการโครงการก็ไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ รวมถึงการดำเนินงานด้านป่าชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย อย่างมีประสิทธิภาพ (กรมป่าไม้, 2561)

จังหวัดสระแก้วมีป่าชุมชนที่ขึ้นทะเบียนกับกรมป่าไม้ ตั้งแต่ปี 2543-2559 จำนวน 83 แห่ง รวมเป็นเนื้อที่ทั้งสิ้นประมาณ 14,981 ไร่ และมีป่าชุมชนต้นแบบที่ได้รับรางวัลจากกรมป่าไม้จำนวน 14 แห่ง โดยป่าชุมชนที่อยู่ในพื้นที่อำเภอวัฒนานครมากถึง 25 แห่ง ซึ่งพบว่า อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม จำนวน 4 แห่ง ดังนี้ (1) ป่าชุมชนบ้านช่องกุ่ม หมู่ 1 เป็นป่าตาม พ.ร.บ. ป่าไม้ พ.ศ.2484 จัดตั้งเมื่อ พ.ศ.2546 มีเนื้อที่ 32 ไร่ 0 งาน 68 ตารางวา (2) ป่าชุมชนบ้านสี่แยกหนองหัวช้าง หมู่ 4 เป็นป่าตามที่ดินตามหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง จัดตั้งเมื่อ พ.ศ.2559 มีเนื้อที่ 71 ไร่ 0 งาน 88 ตารางวา (3) ป่าชุมชนบ้านช่องกุ่มน้อย หมู่ 5 เป็นป่าสงวนแห่งชาติจัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2559 มีเนื้อที่ 735 ไร่ 1 งาน 77 ตารางวา และ (4) ป่าชุมชนบ้านซั้มล หมู่ 9 เป็นป่าตาม พ.ร.บ. ป่าไม้ พ.ศ.2484 จัดตั้งเมื่อ พ.ศ.2550 มีเนื้อที่ 32 ไร่ 0 งาน 68 ตารางวา โดยตำบลช่องกุ่ม อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว มีภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เชิงเขาทางตอนเหนือ คิดเป็นประมาณ 73% ของพื้นที่ทั้งหมด โดยพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติปางสีดาและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโคกสูง ซึ่งเป็นพื้นที่อนุรักษ์ของกรมป่าไม้ และอื่น ๆ ประมาณ 95,053 ไร่ มีพื้นที่การเกษตรกรรมประมาณ 28,072 ไร่ ในอดีตพื้นที่ป่าชุมชนต้องเผชิญกับปัญหาต้นไม้ถูกตัดเพื่อใช้เป็นฟืนจนเกิดเป็นพื้นที่เขาหัวโล้น การเผาทำลายป่าซึ่งเกิดจากการขาดความรู้ในการจัดการป่าชุมชน และขาดผู้นำการเปลี่ยนแปลง ต่อมาได้เริ่มมีการปลูกกระแสดการอนุรักษ์ป่าชุมชน โดยการนำของผู้นำชุมชน รวมไปถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมและให้การสนับสนุนการจัดการป่าชุมชนในตำบลช่องกุ่มอย่างต่อเนื่อง โดยช่วยกันจัดตั้งเวรยามเฝ้าระวังไฟป่า และหวงห้ามไม่ให้ชาวบ้านขึ้นป่าเพื่อเก็บของป่าขาย เพื่อให้ธรรมชาติได้ฟื้นตัว และจัดกิจกรรมปลูกป่าชุมชนเพื่อให้ชาวบ้านได้ตระหนักถึงความสำคัญของป่าชุมชน อย่างไรก็ตาม ยังคงพบว่า การจัดการป่าชุมชนก็ยังประสบปัญหาในหลากหลายด้าน ได้แก่ ปัญหาการละเมิดกฎระเบียบของชุมชน ปัญหาการลักลอบล่าสัตว์ป่า การลักลอบตัดไม้ในพื้นที่ป่าไม้ ทั้งป่าอนุรักษ์/ป่าสงวน/ป่าชุมชน รวมถึงการเกิดไฟป่าเป็นประจำทุกปี รวมถึงยังพบว่า แต่ละชุมชนแห่ง

ยังขาดการประสานงานกันในการจัดการประชุมชน โดยดำเนินการในลักษณะต่างคนต่างดูแลในเขตพื้นที่ของตนเอง (องค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม, 2566) ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการประชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว เพื่อช่วยให้ได้ข้อมูลที่น่ามาใช้ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาและยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการประชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่มต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการประชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว
2. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิภาพการจัดการประชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว
3. เพื่อศึกษาแนวทางการยกระดับประสิทธิภาพการจัดการประชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ ใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed methods research) ซึ่งเป็นการผนวกรวมเอาระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เข้าด้วยกัน โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเชิงปริมาณ ประชาชนที่เป็นตัวแทนครัวเรือนในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม รวมจำนวน 764 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม, 2566) (องค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม, 2566) และมีขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 262 คน โดยได้จากการคำนวณด้วยสูตรของ Yamane (Yamane, Taro, 1973)

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้แทนผู้นำชุมชน, ผู้แทนส่วนราชการ และผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม รวมจำนวน 7 คน

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการประชุมชน และประสิทธิภาพการจัดการประชุมชน แสดงเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ตัวแปรอิสระ (Independent Variable)

การมีส่วนร่วมของประชาชน
ในการจัดการประชุมชน

ตัวแปรตาม (Dependent Variables)

ประสิทธิภาพการจัดการประชุมชน
1) การใช้ประโยชน์ของพื้นที่ประชุมชน

- 1) ระดับการให้ข้อมูลข่าวสาร
- 2) ระดับการให้คำปรึกษาหารือ
- 3) ระดับการเข้าไปเกี่ยวข้อง
- 4) ระดับการร่วมมือ
- 5) ระดับการมอบอำนาจการตัดสินใจ

- 2) การมีระเบียบและกฎเกณฑ์
- 3) องค์กรประชาชนในการดูแลป่าชุมชน
- 4) การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Individual Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1 แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item-Objective Congruences Index : IOC) จากการสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน มีค่าระดับระหว่าง 0.60-1.00 และตรวจสอบความเที่ยง (Reliability) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha coefficient: α) ของครอนบาค (Cronbach) มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.943 โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอนประกอบด้วย ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ตอนที่ 3 แบบสอบถามที่เกี่ยวกับประสิทธิภาพการจัดการป่าชุมชน โดยในตอนที่ 2 และ 3 เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) และตอนที่ 4 คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ

3.2 แบบสัมภาษณ์ (Individual Interview) เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ และดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้แทนผู้นำชุมชน, ผู้แทนส่วนราชการ และผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลช่องกลุ่ม รวมจำนวน 7 คน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.1 จัดทำหนังสือถึงนายกองค์การบริหารส่วนตำบลช่องกลุ่ม เพื่อขอความอนุเคราะห์และอำนวยความสะดวกในการจัดเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง เพื่อรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการแจกและเก็บแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมแบบสอบถามและได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

5.1 ตรวจสอบความสมบูรณ์ และความถูกต้องของแบบสอบถามที่ได้รับคืนทั้งหมด

5.2 ลงรหัสตามแบบการลงรหัส (Coding Form)

5.3 กำหนดเกณฑ์การวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามวิธีการของ Likert

5.4 นำแบบสอบถามที่ลงคะแนนเรียบร้อยแล้วไปประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์โดยใช้สถิติ ดังนี้

6.1 การวิจัยเชิงปริมาณ โดยการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน และระดับประสิทธิภาพการจัดการป่าชุมชน สถิติที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

6.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อวิเคราะห์ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการยกระดับประสิทธิภาพการจัดการป่าชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
1) ระดับการให้ข้อมูลข่าวสาร	3.72	0.78	มาก
2) ระดับการให้คำปรึกษาหารือ	3.89	0.84	มาก
3) ระดับการเข้าไปเกี่ยวข้อง	3.97	0.73	มาก
4) ระดับการร่วมมือ	4.09	0.81	มาก
5) ระดับการมอบอำนาจการตัดสินใจ	3.66	0.87	มาก
	3.87	0.86	มาก

จากตารางที่ 1 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยจำแนกเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยได้ ดังนี้ ระดับการร่วมมือมีค่าเฉลี่ยมากกว่าทุกด้าน รองลงมาคือระดับการเข้าไปเกี่ยวข้อง ระดับการให้คำปรึกษาหารือ ระดับการให้ข้อมูลข่าวสาร และระดับการมอบอำนาจการตัดสินใจ

ตารางที่ 2 ระดับประสิทธิภาพการจัดการป่าชุมชน โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

ประสิทธิภาพการจัดการป่าชุมชน	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
1) การใช้ประโยชน์ของพื้นที่ป่าชุมชน	4.25	0.67	มากที่สุด
2) การมีระเบียบและกฎเกณฑ์	4.16	0.85	มาก
3) องค์กรประชาชนในการดูแลป่าชุมชน	3.98	0.81	มาก
4) การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก	3.58	0.87	มาก
	3.99	0.73	มาก

จากตารางที่ 2 ประสิทธิภาพการจัดการป่าชุมชนพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยจำแนกเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยได้ ดังนี้ การใช้ประโยชน์ของพื้นที่ป่าชุมชนมีค่าเฉลี่ยมากกว่าทุกด้าน รองลงมา คือ การมีระเบียบและกฎเกณฑ์ องค์กรประชาชนในการดูแลป่าชุมชน และการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก

3. ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการยกระดับประสิทธิภาพการจัดการป่าชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว พบว่า

3.1 โครงสร้างการบริหารจัดการป่าชุมชนแต่ละแห่ง จะมีการเลือกตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน และมีผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อสม. ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน เพื่อร่วมกันดำเนินกิจกรรมในแต่ละด้านตามที่มีการกำหนดไว้ เช่น ฝ่ายจัดทำแนวกันไฟ ฝ่ายดูแลพื้นที่เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดไฟป่า ฝ่ายบำรุงรักษาปลูกป่าชุมชน

3.2 การใช้ประโยชน์ของพื้นที่ป่าชุมชน โดยคณะกรรมการป่าชุมชนมีการแบ่งโซนพื้นที่ป่าชุมชน เพื่อให้คนในหมู่บ้านเข้ามาใช้ประโยชน์ในการหาของป่า เก็บเห็ด เพื่อบริโภคในครัวเรือน และเพื่อการค้าในชุมชน นอกจากนี้ ในพื้นที่บางส่วนของป่าชุมชนจะแบ่งสัดส่วนเป็นแปลงให้คนในชุมชนเข้ามาใช้เป็นพื้นที่เพาะปลูก

3.3 การมีระเบียบและกฎเกณฑ์ โดยคณะกรรมการป่าชุมชนมีการปรับปรุงข้อบังคับป่าชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพสังคม รวมถึงมีการประชุมคณะกรรมการป่าชุมชน และการประชุมสมาชิกป่าชุมชน เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการอย่างเป็นทางการตามแนวทางที่กรมป่าไม้กำหนด และมีการแจ้งให้คนในชุมชนทราบว่าในแต่ละช่วงปีจะมีการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ รวมถึงการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมพิเศษในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น ปลูกป่าวันพ่อ การบวชป่า

3.4 องค์กรประชาชนในการดูแลป่าชุมชน โดยใช้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งคณะกรรมการป่าชุมชนให้ความสำคัญกับการทำงานแบบมีส่วนร่วมตามความสนใจของแต่ละฝ่าย โดยการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง จะมีการคุยกันของแต่ละฝ่ายเพื่อหาข้อตกลงร่วมกัน และแบ่งงานกัน ซึ่งแนวทางการจัดกิจกรรมของป่าชุมชน ประกอบด้วย (1) กิจกรรมการอนุรักษ์ ได้แก่ การลาดตระเวน

การทำแนวกันไฟฟ้า การจัดชุดลาดตระเวน และการใช้ชนบทธรรมนิยม ประเพณี ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งส่งผลให้เกิดผลผลิต เห็ด หรือพืชพันธุ์ต่าง ๆ มีความอุดมสมบูรณ์ และทำให้นกและสัตว์ป่าเข้ามาอยู่อาศัย (2) กิจกรรมการฟื้นฟู ได้แก่ การปลูกต้นไม้ทดแทน การปลูกพืชสมุนไพร การปลูกเสริม กิจกรรมอื่น ๆ ที่เป็นการฟื้นฟู เช่น การตัดสาาง การบำรุงรักษาต้นไม้ ซึ่งส่งผลให้คนในชุมชนช่วยกันปลูกป่าชุมชนมากขึ้น (3) กิจกรรมการพัฒนาป่าชุมชน ได้แก่ การจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ทำให้เกิดแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ (4) กิจกรรมการควบคุมดูแล ได้แก่ การออกข้อบังคับเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน การประชุมคณะกรรมการป่าชุมชน และการประชุมสมาชิกป่าชุมชน การกำหนดแผนปฏิบัติการประจำปี และกิจกรรมด้านอื่น ๆ เช่น การจัดทำป้ายเกี่ยวกับกฎของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน และ (5) กิจกรรมการใช้ประโยชน์ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน การพักผ่อนหย่อนใจในป่าชุมชน การเก็บหาของป่า ทำให้คนในชุมชนเก็บผลผลิตไปขายและมีรายได้เพิ่มขึ้น

3.5 การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก โดยมีหน่วยงานเครือข่ายร่วมสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมการบริหารจัดการป่าชุมชน ได้แก่ (1) สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 9 สาขาปราจีนบุรี กรมป่าไม้ สนับสนุนการดำเนินโครงการป่าชุมชน (2) วิทยาลัยโพรวิซชาลีย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เข้าร่วมดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ (3) องค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม สนับสนุนทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมในวันสำคัญ และ (4) ส่วนราชการในพื้นที่ เช่น พัฒนาชุมชน กศน. ร่วมดำเนินกิจกรรมที่จัดในพื้นที่

3.6 อุปสรรคหรือปัญหาด้านการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของป่าชุมชน ได้แก่ (1) ปัญหาด้านการลักลอบแอบทิ้งขยะในพื้นที่ป่าชุมชน และ (2) ปัญหาการบุกรุกเข้ามาหาของป่า และเก็บเห็ดนอกฤดูกาลจากคนนอกพื้นที่ ซึ่งเป็นช่วงที่มีกิจกรรมการฟื้นฟูป่าชุมชน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผล ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้ดังนี้

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะในระดับการร่วมมือซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด การมีส่วนร่วมนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่า องค์การประชาชนมีบทบาทสำคัญในการดูแลป่าชุมชน โดยแต่ละกิจกรรมมีการพูดคุย หาข้อตกลงร่วมกัน และแบ่งหน้าที่อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่มได้สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สอดคล้องกับอรพินท์ สฟโชคชัย กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่ให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา ซึ่งช่วยให้การแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพ (อรพินท์ สฟโชคชัย, 2551) เช่นเดียวกับ Davis & Newstrom

ที่ระบุว่าความร่วมมือหมายถึงการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร (Davis and Newstrom, J.W, 1989) อรทัย ก๊กผล กล่าวว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจและเต็มความสามารถ (อรทัย ก๊กผล, 2550) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ ที่อธิบายว่าระดับการร่วมมือคือการที่กลุ่มประชาชนและผู้แทนสาธารณะเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ ตั้งแต่การระบุปัญหา การพัฒนาทางเลือก ไปจนถึงการดำเนินการ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนเป็นหุ้นส่วนสำคัญในกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2553)

2. ประสิทธิภาพการจัดการป่าชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก และมีการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ป่าชุมชนมีค่าเฉลี่ยมากกว่าทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยเชิงคุณภาพที่พบว่า ในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ป่าชุมชนนั้น จะมีคณะกรรมการป่าชุมชนเป็นผู้กำหนดแบ่งโซนพื้นที่ป่าชุมชน เพื่อให้คนในหมู่บ้านเข้ามาใช้ประโยชน์ในการหาของป่า เก็บเห็ด เพื่อการบริโภคในครัวเรือน รวมถึงการนำไปขายในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับที่ Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นการที่ประชาชนได้รับผลกระทบเชิงบวกจากการดำเนินโครงการ ทั้งในด้านผลผลิตที่เป็นรูปธรรม ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่สังคม และผลประโยชน์ส่วนบุคคลจากการเข้าร่วมโครงการ นอกจากนี้พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ได้กล่าวถึงการใช้ประโยชน์ในป่าชุมชนไว้ว่า คณะกรรมการจัดการป่าชุมชนและสมาชิกป่าชุมชนมีสิทธิใช้ประโยชน์ในป่าชุมชนในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพในป่าชุมชน ตามความจำเป็นต่อการอุปโภคบริโภคในครัวเรือนสมาชิกป่าชุมชน ทั้งนี้ การใช้ประโยชน์ดังกล่าว ต้องสอดคล้องกับแผนการจัดการป่าชุมชนที่คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดอนุมัติ และอยู่บนพื้นฐานของความสมดุลและยั่งยืน (Cohen, J.M., & Uphoff, N.T, 1981)

3. แนวทางการยกระดับประสิทธิภาพการจัดการป่าชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลช่องกลุ่มพบว่า มีประเด็นที่น่าสนใจ คือ (1) การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก มีความสอดคล้องกับที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ ได้กล่าวว่า การทำงานแบบเครือข่ายจะช่วยให้เกิดวิธีการมีส่วนร่วมของหลาย ๆ องค์กรภาครัฐเพื่อเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันในหลาย ๆ ระดับ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2553) และสอดคล้องกับที่เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของเครือข่ายจะช่วยให้เกิดความร่วมมืออย่างเข้มแข็ง ทำให้เกิดการผนึกกำลัง และนำไปสู่ผลสำเร็จในการดำเนินงาน (2) การจัดการกับปัญหาอุปสรรคในการจัดการป่าชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลช่องกลุ่ม จำเป็นต้องมีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือ และหาทางออกร่วมกัน เช่น การแก้ปัญหาการลักลอบแอบทิ้งขยะในพื้นที่ป่าชุมชนด้วยการติดป้ายประกาศห้ามทิ้งขยะในพื้นที่ป่าชุมชน หรือการแก้ปัญหาการบุกรุกเข้ามาหาของป่า และเก็บเห็ดจากคนนอกพื้นที่ ด้วยการกำหนดช่วงเวลาในการเข้ามาหาของป่า และเก็บเห็ด (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543) มีความสอดคล้องกับที่ Sherry R. Arnstein ได้กล่าวถึงการรับฟังความคิดเห็นไว้ว่า จะช่วยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษาหารือใน

ประเด็นต่าง ๆ เพื่อนำมาสู่การกำหนดแนวทางในการทำงานที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพ (Arnstein, Sherry R, 1969)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลช่อกลุ่ม อำเภอดงหลวง จังหวัดสุราษฎร์ธานี สรุปได้ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยพบว่าระดับการร่วมมือมีค่าเฉลี่ยมากกว่าทุกด้าน รองลงมาตามลำดับคือ ระดับการเข้าไปเกี่ยวข้อง ระดับการให้คำปรึกษาหารือ ระดับการให้ข้อมูลข่าวสาร และระดับการมอบอำนาจการตัดสินใจ 2) ประสิทธิภาพการจัดการป่าชุมชนพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยพบว่าการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ป่าชุมชนมีค่าเฉลี่ยมากกว่าทุกด้าน รองลงมาตามลำดับคือ การมีระเบียบและกฎเกณฑ์ องค์กรประชาชนในการดูแลป่าชุมชน และการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก และ 3) ข้อเสนอแนะในการจัดการป่าชุมชน ดังนี้ (1) การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก เพื่อเข้ามาช่วยเติมเต็มในด้านต่าง ๆ เพื่อช่วยให้การดูแลป่าชุมชน ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ และถูกต้องตามหลักวิชาการ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน และ (2) การจัดการกับปัญหาอุปสรรคในการจัดการป่าชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลช่อกลุ่ม จำเป็นต้องมีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือ และหาทางออกร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 องค์การบริหารส่วนตำบลช่อกลุ่มต้องสนับสนุนให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการกำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาในชุมชน เพื่อให้เกิดแนวทางการดำเนินกิจกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่ของป่าชุมชนแต่ละแห่ง และความต้องการของคนในชุมชน

1.2 องค์การบริหารส่วนตำบลช่อกลุ่มต้องสนับสนุนด้านการสื่อสารแบบสองทาง ทั้งในด้านการให้ข้อมูลข่าวสารจากส่วนราชการ และการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน โดยใช้ช่องทางสื่อสารที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้

1.3 องค์การบริหารส่วนตำบลช่อกลุ่มต้องแสวงหาการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก เพื่อเข้ามาช่วยเติมเต็มในด้านต่าง ๆ เพื่อช่วยให้การดูแลป่าชุมชน ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ และถูกต้องตามหลักวิชาการ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาปัจจัยสาเหตุอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการป่าชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลช่อกลุ่ม เช่น เครือข่ายการจัดการป่าชุมชน การพัฒนาบุคลากรและทีมงาน เป็นต้น

2.2 ควรมีการศึกษาโครงการที่มีลักษณะคล้ายกันในพื้นที่จังหวัดอื่น ๆ หรือโครงการที่จัดทำโดยส่วนราชการอื่น ๆ ที่ประสบผลสำเร็จ

เอกสารอ้างอิง

- กรมป่าไม้. (2561). *คู่มือประชาชน ส่งความรู้ เสริมความเข้าใจป่าชุมชน*. กรุงเทพมหานคร : สมงคลการพิมพ์.
- กรมป่าไม้. (2556). *สรุปการจัดตั้งป่าชุมชน รายจังหวัด*. เรียกใช้เมื่อ 1 ตุลาคม 2566, จาก https://forestinfo.forest.go.th/fCom_area.aspx.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). *การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : ชัคเชส มีเดีย.
- พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.2562. (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 71 ก หน้า 71 (29 พฤษภาคม 2562).
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2553). *ต้นแบบความเป็นเลิศด้านการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมในระดับจังหวัด*. กรุงเทพมหานคร : เค.พี.กราฟิกส์ดีไซน์.
- องค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม. (2566). *แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570) องค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว*. สระแก้ว : องค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม.
- อรรถัย กิกผล. (2550). *คู่มือพลเมืองยุคใหม่*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- อรพินท์ สฟโชคชัย. (2551). *หลักสำคัญในการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม Participatory Governance Principle*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน).
- Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies*. New York: Cornell University Press.
- Davis and Newstrom, J.W. (1989). *Human Behavior at Work Organizational Behavior*. New York: McGraw-Hill.
- Yamane, Taro. (1973). *Statistics; An Introduction Analysis*. Harper International Edition, Tokyo.
- Arnstein, Sherry R. (1969). *A Ladder of Citizen Participation*. Journal of the American Planning Association, 35(4), 216-224.

การบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา
กลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาสหวิทยาเขตหลักเมืองเลย
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู*
THE EDUCATIONAL INSTITUTION ADMINISTRATION ACCORDING TO
THE SIX SĀRĀṆĪYADHAMMA OF EDUCATIONAL INSTITUTION
ADMINISTRATORS IN LAK MUEANG LOEI UNITED CAMPUS GROUP UNDER
THE OFFICE OF SECONDARY EDUCATION SERVICE AREA,
LOEI AND NONGBUALAMPHU

สิทธิชัย เทียมไธสงค์

Sitthichai Thiamthaisong

พระครูปลัดสมชัย นิสสโก

Phrakrupalad Somchai Nissapho

พระมหาสุภาวิญญ์ ปภัสสร

Phramaha Suphavit Paphassaro

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย, ประเทศไทย.

Mahachulalongkorn Buddhist University, Loei Religious College, Thailand.

E-mail: sawatdee.2531@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา 2. เปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา 3. เสนอแนวทางแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียน กลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู จำนวน 260 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.97 และแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการทดสอบค่าเอฟ

* Received: 19 October 2024; Revised: 11 November 2024; Accepted: 28 November 2024

ผลการวิจัยพบว่า 1. การบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการบริหารงานวิชาการ 2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีตำแหน่ง และประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนจำแนกตามระดับการศึกษาไม่แตกต่างกัน 3. แนวทางการบริหารสถานศึกษา ควรกำกับติดตาม และประเมินผลการเรียนของนักเรียนเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง จัดการสอนในรูปแบบสหวิทยาการ มีการใช้เทคนิควิธีการสอนที่หลากหลาย ชุมชนร่วมกับสถานศึกษาในการจัดสภาพแวดล้อม ปฏิบัติตนที่เหมาะสมกับกาลเทศะ ตำแหน่ง หน้าที่ จัดซื้อ/จัดหาวัสดุอุปกรณ์ให้เพียงพอ เสียสละ และทำหน้าที่มุ่งผลประโยชน์ของสถานศึกษา

คำสำคัญ: การบริหารสถานศึกษา, หลักสาราณียธรรม 6, การบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6

Abstract

This research article aims to 1) examine the state of school administration by school administrators, 2) compare perceptions of school administration based on the six principles of Saraniyadhamma among school administrators, and 3) propose guidelines for school administration based on the six principles of Saraniyadhamma. The study employs a mixed-method approach. The sample group consists of school administrators and teachers from secondary schools in the core educational network of Loei province under the jurisdiction of the Secondary Education Service Area Office, Loei and Nong Bua Lamphu, totaling 260 participants. Research instruments include a 5-point Likert scale questionnaire with a reliability coefficient of 0.97 and interview forms. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, t-tests, and F-tests.

The findings are as follows: 1. The overall level of school administration based on the six principles of Saraniyadhamma by school administrators was high. Among the various dimensions, academic administration had the highest mean score. 2. Differences in perceptions of school administration based on the six principles of Saraniyadhamma were statistically significant at the 0.05 level among administrators with different positions and work experience. However, there was no significant difference when categorized by educational levels. 3. Proposed guidelines for school administration

include: continuous monitoring and evaluation of student learning outcomes, implementing interdisciplinary teaching methods, utilizing diverse teaching techniques, involving the community in creating a conducive learning environment, adhering to appropriate conduct aligned with roles and responsibilities, ensuring sufficient procurement of educational materials, demonstrating self-sacrifice, and prioritizing actions for the benefit of the school.

Keywords: The Educational Institution Administration, The Six *Sāraṇīyadhamma*, The Educational Institution Administration according to the Six *Sāraṇīyadhamma*.

บทนำ

ในปัจจุบัน สังคมโลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลให้ผู้คนที่ต้องปรับตัวและเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป สำหรับประเทศไทย การศึกษาถือเป็นหัวใจสำคัญ ตั้งแต่ระดับปฐมวัย ภาคบังคับ ขั้นพื้นฐาน จนถึงระดับอุดมศึกษา โดยรัฐมีหน้าที่จัดการศึกษาให้ประชาชนตามรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2562)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 กำหนดว่า การศึกษาต้องพัฒนาคนไทยให้สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม และวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (มาตรา 6) โดยประชาชนทุกคนต้องได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย (มาตรา 10) และการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี สำหรับเด็กอายุ 7-16 ปี เว้นแต่จบการศึกษาชั้นปีที่ 9 ก่อน (มาตรา 17) นอกจากนี้ รัฐต้องจัดการศึกษาเป็นพิเศษสำหรับผู้มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และบุคคลที่ด้อยโอกาส เพื่อให้พวกเขาได้รับสิทธิและโอกาสในการศึกษาอย่างเท่าเทียม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) การบริหารการศึกษามีความสำคัญต่อการจัดการอย่างเป็นระบบ โดยต้องอาศัยบุคลากรและหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญร่วมดำเนินการอย่างมีแบบแผน มีทรัพยากรสนับสนุน และมีการประเมินผลที่เที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ เพื่อให้การบริหารเกิดประสิทธิภาพและความสำเร็จ

สารานุกรมธรรม 6 เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความเคารพ ช่วยเหลือกัน ลดความขัดแย้ง และสร้างความสามัคคีในองค์กร การปฏิบัติตามหลักนี้ช่วยให้เกิดความเท่าเทียมในการกระจายผลประโยชน์ ความร่วมมือในการปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวม และการเคารพกฎหมาย โดยเปิดรับความคิดเห็นจากทุกฝ่าย การดำเนินตามหลักนี้ช่วยขับเคลื่อนองค์กรและประเทศชาติให้ก้าวหน้า (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2547)

สภาพและปัญหาการบริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู พบว่าในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในโรงเรียนมีปัญหา 8 ข้อ ที่อยู่ในระดับมาก ทั้งภาพรวมและรายด้าน (ภณัฐพงศ์ พลมุขและจักรกฤษ โปดาพล, 2561) ซึ่งเป็น ปัญหาด้านการบริหารงานวิชาการส่วนหนึ่งของสถานศึกษา ในด้านการบริหารวิชาการเกี่ยวกับการ จัดการเรียนรู้อุปกรณ์ประชาคมอาเซียน ครูผู้สอนประเมินว่าสภาพการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับปาน กลาง โดยขั้นตอนที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือการจัดทำหน่วยการเรียนรู้บูรณาการประชาคมอาเซียน ขณะที่ ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้อุปกรณ์ประชาคมอาเซียนมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด (พิชญ์วัชร สวัสดิ์, 2558) ด้านการ บริหารงานทั่วไป พบว่าสภาพการใช้ระบบสำนักงานอิเล็กทรอนิกส์ (e-Office) ในโรงเรียนอยู่ในระดับ มากทั้งภาพรวมและรายด้าน (ร่ำเพียร นื่องเชียงคุณ สุชาติ บางวิเศษ และอุทัย ปลีกกล้า, 2559)

จากความเป็นมาและสภาพของปัญหาที่รายงานไว้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การบริหารสถานศึกษาใน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู มีอีกหลายด้านที่ยังไม่ปรากฏผล รายงานการศึกษา ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงนำไปสู่กระบวนการวิจัยเพื่อศึกษการบริหารสถานศึกษาตาม หลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย ซึ่ง ผลงานวิจัยนี้จะสามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ ปรับปรุง พัฒนาและแก้ไขต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของ ผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหาร สถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียน กลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู จำนวน 13 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น จำนวน 792 คน ในปีการศึกษา 2564

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียน กลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู ปีการศึกษา 2564 จำนวน 260 คน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 13 คน และครูผู้สอน จำนวน 247 คน โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) ได้กลุ่มตัวอย่างในแต่ละโรงเรียนตามสัดส่วนของแต่ละโรงเรียน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 10 คน ในกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู โดยแบบเจาะจง

ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ หลักสารานุกรม จำนวน 6 ด้าน ได้แก่ 1. เมตตา 2. เมตตาจริกรรม 3. เมตตาโมกกรรม 4. สาธารณโภคิตา 5. สีสสามัญญตา และ 6. ทิฏฐิสามัญญตา และการบริหารสถานศึกษา จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านบริหารงานวิชาการ 2. ด้านบริหารงบประมาณ 3. ด้านบริหารงานบุคคล และ 4. ด้านบริหารทั่วไป

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ข้อเสนอแนะทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสารานุกรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู

ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยมีลำดับขั้นตอนการวิจัยดังต่อไปนี้

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้รูปแบบผสม (Mixed Methods Research) ทำการวิจัยผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู ทั้งวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยอาศัยข้อมูลที่เป็นจำนวน (ตัวเลข) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยทำข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพมาสังเคราะห์ โดยอุปนัยวิธี และวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ (In-Depth Interview) วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม จำนวน 3 ตอน และแบบสัมภาษณ์ใช้สำหรับสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 2 ตอน

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การสร้างแบบสอบถาม ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาหลักการและทฤษฎี ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักสราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อหาค่าความสอดคล้อง (IOC) และปรับปรุงแก้ไข นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลอง จำนวน 30 คน กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มประชากร เพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ และจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับประชากร

2. การสร้างแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์หลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักสราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา และศึกษาวิเคราะห์รูปแบบและโครงสร้างแบบสัมภาษณ์ จากแนวคิดของบุญชม ศรีสะอาด ร่างข้อคำถามที่จะสัมภาษณ์ ตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ด้านความเที่ยงตรงด้วยตนเองและผู้เชี่ยวชาญ และนำผลที่ได้ มาปรับปรุงแก้ไข ทดลองใช้เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น นำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้กับบุคคลที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง หรือกลุ่มที่จะนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้จริงและนำผลที่ได้มาคำนวณหาค่าความเชื่อมั่น และปรับปรุงแก้ไข พิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับจริง แล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย (บุญชม ศรีสะอาด, 2554)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ทำวิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. ขอนหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เกี่ยวกับการขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล
2. ส่งหนังสือพร้อมแบบสอบถามเพื่อขอความอนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัยจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู
3. ส่งแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ จำนวน 260 ฉบับ พร้อมทั้งหนังสือขอความอนุเคราะห์/กลุ่มตัวอย่างพร้อมแบบสอบถาม
4. เก็บรวบรวมข้อมูลคืนมาให้ได้ครบทั้ง 260 ฉบับ
5. ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 10 คน ในกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู ด้วยตัวเอง
6. ผู้วิจัยนำข้อมูลไปวิเคราะห์ตามโปรแกรมสำเร็จรูป และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบทต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับตำแหน่ง วุฒิการศึกษาและประสบการณ์การทำงาน โดยการหาค่าความถี่และค่าร้อยละ

2. วิเคราะห์ระดับสภาพการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู โดยวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานทั้งโดยภาพรวมหลายด้านและหลายข้อ

3. การเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู จำแนกตามตำแหน่ง และระดับการศึกษา โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) แบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระจากกัน (Independent Samples)

4. การเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance : ANOVA) และอยากทราบว่ารายคูใดมีความแตกต่างกัน จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นในด้านที่แตกต่างกันเป็นรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe')

5. วิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ (In -Depth interview) และจากแบบสอบถามปลายเปิด (Open - ended Questionnaire) วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ ค่าความเที่ยงตรง (IOC: Index of Consistency) หาค่าความเชื่อมั่น (Alpha - Coefficient)

2. สถิติพื้นฐาน หาค่าความถี่ (Frequency) หาค่าร้อยละ (Percentage) หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)

3. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน ได้แก่

3.1 สถิติทดสอบ t-test แบบ Independent Samples

3.2 วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance : ANOVA) และอยากทราบว่ารายคูใดมีความแตกต่างกัน จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นในด้านที่แตกต่างกันเป็นรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe')

ผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารสถานศึกษาตามหลักสารานิยธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารสถานศึกษาตามหลัก สารานิยธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู จำแนกเป็นรายด้านและภาพรวม

การบริหารสถานศึกษาตามหลักสารานิยธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา	n=จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 260 คน			
	ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม			
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1. ด้านการบริหารงานวิชาการ	4.30	0.49	มาก	1
2. ด้านการบริหารงานงบประมาณ	4.16	0.55	มาก	3
3. ด้านการบริหารงานบุคคล	4.18	0.52	มาก	2
4. ด้านการบริหารงานทั่วไป	4.16	0.62	มาก	4
รวม	4.20	0.50	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารสถานศึกษาตามหลักสารานิยธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.20 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.50 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการบริหารงานวิชาการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.49 รองลงมา คือ ด้านการบริหารงานบุคคล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.52 และด้านการบริหารงานงบประมาณ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.16 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.55 ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการบริหารงานทั่วไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.16 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.62

2. การเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักสารานิยธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู ดังนี้

2.1 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักสารานิยธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู จำแนกตามตำแหน่ง โดยรวมและรายด้านพบว่า ผู้บริหาร

สถานศึกษาและครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อการบริหารสถานศึกษาตามหลักสราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อการบริหารสถานศึกษาตามหลักสราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.2 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักสราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู จำแนกตามระดับการศึกษา โดยรวมและรายด้าน ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารสถานศึกษาตามหลักสราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการบริหารงานบุคคล ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อการบริหารสถานศึกษาตามหลัก สราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนด้านอื่นๆ ไม่แตกต่างกัน

2.3 การเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักสราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารสถานศึกษาตามหลักสราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อการบริหารสถานศึกษาตามหลักสราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู

3.1 การบริหารงานวิชาการ สถานศึกษาควรกำกับ ติดตาม และประเมินผลการเรียนของนักเรียนเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการกระตุ้นเตือนนักเรียนให้ใส่ใจมากขึ้น ครูควรจัดการสอนในรูปแบบ สหวิทยาการ มีการใช้เทคนิควิธีการสอนที่หลากหลาย หรือจัดทำสื่อที่เข้าใจง่าย น่าสนใจ ถึงแม้งานเอกสารต่าง ๆ ของสถานศึกษาจะมากก็ตาม ควรจัดแบ่งเวลาให้กับการสอน ตระหนักว่าหน้าที่หลักคืองานสอน อีกทั้งสถานการณ์ทางสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เนื่องานมากขึ้นจึงทำให้นโยบาย

เปลี่ยนแปลงเรื่อย ๆ ในฐานะผู้บริหารควรปรับตัวพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ

3.2 การบริหารงานงบประมาณ สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมอื่น ๆ เช่น รับประทานอาหารจากผู้มีจิตศรัทธา ทำผลิตภัณฑ์ใช้สอยใหม่ ๆ ขึ้นเพื่อขาย เป็นต้น เพื่อหาเงินสมทบให้เพียงพอ โดยขอความร่วมมือจากชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ชุมชนได้มีโอกาสเข้ามาร่วมกับสถานศึกษาในการจัดสภาพแวดล้อมและสนับสนุนความต้องการของสถานศึกษา เพื่อสร้างสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนให้เข้มแข็งขึ้นอีก

3.3 การบริหารงานบุคคล สถานศึกษาควรให้บุคลากรตระหนักถึงความเป็นต้นแบบที่ดีในการปฏิบัติตนที่เหมาะสมกับกาลเทศะ ตำแหน่ง หน้าที่ ลดความคิดเห็นส่วนบุคคลลง เพิ่มการยอมรับในสิทธิมนุษยชนมากขึ้น เพราะมนุษย์มีสิทธิทางสังคมและกฎหมายเท่าเทียมกัน

3.4 การบริหารงานทั่วไป สถานศึกษาควรจัดซื้อ/จัดหาวัสดุอุปกรณ์ให้เพียงพอด้วยการรับบริจาคเป็นเงินสมทบหรือเป็นสิ่งของตามกำลังศรัทธา และให้บุคลากรตระหนักเสมอว่า ตนเป็นข้าราชการ ในเวลาราชการต้องเสียสละ ทำหน้าที่มุ่งผลประโยชน์ของสถานศึกษา

อภิปรายผล

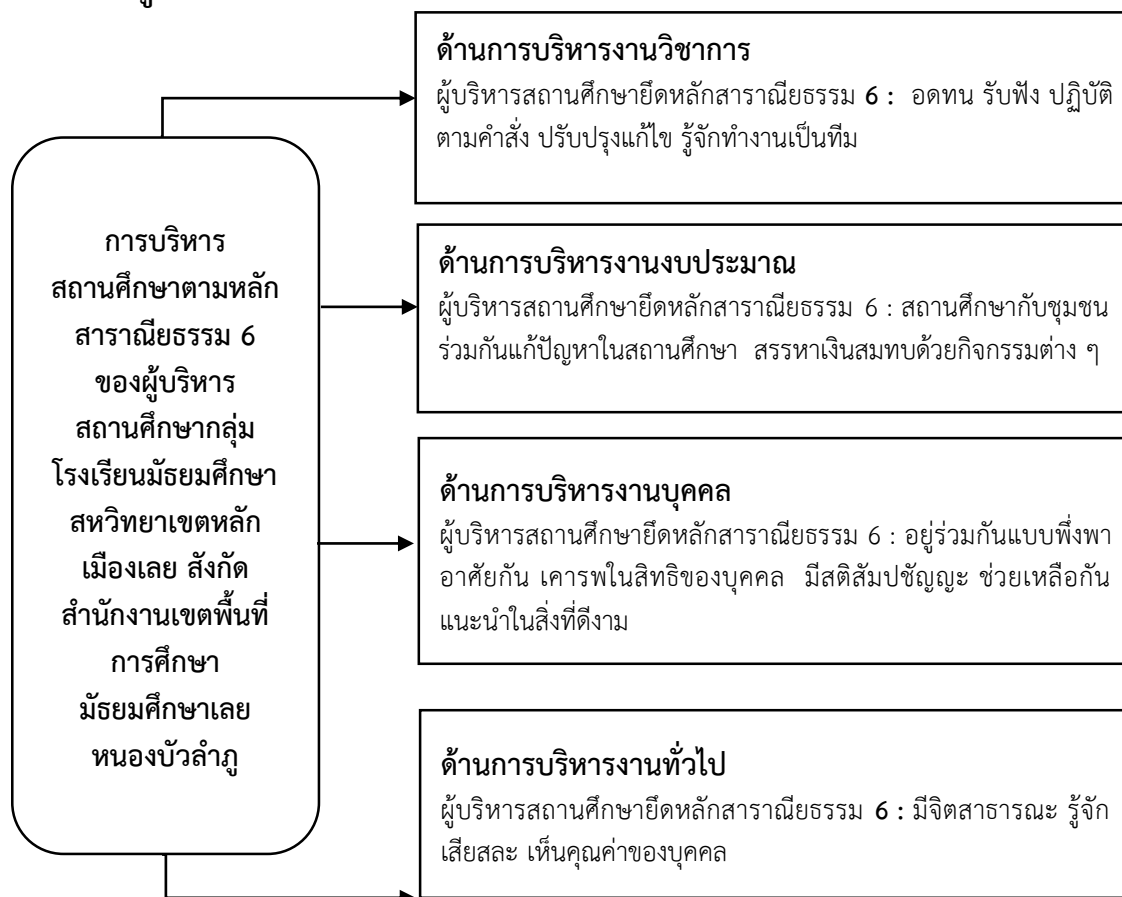
1. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการบริหารงานวิชาการ ทั้งนี้ อาจเนื่องจากการบริหารสถานศึกษาเป็นภารกิจของผู้บริหารที่ต้องรับผิดชอบ ไม่ว่าจะเป็นด้านบริหารวิชาการ ด้านบริหารงบประมาณ ด้านบริหารบุคคล และด้านบริหารทั่วไป เป็นต้น โดยมีการกำหนดรูปแบบ วิธีการขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์ และบริบทของงานศึกษานั้น ๆ รู้จักเลือกใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ และเป้าหมายของสถานศึกษาที่ตั้งไว้ในสถานศึกษาเพื่อให้งานมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัครพล นกทอง ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของโรงเรียนในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า สภาพการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของโรงเรียนในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (อัครพล นกทอง, 2564)

2. ข้อมูลเกี่ยวกับการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่มีตำแหน่ง และประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารสถานศึกษาตามหลัก

สารานุกรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยงานของอัศรพล นกทอง ที่ศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสารานุกรม 6 ของโรงเรียนในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ มีผลการเปรียบเทียบ พบว่า บุคลากรที่เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอายุราชการ แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสารานุกรม 6 ของโรงเรียนในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนบุคลากรที่มีตำแหน่งในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสารานุกรม 6 ของโรงเรียนในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (อัศรพล นกทอง, 2564)

3. แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสารานุกรม 6 ในกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย เน้นความสำคัญของการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการเรียนของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา ครูผู้สอนควรจัดการเรียนการสอนในรูปแบบสหวิทยาการ โดยใช้เทคนิคและสื่อการเรียนการสอนที่หลากหลาย มีความน่าสนใจ และเข้าใจง่าย แม้ว่างานเอกสารในสถานศึกษาจะมีจำนวนมาก แต่ควรแบ่งเวลาให้งานสอนซึ่งเป็นหน้าที่หลักของครู พร้อมกันนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องปรับตัวให้พร้อมเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและนโยบายที่ปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ ในด้านงบประมาณ สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมระดมทุน เช่น รับประทานอาหารผู้มีจิตศรัทธา หรือผลิตสินค้าขึ้นเพื่อจำหน่าย โดยความร่วมมือจากชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เพียงช่วยสนับสนุนทรัพยากรให้เพียงพอ แต่ยังสร้างความสัมพันธ์ที่แข็งแกร่งระหว่างชุมชนและสถานศึกษา ในส่วนของการบริหารงานบุคคล บุคลากรควรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ลดความคิดเห็นส่วนตัว และยอมรับความเท่าเทียมของสิทธิมนุษยชนในสังคม เพื่อสร้างความร่วมมือและความสามัคคีในองค์กร นอกจากนี้ บุคลากรทุกคนต้องตระหนักถึงบทบาทความรับผิดชอบและมุ่งมั่นทำงานเพื่อประโยชน์ของสถานศึกษา ในด้านการบริหารงานทั่วไป สถานศึกษาควรจัดหาวัสดุอุปกรณ์ให้เพียงพอผ่านการรับบริจาคทั้งในรูปแบบเงินและสิ่งของ โดยเน้นการบริหารทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด สอดคล้องกับงานวิจัยของอัศรพล นกทอง ที่ศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสารานุกรม 6 ของโรงเรียนในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ผู้บริหารและบุคลากร ควรสนับสนุนให้ผู้บริหารและบุคลากรใช้หลักสารานุกรม 6 เป็นพื้นฐานในการบริหารสถานศึกษา ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความสามัคคีในองค์กรอย่างต่อเนื่อง การร่วมมือกันแก้ไขปัญหาและการมีส่วนร่วมในทุกด้านของบุคลากรจะช่วยผลักดันสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายอย่างยั่งยืน (อัศรพล นกทอง, 2564)

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภูสรุปได้ว่า

1. ความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารสถานศึกษาตามหลักสารานุกรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการบริหารงานวิชาการ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการบริหารงานทั่วไป

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นการบริหารสถานศึกษาตามหลักสราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีตำแหน่ง และประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารสถานศึกษาตามหลักสราณียธรรม 6 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนจำแนกตามระดับการศึกษาไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางการบริหารสถานศึกษา ด้านการบริหารงานวิชาการ กำกับ ติดตาม และประเมินผลการเรียนของนักเรียนเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง จัดการสอนในรูปแบบสหวิทยาการ มีการใช้เทคนิควิธีการสอนที่หลากหลาย ด้านการบริหารงานงบประมาณ จัดกิจกรรมเพื่อหาเงินสมทบ ชุมชนร่วมกับสถานศึกษาในการจัดสภาพแวดล้อมและสนับสนุนความต้องการของสถานศึกษา ด้านการบริหารงานบุคคล ปฏิบัติตนที่เหมาะสมกับกาลเทศะ ตำแหน่ง หน้าที่ ด้านการบริหารงานทั่วไป จัดซื้อ/จัดหาวัสดุอุปกรณ์ให้เพียงพอ เสียสละ ทำหน้าที่มุ่งผลประโยชน์ของสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การบริหารงานวิชาการ กำกับ ติดตาม และประเมินผลการเรียน จัดทำสื่อเรียนรู้ จัดแบ่งเวลา พัฒนาตนเอง

1.2 การบริหารงานงบประมาณ จัดกิจกรรม และจัดสภาพแวดล้อมและสนับสนุนความต้องการของสถานศึกษาร่วมกับชุมชน

1.3 การบริหารงานบุคคล ปฏิบัติตนเป็นต้นแบบที่ดี มีทัศนคติต่อผู้อื่นในเชิงบวก

1.4 การบริหารงานทั่วไป จัดสรรวัสดุอุปกรณ์ และมุ่งประโยชน์ของสถานศึกษา

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 การบริหารงานวิชาการ กำกับ ติดตาม และประเมินผลการเรียนของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง จัดทำสื่อที่เข้าใจง่ายน่าสนใจ จัดแบ่งเวลาให้กับงานสอนมาก เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ

2.2 การบริหารงานงบประมาณ จัดกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อหาเงินสมทบเพื่อการศึกษา และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดสภาพแวดล้อมและสนับสนุนความต้องการของสถานศึกษา

2.3 การบริหารงานบุคคล ตระหนักถึงความเป็นต้นแบบที่ดีในการปฏิบัติตนที่เหมาะสมกับกาลเทศะ ตำแหน่ง หน้าที่ ลดความคิดเห็นส่วนบุคคลลง เพิ่มการยอมรับในสิทธิมนุษยชนมากขึ้น

2.4 การบริหารงานทั่วไป จัดซื้อ/จัดหาวัสดุอุปกรณ์ให้เพียงพอด้วยการรับบริจาค และเสียสละ ทำหน้าที่มุ่งผลประโยชน์ของสถานศึกษา

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการทำการวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง การบริหารสถานศึกษาตามหลักอริยสัจ 4 เพื่อการบริหารสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 ควรมีการทำการวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของชุมชน เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของสถานศึกษา

3.3 ควรมีการทำการวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาการบริหารงานทั่วไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553*. กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2554). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2547). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิษณุวัชร สวัสดิ์. (2558). สภาพและปัญหาการดำเนินการจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19. *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล*, 1(2), 78-90.
- ภณัฐพงศ์ พลमुखและจักรกฤษ โปตาพล. (2561). สภาพและปัญหาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 19. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 3(3), 363-375.
- ร่ำเพียร นื่องเชียงคุณ สุชาติ บางวิเศษ และอุทัย ปลีกกล้า. (2559). สภาพการใช้ระบบสำนักงานอิเล็กทรอนิกส์ (e-Office) ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 10(3), 135-148.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2562). *ความมุ่งหมายและคำอธิบายประกอบรายการมาตรของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- อัศรพล นกทอง. (2564). แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของโรงเรียนในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3).

ผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส
ที่มีต่อความสามารถในการอ่านสะกดคำภาษาไทย
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 1*

THE EFFECT OF LEARNING MANAGEMENT BY USING PHONICS METHOD
AND MULTI-SENSORY APPROACH ON THAI SPELLING READING ABILITY
OF PRATHOMSUKSA 1 STUDENTS

กุลธิดา เกิดไทย

Kullatida Kerdthai

ศศิพงษ์ ศรีสวัสดิ์

Sasiphong Srisawat

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ประเทศไทย.

Udonthani Rajabhat University, Thailand.

E-mail: Kullatida.proud@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านสะกดคำ โดยใช้การสอนวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างก่อนเรียน และหลังเรียน 2) ศึกษาความพึงพอใจต่อการสอนอ่านสะกดคำด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านหันเทาผักกาดย่า อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 12 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม แบบแผนการทดลอง เป็นแบบกลุ่ม เดียวสอบก่อนเรียนและหลังเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธี โฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส จำนวน 16 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง จำนวน 16 ชั่วโมง 2) แบบทดสอบวัด ความสามารถในการอ่านสะกดภาษาไทย จำนวน 40 ข้อ 3) แบบสัมภาษณ์ความพึงพอใจต่อการ จัดการเรียนการสอนโดยใช้วิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบทีแบบไม่อิสระ

ผลการวิจัยพบว่า 1) ก่อนเรียนโดยใช้วิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส นักเรียนมีคะแนนอ่าน สะกดคำภาษาไทยเฉลี่ย 10.5 คะแนน และหลังเรียน 35 คะแนน เมื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย พบว่า นักเรียน มีทักษะการอ่านสะกดคำภาษาไทย หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

* Received: 1 October 2024; Revised: 16 December 2024; Accepted: 25 December 2024

ที่ระดับ .05 2) หลังเรียนโดยใช้การสอนวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคผสมผัส นักเรียนมีระดับความพึงพอใจโดยรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับ 2.8 หมายความว่ามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: การอ่านสะกดคำ, วิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคผสมผัส, ความพึงพอใจ

Abstract

The purposes of the research were 1) to study and compare the Thai spelling reading ability of prathomsuksa 1 students before and after using Phonics Method and Multi-Sensory Techniques. 2) to study the student's satisfaction of grade 1 students after learning by using Phonics Method and Multi-Sensory Techniques. This research is quantitative research. The samples consisted of 12 Prathomsuksa 1 students at Huntaopakkadya School, Kut Chap District, Udon Thani, in the 1 semester of the academic year 2023, They were selected using cluster random sampling. This research design was one group pretest-posttest design. The research instrument were: 1) 16 lesson plans. 2) A Thai spelling reading abilities test. 3) Satisfaction assessment form after learning by using Phonics Method and Multi-Sensory Techniques. Data analysis included mean, percentage, standard deviation, and t-test for Dependent Samples.

The research finding were as follows 1) The students had an average score of 10.5 percent on pre-test and 35 percent on post-test, So that the students who learned by using Phonics Method and Multi-Sensory Techniques after class higher than of before with a statistical significance .05 level. 2) The students were satisfied with simulations is 2.8 that is high level.

Keywords: spelling reading, Phonics Method and Multi-Sensory Techniques, satisfaction

บทนำ

การอ่านถือเป็นกระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ส่งสารผ่านตัวอักษรกับผู้อ่าน โดยใช้ตัวหนังสือเป็นสื่อกลาง ทักษะการอ่านนับว่าเป็นทักษะที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในกระบวนการศึกษาหาความรู้ การอ่านช่วยเสริมสร้างความรู้และความคิด ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเหตุการณ์ต่าง ๆ เพิ่มพูนประสบการณ์ชีวิตและพัฒนาสติปัญญา อันนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การพัฒนาทักษะการอ่านต้องอาศัยการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องจนเกิดความชำนาญ เพื่อให้สามารถใช้การอ่านเป็นเครื่องมือในการสื่อสารกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพในชีวิตจริง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2559) กระบวนการอ่านเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อน โดยเฉพาะในเด็กที่เริ่ม

เรียนรู้ภาษาไทย เด็กจำเป็นต้องทำความเข้าใจสัญลักษณ์ตัวอักษร เช่น พยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ รวมถึงกระบวนการนำสัญลักษณ์เหล่านี้มาประสมคำให้สามารถเปล่งเสียงและเข้าใจความหมายของคำเหล่านั้นได้ ทักษะการสะกดคำเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการเรียนรู้ภาษาในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับพื้นฐานจนถึงระดับสูง ในการเรียนระดับพื้นฐาน การอ่านและการเขียนที่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ทางภาษานับเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง ครูผู้สอนต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักเกณฑ์ทางภาษาไทย เช่น การสะกดคำ ไตรยางศ์ การผันเสียงวรรณยุกต์ คำควบกล้ำ และอักษรนำ ทั้งนี้ ครูยังต้องสามารถจัดกระบวนการเรียนการสอนให้มีลำดับขั้นตอนที่เหมาะสม เริ่มจากเรื่องง่ายไปสู่เรื่องที่ซับซ้อนมากขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และไม่รู้สึกลัวภาษาไทยเป็นเรื่องยากเกินไป (กรมวิชาการ, 2546)

ดังนั้น สาระการอ่านและการเขียนจึงเป็นหัวข้อสำคัญที่โรงเรียนจำเป็นต้องเร่งพัฒนาอย่างจริงจัง เพราะหากนักเรียนยังคงมีปัญหาในการอ่านและเขียน ก็จะส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยรวมของโรงเรียน บันลือ พลฤกษ์วัน ได้กล่าวถึงสาเหตุที่นักเรียนมีปัญหาในการอ่านไม่ออกหรืออ่านไม่แตกฉาน ไม่สามารถเข้าใจความหมายของข้อความ สรุปความไม่ได้ หรือขาดความพร้อมในการฝึกทักษะการอ่านว่า อาจมีความเกี่ยวข้องเนื่องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้สอน ซึ่งมักยังใช้วิธีการสอนในรูปแบบเดิมและขาดความหลากหลายในกระบวนการสอน สิ่งนี้ส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาทักษะทางภาษาของผู้เรียน จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ครูผู้สอนจะต้องปรับปรุงและพัฒนาวิธีการสอนให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนอย่างเหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะการอ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (บันลือ พลฤกษ์วัน, 2533)

ปัญหาการอ่านที่ผู้วิจัยพบ คือ การขาดความสัมพันธ์ระหว่างเสียงและตัวอักษร คือ การเรียนการสอนแบบเดิมของครูที่เน้นการท่องจำเพียงอย่างเดียว ขาดการนำสื่อหรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนเข้ามาใช้ในการสอน หรือใช้เพียงสื่อชนิดเดียวในการสอนเนื้อหาประสบการณ์ทั้งหมด การนำสื่อและอุปกรณ์ที่สอดคล้องกับประสาทสัมผัสมาใช้ในการเรียนการสอนตามลักษณะของประสาทสัมผัสทางด้านการมองเห็น การฟังเสียงและการสัมผัส จะส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนอย่างเป็นระบบ เกิดการเชื่อมโยงความรู้ที่ได้ผ่านประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสที่มีความสัมพันธ์กัน ทั้งทางด้านการมองเห็นตัวอักษรหรือรูปภาพ และประสาทสัมผัสทางการทำกิจกรรม

ผู้วิจัยจึงจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีโฟนิกส์เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เริ่มต้นความสัมพันธ์ของเสียงและตัวอักษร ได้เรียนรู้เสียงของพยัญชนะต้น เสียงสระ และเสียงของพยัญชนะท้าย เป็นการเรียนรู้จากหน่วยย่อยขึ้นไป ช่วยให้นักเรียนที่เริ่มเรียนในระดับเริ่มต้นสามารถออกเสียงตัวอักษรภาษาไทยได้ถูกต้อง โดยใช้ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส ซึ่งเป็นวิธีสอนโดยใช้ประสาทสัมผัส โดยในการสอนเขียนจะเน้นการใช้ประสาทสัมผัสการรับรู้ทางด้านสายตา ด้านการได้ยิน ด้านการเคลื่อนไหวของอวัยวะ

ต่าง ๆ รวมถึงด้านการรับสัมผัสที่อยู่บริเวณผิวหนัง โดยขั้นตอนของการสอนจะมุ่งเน้นให้นักเรียนได้ฟัง ดู สัมผัส และเคลื่อนไหว จนกระทั่งนักเรียนสามารถเขียนได้อย่างถูกต้อง

จากสภาพที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบโฟนิกส์ (Phonics) ร่วมกับเทคนิค พหุสัมผัส จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้น เพื่อแก้ปัญหาในเรื่องการอ่านสะกดคำของ นักเรียนให้ถูกต้อง และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับรู้ผ่านประสาทสัมผัสหลายทาง ได้แก่ การมองเห็น การ ได้ยิน การสัมผัส และการเคลื่อนไหวร่างกาย ในเรื่องการอ่านสะกดคำ เพื่อให้การเรียนรู้เรื่องการอ่าน สะกดคำ เกิดความสัมพันธ์กันในระหว่างการออกเสียงและตัวอักษร ผู้วิจัยจึงใช้การจัดการเรียนรู้แบบ โฟนิกส์ (Phonics) ตามแบบของรุ่งอรุณ โรจน์รัตนดำรง ไชยศรี (รุ่งอรุณ โรจน์รัตนดำรง ไชยศรี, 2561) ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัสตามวิธีของเฟอร์นาล (Mercer, A.R, 1992) เพื่อศึกษาผลการจัดการ เรียนรู้และเปรียบเทียบผลการจัดการเรียนรู้ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างก่อนเรียนและ หลังเรียน เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านสะกดคำของนักเรียน และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนการ สอนอ่านสะกดคำด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับพหุสัมผัสอยู่ในระดับใด เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียน การสอนอ่านภาษาไทยให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านสะกดคำ โดยใช้การสอนวิธีโฟนิกส์ ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน
2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อการสอนอ่านสะกดคำด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

วิธีการดำเนินการวิจัย

ศึกษาการสอนโดยใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องการอ่านสะกดคำด้วยวิธีโฟนิกส์ ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส ทั้งด้านแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และขั้นตอนการสอน ศึกษาหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย คู่มือครู หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต ภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 กลุ่มสาระ การเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และบัญชีคำ พื้นฐานชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนบ้านหันเทาผักกาดย่า กลุ่มสาระ การเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ศึกษาเนื้อหาที่จะใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ใน การศึกษาค้นคว้า แล้วทำการวิเคราะห์เป็นหน่วยย่อย เพื่อจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ เขียนแผนการ จัดการเรียนรู้การอ่านสะกดคำด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส โดยแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 16 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง รวม 16 ชั่วโมง (ไม่นับรวมการทดสอบก่อน-หลังเรียน) นำแผนการจัดการ เรียนรู้ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง เหมาะสม สอดคล้อง

และครอบคลุมแต่ละองค์ประกอบของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งปรากฏว่าค่าดัชนีความสอดคล้องมีค่า 1.00 ปรับปรุงและแก้ไขแผนการจัดการเรียนรู้ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ นำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ได้ ไปใช้กับกลุ่มเป้าหมาย

จากนั้นศึกษาหลักสูตรและคู่มือครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชุดพื้นฐานทางภาษา และเครื่องมือคัดกรอง “ความสามารถในการอ่านและเขียน” ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ของสำนักวิชาการ และมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ศึกษาจุดประสงค์ของหลักสูตรการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย และการประเมินผลด้านการอ่านสะกดคำ สร้างแบบวัดความสามารถในการอ่านสะกดคำ โดยใช้ค่าจากบัญชีค่าพื้นฐานชั้นประถมศึกษา ปีที่ 1 ของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา แล้วนำมาทดสอบ 1 ชุด นำแบบวัดความสามารถในการอ่านออกเสียงไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาหาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และนำแบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านสะกดคำ ไปลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนผ่านมาแล้ว นำคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ซึ่งได้ค่าความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.67-0.80 และค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.37-0.86 ปรับปรุงแก้ไขแบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านสะกดคำ ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำแบบทดสอบไปใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ก่อนเรียนและหลังเรียน จากนั้นศึกษาทฤษฎี วิธีสร้างเทคนิคการเขียนแบบวัดความพึงพอใจ สร้างแบบสัมภาษณ์ความพึงพอใจของนักเรียนจำนวน 10 ข้อ เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ของลิเคิร์ท (Likert) โดยปรับเป็น 3 ระดับ คือ มาก ปานกลาง น้อย นำแบบสัมภาษณ์ความพึงพอใจต่อการสอนอ่านสะกดคำด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ และนำไปปรับปรุงแก้ไข นำแบบวัดความพึงพอใจที่ปรับปรุงแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาความสอดคล้องของ ข้อคำถามกับจุดประสงค์การเรียนรู้ และความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความถูกต้องด้านภาษา ความสอดคล้องของข้อคำถามกับพฤติกรรมที่ต้องการวัด โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับแบบวัดความพึงพอใจต่อการสอนด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส (IOC) ซึ่งปรากฏว่า ค่าดัชนีความสอดคล้องมีค่าตั้งแต่ 0.67-1.00 นำแบบสัมภาษณ์ความพึงพอใจต่อการสอนอ่านสะกดคำด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัสนำไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ความพึงพอใจต่อการสอนอ่านสะกดคำด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัสที่ได้ ไปใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการทดลอง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เมื่อสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบวัดผลการจัดการเรียนรู้ และแบบสัมภาษณ์ความพึงพอใจ เรื่องการอ่านสะกดคำ ตามหลักการสอนแบบโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เสร็จแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองโดยมีวิธีการ ดังนี้

1. ให้นักเรียนทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) โดยใช้วัดความสามารถในการอ่านสะกดคำ

2. ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโพนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมพันธ์ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นรวม 16 แผน

3. เมื่อเสร็จสิ้นการทดลองจัดกิจกรรมการเรียนรู้แล้ว จึงให้นักเรียนทำการทดสอบหลังเรียน (Post-test) โดยใช้แบบทดสอบการอ่านชุดเดียวกันกับการทดสอบก่อนเรียน

4. สัมภาษณ์ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการสอนอ่านสะกดคำ ที่จัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโพนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมพันธ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลการจัดการเรียนการสอน เรื่อง การอ่านสะกดคำ ด้วยการจัดการสอนด้วยวิธีโพนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมพันธ์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติสำหรับข้อมูลทางสังคมศาสตร์ ขั้นตอนดังนี้

1. คำนวณหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความสามารถในการอ่านสะกดคำ และนำผลการทดสอบหลังเรียน โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 75 และเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านสะกดคำ ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน โดยการทดสอบทีแบบไม่อิสระ (t-test for Dependent Samples)

2. ศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการสอนวิธีโพนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมพันธ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นในการประเมินความพึงพอใจ และนำข้อมูลไปวิเคราะห์โดยการคำนวณหา คะแนนเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลผลตามเกณฑ์ของค่าเฉลี่ยของบุญชม ศรีสะอาด (บุญชม ศรีสะอาด, สมนึก ภักดิ์ทิธรณี, นุชานา เหลืองอังกู, กรนุช ศรีสะอาด, สมบัติ ท้ายเรือดำ ประวัติ เอรารวรรณ์ และคณะ, 2552)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1. แผนการจัดการเรียนรู้การอ่านสะกดคำด้วยวิธีโพนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมพันธ์ จำนวน 16 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง 2. แบบวัดความสามารถในการอ่านสะกดคำ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เป็นแบบวัดความสามารถในการอ่านสะกดคำ จำนวน 40 คำ 3. แบบสัมภาษณ์ความพึงพอใจต่อการสอนอ่านสะกดคำด้วยวิธีโพนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมพันธ์ เป็นแบบสัมภาษณ์ความพึงพอใจแบบมาตราส่วนประมาณค่า มี 3 ระดับ ได้แก่ มาก ปานกลาง น้อย จำนวน 10 ข้อ โดยแทรกสัญลักษณ์ภาพให้ง่ายต่อการเข้าใจของผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยขอหนังสือเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการขอเก็บข้อมูลในการทำวิจัยถึงผู้อำนวยการโรงเรียน และผู้ปกครองของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้ และชี้แจงให้กลุ่มเป้าหมายได้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการดำเนินการวิจัย จากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการทดลองใช้แผนการทดลอง การสอบวัดความสามารถ และการสัมภาษณ์ความพึงพอใจของผู้เรียน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการโดยคำนวณหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความสามารถในการอ่านสะกดคำ และนำผลการทดสอบหลังเรียนโดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 75 และเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านสะกดคำ ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน โดยการทดสอบที่แบบไม่อิสระ (t-test for Dependent Samples) และศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการสอนวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นในการประเมินความพึงพอใจ และนำข้อมูลไปวิเคราะห์โดยการคำนวณหาคะแนนเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลผลตามเกณฑ์ของค่าเฉลี่ย

ผลการวิจัย

การศึกษาศักยภาพในการอ่านสะกดคำภาษาไทยด้วยวิธีโฟนิกส์ ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ผลการศึกษาดังปรากฏในตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1 คะแนนเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละ และการทดสอบ (t-test for Dependent Samples) จากการทดสอบความสามารถในการอ่านสะกดคำภาษาไทย ด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ก่อนเรียนและหลังเรียน

การทดสอบ	N	$\bar{X}$	S.D.	ร้อยละ	t	Sig.
ก่อนเรียน	12	10.5	6.27	26.25	-25.177	.000
หลังเรียน	12	35	3.49	87.5		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 ผลการศึกษาคะแนนการทดสอบความสามารถในการอ่านสะกดคำภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ก่อนเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 10.5 คิดเป็นร้อยละ 26.25 และหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 35 คิดเป็นร้อยละ 87.5 แสดงให้เห็นว่าคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการสอนอ่านสะกดคำภาษาไทย ด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส

การทดสอบ	N	$\bar{X}$	S.D.	แปลความ
ความพึงพอใจต่อการสอนอ่านสะกดคำภาษาไทย	12	2.8	0.32	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า จากการสัมภาษณ์ความพึงพอใจต่อการสอนอ่านสะกดคำภาษาไทยด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 นักเรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนรู้ คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.8 แสดงว่า โดยภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการสอน

อ่านสะกดคำภาษาไทยด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัสอยู่ในระดับมาก จากการสัมภาษณ์ คือนักเรียนชอบการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส เพราะได้ทำกิจกรรมที่สนุกสนาน น่าสนใจ รู้สึกมีความสุขกับการเรียน มีกิจกรรมการสอนที่หลากหลายและแปลกใหม่นักเรียนได้ลงมือทำกิจกรรมด้วยตนเอง ได้ทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน และเรียนด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัสทำให้นักเรียนสามารถอ่านสะกดคำได้

อภิปรายผล

จากการศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่านสะกดคำภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลตามสมมติฐานของการวิจัย ดังต่อไปนี้

จากผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการอ่านสะกดคำภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ไม่ต่ำกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ร้อยละ 75 และหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้มีเหตุผลสำคัญที่ทำให้นักเรียนมีความสามารถในการอ่านสะกดคำภาษาไทยสูงขึ้นได้ ดังนี้

ประการแรก การใช้วิธีการสอนด้วยวิธีโฟนิกส์เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เริ่มต้นความสัมพันธ์ของเสียงและตัวอักษร นักเรียนได้เรียนรู้เสียงของพยัญชนะต้น เสียงสระ และเสียงของพยัญชนะท้าย เป็นการเรียนรู้จากหน่วยย่อยขึ้นไป ช่วยให้นักเรียนที่เริ่มเรียนในระดับเริ่มต้นสามารถออกเสียงตัวอักษรภาษาไทยได้ถูกต้อง สอดคล้องกับแนวคิดของวีเวอร์ Weaver ได้กล่าวว่า การสอนวิธีโฟนิกส์เป็นวิธีการสอนที่สามารถพัฒนาความสามารถในการอ่านและสะกดคำ ดังนั้น การสอนเด็กในระยะเริ่มต้นจึงควรเริ่มที่การสอนหน่วยเสียงไปสู่ทักษะที่ยากขึ้นต่อไป (Weaver, C, 1994) และบราวน์ Brown กล่าวว่า วิธีโฟนิกส์นั้นเป็นการสอนการอ่านตั้งอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ของเสียงและตัวอักษรเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างตัวอักษรต่าง ๆ และเสียงอ่านที่เกิดจากตัวอักษรนั้น ๆ (Browne, A, 1996) นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส จึงเป็นวิธีการสอนที่กระตุ้น และส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้โดยผ่านประสาทสัมผัสรับรู้หลายช่องทางพร้อม ๆ กัน โดยการฟัง การมองเห็น การเคลื่อนไหวร่างกาย และการสัมผัส โดยการมองดูตัวอักษรและออกเสียงของหน่วยเสียง พร้อมกับใช้นิ้วมือลากตัวอักษรกลางอากาศ ซึ่งสอดคล้องกับสอดคล้องกับงานวิจัยของรุ่งอรุณ โรจน์รัตนาดารง ไชยศรี ที่แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบโฟนิกส์ จะช่วยให้ผู้เรียนฝึกฝนและได้ฝึกปฏิบัติทั้งการอ่านและการเขียนอย่างมีลำดับขั้นตอนและมีความต่อเนื่อง เรียนรู้จากส่วนประกอบของคำว่าจะต้องประสมด้วยเสียงใดบ้าง ฝึกการเทียบเคียงเสียงเพื่อเชื่อมโยงว่ามีหน่วยเสียงใดที่เหมือนกันบ้าง ฝึกอ่านและเรียนรู้คำต่าง ๆ อีกทั้งได้พัฒนาทั้ง 4 ทักษะไปพร้อมกัน คือ การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ซึ่งจากการทดลองในการวิจัยพบว่าเมื่อนักเรียนได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการสอนแบบโฟนิกส์แล้ว นักเรียนมีพัฒนาการความสามารถในการอ่านและการเขียนสูงขึ้นมาก โดยเฉพาะการ

อ่านพยัญชนะและสระ นักเรียนสามารถจดจำเสียงพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ และสามารถอ่านเขียนได้ ซึ่งเป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการตั้งเป้าหมายไว้ (รุ่งอรุณ โรจนรัตน์ดำรง ไชยศรี, 2561) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของณัฐพล สุริยมณฑล ที่พบว่าหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีโฟนิกส์ นักเรียนสามารถอ่านออกเสียงและสะกดคำได้อย่างถูกต้อง รวมทั้งยังสามารถอ่านออกเสียงคำ โดยมีองค์ประกอบของหน่วยเสียงที่คล้ายกับคำที่เคยเรียนมาแล้วได้ แม้ว่าจะไม่เคยเรียนมาก่อน (ณัฐพล สุริยมณฑล, 2561)

รูปแบบในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัสมีขั้นตอน กระบวนการและขั้นตอนการสอนอย่างเป็นระบบ นักเรียนได้เรียนรู้เริ่มต้นจากเนื้อหาความรู้ที่เรียงลำดับจากง่ายไปหายาก มีขั้นตอนการสอน 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 คือ ขั้นเรียนรู้พยัญชนะและออกเสียงตัวอักษร นักเรียนฟังเสียงตัวพยัญชนะและออกเสียงตาม พร้อมทั้งเขียนตัวอักษรที่แทนเสียงนั้น โดยใช้นิ้วจุ่มน้ำ และเขียนตัวอักษรลงบนกระดาษ การเขียนมือเพื่อน เขียนหลังเพื่อน ทำให้นักเรียนรู้สึกไม่น่าเบื่อ ได้สังเกตว่าการสัมผัสที่เพื่อนเขียนนั้นถูกต้องหรือไม่ ขั้นที่ 2 คือ ฝึกการสอนประสมเสียง นักเรียนรู้จักวิเคราะห์หน่วยเสียงและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างเสียงพยัญชนะและสระ ทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจการใช้ตัวอักษรแทนเสียง ในขั้นนี้นักเรียนได้เรียนการออกเสียงคำว่าตัวไหนคือพยัญชนะ และสระ จึงนำไปสู่การอ่านออกเสียงคำอื่น ๆ ได้อย่างถูกต้อง โดยนักเรียนได้ฝึกการออกเสียงผสมตัวพยัญชนะกับสระ ได้ฝึกออกเสียงคำ โดยใช้เกมจับคู่คำเข้ามาช่วย นักเรียนได้เดิน วิ่ง เพื่อประกอบพยัญชนะและสระให้เป็นคำ นำมาอ่านออกเสียงให้ครูและเพื่อนฟังทีละคู่ ทำให้ห้องเรียนเกิดความครึกครื้น มีชีวิตชีวา ขั้นที่ 3 คือ รู้จักการเทียบเคียง นักเรียนอ่านคำที่ได้จากการทำกิจกรรมจับคู่ และผันวรรณยุกต์ตามครู พร้อมกับทำกิจกรรมการเคลื่อนไหวประกอบการเล่นการสัมผัสส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย การเคาะจังหวะ การปรบมือ ดังนั้น การได้ฝึกออกเสียงคำพร้อมกับการเคลื่อนไหวร่างกาย ช่วยให้นักเรียนรู้สึกสนุกสนาน ไม่เครียดและมั่นใจในตนเองมากขึ้น นักเรียนฝึกและนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการอ่านออกเสียงคำได้อย่างถูกต้อง ขั้นที่ 4 คือ หัดอ่านเขียนเข้าใจคำ นักเรียนรู้จักการอ่านออกเสียงและการเขียนไปพร้อม ๆ กัน โดยการใช้การสัมผัส เช่น ลากนิ้วลงบนโต๊ะ แข่งกันเขียนบนกระดาน ทำใบกิจกรรม และร่วมกันเฉลยตรวจคำตอบ จากนั้นอ่านพร้อมกัน โดยนักเรียนทำกิจกรรมเคลื่อนไหวประกอบ เช่น ปรบมือ หรือสัมผัสส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย และจับคู่ออกมาอ่านให้ครูฟังเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกสังเกตว่าเพื่อนอ่านถูกต้องหรือไม่ สอดคล้องกับการสอนของเฟอร์นาลที่เน้นการใช้ประสาทสัมผัสการรับรู้หลายด้าน ทั้งด้านการฟัง ด้านสายตา และด้านการสัมผัส (Mercer, A.R, 1992)

และแนวการเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียนรับรู้ข้อมูลโดยผ่านประสาทสัมผัสหลาย ๆ ทาง ได้แก่ ทางการเห็น ทางการได้ยิน ทางการสัมผัส และทางการเคลื่อนไหวร่างกาย โดยให้ความสำคัญในการรับแต่ละช่องทางอย่างเท่าเทียมกัน ขณะเขียนและอ่านออกเสียงจะทำให้เกิดความสัมพันธ์กันระหว่างลักษณะของตัวอักษรและเสียงของตัวอักษรนั้น จะเป็นพื้นฐานสำคัญของการอ่านและการสะกดคำต่อไป (Townsend, J, 2022) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของประภัสสร ทศนพวงศ์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับ

การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างทักษะการอ่านภาษาไทย ตามแนวคิดประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านสื่อกลางและพหุสัมผัส สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ด้านการอ่านระดับประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ได้วิธีการจัดการเรียนรู้ โดยมีหลักการสำคัญในการพยายามช่วยเหลือแก้ปัญหาสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ด้านการอ่าน ให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรมที่หลากหลาย มีสื่อที่ส่งผลให้เกิดการรับรู้ จดจำ และเรียนรู้สิ่งใหม่ผ่านประสาทสัมผัสหลายทาง โดยมีครูทำเป็นสื่อกลางช่วยเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียน (ประภัศร ทศนพงศ์, พจมาน ชำนาญกิจ และ อุษา ปราบหงษ์, 2561) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจินดารัตน์ วรยศ และวิเชียร อารังโสติสกุล ได้ศึกษาและวิจัย เรื่องการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดพหุประสาทสัมผัส เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการอ่าน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความสามารถในการอ่าน หลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ ตามแนวคิดพหุประสาทสัมผัสมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนเรียน เนื่องจากความหลากหลายของสื่อในแต่ละชั่วโมง การสอนนี้สอดคล้องกับการเรียนรู้ตามประสาทสัมผัส ซึ่งได้แก่ประสาทสัมผัสด้านการมองเห็น นักเรียนสามารถที่จะเห็นสิ่งนั้นจริง ๆ ด้วยตา ประสาทสัมผัสด้านการสัมผัสด้วยมือ ได้สัมผัสสิ่งของนั้นได้จริง ๆ ได้ลากนิ้วเป็นคำศัพท์บนกระดานชนิดต่าง ๆ ประสาทสัมผัสด้านการได้ยิน คือ ได้ยินเสียงเพลงที่ครูนำมาเปิดให้ฟังพร้อมทำท่าประกอบ จึงทำให้นักเรียนได้เคลื่อนไหวร่างกายไปด้วยประสาทสัมผัส ซึ่งการเรียนด้วยกิจกรรมนี้นักเรียนจะได้ใช้ประสาทสัมผัส มากกว่า 3 ด้าน ในทุกกิจกรรม จึงทำให้นักเรียนมีความสามารถในการอ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพ (จินดารัตน์ วรยศ และ วิเชียร อารังโสติสกุล, 2565)

จากการอภิปรายที่ได้กล่าวมานั้น สรุปได้ว่า ความสามารถในการอ่านสะกดคำภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากวิธีการสอนแบบโฟนิกส์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างการออกเสียงและตัวอักษร ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัสที่ได้ใช้ประสาทสัมผัสที่หลากหลายในการทำกิจกรรม โดยการทดสอบหลังเรียนคิดเป็นร้อยละ 87.5 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ โดยสาเหตุที่ทำให้นักเรียนเสียคะแนนบางส่วนไปนั้น เพราะนักเรียนบางคนไม่สามารถแยกเสียงพยัญชนะที่ใกล้เคียงกันได้ เช่น /ท/-/ถ/, /ช/ /ซ/, /พ/-/ผ/ ฯลฯ

ประการที่สอง จากการศึกษาความพึงพอใจต่อการสอนอ่านสะกดคำภาษาไทยด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัสในภาพรวมของนักเรียนมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 2.8 ซึ่งภาพรวมอยู่ในระดับมากเหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะการจัดการเรียนการสอนอ่านสะกดคำภาษาไทยด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส มีขั้นตอนการจัดกิจกรรมที่ต่อเนื่อง ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งการใช้นิ้วจุ่มสีเขียนเป็นสระ นิ้วจุ่มน้ำเขียนพยัญชนะบนโต๊ะ การปั้นดินน้ำมัน การใช้สีลากเส้นสระ ทำให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างกระตือรือร้น เรียนด้วยความเพลิดเพลิน สนุกสนาน มีความสุข นอกจากนี้ ผู้เรียนยังได้ใช้ประสาทสัมผัสหลายช่องทาง ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนไหวร่างกายส่วนต่าง ๆ การเห็น การฟัง การพูดออกเสียงในขณะร่วมกิจกรรม เข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ การได้รับคำชมอย่างสม่ำเสมอ ก่อให้เกิดความพึงพอใจที่ดีต่อการเรียนรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของอัยวัฒน์ ม่วงเสาร์ ที่ได้ทำ

การวิจัยเรื่อง การใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบโฟนิกส์ประกอบแบบฝึกเสริมทักษะเพื่อพัฒนาการอ่านออกเสียงพยัญชนะภาษาจีน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งได้มีการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้โดยรวมในระดับมาก เนื่องจากได้ฝึกปฏิบัติทั้งรายคนและรายกลุ่ม เพื่อนที่อ่านได้ช่วยเหลือเพื่อนที่อ่านไม่ได้หรืออ่านไม่คล่อง และนักเรียนได้รับคำแนะนำช่วยเหลือจากครูตลอด ทำให้นักเรียนมีความสนใจในการเรียน กระตือรือร้นที่จะเรียน มีความเชื่อมั่นในตนเองในเรื่องการเรียนมากขึ้น (อัยวัฒน์ ม่วงเสาร์, 2561) ซึ่งสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ ที่ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้สอนไว้ว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร ผู้สอนต้องจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ ดังนั้น การจัดบรรยากาศชั้นเรียนในทางกายภาพ ไม่ว่าจะเป็นลักษณะของห้องเรียน วัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอน และบรรยากาศชั้นเรียนเชิงบวกในทางจิตวิทยา ซึ่งประกอบด้วย 1. บรรยากาศที่อบอุ่น (Warmth) 2. บรรยากาศที่เป็นอิสระ (Freedom) 3. บรรยากาศที่ท้าทาย (Challenge) 4. บรรยากาศแห่งการยอมรับนับถือ (Respect) 5. บรรยากาศแห่งการควบคุม (Control) และ 6. บรรยากาศแห่งความสำเร็จ (Success) เหล่านี้ ล้วนเป็นปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับความสุขในชั้นเรียน และทำให้เกิดพัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) และสอดคล้องกับงานวิจัยของชนินทร์ ทิมฤกษ์ และยุพิน ยืนยง เรื่องการพัฒนาความสามารถในการอ่านและการเขียนสะกดคำภาษาไทยโดยการจัดการเรียนรู้แบบโฟนิกส์ สำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1 ที่กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดและกล้าแสดงออก ซึ่งในการจัดกิจกรรมในแต่ละขั้นตอน ครูจะคอยกระตุ้นให้นักเรียนตอบคำถามเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันจัดกิจกรรมจากง่ายไปหายาก และเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมในจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ส่งผลให้นักเรียนสามารถพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนสะกดคำได้ดีขึ้น ครูมีบทบาทสำคัญในการให้ข้อเสนอแนะแก่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ให้กำลังใจแก่นักเรียนเมื่อนักเรียนอ่านหรือเขียนสะกดคำไม่ถูกต้อง ให้ข้อมูลแก่นักเรียนทุกครั้งเมื่อนักเรียนสงสัย ดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิดตลอดระยะเวลาการทำกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งส่งผลให้นักเรียนกล้าคิด กล้าทำและกล้าแสดงออก มีความมั่นใจในการพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนสะกดคำ (ชนินทร์ ทิมฤกษ์ และยุพิน ยืนยง, 2565)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส ที่มีต่อความสามารถในการอ่านสะกดคำภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส มีความสามารถในการอ่านสะกดคำภาษาไทยก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 10.5 คิดเป็นร้อยละ 26.25 และคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 35 คิดเป็นร้อยละ 87.5 ซึ่งหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

2. นักเรียนที่ได้รับการสอนอ่านสะกดคำภาษาไทยด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส โดยใช้แบบสัมภาษณ์นักเรียนเป็นรายบุคคล โดยรวมพบว่านักเรียนพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

จากผลสรุปที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลของการวิจัย พบว่า การสอนอ่านสะกดคำภาษาไทย ด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส ทำให้นักเรียนมีความสามารถในการอ่านสะกดคำภาษาไทย และมีความพึงพอใจต่อการสอนอ่านสะกดคำภาษาไทย ด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัสในภาพรวมระดับมาก และเพื่อให้งิจกรรมการสอนอ่านสะกดคำภาษาไทย ด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัสมีประสิทธิภาพที่สูงขึ้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1.1 ผู้สนใจงานวิจัยนี้ สามารถนำผลการวิจัยไปพัฒนาและประยุกต์ใช้เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.2 ผู้สอนควรปรับบทบาทและรูปแบบการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองตามความสนใจ โดยครูมีบทบาทเป็นผู้แนะนำ ผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนได้ริเริ่ม เล่น ทดลอง โดยให้เหตุผลและให้ความร่วมมือกับนักเรียน

1.3 ครูควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนที่วางไว้ รวมถึงปรับปรุงระบบการประเมินผลการจัดกิจกรรมที่ชัดเจน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่จะทำวิจัยเกี่ยวกับการอ่านสะกดคำภาษาไทย ด้วยวิธีการสอนแบบโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

2.1 ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาความสามารถด้านการอ่านสะกดคำที่มีเสียงพยัญชนะใกล้เคียงกัน เช่น /ข/ /ค/ , /ช/ /ซ/ และการอ่านออกเสียงคำที่มีรูปและเสียงวรรณยุกต์ ด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิควิธีอื่น ๆ เพื่อให้ผู้เรียนจำแนกเสียงได้แม่นยำ จะส่งผลให้อ่านคำได้ถูกต้องมากยิ่งขึ้น

2.2 ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาความสามารถด้านการอ่านสะกดคำไปใช้กับการเรียนการสอนอ่านสะกดคำภาษาไทย ด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส กับนักเรียนชั้นปฐมวัย ซึ่งเป็นวัยที่กำลังเริ่มต้นหัดเขียนหัดอ่าน เพื่อให้นักเรียนสามารถจดจำพยัญชนะและสระ และสามารถนำมาประสมเป็นคำได้ในระดับขั้นอื่นต่อไป หรือนำไปทดลองใช้กับนักเรียนกลุ่มที่มีปัญหาด้านการอ่าน

2.3 ควรมีการวิจัยทดลองเปรียบเทียบวิธีการจัดการเรียนรู้การสอนอ่านสะกดคำภาษาไทย ด้วยวิธีโฟนิกส์ร่วมกับเทคนิคพหุสัมผัส กับผู้เรียนหลายกลุ่มเพื่อศึกษาความคงเส้นคงวาและทำให้วิจัยมีประสิทธิภาพและความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2546). *การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย*. กรุงเทพมหานคร : องค์การรับสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). *คู่มือการสอนอ่านเขียนโดยการแจกลูกสะกดคำ*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- จินดารัตน์ วรยศ และ วิเชียร อารังโสติสกุล. (2565). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดพหุประสาทสัมผัสเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการอ่าน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. *วารสารวิชาการ มจร. บุรีรัมย์*, 7(1), 87-100.
- ชนินทร์ ทิมฤกษ์ และยุพิน ยืนยง. (2565). การพัฒนาความสามารถในการอ่านและการเขียนสะกดคำภาษาไทยโดยการจัดการเรียนรู้แบบโฟนิกส์ สำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1. *วารสาร มจร. เพชรบุรีปริทรรศน์*, 2(2), 226-227.
- ณัฐพล สุริยมณฑล. (2561). การสอนแบบโฟนิกส์เพื่อส่งเสริมการออกเสียงและความรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*, 8(2), 117-123.
- บันลือ พฤกษ์วัน. (2533). *อุปเทศการสอนภาษาไทยระดับประถมศึกษาตามแนวบูรณาการทางการสอน*. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- บุญชม ศรีสะอาด, สมนึก ภัททิยธนี, นุชานา เหลืองอังกูร, กรนุช ศรีสะอาด, สมบัติ ท้ายเรือดำ ประวัติ เอรารวรรณ์ และคณะ. (2552). *พื้นฐานการวิจัยการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). ขอนแก่น : ภาควิชาวิจัยและพัฒนาการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ประภัสสร ทศนพงศ์, พจมาน ชำนาญกิจ และ อุษา ปราบหงษ์. (2561). การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างทักษะการอ่านภาษาไทยตามแนวคิดประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านสื่อกลางและพหุสัมผัส สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ด้านการอ่าน ระดับประถมศึกษา. *Journal of Education Khon Kaen University (Graduate Studies Research)*, 1(11), 81-89.
- รุ่งอรุณ โจนรัตน์ดำรง ไชยศรี. (2561). รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาการเรียนอ่านเขียนของนักเรียนไทยและนักเรียนต่างด้าวและการแก้ปัญหาด้วยแบบเรียนที่พัฒนาตามแนววิธีการสอนแบบโฟนิกส์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อัยวัฒน์ ม่วงเสาร์. (2561). การใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบโฟนิกส์ ประกอบการฝึกเสริมทักษะเพื่อพัฒนาการอ่านออกเสียงพยัญชนะภาษาจีน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน*. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

Browne, A. (1996). *Developing Language and literacy 3-8*. London: P. Chapman.

Mercer, A.R. (1992). *Improve reading in learning disabilities*. New York : Brooks.

Townsend, J. (1998). *Principle of teaching : The dyslexia institute*. Retrieved July 1, 2022 from www.dyslexia-inst.Org.uk

Weaver, C. (1994). *Reading Process and Practice*. Portsmouth, HN : Heinemann Educational books.

การประเมินโครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
โดยยึดกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาเป็นฐาน*
EVALUATION OF THE PROJECT DEVELOPMENT QUALITY EDUCATION
BY TAKING THE SCHOOL NETWORK AS THE BASE

มติภา ชัยชิต

Matipa Chaichit

ระพีพัฒน์ หาญโสภา

Rapeepat Hansopa

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1, ประเทศไทย.

Nong Khai Primary Educational Service Area Office 1, Thailand.

Email: Phat@KKUmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการประเมิน CIPP_{EST} Model โครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยยึดกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาเป็นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 เป็นการวิจัยประเมินเชิงระบบผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้ CIPP_{EST} ของ Stufflebeam กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เลือกแบบเจาะจง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม 1) ผู้บริหารการศึกษา ศึกษาในเทศก์ และผู้รับผิดชอบโครงการ ผู้ให้ข้อมูลเชิงปริมาณ จำนวน 5 คน และเชิงคุณภาพ 3 คน 2) ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เข้าร่วมโครงการ ในกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาที่ 1 (หนองคาย 1) ผู้ให้ข้อมูลเชิงปริมาณ จำนวน 122 คน และเชิงคุณภาพ 13 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมี 2 ประเภท คือ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลการวิจัยพบว่า การประเมินโครงการฯ ระหว่างปีการศึกษา 2563 – 2565 โดยใช้รูปแบบการประเมิน CIPP_{EST} Model ประกอบด้วย 1) ด้านบริบท พบว่า ข้อมูลสำคัญในการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมายของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการ มีความชัดเจน เหมาะสม 2) ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการมีความเหมาะสมช่วยให้การดำเนินงานโครงการบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ รูปแบบการดำเนินการ ทางเลือกที่ได้เลือกสรรแล้วมีความเหมาะสมและสามารถปฏิบัติได้ 3) ด้านกระบวนการ พบว่า การปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ สามารถที่จะดำเนินกิจกรรมได้ตามโครงการ ข้อมูลและข้อบกพร่องของการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ได้รับการแก้ไข และ 4) ด้านผลผลิต เมื่อสิ้นสุดโครงการเป็นการตรวจสอบคุณภาพของผลลัพธ์การดำเนินงานตาม

* Received: 15 November 2023; Revised: 2 June 2024; Accepted: 18 June 2024

วัตถุประสงค์ของโครงการและการประเมินผลสำเร็จของโครงการ ซึ่งเป็นภาคขยายด้านผลผลิต ได้แก่ การประเมินด้านผลกระทบ ประสิทธิภาพ ความยั่งยืน และการถ่ายโยงความรู้ ผ่านเกณฑ์การประเมินทุกด้าน ทุกตัวชี้วัด

คำสำคัญ: การประเมินโครงการ, การประเมิน CIPIEST Model, กลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาเป็นฐาน

Abstract

This research paper aims to evaluate the CIPPIEST Model, a project to improve the quality of education based on the school network. Nongkhai Elementary Education Area Office District 1 is a systematic assessment research, the researcher applied the CIPPIEST of Stufflebeam. The sample used in this research was selected in a specific way, divided into 2 groups: 1) educational administrators, Inservice education and project managers, 5 quantitative and 3 qualitative data providers, 2) school administrators, teachers, and project participants in the School Network 1 (Nongkhai 1), 122 quantitative data providers, and 13 qualitative data users. Analyze data using averages Standard deviation and analysis of empirical data content.

The results showed that the evaluation of the project during the academic year 2020 – 2022 using the CIPPIEST Model consisted of 1) context; It was found that important information in determining the objectives and goals of the project, feasibility of the project. 2) In terms of inputs, it was found that various factors related to the project are appropriate to help the project implementation achieve the set goals. Execution model The selected options are appropriate and practical. 3) Process aspects: It is found that the operation is in accordance with the plan. Able to carry out activities according to the project. and 4) productivity. At the end of the project, it is a quality check of the implementation results according to the project objectives and an evaluation of the success of the project.

Keywords: Project Evaluation, CIPIEST Model, The school network, Development of School Network

บทนำ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2564-2565) เพื่อเป็นกรอบทิศทางในการดำเนินงานที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติและแผนพัฒนาที่

เกี่ยวข้อง โดยมุ่งเน้น 4 ด้านสำคัญ ได้แก่ การส่งเสริมความปลอดภัยทางการศึกษา การสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา การยกระดับคุณภาพการศึกษาให้ทันสมัย และการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา มีเป้าหมาย 14 เป้าหมาย ตัวชี้วัด 18 ตัว และแนวทางพัฒนา 49 แนวทาง เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564)

ด้วยการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ส่งผลกระทบอย่างมากต่อการดำเนินชีวิตและการเรียนการสอนแบบดั้งเดิม ทำให้ต้องปรับเข้าสู่รูปแบบใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ต่อเนื่อง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 พบปัญหาที่ต้องเร่งแก้ไขในปีการศึกษา 2563 เช่น การถดถอยทางการเรียนรู้ของครูและนักเรียน ครูขาดทักษะด้านเทคโนโลยี ใช้วิธีสอนแบบเดิม และไม่เข้าใจการออกแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับมาตรฐาน โรงเรียนขนาดเล็กยังประสบปัญหาครูสอนหลายชั้นเรียนและไม่ถนัดในบางกลุ่มสาระ ส่งผลต่อคุณภาพการเรียนรู้ สำนักงานจึงกำหนดนโยบายพัฒนาโดยเน้นการควบคุมคุณภาพ การนิเทศ การสร้างเครือข่าย และการส่งเสริมให้สถานศึกษาปรับปรุงกระบวนการทำงานเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1, 2563)

ผู้วิจัยในฐานะผู้รับผิดชอบโครงการติดตามและประเมินผลทางการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ได้เน้นความสำคัญของการกำกับติดตามและประเมินผลโครงการที่เป็นระบบ โปร่งใส และตอบสนองความต้องการในแต่ละบริบท โดยการประเมินดังกล่าวช่วยตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ การพัฒนา หรือการขยายผล รวมถึงการปรับปรุงรูปแบบการบริหารให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้วิจัยเลือกใช้การประเมินแบบ CIPP ซึ่งพัฒนาจากประสบการณ์การประเมินโครงการทางการศึกษาของสหรัฐอเมริกาในยุค 1960 เพื่อลดข้อจำกัดของการประเมินแบบดั้งเดิมและเพิ่มมุมมองรอบด้าน โดยเน้นการเปรียบเทียบผลลัพธ์ ผลกระทบข้างเคียง และความต้องการตามเป้าหมายของโครงการ (Stufflebeam D. L., 2015; เชาวน์ อินโย, 2555; รัตนะ บัวสนธ์, 2556; ศิริชัย กาญจนवास, 2558; นฤมล เอกธรรมสุทธิ์ และสิริรักษ์ เจริญศรีเมือง, 2564)

จากรายละเอียดการประเมินโครงการดังกล่าวข้างต้นนั้น ถือว่า CIPP Model เป็นรูปแบบการประเมินที่เหมาะสมและช่วยให้โครงการบรรลุเป้าหมาย ด้วยการพิจารณาความเป็นไปได้ตั้งแต่เริ่มจนจบโครงการอย่างรอบคอบและมีขั้นตอนชัดเจน โดยมีการขยายการประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็น 4 มิติ ได้แก่ การประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) ประสิทธิภาพ (Effective Evaluation) ความยั่งยืน (Sustainability Evaluation) และการถ่ายโยงความรู้ (Transfer Evaluation) ซึ่งช่วยจำแนกและตั้งคำถามประเมินในแต่ละด้านให้ชัดเจนมากขึ้น รูปแบบการประเมิน CIPPiest นี้ยังคงลักษณะพื้นฐานของ CIPP Model โดยเน้นการประเมินเป็นระยะและการสรุปรวมเพื่อพิจารณาคุณค่าของโครงการอย่างครบถ้วน (Stufflebeam D. L., and Shinkfield A J, 2007)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การประเมินโครงการมีความสำคัญในการวิเคราะห์ความจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงและประสิทธิภาพของกิจกรรมหรือโครงการ รวมถึงความสอดคล้องกับความต้องการพัฒนาและแก้ปัญหา รูปแบบการประเมิน CIPPIest เหมาะสมสำหรับโครงการทางการศึกษา เนื่องจากมีระบบและขั้นตอนชัดเจน เป็นพลวัตร ใช้ข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของโครงการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายเพื่อให้ประสบความสำเร็จ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อประเมินโครงการการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยยึดกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาเป็นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคายเขต 1 ประกอบด้วย ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต ด้านผลกระทบ ด้านประสิทธิผล ด้านความยั่งยืน และด้านการถ่ายทอดความรู้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยประเมินผลครั้งนี้ประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินเชิงระบบ CIPPIEST ของ Stufflebeam (Stufflebeam D. L., and Shinkfield A J, 2007) โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงในพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็นสองกลุ่ม ได้แก่ ผู้บริหารการศึกษาและศึกษานิเทศก์ (ข้อมูลเชิงปริมาณ 5 คน เชิงคุณภาพ 3 คน) และผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เข้าร่วมโครงการ (ข้อมูลเชิงปริมาณ 122 คน เชิงคุณภาพ 13 คน) ใช้เครื่องมือเก็บข้อมูล 2 ประเภท คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบประเมินที่ผ่านการตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: 0.60-1.00 ค่าเฉลี่ย 0.73) และความเชื่อมั่น (Reliability: 0.97) ด้วยวิธีแอลฟาของ Cronbach

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ 1) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) 8 ด้าน ประกอบด้วย การประเมินบริบท (Context) การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input) การประเมินกระบวนการ (Process) และการประเมินผลผลิต (Product) การประเมินผลกระทบ (Impact) ประเมินประสิทธิผล (Effectiveness) ประเมินการคงอยู่ (Sustainability) และการประเมินการถ่ายทอดความรู้ (Transition) แยกเป็นการวิเคราะห์เอกสารโครงการ และวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (รัตนะ บัวสนธ์, 2558) และ 2) หาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็นแปลความหมายโดยกำหนดเกณฑ์ ของ Best และการประเมินทุกด้านทุกรายการตามเกณฑ์การตัดสินที่กำหนด (Best, J. W, 1981) ผู้วิจัยกำหนดไว้คือ ต้องมีค่าเฉลี่ย 3.50 ขึ้นไป ดังนี้

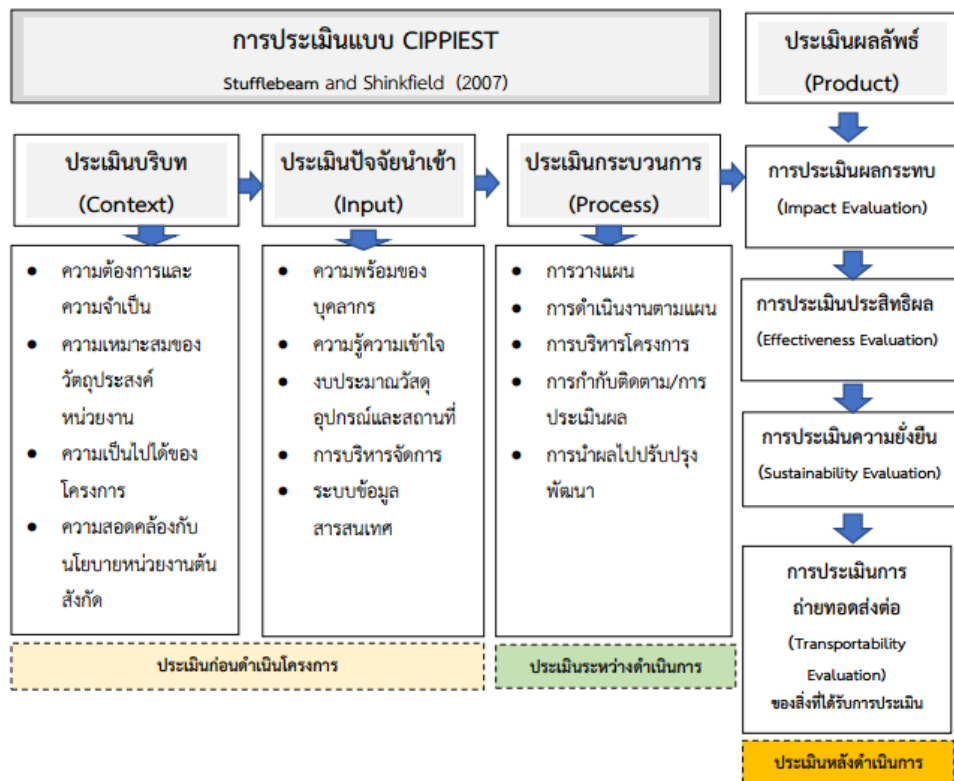
ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น	
1.00-1.49	หมายถึง	น้อยที่สุด
1.50-2.49	หมายถึง	น้อย

2.50-3.49	หมายถึง	ปานกลาง
3.50-4.49	หมายถึง	มาก
4.50-5.00	หมายถึง	มากที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง และเชื่อถือได้ จึงใช้การสัมภาษณ์ และการตรวจสอบข้อมูลแบบ จากบุคคล 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้บริหาร ผู้รับผิดชอบโครงการ และผู้เข้าร่วมโครงการ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

การวิจัยการประเมินโครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยยึดกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาเป็นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ระหว่างปีการศึกษา 2563 – 2565 ผู้วิจัยประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมิน CIPP_{iest} Model โดยมุ่งประเมิน 8 องค์ประกอบ 3 ระยะ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กระบวนการประเมิน CIPP_{iest} Model 8 องค์ประกอบ 3 ระยะ

ผลการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูล กลุ่มที่ 1 ได้แก่ ผู้บริหารการศึกษา ศึกษาพิเศษ และผู้รับผิดชอบโครงการ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยรวมผลการประเมินค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การประเมินด้านผลผลิต (Product Evaluation) รองลงมาคือ การประเมินด้านบริบท (Context Evaluation) ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การประเมินด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) และผู้ให้ข้อมูล กลุ่มที่ 2 ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เข้าร่วมโครงการ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยรวมผลการประเมินค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การประเมินด้านความยั่งยืน (Sustainability Evaluation) รองลงมาคือ การประเมินด้านการถ่ายทอดความรู้ (Transportability Evaluation) และ ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การประเมินด้านกระบวนการ (Process)

ระยะที่ 1 ขั้นก่อนดำเนินการ

การประเมินด้านบริบท (Context Evaluation) พบว่า ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกข้อ

ผลการตัดสินใจด้านบริบท (Context) พบว่า ข้อมูลสำคัญในการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมายของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของโครงการมีความชัดเจน เหมาะสม ครอบคลุมพื้นที่ที่ควรได้รับการพัฒนา สอดคล้องกับสภาพของสังคมนโยบายขององค์กรหรือนโยบาย เป็นโครงการที่สนองปัญหาหรือความต้องการจำเป็นความเป็นไปได้ของโครงการ วิธีการดำเนินงานสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษา และเป็นโครงการที่เป็นไปได้ในแง่ของโอกาสที่จะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ และมีระยะเวลาของโครงการมีความเหมาะสม จึงผ่านเกณฑ์การประเมินสามารถที่จะนำโครงการไปดำเนินการได้

การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) พบว่า ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการมีความเหมาะสม ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกข้อ โดยปัจจัยที่ใช้จะมีส่วนช่วยให้การดำเนินงานโครงการบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ จากสนทนากลุ่ม (Focus group) พบว่า การขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ และการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนให้สูงขึ้น ครูเป็นปัจจัยสำคัญจำเป็นต้องได้รับการอบรมพัฒนาสมรรถนะอย่างหลากหลาย เนื่องจากครูจำเป็นต้องเรียนรู้ปรับตัวตามสถานการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเทคนิคการสอน ทักษะการประยุกต์ใช้สื่อดิจิทัลสำหรับการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น ปัจจัยที่ส่งผลและสนับสนุนต่อคุณภาพผู้เรียน และการนำนโยบายสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีระบบการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการชี้แจงเกี่ยวกับการดำเนินงาน บทบาทหน้าที่ การมีส่วนร่วม และการแสดงความคิดเห็นของครูผู้สอนที่มีต่อการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ สำหรับนักเรียน อีกทั้งผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้การสนับสนุน งบประมาณ ในการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม แหล่งเรียนรู้ และการสร้างมอรางวัลห้องเรียนคุณภาพแก่ครู ในระดับกลุ่มเครือข่าย และระดับเขตพื้นที่การศึกษา

จากสนทนากลุ่ม (Focus group) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) พบว่า กลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการ เห็นว่า แหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนเป็นปัจจัยสำคัญต่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งโรงเรียนจำเป็นต้องมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ผู้บริหารสถานศึกษา สนับสนุนงบประมาณ

สื่อ วัสดุและอุปกรณ์ ส่งเสริมการพัฒนาโครงการห้องเรียนคุณภาพ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และมีห้องปฏิบัติการกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ทันสมัย

ผลการตัดสินใจด้านปัจจัยนำเข้า (Input) พบว่า ปัจจัยที่กำหนดไว้ในโครงการ ได้แก่ บุคลากรมีความพร้อม งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์พอเพียง มีคุณภาพและทันสมัย และกิจกรรม รูปแบบการดำเนินการ ทางเลือกที่ได้เลือกสรรแล้วที่กำหนดไว้ในโครงการ มีความเป็นไปได้เหมาะสมและสามารถปฏิบัติได้ ผ่านเกณฑ์การประเมิน สามารถที่จะดำเนินกิจกรรมได้ตามโครงการ

ระยะที่ 2 ขั้นตอนดำเนินการ

การประเมินระหว่างการทำงาน โครงการ เพื่อหาข้อมูลและข้อบกพร่องของการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ของการทำงานโครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยยึดกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาเป็นฐาน ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้รูปแบบ 5A&P by Network Model ในการขับเคลื่อนโครงการ ซึ่งมีกิจกรรมในการดำเนินการ 5 กิจกรรมหลัก แยกตามรูปแบบการพัฒนา 5A&P by Network Model ได้แก่ A1 : Analysis ร่วมกันวิเคราะห์ผล A2 : Awareness ร่วมตระหนักรู้ A3 : Action การปฏิบัติร่วมกัน A4 : Achievement ร่วมกันพิสูจน์ผล A5 : Accentuality ทุกคนร่วมรับผิดชอบผลที่เกิด Network: เครือข่ายนิเทศ โดยผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลได้จากจากเอกสารข้อมูลเชิงประจักษ์ การสัมภาษณ์ การสังเกตพฤติกรรม และแบบประเมินโครงการมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ที่ผู้ประเมินสร้างขึ้น

การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) พบว่า ผ่านเกณฑ์การประเมินทุกข้อ ปัญหาและอุปสรรค มีดังนี้

ระดับกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษา เช่น 1) การจัดกิจกรรมนิเทศติดตามในภาคสนาม พบว่า ผู้รับการนิเทศต้องการให้มีสื่อและอุปกรณ์ เอกสารประกอบการนิเทศ และมีขั้นตอน/กระบวนการนิเทศที่ถูกต้อง รวดเร็วและชัดเจน 2) กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ทุกระดับชั้น มีผลการทดสอบความรู้ นักเรียนน้อยที่สุด ซึ่งจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วนในบางโรงเรียน

ระดับสถานศึกษา เช่น 1) โรงเรียนขนาดเล็ก ครูผู้สอนรับผิดชอบการจัดการเรียนการสอนหลายชั้นเรียน และไม่ชำนาญในการสอนบางกลุ่มสาระการเรียนรู้ 2) ครูผู้สอนไม่ใช้สื่อ/นวัตกรรมที่หลากหลายและเหมาะสมกับความสนใจของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น และกลุ่มสาระการเรียนรู้ 3) การจัดการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ส่วนใหญ่โรงเรียนจะให้ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งส่งผลต่อการส่งเสริมความรู้ความสามารถในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนไม่ถนัดและต้องใช้เทคนิคในการสอน เช่น แสดงวิธีหาคำตอบของโจทย์ปัญหาเกี่ยวกับเวลา และระยะเวลา การระบุข้อคิดที่ได้จากการอ่านวรรณกรรมเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

ระดับชั้นเรียน เช่น 1) ผลจากการนิเทศ ติดตาม โดยยึดห้องเรียนเป็นฐาน ครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่จัดทำแผนการสอนและกิจกรรมสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้/ตัวชี้วัด จัดกิจกรรมส่งเสริม

กระบวนการคิด วิเคราะห์ การใช้สื่อ เทคโนโลยีประกอบการสอน เป็นต้น 2) ขาดการสนับสนุนงบประมาณ สำหรับจัดซื้อ จัดหา และจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน การจัดหาสื่อที่สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน 3) การส่งต่อข้อมูลนักเรียน เพื่อใช้ในการพัฒนาผู้เรียนในระดับชั้นเรียนถัดไป 4) การพัฒนาครูให้มีความสามารถด้านการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณภาพนักเรียนให้มีทักษะในยุค 4.0 เช่น การสร้างนวัตกรรม การใช้สื่อ เทคโนโลยีสำหรับการจัดการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะ ดังนี้

จากปัญหาอุปสรรคข้างต้น พบว่า ครูผู้สอนรับผิดชอบการจัดการเรียนการสอนหลายชั้นเรียน ไม่ชำนาญในการสอนบางกลุ่มสาระการเรียนรู้ ขาดทักษะการใช้สื่อ/นวัตกรรมที่หลากหลายและเหมาะสมกับความสนใจของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น และกลุ่มสาระการเรียนรู้ ดังนั้น การสนับสนุนให้ครูใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายมากขึ้น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีปฏิสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ผู้เรียนกับครู ครูภายในกลุ่มสาระสถานศึกษาเดียวกัน หรือเครือข่ายสถานศึกษา ระหว่างสถานศึกษา และสถานศึกษากับชุมชน

ปัญหาเกี่ยวกับการนิเทศ ติดตาม โดยยึดห้องเรียนเป็นฐาน ครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่จัดทำแผนการสอนและกิจกรรมสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้/ตัวชี้วัด ดังนั้น ครูควรได้รับการพัฒนาตนเองผ่านกระบวนการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพื่อร่วมกันออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการฝึกทักษะ และได้สร้างความรู้ไปพร้อม ๆ กันกับการใช้ทักษะการทำงานเป็นทีม การสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี เป็นต้น ศึกษานิเทศก์เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ด้วยกระบวนการปฏิบัติงานร่วมกันเป็นทีม ที่มีเป้าหมายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ส่งผลให้ผู้เข้าร่วมโครงการมีความตื่นตัวร่วมกันตั้งคำถาม สร้างเครื่องมือที่หลากหลายที่ได้จากกระบวนการวิพากษ์ การสะท้อนผลการเรียนรู้

ผลการตัดสินใจด้านการประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) ภาพรวม พบว่า การปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ ผ่านเกณฑ์การประเมิน สามารถที่จะดำเนินกิจกรรมได้ตามโครงการ

ระยะที่ 3 ขั้นหลังดำเนินการ

การประเมินเพื่อดูว่าผลที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการ ซึ่งเป็นการตรวจสอบคุณภาพของผลลัพธ์ การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการและการประเมินผลสำเร็จของโครงการ ซึ่งเป็นภาคขยายด้านผลผลิต (Product Evaluation) ตามแนวทางการประเมินโครงการ CIPPIEST Model ดังนี้

1) การประเมินด้านผลผลิต (Product Evaluation) พบว่า ผลที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่คาดหวังไว้ โดยอาศัยข้อมูลจากการรายงานผลที่ได้จากการประเมินด้านบริบทและด้านกระบวนการร่วมด้วย ซึ่งผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลได้จากเอกสารข้อมูลเชิงประจักษ์ การสัมภาษณ์ และแบบประเมินโครงการมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ที่ผู้ประเมินสร้างขึ้น ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกข้อ ผลที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการนำไปสู่การปฏิบัติภายใต้การวางแผน การนิเทศ ติดตามการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ส่งเสริม กระตุ้น ชี้แจง แนะนำ และสร้างขวัญกำลังใจ ให้

สถานศึกษาได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการทำงานของสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน โดยใช้หลักการควบคุมคุณภาพการปฏิบัติการ การนิเทศการศึกษา การสร้างเครือข่ายนิเทศการศึกษา กำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา แนวทางการนิเทศบูรณาการโดยใช้พื้นที่เป็นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่การนิเทศภายในโรงเรียนโดยใช้ห้องเรียนเป็นฐาน เพื่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน พบว่า เกิดความร่วมมือจากบุคลากรในกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาซึ่งมีความรู้ความสามารถแตกต่างกัน มีการสร้างเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาระดับกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูผู้สอนต่างโรงเรียน แต่จัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกัน ครูผู้สอนได้รับการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่องและใกล้ชิด เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตามจุดเน้นแต่ละระดับชั้น ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนร่วมกันหาแนวทางการพัฒนาผู้เรียนในแต่ละระดับชั้นโดยใช้นวัตกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน

2) การประเมินด้านผลกระทบ (Impact Evaluation) พบว่า ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกข้อ จากผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาที่ 1 (เมืองหนองคาย 1) ได้แก่ 1) ระดับกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษา มีแนวทางการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษา โดยยึดกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาเป็นฐานโดยใช้ 5A&P by Network Model 2) ระดับโรงเรียน โรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาที่ 1 (เมืองหนองคาย 1) ทุกโรงเรียน ขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษา โดยใช้แนวทางการพัฒนาคุณภาพที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน ผ่านการมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนและผู้เกี่ยวข้อง ทุกโรงเรียนมีรูปแบบและแนวทางการพัฒนาที่ส่งผลต่อคุณภาพของผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และ 3) ระดับห้องเรียน มีการสร้างเครือข่ายครูผู้สอน 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้โดยกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก

ผลการตัดสินใจ ผลผลิตด้านผลกระทบ (Impact) ความรู้ ความเข้าใจ สภาพการดำเนินงานตามโครงการที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การมีส่วนร่วม คุณภาพของโครงการ การจัดการเรียนการสอน คุณภาพการร่วมกิจกรรม และคุณภาพนักเรียนที่เพิ่มเติมจากวัตถุประสงค์ของโครงการ ผ่านเกณฑ์การประเมิน การดำเนินการได้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด

3) การประเมินด้านประสิทธิผล (Effectiveness Evaluation) พบว่า ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกข้อ บรรลุตอบสนองความต้องการจำเป็นของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างครอบคลุม ได้แก่ คุณภาพโครงการ ผลสำเร็จของโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ เป้าหมายที่กำหนด ความพึงพอใจในการดำเนินงาน

ผลการตัดสินใจ ผลผลิตด้านประสิทธิผล (Effectiveness) คุณภาพโครงการ ผลสำเร็จของโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ เป้าหมายที่กำหนด ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความพึงพอใจในการดำเนินงานภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผ่านเกณฑ์

4) การประเมินด้านความยั่งยืน (Sustainability Evaluation) พบว่า ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกข้อ แนวทางการดำเนินโครงการที่เป็นระบบ ส่งผลต่อความสำเร็จ ความคงอยู่และความต่อเนื่องในการดำเนินโครงการ พัฒนาโครงการ อย่างยั่งยืน

แนวทางการดำเนินโครงการ การกำกับ นิเทศติดตาม ที่เป็นระบบส่งผลต่อความสำเร็จ ความคงอยู่ และความต่อเนื่องในการดำเนินโครงการ เพื่อให้โครงการดำเนินต่อไปอย่างยั่งยืน ได้แก่ การรักษาไว้ซึ่งความสำเร็จของโครงการ การให้ความสำคัญกับข้อเสนอแนะ วิธีการแนวปฏิบัติที่ได้จากโครงการที่ส่งผลต่อความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการ และนำองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาโครงการ ครั้งต่อไป ได้แก่ 1) ควรมีการดำเนินงานโครงการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาโดยยึดกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาเป็นฐานอย่างต่อเนื่อง 2) ควรมีการนำเสนอผลงานของแต่ละกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่มีผลงานการปฏิบัติที่ดีการนำนวัตกรรมพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ในทุกระดับอย่างหลากหลาย ดังนั้น ผลการตัดสินใจ ผลผลิตด้านความยั่งยืน (Sustainability) อยู่ในระดับมาก บรรลุตามเป้าหมาย

5) การประเมินด้านการถ่ายทอดความรู้ (Transportability Evaluation) พบว่า ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกข้อ การขยายองค์ความรู้ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมปฏิบัติและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม การนำแนวคิดและกระบวนการของโครงการไปขยายผล ปรับปรุงหรือประยุกต์ใช้ในการพัฒนาครู นักเรียน และการจัดการเรียนรู้ หรือการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ได้จัดกิจกรรมเปิดบ้านวิชาการในระดับกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษา เพื่อเผยแพร่ผลการจัดทำโครงการไปประยุกต์ใช้กับที่อื่นๆ หรือหน่วยงานภายนอกและขยายผลการดำเนินงานโครงการ ด้วยกระบวนการพัฒนาการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ในโรงเรียนที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ครูมีส่วนร่วมในวงวิชาการหรือวิชาชีพ เช่น การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ การเข้าร่วมประชุมอบรม สัมมนาทางวิชาการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับกลุ่มสาระการเรียนรู้โดยยึดกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาเป็นฐาน ดังนั้น ผลการตัดสินใจ การประเมินด้านผลผลิต ด้านการถ่ายทอดความรู้ (Transportability) อยู่ในระดับมาก บรรลุตามเป้าหมาย

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการประเมินโครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยยึดกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาเป็นฐานในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ระหว่างปีการศึกษา 2563–2565 โดยใช้รูปแบบ CIPPIest Model ผลการประเมินพบว่า กลุ่มผู้บริหารการศึกษาศึกษานิเทศก์ และผู้รับผิดชอบโครงการ มีผลการประเมินทุกด้านในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในด้านปัจจัยนำเข้า รองลงมาคือกระบวนการ และการถ่ายทอดความรู้ สำหรับกลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา ครู

และผู้เข้าร่วมโครงการ มีผลการประเมินในระดับมากถึงมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในด้านกระบวนการ รองลงมาคือบริบท และปัจจัยนำเข้า ตามลำดับ อภิปรายผลได้ ดังนี้

ผลการวิจัยการประเมินด้านบริบท (Context) และปัจจัยนำเข้า (Input) พบว่าบางประเด็นยังไม่สอดคล้องกับบริบทและนโยบายองค์กร เช่น การพัฒนาผู้เรียนด้านทักษะการอ่าน คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ ยังขาดการสนับสนุนด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่เหมาะสม รวมถึงสัญญาณเครือข่ายสำหรับการเรียนรู้ในยุคชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) การพัฒนาครูด้านทักษะดิจิทัลและการจัดการเรียนรู้ยังไม่เพียงพอ ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมสั้นเกินไป และไม่สอดคล้องกับการใช้งบประมาณในแผนปฏิบัติการ

การขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติและยกระดับผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของผู้เรียนจำเป็นต้องดำเนินการควบคู่กับการพัฒนาสมรรถนะครู เช่น ทักษะดิจิทัลและการใช้สื่อดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของระพีพัฒน์ หาญโสภณ ที่ระบุว่า การเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้ควรมุ่งเน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหา โดยครูเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอนเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ และสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้พร้อมบรรยากาศที่ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ (ระพีพัฒน์ หาญโสภณ และคณะ, 2563)

ผลการวิจัยการประเมินด้านกระบวนการ (Process Evaluation) จะเห็นได้ว่า ในปีการศึกษา 2563 เป็นต้นมา เนื่องด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ส่งผลอย่างต่อเนื่องในการดำเนินการจัดกิจกรรมตามแผนที่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบหรือเลื่อนกำหนดการจัดกิจกรรมออกไป อีกทั้งในบางกิจกรรมต้องดำเนินการด้วยความระมัดระวังมากขึ้น ต้องประเมินตามสถานการณ์ สอดคล้องกับแนวคิดของรัตนะ บัวสนธ์ และนฤมล เอกธรรมสุทธิ ที่กล่าวว่า เป็นการประเมินระหว่างการทำงาน โครงการ เพื่อหาข้อมูลและข้อบกพร่องของการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ (รัตนะ บัวสนธ์, 2556; นฤมล เอกธรรมสุทธิ และสิรารักษ์ เจริญศรีเมือง, 2564)

ผลการวิจัยการประเมินด้านการถ่ายโยงความรู้ (Transportability Evaluation) ตามแนวคิดของรัตนะ บัวสนธ์ ที่กล่าวว่า การประเมินด้านการถ่ายโยงความรู้ การขยายองค์ความรู้ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมปฏิบัติและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม การนำแนวคิดและกระบวนการของโครงการไปขยายผล ปรับปรุงหรือประยุกต์ใช้ในการพัฒนาครู นักเรียน และการจัดการเรียนรู้ หรือการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ นั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 ยังดำเนินการได้ค่อนข้างมีข้อจำกัด ด้วยสถานการณ์ และความไม่สอดคล้องในทางปฏิบัติในด้านบริบท และปัจจัยนำเข้า งบประมาณและระยะเวลา หากการพัฒนาการศึกษาโดยยึดกลุ่มเครือข่าย สถานศึกษาสามารถดำเนินการสะท้อนผลผ่านกระบวนการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC : Professional Learning Community) ซึ่งเมื่อนำมาใช้ในโรงเรียนจึงเรียกได้ว่าเป็นการทำโรงเรียนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC: School as Learning Community) ที่ให้บทบาทผู้บริหารศึกษานิเทศก์ และครูผู้สอน ได้สะท้อนผลเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ เช่น การปรับปรุงแผนกิจกรรม สื่อ ชิ้นงาน สไลด์การเรียนการสอน บทบาท หน้าที่ภารกิจ และบุคลิกภาพของครู รวมไปถึง

การสะท้อนผลจัดการเรียนรู้ การสะท้อนผลการพัฒนาผู้เรียน (รัตนะ บัวสนธ์, 2556) สอดคล้องแนวคิดของลัดดา ภูเกียรติ กล่าวถึง การทำ Classroom Study หรือการศึกษาชั้นเรียน คือ การที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน มาพูดคุยกันเกี่ยวกับการเรียนการสอนของโรงเรียน โดยมีจุดประสงค์เพื่อร่วมกันพัฒนาการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ Classroom Study ยังรวมถึงการร่วมกันปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมของห้องเรียน บรรทัดฐานของห้องเรียน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน อารมณ์ ความรู้สึก และจิตใจของนักเรียน โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องนี้โดยหลักจะประกอบไปด้วย ครูผู้สอน และผู้บริหารสถานศึกษา หรืออาจมีศึกษานิเทศก์ร่วมด้วย (ลัดดา ภูเกียรติ, 2561) ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืนต่อไป

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การประเมินโครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยยึดกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาเป็นฐานระหว่างปีการศึกษา 2563 – 2565 โดยใช้รูปแบบการประเมิน CIPP_{IEST} Model สรุปได้ดังนี้ 1) ด้านบริบท (Context) พบว่า ข้อมูลสำคัญในการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมายของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการ มีความชัดเจน เหมาะสม 2) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) พบว่า ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการมีความเหมาะสมช่วยให้การดำเนินงานโครงการบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ รูปแบบการดำเนินการ ทางเลือกที่ได้เลือกสรรแล้วที่กำหนดไว้ในโครงการ ความเป็นไปได้เหมาะสมและสามารถปฏิบัติได้ 3) ด้านกระบวนการ (Process) พบว่า การปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ สามารถที่จะดำเนินกิจกรรมได้ตามโครงการ ข้อมูลและข้อบกพร่องของการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ได้รับการแก้ไข และ 4) ด้านผลผลิต (Product) เมื่อสิ้นสุดโครงการเป็นการตรวจสอบคุณภาพของผลลัพธ์การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการและการประเมินผลสำเร็จของโครงการ ซึ่งเป็นภาคขยายด้านผลผลิต ได้แก่ การประเมินด้านผลกระทบ ประสิทธิภาพ ความยั่งยืน และการถ่ายโยงความรู้ ผ่านเกณฑ์การประเมินทุกด้าน ทุกตัวชี้วัด

จากการศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1 หรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่จัดทำโครงการเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ควรคำนึงถึง เงื่อนไขเวลาของการดำเนินการเป็นสำคัญ นอกจากนั้น ควรทำความเข้าใจกับผู้บริหาร และครูผู้สอน เกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ ภาระงาน ความรับผิดชอบ และระยะเวลาของการดำเนินการอย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดประสิทธิผลต่อนักเรียนอย่างแท้จริง

2. ผู้บริหารสถานศึกษา และครู ควรให้ความสำคัญกับวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ในการจัดกิจกรรม โดยมีการประเมิน และการเก็บข้อมูลอย่างถูกต้องเป็นระบบ เพื่อค้นหาวิธีการ และคำตอบ ในการพัฒนานักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการประเมินโครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาเป็นฐาน พบว่า ผู้บริหาร ผู้รับผิดชอบโครงการ และผู้เข้าร่วมโครงการประเมินสอดคล้องกันในเชิงบวก ได้แก่ ด้านประสิทธิผล ด้านผลผลิต และด้านการถ่ายโยงความรู้ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยยึดเครือข่ายสถานศึกษาเป็นฐาน มีประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งมีการถ่ายโยงองค์ความรู้จากบุคคลไปสู่บุคคลอื่นได้อย่างน่าสนใจ ส่วนในด้านบริบทและด้านกระบวนการ ผลการประเมินสอดคล้องกันในเชิงลบชี้ให้เห็นถึงบริบท ด้านเวลา งบประมาณ วัตถุประสงค์ และกระบวนการการดำเนินงาน ควรจะต้องปรับปรุงให้เหมาะสมตามเงื่อนไขเวลาของสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัย ติดตามความยั่งยืนของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยยึดกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาเป็นฐาน
2. ควรศึกษาผลการพัฒนาโมเดลการยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษา
3. ควรศึกษาวิจัยการสร้างนวัตกรรมยกระดับคุณภาพการศึกษา ทักษะการเรียนรู้ หรือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนจำแนกตามกลุ่มสาระโดยยึดกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาเป็นฐาน

เอกสารอ้างอิง

- เชาว์ อินโย. (2555). *การประเมินโครงการ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นฤมล เอกธรรมสุทธิ และสิรารักษ์ เจริญศรีเมือง. (2564). แนวทางการประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมิน CIPPIest ในการประเมินโครงการทางสุขภาพ. *ราชวดีสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสุนทร*, 11(2), 137- 148.
- ระพีพัฒน์ หาญโสภณ และคณะ. (2563). การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับโรงเรียนร่มโพธิ์ทองธรรมวิทย. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ วัดวังตะขังตง*, 5(11), 18-31.
- รัตนะ บัวสนธ์. (2556). CIPP และ CIPPIEST มโนทัศน์ที่คาดเคลื่อนและถูกต้องในการใช้. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 5(2), 7-24.
- รัตนะ บัวสนธ์. (2558). *วิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ลัดดา ภูเกียรติ. (2561). การเสริมสร้างพลังอำนาจของครูผ่านการศึกษาบทเรียนที่เชื่อมโยงด้วยการทำวิจัยปฏิบัติการและการเรียนรู้แบบร่วมมือรวมพลังในชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ: วิถีทางของโรงเรียนสาธิตพัฒนา. *งานมหกรรมทางการศึกษาเพื่อพัฒนาวิชาชีพครู ครั้งที่ 12 ณ ศูนย์แสดงสินค้าอิมแพค เมืองทองธานี*. 17-19 ตุลาคม 2561.
- ศิริชัย กาญจนวาส. (2558). โมเดล CIPP ที่เปลี่ยนไป: ความหมาย ความสำคัญ และพัฒนาการ. *สารสมาคมวิจัยสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย*, 2(1), 3-10.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1. (2563). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2563*. หนองคาย : กลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ.2564-2565)*. กรุงเทพมหานคร : สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- Best, J. W. (1981). *Research in Education*. (3rd ed.). Englewood cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.
- Stufflebeam D. L., and Shinkfield A J. (2007). *Evaluation theory, models & applications*. San Francisco : Jossey-Bass.
- Stufflebeam D. L., and Shinkfield A J (2015). *CIPP Evaluation Model Checklist: A Tool for Applying the CIPP Model to Assess Projects and Programs*. Western Michigan University. Retrieved from <https://shorturl.asia/8lYaS>

แนวทางการพัฒนารอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2*
GUIDELINES FOR THE GROWTH MINDSET DEVELOPMENT OF SCHOOL
ADMINISTRATOR UNDER THE NONG KHAI PRIMARY EDUCATIONAL
SERVICE AREA OFFICE 2

กฤษฎาพร พากเพียร

Kridsadaporn Phakphian

วัลลภา อารีรัตน์

Wallapha Ariratana

มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย, ประเทศไทย.

Khon Kean University, Nong Khai Campus, Thailand.

E-mail: chomsong1992@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของกรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหาร 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนารอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคายเขต 2 การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 269 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ในช่วงระหว่าง 0.67 - 1.00 และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค เท่ากับ 0.96

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองมีค่าเฉลี่ยสูงสุด และด้านการสร้างความท้าทายให้ตนเองมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด สำหรับสภาพที่พึงประสงค์พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านการไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคมีค่าเฉลี่ยสูงสุด และด้านการหาแรงบันดาลใจในการทำงานมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นภาพรวม (PNI_Modified) อยู่ระหว่าง 0.371-0.382 โดยความต้องการจำเป็นสูงสุดคือการไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค (PNI_Modified = 0.382) และต่ำสุดคือการหาแรงบันดาลใจในการทำงาน (PNI_Modified = 0.371) แนวทางการพัฒนาการบริหารงานมี 5 ด้าน ได้แก่ การไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค โดยการวางแผนแก้ไขปัญหอย่างเป็นระบบ การสร้างความท้าทายให้ตนเองผ่านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดทำกลยุทธ์ การเรียนรู้จากคำวิจารณ์ ด้วยการเปิดโอกาสให้ครูสะท้อนปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การมุ่งมั่นพัฒนาตนเองโดยนำเทคโนโลยี

* Received: 20 October 2024; Revised: 8 December 2024; Accepted: 11 December 2024

สารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการทำงาน และการหาแรงบันดาลใจผ่านการแสดงความคิดเห็นเชิงบวก การเปิดใจรับฟัง และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในองค์กร

คำสำคัญ: สภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์, ความต้องการจำเป็น, กรอบความคิดแบบเติบโต

Abstract

This research article aims to: 1) study the current conditions, desired conditions, and needs related to the growth mindset of school administrators, and 2) develop guidelines for enhancing the growth mindset of school administrators under the jurisdiction of the Nong Khai Primary Educational Service Area Office 2. The research employed a mixed-method approach. The population consisted of 269 school administrators and teachers. Research instruments included questionnaires and interviews, with a discrimination index ranging from 0.67 to 1.00 and Cronbach's alpha coefficient at 0.96.

The findings revealed that the current conditions were at a moderate level, with the highest average in the aspect of commitment to self-improvement and the lowest average in creating challenges for oneself. In the desired conditions, the overall level was the highest, with the highest average in perseverance in overcoming obstacles and the lowest average in finding inspiration for work. The overall necessity index (PNI_Modified) ranged from 0.371 to 0.382, with the highest necessity in perseverance in overcoming obstacles (PNI_Modified = 0.382) and the lowest in finding inspiration for work (PNI_Modified = 0.371). The development guidelines for administration encompass five aspects: perseverance in overcoming obstacles through systematic problem-solving planning, creating challenges for oneself by promoting participation in strategic planning, learning from others' critiques by allowing teachers to reflect on problems constructively, commitment to self-improvement through the application of information technology in work processes, and finding inspiration by expressing positive opinions, being open-minded, and fostering good relationships within the organization.

Keywords: Current and Desirable Conditions, Priority Needs Index, Growth Mindset

บทนำ

การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้าของสังคมและประเทศ สถานศึกษาจึงเป็นศูนย์กลางในการเตรียมเยาวชนให้พร้อมเป็นคนรุ่นใหม่ที่มีศักยภาพในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงและสร้างนวัตกรรม จากสถานการณ์โควิด-19 สู่ภาวะหลังวิถีใหม่ (After New Normal) การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลง โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดนโยบาย "สถานศึกษาวิถีใหม่ วิถีคุณภาพ" มุ่งเน้นความปลอดภัย โอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม และการบริหารที่มีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2566)

ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำองค์กรจึงมีบทบาทสำคัญในการนำสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จ การพัฒนาต้องอาศัยมุมมองเชิงบวก ความรู้เชิงหลักการ การเพิ่มพูนทักษะใหม่ และการบริหารตามหลักคุณธรรม ผู้บริหารที่มีกรอบความคิดแบบเติบโต (Growth Mindset) จะเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและบุคลากร โดยมองว่าทักษะสามารถพัฒนาได้ผ่านการเรียนรู้และฝึกฝน (Dweck, C.S, 2022; Trzesniewski and Dweck, 2022) กรอบความคิดนี้ช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้ครูพัฒนาตนเอง เรียนรู้จากการอบรมหรือเพื่อนร่วมงาน และเผชิญความท้าทายใหม่ในบรรยากาศการทำงานที่สร้างสรรค์ (อรพิน โคตรวิทย์, 2563; Nitas, Wallapha, Saowanee, 2021) ดังนั้น การปลูกฝังกรอบความคิดแบบเติบโตในผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสิ่งสำคัญในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายใหม่ๆ เพื่อพัฒนาการบริหารให้มีประสิทธิภาพและส่งเสริมศักยภาพของบุคลากรและผู้เรียน ทำให้การศึกษาก้าวหน้าในยุคสมัยและสนับสนุนการพัฒนาประเทศในอนาคตอย่างยั่งยืน (Dweck, C.S, 2022; วรญาณุภรณ์ ชาลิรักษ์, 2565)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 ดูแลและปรับเปลี่ยนหลักสูตรให้สอดคล้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการนำเทคโนโลยีเข้ามาบูรณาการในหลักสูตร ซึ่งนับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงสิ่งใหม่เข้าสู่การจัดการศึกษาในโรงเรียน สอดคล้องตามประกาศของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2563 ที่เน้นให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และภาวะหลังวิถีใหม่ (The Next Normal)

ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดจะต้องสื่อสารสร้างความตระหนักและความเข้าใจ พร้อมเสริมหนุนครูให้พัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถ และสร้างทักษะสำคัญในการจัดการเรียนรู้ ทั้งต่อการพัฒนาตนเองและพัฒนาผู้เรียน ผู้บริหารจะต้องมีมุมมองเชิงบวก สร้างขวัญและกำลังใจ ให้มีความสำคัญกับครู พัฒนาทักษะความรู้ความสามารถของตนเอง ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 จึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพที่เป็นจริงสภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของกรอบความคิดแบบเติบโตสำหรับผู้บริหารโรงเรียนสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อผู้บริหาร ทั้งในระดับสำนักงานเขต และผู้บริหารสถานศึกษานำแนวทางไปใช้ในการบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของกรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2
- 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนารอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยระยะที่ 1 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น

การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นกรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน ผู้วิจัยกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง สร้างเครื่องมือตามกรอบแนวคิดในการวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ตามรายละเอียดดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ใช้โรงเรียนเป็นหน่วยวิเคราะห์จำนวน 104 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารและครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 ปีการศึกษา 2565 ประกอบด้วย ผู้บริหาร จำนวน 114 คน และครูจำนวน 797 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 911 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ได้แก่ผู้บริหารและครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 ปีการศึกษา 2565 โดยมีขั้นตอนการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างและการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1.3 การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) โดยใช้เกณฑ์สำหรับกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครซีและมอร์แกน (บุญชม ศรีสะอาด, 2554) ได้กลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนจำนวน 83 โรงเรียน และผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหาร 34 คน และครูจำนวน 235 คน รวม 269 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) ที่เกี่ยวกับกรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) มีข้อความเกี่ยวกับเพศ ตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ ของกรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียนตามองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ 1) การไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก 2) การหาแรงบันดาลใจในการทำงาน 3) การไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค 4) การเรียนรู้จากคำวิจารณ์ของผู้อื่น 5) ความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) (บุญชม ศรีสะอาด, 2554)

3. การสร้างและตรวจสอบเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาเครื่องมือด้วยตนเอง เก็บรวบรวมข้อมูลตามกรอบความคิดเติบโต และวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งมีการดำเนินการดังนี้

3.1 ศึกษาและสังเคราะห์ แนวคิดและทฤษฎีกรอบความคิดแบบเติบโต (Growth Mindset) บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 และรายงานการประเมินตนเองของสำนักงานเขตพื้นที่ (SAR) เพื่อนำวิเคราะห์องค์ประกอบกรอบความคิดเติบโตและสร้างเครื่องมือในการทำวิจัยต่อไป

3.2 นำองค์ประกอบกรอบความคิดเติบโตมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยและกำหนดโครงสร้างของแบบสอบถามสร้างแบบสอบถามตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

3.3 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความครอบคลุมและสอดคล้องของข้อคำถามกับกรอบแนวคิดการวิจัย ความเหมาะสมของปริมาณคำถาม ความชัดเจนของภาษา และรูปแบบของแบบสอบถามและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ ซึ่งมีกรอบโครงสร้าง ของแบบสอบถาม (Test Blueprint) กรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2

3.4 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถาม โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) จากการสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ซึ่งเลือกแบบเจาะจง โดย เป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษา มีประสบการณ์ใน การทำงาน ตั้งแต่ 10 ปี ขึ้นไปและจบปริญญาเอกทางการบริหารการศึกษาจำนวน 2 คน นักวิชาการทางระถมศึกษา ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ที่มีความรู้และประสบการณ์ทางการบริหารการศึกษา จำนวน 1 คน ผู้ทรงคุณวุฒิใช้เกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้

เกณฑ์ในการตัดสินใจ คือ คัดเลือกคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป จากนั้นทำการปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ โดยมีการปรับปรุงความถูกต้องของภาษา ความตรงเชิงเนื้อหา เพื่อให้แบบสอบถามมีความสมบูรณ์ที่สุด ซึ่งผลการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญของแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00

3.5 การตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามได้รับการปรับปรุงและแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้บริหารและครูในโรงเรียนที่มีบริบทใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารและครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคายเขต 2 จำนวน 30 คน และนำมาคำนวณหาค่าความเชื่อมั่นด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ของครอนบาค (Cronbach's Alpha coefficient) โดยต้องมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามไม่น้อยกว่า 0.70

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลผลการวิจัย ดังนี้

4.1 ผู้วิจัยรับหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากคณะสภามหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลถึงผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคายเขต 2 เพื่อแจ้งให้โรงเรียนในสังกัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทราบและขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย

4.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคายเขต 2 ออกหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลไปยังผู้อำนวยการสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

4.3 ผู้วิจัยนำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 พร้อมทั้งแบบสอบถามส่งถึงผู้อำนวยการสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเองและทางไปรษณีย์โดยใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลประมาณ 15 วัน

4.4 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมแบบสอบถามและติดตามแบบสอบถาม โดยขอรับแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง ได้รับแบบสอบถามคืนครบทุกฉบับ โดยตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบผู้ตอบแบบสอบถาม ได้เอกสารครบ 269 ฉบับ โดยคิดเป็นร้อยละ 100

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับกรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคายเขต 2 ซึ่งผู้วิจัย นำมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบ ตรวจสอบรายการ (Check list) วิเคราะห์โดยการหาค่าการแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับกรอบความคิดแบบเติบโต เกี่ยวกับกรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 โดยวิเคราะห์ดังนี้ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

1) การแปลผลค่าเฉลี่ยแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ โดยใช้เกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ย ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2554)

2) จัดเรียงลำดับความคาดหวังจากมากไปน้อย โดยใช้สูตรของสุมิล ว่องวานิช โดยปรับจากสูตร PNI เดิมโดยใช้วิธี Priority Need Index (PNI_{Modified}) ซึ่งเป็นดัชนีการจัดการเรียงลำดับความสำคัญของความคาดหวังหาผลต่างของสภาพที่เป็นจริงและ หารด้วยค่าสภาพที่เป็นจริงเพื่อถ่วงน้ำหนัก ก่อนจะนำมาจัดอันดับความสำคัญความคาดหวัง (สุมิล ว่องวานิช, 2548)

$$PNI_{Modified} = \frac{I - D}{D}$$

$PNI_{Modified}$	แทน	ค่าดัชนีการจัดอันดับความสำคัญของสภาพที่พึงประสงค์
I	แทน	คะแนนเฉลี่ยตามสภาพที่พึงประสงค์
D	แทน	คะแนนเฉลี่ยตามสภาพที่เป็นจริง

6. การแปลผลข้อมูล

ในการแปลค่าเฉลี่ยที่ใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) มีเกณฑ์ในการแปลความหมายข้อมูลจากค่าเฉลี่ย ดังนี้

- ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง สภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด
- ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง สภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมาก
- ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง สภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับปานกลาง
- ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง สภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับน้อย
- ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง สภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ระยะที่ 2 การศึกษาแนวทางการพัฒนากรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน

ผู้วิจัยได้นำข้อค้นพบที่ได้จากระยะที่ 1 มาสรุปเพื่อร่วมกำหนดประเด็นข้อคำถามในการสร้างแบบสัมภาษณ์ เพื่อจะนำไปใช้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบและยืนยันแนวทางฯ และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน เพื่อประเมินความเหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ของแนวทางฯ ดังรายละเอียด ดังนี้

1) กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกแบบเจาะจง เพื่อตรวจสอบและยืนยันแนวทางฯ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา 3 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินความเหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ของแนวทางฯ ประกอบด้วย ผู้บริหารระดับนโยบาย จำนวน 1 ท่าน ผู้บริหารสถานศึกษา 3 ท่าน ครู จำนวน 1 ท่าน ครู ซึ่งมีเกณฑ์ในการคัดเลือกเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์สูงสุด

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) และแบบประเมินความเหมาะสมความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของแนวทางฯ

3) การสร้างเครื่องมือ และตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) และแบบประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของแนวทางฯ ที่ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบในระยะที่ 1 มาสร้างประเด็นคำถามเพื่อหาแนวทางการพัฒนารอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 มาหาคุณภาพของแบบสัมภาษณ์

4) การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์ ตามกรอบแนวคิดการวิจัยรอบความคิดแบบเติบโต 5 ด้าน ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

5) การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับกรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 ซึ่งผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ดังต่อไปนี้

(1) วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) หาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) คือ สภาพที่เป็นจริง และสภาพที่พึงประสงค์เป็นรายชื่อ

(2) การแปลผลค่าเฉลี่ยแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ โดยใช้เกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ย ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2554)

(3) จัดเรียงลำดับความคาดหวังจากมากไปน้อย โดยใช้สูตรของสุวิมล ว่องวานิช โดยปรับจากสูตร PNI เดิมโดยใช้วิธี Priority Need Index ($PNI_{Modified}$) ซึ่งเป็นดัชนีการจัดการเรียงลำดับความสำคัญของความคาดหวังผลต่างของสภาพที่เป็นจริง และหารด้วยค่าสภาพที่เป็นจริงเพื่อถ่วงน้ำหนักก่อนจะนำมาจัดอันดับความสำคัญความคาดหวัง (สุวิมล ว่องวานิช, 2548)

(4) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยการใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) มาวิเคราะห์เนื้อหาแบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยการตีความให้เหตุผลสร้างข้อสรุป และนำเสนอโดยการบรรยายแบบความเรียง (สุภางค์ จันทวานิช, 2553)

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยเพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนารอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 สรุปผลได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์ของกรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน พบว่า สภาพปัจจุบันของกรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน

โดยภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X} = 3.48$) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรายด้านพบว่า ความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X} = 3.52$) การไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค การสร้างความท้าทายให้กับตนเอง และการเรียนรู้จากคำวิจารณ์ของผู้อื่น มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X} = 3.49$)

สภาพที่พึงประสงค์ของกรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.82$) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรายข้อพบว่า ความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X} = 4.83$) และการหาแรงบันดาลใจในการทำงาน มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X} = 4.81$)

2. ความต้องการจำเป็นในการพัฒนากรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาของกรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน ในภาพรวมพบว่า ค่า (PNI_Modified) อยู่ระหว่าง 0.371 ถึง 0.382 ความต้องการจำเป็นสูงสุดคือ การไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค (PNI_Modified = 0.382) ตามลำดับและลำดับความต้องการจำเป็นต่ำสุด คือการหาแรงบันดาลใจในการทำงาน (PNI_Modified = 0.371)

3. แนวทางการพัฒนากรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน แนวทางการพัฒนากรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 พบว่าผู้บริหารควรดำเนินการ ดังนี้

3.1 ด้านการไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ผู้บริหารควรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี และไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค วางแผนอย่างมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหา โดยใช้สารสนเทศให้เป็นปัจจุบัน และให้คำแนะนำเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนางานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

3.2 ด้านการสร้างความท้าทายให้กับตนเอง ผู้บริหารควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดทำกลยุทธ์ แผนงาน และโครงการ นำนวัตกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) สู่ห้องเรียนเพื่อคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน สนับสนุนครูสร้างนวัตกรรมโดยใช้วิจัยเป็นฐาน และกำกับติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน

3.3 ด้านการเรียนรู้จากคำวิจารณ์ของผู้อื่น ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ครูได้ร่วมวิเคราะห์และสะท้อนปัญหาในการปฏิบัติงานเพื่อวางแผนใหม่ (Re-plan) อย่างรอบคอบ พัฒนาร่วมกับเพื่อนครู และเน้นการทำงานเป็นทีม

3.4 ด้านความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง ผู้บริหารควรมีบุคคลต้นแบบเพื่อสร้างแรงบันดาลใจสู่ผลสำเร็จ เป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนและการปฏิบัติงาน นำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศดิจิทัลมาใช้ในการสนับสนุนการทำงานและการจัดการเรียนการสอน

3.5 ด้านการหาแรงบันดาลใจในการทำงาน ผู้บริหารควรแสดงความคิดเห็นเชิงบวกและรับฟังด้วยใจที่เป็นกลาง ส่งเสริมระบบสื่อสารหลากหลายช่องทาง พัฒนาร่วมกันให้มีความรู้และทักษะที่ทันสมัย ให้เกียรติผู้ร่วมงานรวมทั้งสร้างความสัมพันธ์ที่ดี

4. การประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของแนวทางการพัฒนากรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน พบว่า ผลการประเมินด้านความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.75) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับ “มากที่สุด” โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านการสร้างความท้าทายให้กับตนเอง ($\bar{X}$ = 4.95) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก และ ด้านความมุ่งมั่นในการทำงาน ($\bar{X}$ = 4.73)

ผลการประเมินด้านความเป็นไปได้ในภาพรวมอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ($\bar{X}$ = 4.69) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับ “มากที่สุด” โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านการไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก ($\bar{X}$ = 4.80) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านความมุ่งมั่นในการทำงาน และด้านการเรียนรู้จากคำวิจารณ์ของผู้อื่น ($\bar{X}$ = 4.67)

ผลการประเมินด้านความเป็นประโยชน์ในภาพรวมอยู่ในระดับ “มากที่สุด” ($\bar{X}$ = 4.85) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับ “มากที่สุด” โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านด้านการเรียนรู้จากคำวิจารณ์ของผู้อื่น ($\bar{X}$ = 4.80) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากและการหาแรงบันดาลใจในการทำงาน ($\bar{X}$ = 4.67)

อภิปรายผล

ผู้วิจัยนำเสนอการอภิปรายผลสอดคล้องกับ วัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของกรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 สภาพปัจจุบัน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรายด้านพบว่า ความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง มีค่าเฉลี่ย สูงที่สุด ทั้งนี้ เป็นเพราะว่า สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มุ่งนโยบายการจัดการศึกษาที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทุกแห่งจึงต้องทำหน้าที่ในการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ และพัฒนาทักษะต่าง ๆ ให้กับผู้เรียนทุกคน ได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพและดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาความรู้ และทักษะสำคัญที่จำเป็นในการบริหารจัดการศึกษา เพื่อนำสถานศึกษามุ่งสู่ความเป็นเลิศ และร่วมขับเคลื่อนนโยบายโรงเรียนคุณภาพสู่สากล สพป.หนองคายเขต 2 จึงกำหนดกลยุทธ์มุ่งพัฒนาผู้บริหารและบุคลากรให้มีความรู้และทักษะสำคัญเกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการ และการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับศตวรรษที่ 21 ได้แก่ การเรียนรู้เชิงรุก การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) การจัดหลักสูตรที่เน้นส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียน เป็นต้น ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวจะบรรลุตามเป้าหมายผู้ บริหารต้องพัฒนาตนเองไปพร้อมกับการพัฒนาครู เพื่อเสริมหนุนการทำงานเป็นทีม เน้นกระจายอำนาจและสร้างขวัญ

และกำลังใจในการทำงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งตรงกับแนวคิดของวชิรศักดิ์ มัชฌิมภาโร กล่าวว่า การที่ผู้บริหารจะพัฒนากรอบความคิดเติบโตได้ ต้องมีความคิดยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง และสร้างนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาในการบริหารจัดการ ไปพร้อมกับการยอมรับความเสี่ยงกับความล้มเหลว หรือความสำเร็จในการทำงานและยอมรับการปรับปรุงเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่องในการปฏิบัติงานของตนเองและครู จึงทำให้การดำเนินงานในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และสอดคล้องกับผลการศึกษาที่พบว่า สภาพที่พึงประสงค์กรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกรายการ (วชิรศักดิ์ มัชฌิมภาโร, 2561) สอดคล้องกับผลวิจัยของวีระยุทธ แสนพินิจ ที่พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนที่มีกรอบความคิดเติบโตต้องใช้ความเชี่ยวชาญในการเป็นผู้นำทางวิชาการที่สร้างสรรค์และริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ เพื่อสร้างนวัตกรรม (Innovation) มาใช้ในโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนจึงต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ทันต่อกระแสแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงในการบริหารจัดการองค์การอย่างต่อเนื่อง (วีระยุทธ แสนพินิจ, 2562) ซึ่งตรงกับบทสัมภาษณ์ที่ว่า “...ผู้บริหารต้องเรียนรู้ว่า บุคคลที่ประสบผลสำเร็จมีกระบวนการทำงานอย่างไร เข้าไปเรียนรู้แล้วนำมาปรับปรุงพัฒนาตนเอง เพราะทุกคนมีจุดเด่น นำจุดเด่นของแต่ละคนมาพัฒนาตัวเรา...” (ธวัช ธาโท, 2566)

ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ ด้านการไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค และต่ำสุด คือการหาแรงบันดาลใจในการทำงาน ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการบริหารการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ซึ่งเป็นผลมาจากการแพร่ระบาดของเชื้อ COVID19 ส่งผลให้สถานศึกษาต้องปรับตัวและเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารจัดการ และขับเคลื่อนการจัดการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้และสร้างสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย ดังนั้น การปฏิบัติงานจึงมีความเข้มงวดและต้องกำหนดเวลาในการทำงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและผลสำเร็จตามกรอบการปฏิบัติติดตามนโยบายของสพฐ.และเป้าหมายของโรงเรียน จึงส่งผลต่อการปฏิบัติงานร่วมกันภายใต้บรรยากาศที่เป็นมิตรและสนับสนุนการสร้างขวัญกำลังใจแก่บุคลากรทุกระดับ สอดคล้องกับผลการวิจัย (วีระยุทธ แสนพินิจ, 2562) ที่เสนอแนะว่า ในการเสริมสร้างกรอบความคิดเติบโตสำหรับผู้บริหารต้องให้ความสำคัญกับสังคมความเป็นอยู่ในโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมในการทำงานที่จะเสริมหนุนให้ครูและผู้บริหารเติบโตและขับเคลื่อนไปได้ เมื่อทุกฝ่ายมีความเข้าใจ เชื่อมมั่น และให้เกียรติซึ่งกันและกัน

2. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนากรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 พบว่า ผู้บริหารควรดำเนินการในเรื่องต่อไปนี้

จากผลการศึกษาข้างต้นพบว่า สอดคล้องกับบริบทสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 ที่ได้วางกลยุทธ์ในการพัฒนาผู้บริหารที่ว่า ผู้บริหารต้องวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ เน้นให้ครูมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน จัดทำกลยุทธ์ แผนงาน และโครงการการนำนวัตกรรมการเรียนรู้เชิงรุก นำสารสนเทศที่เป็นปัจจุบันมาสนับสนุนในการพัฒนางาน ผู้บริหารต้องให้คำแนะนำเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนางานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ สนับสนุนครูสร้างนวัตกรรมโดยใช้วิจัยเป็นฐาน

และการกำกับติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ครูได้ร่วมวิเคราะห์ และสะท้อนปัญหาในการปฏิบัติงานส่งเสริมการพัฒนาตนเองเพื่อนครู และเน้นการทำงานเป็นทีม ผู้บริหารควรมีบุคคลต้นแบบเพื่อสร้างแรงบันดาลใจสู่ผลสำเร็จ เป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน และการปฏิบัติงาน นำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศดิจิทัลมาใช้ในการสนับสนุนการทำงานและการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหารควรแสดงความคิดเห็นเชิงบวกและรับฟังด้วยใจที่เป็นกลาง ส่งเสริมระบบสื่อสารหลากหลายช่องทาง พัฒนาตนเองให้มีความรู้และทักษะที่ทันสมัย และให้เกียรติผู้ร่วมงาน รวมทั้งสร้างความสัมพันธ์ที่ดี สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่กล่าวว่า “... ผู้บริหารที่จะบริหารให้ประสบผลสำเร็จต้องมีการวางแผน จัดทำกลยุทธ์ โครงการ และแผนงานต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดนวัตกรรม มีการนำนวัตกรรมไปใช้ในการปฏิบัติงาน การจัดการเรียนการสอน การนำกระบวนการ active learning เข้าสู่สถานศึกษาและห้องเรียน พัฒนาทักษะความรู้ของครูควบคู่กัน ...” (ธวัช ธาโท, 2566) “...ผู้บริหารต้องมีเทคนิคการนิเทศ กำกับติดตามงานอยู่เสมอ เพื่อให้ทราบความคืบหน้าในการทำงานเมื่อพบปัญหาจะได้หาทางแก้ไข ให้งานบรรลุตามเป้าหมาย...” (ชาญวิทย์ โคตะพันธ์, 2566) “... ผู้บริหารยอมรับฟังเมื่อมีคนมาแนะนำ เปิดใจเรียนรู้หรือยอมรับในคำแนะนำวางใจให้เป็นกลาง นำมาปรับปรุงตนเอง ลดความคิดเห็นส่วนตนลง เป็นผู้บริหารที่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง...” (ไกรสร พิมพ์ประชา, 2566)

3. ผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ แนวทางการพัฒนากรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 ตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยภาพรวมพบว่า ความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ในทุกด้าน ทั้งนี้ เพราะผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) ทั้งวิธีเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ กรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน และใช้เทคนิคหาค่าดัชนีความต้องการจำเป็นเพื่อนำมาจัดเรียงลำดับในการจัดทำร่างแนวทางการพัฒนากรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน โดยในการกำหนดการตรวจสอบและการยืนยันแนวทางฯ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ มีการปรับแก้ไขเพื่อให้ได้แนวทางที่มีความสมบูรณ์จึงนำแนวทางฯดังกล่าวผ่านผู้ทรงคุณวุฒิที่กำหนดเกณฑ์ในการเลือกแบบเจาะจงจำนวน 5 คน ในการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ผลลัพธ์ที่ได้แสดงให้เห็นถึงความมีมาตรฐานของแนวทางการพัฒนากรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคายเขต 2 สอดคล้องกับผลการวิจัยของผด้อยสุภา คนคล่อง ที่ศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารในวิถีกฎใหม่ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดมุกดาหาร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) แบบแผนเชิงอธิบาย (Explanatory) เช่นเดียวกัน (ผด้อยสุภา คนคล่อง, 2565) นอกจากนี้ เป็นการยืนยันว่าสามารถนำสารสนเทศดังกล่าวไปปรับใช้ได้กับทุกบริบทสถานศึกษา เพื่อประโยชน์สำหรับผู้บริหารนำไปใช้ในการพัฒนาตนเองให้มีกรอบ

ความคิดเติบโตเพื่อใช้ในการบริหารจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพบรรลุตามเป้าหมายของสถานศึกษาต่อไป

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันด้านการไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค การสร้างความท้าทายให้กับตนเอง และการเรียนรู้จากคำวิจารณ์ของผู้อื่น มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ดังนั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 ควรส่งเสริมให้ผู้บริหารเน้นการมีส่วนร่วมและให้อิสระแก่บุคลากรในการทำงาน จัดทำกลยุทธ์และโครงการที่เน้นการส่งเสริมวัฒนธรรมสู่สถานศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน และเน้นกระบวนการสอนงาน และเป็นที่ปรึกษา (Coaching & Mentoring) ในการแก้ไขปัญหา เพื่อพัฒนางานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ภายใต้การใช้จ่ายเป็นฐานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ควรนำแนวทางการพัฒนากรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียนสู่การปฏิบัติจริงในรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในสถานศึกษา เพื่อให้ได้ต้นแบบการปฏิบัติที่ดี (Good Practice) เกิดประโยชน์สำหรับสถานศึกษาอื่นนำไปใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและพัฒนาผู้บริหารต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ไกรสร พิมพ์ประชา. (1 มี.ค. 2566). แนวทางการพัฒนากรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียน (นางสาวกฤษฎาพร พากเพียร, ผู้สัมภาษณ์).
- ชาญวิทย์ โคตะพันธ์. (28 ก.พ. 2566). แนวทางการพัฒนากรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2. (นางสาวกฤษฎาพร พากเพียร, ผู้สัมภาษณ์).
- ธวัช ถาโท. (3 มี.ค. 2566). แนวทางการพัฒนากรอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2. (นางสาวกฤษฎาพร พากเพียร, ผู้สัมภาษณ์).
- บุญชม ศรีสะอาด. (2554). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.
- ผลัษฏา คนคลอง. (2565). สมรรถนะของผู้บริหารในวิถีกฎใหม่ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูทอก. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วชิรศักดิ์ มัชฌิมภาโร. (2561). การบริหารเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน. *วารสารบัณฑิตศึกษา*, 15(68), 16-22.

- วรัญญกรณ์ ชาลีรักษ์. (2564). *การพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายการติดตามการบริหารจัดการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. เรียกใช้เมื่อ 7 สิงหาคม 2565 จาก <https://shorturl.asia/MG09y>.
- วีระยุทธ แสนพิณิจ. (2562). รูปแบบการพัฒนารอบความคิดแบบเติบโตของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา: การวิจัยผสมผสานวิธี. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2. (นางสาวกฤษฎาพร พากเพียร, ผู้สัมภาษณ์).
- สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). *นโยบายการขับเคลื่อนการศึกษา*. เรียกใช้เมื่อ 7 สิงหาคม 2566, จาก <https://www.obec.go.th/archives/830562>.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2553). *การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2548). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรพิน โคตรวิทย์. (2563). แนวทางการพัฒนารอบความคิดแบบเติบโตของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดร เขต 3. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาคุณภาพการศึกษา*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Dweck, C.S. (2012). *Mindset: How you can fulfill your potential*. Retrieved August 4, 2022, from <https://golink.icu/y2LBQbh>.
- _____. (2012). *Mindset by Carol Dweck –Summary*. Retrieved October 4, 2022, from <https://alexvermeer.com/why-your-mindset-important/>.
- _____. (2019). *Carol Dweck Revisits the 'Growth Mindset'*. Retrieved August 4, 2022, from <https://www.edweek.org/ew/articles/2015/09/23/carol-dweck-revisits-the-growthmindset.html>.
- Nitas, Wallapha , Saowanee. (2021). Developing factors and indicators of growth mindset for school administrators in Thailand, *International Educational Research*, 4(1), 61-70.
- Trzesniewski and Dweck. (2013). *An implicit theories of personality intervention reduces adolescent aggression in response to victimization and exclusion*. Retrieved August 10, 2022, from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3660787/>.

การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพลันธุ์*

DEVELOPMENT A PROGRAM TO ENHANCE STRATEGIC LEADERSHIP OF
SCHOOL ADMINISTRATOR UNDER KALASIN SECONDARY EDUCATIONAL
SERVICE AREA OFFICE

สุริยา รัตนสุริยากร

Suriya Rattanasuriyakon

ชัยยนต์ เพาพาน

Chaiyon Paophan

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, ประเทศไทย.

Roi Et Rajabhat University, Thailand.

E-mail: mr.suriya01@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา 2) พัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา การวิจัยเป็นแบบผสมวิธี ประกอบด้วย 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 320 คน โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง ระยะที่ 2 การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิโดยวิธีเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์และแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรม สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ การคิดเชิงปฏิกิริยา การกำหนดวิสัยทัศน์ การสร้างวัฒนธรรมองค์กร การกำหนดทิศทางขององค์กร ความคาดหวังและการสร้างโอกาสสำหรับอนาคต ความคิดความเข้าใจในระดับสูง และความสามารถในการนำปัจจัยนำเข้าต่าง ๆ มากำหนดกลยุทธ์ 2. โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) หลักการ

* Received: 2 February 2024; Revised: 14 November 2024; Accepted: 28 November 2024

2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา ประกอบด้วย 7 Modules 4) กิจกรรม และ 5) การวัดและประเมินผล ซึ่งผลการประเมินโปรแกรมโดยรวมมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การพัฒนาโปรแกรม, ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The objectives of this research were to 1) study current conditions, desirable conditions and needs to enhance strategic leadership development of school administrators. And 2) develop the program to enhance strategic leadership of school administrators. Mixed methods research was employed. The research divided into 2 phases: Phase 1 was to study the current conditions, desirable conditions, and the needs to enhance strategic leadership. The data were collected from a sample of 320 people by stratified random sampling. The research instrument was rating scale questionnaire. Data were analyzed by using mean, standard deviation, and modified priority needs index. Phase 2: development a program to enhance strategic leadership of school administrators. And evaluating the program by experts selected through the purposive sampling technique. The research instruments were interview form and evaluation form on appropriateness and possibility of the Programs to enhance strategic leadership of School Administrators. Data were analyzed by using mean, and standard deviations.

The results showed that: 1. The current conditions of strategic leadership of school administrators was overall in the high level. The desirable conditions of strategic leadership of school administrators was overall in the highest level. Priority needs to develop from high to low were: revolutionary thinking, creating a vision, corporate culture, setting organizational direction, anticipating and creating a future, high level cognitive activity, and gathering multiple inputs to formulate strategy 2. The Programs to Enhance strategic leadership of school administrators consists of 1) principles 2) objectives, 3) content, consisting of 7 modules, 4) activities, and 5) measurement and evaluation.

Keywords: Program to enhance, Strategic Leadership, School Administrators

บทนำ

ประเทศไทยต้องเผชิญกับความท้าทายที่เป็นพลวัตของโลกศตวรรษที่ 21 ทั้งในส่วนที่เป็นแรงกดดันภายนอก จากกระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และแรงกดดันจากภายใน จากสภาวการณ์และการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างประชากร สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษา ซึ่งเป็นกลไกหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อันเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ ระบบการศึกษาจึงต้องปรับเปลี่ยนให้สนองและรองรับความท้าทายดังกล่าว นอกจากนี้ ระบบการศึกษาเองก็มีปัญหาหลายประการที่เกิดจากระบบคุณภาพ และมาตรฐานการจัดการศึกษา กฎ ระเบียบ และการบริหารจัดการที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งการดำเนินการจัดการศึกษาที่ไม่สนองตอบเป้าหมายการพัฒนาของประเทศ แม้ว่าตลอดระยะเวลาของการพัฒนาการศึกษาจะมีภาพความสำเร็จของการจัดการศึกษาปรากฏให้เห็น แต่ส่วนใหญ่เป็นผลสำเร็จในเชิงปริมาณมากกว่าเชิงคุณภาพ อาทิการเพิ่มอัตราการเข้าเรียนของผู้เรียนในระดับต่าง ๆ การกระจายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา การผลิตและพัฒนากำลังคน ยังมีปัญหาด้านคุณภาพและมาตรฐานในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์และการผลิตกำลังคนตามความต้องการของประเทศ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2579) มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาในมิติต่าง ๆ ทั้งในมิติด้านความมั่นคง มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคม และมิติด้านการบริหารจัดการภาครัฐ รวมทั้งได้วิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงศึกษาธิการทั้งหมด การก้าวกระโดดของเทคโนโลยีไปสู่สังคมดิจิทัล การประกันโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา และการศึกษาเพื่อการมีงานทำและสร้างงานได้ ภายใต้บริบทเศรษฐกิจและสังคมของประเทศและของโลกที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและความคิดนวัตกรรม รวมทั้งความเป็นพลวัต เพื่อให้ประเทศไทยสามารถก้าวข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งภายใต้กรอบแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2574 ได้กำหนดสาระสำคัญสำหรับบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาการศึกษา ใน 5 ประการ ได้แก่ การเข้าถึง ความเท่าเทียม คุณภาพ ประสิทธิภาพ และตอบโจทย์บริบทที่เปลี่ยนแปลง ในระยะ 15 ปีข้างหน้า โดยแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ ได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกใน ศตวรรษที่ 21” (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ในการจะบรรลุวิสัยทัศน์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้นั้น จำเป็นต้องมีผู้นำที่สามารถนำพาองค์กรให้ไปสู่การบรรลุเป้าหมาย ซึ่งต้องเป็นบุคคลที่มีภาวะผู้นำ กล่าวคือ บุคคลที่มีคุณลักษณะ พฤติกรรม ความสามารถหรือกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อบุคคลอื่นหรือกลุ่มคน สามารถกระตุ้น สร้างแรงบันดาลใจ สร้างความปรารถนา ทำให้เกิดความเชื่อถือ ศรัทธา เกิดการอุทิศตน การยอมรับและทำให้เกิดความพยายามที่จะใช้ความสามารถอย่างดีที่สุด รวมทั้งช่วยเพิ่มพลังอำนาจของผู้อื่น เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย (รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2559) รวมทั้งการเป็นผู้นำเชิงกลยุทธ์ ซึ่งเป็นรูปแบบของผู้นำที่นำ

ความเจริญก้าวหน้ามาสู่องค์กร เป็นเรื่องของผู้บริหารระดับสูงและการเป็นผู้นำแบบมุ่งเน้นเป้าหมายสามารถจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยรางวัลอันเกิดจากการบรรลุผลสำเร็จในงานหรือผู้นำเชิงปฏิรูป ซึ่งเป็นกระบวนการนำเพื่อการเปลี่ยนแปลงมากกว่าการคงที่ ดังนั้น ผู้นำเชิงกลยุทธ์จึงต้องสนใจจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายขององค์กรเป็นอย่างมาก การเป็นผู้นำที่มุ่งเน้นเป้าหมายต้องอาศัยการประเมินซ้ำที่เป้าหมายและคุณค่าขององค์กร รวมทั้งกำหนดทิศทางขององค์กรที่จะเดินไป และให้อำนาจแก่ผู้ปฏิบัติงานให้มีความคิดสร้างสรรค์ในการทำงานด้วย (ริงสธรรค์ ประเสริฐศรี, 2551)

ภาวะผู้นำเป็นการนำศิลปะของการมีอิทธิพลของบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลเหนือบุคคลอื่นซึ่งบุคคลเหล่านั้นจะเกิดความเคารพนับถือ ให้ความร่วมมือด้วยความจริงใจ มีความเชื่อมั่นในตัวผู้นำอย่างแท้จริง ผู้นำที่มีภาวะผู้นำมีหลายด้าน ได้แก่ มีความสามารถในการคาดการณ์ มีมุมมองระยะยาว และสร้างความยืดหยุ่นในองค์กรบรรลุเป้าหมาย (Finkelstein, S. & Hambrick D.C, 1996) มีความคิดความเข้าใจในระดับสูง สามารถนำปัจจัยต่าง ๆ มากำหนดทิศทางและกระตุ้นสร้างแรงบันดาลใจให้แก่องค์กร มีวิสัยทัศน์เชิงปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ เพื่อให้องค์กรอยู่รอดและมีความก้าวหน้า (Dubrin, A.J, 2004) มีความรอบรู้ และมีวิสัยทัศน์ ในการวางแผนการดำเนินงาน สามารถตัดสินใจภายใต้สถานการณ์ที่มีความหลากหลายและไม่แน่นอน (Robbins, S. P., & Coulter, M. K, 2003) สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สามารถพิจารณาได้ตรงแนวคิดของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ในการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นดัชนีบ่งชี้ถึงความสำเร็จของการบริหาร ซึ่งจะช่วยให้การจัดการศึกษาสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อหน่วยงาน ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาและผลงานอันเป็นส่วนรวม คุณภาพและบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับคุณภาพของสถานศึกษา รวมทั้งเป็นผลสะท้อนต่อผลงานและวิธีปฏิบัติงานของสถานศึกษาแต่ละแห่ง ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญต่อการบริหารสถานศึกษาโดยเฉพาะในด้านวิชาชีพ เพราะสถานศึกษาเป็นระบบย่อยของระบบการศึกษาและระบบสังคม การจัดการศึกษาในสถานศึกษาจึงต้องสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางสภาพเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในการบริหารสถานศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จได้นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ซึ่งภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มีความสำคัญและเป็นองค์ประกอบของภาวะผู้นำที่มีศักยภาพ ความรู้และทักษะของผู้บริหารหรือผู้นำที่มีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์จะช่วยพัฒนาและปรับปรุงองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Glanz, J, 2006) สอดคล้องกับเนตรพัฒนา ยาวีราข ที่สรุปว่า ผู้นำเชิงกลยุทธ์เป็นรูปแบบของผู้นำชนิดหนึ่งที่น่าความเจริญก้าวหน้ามาสู่องค์กร ผู้นำขององค์กรหลายแห่งที่ประสบความสำเร็จล้วนแต่มีความเป็นผู้นำเชิงกลยุทธ์ทั้งสิ้น การปฏิบัติงานที่ดีเลิศขององค์กรไม่ใช่เป็นเรื่องของโชคชะตา การตัดสินใจส่วนใหญ่ถูกกำหนดโดยผู้นำซึ่งเป็นผู้ตัดสินใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำเชิงกลยุทธ์จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการสร้างสรรค์วิสัยทัศน์ในอนาคตและสานฝันให้เป็นจริง รวมทั้งทำให้วิสัยทัศน์ดังกล่าวน่าเชื่อถือและ

น่าดึงดูดใจสำหรับองค์กรหรือหน่วยงานในองค์กร ให้มีความเจริญและพัฒนายิ่งขึ้นไปจากปัจจุบัน (เนตร์พัฒนา ยาวีราข, 2556)

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มุ่งเน้นการปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานโดยใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ อย่างสัมพันธ์กันในการไปสู่เป้าหมาย โดยไม่หยุดอยู่กับที่แต่มีการพัฒนาเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ ไม่ได้มุ่งเน้นอยู่แค่การพัฒนาในสิ่งที่กำลังทำอยู่แต่เป็นการยกระดับคุณค่าของการทำงานให้สูงขึ้น (เอกรินทร์ สังข์ทอง, 2552) โดยผู้นำที่มีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์จะต้องรู้จักและเข้าใจสภาพการณ์ขององค์กรอย่างดี แสดงออกถึงการตัดสินใจ และการควบคุมการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ขององค์กร กำหนดบทบาท และทิศทางขององค์กรได้อย่างชัดเจน (Pearce, J. A. and Robinson, R. B, 2011) การบริหารงานภายใต้ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์จึงเป็นการบริหารที่ทุกองค์กรควรนำไปใช้ในการดำเนินการ เพื่อความก้าวหน้าขององค์กร ทุกองค์กรจำเป็นต้องมีการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์แก่บุคคลระดับผู้นำอย่างเร่งด่วน (ทิพาวิทย์ เมฆสุวรรณ, 2545) ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการบริหารสถานศึกษา จำเป็นต้องมีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์อันเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการบริหารที่ประสบผลสำเร็จ ในการบริหารสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายนั้นผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มีความสำคัญต่อการพัฒนาสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าหมาย โดยต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ มาบูรณาการกัน ในขณะเดียวกันก็ต้องมุ่งเน้นให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน มีวิสัยทัศน์ร่วมกันและยอมรับซึ่งกันและกัน มุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน โดยการนำกลยุทธ์ไปใช้ให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม

อย่างไรก็ตาม บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอาชีวศึกษาในปัจจุบันพบว่า โรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดมีแนวโน้มสูงขึ้น และครูปฏิบัติการสอนไม่ครบชั้นเรียน ไม่ครบกลุ่มสาระการเรียนรู้ และขาดแคลนครูในสาขาที่จำเป็น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนยังไม่เป็นที่น่าพอใจ และไม่บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โรงเรียนส่วนใหญ่ยังขาดแคลนครูประกอบเนื่องจากขาดครูทดแทนก่อนสร้างมานาน และขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษายังไม่ครอบคลุมประเด็นปัญหาและความต้องการของเด็กและเยาวชนปรับไม่ทันกระแสความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างครูและนักเรียนอย่างรวดเร็ว และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น การร่วมมือบริหารจัดการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับชุมชนยังมีน้อย (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานีเขต 3, 2566) จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นนั้นสะท้อนให้เห็นว่าหากผู้บริหารสถานศึกษาไม่สามารถแก้ไขปัญหามานการบริหารเชิงกลยุทธ์ ซึ่งต้องอาศัยการมีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ได้นั้นก็อาจจะส่งผลเสียต่อสถานศึกษาได้

ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ซึ่งต้องปรับเปลี่ยนทิศทาง วิธีการคิด กำหนดกลยุทธ์สู่การลงมือปฏิบัติ กำกับ ติดตาม ควบคุมกลยุทธ์ รวมทั้งสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดี ให้สอดคล้องและทันต่อการเปลี่ยนแปลงคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทย ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นความสามารถของผู้นำที่

บริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ และรักษาผลการดำเนินงานที่สูงกว่ามาตรฐานตลอดเวลา เพื่อส่งผลให้การบริหารงานสถานศึกษาบรรลุตามเป้าหมาย เกิดผลดีต่อสถานศึกษาและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยรวม

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้บริหารสถานศึกษาควรได้รับการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ เพื่อให้มีความรู้ ความสามารถ รวมถึงทักษะที่จำเป็นในการบริหารและพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ โดยใช้โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำซึ่งเป็นกระบวนการในการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรม คุณลักษณะที่จำเป็นต่อการเป็นผู้นำ โดยมีการจัดหลักสูตร กิจกรรม และกระบวนการที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการพัฒนาเพื่อจะสามารถพัฒนาบุคคลให้มีภาวะผู้นำที่จะนำพาองค์กรบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคพื้นดิน เพื่อนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดทิศทาง นโยบาย การวางแผน การพัฒนาการบริหารสถานศึกษาและการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคพื้นดิน
2. เพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคพื้นดิน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) แบ่งวิธีการดำเนินการออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคพื้นดิน มี 2 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้สมรรถนะภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา จากนั้นสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ และความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา

1. ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กาฬสินธุ์ รวมทั้งหมด 1,977 คน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 131 คน และครู จำนวน 1,846 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กาฬสินธุ์ จำนวน 320 คน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 55 คน และครู จำนวน 265 คนในโรงเรียน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตาราง Krejcie & Morgan (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) โดยเทคนิคการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ซึ่งใช้ขนาดโรงเรียนเป็นเกณฑ์ ในการแบ่ง โดยยึดเกณฑ์การแบ่งขนาดสถานศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

2.1 จำแนกโรงเรียนออกเป็นกลุ่มย่อยตามขนาดโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง โรงเรียนขนาดใหญ่และโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ

2.2 การเลือกกลุ่มตัวอย่างได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย ซึ่งจำนวนประชากรในแต่ละกลุ่มย่อยไม่แตกต่างกันมาก จึงใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นสัดส่วน (Proportional stratified sampling) โดยการเทียบสัดส่วนตามขนาดประชากร

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กาฬสินธุ์ โดยจำแนกข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของ Likert วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. วิเคราะห์หาค่าดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุงในการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยวิเคราะห์จัดลำดับความสำคัญของข้อมูลจากการประเมินความจำเป็นตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง โดยอาศัยการเรียงลำดับของข้อมูล Modified Priority Needs Index : PNI_{Modified} (สุวิมล ว่องวานิช, 2550)

ระยะที่ 2 การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กาฬสินธุ์ มี 3 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาจากผู้บริหารการศึกษามีแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) โดยวิธีสัมภาษณ์ เกี่ยวกับองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 4 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วสรุปเป็นใจความสำคัญและนำเสนอเป็นความเรียงเชิงพรรณนาความ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการร่างโปรแกรม

ขั้นตอนที่ 2 การยกร่างโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กาฬสินธุ์ โดยการยกร่างโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำ

เชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาจากด้านที่มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ผู้วิจัยนำข้อมูลจากผู้บริหารการศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (จากการสัมภาษณ์) มาดำเนินการสร้างโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพหุศึกษา โดยมีการประเมินการควบคุมวิทยานิพนธ์ให้คำแนะนำในการยกย่องโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์

ขั้นตอนที่ 3 ประเมินโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพหุศึกษา ด้วยการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรมโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบประเมินโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามแนวคิดของ Likert วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการคิดเชิงปฏิบัติ ($PNI_{modified} = 0.331$) ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ ($PNI_{modified} = 0.304$) ด้านการสร้างวัฒนธรรมองค์กร ($PNI_{modified} = 0.287$) ด้านการกำหนดทิศทางขององค์กร ($PNI_{modified} = 0.183$) ด้านความคาดหวังและการสร้างโอกาสสำหรับอนาคต ($PNI_{modified} = 0.180$) ด้านความคิดความเข้าใจในระดับสูง ($PNI_{modified} = 0.167$) และด้านความสามารถในการนำปัจจัยนำเข้าต่าง ๆ มากำหนดกลยุทธ์ ($PNI_{modified} = 0.127$) ตามลำดับ

2. การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพหุศึกษา ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา ประกอบด้วย 7 Modules ได้แก่ Module 1 ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ Module 2 ด้านการกำหนดทิศทางขององค์กร Module 3 ด้านการคิดเชิงปฏิบัติ Module 4 ด้านความคิดความเข้าใจในระดับสูง Module 5 ด้านความสามารถในการนำปัจจัยนำเข้ามามีกำหนดกลยุทธ์ Module 6 ด้านความคาดหวังและการสร้างโอกาสสำหรับอนาคต และ Module 7 ด้านการสร้างวัฒนธรรมองค์กร 4) กิจกรรมใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบ 70 : 20 : 10 ประกอบด้วย 70% การเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติจริง 20% การศึกษาดูงาน และ 10% การศึกษาด้วยตนเองและการฝึกอบรม และ 5) การวัดและประเมินผล โดยการประเมินผลก่อน ระหว่าง หลังการพัฒนา และประเมินความพึงพอใจของผู้เข้ารับการพัฒนา ซึ่งผลการประเมินโปรแกรมโดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผล

จากการศึกษาการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสินธุ์ ผู้วิจัยนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสินธุ์ ประกอบด้วย

1.1 สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสินธุ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านความสามารถในการนำปัจจัยนำเข้าต่าง ๆ มากำหนดกลยุทธ์ ด้านความคิดความเข้าใจในระดับสูง ด้านความคาดหวังและการสร้างโอกาสสำหรับอนาคต ด้านการกำหนดทิศทางขององค์กร ด้านการสร้างวัฒนธรรมองค์กรด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ และด้านการคิดเชิงปฏิบัติ ด้วยผลวิจัยออกมาเช่นนี้ แสดงให้เห็นได้ว่า อาจเกิดจากภาวะปัจจัยหลายด้านที่มีผลส่งเสริมภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสินธุ์ ทำให้มีภาวะผู้นำอยู่ในระดับมากทุกองค์ประกอบ ปัจจัยดังกล่าวได้แก่ กระบวนการเข้าสู่ตำแหน่งโดยการจัดอบรมพัฒนาผู้บริหารก่อนแต่งตั้งเพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีความรู้ ทักษะ เจตคติที่ดี คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพที่เหมาะสม ในอันที่จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่ราชการเกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความก้าวหน้าแก่ราชการ มีวิสัยทัศน์ กล้าตัดสินใจ ฝึกการคิดในระดับสูง สามารถจัดการกลยุทธ์ตามขั้นตอนที่วางไว้ได้ นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาดูงานที่กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาหรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสินธุ์จัดขึ้น เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มุมมองใหม่ ๆ เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารเชิงกลยุทธ์แก่ผู้บริหารสถานศึกษาทุกท่าน อีกทั้งการปฏิบัติงานบริหารสถานศึกษาก็เป็นปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยหนึ่ง ซึ่งเป็นการท้าทายความสามารถและเป็นแบบทดสอบของการเป็นผู้นำและนักบริหารเชิงกลยุทธ์ให้แก่ผู้บริหารสถานศึกษาทุกท่าน เพราะนโยบายการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสินธุ์ ที่เน้นให้สถานศึกษาต้องพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมและพัฒนาระบบการบริหารจัดการศึกษา จึงทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาทุกแห่งต้องพัฒนาตนเอง ให้มีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตลอดเวลา ส่งผลให้สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสินธุ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของขวัญทิรา ทิราวงศ์ ได้วิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาที่ 37 ผลการวิจัยพบว่า ระดับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 37 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและข้าราชการครู โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ขวัญทิรา ทิราวงศ์, 2563) และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของพิมพ์พิศา ชัชวพันธ์ ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนา

โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (พิมพพิศา ชัชชวพันธ์, 2559)

1.2 สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสนธิ์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการคิดเชิงปฏัติ ด้านการสร้างวัฒนธรรมองค์กร ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ ด้านความสามารถในการนำปัจจัยนำเข้าต่าง ๆ มากำหนดกลยุทธ์ ด้านการกำหนดทิศทางขององค์กร ด้านความคาดหวังและการสร้างโอกาสสำหรับอนาคต ด้านความคิดความเข้าใจในระดับสูง ด้วยผลวิจัยออกมาเช่นนี้แสดงให้เห็นได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสนธิ์ มีความต้องการที่จะพัฒนาเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ เพื่อนำมาปรับใช้ในการพัฒนางานด้านการบริหารสถานศึกษา เนื่องด้วยบริบทของสังคมและสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน เทคโนโลยีการสื่อสารที่รวดเร็วขึ้น ทำให้มีข้อมูลและปัจจัยนำเข้าใหม่ ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษา รวมทั้งตัวผู้บริหารเองที่ต้องปรับปรุงและพัฒนาความรู้และทักษะความเป็นผู้นำเชิงกลยุทธ์ในการนำกลยุทธ์ใหม่ ๆ เข้ามาบริหารงานให้สามารถนำพาสถานศึกษาเดินหน้าไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังที่เนตร์พัฒนียาวิราช กล่าวไว้ว่า ผู้นำเชิงกลยุทธ์เริ่มจากการเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ มองการณ์ไกลในอนาคตถึงสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นในระยะยาว เช่น 5-10 ปีข้างหน้า วางแผนกลยุทธ์เพื่อไปสู่จุดหมายปลายทางที่ตั้งใจไว้ มีความสนใจต่อสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีผลกระทบต่อการกำหนดกลยุทธ์ (เนตร์พัฒนียาวิราช, 2556) สอดคล้องกับงานวิจัยของกวิภัทร ชื่นใจ และกาญจน์ เรืองมนตรี ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า สภาพที่พึงประสงค์เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 พบว่าโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด (กวิภัทร ชื่นใจ และกาญจน์ เรืองมนตรี, 2565)

1.3 ลำดับความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) ในการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสนธิ์ พบว่า ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา เรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการคิดเชิงปฏัติ ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ ด้านการสร้างวัฒนธรรมองค์กร ด้านการกำหนดทิศทางขององค์กร ด้านความคาดหวังและการสร้างโอกาสสำหรับอนาคต ด้านความคิดความเข้าใจในระดับสูง และด้านความสามารถในการนำปัจจัยนำเข้าต่าง ๆ มากำหนดกลยุทธ์ ตามลำดับ ด้วยผลวิจัยออกมาเช่นนี้แสดงให้เห็นได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสนธิ์ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ สอดคล้องกับ Dubrin กล่าวไว้ว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์เป็นการ

กำหนดทิศทางองค์กรกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์เพื่อความอยู่รอดขององค์กร (Dubrin, A.J, 2004) และสอดคล้องกับรัตติกรณ์ จงวิศาล ได้กล่าวว่า การพัฒนาภาวะความเป็นผู้นำ (Leadership Development) ไม่ว่าจะเป็นผู้นำในระดับใดมีความสำคัญมาก ถ้าผู้นำไม่เก่ง ไม่ดี ไม่มีคุณธรรม อาจนำพาให้องค์กรไม่มีความเจริญก้าวหน้า ไม่มีผลงาน ไม่สามารถแข่งขันได้ ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความแตกแยกทะเลาะกัน อิจฉาริษยา หดงอกำลังใจในการทำงาน (รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2559) และสอดคล้องกับ Wills กล่าวว่า การพัฒนาภาวะผู้นำมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุผลในด้านการเปลี่ยนแปลงที่ไม่หยุดนิ่งของสังคมโลก จึงจำเป็นต้องปรับแนวทางการบริหารให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ด้วยความต้องการพัฒนาภาวะผู้นำให้เป็นผู้มีอาชีพในการบริหารและยกระดับความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการซึ่งจะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริหารงานในปัจจุบัน (Wills, M, 1993)

2. โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพหุสาธิต ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา ประกอบด้วย 7 Module ได้แก่ Module 1 ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ Module 2 ด้านการกำหนดทิศทางขององค์กร Module 3 ด้านการคิดเชิงปฏิบัติ Module 4 ด้านความเข้าใจในระดับสูง Module 5 ด้านความสามารถในการนำปัจจัยนำเข้าต่าง ๆ มากำหนดกลยุทธ์ Module 6 ด้านความคาดหวังและการสร้างโอกาสสำหรับอนาคต และ Module 7 ด้านการสร้างวัฒนธรรมองค์กร 4) กิจกรรม และ 5) การวัดและประเมินผล ซึ่งผลการประเมินโปรแกรมโดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 และ 4.65 ตามลำดับ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลแนวคิดหลักการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโปรแกรม ซึ่งองค์ประกอบของโปรแกรมประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) กิจกรรม 5) การวัดและประเมินผล สอดคล้องกับแนวคิดของ Rogers ได้ให้ความหมายของทฤษฎีโปรแกรม เป็นการสร้างโมเดลที่เป็นไปได้เกี่ยวกับโปรแกรมถูกคาดหวังว่าจะทำงานอย่างไร เพื่อที่จะทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ต้องการ ซึ่งนักประเมินจะใช้ทฤษฎีนี้เป็นแนวทางในการดำเนินการประเมินและใช้เป็นมาตรฐาน (Benchmark) ในการตัดสินประสิทธิผลของโครงการ (Rogers, B. A, 2023) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุทธิพร สาโคตร ได้ศึกษาการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพหุสาธิต เขต 2 โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา มีองค์ประกอบของโปรแกรม ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) วิจัยพัฒนา และ 5) การประเมินผลโปรแกรม ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพหุสาธิตเขต 2 มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด (สุทธิพร สาโคตร, 2564)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสินธุ์ สรุปได้ว่า

1. สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสินธุ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนสภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ การคิดเชิงปฏิกิริยา การกำหนดวิสัยทัศน์ การสร้างวัฒนธรรมองค์กร การกำหนดทิศทางขององค์กร ความคาดหวังและการสร้างโอกาสสำหรับอนาคต ความคิดความเข้าใจในระดับสูง และความสามารถในการนำปัจจัยนำเข้าต่าง ๆ มากำหนดกลยุทธ์

2. โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) กิจกรรม และ 5) การวัดและประเมินผล ซึ่งผลการประเมินโปรแกรมโดยรวมมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยพบว่า ด้านที่พึงประสงค์และมีความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษามากที่สุด ได้แก่ ด้านการคิดเชิงปฏิกิริยา ซึ่งควรมีการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ให้สามารถออกแบบกลยุทธ์ของสถานศึกษา การเปิดโอกาสให้มีการร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ มีความคิดนอกกรอบในการหาเทคนิคและวิธีการที่แปลกใหม่ เพื่อการเปลี่ยนแปลงองค์กรของสถานศึกษา

1.2 จากผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรม พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำไปใช้ในการพัฒนาตนเองเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในการบริหารสถานศึกษา รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสินธุ์ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารและพัฒนาสถานศึกษาต่อไป

1.3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสินธุ์ ควรมีการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง ตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ในโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้แบบ 70 : 20 : 10 โดยเลือกกิจกรรมเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับบริบท

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัย แนวทางการพัฒนาทักษะด้านแนวคิดเชิงปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสนธิ์ เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาเกิดทักษะการเรียนรู้การคิดเชิงสร้างสรรค์ การคิดเชิงแปลกใหม่ หรือการบริหารการเปลี่ยนแปลงเชิงกลยุทธ์ ที่ทำให้เกิดวิธีการบริหารในรูปแบบใหม่

2.2 ศึกษาวิจัย แนวทางการเสริมสร้างสมรรถนะด้านภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสนธิ์ ทั้งนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเป็นผู้มีความพร้อมด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านคุณลักษณะของความเป็นผู้นำเชิงกลยุทธ์เพิ่มมากขึ้น จะทำให้เกิดกลยุทธ์การบริหารการเปลี่ยนแปลงที่มีทิศทางชัดเจน

เอกสารอ้างอิง

- กวีภัทร ชื่นใจ และกาญจน์ เรืองมนตรี. (2565). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2. *วารสารมหาจุฬานาครธรรม์*, 9(1), 213-226.
- ขวัญทิรา ทิราวงศ์. (2563). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 37. ใน *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยพะเยา.
- ทิพาวดี เมฆสุวรรณ. (2545). *การวางแผนเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพมหานคร : เอ็กสเปอร์เน็ท.
- เนตร์พัฒนา ยาวีราช. (2556). *ภาวะผู้นำและผู้นำเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพมหานคร : ทริปเพิ้ล กรุ๊ป.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.
- พิมพ์พิศา ชัชชวพันธ์. (2559). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา. ใน *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2551). *ภาวะผู้นำ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: เพชรจรัสแสงโลกธุรกิจ.
- รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2559). *ภาวะผู้นำ Leadership*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสนธิ์. (2565). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ 2565 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสนธิ์*. กลุ่มงานนโยบายและแผน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสนธิ์
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพมหานคร : פרקหวานกราฟฟิค จำกัด.

- สุทธิพร สาโคตร. (2564). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์เขต 2. ใน *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2550). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอกรินทร์ สังข์ทอง. (2552). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในสังคมพหุวัฒนธรรม. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ปีที่ 20*, 20(1): 1-16.
- Dubrin, A.J. (2004). *Leadership: Research findings, practice, and skills*. (5th ed.). Boston, MA: Houghton Mifflin.
- Finkelstein, S. & Hambrick D.C. (1996). *Strategic Leadership : Top Executives and Their Effects on Organizations*. West : Minneapolis/St. Paul.
- Glanz, J. (2006). *What Every Principal should Know about Strategic Leadership*. Thousand Oaks. CA : Corwin Press.
- Pearce, J. A. and Robinson, R. B. (2011). *Strategic Management: Strategy Formulation, Implementation, and Control*. (12th ed). Chicago, IL : R. D. Irwin, Inc
- Robbins, S. P., & Coulter, M. K. (2003). *Fundamentals of Management*. (9th ed). Upper Saddle River, NJ: Pearson-Prentice Hall.
- Rogers, B. A. (2000). *The Correlation Between Teachers' Perceptions of Principals' Technology Leadership and the Integration of Education Technology* Doctoral Dissertation. Retrieved March 6, 2023, from: <http://www.lib.umi.com>.
- Wills, M. (1993). *Managing the Training Process : Putting the Basic Into Practice*. London: McGraw-Hill.

แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3*
GUIDELINES FOR EDUCATIONAL INSTITUTION ADMINISTRATION
ACCORDING TO THE PRINCIPLES OF GOOD GOVERNANCE BY
EDUCATIONAL INSTITUTION ADMINISTRATORS UNDER THE JURISDICTION
OF THE PHITSANULOK PRIMARY EDUCATIONAL
SERVICE AREA OFFICE, AREA 3

ภักษร สิริวงษ์

Phakson Siri Wong

โรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี, ประเทศไทย.

Chalermkwansatree School, Thailand.

E-mail: Poasweety@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 โดยมีระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 จำนวน 163 โรงเรียน โดยใช้วิธีสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน จำนวน 105 โรงเรียน โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า และแนวคำถามในการสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การศึกษาแนวทางในการบริหารโดยการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและวิเคราะห์เชิงเนื้อหาโดยนำประเด็นที่ได้จากสภาพการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลมาสร้างประเด็นในการสัมภาษณ์เพื่อหาแนวทางการบริหารสถานศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ด้านหลักนิติธรรม ควรมีการปรับปรุงกฎระเบียบให้เหมาะสม ทันสมัย เป็นที่ยอมรับของบุคลากรในสถานศึกษา ด้านหลักคุณธรรม ควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมให้แก่บุคลากรในสถานศึกษาอยู่เสมอ ด้านหลักความโปร่งใส ควรมีระบบการตรวจสอบการบริหารงานเพื่อความถูกต้องชัดเจน ด้านหลักการมีส่วนร่วม ผู้บริหารสถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้บุคลากรใน

* Received: 8 January 2024; Revised: 1 December 2024; Accepted: 6 December 2024

สถานศึกษาเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทำได้โดยอิสระไม่มีการบังคับ ด้านหลักความรับผิดชอบ ควรมีการจัดเตรียมระบบการแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาและผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น ด้านหลักความคุ้มค่า ควรมีการควบคุม กำกับดูแล การใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างคุ้มค่า

คำสำคัญ: แนวทางการบริหารสถานศึกษา, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

This research article the objective is to study the educational institution administration guidelines according to the principles of good governance of the educational institution administrators. Under the jurisdiction of the Phitsanulok Primary Educational Service Area Office, Area 3, with an integrated research methodology. The sample group included 163 schools under the Phitsanulok Primary Educational Service Area Office, Area 3, using a random sampling method according to Krejcie and Morgan's tables, totaling 105 schools. The group providing information was school administrators. Study and teacher Tools used in this research Rating Scale Questionnaire and interview questions Statistics used in data analysis include frequency, percentage, mean, and standard deviation. Study of management guidelines by selecting a specific group of informants. Using structured interviews and content analysis, the issues obtained from the state of educational institution administration according to good governance principles were used to create points in the interviews to find guidelines for educational institution administration.

The research results found that Guidelines for managing educational institutions according to the principles of good governance by educational institution administrators found that the rule of law Rules and regulations should be improved to be appropriate, up-to-date, and acceptable to personnel in educational institutions. Moral principles organizing activities to enhance morality for personnel in educational institutions should always be promoted. Principles of transparency there should be a system for checking management for accuracy and clarity. Principles of participation Educational institution administrators should provide opportunities for educational institution personnel to participate in various activities, doing so freely without force. Principles of responsibility there should be a system in place to solve or alleviate problems and impacts that may occur. The main aspect of value for money there should be control and supervision of

the cost-effective use of materials and equipment.

Keywords: Guidelines for educational institution administration, educational institution administrators

บทนำ

ยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน ส่งผลให้การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการบริหารทั้งภาครัฐและเอกชนเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ด้วยความก้าวหน้าด้านการสื่อสารและการเผยแพร่ข้อมูล แต่การบริหารงานกลับไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ทำให้ต้องวิเคราะห์ปัญหาที่แท้จริงในแต่ละประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อองค์กรต่าง ๆ การบริหารจึงเป็นหัวใจสำคัญที่กำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์กร โดยเน้นการทำงานร่วมกันในกลุ่มบุคคล ใช้ศาสตร์ ศิลป์ และทรัพยากรอย่างเหมาะสมเพื่อบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ประชญา เวสารัชชกล่าวถึงความสำคัญของการบริหารการศึกษาว่าเป็นระบบที่ดำเนินการต่อเนื่อง มีรูปแบบ ขั้นตอน กติกา และทรัพยากรสนับสนุน รวมถึงการประเมินผลที่เที่ยงตรง ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน สถานศึกษาจึงเป็นองค์กรสำคัญที่ต้องการผู้บริหารที่มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการบริหาร เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารที่ดีสะท้อนคุณสมบัติของผู้บริหาร และการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้จะช่วยยกระดับคุณภาพสถานศึกษาให้ดียิ่งขึ้น (ปรัชญา เวสารัชช, 2554)

สถานศึกษามีฐานะเป็นนิติบุคคลตามระเบียบบริหารราชการ กระทรวงศึกษาธิการ นั้น ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งมีอำนาจในการบริหารและจัดการศึกษาอย่างเต็มที่ เมื่อผู้บริหารมีอำนาจการบริหารสถานศึกษาตามกฎหมายที่กำหนดไว้ จึงมีความจำเป็นอย่างมากที่ผู้บริหารในสถานศึกษาต้องมีการนำหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีมายึดเป็นหลักในการบริหารงานโรงเรียน อันได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า มายึดไว้ในการบริหารงาน ทั้งนี้ ก็เพราะว่าการบริหารสถานศึกษานั้น ต้องมีการบริหารด้วยความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบการทำงานได้อย่างมีคุณภาพและอย่างยั่งยืน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

ผู้วิจัยพบว่า ในปัจจุบันการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ยังขาดการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ ซึ่งเป็นแนวทางการบริหารจัดการที่ดี แต่สถานศึกษาขาดการมาปรับใช้ให้ครอบคลุมและให้เหมาะสมกับบริบทในด้านหลักนิติธรรม ผู้บริหารสถานศึกษาบังคับใช้กฎระเบียบ ข้อบังคับอย่างเคร่งครัด ไม่มีความยืดหยุ่น ซึ่งในบางครั้งไม่สามารถบังคับใช้ได้เต็มที่ เนื่องจากสภาพพื้นที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติ เมื่อมีการพิจารณาให้คุณให้โทษแต่ละครั้ง ไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนและไม่เปิดโอกาสให้บุคลากรภายในสถานศึกษาทำประชาพิจารณ์ เสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับกฎระเบียบ ข้อบังคับได้ ส่งผลทำ

ให้ในการจัดโครงการพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมหรือส่งเสริมการพัฒนาตัวเองด้านคุณธรรม จริยธรรมให้แก่บุคลากรในสถานศึกษา จึงไม่ได้รับการสนับสนุน ทำให้ไม่สามารถปลูกฝังจิตสำนึกในด้านหลักคุณธรรมได้จริง และยังขาดกระบวนการติดตาม ตรวจสอบการบริหารงานที่ชัดเจน ทำให้ไม่มีการปรับปรุงการบริหารงานที่ดีขึ้น มีการเลือกปฏิบัติ ในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหาร จำเป็นที่จะต้องยึดการบริหารด้วยหลักธรรมาภิบาลเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม มีความโปร่งใส ได้รับการยอมรับและเชื่อถือ ดังนั้น ผู้บริหารในยุคปัจจุบันซึ่งเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลง จะต้องมีการนำหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี มายึดในการบริหารงานทุกด้านอยู่เสมอ เพื่อการทำงานที่มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ซึ่งจะเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงภาพรวมว่าผู้บริหารโรงเรียนยึดหลักธรรมาภิบาลในการบริหารมากน้อยเพียงใด และจะเป็นแนวทางในการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่สถานศึกษาและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed methods) โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณ การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 โดยผู้วิจัยเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้วยการสุ่มตามวิธีแบ่งชั้นภูมิตามอำเภอ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่กระจายทุกอำเภอ และสุ่มอย่างง่าย ได้จำนวนผู้บริหารสถานศึกษา 105 คน และครู 105 คน รวมทั้งสิ้น 210 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในครั้งนี้คือ แบบสอบถาม (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 210 ชุด จำแนกเป็นด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย 1. หลักนิติธรรม 2. หลักคุณธรรม 3. หลักความโปร่งใส 4. หลักการมีส่วนร่วม 5. หลักความรับผิดชอบ 6. หลักความคุ้มค่า

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative) จากแบบสอบถาม ผู้วิจัยใช้สถิติการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

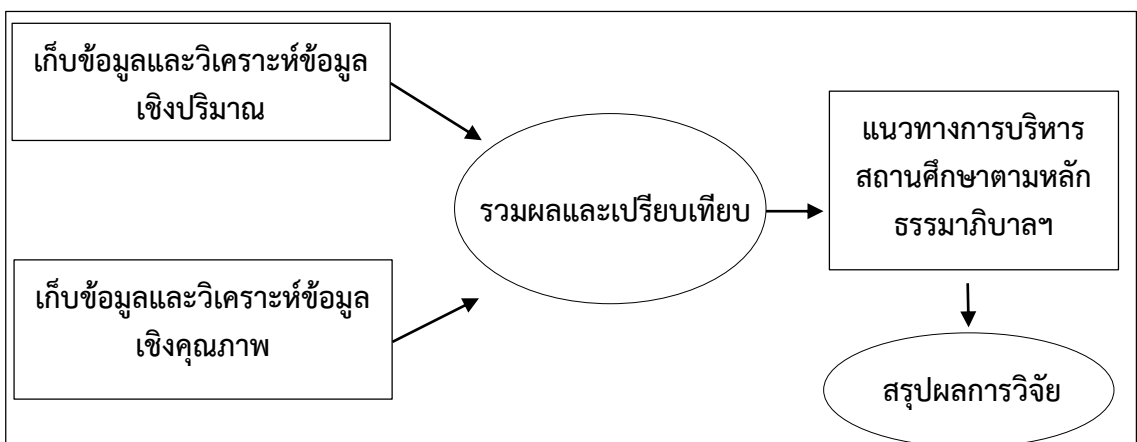
1. ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)
2. ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านการบริหาร เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดในองค์กร มีคุณวุฒิการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาโทขึ้นไป และมีประสบการณ์ทำงานตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป หรือมีผลงานทางด้านการบริหารสถานศึกษาเป็นที่ประจักษ์ ได้แก่ สถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยในชีวิตและอภัยมุข หรือโรงเรียนวิถีพุทธ โดยการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมทั้งสิ้น จำนวน 7 คน ใช้แนวคำถามในการสัมภาษณ์ จำนวน 7 ฉบับ จำแนกเป็นแนวคำถามในการสัมภาษณ์ด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย 1. หลักนิติธรรม 2. หลักคุณธรรม 3. หลักความโปร่งใส 4. หลักการมีส่วนร่วม 5. หลักความรับผิดชอบ 6. หลักความคุ้มค่า

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามประเด็นของผู้วิจัย ได้ดำเนินการวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาเพื่อรวบรวมเป็นแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาตามขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 โดยนำข้อมูลที่รวบรวมผลได้มาเปรียบเทียบกับเพื่อสรุปองค์ความรู้ตามแบบแผนแบบคู่ขนาน (The Convergent Design) ตามแนวคิดทฤษฎีของ Creswell & Plano Clark

ภาพที่ 1 แบบแผนแบบคู่ขนาน (The Convergent Design)

ที่มา: Creswell, J.W. (Creswell, J.W, 2013)

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้
ผลการวิจัยตามขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณการบริหารสถานศึกษาตามหลัก
ธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

ตาราง 1 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้บริหารสถานศึกษา	105	44.45
ครู	105	44.45
รวม	210	88.90

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นผู้บริหารจำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 44.45
เท่ากับครู จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 44.45

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล
ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับที่
1. หลักนิติธรรม	4.76	0.40	มากที่สุด	1
2. หลักคุณธรรม	4.73	0.43	มากที่สุด	2
3. หลักความโปร่งใส	4.72	0.47	มากที่สุด	3
4. หลักการมีส่วนร่วม	4.69	0.44	มากที่สุด	4
5. หลักความรับผิดชอบ	4.63	0.51	มากที่สุด	5
6. หลักความคุ้มค่า	4.56	0.76	มากที่สุด	6
รวม	4.68	0.74	มากที่สุด	

จากตารางที่ 2 พบว่า การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 มีการบริหารงานในภาพรวมอยู่ใน
ระดับ มากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านหลักนิติธรรม ($\bar{X}$ =4.76)
รองลงมาตามลำดับ ได้แก่ ด้านหลักคุณธรรม ($\bar{X}$ =4.73) ด้านหลักความโปร่งใส ($\bar{X}$ =4.72) ด้านหลักการ
มีส่วนร่วม ($\bar{X}$ =4.69) และด้านหลักความรับผิดชอบ ($\bar{X}$ =4.63) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านหลัก
ความคุ้มค่า ($\bar{X}$ =4.56)

ผลการวิจัยตามขั้นตอนที่ 2 การศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 จำแนกเป็นด้านต่างได้ดังนี้

1. หลักนิติธรรม พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาบังคับใช้กฎระเบียบ ข้อบังคับอย่างเคร่งครัด ไม่มีความยืดหยุ่น ซึ่งในบางครั้งไม่สามารถบังคับใช้ได้เต็มที่ เนื่องจากสภาพพื้นที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติ เมื่อมีการพิจารณาให้คุณให้โทษแต่ละครั้ง ไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนและไม่เปิดโอกาสให้บุคลากรภายในสถานศึกษาทำประชาพิจารณ์ เสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับกฎระเบียบ ข้อบังคับได้ และขาดการนิเทศกำกับติดตามการปฏิบัติงานของบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง แนวทางในการพัฒนา ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสบุคลากรในสถานศึกษามีส่วนร่วม ปรับเปลี่ยนกฎระเบียบหรือข้อบังคับให้เหมาะสมกับบริบท สามารถแสดงความคิดเห็น สร้างความยืดหยุ่น ไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชนได้อย่างเสรี บนพื้นฐานของรัฐธรรมนูญนิเทศกำกับติดตามการปฏิบัติงานของบุคลากรทางการศึกษา กำหนดเป็นกรอบในการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน เมื่อมีการพิจารณาให้คุณให้โทษอย่างเป็นธรรมและมีหลักฐานรองรับ เพื่อให้มีการพัฒนาที่เป็นระบบ พร้อมสนับสนุน ส่งเสริม และยกย่องชมเชยบุคลากรที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ หรือข้อตกลงของสถานศึกษาเพื่อให้บุคลากรพร้อมใจปฏิบัติ

2. หลักคุณธรรม พบว่า สถานศึกษาจัดโครงการพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมหรือส่งเสริมการพัฒนาตัวเองด้านคุณธรรม จริยธรรมให้แก่บุคลากรในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง บางกิจกรรมยังไม่เหมาะสม มีการบังคับ ซึ่งเจาะจงให้เข้าค่ายปฏิบัติธรรมที่วัดหรือสถานปฏิบัติธรรมเพียงอย่างเดียว ทำให้ไม่สามารถปลูกฝังจิตสำนึกได้จริง และทำให้บุคลากรไม่ได้แสดงศักยภาพที่มี และไม่ได้สร้างแรงจูงใจในการบริหารงานให้ดียิ่งขึ้น แนวทางในการพัฒนา สถานศึกษาควรประชุม ปรึกษา สนับสนุนให้จัดโครงการพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมและเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่อง กำหนดให้บุคลากรในสถานศึกษาทุกคน ต้องมีการพัฒนาตัวเองทั้งด้านร่างกายและจิตใจ โดยรับฟังความคิดเห็น สำนวจจากความต้องการอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง ตามความถนัดและความชอบที่ตนเองสามารถปฏิบัติได้ทุกที่ทุกเวลา และจัดยกย่องเชิดชูเกียรติบุคลากรที่มีผลงานดีเด่นด้านคุณธรรม จริยธรรม อยู่เป็นประจำ ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรม ปฏิบัติต่อบุคลากรด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมกัน เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน

3. หลักความโปร่งใส พบว่า สถานศึกษาขาดกระบวนการติดตาม ตรวจสอบการบริหารงานที่ชัดเจน ทำให้ไม่มีการปรับปรุงการบริหารงานที่ดีขึ้นมีการเลือกปฏิบัติ อีกทั้งยังขาดการสร้าง ความเชื่อมั่น ความไว้วางใจและยังทำข้อมูลสารสนเทศไม่เป็นปัจจุบัน ให้ข้อมูลที่เป็นจริงมีที่มาที่ไปอย่างไม่ชัดเจน ไม่สามารถตรวจสอบได้ แนวทางในการพัฒนา ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีการประชุมชี้แจงนโยบาย แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการบริหารงานภายในทุกปี และจัดทำระบบกลไกในการตรวจสอบการดำเนินงานที่ลดขั้นตอนที่ยุงยาก ลดการเลือกปฏิบัติ ให้คณะกรรมการและผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร ร่วมรับรู้ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบเพื่อให้เข้าถึงข้อมูล

สารสนเทศโดยสะดวกเพื่อสร้างความเชื่อมั่น ความไว้วางใจแก่สถานศึกษาและสามารถนำข้อมูลไปปรับปรุงพัฒนาการบริหารต่อไปอย่างเป็นระบบ

4. หลักการมีส่วนร่วม พบว่า สถานศึกษาขาดการประชาสัมพันธ์และงบประมาณในการสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ไม่เปิดโอกาสให้เข้าร่วมกิจกรรมที่ตนเองสนใจ แต่เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ แล้ว ไม่นำมาถ่ายทอดต่อบุคลากรท่านอื่น อีกทั้งยังบังคับให้บุคลากรในสถานศึกษาในการเข้าร่วมกิจกรรมโดยไม่ยินยอมสมัครใจ แนวทางในการพัฒนาสถานศึกษา ต้องประชาสัมพันธ์ข่าวสารอย่างต่อเนื่อง และของงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก หรือหน่วยงานต้นสังกัด รวมทั้งผู้บริหารสถานศึกษา ต้องสร้างแรงจูงใจทั้งภายในและภายนอกให้กับบุคลากรในสถานศึกษา มีส่วนตัดสินใจในการเข้าร่วมกิจกรรมด้วยตนเอง พร้อมเปิดโอกาสให้เข้าร่วมกิจกรรมในทุกรูปแบบตามความต้องการ ความสนใจและความถนัดของตนเอง พร้อมกำหนดข้อตกลงเมื่อเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ แล้วต้องนำมาถ่ายทอดความรู้หรือแบ่งปันประสบการณ์ให้กับบุคลากรท่านอื่น เพื่อการร่วมกันทำงานเป็นทีมอย่างเต็มความรู้ ความสามารถ และเป็นอิสระ

5. หลักความรับผิดชอบ พบว่า สถานศึกษาขาดมาตรการป้องกันแก้ไข คู่มือขั้นตอน ที่ชัดเจน และขาดความร่วมมือจากบุคลากรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้ไม่สามารถแก้ไขในเหตุการณ์ฉุกเฉินได้ อีกทั้งยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการช่วยเหลือ และพัฒนางานให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน จึงทำให้ไม่มีการพัฒนาที่ดียิ่งขึ้น แนวทางในการพัฒนาสถานศึกษา ต้องมีประชุมวางแผนระดมความคิดร่วมกันกับบุคลากร ชี้แจงจัดทำคู่มือขั้นตอนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ไว้อย่างเป็นขั้นตอน เพื่อเป็นมาตรการป้องกันภัยให้แก่บุคลากรนำไปใช้เวลาที่เกิดปัญหาต่าง ๆ ในหน่วยงานได้อย่างทันท่วงที และควรมีการจัดฝึกอบรมให้กับบุคลากร ส่งเสริมและสนับสนุนให้ความรู้ มีการนำผลการฝึกอบรมไปใช้ มีการกำกับติดตามผลที่ให้การช่วยเหลือไปแล้วเพื่อการพัฒนาที่ดียิ่งขึ้น

6. หลักความคุ้มค่า พบว่า สถานศึกษาขาดการกำกับ ควบคุม วางแผนการจัดสรรการใช้งบประมาณซึ่งไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ รวมถึงยังขาดการสำรวจความต้องการใช้วัสดุอุปกรณ์ไม่ทั่วถึง สื่อการเรียนการสอนที่ไม่ตรงกับความต้องการ เนื่องจากสถานศึกษามีงานเร่งด่วน ทำให้ซื้อวัสดุอุปกรณ์บางประเภทสิ้นเปลืองเกินความจำเป็น ทำให้การบริหารจัดการยังไม่สามารถจัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด แนวทางในการพัฒนา สถานศึกษาและบุคลากรในสถานศึกษาร่วมอบรม ประชุม วางแผน ชี้แจงและนำมากำหนดเป็นนโยบายในสถานศึกษาเชิงประจักษ์ให้เห็นผลชัดเจน ร่วมรณรงค์และปลูกจิตสำนึกจัดทำบัญชีวัสดุอุปกรณ์เพื่อการควบคุมใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างทั่วถึง มีการนิเทศติดตาม ด้านคน เงินและวัสดุอุปกรณ์เพื่อส่งเสริม สนับสนุนบุคลากรให้มีความประหยัอาจเสริมแรงทางบวก โดยการใช้รางวัลหรือคำชมเชย เพื่อรักษาอุปกรณ์ทรัพยากรให้คงสภาพใช้งานได้ตลอดเวลาอย่างคุ้มค่า

จากผลการวิจัยข้างต้น จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในการนำหลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 ด้านประกอบไปด้วย 1) หลักนิติธรรม 2) หลักคุณธรรม 3) หลักความโปร่งใส 4) หลักการมีส่วนร่วม 5) หลักความรับผิดชอบ 6) หลักความคุ้มค่า พบว่า สาเหตุของปัญหาในการบริหารสถานศึกษา คือ การนำหลัก

ธรรมาภิบาลมาใช้ ซึ่งเป็นแนวทางการบริหารจัดการที่จัดการที่ดี แต่สถานศึกษาขาดการมาปรับใช้ให้ครอบคลุมและให้เหมาะสมกับบริบทในด้านหลักนิติธรรม ผู้บริหารสถานศึกษาบังคับใช้กฎระเบียบข้อบังคับอย่างเคร่งครัด ไม่มีความยืดหยุ่น ซึ่งในบางครั้งไม่สามารถบังคับใช้ได้เต็มที่ เนื่องจากสภาพพื้นที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติ เมื่อมีการพิจารณาให้คุณให้โทษแต่ละครั้ง ไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนและไม่เปิดโอกาสให้บุคลากรภายในสถานศึกษาทำประชาพิจารณ์ เสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับกฎระเบียบข้อบังคับได้ ส่งผลทำให้ในการจัดโครงการพัฒนาส่งเสริมคุณธรรม หรือส่งเสริมการพัฒนาตัวเองด้านคุณธรรม จริยธรรมให้แก่บุคลากรในสถานศึกษา จึงไม่ได้รับการสนับสนุน ทำให้ไม่สามารถปลูกฝังจิตสำนึกในด้านหลักคุณธรรมได้จริง และยังขาดกระบวนการติดตาม ตรวจสอบการบริหารงานที่ชัดเจน ทำให้ไม่มีการปรับปรุงการบริหารงานที่ดีขึ้น มีการเลือกปฏิบัติ

อีกทั้งยังขาดการสร้างเชื่อมั่น ความไว้วางใจ และยังทำข้อมูลสารสนเทศไม่เป็นปัจจุบัน ให้ข้อมูลที่เป็นจริงมีที่มาที่ไปอย่างไม่ชัดเจน ไม่สามารถตรวจสอบได้เกิดความไม่โปร่งใส ซึ่งสถานศึกษายังขาดการกำกับ ควบคุม ดูแล การวางแผนจัดสรรการบริหารงานที่รัดกุม รวมถึงยังขาดการสำรวจความต้องการใช้วัสดุอุปกรณ์ไม่ทั่วถึง มีการรณรงค์ เคร่งครัดในเรื่อง หลักความคุ้มค่าไม่ต่อเนื่องและไม่สามารถควบคุมการประหยัดพลังงานได้ เช่น ค่าไฟ ค่าน้ำมัน เนื่องจากมีราคาแพงขึ้น เป็นปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ รวมถึงขาดคู่มือบัญชีควบคุมวัสดุอุปกรณ์ไว้อย่างเป็นระบบ ทำให้ไม่สามารถติดตามการใช้วัสดุอุปกรณ์ได้ ฉะนั้น ในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นที่จะต้องยึดการบริหารด้วยหลักธรรมาภิบาล เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม มีความโปร่งใส ได้รับการยอมรับและเชื่อถือ โดยต้องมีการนำธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานทุกด้านอยู่เสมอ เพื่อการทำงานที่มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ด้วยเหตุนี้ จึงจะเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 โดยสามารถสรุปแนวทางในการพัฒนา ได้ดังนี้

สถานศึกษาและบุคลากรในสถานศึกษาร่วมอบรม ประชุม วางแผน ชี้แจงและนำมากำหนดเป็นนโยบายในสถานศึกษาเชิงประจักษ์ให้เห็นผลชัดเจน ร่วมรณรงค์และปลูกจิตสำนึก จัดทำบัญชีวัสดุอุปกรณ์เพื่อการควบคุมใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างทั่วถึง มีการนิเทศติดตาม ด้านคน เงินและวัสดุอุปกรณ์เพื่อส่งเสริม สนับสนุนบุคลากรให้มีความประหยัด อาจเสริมแรงทางบวก โดยการใช้รางวัลหรือคำชมเชยในด้านหลักความคุ้มค่า ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นแกนนำในการรณรงค์ เคร่งครัด และตระหนักในเรื่อง ความประหยัด รวมทั้งจัดทำป้ายนิเทศ ติดสติ๊กเกอร์ความประหยัดต่าง ๆ ติดตามมุมของสำนักงาน เพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษาเกิดจิตสำนึกที่ดีในการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด

อีกทั้งผู้บริหารสถานศึกษาต้องปรับตัว และเริ่มเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงาน และต้องดำเนินการพัฒนาระบบข่าวสารสนเทศให้ถูกต้อง ชัดเจนและครบถ้วน เป็นปัจจุบัน สะดวกต่อการใช้งานและตรงกับความต้องการ เพื่อให้มีแนวทางปฏิบัติที่ตรงกันและรวดเร็วทันสมัยอย่างเป็นระบบ เมื่อรับนโยบายจากต้นสังกัด ควรมาปรับใช้ให้เหมาะสม โดยประยุกต์ใช้กับทรัพยากร

ท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยให้บุคลากรในสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำ เพื่อให้เกิดความทันสมัยและคุ้มค่าที่สุด และควรเปิดโอกาสบุคลากรในสถานศึกษามีส่วนร่วม ปรับเปลี่ยนกฎระเบียบหรือข้อบังคับให้เหมาะสมกับบริบท สามารถแสดงความคิดเห็น สร้างความยืดหยุ่น ไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชนได้อย่างเสรีบนพื้นฐานของรัฐธรรมนุญ กำหนดเป็นกรอบในการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน เมื่อมีการพิจารณาให้คุณให้โทษอย่างเป็นธรรม และมีหลักฐานรองรับเพื่อให้มีการพัฒนาที่เป็นระบบ พร้อมสนับสนุน ส่งเสริม และยกย่องชมเชยบุคลากรที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ หรือข้อตกลงของสถานศึกษา เพื่อให้บุคลากรพร้อมใจปฏิบัติ พร้อมทั้งสนับสนุนให้จัดโครงการพัฒนาส่งเสริมคุณธรรม และเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่อง กำหนดให้บุคลากรในสถานศึกษาทุกคนต้องมีการพัฒนาตัวเองทั้งด้านร่างกายและจิตใจ โดยรับฟังความคิดเห็น สืบหาจากความต้องการอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง ตามความถนัดและความชอบที่ตนเองสามารถปฏิบัติได้ทุกที่ทุกเวลา และจัดยกย่องเชิดชูเกียรติบุคลากรที่มีผลงานดีเด่นด้านคุณธรรม จริยธรรม อยู่เป็นประจำ ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรม ปฏิบัติต่อบุคลากรด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมกัน เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงานและ ให้คณะกรรมการและผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร ร่วมรับรู้ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบเพื่อให้เข้าถึงข้อมูลสารสนเทศโดยสะดวกเพื่อสร้างความเชื่อมั่น ความไว้วางใจแก่สถานศึกษา และสามารถนำข้อมูลไปปรับปรุงพัฒนาการบริหารต่อไปอย่างเป็นระบบ และพร้อมเปิดโอกาสให้เข้าร่วมกิจกรรมในทุกรูปแบบตามความต้องการ ความสนใจและความถนัดของตนเอง และจัดทำคู่มือขั้นตอนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ไว้อย่างเป็นขั้นตอน เพื่อเป็นมาตรการป้องกันภัยให้แก่บุคลากรนำไปใช้เวลาที่เกิดปัญหาต่าง ๆ ในหน่วยงานได้อย่างทันท่วงที และควรมีการจัดฝึกอบรมให้กับบุคลากร ส่งเสริมและสนับสนุนให้ความรู้ มีการนำผลการฝึกอบรมไปใช้ มีการกำกับติดตามผลที่ให้การช่วยเหลือไปแล้วเพื่อการพัฒนาที่ดียิ่งขึ้น

อภิปรายผล

ผู้วิจัยอภิปรายผลการศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการบริหารสถานศึกษาตาม หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ผู้วิจัยอภิปรายผลในประเด็นที่สำคัญของการวิจัยโดยมีรายละเอียด ดังนี้

จากผลการวิจัยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ได้ตระหนักว่าจะต้องยึดการบริหารด้วยหลักธรรมาภิบาล เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม มีความโปร่งใส ได้รับการยอมรับและเชื่อถือ ดังนั้น ผู้บริหารในยุคปัจจุบันซึ่งเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง จะต้องมีการนำหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี มาใช้ในการบริหารงานทุกด้านอยู่เสมอ เพื่อการทำงานที่มีประสิทธิผลและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดด้วยผลการวิจัยสอดคล้องสอดคล้องกับภคอร จันทรคณา ได้ศึกษาสภาพการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา พบว่า สภาพการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล โดยรวมและรายด้านอยู่

ในระดับมาก (ภคอร จันทรคณา, 2560) สอดคล้องกับทวิศักดิ์ คิ้วทอง ได้ศึกษาสภาพและแนวทางการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารวิทยาลัยเทคนิคมินบุรี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา พบว่า ด้านหลักนิติธรรมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านหลักนิติธรรม และรองลงมาคือ ด้านคุณธรรม ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านหลักความคุ้มค่า (ทวิศักดิ์ คิ้วทอง, 2561) และสอดคล้องกับรัตนภรณ์ ส่งเสริม ศึกษาการบริหารโรงเรียนตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 พบว่า สภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับดังนี้ หลักคุณธรรม หลักนิติธรรม หลักความรับผิดชอบ หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วมและหลักความคุ้มค่าตามลำดับ (รัตนภรณ์ ส่งเสริม, 2559)

จะเห็นได้ว่า การนำธรรมาภิบาลมาใช้ในสถานศึกษา อาจจะช่วยแก้ปัญหาอื่น ๆ ในองค์กร ดังที่ได้กล่าวไปแล้วด้วย ซึ่งถือว่ามีความจำเป็น เพราะจะทำให้ผู้มีส่วนร่วมเกิดความรักและมีจิตสำนึกเป็นเจ้าขององค์กรร่วมกัน ผู้บริหารบริหารงานด้วยความโปร่งใส และมีความรับผิดชอบต่อการบริหาร สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจ ที่กล่าวว่า หากนำหลักการหลักธรรมาภิบาลไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษา ย่อมก่อให้เกิดการบริหารจัดการองค์ที่นำไปสู่กับความสำเร็จ (สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจ, 2549)

ดังนั้น การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารสถานศึกษา มุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนในทุกกลุ่มทุกภาคส่วนของสังคมไทย ให้มีพื้นฐานทางจิตใจที่ยึดมั่นในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตจะทำให้เกิดการประพฤติตนอย่างมีเหตุผล รู้จักสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบต่อตนในฐานะพลเมืองไทย พร้อมเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วน พร้อมทั้งการปฏิรูปกฎหมาย กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ให้มีความทันสมัยและเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม เพื่อสร้างความสมดุลในการจัดสรรจากพัฒนาให้เป็นธรรม รวมทั้งสร้างความมั่นคงของประเทศและสังคมให้มีความอยู่รอดปลอดภัย และส่งเสริมให้เกิดการบริหารจัดการและการพัฒนาประเทศให้เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความมั่นคง ซึ่งจะนำไปสู่สันติสุข สอดคล้องกับสุดารัตน์ สัจจรักษ์ กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล ควรมีการจัดให้มีการวางแผนร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู คณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน และนำมากำหนดเป็นนโยบาย (สุดารัตน์ สัจจรักษ์, 2559) และบุญเกิด พรภิญโญยิ่ง ที่กล่าวว่า ควรมีการจัดทำประชาพิจารณ์เกี่ยวกับกฎระเบียบและข้อบังคับ ที่สถานศึกษากำหนดขึ้น เปิดโอกาสให้บุคลากรภายในสถานศึกษาทำประชาพิจารณ์ เสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับกฎระเบียบ ข้อบังคับได้ (บุญเกิด พรภิญโญยิ่ง, 2561) และสอดคล้องกับภาระดี เหมะ ที่กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดทำข้อมูลและจัดโครงสร้างหน้าที่ความรับผิดชอบ และมอบหมายภาระงานให้เหมาะสมกับประสบการณ์และความสามารถของแต่ละคน (ภาระดี เหมะ, 2565)

การนำธรรมาภิบาลมาใช้ในสถานศึกษา ก็ย่อมก่อให้เกิดการบริหารจัดการองค์ที่ดี นำไปสู่ความสำเร็จ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารสถานศึกษา มุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนในทุกกลุ่มทุกภาคส่วนของสังคมไทย ให้มีพื้นฐานทางจิตใจที่ยึดมั่นในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต จะทำให้เกิดการประพฤติตนอย่างมีเหตุผล รู้จักสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบของตนในฐานะพลเมืองไทย พร้อมเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนพร้อมทั้งการปฏิรูปกฎหมาย กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ให้มีความทันสมัยและเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม เพื่อสร้างความสมดุลในการจัดสรรจากการพัฒนาให้เป็นธรรม สอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศได้กล่าวถึงองค์ประกอบเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลไว้อย่างหลากหลาย เช่น ชีระ บุญเจริญ นักวิชาการที่กล่าวถึง การบริหารโรงเรียนยุคปฏิรูปการศึกษา ได้กล่าวว่า ความสำคัญของหลักธรรมาภิบาลว่า หลักธรรมาภิบาลนั้นมีส่วนช่วยในการบริหารจัดการศึกษาในองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิภาพ บรรลุวิสัยทัศน์ พันธกิจเป้าหมาย ตามที่ได้กำหนดไว้ (ชีระ บุญเจริญ, 2557) และสอดคล้องกับถวิลวดี บุรีกุล ได้ให้องค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดีไว้ในเรื่องของหลักธรรมาภิบาลจากแนวคิดสู่การปฏิบัติในสังคมไทย (ถวิลวดี บุรีกุล, 2561) รวมทั้งสร้างความมั่นคงของประเทศและสังคมให้มีความอยู่รอดปลอดภัย และส่งเสริมให้เกิดการบริหารจัดการและการพัฒนาประเทศให้เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความมั่นคง ซึ่งจะนำไปสู่สันติสุข แนวทางการพัฒนาควรมีกระบวนการให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย สามารถตรวจสอบความถูกต้องชัดเจน มีการปรับปรุงสารสนเทศข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ด้านภาษาที่ง่ายต่อความเข้าใจ เปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบการใช้จ่ายเงินงบประมาณตามแผนปฏิบัติการ มีกระบวนการในการตัดสินใจอย่างเปิดเผย ตลอดทุกขั้นตอน ให้คณะกรรมการและผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร ร่วมรับรู้ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบเพื่อให้เข้าถึงข้อมูลสารสนเทศโดยสะดวก เพื่อสร้างความเชื่อมั่น ความไว้วางใจเพื่อส่งเสริมการทำงานเป็นทีม ให้ครูมีส่วนร่วมในการประเมินผลงานของโรงเรียน และผู้บริหารสถานศึกษา เปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการพัฒนา ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รับฟังความคิดเห็นจากบุคคล ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และมีการร่วมวางแผนเพื่อปฏิบัติงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และส่งเสริมการทำงานเป็นทีมของสถานศึกษา

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ในด้านที่ 1 ด้านหลักนิธธรรม การบริหารงานที่น้อยที่สุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษามีการปรับปรุงกฎระเบียบให้เหมาะสม ทันสมัย เป็นที่ยอมรับของบุคลากรในสถานศึกษา ด้านที่ 2 ด้านหลักคุณธรรม การบริหารงานที่น้อยที่สุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมให้แก่บุคลากรในสถานศึกษาอยู่เสมอ ด้านที่ 3

ด้านหลักความโปร่งใส การบริหารงานที่น้อยที่สุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษามีระบบการตรวจสอบการบริหารงานเพื่อความถูกต้องชัดเจน ด้านที่ 4 ด้านหลักการมีส่วนร่วมการบริหารงานที่น้อยที่สุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้บุคลากรในสถานศึกษาเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทำได้โดยอิสระ ไม่มีการบังคับ ด้านที่ 5 ด้านหลักความรับผิดชอบ การบริหารงานที่น้อยที่สุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษามีการจัดเตรียมระบบการแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาและผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น ด้านที่ 6 ด้านหลักความคุ้มค่า การบริหารงานที่น้อยที่สุดคือ ผู้บริหารสถานศึกษาควบคุม กำกับดูแล การใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างคุ้มค่า ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผู้บริหารสถานศึกษา ควรสำรวจ เปิดรับความคิดเห็นในการปรับปรุงกฎระเบียบให้เหมาะสมทันสมัย เป็นที่ยอมรับของบุคลากรในสถานศึกษาอย่างยุติธรรม ดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษา ควรตระหนักและให้ความสำคัญในเรื่องการประหยัด โดยมีการวางแผนสำรวจ ตรวจสอบอย่างเป็นระบบไม่ก่อให้เกิดความสิ้นเปลืองทรัพยากร
2. ผู้บริหารสถานศึกษา ควรจัดมาตรการป้องกันและบรรเทาปัญหาของบุคลากรในสถานศึกษาพร้อมมีคู่มือกำกับอย่างชัดเจน
3. ผู้บริหารสถานศึกษา ควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมให้แก่บุคลากรในสถานศึกษาอยู่เสมอ เพื่อการพัฒนาตนเอง
4. ผู้บริหารสถานศึกษา ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรในสถานศึกษาเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยความสมัครใจเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์
5. ผู้บริหารสถานศึกษา ควรมีระบบการตรวจสอบการบริหารงานเพื่อความถูกต้องชัดเจนพร้อมสามารถเปิดเผยข้อมูลแก่บุคลากรในสถานศึกษาได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษา ที่มุ่งเน้นการยึดด้านความคุ้มค่าตามหลักธรรมาภิบาล และแนวทางการการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2561). หลักธรรมาภิบาลจากแนวคิดสู่การปฏิบัติในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า.

- ทวีศักดิ์ คิ้วทอง. (2561). แนวทางการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารวิทยาลัยเทคนิคมีนบุรี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา: รายงานการศึกษาคส่วนบุคคล (Individual Study). นครปฐม : สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา.
- ธีระ รุญเจริญ. (2557). การบริหารโรงเรียนยุคปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ็กสเปอร์ เน็ท จำกัด.
- บุญเกิด พรภิญโญยิ่ง. (2561). แนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาของภาคเอกชน อำเภอเมืองบุรีรัมย์. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหาร*. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- ปรัชญา เวสารัชช. (2554). *หลักการจัดการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์.
- ภคอร จันทรคณา. (2560). การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา. *วารสารวิชาการคุรุศาสตร์อุตสาหกรรม พระจอมเกล้าพระนครเหนือ*, 8(2), 1-9.
- ภาระดี เหมะ. (2565). แนวทางการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 16(1), 223-235.
- รัตนภรณ์ ส่งเสริม. (2559). การบริหารโรงเรียนตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานีเขต 4. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจ. (2549). *คู่มือการปฏิบัติงานการประเมินความพร้อมในการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.
- สุดาร์ตน์ สัจจรักษ์. (2559). การศึกษาสภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิจิตร. *วารสารการวิจัยกาสะลองคำ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 11(1), 97-107.
- Creswell, J.W. (2013). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. 4th Edition, Inc., London: SAGE Publications.

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย*
GUIDELINES FOR DEVELOPING BEHAVIORAL LEADERSHIP SECONDARY
SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER THE OFFICE OF SECONDARY
EDUCATIONAL SERVICE AREA NONG KHAI PROVINCE.

จิรวรรณ เงินโพธิ์กลาง

Jeerawat Ngernpoklang

เสาวณี สิริสุขศิลป์

Saowanee Sirisooksilp

ปารย์พิชชา ก้านจักร

Parnpitcha Kanjug

มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย, ประเทศไทย.

Khon Kaen University, Nong Khai Campus, Thailand.

E-mail: njeera@kku.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้วัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยแบ่งเป็น 2 ระยะ และความเป็นประโยชน์ของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์สภาพที่พึงประสงค์โดยการใช้เทคนิค Modified Priority Need Index (PNI_{modified}) และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ($\bar{X} = 3.14$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ตามลำดับของความต้องการจำเป็นในการพัฒนา (PNI_{modified}) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ 1. พฤติกรรมผู้นำแบบทีม (PNI_{modified}=0.51) 2. พฤติกรรมผู้นำแบบสายกลาง (PNI_{modified}=0.50) 3. พฤติกรรมผู้นำแบบ

* Received: 22 October 2024; Revised: 20 December 2024; Accepted: 22 December 2024

มุ่งผลผลิต ($PNI_{modified}=0.43$) 4.พฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งสัมพันธ์ ($PNI_{modified}=0.41$) ตามลำดับการทดสอบ 2.) ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครู เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย พบว่า พฤติกรรมผู้นำแบบทีม มีค่าความจำเป็นมากที่สุด ($PNI_{modified}=0.51$) จึงต้องพัฒนาต้องพัฒนาเป็นอันดับแรก

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม, แนวทางการพัฒนา, ผู้บริหารโรงเรียน

Abstract

This research aims to 1) study the current status, desired status, and needs for developing behavioral leadership of school administrators under the Office of the Secondary Education Area, Nong Khai Province, and 2) study the guidelines for developing behavioral leadership of school administrators under the Office of the Secondary Education Area, Nong Khai Province. This is a quantitative research, divided into 2 stages, and the usefulness of the guidelines for developing behavioral leadership. The statistics used for data analysis include mean, standard deviation, and analysis of desired status using the Modified Priority Need Index ($PNI_{modified}$) technique and content analysis.

Research results 1) The current status of behavioral leadership of school administrators under the Office of the Secondary Education Area, Nong Khai Province, is at a moderate level in all aspects ($\bar{X} = 3.14$). When considering each aspect, it is at a moderate level. As for the desired status, it is at the highest level ($\bar{X} = 4.60$). When considering each aspect, it is at the highest level in all aspects, according to the order of the needs for development ($PNI_{modified}$), ranked from highest to lowest as follows: 1. Team leadership behavior ($PNI_{modified}=0.51$) 2. Moderate leadership behavior ($PNI_{modified}=0.50$) 3. Productive leadership behavior ($PNI_{modified}=0.43$) 4. Relationship-oriented leadership behavior ($PNI_{modified}=0.41$) in order of testing. 2.) The results of the analysis of the guidelines for behavioral leadership development of secondary school administrators under the Office of the Secondary Education Area, Nong Khai Province, according to the opinions of school administrators and teachers, ranked from most to least necessary, found that team leadership behavior had the highest necessity ($PNI_{modified}=0.51$), so it must be developed first.

Keywords: behavioral leadership, guidelines for developing, school administrators

บทนำ

ในยุคที่สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม การศึกษามีบทบาทสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิต และสนับสนุนการพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในทุกมิติ การศึกษาไม่เพียงเป็นเครื่องมือพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ แต่ยังเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ หากสถานศึกษาเสื่อมโทรม ย่อมกระทบต่อคุณภาพประชากรและกำลังคนในประเทศโดยตรง ภาวะผู้นำมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งทำหน้าที่กำหนดทิศทาง สร้างแรงบันดาลใจ และส่งเสริมความเข้าใจร่วมกันในบุคลากร ทั้งนี้ การพัฒนาเริ่มต้นจากการปลูกฝังวินัยในตนเอง การพัฒนาทีมงาน และการสร้างพลวัตเชิงบวกผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย พร้อมปัจจัยเอื้อและเครื่องมือบริหารที่เหมาะสม แนวทางการพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ อาจแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละแห่ง แต่เป้าหมายสำคัญยังคงอยู่ที่การสร้างสถานศึกษาที่สนับสนุนการเรียนรู้ต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความก้าวหน้าของประเทศในที่สุด (แสงสุริยา ศรีพูน และคณะ, 2563)

ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพเยาวชนให้มีความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศชาติให้ก้าวหน้า ความสำคัญของการศึกษาได้รับการยืนยันในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ซึ่งระบุว่า “การศึกษาเป็นเครื่องมือหลักในการสร้างคน สร้างสังคม และสร้างชาติ โดยเฉพาะในยุคศตวรรษที่ 21 ที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว” การศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนามนุษย์และสังคม เพื่อความยั่งยืนของชาติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ในยุคที่เทคโนโลยีสารสนเทศเชื่อมโยงโลกเข้าด้วยกัน ประเทศไทยต้องเผชิญกับความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม องค์กรที่สามารถแข่งขันได้ในสภาพแวดล้อมเช่นนี้ จำเป็นต้องมีผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ ความรู้ และความสามารถในการปรับตัว เพื่อขับเคลื่อนองค์กรให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมรับมือกับการแข่งขันในระดับโลก

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 80 (3) กำหนดให้รัฐบาลพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเน้นการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ การออกกฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษา และการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก รวมถึงการปลูกฝังผู้เรียนให้มีจิตสำนึกความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

หน่วยงานหลักในการจัดการศึกษาคือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งดูแลในระดับประเทศ ขณะที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทำหน้าที่ควบคุมและสนับสนุนสถานศึกษาในพื้นที่

ต่าง ๆ สถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐาน โดยเฉพาะการบริหารงานด้านวิชาการที่ถือเป็นหัวใจหลักของโรงเรียน การบริหารวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการศึกษา และสะท้อนความสำเร็จของเป้าหมายทางการศึกษาอย่างชัดเจน

การทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการ และบรรลุถึงมาตรฐานที่ตั้งไว้สามารถประเมินได้จากผลงานทางวิชาการ เนื่องจากการบริหารงานวิชาการครอบคลุมถึงการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของสถานศึกษา ทั้งยังมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับผู้บริหารและบุคลากรทุกระดับในสถานศึกษา (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2553) ดังนั้น การบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพ จึงมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาและยกระดับคุณภาพของสถานศึกษา ให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและประเทศชาติอย่างยั่งยืน สถานศึกษาจะประสบความสำเร็จในด้านการบริหารงานวิชาการ ย่อมขึ้นอยู่กับผู้บริหารสถานศึกษา ต้องมีพฤติกรรมภาวะผู้นำที่พึงประสงค์

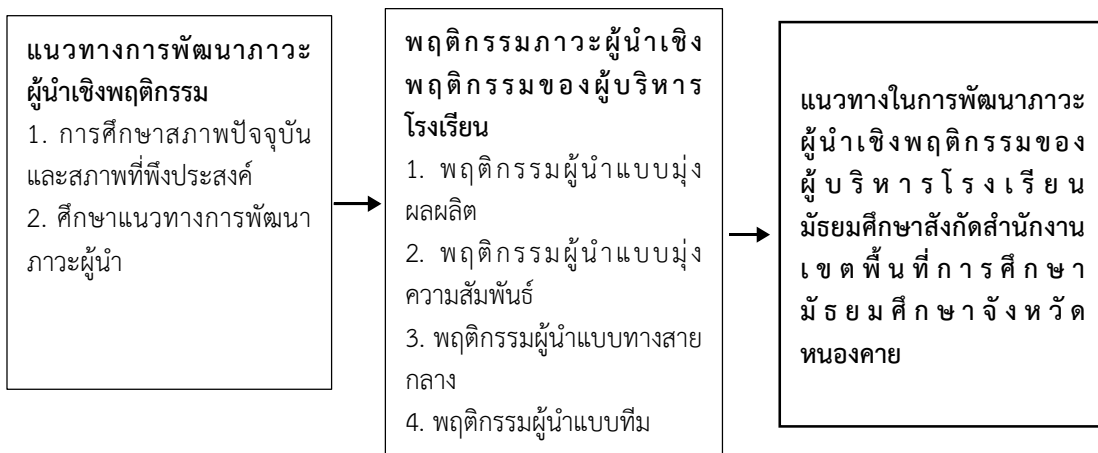
จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถพัฒนาสถานศึกษาไปสู่เป้าประสงค์ คือ มุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้มีคุณภาพการศึกษาที่สูงขึ้น และมุ่งหวังให้เด็กไทยทุกคน ดี เก่ง มีความสุข เพิ่มทุนทางสังคมลดปัญหาที่เกิดขึ้นและนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ของภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย อยู่ในระดับใด
2. แนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย เป็นอย่างไร

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย ได้สังเคราะห์กรอบแนวคิดของนักวิชาการต่าง ๆ ได้แก่ McClelland, เทียน ทองแก้ว และสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (McClelland, C. David, 1973; เทียน ทองแก้ว, 2550; สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2553) โดยสรุปเป็นกรอบแนวคิด การวิจัยพบว่า สมรรถนะในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน มีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังภาพที่ 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยโดยยึดหลักการวิจัยแบบผสมผสาน เพื่อให้ได้ข้อมูลในการจัดทำแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย โดยมีขั้นตอนการวิจัย 2 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย

1. ขั้นตอนการดำเนินการ

1.1 ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย

1.2 นำกรอบแนวคิดทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมมาสร้างแบบสอบถาม

1.3 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ประเมินความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) เพื่อขอคำชี้แนะและปรับปรุงแบบสอบถามตามที่คุณเชี่ยวชาญเสนอแนะให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

1.4 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับโรงเรียนพระธาตุบังพวนและโรงเรียนพรานพร้าว จำนวน 30 ชุด

1.5 นำแบบสอบถามไปขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

1.6 นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ไปทำการวิเคราะห์ค่าทางสถิติของสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็น

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้บริหารและครูวิชาการ โรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย จำนวน 31 โรงเรียน ประกอบด้วยผู้บริหาร จำนวน 77 คน ครูจำนวน 1,109 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารและครูวิชาการ โรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย จำนวน 28 โรงเรียน ประกอบด้วยผู้บริหาร จำนวน 28 คน ครู จำนวน 224 คน การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามขนาดของโรงเรียน โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie, R.V., & D.W. Morgan, 1970) แล้วทำการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ตามสัดส่วนของขนาดโรงเรียนอีกครั้ง

3. เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วย 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วยข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบ ตรวจสอบรายการ (Checklist) ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการ พัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตาม แบบของลิเคิร์ท (Likert Type) (Likert, Rensis, 1967) การวิเคราะห์ข้อมูลระดับระดับความคิดเห็น ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัด หนองคายโดยมีเกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย 5 ระดับ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาอยู่ ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาอยู่ ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาอยู่ ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาอยู่ ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาอยู่ ในระดับน้อยที่สุด

4. การสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ มีขั้นตอนการสร้างดังนี้ 1) ศึกษาหลักการ แนวคิด และวิธีการสร้างแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 2) วิเคราะห์พฤติกรรมที่สะท้อนตัวชี้วัดของ แต่ละองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา 3) สร้างแบบสอบถาม สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ ที่สอดคล้องและครอบคลุมนิยามศัพท์เฉพาะ แต่ละด้านของการ พัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา 4) นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอ อาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง เหมาะสม และความครอบคลุมของเนื้อหา แล้วปรับปรุง

แก้ไขตามข้อเสนอแนะ 5) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาชี้แนะ และเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะของด้านนั้น ๆ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน โดยพิจารณาเลือกผู้เชี่ยวชาญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) 6) หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Congruence: IOC) แล้วคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .67 – 1.00 ขึ้นไป 7) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน โดยใช้โรงเรียนพระธาตุบังพวนและโรงเรียนพรานพร้าว เพื่อหาค่าอำนาจจำแนก รายข้อด้วยวิธี Item-total Correlation และวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Co-efficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach, L. J, 1970) โดยได้ค่าความเที่ยง (Reliability) เท่ากับ 0.941 8) จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล มีวิธีการ ดังนี้ 1) จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามจากผู้บริหารและครู กลุ่มตัวอย่าง 2) นำหนังสือขอความอนุเคราะห์พร้อมแบบสอบถามเสนอต่อผู้บริหารกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามผ่าน Google form

6. การจัดกระทำกับข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล 1) สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ (1) ค่าเฉลี่ย (Mean) (2) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) (3) ค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง (Modified Priority Needs Index) 2) การจัดกระทำข้อมูล (1) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม (2) ตรวจสอบให้คะแนน 3) การวิเคราะห์ข้อมูล (1) วิเคราะห์ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามที่เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) (2) การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น โดยวิเคราะห์หาค่าดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง (Priority Needs Index Modification: PNI) เพื่อเปรียบเทียบระหว่างสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์

ระยะที่ 2 เพื่อสร้างแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสอบถามมาเป็นการสร้างแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมโดยมีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นที่ 1 สัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) ด้วยแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selected) ซึ่งกำหนดคุณสมบัติของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้ 1) ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 2 ท่าน 2) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านบริหารและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของมหาวิทยาลัยขอนแก่น

ขั้นที่ 2 นำเสนอแบบร่างแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณา โดยมีข้อมูลประกอบ ดังนี้ 1) ข้อมูลสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย 2) วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการเชิงวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จากการดำเนินการทั้ง 2 ขั้น ทำให้ได้แนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย

ระยะที่ 3 การประเมินแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย

นำแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมที่ได้เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย ผู้บริหารการศึกษา และอาจารย์มหาวิทยาลัย เพื่อประเมินความเหมาะสม ประเมินความเป็นไปได้และประเมินความเป็นประโยชน์ โดยใช้แบบประเมินแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ เพื่อประเมินข้อเสนอเชิงกลยุทธ์ ซึ่งพิจารณาจากเกณฑ์ความเหมาะสม (Propriety) ความเป็นไปได้ (Feasibility) และความเป็นประโยชน์ (Utility) ข้อมูลสถิติพื้นฐานที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เกณฑ์การแปลผลความเหมาะสม/ความเป็นไปได้/ความเป็นประโยชน์ของแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนใน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญแล้วมาวิเคราะห์ผล ปรากฏว่า ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม คือผู้บริหารและครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย จำนวน 252 คน โดยส่วนใหญ่เป็น เพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 56.0 มีช่วงอายุอยู่ในระหว่าง 46 – 55 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 51.4 ตำแหน่งของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นครู คิดเป็นร้อยละ 88.1 และขนาดโรงเรียนของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก คิดเป็นร้อยละ 74.3

1. ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์

1.1 สภาพปัจจุบันในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ใน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) พฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์ 2) พฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งผลผลิต 3) พฤติกรรมผู้นำแบบทิม 4) พฤติกรรมผู้นำแบบสายกลาง

1.2 สภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) พฤติกรรมผู้นำแบบทิม

2) พฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์ 3) พฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งผลผลิต 4) พฤติกรรมผู้นำแบบสายกลาง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ระดับภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย

รูปแบบของภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ของผู้บริหารโรงเรียน	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. พฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งผลผลิต	3.21	0.24	ปานกลาง	4.58	0.21	มากที่สุด
2. พฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์	3.27	0.31	ปานกลาง	4.61	0.27	มากที่สุด
3. พฤติกรรมผู้นำแบบสายกลาง	3.04	0.34	ปานกลาง	4.56	0.27	มากที่สุด
4. พฤติกรรมผู้นำแบบทีม	3.06	0.35	ปานกลาง	4.63	0.30	มากที่สุด
โดยรวม	3.14	0.27	ปานกลาง	4.60	0.23	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.14$, S.D.=0.27) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ 1) พฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์ ($\bar{X}=3.27$, S.D.=0.31) 2) พฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งผลผลิต ($\bar{X}=3.21$, S.D.=0.24) 3) พฤติกรรมผู้นำแบบทีม ($\bar{X}=3.06$, S.D.=0.35) 4) พฤติกรรมผู้นำแบบสายกลาง ($\bar{X}=3.04$, S.D.=0.34) ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.60$, S.D.=0.23) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ 1) พฤติกรรมผู้นำแบบทีม ($\bar{X}=4.63$, S.D.=0.30) 2) พฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์ ($\bar{X}=4.61$, S.D.=0.27) 3) พฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งผลผลิต ($\bar{X}=4.58$, S.D.=0.21) 4) พฤติกรรมผู้นำแบบสายกลาง ($\bar{X} = 4.56$, S.D. = 0.27)

1.3 ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จังหวัดหนองคาย ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่า I ค่า D ค่า PNI_{modified} และลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จังหวัดหนองคาย

รูปแบบของภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของ ผู้บริหารโรงเรียน	D	I	$PNI_{modified}$	ลำดับความสำคัญ ของความต้องการ จำเป็น
1. พฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งผลผลิต	3.21	4.58	0.43	3
2. พฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์	3.27	4.61	0.41	4
3. พฤติกรรมผู้นำแบบสายกลาง	3.04	4.56	0.50	2
4. พฤติกรรมผู้นำแบบทิม	3.06	4.63	0.51	1
โดยรวม	3.14	4.6	0.46	

จากตารางที่ 2 พบว่า ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย เรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการพัฒนาจากมากไปหาน้อย ตามลำดับดังนี้ 1) พฤติกรรมผู้นำแบบทิม ($PNI_{modified}=0.51$) 2) พฤติกรรมผู้นำแบบสายกลาง ($PNI_{modified}=0.50$) 3) พฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งผลผลิต ($PNI_{modified}=0.43$) 4) พฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์ ($PNI_{modified}=0.41$)

2. ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย คือ ความต้องการจำเป็นของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครู โดยพิจารณาเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ดังนี้ พฤติกรรมผู้นำแบบทิม มีค่าความจำเป็นมากที่สุด ($PNI_{modified}=0.51$) ดังนั้น ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาอยู่ในอันดับแรก

ตารางที่ 3 ผลการประเมินแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย

รูปแบบของภาวะ ผู้นำเชิงพฤติกรรม ของผู้บริหาร โรงเรียน	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	$\bar{X}$	S.D	ระดับ	$\bar{X}$	S.D	ระดับ	$\bar{X}$	S.D	ระดับ
1. พฤติกรรมผู้นำ แบบมุ่งผลผลิต	4.80	0.67	มากที่สุด	4.80	0.67	มากที่สุด	4.82	0.48	มากที่สุด
2. พฤติกรรมผู้นำ แบบมุ่ง ความสัมพันธ์	4.80	0.67	มากที่สุด	4.80	0.67	มากที่สุด	4.82	0.54	มากที่สุด

3. พฤติกรรมผู้นำ แบบสายกลาง	4.80	0.67	มาก ที่สุด	4.80	0.67	มาก ที่สุด	4.76	0.58	มาก ที่สุด
4. พฤติกรรมผู้นำ แบบทีม	4.85	0.56	มาก ที่สุด	4.85	0.56	มาก ที่สุด	4.89	0.62	มาก ที่สุด
โดยรวม	4.81	0.63	มาก ที่สุด	4.81	0.63	มาก ที่สุด	4.81	0.51	มาก ที่สุด

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย พบว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีผลการประเมินพฤติกรรมรายด้านคือ พฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}=3.27$, $S.D.=0.31$) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการบริหารงานในสถานศึกษาจะสำเร็จตามวัตถุประสงค์ จะต้องอาศัยความร่วมมือกับทุกภาคส่วน โดยเฉพาะครูและบุคลากรในสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดี เพื่อให้ได้ใจของผู้ร่วมงาน ให้ร่วมดำเนินงานอย่างเต็มใจและเต็มศักยภาพ โดยแสดงออกมาให้ครูเห็นว่า ผู้บริหารมีพฤติกรรมที่เป็นมิตรกับผู้ร่วมงาน สามารถและเข้าถึงง่าย สร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน โดยไม่สร้างความกดดันในเรื่องผลงานแก่ผู้ร่วมงาน เน้นการใช้มนุษยสัมพันธ์ และเน้นความพึงพอใจของทุกฝ่ายในการทำงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของวิลาวัณย์ เลาหะพิจิตรพงศ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดกาญจนบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด (วิลาวัณย์ เลาหะพิจิตรพงศ์, 2558) เช่นเดียวกับงานวิจัยของดวงสมพร สำราญเรียว ได้ศึกษาความสัมพันธ์พฤติกรรมของผู้บริหารกับประสิทธิผลการจัดการศึกษา ในสถานการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามูลราชธานี เขต 23 พบว่า ระดับพฤติกรรมของผู้บริหารในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามูลราชธานี เขต 23 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด (ดวงสมพร สำราญเรียว, 2552) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ณปภัช อาพลิน ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการทำงานของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามูลราชธานี เขต 1 พบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมและในรายด้านอยู่ในระดับสูงมาก โดยเฉพาะพฤติกรรมผู้นำแบบทีม ซึ่งได้รับคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}=4.63$, $S.D.=0.30$) การทำงานแบบทีมแสดงถึงความสามารถของผู้นำในการนำพากลุ่มสู่เป้าหมายที่กำหนด และ

ความสามารถในการโน้มน้าวใจบุคคลอื่นให้ร่วมมือกันดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่นและหน่วยงานเจริญก้าวหน้า (ณภัช อาพลิน, 2557) และสอดคล้องกับข้อผลการศึกษาของยงยุทธ เกษสาคร ที่กล่าวว่า การทำงานเป็นทีมสามารถเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กร เนื่องจากช่วยให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์สูงสุด (ยงยุทธ เกษสาคร, 2558) เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ขวัญใจ เกตุอุดม ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ซึ่งพบว่า บุคลิกภาพและภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับสูง โดยพวกเขาให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีมและความสำเร็จของทุกงาน เป้าหมายของผู้บริหารเหล่านี้คือการนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จด้วยการทำงานในฐานะหัวหน้าทีมที่มีประสิทธิภาพ (ขวัญใจ เกตุอุดม, 2554)

2. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย พบว่า ด้านพฤติกรรมแบบทำงานเป็นทีม ผู้บริหารควรให้ครู บุคลากรทางการศึกษาชุมชน และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานในสถานศึกษา ได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เมื่อเกิดปัญหา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการศึกษา และปัญหาบุคลากร เพราะการร่วมกันแก้ไขปัญหาจะเกิดแนวคิดที่หลากหลายจากทุกฝ่าย กำหนดเป้าหมายร่วมกันอย่างชัดเจน ร่วมกันวางแผนงาน/ระบบงานที่ดี มีแรงผลักดันร่วมกัน มุ่งมั่นที่จะปฏิบัติงานให้สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เพื่อทำให้การทำงานผิดพลาดน้อยที่สุด ร่วมแก้ไขปัญหา อุดรยรรว เพื่อให้ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ คลี่คลายไปในทิศทางที่ดีขึ้น

สรุป/ข้อเสนอแนะ

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย สรุปได้ว่าด้านพฤติกรรมแบบทำงานเป็นทีม ผู้บริหารควรให้ครู บุคลากรทางการศึกษาชุมชน และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานในสถานศึกษา ได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เมื่อเกิดปัญหา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการศึกษา และปัญหาบุคลากร เพราะการร่วมกัน แก้ไขปัญหาจะเกิดแนวคิดที่หลากหลายจากทุกฝ่าย กำหนดเป้าหมายร่วมกันอย่างชัดเจน ร่วมกันวางแผนงาน/ระบบงานที่ดี มีแรงผลักดันร่วมกัน มุ่งมั่นที่จะปฏิบัติงานให้สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เพื่อทำให้การทำงานผิดพลาดน้อยที่สุด ร่วมแก้ไขปัญหา อุดรยรรว เพื่อให้ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ คลี่คลายไปในทิศทางที่ดีขึ้น อีกทั้งพฤติกรรมผู้นำแบบทีมมีความสำคัญที่สุดและต้องได้รับการพัฒนาเป็นลำดับแรก เนื่องจากแสดงถึงการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและการสร้างความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ในองค์กรผลการวิจัยนี้จึงชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาภาวะผู้นำแบบทีมในกลุ่มผู้บริหารโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารจัดการภายในโรงเรียนและความสำเร็จขององค์กรในระยะยาว

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. จากผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย พบว่า พฤติกรรมผู้นำแบบทีม มีความจำเป็นต่อการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม มากที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนหรือสถานศึกษาจึงควรนำแบบพฤติกรรมผู้นำแบบทีม ซึ่งผู้บริหารเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการวางแผน และเสนอแนะในการทำงาน กระตุ้นให้ครูแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม และเมื่อมีปัญหาในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารจะใช้วิธีการประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อหาวิธีแก้ไข ไปเป็นแนวทางในการบริหารจัดการสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษามีคุณภาพเพิ่มมากขึ้น

2. จากผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย พบว่า พฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์ มีจำเป็นต่อการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม น้อยที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาไม่ควรนำแบบพฤติกรรมแบบมุ่งสัมพันธ์ เช่น การเปิดโอกาสให้ครูตัดสินใจในการปฏิบัติงานด้วยตนเอง การมอบหมายงานให้ผู้อื่นปฏิบัติงานแทน การปฏิบัติตนให้มีความเสมอภาคกับครูทุกคน และการมีพฤติกรรมเป็นมิตร สามารถเข้าถึงได้ง่ายนั้น อาจก่อให้เกิดความไม่มั่นใจในตัวผู้บริหาร หรือไม่เห็นความสำคัญของผู้บริหาร เพราะอาจทำให้ผู้บริหารโรงเรียนเสียการบังคับบัญชาขาดความน่าเชื่อถือได้

3. ข้อเสนอแนะการวิจัยต่อไป ควรวิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมในด้านที่เหมาะสมที่สุดในการพัฒนาเพื่อให้มีการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมในรูปแบบที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- ขวัญใจ เกตุอุดม. (2554). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์.
- ณปภัช อาพวลิน. (2557). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงในการทำงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 1. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- ดวงสมพร สำราญเจริญ. (2552). ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของผู้บริหารกับประสิทธิผลการจัดการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหาร เขต 3. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

- เทื่อน ทองแก้ว. (2550). *สมรรถนะ (Competency) : หลักการและแนวปฏิบัติ*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2553). *การบริหารงานวิชาการ*. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- ยงยุทธ เกษสาคร. (2558). *ภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม*. กรุงเทพมหานคร : เอส แอนด์ จี กราฟฟิค.
- วิลาวัลย์ เลาหะพิจิตรพงศ์. (2558). ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดกาญจนบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2553). *คู่มือการกำหนดสมรรถนะในราชการพลเรือน : คู่มือสมรรถนะหลัก*. นนทบุรี : บริษัทประชุมช่าง จำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560-พ.ศ. 2579)*. กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค.
- แสงสุริยา ศรีพูน และคณะ. (2563). การศึกษาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1. *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล*, 6(2), 205-213.
- Cronbach, L. J. (1970). *Essentials of psychological testing*. 3rd ed. New York: Harper & Row.
- Krejcie, R.V., & D.W. Morgan. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*. 30(3), 607 – 610.
- Likert, Rensis. (1967). The Method of Constructing and Attitude Scale. *Attitude Theory and Measurement*. Fishbein, Martin, Ed. New York: Wiley & Son.
- McClelland, C. David. (1973). *Testing for Competence rather than for Intelligence*. New Jersey : American Psychologist.

บั้งไฟพญานาค: คติ ความเชื่อ ศรัทธา สู่การยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย*

NAGA FIREBALLS: BELIEFS, FAITH, AND TRADITIONS TOWARDS ENHANCING
ECOTOURISM AND PRESERVING COMMUNITY LIFESTYLES
IN NONG KHAI PROVINCE.

พระมหาจันงค์ สิริวัฒน (ผมไผ)

Phramaha Jumnon Siriwinno (Pompai)

ทองคำ ดวงขันเพชร

Thongkam Daungkhanpet

อริย์ธัช เลิศรวมโชค

Arithat Loesruamchok

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Thailand

E-mail: jumnongpompai12@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาประวัติบั้งไฟพญานาค คติ ความเชื่อ ศรัทธา ของประชาชนในการมีส่วนร่วมยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย 2. เพื่อยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเรื่องบั้งไฟพญานาค คติ ความเชื่อ ศรัทธา สู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย 3. เพื่อเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนเรื่องบั้งไฟพญานาค คติ ความเชื่อ ศรัทธาในการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัยโดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก และเก็บข้อมูลภาคสนาม จากกลุ่มประชากร จำนวน 30 รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุมชนทั้ง 3 แห่งในจังหวัดหนองคาย ประกอบด้วย ชุมชนบ้านหนองกุง ชุมชนบ้านใหม่ ชุมชนบ้านน้ำเป ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง มีวิถีชีวิตตามความเชื่อในพระพุทธศาสนา และให้ความศรัทธาเคารพพญานาค โดยมีการร่วมจัดกิจกรรมชมบั้งไฟพญานาคในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11

* Received: 21 November 2024; Revised: 25 December 2024; Accepted: 27 December 2024

ทุกปี 2) ยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเรื่องบั้งไฟพญานาค คติ ความเชื่อ ศรัทธา สู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย ผ่านวัฒนธรรมชุมชนและความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐ โดยจัดกิจกรรมวันออกพรรษา เช่น การทำบุญตักบาตร และ “พาแลง” ที่นักท่องเที่ยวใน “โฮมสเตย์” ร่วมรับประทานอาหารในลานกิจกรรม 3) เสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนเรื่องบั้งไฟพญานาค เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในจังหวัดหนองคาย โดยพัฒนาบุคลากร สถานที่ กิจกรรม และสิ่งแวดล้อม พร้อมถ่ายทอดความรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น วางแผนการจัดการ และสร้าง “โฮมสเตย์” รองรับนักท่องเที่ยว รวมถึงพื้นที่จัดกิจกรรมอนุรักษ์ลำน้ำ

คำสำคัญ: บั้งไฟพญานาค, การยกระดับ, ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

Abstract

This research article aims to: 1) study the history, beliefs, and faith surrounding the Naga Fireballs phenomenon and the participation of local communities in promoting ecotourism that reflects their way of life in Nongkhai province; 2) enhance public involvement in the preservation and promotion of the Naga Fireballs phenomenon, beliefs, and faith as a means to develop ecotourism in the local community context in Nongkhai province; and 3) propose strategies for fostering community participation in elevating ecotourism connected to the Naga Fireballs phenomenon, beliefs, and faith in Nongkhai province. This qualitative research employed in-depth interviews and field data collection from a sample group of 30 individuals.

The findings revealed that 1) The three studied communities; Ban Nongkung, Banmai, and Ban Nampe situated along the Mekong River, maintain lifestyles rooted in Buddhist beliefs and demonstrate profound reverence for the Naga. These communities annually participate in organizing activities to observe the Naga Fireballs phenomenon on the full moon day of the 11th lunar month. 2) Public participation in preserving and promoting the Naga Fireballs phenomenon, beliefs, and faith is enhanced through collaboration with governmental agencies and local cultural practices. Activities such as merit-making, almsgiving, and traditional “Pa Laeng” communal meals for tourists staying

in homestays are conducted during the Buddhist Lent-ending festival. 3) Proposed strategies to promote community participation in elevating ecotourism in Nong Khai Province include developing human resources, improving venues, organizing activities, and ensuring environmental sustainability. Additional measures include knowledge dissemination, exchanging ideas, planning event management, creating homestays for tourists, and establishing conservation zones along the waterways.

Keywords: Naga Fireballs, enhancement, ecotourism

บทนำ

การจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ในปี 2558 เปรียบเสมือนประตูสู่การลงทุน โดยเฉพาะธุรกิจท่องเที่ยวและบริการที่เกี่ยวข้องกับเส้นทางวัฒนธรรม ที่เป็นแรงจูงใจดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกให้มาเยือนกลุ่มประเทศอาเซียนเพิ่มขึ้น ธุรกิจการท่องเที่ยวและบริการที่เกี่ยวข้องในกลุ่มประเทศอาเซียน มีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะประเทศไทยและประเทศที่มีพรมแดนติดกับไทยอย่าง สปป.ลาว (วัฒนพันธุ์ ครุฑะเสน, 2557) เกิดเป็นกระแสการลงทุนภาคธุรกิจขึ้น และภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ดำรงอยู่นั้น ในความเข้าใจส่วนใหญ่มักจะถูกนิยามให้เข้าใจในฐานะของระบบที่ทำหน้าที่ในเชิงเศรษฐกิจ โดยที่ “ทุน” นั้น มักจะแสดงออกมาในแง่ของการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น กระบวนการผลิตสินค้า และการบริโภควัตถุ เพียงเท่านั้น หากแต่ในแง่หนึ่ง “ทุน” ในปัจจุบันนี้ได้ขยายตัวไปสู่ปริมาณพลทางสังคมและวัฒนธรรมมากขึ้นเรื่อยๆ โดยที่เริ่มมีการนำคำว่า “ทุน” ไปผูกโยงในเชิงสังคมและวัฒนธรรม ทำให้เกิดคุณค่าอันนำไปสู่การซื้อขายแลกเปลี่ยนกันในทางสินค้าและบริการ เช่นเดียวกับกับ “ทุนทางเศรษฐกิจ” มากขึ้น ดังเช่นที่วิถีชีวิตภูมิปัญญา ประเพณี และวัฒนธรรมพื้นบ้านของไทย เริ่มถูกผลิตออกมาในแง่ของ “สินค้า” มากขึ้นเรื่อยๆ ไม่ว่าจะเป็นการแสดง การละเล่น ของที่ระลึก ของฝาก ฯลฯ ในทางวัฒนธรรม ที่ล้วนแล้วแต่แปรสภาพไปเพื่อดึงดูดความสนใจจากผู้บริโภคในเชิงรูปธรรมของการค้าขายและการพาณิชย์ ที่มีให้เห็นเพิ่มมากขึ้นทุกวัน จนทำให้คำว่า “ทุน” ในแง่หนึ่ง สามารถนำมาใช้ได้กับวัฒนธรรม และภูมิปัญญาพื้นบ้านดั้งเดิม ดังจะเห็นได้จากการเกิดคำว่า “ทุนทางสังคม” และ “ทุนวัฒนธรรม” นั้น (อมรา พงศาพิชญ์, 2551) และปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นจากกระแสของทุนทางวัฒนธรรม

ดินแดนที่เป็นภาคอีสานของประเทศไทยในปัจจุบัน มีวรรณกรรมปรัมปรา (myth) รูปแบบต่าง ๆ เช่น ตำนาน พงศาวดาร นิทานปรัมปราในท้องถิ่นอยู่มากมาย ที่กล่าวถึงเรื่องราวของนาคนั้น ทั้งที่เป็นสัตว์ที่มีฤทธิ์มีอำนาจ เป็นผู้ทำหน้าที่คุ้มครองรักษาธรรมชาติ อันได้แก่ แม่น้ำ หนอง บึง สามารถเนรมิตบ้านเมืองหรือทำลายบ้านเมืองได้ มีความศักดิ์สิทธิ์ในแง่ของการให้ความเคารพบูชา อีกทั้งต้นกำเนิดของคนบางกลุ่ม ก็เกิดมาจากบรรพบุรุษตนแต่งงานกับลูกสาวพญานาค แสดงถึงความเกี่ยวพันอันลึกซึ้งระหว่างกลุ่มชนแถบนี้ที่มีต่อพญานาค และแม้กระทั่งสถานะความมีอำนาจและความศักดิ์สิทธิ์ของนาคนั้นได้ถูกนำมาใช้ทำหน้าที่ในการปกป้องรักษาพระพุทธศาสนา (พิเชฐ สายพันธ์, 2539) การที่นาคนั้นมีความเกี่ยวข้องกันกับพระพุทธศาสนามาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่า ชุมชนที่อาศัยอยู่ตามที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำโขง จะมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับนาคนั้น ดังที่ปรากฏอยู่ในตำนานอุรังคธาตุหรืออุรังคนิทาน ซึ่งได้กล่าวถึงนาคนที่เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จนกราบพูลชอรอยพระพุทธบาทของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประทับบริเวณที่อยู่อาศัยของตน เรียกว่า “พระพุทธบาทโพนสัน” (ชาญ เกลี้ยงพิบูลย์, 2540) และเกิดบั้งไฟพญานาคผุดขึ้นตลอดริมฝั่งแม่น้ำโขงสายนั้น

“ปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค” เป็นเหตุการณ์หนึ่งที่สื่อมวลชนหลายประเภทได้หยิบยกเอามาเป็นประเด็นสำคัญในช่วงเวลาหนึ่งของสังคม โดยเฉพาะช่วงเทศกาลออกพรรษาของทุกปี บั้งไฟพญานาคที่สื่อมวลชนหลากหลายประเภทนำเสนอออกมาสู่สาธารณะนั้น ได้ปลุกความสนใจในเรื่องราวของบั้งไฟประหลาดนี้ให้มากขึ้นกว่าเดิม และเกิดการพูดถึงเรื่องราวนี้กันอย่างมากในสังคม โดยสื่อโทรทัศน์ก็เป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่งที่มีการนำเสนอข้อมูล ข้อเท็จจริง และเรื่องราวของปรากฏการณ์นี้ในหลากหลายรูปแบบ ทั้งการถ่ายทอดสดการเกิดปรากฏการณ์นี้จากริมฝั่งแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย ที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์หลายช่อง ทั้งสารคดีเชิงข่าวที่เกือบทุกสถานีข่าวจัดทำขึ้น เพื่อนำเสนอประเด็นของการเกิดบั้งไฟนี้ รวมไปถึงสารคดีพิเศษเฉพาะเหตุการณ์นี้ ที่บางสถานีจัดทำขึ้นเพื่อค้นหาความจริงว่าบั้งไฟพญานาคเกิดจากสิ่งใดกันแน่ หรือแม้กระทั่งสารคดีท่องเที่ยวก็ยังนำเสนอประเด็นเดียวกันนี้ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว (สุนิศา กับเกิด, 2546)

มนุษย์ยังไม่สามารถอธิบายได้ว่า สัญลักษณ์ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติบางอย่างเกิดขึ้นจากพลังอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และในปัจจุบันก็ยังหาข้อยุติไม่ได้ว่าสัญลักษณ์ที่เกิดขึ้นนั้น มาจากอะไรกันแน่ สัญลักษณ์ที่กล่าวมาคือ “บั้งไฟพญานาค” อันเป็นสัญลักษณ์ความเชื่ออย่างหนึ่งของวัฒนธรรมวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนริมฝั่งแม่น้ำโขง ทั้งชาวไทยและชาวลาว ที่ผูกโยงผู้คนทั้งสองฝั่งโขงให้มีความผูกพันผ่านตำนานเรื่องเล่านิทานปรัมปราสืบทอดกัน

มา จนกลายเป็นประเพณีปฏิบัติ (บุญยงค์ เกศเทศ, 2557) จากปรากฏการณ์พญานาคดังกล่าว ได้มีผู้พยายามวิเคราะห์ให้เห็นทั้งที่ใช้วิธีทางด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา นิรุกติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เพื่อมาโต้แย้งกลุ่มความเชื่อเดิมที่ยึดมั่นเรื่องเล่าในพระไตรปิฎกบ้าง เรื่องเล่าจากเกจิอาจารย์ทั้งหลายบ้าง โดยกลุ่มความเชื่อเหล่านี้ ก็ตั้งอยู่ภายใต้การพยายามนำข้อมูลเหตุผลมาอธิบายถึงความมีอยู่จริงหรือไม่จริงอย่างไรของนาค และให้อธิบายถึงความหมายเชิงสัญลักษณ์นาคว่าหมายถึงสิ่งใด โดยใช้กรอบทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งมาอธิบายให้สอดคล้องกัน แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับอุดมการณ์ที่มีอำนาจเข้าไปผลักดัน และส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อผู้เชื่อ (พลธรรม จันทร์คำ, 2551) จนเกิดเป็นกระแสการท่องเที่ยวของทางจังหวัดหนองคาย และเกิดเป็นแผนพัฒนาภูมิทัศน์ริมฝั่งแม่น้ำโขงเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ที่แสวงหาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น มีความพิเศษตรงที่นักท่องเที่ยวจะเน้นที่การศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม สถานที่ดังกล่าวจะมีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์ อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมองค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งนอกจากจะเป็นความภาคภูมิใจของประเทศแล้ว ยังมีคุณค่าที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ชาติพันธุ์วิทยา และมานุษยวิทยา อีกทั้งยังสามารถส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน และประเทศผ่านทางการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี (กาญจนา แสงลิมสุวรรณ และศรัณยา แสงลิมสุวรรณ, 2555)

อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย เป็นสถานที่ที่มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ที่สำคัญ มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย และเป็นจุดชมบั้งไฟพญานาคมาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยความเชื่อเกี่ยวกับพญานาคมาคู่กับชุมชนตั้งแต่สมัยอดีต ในเรื่องเล่าของหลวงพ่อดอกที่จมลงกลางแม่น้ำโขง รอยต่อระหว่างแม่น้ำงึม (สบป.ลาว) ใกล้พื้นที่บ้านหนองกุง อำเภอโพนพิสัย ซึ่งเป็นจุดที่เกิดบั้งไฟพญานาคมากเป็นพิเศษ ซึ่งปรากฏในตำนานอุรังธาดูว่า เป็นอาณาเขตที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเสด็จมาโปรดพญานาคที่โพนสั่น อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ในปัจจุบัน และเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตดั้งเดิมไว้ได้อย่างชัดเจน มีขนบธรรมเนียมในชุมชนแบบดั้งเดิม และการเคารพแม่น้ำ ให้ความสำคัญพร้อมทั้งการอนุรักษ์แม่น้ำอย่างชัดเจน โดยผูกกับความเชื่อในความ

ศักดิ์สิทธิ์ของพญานาค ที่ปกครองลำน้ำโขง ทำให้เกิดปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคตลอดแนวอำเภอพนพิสัย อำเภอรัตนวาปี ในจังหวัดหนองคายอีกด้วย

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจทำวิจัยเรื่อง “บั้งไฟพญานาค: คติ ความเชื่อ ศรัทธาสู่การยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย” เพื่อใช้เป็นแนวทางการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม การส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้ การปลูกฝังความเชื่อ ค่านิยม พฤติกรรมและตระหนักถึงการอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนพื้นถิ่น รวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และเข้าใจในคุณค่าของวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ และให้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติบั้งไฟพญานาค คติ ความเชื่อ ศรัทธา ของประชาชนในการมีส่วนร่วมยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย
2. เพื่อยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเรื่องบั้งไฟพญานาค คติ ความเชื่อ ศรัทธา สู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย
3. เพื่อเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนเรื่องบั้งไฟพญานาค คติ ความเชื่อ ศรัทธาในการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยกำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา ในการวิจัยโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาวิจัย ได้แก่ พระสังฆาธิการในพื้นที่อำเภอพนพิสัย ผู้บริหารเทศบาลตำบล ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชนในพื้นที่อำเภอพนพิสัย จำนวน 30 รูป/คน
2. การวิเคราะห์เอกสาร โดยวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประเภทเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
3. แบบสัมภาษณ์ (In-Depth Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษานโยบาย ด้านการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยชุมชนเป็นฐาน ในแต่ละประเด็น เปิดกว้างให้แก่ผู้ให้

สัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลาย และลึกพอที่จะนำมาสรุปประมวลวิเคราะห์ผลได้ นำไปสู่แนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้การมีส่วนร่วมของประชาชน และการสร้างเครือข่ายแหล่งเรียนรู้การมีส่วนร่วมของประชาชน โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อ - นามสกุล อายุ ตำแหน่ง ที่อยู่

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนเรื่องบั้งไฟพญานาค คติ ความเชื่อ ศรัทธา สู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1) ประวัติบั้งไฟพญานาค คติ ความเชื่อ ศรัทธา ของประชาชน ในการมีส่วนร่วมยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย เป็นอย่างไร มีคำถาม 3 คำถามทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านทัศนคติ 2) ด้านความเชื่อ 3) ด้านศรัทธา

2) การยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเรื่องบั้งไฟพญานาค คติ ความเชื่อ ศรัทธา สู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย เป็นอย่างไร มีคำถาม 4 คำถาม ได้แก่ 1) การพัฒนาบุคลากร 2) ด้านการพัฒนาสถานที่ 3) ด้านการพัฒนากิจกรรม 4) ด้านสิ่งแวดล้อม

3) ข้อเสนอแนะทางการมีส่วนร่วมของประชาชนเรื่องบั้งไฟพญานาค คติ ความเชื่อ ศรัทธาในการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย เป็นอย่างไร มีคำถาม 4 คำถาม ได้แก่ 1) การพัฒนาบุคลากร 2) ด้านการพัฒนาสถานที่ 3) ด้านการพัฒนากิจกรรม 4) ด้านสิ่งแวดล้อม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำราทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ เอกสารสิ่งตีพิมพ์ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ วารสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. รวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์กับการวิจัยภาคสนาม ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายจากพระสังฆาธิการ ผู้บริหารเทศบาลตำบล ผู้ใหญ่บ้าน นักพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน ที่มีความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

3) รวบรวมข้อมูลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ ประชุมกลุ่มย่อย ในเนื้อหาสาระการพัฒนาแหล่งเรียนรู้การมีส่วนร่วมของประชาชน และระดมความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ เมื่อได้ข้อมูลจากภาคเอกสารและภาคสนามจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งข้อมูลที่รวบรวมได้จากการประมวลเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการสังเกตในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในจังหวัดหนองคาย โดยการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการโดยจัดลำดับเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์ข้อมูลแล้วนำเสนอในรูปแบบเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1) ประวัติบั้งไฟพญานาค คติ ความเชื่อ ศรัทธา ของประชาชนในการมีส่วนร่วมยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย

จากการศึกษาพบว่า ประวัติบั้งไฟพญานาค คติ ความเชื่อ ศรัทธา ของประชาชนในการมีส่วนร่วมยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย ทั้ง 3 ชุมชนนั้น ต่างตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง มีทัศนคติด้านการอนุรักษ์แหล่งทรัพยากรทางน้ำ ดำเนินชีวิตตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา โดยประชาชนให้ความเชื่อศรัทธาและเคารพในตัวพญานาค ทั้งในประวัติทางพระพุทธศาสนา และประวัติความเชื่อประจำถิ่น โดยประชาชนมีทัศนคติร่วมกันในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดกิจกรรมการชมบั้งไฟพญานาคในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เป็นประจำทุกปี

2) การยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเรื่องบั้งไฟพญานาค คติ ความเชื่อ ศรัทธา สู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย

จากการศึกษาพบว่า การยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเรื่องบั้งไฟพญานาค คติ ความเชื่อ ศรัทธา สู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย ในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้ร่วมกันดำเนินการผ่านวัฒนธรรมของชุมชนและความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐ ในการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชน โดยจัดให้มีกิจกรรมในวันออกพรรษา ทำบุญตักบาตร มีการจัด “พาแลง” โดยมีลานกิจกรรมรับประทานอาหารร่วมกันของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่พักใน “โฮมสเตย์” ของชาวบ้านได้มารับประทานอาหารร่วมกัน

3) ข้อเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนเรื่องบั้งไฟพญานาค คติ ความเชื่อ ศรัทธาในการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย

จากการศึกษาพบว่า เสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนเรื่องบั้งไฟพญานาค คติ ความเชื่อ ศรัทธาในการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย มีรูปแบบการพัฒนาบุคลากร การพัฒนาสถานที่ การพัฒนากิจกรรม และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เกิดการถ่ายทอดความรู้ มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ร่วมแสดงความคิดเห็น วางแผนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชุมชน ระดับบุคคล มีการสร้าง “โฮมสเตย์” ไว้รองรับนักท่องเที่ยวและพื้นที่ลานกิจกรรมของประชาชน ในการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ลำน้ำ

อภิปรายผล

1) ประวัติบั้งไฟพญานาค คติ ความเชื่อ ศรัทธา ของประชาชนในการมีส่วนร่วมยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย

ในเรื่องของประวัติบั้งไฟพญานาค คติ ความเชื่อ ศรัทธา ของประชาชนในการมีส่วนร่วมยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย ทั้ง 3 ชุมชนนั้น มีความคิดทัศนคติเกี่ยวกับลำน้ำโขง ว่าเป็นลำน้ำศักดิ์สิทธิ์ และมีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่ในแม่น้ำโขง การดำเนินชีวิตตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ทำให้ประชาชนเกิดความศรัทธาและเคารพในตัวพญานาค เพราะมีปรากฏในตำนาน ทั้งในประวัติพระพุทธศาสนา และประวัติความเชื่อประจำถิ่นในพื้นที่เอง โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดกิจกรรมการชมบั้งไฟพญานาคในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เป็นประจำทุกปี จำนวน 3 ชุมชน ได้แก่ 1. ชุมชนบ้านหนองกุง 2. ชุมชนบ้านใหม่ และ 3. ชุมชนบ้านน้ำเป ในเรื่องระบบนิเวศวิทยาของชุมชนติดลำน้ำโขงทั้ง 3 ชุมชนนั้น ต่างพึ่งพาอาศัยลำน้ำโขงในการประกอบอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นการเกษตร การประมง และการเลี้ยงสัตว์ มีกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีบุญแข่งเรือ ประเพณีออกพรรษา โดยมีความเชื่อในเรื่องของพญานาค โดยมีคติความเชื่อที่ว่าในวันออกพรรษาของทุกปี พญานาค จะปล่อยลูกไฟออกมา เพื่อบูชาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งในอดีตชาวบ้านจะเรียกว่า ลูกไฟผี ซึ่งสมัยบูญ่าตายาย จะพบเจอเป็นเรื่องปกติของชุมชน ต่อมาชาวบ้านต่างถิ่น ต้องการจะชมจึงเกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมพันธุ์ คุรุฑะเสน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค: การสร้างนวัตกรรมเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย นครหลวงเวียงจันทน์ และแขวงบอลิคำไซ” จากการศึกษาเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้อง การสังเกตและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศิลปวัฒนธรรมและด้านการท่องเที่ยว ทั้งในประเทศและประเทศลาว ทำให้ทราบว่า ประวัติ

ความเป็นมาของปรากฏการณ์นี้ มีความเชื่อมโยงกับแนวคิดวัฒนธรรมนาคาคติลุ่มน้ำโขง รวมถึงความเชื่อตามตำนานอุรังคธาตุ ตำนานพระพุทธเจ้าเสด็จเลียบน้ำโขง ตำนานพญาคันคาก ตำนาน “พระยาบุรีจัน” สร้างเมืองเวียงจันทน์ และพุทธประวัติที่เกี่ยวข้องกับพญานาค ซึ่งเป็นเสมือนสายน้ำทางวัฒนธรรมที่เรียงร้อยแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของทั้ง 3 พื้นที่ไว้ด้วยกัน แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดหนองคาย คือ วัดโพธิ์ชัย พระธาตุบังพวน พระธาตุหล้าหนอง ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอเมือง วัดหลวงเจติยาราม วัดไทย ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอโพนพิสัย ในนครหลวงเวียงจันทน์ คือ พระธาตุหลวง หอพระแก้ว วัดสีสะเกด และในแขวงบอลิคำไซ คือ พระบาทโพนสัน วัดโพนสัน รวมถึงพื้นที่ที่เกิดปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคในเขตอำเภอโพนพิสัย อำเภอรัตนาปี่ จังหวัดหนองคาย และในบริเวณบ้านปากจิม แขวงบอลิคำไซ (วัฒนพันธุ์ ครุฑเสน, 2557)

2) การยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเรื่องบั้งไฟพญานาค คติ ความเชื่อ ศรัทธา สู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย

ประชาชนมีส่วนร่วมในการระดมความคิด การมีส่วนร่วมทางสังคม และวัฒนธรรมในชุมชนจนเกิดเป็นองค์ความรู้ และเรื่องเล่าภายในชุมชน และประชาชนมีส่วนร่วมในการถ่ายทอด โดยให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติของหมู่บ้าน สถานที่สำคัญในพื้นที่ มีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานที่ มีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมภายในชุมชน เกิดร้านค้าในวังงาน และกิจกรรมทางศาสนา แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ให้ความรู้แก่ชุมชน จากกิจกรรมที่ทางชุมชนได้ร่วมกันดำเนินการผ่านวัฒนธรรมของชุมชน ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ภายในวัด วัดเป็นสถานที่ประชาสัมพันธ์ระหว่างชุมชนทั้งภายนอกและภายใน ร่วมแสดงความคิดเห็น วางแผนในการจัดการความร่วมมือของประชาชน และเป็นสถานที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน และผลลัพธ์ของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ทำให้ชุมชนรักและหวงแหนลำน้ำมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับนุทิศ เอี่ยมใส ได้ศึกษาวิจัยเรื่องทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่พัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสะเดียงอยู่ในระดับมาก 4 มิติ จาก 5 มิติ ได้แก่ มิติด้านกิจกรรมและความร่วมมือ มิติด้านความสมานฉันท์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรง มิติด้านกลุ่มและเครือข่าย และมิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมือง ส่วนมิติด้วยความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้น อยู่ในระดับปานกลางเพียงด้านเดียว (นุทิศ เอี่ยมใส, 2555) และสอดคล้องกับเบญจภักค์ เจริญหาวิทย์ ได้ศึกษา “บั้งไฟพญานาค” การสื่อความหมายในสังคมไทย ผลการศึกษา พบว่า สังคมไทยให้ความหมายของสัญลักษณ์ “บั้งไฟ

พญานาค” ใน 2 มิติ คือ 1) ด้านวิทยาศาสตร์ในรูปการเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ 2) ด้านความเชื่อซึ่งเป็นการสื่อความหมายตามมโนทัศน์ โดยมีวัฒนธรรมความเชื่อด้านศาสนา ค่านิยม ประเพณี ความเชื่อถือ และศรัทธาในพลังอำนาจของพญานาค ซึ่งในสังคมไทยเชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยความเชื่อเหล่านี้ทำให้มนุษย์รู้สึกมั่นคงทางด้านจิตใจ รู้สึกปลอดภัยในวิถีการดำเนินชีวิต และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (เบญจศักดิ์ เจริญมหาวิทยาลัย, 2564)

3) ข้อเสนอแนะทางการมีส่วนร่วมของประชาชนเรื่องบั้งไฟพญานาค คติ ความเชื่อ ศรัทธาในการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย

ชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขงในเขตอำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคายนั้น เมื่อมีปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคขึ้น ทำให้ชุมชนเกิดการท่องเที่ยวของคนในชุมชนอื่น เกิดโฮมสเตย์ของชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมของท้องถิ่นขึ้น เป็นการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวของจังหวัดหนองคาย รูปแบบการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคายในด้านต่าง ๆ ชุมชนพื้นที่จังหวัดหนองคายยังให้ความสำคัญในเรื่องพญานาค ให้ความสำคัญแต่แม่น้ำโขง มีความเกี่ยวเนื่องกันและกันเหมือนญาติพี่น้อง ให้ความสำคัญกับความสามัคคีกันและทำกิจกรรมร่วมกันภายในชุมชน และมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในชุมชนร่วมกัน มีการจัด “พาแลง” โดยมีลานกิจกรรมรับประทานอาหารร่วมกันของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่พักใน “โฮมสเตย์” ของชาวบ้านได้มารับประทานอาหารร่วมกัน สอดคล้องกับการศึกษาของปวีณา โทณแก้ว ศึกษาเรื่องธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเผ่าสีขงจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า จากกระบวนการวิจัย ชุมชนได้กำหนดรูปแบบธุรกิจเป็นกลุ่มวิสาหกิจและแนวทางการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยว คือ 1) กำหนดรูปแบบการประกอบการในลักษณะวิสาหกิจเครือข่ายที่มี 3 แบบ คือ ภาครัฐ และชุมชนร่วมกันดำเนินการ เครือข่าย และชุมชนร่วมกันดำเนินการ แบบที่ ภาครัฐและเครือข่ายและชุมชนร่วมกันดำเนินการ 2) กำหนดที่ตั้งตลาดถนนคนเดินที่สามแยก และ 3) การสร้างเครือข่าย โดยร่วมกับชุมชนบ้านเล้าลือ และชุมชนบ้านเล้าเน้ง (ปวีณา โทณแก้ว, 2554) และสอดคล้องกับจุฑามาส กฤษฏารักษ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการเปลี่ยนแปลงเป็นสินค้าของวัฒนธรรมการชมบั้งไฟพญานาค” ผลการศึกษากฎหมายของวัฒนธรรมการชมบั้งไฟพญานาค พบว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงเป็นสินค้าในที่นี้ ก็คือ กระบวนการเปลี่ยนจากความเชื่อเกี่ยวกับพญานาคที่เป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมของคนพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขง ที่มีความหมายที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต และเป็นต้นทุนที่ดำรงอยู่เพื่อคนในท้องถิ่นเอง มาสู่ความหมายของพญานาคที่ใช้ในการท่องเที่ยว ที่สามารถตอบสนองทั้งคนในท้องถิ่น และคนที่เป็นนักท่องเที่ยวที่นำรายได้เข้ามา โดยที่ความหมายของพญานาค

ในฐานะของทุนเดิมนั้น ก็ได้เปลี่ยนความหมายไป ยังคงดำรงอยู่ โดยมีกระบวนการของการรักษาสืบทอดในรูปแบบของพิธีกรรม และประเพณีต่าง ๆ เพียงแต่มีกระบวนการของการนำมาใช้ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมสมัยใหม่ ที่อยู่ในกระแสของการท่องเที่ยวและการบริโภค (จุฑามาส กฤษฏารักษ์, 2553)

ในขณะที่ปัจจุบันกระแสโลกาภิวัตน์มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย โดยเฉพาะการไหลเวียนทางวัฒนธรรม โดยกรณีของการท่องเที่ยวชมบั้งไฟพญานาคนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่มาจากกระแสภายนอก คือ กระแสของโลกาภิวัตน์ ที่ทำให้ทั่วโลกต้องปรับตัวตามเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และกระแสจากภายใน คือ การหันกลับมาให้ความสนใจกับวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น โดยมอง “วัฒนธรรม” เป็น “ทุน” ในการพัฒนาภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ โดยที่การพัฒนาดังกล่าวนี้เป็นการนำวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องของ “พญานาค” มาใช้กับการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวชมบั้งไฟพญานาคในปัจจุบัน เริ่มเป็นรูปแบบในการท่องเที่ยวที่เน้นการบริโภคมามากขึ้น จึงทำให้เห็นว่าพัฒนาการของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม นั้น เป็นระบบที่สามารถปรับเข้าหา หรือเปลี่ยนแปลงเข้ากับทุกสิ่งทุกอย่างได้แม้แต่วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ก็ยังสามารถเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมได้

สรุป/ข้อเสนอแนะ

“บั้งไฟพญานาค: คติ ความเชื่อ ศรัทธา สู่การยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย” สรุปได้ว่า 1) ประวัติบั้งไฟพญานาค คติ ความเชื่อ ศรัทธาของประชาชนบั้งไฟพญานาค สะท้อนความเชื่อและศรัทธาในพญานาคของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขงในจังหวัดหนองคาย ชาวบ้านร่วมกันจัดกิจกรรมชมบั้งไฟพญานาคทุกปีในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เพื่อสืบสานวัฒนธรรมและอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชน 2) การยกระดับการมีส่วนร่วมสู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมผ่านวัฒนธรรมชุมชนและความร่วมมือจากหน่วยงานรัฐ เช่น การจัดทำบุญตักบาตร และ “พาแลง” ที่นักท่องเที่ยวใน “โฮมสเตย์” ร่วมกิจกรรมกับชุมชน ช่วยสร้างความเชื่อมโยงและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 3) แนวทางการมีส่วนร่วมเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พัฒนาองค์ความรู้ บุคลากร สถานที่ กิจกรรม และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พร้อมสร้าง “โฮมสเตย์” และพื้นที่กิจกรรมอนุรักษ์ลำน้ำ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) ควรปลูกฝังองค์ความรู้ให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่ สืบสาน และอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนตัวอย่างทางภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยั่งยืน
- 2) ควรส่งเสริมให้เยาวชนเห็นความสำคัญของวิถีชีวิตชุมชนและการอนุรักษ์ชุมชนด้วยการร่วมกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมประเพณีตามฮีตสิบสองคองสิบสี่
- 3) ควรส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มในรูปแบบของทุนทางวัฒนธรรม และสถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ อย่างเป็นระบบ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการวิจัยด้านการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ประจำถิ่นให้แก่เยาวชนคนรุ่นใหม่
- 2) ควรมีการวิจัยการสร้างนวัตกรรมจากความเชื่อ ความศรัทธา และการต่อยอดทางธุรกิจบนพื้นฐาน Soft Power
- 3) ควรมีการวิจัยผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนและนอกชุมชนที่เกิดจากการท่องเที่ยวบั้งไฟพญานาค

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แสงลั้มสุวรรณ และศรันยา แสงลั้มสุวรรณ. (2555). การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน. *วารสารนักบริหาร*, 32(4), 136-146.
- จุฑามาส กฤษฏารักษ์. (2553). กระบวนการเปลี่ยนแปลงเป็นสินค้าของวัฒนธรรมการชมบั้งไฟพญานาค. ใน *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- ชาญ เกลี้ยงพิบูลย์. (2540). บั้งไฟพญานาคกับการควบคุมทางสังคม: ศึกษาเฉพาะกรณีกิ่งอำเภอรัตนวาปี จังหวัดหนองคาย. ใน *สารนิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- นุทิศ เอี่ยมใส. (2555). ทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์. ใน *รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์*.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2557). *ผีวิถีสัน ความเชื่อและการพึ่งพาระหว่างคนกับผี*. มหาสารคาม : กากะเยื่อ.

- เบญจศักดิ์ เจริญมหาวิทยาลัย. (2564). “บั้งไฟพญานาค” การสื่อความหมายในสังคมไทย. *วารสารบริหารธุรกิจและสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง*, 4(1), 16-26.
- ปาวิณา โทณแก้ว. (2554). ธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเผ่าสือขงจังหวัดเพชรบูรณ์. ใน *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์*.
- พลธรรม จันทร์คำ. (2551). พญานาค: อุดมการณ์ที่เมืองคำชะโนดสู่กระบวนการทำให้เป็นสินค้า. ใน *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสหวิทยาการและการพัฒนา. สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- พิเชฐ สายพันธ์. (2539). “นาคาคติ” อีสานลุ่มน้ำโขง: ชีวิตทางวัฒนธรรมจากพิธีกรรมร่วมสมัย. ใน *วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- วัฒนพันธุ์ ครุฑเสน. (2557). ปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค: การสร้างนวัตกรรมเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย นครหลวงเวียงจันทน์ และแขวงบอลิคำไซ. *วารสารวิชาการ*, 7(2), 1611-1625.
- สุนิศา กับเกิด. (2546). บั้งไฟพญานาค: เมื่อความเชื่อและวิทยาศาสตร์พบกันในสื่อโทรทัศน์. ใน *สารนิพนธ์หลักสูตรปริญญาวารสารศาสตรบัณฑิต สาขาวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2551). “cultural capital/ทุนวัฒนธรรม” ในคำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย (เล่ม 2). กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากทุนทางวัฒนธรรม
ของชุมชนในตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่*
GUIDELINES TO PROMOTE CREATIVE TOURISM FROM CULTURAL CAPITAL
OF COMMUNITY IN TAMBOL TONPAO, SANKAMPHAENG DISTRICT,
CHIANGMAI

ชนิษฐา ใจเป็ง

Chanistha Jaipeng

คณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยคริสเตียน, ประเทศไทย.

Multidisciplinary, Christian University, Thailand.

E-mail: peeup@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนในตำบลต้นเปา 2) เพื่อเสนอแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ และวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักการตีความ โดยนำความรู้จากทฤษฎี วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ผู้ให้ข้อมูลหลัก ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 25 คน ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิจัยพบว่า 1) ทุนทางวัฒนธรรมของชาวชุมชนในตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง มีจุดเด่นที่แตกต่างและมีอัตลักษณ์ ได้แก่ ร่มบ่อสร้าง กระดาษสา โคมลอยและโคมประดับ และยังมีวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม กายแต่่งกายที่ยังคงไว้จนถึงปัจจุบัน อีกทั้งมีศักยภาพในการต่อยอดทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และเพิ่มมูลค่าให้กับชุมชนได้ 2) แนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในตำบลต้นเปา สามารถนำเสนอเป็น 2 แนวทาง ได้แก่ แนวทางในการพัฒนาเชิงรุก คือ สิ่งที่ยังมีจุดอ่อนและเห็นควรให้มีการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวในชุมชนให้เข้มแข็ง และแนวทางในการพัฒนาเชิงสนับสนุน คือ สิ่งที่ทำได้ดีอยู่แล้ว อีกทั้งมีศักยภาพที่เข้มแข็ง และเห็นควรให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มศักยภาพ ทั้งนี้ควรมีการส่งเสริมและพัฒนาระบบการจัดการองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมของชุมชน ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมกลุ่มดั้งเดิม และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมกลุ่มใหม่

* Received: 11 April 2024; Revised: 9 December 2024; Accepted: 13 December 2024

คำสำคัญ: แนวทางการส่งเสริม, การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, ทิวทางวัฒนธรรม, ตำบลต้นเปา

Abstract

This article aimed to 1) analyze guidelines to promote creative tourism from cultural capital of community in Tambol Tonpao, and 2) to propose guideline for promoting creative tourism in Tambol Tonpao, San Kamphaeng District Chiang Mai Province. This study was a qualitative research process. Collecting data from secondary sources. Analysis and interpretation of based on the theory, literature and research related to cultural capital as a tangible and intangible. Key informants by purposive selection method was used for 25 people using a semi-structured interview for in-depth interview.

The results found that 1) the cultural capital of the community people in Tambol Tonpao, San Kamphaeng District has distinctive features that are different and have an identity such as Bo Sang umbrellas, Sa paper, floating lanterns and decorative lanterns, and there is also a way of life, traditions, culture, and clothing that are still preserved until now. It also has the potential to expand creative tourism and add value to the community 2) Guidelines for promoting creative tourism in Tambol Tonpao, two approaches can be presented: the proactive development approach is those that were found to still have weaknesses and were considered to be developed in order to strengthen the tourism potential in the community. And guidelines for supporting development are things that are already well done. It also has strong potential and saw that there should be continuous development to increase potential. In this regard, there should be promotion and development of the knowledge management system of local wisdom in the community's handicrafts including local wisdom regarding traditional handicrafts and a new group of local wisdom in handicrafts.

Keywords: Guidelines to promote, creative tourism, cultural capital, Tambol Tonpao

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เป็นอุตสาหกรรมหลักที่สร้างรายได้ในประเทศไทย เป็นอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพในการกระจายรายได้ให้เกิดการหมุนเวียนสู่พื้นที่ต่าง ๆ ในสังคม โดยประเทศไทยให้ความสำคัญในด้านการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก มีการสนับสนุนจากทั้งหน่วยงานภาครัฐและ

ภาคเอกชนเพื่อจะพัฒนาในมิติต่าง ๆ ของการท่องเที่ยว และจากบริบทสังคมในปัจจุบัน ก่อให้เกิดกระแสสำคัญที่กำลังเกิดขึ้น ทำให้ธุรกิจท่องเที่ยวต้องปรับตัว มีแนวโน้มจะเดินทางท่องเที่ยวในประเทศเป็นจำนวนมากขึ้น เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 และกระแสการส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่สนับสนุนชุมชน โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นฐาน ทั้งยังกระแสการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ทำให้โซเชียลมีเดียและสมาร์ทโฟนมีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของผู้บริโภคมากขึ้น และส่งผลให้พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเปลี่ยนไป รวมถึงทำให้การดำเนินธุรกิจจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันจากความเจริญในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม รวมถึงปรับตัวเพื่อก้าวให้ทันต่อสถานการณ์ของตลาดทุนนิยมในปัจจุบันและอนาคต เพื่อมัดใจกลุ่มนักท่องเที่ยวและลูกค้า การพัฒนาศักยภาพความสามารถในการแข่งขันทางด้านธุรกิจการท่องเที่ยว การนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์ในเชิงธุรกิจ จนกลายเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ หรือแม้กระทั่งการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม (Specialty Interest Tourism) ที่เกิดกระแสการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ที่มีความหลากหลายมากกว่าในอดีต อันเนื่องมาจากการเจริญทางด้านวัตถุและกระแสการพัฒนา กลุ่มนักท่องเที่ยวจึงมีหลายกลุ่ม ในแต่ละกลุ่มมีความชอบการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน การพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ความแตกต่างในเชิงภูมิศาสตร์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาครัฐและท้องถิ่นจึงมีนโยบายทางการเมือง (Political Policy) ร่วมกันในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่นำเสนออัตลักษณ์วิถีชีวิตชุมชนให้เป็นจุดเด่นดึงดูดนักท่องเที่ยว ดังจะเห็นได้จากการประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ในรูปแบบต่าง ๆ ด้วยวิถีแห่งทุนทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตได้ถูกนำเสนอความเป็นตัวตนในมิติการท่องเที่ยวและมิติแห่งชาติพันธุ์ (อัษฎาวุธ ศรีทนต์ และอุมารินทร์ ตูลารักษ์, 2564)

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative tourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และทำความเข้าใจในคุณค่าทางสังคมวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้ง โดยผ่านประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของพื้นที่หรือเจ้าของวัฒนธรรม และให้ความสำคัญกับความผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวกับผู้ถูกท่องเที่ยวหรือเจ้าบ้าน (ภุริวัจน์ เดชอุ่ม, 2556) ดังนั้น กิจกรรมของการท่องเที่ยวแบบนี้จะต้องมีการนำทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่โดดเด่นทั้งทางวัฒนธรรมวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและความเชื่อมาพัฒนาและนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว ผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวต่าง ๆ บนพื้นฐานของทุนทางวัฒนธรรมที่ชุมชนมีอยู่ เพื่อส่งเสริมให้เกิดประสบการณ์การท่องเที่ยวที่แตกต่าง และเพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ (สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ พิเชฐ สายพันธ์ อรุมา เทพละกุล และธีระ สิ้นเดชารักษ์, 2556)

ตำบลต้นเปา เป็นตำบลที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน และมีภูมิปัญญาหลากหลาย ประกอบไปด้วย 10 หมู่บ้าน อาชีพส่วนใหญ่ทำหัตถกรรม งานฝีมือต่างๆ ค้าขาย และทำการเพาะปลูก พื้นที่บริเวณตำบลต้นเปาเป็นที่ราบ การคมนาคมสะดวก สองข้างทางหลวง มีร้านค้า อาคารพาณิชย์ และโรงงานต่าง ๆ ซึ่งผลิตภัณฑ์เป็นงานหัตถกรรมเป็นส่วนใหญ่ ศิลปหัตถกรรมของตำบลต้นเปา มีชื่อเสียง

และเป็นที่เลื่องลือ รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ มีการจัดงานเทศกาลประจำปีที่สำคัญ ได้แก่ งานมหรหรรคมโคมลอยบ้านหนองไค้และหัตถกรรมสันกำแพง งานเทศกาลร่มบ่อสร้างและหัตถกรรมสันกำแพงและงานเทศกาลมหัศจรรย์ล้านนาเมืองกระดาศาบ้านต้นเปา งานเทศกาลเหล่านี้เป็นการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านการจัดกิจกรรมโครงการสืบสานภูมิปัญญา การอบรมปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อธำรงไว้ให้ลูกหลานชาวต้นเปา ได้สืบทอดศิลปหัตถกรรมให้คงอยู่ต่อไป

อย่างไรก็ตาม ภายใต้พลวัตเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์นั้น ทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในปัจจุบัน มีการแข่งขันกันเป็นอย่างมาก พฤติกรรมนักท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงไปและมองหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะตัวและสามารถตอบสนองความต้องการของตนเองมากขึ้น เช่น การเรียนภาษาท้องถิ่น การทอผ้า การวาดภาพวาด การแกะสลัก และการทำอาหารพื้นบ้าน เป็นต้น ทำให้แหล่งท่องเที่ยวหรือชุมชนจะต้องมีการปรับเปลี่ยน และพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไป ชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงต้องมีกลยุทธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยมีทุนหลักคือประเพณีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนเป็นหลัก ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนในตำบลต้นเปา และนำทุนทางวัฒนธรรมในชุมชนนั้นมาใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้การท่องเที่ยวในตำบลต้นเปาเกิดการพัฒนาและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนในตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อเสนอแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ด้วยกระบวนการวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร(Documentary research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth interview) โดยได้ดำเนินการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และใช้การสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้าง เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้จึงได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยซึ่งประกอบด้วยการศึกษาในครั้งนี้โดยใช้ข้อมูล 2 ชนิด คือ ข้อมูลปฐมภูมิ(Primary data)และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ดังนี้

- 1) ข้อมูลปฐมภูมิ(Primary data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลโดยตรง โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในชุมชน และการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง คือ ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย

เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชุมชน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง ดังต่อไปนี้ กลุ่มที่ 1 เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 5 คน กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชน จำนวน 10 คน และกลุ่มที่ 3 ปราชญ์ชุมชน จำนวน 10 คน รวม 25 คน

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่มีการรวบรวมไว้ก่อนแล้ว เช่น จากหนังสือ ตำราทางวิชาการ ฐานข้อมูลและเว็บไซต์ออนไลน์ เพื่อหาทฤษฎี วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการวิเคราะห์และตีความเพื่อแยกประเด็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถเป็นแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi Structures Interview) เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวในตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จะถูกนำมาวิเคราะห์และตีความโดยอิงจากทฤษฎี วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ด้วยการจำแนกประเด็นการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางที่กำหนดไว้ โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูล และลงสำรวจพื้นที่ รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กับทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน ในตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัย

ตำบลต้นเปา ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ไปทางทิศตะวันออก ประมาณ 9 กิโลเมตร ตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1006 (ถนนเชียงใหม่ – สันกำแพง) มีพื้นที่ประมาณ 15.36 ตารางกิโลเมตร อยู่ภายใต้การบริหารงานของเทศบาลเมืองต้นเปา ปัจจุบันมีหมู่บ้านจำนวน 10 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านต้นเปา บ้านบ่อสร้าง บ้านบวกเป็ด บ้านสันพระเจ้างาม บ้านสันช้างมูบ บ้านหนองไค้ บ้านต้นผึ้ง บ้านสันมะฮอกฟ้า บ้านสันป่าคำและบ้านแม่โสม-ปูกา ชุมชนภายในเทศบาลเมืองต้นเปานั้น อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นศูนย์กลางแห่งหัตถกรรมไทยภาคเหนือ เป็นแหล่งผลิตสินค้าพื้นเมืองที่มีชื่อเสียง ได้แก่ เครื่องเงิน เครื่องเงิน เครื่องไม้แกะสลัก เครื่องจักสาน เครื่องปั้นดินเผา ผ้าไหม ผ้าทอ พื้นเมือง และของที่ระลึกประเภทต่าง ๆ และหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงของเชียงใหม่สิ่งหนึ่ง คือ ผลิตภัณฑ์กระดาษสา โคม ร่ม และพัด จากการศึกษาเรื่องแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กับทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน ในตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ได้ผลการวิจัยดังนี้

1. แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนในตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

บ้านต้นเปาเป็นแหล่งผลิตกระดาษสาที่มีชื่อเสียงของเชียงใหม่ และได้ทำมานานกว่า 100 ปี สืบทอดมาจากชนเผ่าไทยเขิน ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของชาวต้นเปาที่ได้อพยพมาจากสิบสองปันนา เชียงตุง และเชียงรุ้ง เมื่อสมัยก่อตั้งอาณาจักรล้านนา ในปัจจุบันก็ยังมีหลักฐานเกี่ยวกับบรรพบุรุษของชาวต้นเปาหลงเหลืออยู่ นั่นก็คือ สำเนียงภาษาพูดของคนเผ่าคนแกในชุมชนที่พูดสำเนียงเขิน โดยในอดีตอาณาจักรล้านนานั้น ประกอบด้วยผู้คนหลากหลายชนเผ่า แต่ละชนเผ่าก็จะมีสำเนียงการพูดที่แตกต่างกันออกไป นอกจากนั้นในอดีต หมู่บ้านต้นเปาไม่เคยมีต้นปอสาซึ่งเป็นวัตถุดิบหลักของการทำแผ่นกระดาษอยู่ในหมู่บ้านเลย เพราะต้นปอสานั้นมักจะอยู่ในป่าตามธรรมชาติ ดังนั้น การทำกระดาษสาจึงน่าจะเป็นภูมิปัญญาที่มีการสืบทอดกันมาหลายช่วงอายุตั้งแต่ก่อนจะอพยพ จนได้นำภูมิปัญญาการทำกระดาษสาขึ้นมาทำต่อที่บ้านต้นเปา ทั้งนี้ ในอดีตชาวต้นเปาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก และทำกระดาษสาซ้อนบาง (การซ้อนกระดาษจากบ่อสาให้เป็นแผ่นบาง) ซึ่งเป็นอาชีพรองในยามว่าง กระดาษสาที่ได้จะถูกนำมาใช้เขียนยันต์ ห่อของ ทำดอกไม้ ไล่เทียน ตุง คัมภีร์ โคมลอยและอีกส่วนหนึ่งจะนำไปขายภายในชุมชนใกล้เคียง เพื่อนำไปผลิตร่มและพัดที่บ้านบ่อสร้างซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดกัน ซึ่งในขณะนั้นกระดาษสายังไม่เป็นที่ต้องการของท้องตลาดมากนัก จะใช้กันแต่ในครัวเรือนภายในชุมชนเท่านั้น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 ชาวบ่อสร้างเริ่มเปลี่ยนการทำร่มและพัดจากกระดาษสาเป็นการทำจากผ้า เป็นผลให้มีการทำกระดาษสาลดลงมาก เหลือเพียงประมาณ 20 ครัวเรือนที่ยังคงทำกระดาษสาอยู่ เมื่อความต้องการกระดาษสาลดลง ชาวต้นเปาบางส่วนก็หันไปทำอาชีพอื่น ไม่ว่าจะเป็นการทำไร่ทำนา บ้างก็หันไปทำงานแกะสลัก อีกส่วนหนึ่งก็ไปทำงานรับจ้างหรืองานประจำ แต่ยังมีคนในชุมชนบางคนที่ต้องการสืบทอดการทำกระดาษสา ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษเอาไว้ จึงได้ยังคงทำกระดาษสาต่อไป ไม่หันไปทำอาชีพอื่น จนกระทั่งในต่างประเทศเริ่มมีความนิยมใช้ผลิตภัณฑ์กระดาษที่ทำมาจากธรรมชาติมากขึ้น พ่อค้าคนกลางได้เข้ามาสืบเสาะหาแหล่งผลิตกระดาษสา ทั้งจากการบอกเล่าปากต่อปาก และจากผลิตภัณฑ์ที่มีขาย จนกระทั่งได้มาพบการทำกระดาษสาที่หมู่บ้านต้นเปาแห่งนี้ ทำให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ระหว่างชุมชนกับพ่อค้าคนกลาง ทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด จากกระดาษสาซ้อนบางก็ได้พัฒนาขึ้นเป็นกระดาษสาอ้อมสี่ธรรมชาติด้านกระดาษสาแต่ละดอก ไปจนถึงผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์มาจากกระดาษสา

หลังจากที่มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์กระดาษสาโดยใช้เทคนิคใหม่ ๆ ทำให้กระดาษมีความสวยงามและความหลากหลายมากขึ้นแล้ว ชาวต้นเปาแต่ละคนก็ได้นำแนวความคิดเหล่านั้นไปต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ของตนเอง โดยมีอำเภอสันกำแพงเข้ามาดูแลเรื่องหัตถกรรมครัวเรือน นอกจากนั้น ทางศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาค 1 ก็ได้เข้ามาช่วยส่งเสริมด้านเครื่องมือ เทคนิคและความรู้ ด้านการทำกระดาษสาแบบใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการปั่นเยื่อสา การทำแผ่น รวมไปถึงด้านการตลาด ด้วยเหตุนี้เอง ชาวต้นเปาที่เคยหันไปทำอาชีพอื่น ก็ได้หันกลับมาทำอาชีพทำกระดาษสาเป็นอาชีพหลักมากขึ้น บ้างก็มาเป็นผู้ประกอบการกระดาษสารายใหม่ โดยผู้ผลิตแต่ละรายก็ได้พัฒนาและปรับปรุงกระดาษสาให้มีความหลากหลาย ก่อนจะนำมารังสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ หลายชนิด ตามคำแนะนำและความ

ต้องการของผู้ที่มาสั่งซื้อ ทำให้ผลิตภัณฑ์กระดาษของแต่ละร้านจากหมู่บ้านต้นเปา มีจุดเด่นและเอกลักษณ์ที่แตกต่างกัน

บ้านบ่อสร้าง เป็นหมู่บ้านมีอาชีพหัตถกรรมขึ้นชื่อด้านการทำร่มในอำเภอสนักำแพง เดิมชื่อ บ้านบ่อซาง เนื่องจากชาวบ้านได้ขุดบ่อน้ำใกล้กับต้นไผ่ซาง ต่อมาเพี้ยนมาเป็น บ่อสร้าง ชาวบ้านบ่อสร้างเป็นชาวไทลื้อที่อพยพมาจากสิบสองปันนา เพื่อเข้ามาปลูกสร้างที่อยู่อาศัยและบุกเบิกพื้นที่ทำกิน มีตำนานเล่าว่า ในสมัยโบราณมีพระพุทธรูปหนึ่งมาปักกลดที่บ้านบ่อสร้าง ตำบลต้นเปา อำเภอสนักำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ปรากฏว่าขณะนั้นมีลมแรงพัดกลดเสียหายใช้การไม่ได้ ชายชราชื่อนายเผือก ชาวบ้านบ่อสร้างได้ซ่อมให้ แล้วก็เกิดความคิดว่าถ้ากลดมีคันยาวก็จะใช้ถือไปไหนมาไหนได้สะดวก จึงคิดดัดแปลงจากกลด โดยใส่คันร่มเข้าไปจนกลายเป็นร่ม ในช่วงแรกของการทำร่มจะใช้สีของเปลือกไม้ ทาสีพื้นสีแดงคือสีแดง ครั้นต่อมาได้วิวัฒนาการเขียนลวดเป็นดอกไม้โดยทาพื้นเป็นสีต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน หมู่บ้านบ่อสร้างก็ยังคงทำร่มกันทุกครัวเรือน และเป็นหมู่บ้านเดียวในประเทศไทยที่ยังรักษาเอกลักษณ์ในการทำร่มนี้ไว้ ร่มบ่อสร้างนั้นเป็นสินค้าที่สร้างชื่อเสียงให้แก่จังหวัดเชียงใหม่มาช้านาน หลายชั่วอายุคนแล้ว ซึ่งนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเที่ยวเชียงใหม่ ส่วนใหญ่จะต้องแบ่งเวลาแวะเวียนไปที่อำเภอสนักำแพง เพื่อชมและเลือกซื้อร่มบ่อสร้างที่บ้านบ่อสร้าง เป็นของที่ระลึก ซึ่งเป็นสินค้าพื้นเมืองที่ได้รับความนิยมอย่างมากในหมู่นักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ สาเหตุที่เรียกว่าร่มบ่อสร้าง เพราะร่มนี้ผลิตกันที่บ้านบ่อสร้าง สมัยก่อนชาวบ้านจะทำร่มกันใต้ถุนบ้าน แล้วนำออกมาวางเรียงรายเต็มกลางลานบ้านเพื่อผึ่งแดดให้แห้ง สีเส้นและลวดลายบนร่มนั้นสะดุดตาผู้พบเห็น มีทั้งหมด 3 ชนิดด้วยกัน คือ ร่มที่ทำด้วยผ้าแพร ผ้าฝ้าย และกระดาษสา แต่ละชนิดมีวิธีทำอย่างเดียวกัน หากนักท่องเที่ยวประสงค์จะชมขั้นตอนการผลิต ก็สามารถไปชมได้ที่ศูนย์อุตสาหกรรมทำร่มบ่อสร้าง

บ้านหนองไค้ เป็นหมู่บ้านที่เป็นต้นกำเนิดของการผลิตโคมลอยที่มีประวัติมาอย่างยาวนาน ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นตั้งแต่บรรพบุรุษที่ได้สืบทอดกันมากกว่า 100 ปี และนับเป็นหมู่บ้านแห่งแรกในประเทศไทยที่ทำการผลิตโคมจากกระดาษว่าว ตั้งแต่ปี 2525 สามารถสร้างเป็นอาชีพและรายได้จำนวนมากให้แก่คนในท้องถิ่น โคมบ้านหนองไค้เป็นโคมที่มีความแตกต่างจากโคมทั่วไป เพราะในการผลิตจะคำนึงถึงความสมดุลระหว่างตัวโคมกับความกว้างของปากโคม ทำให้โคมที่ถูกปล่อยขึ้นไปในห้วงอากาศจะมีการทรงตัวที่สวยงาม ไม่เอนเอียงไปมา และที่สำคัญมีความปลอดภัย เพราะไส้เทียนของโคมลอยบ้านหนองไค้จะมีการจัดทำอย่างดี โดยเมื่อจุดไฟจะไม่มีน้ำตาเทียนหยดใส่ผู้ใช้ ซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาเฉพาะท้องถิ่นที่มีการสืบทอดกันมา ต่อมามีการประดิษฐ์โคมแขวนหรือโคมประดับ โดยในระยะแรกโคมที่ทำขายคือ โคมทรงแปดเหลี่ยม หรือที่เรียกว่าโคมทรงรังมดส้ม ต่อมามีการพัฒนาผลิตโคมทรงไหและโคมทรงอื่น ๆ ตามความต้องการของลูกค้าและนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ โคมแขวนหรือโคมประดับของบ้านหนองไค้ ทำจากโครงไม้ไผ่และประดับด้วยผ้า รวมถึงกระดาษสา โดยเอกลักษณ์ที่แตกต่างที่บ่งชี้ว่าเป็นโคมประดับของบ้านหนองไค้คือ การนำแถบผ้าลูกไม้มาติดประดับที่ตัวโคม ทำให้เกิดความรู้สึกสวยงามเพิ่มขึ้น (รัตนา กาวีอิน, 2566)

นอกจากข้างต้น ยังมีการผลักดันส่งเสริมอาชีพที่สร้างจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นหัตถกรรมใหม่ ๆ เพื่อส่งเสริมให้เกิดอาชีพแก่คนในชุมชน ทำให้เกิดกลุ่มภูมิปัญญาแบบใหม่ขึ้นมา ได้แก่ กลุ่มเย็บผ้าด้วยมือ โดยมีจุดเด่น คือการเย็บผ้าด้วยมือ โดยกลุ่มเย็บผ้ามีการวางเป้าหมายอย่างแรกคือ ทำให้คนในกลุ่มได้สวมใส่เอง ซึ่งจะช่วยให้อาชีพสามารถลดค่าใช้จ่ายในการซื้อเครื่องนุ่งห่ม และจะมีการพัฒนาการเย็บผ้าเพื่อให้มีสีและลวดลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น จากนั้น จะมีการทำการตลาดเพื่อให้เกิดการซื้อขาย ซึ่งจะทำให้เกิดรายได้แก่คนในกลุ่ม และกลุ่มภูมิปัญญาแบบใหม่อีกกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มของที่ระลึกโดยกลุ่มนี้ มีจุดเด่นที่การนำเอางานหัตถกรรมที่มีในพื้นที่มาประยุกต์เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ แต่ยังคงเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ดั้งเดิมไว้เช่น ปิ่นปักผม พัดประดับ คอทเทิล แม็คเนต (ติดตู้เย็น) เป็นต้น การส่งเสริมอาชีพให้กับคนในชุมชนเพื่อให้เกิดรายได้ โดยการนำเอาความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่และการผลักดันส่งเสริมความรู้ภูมิปัญญาใหม่ ๆ มาสร้างสรรค์ให้เป็นแหล่งสร้างรายได้แก่คนในชุมชน อีกทั้งยังสามารถอนุรักษ์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมไม่ให้สูญหายไปตามกาลเวลา

ทั้งนี้ แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนในตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่พบว่า การยึดถือปฏิบัติในทุนทางวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์กับการนำทุนทางวัฒนธรรมไปใช้ในการท่องเที่ยว และชุมชนมีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวทุกรายการทุนทางวัฒนธรรม จึงสะท้อนอย่างชัดเจนว่าชุมชนในตำบลต้นเปามีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยนำมาเชื่อมโยงกับเส้นทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมใน 2 รูปแบบ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2. เพื่อเสนอแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาเห็นได้ว่า ทุนทางวัฒนธรรมของชาวชุมชนในตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง มีจุดเด่นที่แตกต่างและมีอัตลักษณ์ อีกทั้งมีศักยภาพในการต่อยอดทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับชุมชนได้ แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในตำบลต้นเปา โดยนำเอาทุนทางวัฒนธรรมในชุมชนมาปรับใช้ สามารถนำเสนอเป็น 2 แนวทาง ได้แก่ แนวทางในการพัฒนาเชิงรุก คือ สิ่งที่ยังมีจุดอ่อนและเห็นควรให้มีการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวในชุมชนให้เข้มแข็ง และแนวทางในการพัฒนาเชิงสนับสนุน คือ สิ่งที่ทำได้ดีอยู่แล้ว อีกทั้งมีศักยภาพที่เข้มแข็ง และเห็นควรให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มศักยภาพ

1.1 แนวทางในการพัฒนาเชิงรุก

1) ส่งเสริมให้เกิดความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน รวมไปถึงการรักษาประเพณี วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ท้องถิ่น

2) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชน เนื่องด้วยปัจจัยการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในเรื่องต่าง ๆ ถือเป็นปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญปัจจัยหนึ่ง

เพราะการมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์และรับผิดชอบในการขับเคลื่อนงานต่าง ๆ ของคนในชุมชน จะส่งผลทำให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันอย่างแท้จริง

3) ส่งเสริมและพัฒนาระบบการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมของชุมชน ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมกลุ่มดั้งเดิม และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมกลุ่มใหม่ ให้ง่ายต่อการนำไปใช้ประโยชน์ได้

4) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรม ได้แก่ การกำหนดประเภทความรู้ที่ต้องการ การสร้างและการค้นหาความรู้ การเสาะหาและจัดเก็บความรู้การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

1.2 แนวทางในการพัฒนาเชิงสนับสนุน

1) ยกระดับการพัฒนาในกลุ่มอาชีพตามกลุ่มภูมิปัญญา รวมไปถึงการผลักดันให้เกิดแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนาตามกลุ่มภูมิปัญญาต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อต่อยอดและผลักดันให้เกิดแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนากิจกรรมหรือผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว จะสามารถช่วยเพิ่มมูลค่าอย่างแตกต่างและสร้างสรรค์ตามกลุ่มภูมิปัญญาของชุมชน ซึ่งจะส่งผลต่อโอกาสในการเพิ่มช่องทางการนำเสนอผลิตภัณฑ์กับกลุ่มเป้าหมายได้หลากหลาย และน่าสนใจมากขึ้น

2) ศึกษาแนวทางการเตรียมพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลง จากขีดความสามารถในการรองรับในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เนื่องด้วยการพัฒนาการท่องเที่ยว จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ การพัฒนาการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยวเกี่ยวกับทรัพยากร ที่ชุมชนใช้เป็นฐานการผลิตเป็นทรัพยากรเดียวกัน ทั้งนี้ ผลของการพัฒนาอาจจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง แต่จะต้องอยู่บนฐานอัตลักษณ์เดิมที่ไม่เปลี่ยนไป

3) พัฒนาอาหารท้องถิ่นและยกระดับการพัฒนาที่พักเพื่อการท่องเที่ยว โดยภาครัฐควรเข้ามาส่งเสริมการให้องค์ความรู้อบรมเชิงปฏิบัติการ หรือประสานภาคีเข้ามาช่วยพัฒนาในประเด็นเฉพาะด้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟู รวมถึงการจัดการด้านอาหารท้องถิ่น อีกทั้งการยกระดับการพัฒนาที่พักเพื่อการท่องเที่ยวให้เกิดมาตรฐานและความปลอดภัย เป็นที่ยอมรับแก่นักท่องเที่ยวตามมาตรฐานระดับประเทศ

แต่ทั้งนี้ต้องมีการส่งเสริมโดยเริ่มจากให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เห็นคุณค่าของมรดกบนต้นทุนทางวัฒนธรรม วิถีล้านนา ประเพณีอันดีงาม และให้เยาวชนหันมาอนุรักษ์วัฒนธรรม สืบสานวิถีความเป็นล้านนา ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ควรค่าแก่การสืบทอดไม่ให้สูญหายจากรุ่นสู่รุ่น

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กับทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนในตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. หมู่บ้านต้นเปาในตำบลต้นเปาเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า 100 ปี ในการผลิตกระดาษสาและสินค้าหัตถกรรมจากกระดาษสา โดยสืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ ในอดีต ชาวบ้านต้นเปาผลิตกระดาษสาและนำไปขายที่ตลาดบ้านบ่อสร้าง หมู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งชาวบ้านบ่อสร้างจะนำกระดาษสาไปทำร่ม อย่างไรก็ตาม เมื่อชาวบ้านบ่อสร้างเปลี่ยนจากการใช้กระดาษสาใช้ผ้าในการผลิตร่มและพัด การผลิตกระดาษสาในหมู่บ้านต้นเปาจึงลดลงและเกือบสูญหาย เหลือเพียงไม่กี่ครอบครัวที่ยังคงยืนหยัดทำกระดาษสาต่อไป (พองคำ หล้าปิ่นตา, 2566) แต่ด้วยความผูกพันที่มีต่อกระดาษสามานานกว่า 100 ปี การผลิตกระดาษสาในตำบลต้นเปาได้กลับมามีบทบาทอีกครั้ง โดยพัฒนาเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับชุมชน ผลิตภัณฑ์กระดาษสาทำมีหลากหลายรูปแบบและสีสันทันรับความนิยมจากลูกค้าทั้งในและต่างประเทศ ด้วยคุณสมบัติที่สามารถสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ได้หลากหลาย สมาชิกในชุมชนจึงมีโอกาพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ตามความสนใจและความถนัดของตน เพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว สอดคล้องกับชัยพล สกุลเหลืองอร่าม ศึกษาพบว่า การผลิตกระดาษสาแต่ละชนิดต้องอาศัยเทคนิคเฉพาะตัว เช่น กระดาษสาบดิก เชือกกระดาษสีสนัดใส่ที่ผสมหลากสีในชั้นเดียว หรือการอัดภาพปูนดำแบบ 2 มิติลงบนกระดาษสาเพื่อสร้างลวดลายเฉพาะ ผลงานเหล่านี้สะท้อนถึงความประณีตและเอกลักษณ์ของกระดาษสาทำมือจากบ้านต้นเปา ซึ่งไม่พึ่งพาเครื่องจักร แต่เกิดจากฝีมือและความคิดสร้างสรรค์ของชาวบ้านอย่างแท้จริง (ชัยพล สกุลเหลืองอร่าม, 2556)

ขณะที่หมู่บ้านบ่อสร้าง เป็นชุมชนเกษตรกรรมที่ชาวบ้านใช้เวลาว่างผลิตงานฝีมือหลากหลาย แต่สิ่งที่มีชื่อเสียงที่สุดคือ การทำร่มกระดาษสา การสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ ช่วยพัฒนาคุณภาพกระดาษสาและเพิ่มความสวยงามของลวดลายบนร่ม เมื่อหมู่บ้านบ่อสร้างได้รับความนิยมสูงขึ้น งานหัตถกรรมพื้นบ้านจึงพัฒนาเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ที่ครอบคลุมพื้นที่หลายหมู่บ้านในตำบลสันกำแพงและตำบลใกล้เคียง รวมถึงอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ กระบวนการผลิตร่มบ่อสร้างแบ่งหน้าที่ตามความถนัดของแต่ละหมู่บ้าน เช่น บ้านสันพระเจ้างามผลิตหัวร่มและตุ้มร่ม บ้านออนท่าโคร่งร่ม บ้านหนองไค้ร่มและลงสี บ้านแม่ฮ้อยเงินผลิตด้ามร่ม และบ้านต้นเปาผลิตกระดาษสา ชิ้นส่วนทั้งหมดถูกส่งมาประกอบเป็นร่มสมบูรณ์ที่หมู่บ้านบ่อสร้าง การผลิตร่มนี้เกี่ยวข้องกับแรงงานในชุมชนหลายรุ่น ตั้งแต่ผู้สูงอายุจนถึงคนหนุ่มสาว จากการศึกษาของพิเชษฐ์ จุฬรอต และภาณุ ปิ่นทุก้าพล พบว่า ความเลื่องชื่อของร่มบ่อสร้างมาจากการบวนการผลิตที่พิถีพิถัน เช่น การใช้แปรงเปิกผสมน้ำมะโก๋ในการติดผ้าและกระดาษกับร่มเพื่อให้ทนทาน และการลงสีน้ำมันที่ผสมน้ำมันมะมือหรือน้ำมันตังอิ้ว ซึ่งช่วยให้ร่มทนแดดและฝน ร่มบ่อสร้างจึงไม่เพียงเป็นของที่ระลึกที่งดงาม แต่ยังใช้งานได้จริงในทุกสภาพอากาศ (พิเชษฐ์ จุฬรอตและภาณุ ปิ่นทุก้าพล, 2565)

หมู่บ้านหนองไค้เป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงด้านการผลิตโคมแขวน โคมประดับ และโคมลอย ด้วยรากฐานทางวัฒนธรรมล้านนา เดิมทีชาวบ้านมีอาชีพแกะสลักไม้ แต่ได้ปรับเปลี่ยนมาผลิตโคมล้านนา ซึ่งมีลวดลายเฉพาะตัวที่สะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชน (อำนาจ หงษ์ทอง, 2555) ความนิยมโคมแขวนเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงงานพืชสวนโลก จังหวัดเชียงใหม่ ส่งผลให้โคมแขวนกลายเป็นของตกแต่งบ้าน ร้านค้า และสถานที่ต่าง ๆ ส่วนโคมลอยเป็นที่นิยมในงานยี่เป็งและพิธีกรรมต่าง ๆ แม้ปัจจุบันจะมีกฎหมายควบคุมการปล่อยโคมลอยที่เคร่งครัด ส่งผลให้ความนิยมลดลง

เทศบาลเมืองต้นเปาให้ความสำคัญกับการส่งเสริมทุนทางวัฒนธรรมเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยจัดกิจกรรมและเทศกาลประจำปีเพื่อประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น และสนับสนุนการท่องเที่ยว รวมถึงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและอาชีพด้านหัตถกรรม ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวทางของการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน เช่น การพัฒนาชุมชนเทือกเขาภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ที่นำตำนานและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาส่งเสริมการท่องเที่ยว (อัษฎาวุธ ศรีทน และอุมารินทร์ ตูลารักษ์, 2564) หรือการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่านเมืองเก่า จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งพัฒนากิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อต่อยอดมูลค่าชุมชน (ศรัญญู จันทรวงศ์, 2564) รวมถึงการใช้ทุนทางวัฒนธรรมในกระบวนการพัฒนาชุมชนอย่างสร้างสรรค์ตามยุทธศาสตร์ด้านวัฒนธรรม 20 ปี (อธิป จันทรสุรีย์, 2561) ทุนทางวัฒนธรรมจึงไม่เพียงสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและสร้างความยั่งยืนให้แก่ชุมชนในระยะยาว

2. ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนที่มีทุนทางวัฒนธรรมโดดเด่นและอัตลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับชุมชนได้ แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่นี้ ควรมุ่งเน้นทั้งการพัฒนาเชิงรุกและเชิงสนับสนุน โดยการพัฒนาเชิงรุกควรมุ่งสร้างความตระหนักรู้ถึงคุณค่าในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น การรักษาประเพณีและอัตลักษณ์ของชุมชน รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกระบวนการจัดการท่องเที่ยว และการจัดการองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาหัตถกรรม ให้สามารถใช้งานได้จริง ขณะเดียวกัน การพัฒนาเชิงสนับสนุนควรเน้นยกระดับกลุ่มอาชีพตามภูมิปัญญา ส่งเสริมแนวคิดสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง พัฒนาที่พักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของอธิป จันทรสุรีย์ และคณะ ที่ระบุว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในตลาดไทยย้อนยุคบ้านระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ควรมุ่งอนุรักษ์อัตลักษณ์ในยุคบางระจัน พร้อมเสริมสร้างความรู้ด้านการท่องเที่ยวแก่ชุมชน และใช้เทคโนโลยีประชาสัมพันธ์เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น (อธิป จันทรสุรีย์ สุดสันต์ สุทธิพิศาล และขวัญณัทพร ขนอนคราม, 2563) นอกจากนี้ ปุญญนรินทร์ อังศุธีรกุล และคณะ ยังชี้ว่า การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดจันทบุรี ควรยกระดับเทศกาลท้องถิ่น สร้างความมั่นใจในคุณค่าของวัฒนธรรม และพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว (ปุญญนรินทร์ อังศุธีรกุล ศรุต ชำนาญธรรม และพศวรรตร์ วรรณพันธ์, 2566) ศรัญญู จันทรวงศ์ ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเส้นทางวัฒนธรรม

ย่านเมืองเก่าริมแม่น้ำเพชรบุรี โดยระบุปัจจัยสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ การจัดการ การมีส่วนร่วม การเข้าถึง และสถานที่ท่องเที่ยว (ศรัญญู จันทรวงศ์, 2564) ขณะที่รุ่งทิwa ทำน้า และอธิป จันทรสุริย์ เสนอแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีถิ่นเชิงสร้างสรรค์ในอำเภออัมพวา จังหวัดตาก โดยเน้นด้านการมีส่วนร่วม นักท่องเที่ยวสามารถร่วมกิจกรรมชุมชน ด้านความคิดสร้างสรรค์ ชุมชนต่อยอดผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่า ด้านการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวศึกษาและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ด้านประสบการณ์ร่วม สร้างประสบการณ์จริงให้กับนักท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว ชุมชนออกแบบกิจกรรมที่สะท้อนวิถีชีวิต ด้านการสื่อสารและการตลาด ใช้เทคโนโลยีประชาสัมพันธ์ และด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว รักษาวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ดั้งเดิมพร้อมสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว (รุ่งทิwa ทำน้า และอธิป จันทรสุริย์, 2564)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพิ่งเริ่มเข้ามามีบทบาท หรือเป็นทิศทางใหม่ที่สามารถนำมาปรับใช้ในประเทศไทยได้อย่างมีศักยภาพ เพราะเนื่องด้วยวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ และต้นทุนทางภูมิปัญญาของคนในชุมชนที่มีศักยภาพ สามารถนำมาปรับใช้เป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ ทูทางวัฒนธรรมของชาวชุมชนในตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง มีจุดเด่นที่แตกต่างและมีอัตลักษณ์ เป็นแหล่งรายได้หลักของคนในชุมชน ทั้งนี้รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังช่วยอนุรักษ์มรดกของคนพื้นถิ่นและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวได้ตลอดปี ตลอดจนเป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยรักษาสมดุลทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนให้ยั่งยืนอีกด้วย แต่ทั้งนี้ควรมีการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวในชุมชนให้เข้มแข็ง และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น อีกทั้งเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน เป็นการสร้างคุณค่าด้านประสบการณ์การท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวโดยเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาผู้วิจัยเสนอข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ควรเพิ่มการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนใช้ทุนทางวัฒนธรรมในการสร้างมูลค่า สามารถนำมาใช้ประโยชน์บนพื้นฐานของความเหมาะสม และเพื่อเป็นต้นแบบการต่อยอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ต่อไป

1.2 คนในชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มสตรีในชุมชน กลุ่มหนุ่มสาว ควรร่วมกันอนุรักษ์รักษา พัฒนา ต่อยอด ร่วมมือสร้างความเข้มแข็งในการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนทางวัฒนธรรม

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 ทูทางวัฒนธรรมของชุมชนในตำบลต้นเปา มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น ซึ่งยังไม่ได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงลึก ทั้งนี้ อาจมีการสำรวจ ศึกษา ข้อมูลด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต ชาติพันธุ์ และภูมิปัญญา เพื่อเป็นฐานข้อมูลผู้ที่สนใจหรือนักท่องเที่ยว ที่ต้องการข้อมูล สามารถสืบค้นข้อมูลดังกล่าวได้โดยการนำเสนอข้อมูลในฐานระบบข้อมูลออนไลน์ที่ง่ายต่อการสืบค้น และเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและการวิจัยในอนาคต

3. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการวางแผนโปรแกรมการท่องเที่ยวทั้งในระยะสั้น เช่น ไปเช้าเย็นกลับ และพักค้างคืน เพื่อให้นักท่องเที่ยวทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทย และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศทราบว่า มีกิจกรรมการท่องเที่ยวใดที่สามารถทำได้บ้าง นอกเหนือจากการเยี่ยมชมเพื่อเป็นการเพิ่มการดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้อยากทำกิจกรรมมากยิ่งขึ้น

3.2 ควรมีการศึกษารวบรวมเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชนในตำบลต้นเปา เพื่อทราบเกี่ยวกับสภาพปัญหา และหาแนวทางบริหารจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ชัยพล สกุลเหลืองอร่าม. (2556). ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมกระดาดสา: กรณีศึกษาหัตถกรรมกระดาดสาบ้านต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บุญญ์นรินทร์ อังศุธิกุล ศรุต ชำนาญธรรม และพศวรรตร์ วรพันธ์. (2566). แนวทางการส่งเสริมศักยภาพทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดจันทบุรี. *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล*, 9(2), 156-165.
- พิเชษฐ์ จุฬรอดและภาณุ ปิ่นทุก้าพล. (2565). กระบวนการผลิตและการจัดการความรู้ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ร่มบ่อสร้างอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. *สัปดาห์ : วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (สทมส.)*, 28(2), 16-30.
- พองคำ หล้าปินตา. (12 พฤศจิกายน 2566). ผลิตภัณฑ์ของบ้านหนองไค้. (ชนิษฐา ใจเป็ง, ผู้สัมภาษณ์)
- ภูริวัจน์ เดชอุ่ม. (2556). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: กรอบแนวคิดสู่แนวทางปฏิบัติสำหรับประเทศไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 33(2), 331-366.
- รัตนา กาวีอิน. (21 ธันวาคม 2566). ผลิตภัณฑ์ของบ้านหนองไค้. (ชนิษฐา ใจเป็ง, ผู้สัมภาษณ์)
- รุ่งทิวา ทำน้ำ และอธิป จันทร์สุริย์. (2564). ศักยภาพการท่องเที่ยววิถีถิ่นบนฐานแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ อำเภอยิ้มผาง จังหวัดตาก. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 15(1), 304-317.

- ศรัญญู จันทรวงศ์. (2564). ปัจจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเส้นทางวัฒนธรรม ภูมิศึกษา ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมย่านเมืองเก่าริมแม่น้ำเพชรบุรี. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการจัดการทางวัฒนธรรม (สหสาขาวิชา)*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ พิเชฐ สายพันธ์ อรุมา เตพลกุล และธีระ สันเดชารักษ์. (2556). *การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism)*. กรุงเทพมหานคร : องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน).
- อธิป จันทรสุรีย์. (2561). การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นฐานสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จังหวัดชุมพร. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อธิป จันทรสุรีย์ สุดสันต์ สุทธิพิศาล และขวัญฤทัย ขนอนคราม. (2563). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานอัตลักษณ์ ความเป็นไทยตลาดไทยย้อนยุคบ้านระจัน จังหวัดสิงห์บุรี. *ทีทัศน์วัฒนธรรม*, 19(2), 140-161.
- อัษฎาภูมิ ศรีทน และอุมารินทร์ ตูลารักษ์. (2564). ทูทางวัฒนธรรมในมิติการท่องเที่ยวชุมชนที่อธิบายผ่านเรื่องเล่าตำนาน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในวิถีชีวิตชุมชน. *วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์*, 16(2), 141-158.
- อำนาจ หงษ์ทอง. (2555). การพัฒนารูปแบบของตลาดลอยน้ำด้วยวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชุมชน: กรณีศึกษา เทศบาลตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. ใน *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์*. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

การพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อพระใส (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย*

THE DEVELOPMENT OF THE LUANG PHOR PHRA SAI LEARNING
CENTER SYSTEM (WAT PHO CHAI), NONG KHAI PROVINCE

พระครูสมุห์หัตถพร ปิยธมโม (คำเพชรดี)

Phrakoosamu Hatthaporn Piyadhammo

สมชัย ศรีนอก

Somchai Srinok

พระมหาสมบุญ สุธมโม

Phramaha Sombun Suthammo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

E-mail: hatthphrkhaphhechrdi@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อพระใส จังหวัดหนองคาย 2) ประเมินความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อพระใส จังหวัดหนองคาย 3) พัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อพระใส จังหวัดหนองคาย 4) ทดสอบการพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อพระใส จังหวัดหนองคาย 5) ประเมินและรับรองคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิของการพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อพระใส จังหวัดหนองคาย เป็นการวิจัยและพัฒนา มีวิธีดำเนินการวิจัยโดยมี 5 ขั้นตอน กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 34 คน

ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อพระใส มี 5 ด้าน คือ ด้านการบริหาร ด้านอาคารสถานที่ ด้านแหล่งการเรียนรู้ ด้านการบริการ และด้านเครือข่าย 2) ประเมินความต้องการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.56 และอยู่ในระดับมากที่สุดในทุก ๆ ด้าน 3) การวิเคราะห์ข้อมูลและนำมาสังเคราะห์สร้างระบบ วัดโพธิ์ชัย 5ส SYSTEM ประกอบด้วย ส ที่หนึ่ง คือ สร้างสรรค์ ส ที่สอง คือ สารระ ส ที่สาม คือ สงบ ส ที่สี่ คือ สติ ส ที่ห้า คือ สำนึก 4) การทดลองใช้กิจกรรม พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก การมีศูนย์การเรียนรู้ภายในวัดเหมาะสม กิจกรรมมีประโยชน์ต่อประชาชนที่เข้าร่วม และสามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน กิจกรรมมีความหลากหลาย และสามารถเลือกทำกิจกรรมได้ตามความต้องการ 5) การประเมินและการปรับปรุง

* Received: 21 October 2024; Revised: 13 December 2024; Accepted: 16 December 2024

ในภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน จากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเหมาะสม ด้านความถูกต้อง และด้านความเป็นไปได้ ตามลำดับ

คำสำคัญ: การพัฒนา, ระบบศูนย์การเรียนรู้, หลวงพ่อพระใส, วัดโพธิ์ชัย, จังหวัดหนองคาย

Abstract

This research article aims to: 1) study the body of knowledge regarding the development of the Luang Pho Phra Sai Learning Center system in Nong Khai Province, 2) assess the needs related to the development of the Luang Pho Phra Sai Learning Center system in Nong Khai Province, 3) develop the Luang Pho Phra Sai Learning Center system in Nong Khai Province, 4) test the developed system of the Luang Pho Phra Sai Learning Center in Nong Khai Province, and 5) evaluate and certify the quality of the developed system by experts. This study is research and development (R&D), conducted in five steps. The sample group consisted of 34 participants who joined the activities.

The research findings revealed that 1) The body of knowledge regarding the development of the Luang Pho Phra Sai Learning Center system encompasses five aspects: management, infrastructure, learning resources, services, and networking. 2) The needs assessment indicated that the overall demand was at a high level, with an average score of 4.56, achieving the highest level across all aspects. 3) Data analysis and synthesis led to the creation of the "Wat Pho Chai 5S SYSTEM," which includes the following components: S1 – Creativity, S2 – Substance, S3 – Serenity (สงบ), S4 – Mindfulness, and S5 – Awareness. 4) The trial implementation of the activities showed that the overall suitability was high. The learning center was deemed appropriate, the activities were beneficial to participants, practical for daily life, diverse, and customizable based on participants' needs. 5) The evaluation and improvement process revealed the highest overall quality. When assessed by individual aspects, the order of importance was as follows: usefulness, suitability, accuracy, and feasibility.

Keywords: development, learning center system, Luang Pho Phra Sai, Wat Pho Chai, Nong Khai Province.

บทนำ

ภาคอีสานของประเทศไทยเป็นที่รู้จักในฐานะแหล่งกำเนิดและที่พำนักของ “พระดี” ซึ่งหมายถึงพระสงฆ์ผู้มีความเชี่ยวชาญในด้านวิปัสสนากรรมฐาน และเป็นที่เคารพศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั่วประเทศ พระวิปัสสนาจารย์สำคัญหลายท่าน เช่น พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร และหลวงปู่ขาว อนาลโย ล้วนถือกำเนิดหรือพำนักเพื่อปฏิบัติธรรมในดินแดนแห่งนี้ ความสำเร็จในทางธรรมของท่านเหล่านี้ สะท้อนถึงความมั่นคงในศรัทธาปสาทะที่ชาวอีสานมีต่อพุทธศาสนา นอกเหนือจาก “พระดี” แล้ว ภาคอีสานยังเป็นที่ตั้งของปูชนียสถานและวัตถุสำคัญทางพุทธศาสนามากมาย แสดงถึงความศรัทธาอันแรงกล้าของชาวอีสานต่อพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน หากกล่าวถึงภาคอีสานตอนเหนือ หนึ่งในสัญลักษณ์แห่งศรัทธาที่ไม่อาจละเลยคือ “หลวงพ่พระใส” พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวอีสานเคารพนับถืออย่างยิ่ง

หลวงพ่พระใสเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในอาณาจักรล้านช้าง โดยมีตำนานเล่าขานว่าสร้างขึ้นโดยพระธิดาสามพี่น้องของกษัตริย์ล้านช้าง ทั้งสามพระองค์ร่วมกันสร้างพระพุทธรูปสามองค์เพื่อเป็นพระพุทธรูปประจำพระองค์ และตั้งชื่อพระพุทธรูปตามพระนามของตนว่า “พระเสริม” “พระสุก” และ “พระใส” พระพุทธรูปทั้งสามถูกประดิษฐานไว้ที่เมืองเวียงจันทน์ เมืองหลวงของล้านช้าง พระพุทธรูปเหล่านี้เป็นที่เคารพสักการะอย่างสูงของชาวล้านช้าง สะท้อนผ่านการอัญเชิญไปเก็บรักษาอยู่ที่ปลอดภัยในยามศึกสงคราม และจะนำกลับมาประดิษฐานเมื่อบ้านเมืองสงบ ตัวอย่างเช่น เมื่อกองทัพไทยยกทัพไปตีเวียงจันทน์ในสมัยกรุงธนบุรี พระเจ้าธรรมเทวงศ์ได้อัญเชิญพระพุทธรูปทั้งสามไปยังเมืองเชียงคำชั่วคราว ในรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อกองทัพไทยตีเวียงจันทน์อีกครั้ง ชาวเมืองได้อัญเชิญพระพุทธรูปทั้งสามไปซ่อนไว้ที่ภูเขาควาย แต่กองทัพไทยค้นพบและได้นำพระพุทธรูปทั้งสามข้ามแม่น้ำโขงมายังฝั่งไทย ระหว่างการล่องแพ พระสุกพลัดตกจมน้ำไป ส่วนพระเสริมและพระใสได้เดินทางมาถึงจังหวัดหนองคาย โดยพระเสริมถูกประดิษฐานที่วัดโพธิ์ชัย ขณะที่พระใสประดิษฐานที่วัดหอก่อง (ปัจจุบันคือวัดประดิษฐธรรมคุณ)

วัดโพธิ์ชัย เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ สังกัดนิกายมหานิกาย ตั้งอยู่บนถนนประจักษ์ศิลปาคม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เดิมวัดนี้เป็นวัดร้างที่เรียกกันว่า “วัดผีผิว” ตั้งอยู่บริเวณบ้านไผ่ โดยไม่มีหลักฐานชัดเจนเกี่ยวกับการสร้างวัด แต่คาดว่าเคยเป็นพระอารามสำคัญของเมืองเวียงจันทน์ในอดีต ในช่วงที่ท้าวสุวอรรมา (บุญมา) อุปฮาดเมืองยโสธร ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระปทุมเทวาภิบาล (บุญมา) และสร้างเมืองหนองคายขึ้นที่บ้านไผ่ ได้มีการอัญเชิญพระพุทธรูปสำคัญจากเวียงจันทน์ ได้แก่ พระเสริมและพระใส ซึ่งถูกยึดมาในช่วงปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ มาประดิษฐานที่วัดหอก่องในปี พ.ศ. 2372 อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2479 เกิดแผ่นดินไหวบริเวณวัดหอก่อง ทำให้เกิดรอยแยกขนาดใหญ่ต่อหน้าพระเสริม ก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ในหมู่ชาวเมืองและขุนนาง บ้างเชื่อว่าเป็นสัญญาณอาเพศหรือเหตุบ้านเมือง บ้างก็เชื่อว่าพระเสริมต้องการย้ายไปประดิษฐานที่วัดอื่น เนื่องจากวัดหอก่องมีขนาดเล็ก ไม่เหมาะสมสำหรับพระพุทธรูปสำคัญที่กษัตริย์

เวียงจันทน์ทรงสร้าง ด้วยเหตุนี้ พระปฐมเทวาทิบาลและกรรมการเมืองหนองคายจึงได้ปรึกษาหารือ และมีมติให้สร้างวัดใหญ่ขึ้นใหม่เพื่ออัญเชิญพระเสริมไปประดิษฐาน วัดแห่งนั้นก็คือวัดผิผิว ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดโพธิ์ชัย (กาญจนา แก้วเทพ, 2549)

วัดผิผิว เป็นวัดร้างที่มีความสำคัญในอดีต ภายในวัดประดิษฐานพระธาตุเจดีย์ลาวโบราณอันงดงาม แต่ไม่มีพระสงฆ์จำพรรษา ด้วยเหตุนี้ กรรมการเมืองหนองคายจึงมีมติให้บูรณะวัดผิผิวและเปลี่ยนชื่อเป็น "วัดโพธิ์ชัย" เมื่อมีการตัดสินใจดังกล่าว พระปฐมเทวาทิบาล (บุญมา) เจ้าเมืองหนองคายได้ปรึกษากับท่านญาครุหลักคำ พระเถระชั้นผู้ใหญ่ที่สุดในเมืองหนองคาย เพื่อพัฒนาวัดผิผิว

ในปี พ.ศ. 2382 พระปฐมเทวาทิบาลเป็นประธานฝ่ายฆราวาส และท่านญาครุหลักคำเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ ทำพิธี "ยกวัดโพธิ์ชัย" โดยการยกฐานะจากวัดร้างให้เป็นวัดที่มีพระสงฆ์จำพรรษา พร้อมทั้งบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะสำหรับพระภิกษุและสามเณร วัดโพธิ์ชัยจึงได้รับการบูรณะขึ้นใหม่ เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2382 ตามบันทึกในพงศาวดารย่อเมืองเวียงจันทน์ เมื่อการบูรณะแล้วเสร็จ พระปฐมเทวาทิบาลได้อัญเชิญท่านญาครุหลักคำเป็นเจ้าอาวาส และได้ประกอบพิธีอัญเชิญพระเสริมจากวัดหอก่องมาประดิษฐาน ณ พระอุโบสถของวัดโพธิ์ชัย นับตั้งแต่นั้น วัดโพธิ์ชัยจึงกลายเป็นพระอารามหลวงประจำเมืองหนองคาย

ภายในพระอุโบสถวัดโพธิ์ชัย เป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อบุญไซ พระพุทธรูปปางมารวิชัย ซึ่งหล่อด้วยทองคำสีสุก มีขนาดหน้าตักกว้าง 2 ศอก 8 นิ้ว และสูงจากฐานถึงยอดพระเกศ 4 ศอก 1 นิ้ว ในยุคที่อาณาจักรศรีสัตนาคนหุตล้านช้างร่มขาวกำลังรุ่งเรือง มีกษัตริย์พระนามว่า พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ทรงครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ. 2093-2115 ในช่วงต้นของการขึ้นครองราชบัลลังก์ พระองค์ได้รับการอภิเษกเป็นกษัตริย์แห่งล้านนาเชียงใหม่ อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุที่พระราชบิดาสวรรคตอย่างกะทันหัน พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชจึงเสด็จกลับมาครองราชย์ที่กรุงศรีสัตนาคนหุตล้านช้างร่มขาว (หลวงพระบาง) อีกครั้ง ในช่วงเวลานั้น อาณาจักรล้านช้างต้องเผชิญสงครามกับพม่าหลายครั้ง โดยเฉพาะกรุงหลวงพระบางซึ่งตั้งอยู่ในชัยภูมิที่เสี่ยงต่อการถูกรุกราน พระองค์จึงได้ปรึกษากับบรรดาพระสังฆราชและขุนนาง ก่อนตัดสินใจย้ายเมืองหลวงมายังนครเวียงจันทน์ในปี พ.ศ. 2106 พร้อมกับอพยพประชาชนจากหลวงพระบาง แพร่ น่าน พะเยา และบางส่วนของเชียงใหม่ มาอยู่ที่เวียงจันทน์ และเมืองใกล้เคียง เช่น เมืองศรีเชียงใหม่ กองนาง ทาบ่อ เวียงคุก หนองคาย และปากห้วยหลวง (โพนพิสัย) ในเวลาต่อมา สมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ขุนวรธานีและเจ้าเหม็น ซึ่งเป็นข้าหลวง อัญเชิญพระเสริมจากวัดโพธิ์ชัยไปยังกรุงเทพฯ ขุนวรธานียังมีความตั้งใจจะอัญเชิญพระใสไปพร้อมกันด้วย แต่เกิดเหตุอัศจรรย์ขึ้น เมื่อเกวียนที่ใช้บรรทุกพระใสไม่สามารถเคลื่อนไปได้ แม้จะใช้กำลังหรือพยายามหลายวิธี จนเกวียนหักลง และเกวียนใหม่ก็ไม่สามารถเคลื่อนที่ได้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้จึงตกลงกันว่าให้อัญเชิญพระใสประดิษฐานไว้ที่วัดโพธิ์ชัยแทน ขณะที่พระเสริมถูกอัญเชิญไปยังกรุงเทพฯ (พระอริยานุวัตรเขมาจารีเถระ, 2536)

ศูนย์การเรียนรู้ คือ สถานที่ที่มีบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ มีบริการสื่อการเรียนการสอนตามความต้องการของผู้เรียน มีการจัดกระบวนการเรียนการสอน และมีบุคคลากรอำนวยความสะดวก มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ทำให้ประชาชนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนให้กว้างขวางทั่วถึง และครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยกิจกรรมต่าง ๆ จะสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน กลมกลืนกับวิถีชีวิตของชุมชนและทันต่อความเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ (บุญส่ง บุญทศ, 2543)

การพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อพระใส (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย ให้เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชน คือ สถานที่เก็บ รวบรวม นำเสนอ เผยแพร่ ถ่ายทอด และส่งเสริมการเรียนรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และเรื่องราว ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในการเรียนรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และเรื่องราว ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2551) และเป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ สำหรับประชาชนในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของชุมชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเอง การสร้างและพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นการจัดให้มีการศึกษาที่เกื้อหนุนให้บุคคลในชุมชน สามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึง ภายใต้อะไรที่มีอยู่ในสังคมรอบ ๆ ตัว ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เช่น จากประสบการณ์ของวิทยากรหรือปราชญ์ชาวบ้าน จากแปลงสาธิต จากศูนย์เรียนรู้ ฯลฯ โดยมุ่งหวังให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ในลักษณะของการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ ที่ไม่เน้นการเรียนรู้เฉพาะ ในห้องเรียน

ดังนั้น การสร้างแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายในชุมชน จึงเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่จะก่อประโยชน์ต่อกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพจากประสบการณ์ตรง ซึ่งสัมผัสและจับต้องได้ ทั้งนี้ ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ไม่ได้มีเฉพาะต่อสมาชิกในชุมชนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงบุคคลทั่วไป และผู้ที่ศึกษาอยู่ในสถาบันการศึกษาได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และก่อให้เกิดการจารึกข้อมูลชุมชนที่เป็นระบบด้วย เช่น 1. ใช้เป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม ทั้งที่มีในตำราเรียนและที่ไม่มีในตำราเรียน 2. ใช้เป็นสถานที่ในการจัดการเรียนการสอน การฝึกอบรม 3. ใช้เป็นสถานที่พบปะ แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ความคิดเห็น 4. ใช้เป็นแหล่งสถานที่ศึกษาดูงาน ฝึกฝนอาชีพ 5. ใช้เป็นสื่อเรียนรู้ สื่อประกอบการเรียนการสอนที่มีมิติ มีชีวิต เช่น จิตกรรมฝาผนัง ร่องรอยประวัติศาสตร์ นิเวศวิทยา สัตว์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน (แมลง นก ปลา ฯลฯ) เป็นต้น 6. ใช้เป็นสถานที่ถ่ายทอดความรู้ ข้อมูล ข่าวสารทั่ว ๆ ไป รวมทั้งเป็นสถานที่ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ หรือแจ้งข้อมูลที่ต้องการสื่อไปถึงคนในชุมชน 7. ใช้เป็นศูนย์กลางในการ

รวบรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ฯลฯ ไม่ให้ลบเลือนสำหรับสืบต่อไปยังชนรุ่นหลัง 8. ใช้เป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ อาทิ เป็นศูนย์จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นจุดรวบรวมผลผลิต พื้นที่รวมกลุ่มทำกิจกรรมของแม่บ้าน ฯลฯ (ครรชิต พุทธิโกษา, 2554)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง การพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อบุญ (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย เพื่อพัฒนาให้เกิดศูนย์การเรียนรู้ที่ทันสมัยสอดคล้องกับยุคสมัย และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ต่อยอดประเพณี วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ที่สืบทอดกันมายาวนาน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อบุญ (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย
2. เพื่อประเมินความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อบุญ (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย
3. เพื่อพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อบุญ (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย
4. เพื่อทดสอบการพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อบุญ (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย
5. เพื่อประเมินและรับรองคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิของการพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อบุญ (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อบุญ (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย” เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development = R&D) มีวิธีดำเนินการวิจัยโดยมี 5 ขั้นตอน โดยมีรายละเอียดขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

- 1) ศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อบุญ (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย พบว่า การพัฒนาระบบการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อบุญ (วัดโพธิ์ชัย) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.56 และอยู่ในระดับมากที่สุด ในทุกๆ ด้านแหล่งการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ 4.66 รองลงมาด้านอาคารสถานที่ มีค่าเฉลี่ย 4.56 ด้านเครือข่าย มีค่าเฉลี่ย 4.54 ด้านการบริการ มีค่าเฉลี่ย 4.51 และด้านการบริหาร มีค่าเฉลี่ย 4.51 ตามลำดับ

การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ ด้านพระพุทธรักษา จำนวน 5 รูป ด้านวัฒนธรรม จำนวน 4 ท่าน ด้านการศึกษา จำนวน 2 ท่าน และด้านปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 2 ท่าน รวมจำนวนทั้งสิ้น 13 รูป/คน

- 2) ประเมินความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อบุญ (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย

3) พัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อพระใส (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อสรุปข้อมูลสำคัญ ๆ เกี่ยวกับการสร้างชุดกิจกรรม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วย ด้านการพัฒนาระบบ ด้านพระพุทธรูปศาสนา ด้านวัฒนธรรม ด้านการศึกษา และด้านกิจกรรม รวมจำนวนทั้งสิ้น 6 รูป/คน เพื่อยกร่างศูนย์การเรียนรู้

4) ทดสอบการพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อพระใส (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย พบว่าการประเมินการพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อพระใส (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.45 โดยมีข้อ คนคิดว่าการมีศูนย์การเรียนรู้ภายในวัดเหมาะสม กิจกรรมมีประโยชน์ต่อประชาชนที่เข้าร่วม และสามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน กิจกรรมมีความหลากหลายและสามารถเลือกทำกิจกรรมได้ตามความต้องการ และสถานที่ศูนย์การเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม สะดวกสบาย อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.56 4.59 4.61 และ 4.62 ตามลำดับ โดยคนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 4.24

5) ประเมินและรับรองคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิของการพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อพระใส (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย พบว่า คณะกรรมการทุกคนที่เข้าร่วมประชุมมีมติในที่ประชุมว่า วัดโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย เป็นวันที่มีความพร้อมทั้ง 5 ด้าน 1) ด้านการบริหาร 2) ด้านอาคารสถานที่ 3) ด้านแหล่งการเรียนรู้ 4) ด้านการบริการ และ 5) ด้านเครือข่าย สามารถที่จะพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อพระใส (วัดโพธิ์ชัย) ซึ่งในศูนย์การเรียนรู้ก็จะมีแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายเหมาะสมกับประชาชนที่สนใจเป็นอย่างมาก ภายในแหล่งการเรียนรู้หลวงพ่อพระใส ก็จะประกอบด้วย 1) พระพุทธรูปปฏิมาองค์หลวงพ่อพระใส 2) พระธาตุพระอรหันต์ 3) หงอนพญานาค 4) จิตรกรรมฝาผนัง 5) สรงน้ำหลวงพ่อพระใส 6) วัตถุโบราณประจำ 7) สวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น 8) สวดมนต์ข้ามปี 9) พิธีหล่อเทียนพรรษา และ 10) ประเพณีตักบาตรเทโวโรหนะ ก็จะเป็นจุดหลักๆ ให้ผู้ที่เข้ามาชมได้เยี่ยมชม อีกทั้งซึ่งทางวัดโพธิ์ชัยได้มุ่งเน้นจะพัฒนาศูนย์การเรียนรู้นี้ เพื่อสร้างเสริมเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของวัดโพธิ์ชัยด้วย โดยได้กำหนดโมเดล ของวัดโพธิ์ชัยขึ้นมาเพื่อพัฒนาเป็น **วัดโพธิ์ชัย 5ส SYSTEM** มุ่งที่จะพัฒนาให้ประชาชนที่เข้ามาร่วมกิจกรรมกับวัดได้เห็นคุณค่าของการเรียนผ่านศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้ อธิบายได้ 5 ส คือ ส ที่หนึ่ง คือ สร้างสรรค์ หมายถึง สร้างสรรค์สิ่งที่มีอยู่ให้เกิดศูนย์การเรียนรู้ ส ที่สอง คือ สาระ หมายถึง กำหนดเนื้อหาสาระแหล่งการเรียนรู้ในศูนย์ตรงเป้า ส ที่สาม คือ สงบ หมายถึง แหล่งการเรียนรู้ช่วยกระตุ้นเตือนให้เกิดความสงบ กาย - ใจ ส ที่สี่ คือ สติ หมายถึง แหล่งการเรียนรู้ช่วยตระหนักรู้ให้เกิดสติ ในการดำรงชีวิตประจำวัน และ ส ที่ห้า คือ สำนึก หมายถึง แหล่งการเรียนรู้สะท้อนคุณค่าภายในตนทำให้เกิดปัญญาด้วย ในศูนย์การเรียนรู้จะมีสถานที่ติดต่อประสานงานกับผู้เข้าชมศูนย์การเรียนรู้ มีไลน์ มีเฟซบุ๊ก ไว้สำหรับติดต่อเข้าชมศูนย์ ภายในศูนย์ก็จะจัดมีคฤศเทศก์ประจำศูนย์คอยให้บริการประชาชนที่สนใจเข้าชมศูนย์การเรียนรู้อีกด้วย มีค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อพระใส (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย ศูนย์การเรียนรู้ 10 ศูนย์

ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านความเป็นประโยชน์ ($\bar{X} = 4.55$, S.D. = 0.778) ด้านความเหมาะสม ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = 0.820) ด้านความถูกต้อง ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 0.814) และด้านความเป็นไปได้ ($\bar{X} = 4.51$, S.D. = 0.900)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อพระใส (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย” ผู้วิจัยขอสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อพระใส (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า มี 5 ด้าน คือ ด้านการบริหาร ด้านอาคารสถานที่ ด้านแหล่งการเรียนรู้ ด้านการบริการ และด้านเครือข่าย

2. ประเมินความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อพระใส (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.56 และอยู่ในระดับมากที่สุด ในทุก ๆ ด้าน แหล่งการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ 4.66 รองลงมาด้านอาคารสถานที่ มีค่าเฉลี่ย 4.56 ด้านเครือข่าย มีค่าเฉลี่ย 4.54 ด้านการบริการ มีค่าเฉลี่ย 4.51 และด้านการบริหาร มีค่าเฉลี่ย 4.51 ตามลำดับ

3. การพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อพระใส (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย พบว่า การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละขั้นตอนของศูนย์การเรียนนี้ ถูกออกแบบโดยคำนึงถึงบริบทพื้นที่ แนวคิด หลักการ ทฤษฎี และองค์ความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ภายในวัดโพธิ์ชัย กระบวนการสอนของศูนย์การเรียนได้ใช้หลักการ “วัดโพธิ์ชัย 5ส SYSTEM” ซึ่งประกอบด้วย: **ส ที่หนึ่ง สร้างสรรค์** หมายถึง การนำสิ่งที่มีอยู่มาพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนที่สร้างสรรค์และมีคุณค่า **ส ที่สอง สาระ** หมายถึง การกำหนดเนื้อหาสาระภายในศูนย์การเรียนให้ตรงประเด็นและมีความหมาย **ส ที่สาม สงบ** หมายถึง ศูนย์การเรียนที่สามารถกระตุ้นให้เกิดความสงบทั้งทางกายและใจ **ส ที่สี่ สติ** หมายถึง การเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนมีสติและตระหนักรู้ในสิ่งที่ศึกษา **ส ที่ห้า สำนึก** หมายถึง การสะท้อนคุณค่าภายในตนเอง ส่งเสริมให้เกิดปัญญาและความเข้าใจลึกซึ้ง **วัดโพธิ์ชัย 5ส SYSTEM** นำมาบูรณาการผ่านศูนย์การเรียน 10 ศูนย์ การเรียนรู้หลัก ๆ ดังนี้ **ศูนย์การเรียนที่ 1 พระพุทธรูปปางมารวิชัย หลวงพ่อพระใส** เป็นพระพุทธรูปขัดสมาธิราบปางมารวิชัย หล่อด้วยทองสีสุก มีพระรูปลักษณะงดงามมาก ขนาดหน้าตัก กว้าง 2 คืบ 8 นิ้ว ส่วนสูงจากพระชงฆ์เบื้องล่างถึงยอดพระเกศ 4 คืบ 1 นิ้ว ปัจจุบันได้ประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถวัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) **ศูนย์การเรียนที่ 2 พระธาตุพระอรหันต์** มีตำนานอริราชศัตรูได้ระบุว่า พระธาตุอรหันต์สร้างขึ้นในยุคของการบูรณะพระธาตุพนม ครั้งที่ 2 สมัยพระยาสุเมตตวงศา กษัตริย์ผู้ปกครองมรุกขนคร ครั้งเมื่อพระอรหันต์ทั้ง 5 ได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมาบรรจุในสถานที่สำคัญ ตามตำนานอริราชศัตรู และนำไปประดิษฐานไว้ใน “เจดีย์พระอรหันต์” ที่ประดิษฐานอยู่บริเวณหน้าพระอุโบสถวัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) ในปัจจุบัน **ศูนย์การเรียนที่ 3**

หงอนพญานาค หงอนพญานาคทั้ง 2 ชั้น มีรูปร่างสามเหลี่ยม ฐานกว้าง 4 นิ้ว สูง 6 นิ้ว มีผิวขรุขระ คล้ายหินปูน มีรอยเป็นแนวตามความสูง 4 รอย และ 5 รอย ฐานมีสีน้ำตาลเข้ม ส่วนปลายเป็นสีขาว โคนงอเล็กน้อย **ศูนย์การเรียนรู้ที่ 4 จิตรกรรมฝาผนัง** เป็นภาพประวัติศาสตร์ความเป็นมาทางพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของหลวงพ่อบุญรอด และประเพณี วัฒนธรรมประวัติศาสตร์ชาวเมืองจังหวัดหนองคาย **ศูนย์การเรียนรู้ที่ 5 สรงน้ำหลวงพ่อบุญรอด** จัดขึ้นในวันที่ 13 เมษายนของทุกปี โดยมีพิธีอัญเชิญหลวงพ่อบุญรอดจากพระอุโบสถ แล้วแห่รอบพระอุโบสถ อีกทั้งยังมีการแห่รอบเมืองหนองคาย ให้ประชาชนได้สรงน้ำในช่วงสงกรานต์ **ศูนย์การเรียนรู้ที่ 6 วัดอุโบสถประจําวัด** วัดอุโบสถประจําวัดโพธิ์ชัยที่สำคัญ ประกอบด้วย 1. หลวงพ่อบุญรอด 2. พระพุทธรูปบริวาร ชาย-ขาว 3. พระธาตุอรหันต์ 4. ใบเสมา 5. เทวรูปศิลาหินโบราณ และ 6. เครื่องราชบรรณาการช้าง อีกมามาย **ศูนย์การเรียนรู้ที่ 7 สวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น** วัดโพธิ์ชัย ได้จัดกิจกรรมสวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็นเป็นประจำทุกวัน เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนชาวจังหวัดหนองคายได้สร้างสะพานบุญ และเป็นแหล่งเจริญสติภาวนา และเสริมสร้างสุขภาวะเชิงบวกทางจิตที่ดี **ศูนย์การเรียนรู้ที่ 8 สวดมนต์ข้ามปี** จัดขึ้นในวันสิ้นปีเก่าของทุกปี วัดโพธิ์ชัยได้เชิญชวนประชาชนชาวจังหวัดหนองคาย มาสวดมนต์ข้ามปี รักษาศีล เจริญสติภาวนา เตรียมความพร้อมทั้งกายและใจ สติปัญญา ให้พร้อมก่อนเริ่มต้นปีใหม่ อีกทั้งยังสร้างสิริมงคล ในช่วงขึ้นปีใหม่ เพื่อให้มีแต่สิ่งดี ๆ เกิดขึ้นกับตนเองตลอดทั้งปีด้วย **ศูนย์การเรียนรู้ที่ 9 พิธีหล่อเทียนพรรษา** จัดขึ้นในช่วงเทศกาลวันเข้าพรรษาของทุกปี เป็นกิจกรรมหล่อเทียนพรรษาเพื่อสืบทอดประเพณีโบราณ เป็นประเพณีที่มีมาตั้งแต่โบราณกาล เมื่อถึงวันเข้าพรรษา ชาวพุทธนิยมนำเทียนที่หล่อแล้วไปถวายตามวัดต่าง ๆ เพื่อจุดให้แสงสว่างตลอดฤดูกาลเข้าพรรษา **ศูนย์การเรียนรู้ที่ 10 ประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ** จัดขึ้นในช่วงเทศกาลหลังวันออกพรรษาหนึ่งวัน เพื่อสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นประจำทุกปี การตักบาตรเทโว หรือวันเทโวโรหณะ เป็นวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ ขึ้นดาวดึงส์ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ซึ่งพระพุทธเจ้าจะทรงถึงโลกมนุษย์ในวันรุ่งขึ้นของอีกวันหนึ่ง คือ วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 และบิณฑบาตในเช้าวันนั้น ดังนั้นวันตักบาตรเทโวจึงเป็นวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11

4. การทดสอบการพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อบุญรอด (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัย พบว่า การประเมินระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อบุญรอด (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยการมีศูนย์การเรียนรู้ภายในวัดเหมาะสม กิจกรรมมีประโยชน์ต่อประชาชนที่เข้าร่วม และสามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน กิจกรรมมีความหลากหลายและสามารถเลือกทำกิจกรรมได้ตามความต้องการ และสถานที่ศูนย์การเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม สะดวกสบาย อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ โดยท่านมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม อยู่ในระดับมาก

5. การประเมินและรับรองคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิของการพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อบุญรอด (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อ

พิจารณาเป็นรายด้านจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเหมาะสม ด้านความถูกต้อง และด้านความเป็นไปได้ ซึ่งการศูนย์การเรียนหลวงพ่อพระใส (วัดโพธิ์ชัย) มีคุณค่า เป็นประโยชน์ต่อประชาชนที่สนใจอย่างยิ่ง

อภิปรายผล

การพัฒนากระบวนการศูนย์การเรียนหลวงพ่อพระใส (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยมีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

การพัฒนากระบวนการศูนย์การเรียนหลวงพ่อพระใส (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคายนั้น ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาวัดเป็นศูนย์การเรียนขึ้นภายในวัด ถือว่าเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของสาธุชนชาวพุทธ เป็นศูนย์รวมใจของประชาชนชาวจังหวัดหนองคาย โดยมีหลวงพ่อพระใสเป็นฐานศูนย์รวมจิตใจของผู้คนที่เข้ามาสักการะหลวงพ่อด้วย เพื่อกระตุ้นเตือนให้คนสนใจ เกิดสาระ เกิดความสงบ เกิดสติ เกิดความสำนึก เกิดคุณค่า และเกิดปัญญาต่อผู้คน สอดคล้องกับพระครูปลัดสราวุธ ฐิตพลโญ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี” ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบในการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน พบว่า มี 6 องค์ประกอบ คือ (1) เป็นศูนย์การเรียนรู้อุทิศตนซึ่งสนับสนุนการศึกษา ตลอดชีวิตของบุคคลในชุมชน โดยการจัดการเรียนรู้และจัดกิจกรรมที่มีความยืดหยุ่นตามความต้องการของประชาชน (2) มีกิจกรรมที่นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อการแก้ไขปัญหา โดยการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความเดือดร้อน โดยการเรียนรู้และร่วมกัน แสวงหาคำตอบของปัญหาที่เกิดขึ้น (3) มีการให้บริการที่ส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้สารสนเทศให้แก่ประชาชน โดยการจัดกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาสารสนเทศให้แก่ประชาชนที่มารับบริการ (4) เป็นแหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะจารีตประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชน โดยจัดศูนย์การเรียนรู้อุทิศตนที่มีเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น (5) เป็นศูนย์การเรียนรู้อุทิศตนที่มีความรื่นรมย์ โดยปรับภูมิทัศน์ให้สลับเปลี่ยน (6) เป็นเครือข่ายแห่งการเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้อุทิศตนจริง โดยจัดศูนย์การเรียนรู้อุทิศตนที่ส่งเสริมเครือข่ายแห่งการเรียนรู้และพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้อุทิศตนจริง โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ารับบริการสืบค้น สารสนเทศ โดยผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (พระครูปลัดสราวุธ ฐิตพลโญ, 2560)

การนำเสนอข้อมูลกิจกรรมภายในศูนย์การเรียน มีลักษณะหลากหลายและน่าสนใจ กระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในเรื่องประวัติของหลวงพ่อพระใส และประเพณีวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดมาอย่างยาวนาน สะท้อนถึงคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสุญาดา สุนทรสารทูล ที่ได้วิจัยเกี่ยวกับ “รูปแบบความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชนในเขตปริมณฑล กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า มีรูปแบบความร่วมมือ 4 รูปแบบสำคัญ ได้แก่ 1) การสร้างครอบครัวต้นแบบที่มีภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมที่ดี ซึ่งจะขยายผลโดยการจัดกิจกรรมร่วมกับครอบครัวที่

เข้าร่วมโครงการ และต่อเนื่องไปยังชุมชนใกล้เคียง 2) การจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนที่เชื่อมโยงกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน รวมถึงภาครัฐและเอกชน ตั้งแต่การวางแผน ปฏิบัติการ ตรวจสอบ และประเมินผล 3) การพัฒนาพื้นที่ชุมชนให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางสังคม เช่น การจัดตั้งศูนย์คอมพิวเตอร์โดยมีครูอาสาสมัครดูแลและให้คำแนะนำ 4) การเชิญชวนภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรม โดยภาครัฐทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการประสานงาน นอกจากนี้ยังมีการจัดโครงการนำครอบครัวต้นแบบไปประชาสัมพันธ์และศึกษาดูงานเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (สุญาดา สุนทรสารทูล, 2552)

ศูนย์การเรียนรู้เปรียบเสมือนแหล่งรวมคลังความรู้ คลังปัญญา เป็นแหล่งสืบค้น ค้นหา สิ่งที่น่าสนใจ เพื่อตอบคำถาม ตอบข้อสงสัย ไขปัญหาให้กระจ่างแจ้ง ดังนั้น ศูนย์เรียนรู้จึงต้องมีความพร้อมทั้งด้านการบริหาร ด้านอาคารสถานที่ ด้านแหล่งการเรียนรู้ ด้านการบริการ และด้านเครือข่าย เพื่อรองรับกับการเข้ามาศึกษาหาความรู้ภายในศูนย์การเรียนรู้ สอดคล้องกับชุดิมา สัจจามันท์ ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบยุทธศาสตร์และแนวทางการ บูรณาการการศึกษาของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีการจัดการศึกษาตามอัยาศัย” ผลการวิจัยพบว่า 1. วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน และมีบทบาทเป็นแหล่งการเรียนรู้ตามอัยาศัย โดยมีรูปแบบการจัดการศึกษา การจัดกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมที่หลากหลาย โดยเฉพาะศาสนพิธี พิธีกรรมทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต เป็นแหล่งปลูกฝังศีลธรรม สร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของบุคคลชุมชนและสังคม 2. วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยได้ดำเนินการสอดคล้องตามแนวทางการจัดการศึกษามาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบแหล่งการเรียนรู้สำคัญที่จัดตั้งและบริการเรียนรู้แก่ประชาชน (ชุดิมา สัจจามันท์, 2548)

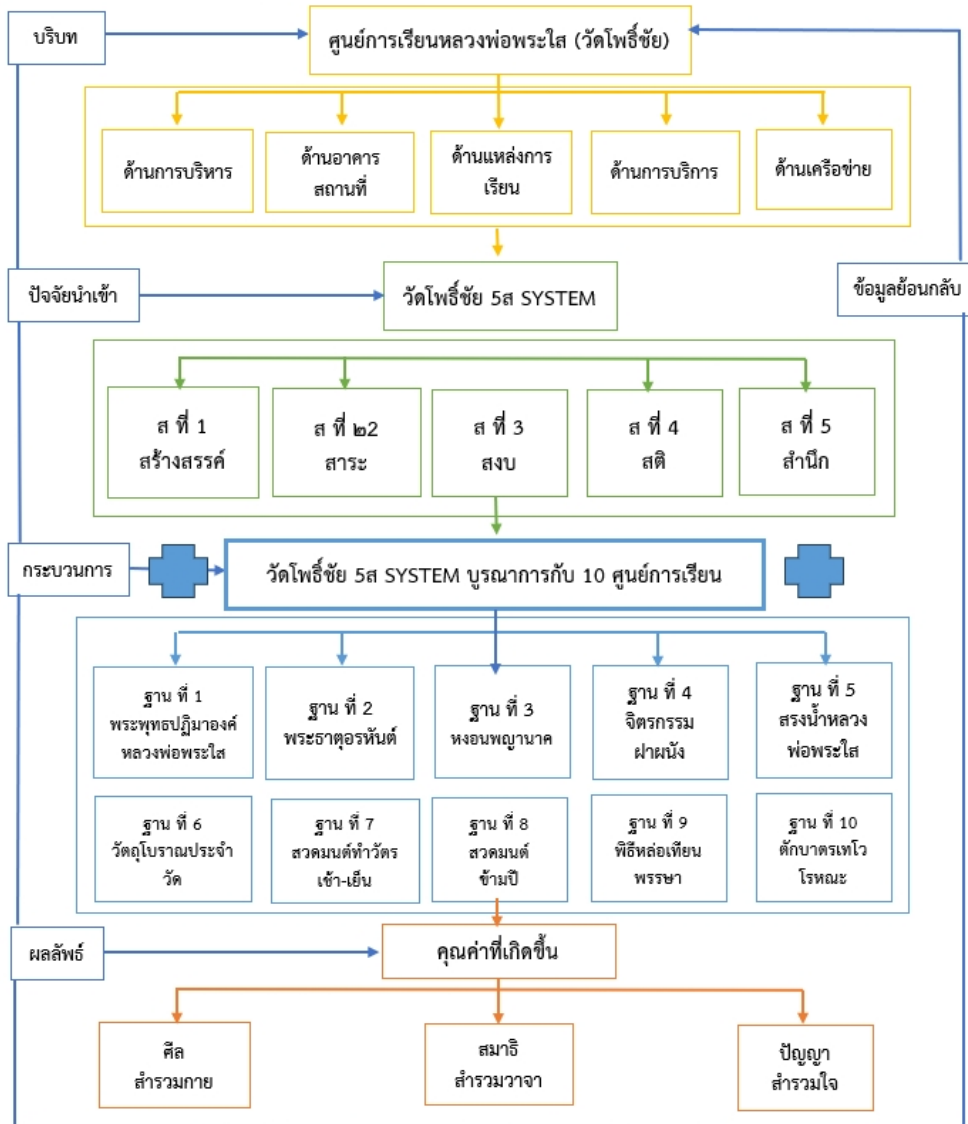
สรุปความว่า ศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อดุสิต (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย เป็นวัดที่มีความพร้อมทั้ง 5 ด้าน 1) ด้านการบริหาร 2) ด้านอาคารสถานที่ 3) ด้านแหล่งการเรียนรู้ 4) ด้านการบริการ และ 5) ด้านเครือข่าย สามารถที่จะพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อดุสิต (วัดโพธิ์ชัย) ซึ่งในศูนย์การเรียนรู้ก็จะมีแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายเหมาะสมกับประชาชนที่สนใจเป็นอย่างมาก ภายในแหล่งการเรียนรู้หลวงพ่อดุสิต ก็จะประกอบด้วย 1) พระพุทธรูปปางนาคปรกหลวงพ่อดุสิต 2) พระธาตุพระอรหันต์ 3) หงอนพญานาค 4) จิตรกรรมฝาผนัง 5) สรงน้ำหลวงพ่อดุสิต 6) วัตถุโบราณประจำ 7) สวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น 8) สวดมนต์ข้ามปี 9) พิธีหล่อเทียนพรรษา และ 10) ประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ ก็จะเป็นจุดหลัก ๆ ให้ผู้ที่เข้ามาชมได้เยี่ยมชม อีกทั้งซึ่งทางวัดโพธิ์ชัยได้มุ่งเน้นจะพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของวัดโพธิ์ชัยด้วย โดยได้กำหนดโมเดลของวัดโพธิ์ชัยขึ้นมาเพื่อพัฒนาเป็นวัดโพธิ์ชัย 5ส SYSTEM มุ่งที่จะพัฒนาให้ประชาชนที่เข้ามาชมกิจกรรมกับวัดได้เห็นคุณค่าของการเรียนรู้ผ่านศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้ อธิบายได้ 5ส คือ ส ที่หนึ่ง คือ สร้างสรรค์ ส ที่สอง คือ สารละ ส ที่สาม คือ สงบ ส ที่สี่ คือ สติ และ ส ที่ห้า คือ สำนึก ในศูนย์การเรียนรู้จะมีสถานที่ติดต่อประสานงานกับผู้เข้า

ชมศูนย์การเรียนรู้ มีไลน์ มีเฟสบุ๊ค ไว้สำหรับติดต่อเข้าชมศูนย์ ภายในศูนย์ก็จะจัดมัคคุเทศก์ประจำศูนย์ คอยให้บริการประชาชนที่สนใจเข้าชมศูนย์การเรียนรู้ด้วย

องค์ความรู้วิจัย

จากการวิจัย เรื่อง การพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อพระใส (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ **วัดโพธิ์ชัย 5ส SYSTEM** ได้ ดังนี้

แผนภาพที่ 1 ระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อพระใส วัดโพธิ์ชัย 5ส SYSTEM

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อพระใส (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย สรุปได้ว่า การพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้ครอบคลุมบริบท 5 ด้าน ได้แก่ การบริหาร อาคารสถานที่ แหล่งการเรียนรู้ การบริการ และเครือข่าย การประเมินความต้องการพบว่าภาพรวมอยู่ในระดับสูง โดยมีค่าเฉลี่ย 4.56 และมีการบูรณาการระบบ “วัดโพธิ์ชัย 5ส SYSTEM” ผ่านศูนย์การเรียนรู้ 10 ศูนย์ เช่น ศูนย์พระพุทธปฏิมาหลวงพ่อพระใส พระธาตุพระอรหันต์ จิตรกรรมฝาผนัง และประเพณีต่าง ๆ จากการทดลองใช้กิจกรรม พบว่า ผลลัพธ์อยู่ในระดับดีมาก โดยมีการประเมินด้านความเป็นประโยชน์ ความเหมาะสม ความถูกต้อง และความเป็นไปได้ ทั้งนี้ ศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อพระใสมีคุณค่าและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้สนใจ

ผู้วิจัยขอเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรนำวัดโพธิ์ชัย 5ส SYSTEM คือ ส ที่หนึ่ง คือ สร้างสรรค์ ส ที่สอง ส ที่สาม คือ สงบ ส ที่สี่ คือ สติ ส ที่ห้า คือ สำนึก นำไปปรับใช้กับวัดที่มีความพร้อมหรือวัดที่สนใจ เพื่อพัฒนาต่อยอดให้เกิดศูนย์การเรียนรู้ใหม่ๆ มีความหลากหลายมากขึ้น และทันสมัย

2) ควรส่งเสริมวัดโพธิ์ชัย 5ส SYSTEM และสนับสนุนในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ให้กับวัดที่สนใจ หรือหน่วยงานที่สนใจ อย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) ควรนำ 5ส SYSTEM คือ ส ที่หนึ่ง คือ สร้างสรรค์ ส ที่สอง ส ที่สาม คือ สงบ ส ที่สี่ คือ สติ ส ที่ห้า คือ สำนึก ไปปรับใช้กับวัดที่มีความพร้อมหรือวัดที่สนใจ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อส่งเสริมให้คณะสงฆ์ได้เรียนรู้การบริหาร การดูแลอาคารสถานที่ การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ การบริการ และการสร้างเครือข่าย ที่เกิดขึ้นภายในศูนย์การเรียนรู้

2) ควรมีการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ระหว่างศูนย์การเรียนรู้ด้วยกัน เพื่อการปรับตัวในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ให้เข้มแข็ง

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้หลวงพ่อพระใส (วัดโพธิ์ชัย) จังหวัดหนองคาย ได้แจกแบบสอบถาม จำนวน 108 ฉบับ เพื่อสำรวจความต้องการ ซึ่งในจำนวนนี้ยังน้อยเกินไป ควรแจกแบบสอบถามให้มากขึ้นกว่านี้ เพื่อยืนยันความต้องการที่แม่นยำและครอบคลุมในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2) ควรพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ให้เหมาะกับประชาชนทุกช่วงวัย เพื่อการศึกษาเรียนรู้ที่เหมาะสม และเข้ากับยุคสมัย

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2551). *คู่มือศูนย์เรียนรู้ชุมชน ฉบับประชาชน*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุภาชนิษฐ์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2549). *คดีชาวบ้านอีสาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : อักษรวัฒนาการพิมพ์.
- ครรชิต พุทธโกษา. (2554). *คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
- ชุตินา สัจจามันท์. (2548). รูปแบบยุทธศาสตร์และแนวทางการบูรณาการการศาสนากับการศึกษาของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย. ใน *รายงานการวิจัย*. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- บุญส่ง บุญทศ. (2543). ศึกษากรณีส่วนร่วมของคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในการดำเนินงานศูนย์ การเรียนรู้ชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดมุกดาหาร. ใน *ภาคินพนธ์ กคม. การบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พระครูปลัดสราวุธ ฐิตปัญโญ. (2560). การพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี. *วารสาร มจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(2), 505-522.
- พระอริยานุวัตรเมหาจารีเถระ. (2536). *คดีความเชื่อของชาวอีสาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุญาดา สุนทรสารทูล. (2552). รูปแบบความร่วมมือของบ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชนในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร. ใน *ดุชนิพนธ์ สาขาวัฒนธรรมศาสตร์*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

แนวทางที่เหมาะสมในการเสนอขอพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป
กรณีจำเลยได้รับอนุญาตให้ทำงานบริการสังคม
หรืองานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ*

APPROPRIATE APPROACHES FOR PROPOSING A GENERAL ROYAL PARDON
IN THE EVENT THAT THE DEFENDANT IS PERMITTED TO PERFORM SOCIAL
SERVICE OR PUBLIC WORK INSTEAD OF FINES

อำนาจ ศรีวะวงศ์

Amnart Sriwawong

บัณฑิต ขวโยธา

Bandit Khawyota

มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย, ประเทศไทย.

Khon Kaen University, Nong Khai Campus, Thailand.

E-mail: a.sriwaw@gmail.com

บทคัดย่อ

กฎหมายอภัยโทษในปัจจุบันกำหนดให้จำเลยที่ทำงานบริการสังคมหรืองานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ จะได้รับการอภัยโทษต้องไม่ทำผิดเงื่อนไขหรือคำสั่งศาล ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใด ๆ ก็ตาม หากไม่ผิดเงื่อนไข แม้ยังไม่ทำงานใช้หนี้แทนค่าปรับก็ได้รับอภัยโทษ บทความวิจัยนี้จึงได้ศึกษาความเหมาะสมของการอภัยโทษกรณีดังกล่าว โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการอภัยโทษตามกฎหมายไทย 2) เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการจำกัดสิทธิของจำเลยในการได้รับอภัยโทษ กรณีจำเลยทำงานใช้หนี้แทนค่าปรับตามกฎหมายไทยและต่างประเทศ 3) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาหรือผลกระทบจากการนิยามความหมายคำว่า ผู้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติการพระราชทานอภัยโทษในระหว่างปี พ.ศ. 2563 – 2565 4) เพื่อเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการเสนอขอพระราชทานอภัยโทษกรณีดังกล่าว

* Received: 1 October 2023; Revised: 28 June 2024; Accepted: 29 July 2024

โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการอภัยโทษของประเทศไทย อังกฤษและญี่ปุ่น แล้ววิเคราะห์เปรียบเทียบกับประเด็นปัญหาพร้อมนำเสนอแนวทางแก้ไข

ผลการวิจัยพบว่า การอภัยโทษกรณีดังกล่าวไม่มีความเหมาะสม เป็นการจำกัดสิทธิจำเลย ไม่สอดคล้องต่อเจตนารมณ์ของกฎหมายหรือพระราชประสงค์ของพระมหากษัตริย์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อจำเลยและผู้เกี่ยวข้อง จึงเสนอแก้ไขพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในปัจจุบัน ดังนี้ 1) นิยามความหมายของผู้ทำงานบริการสังคมหรืองานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับตามมาตรา 3 โดยยกเลิกถ้อยคำ “...โดยผู้นั้นได้ปฏิบัติตามคำสั่งศาลและมีได้กระทำความผิดเงื่อนไขแต่อย่างใด” 2) เพิ่มเติมมาตรา 5 (2) ด้วยถ้อยคำ “...โดยให้ผู้นั้นหลุดพ้นจากหนี้ค่าปรับที่ต้องทำงานแทนดังกล่าว”

คำสำคัญ: อภัยโทษ, ทำงานบริการสังคม, ค่าปรับ

Abstract

Current amnesty laws require defendants to perform social or public service work instead of fines. To receive a pardon, defendants must not violate any conditions or court orders. In addition, a pardon could be granted by only meeting mandatory conditions without performing services. This research article therefore studies the appropriateness of pardons in such cases with a purpose 1) To study concepts, theories about forgiveness under Thai law. 2) To study and compare the limitation of the defendant's right to pardon in the event where the defendant works to pay debts instead of fines according to Thai and foreign laws. 3) To study and analyze problems or effects caused by the definition of the word Social service workers or public service workers in lieu of fines according to Section 3 of the royal pardon during the year 2020 – 2022. 4) To suggest appropriate guidelines in order to propose a royal pardon in such cases by using qualitative research format including researching information in regard to amnesty in Thailand, England and Japan then analyzing and comparing those information with the issues and propose solutions.

The results showed that pardons in such cases are not appropriate. They limit the rights of the defendant in which they are inconsistent with the spirit of the law and

may not be in accordance with the true wishes of the King affecting the defendant and related persons. The solutions are suggested as follows: 1) revising the definition of social service workers or public works in lieu of new fines in Section 3 by erasing the phase “...when the person has followed court order and has not violated any prescribed conditions” 2) Amending Section 5 (2) by adding the phase “...by releasing the person from the concerned fines which could be replaced by performing social or public service work”

Keywords: Pardon, Do social service work, Fine

บทนำ

การพระราชทานอภัยโทษ คือ การที่พระมหากษัตริย์ทรงยกโทษให้หรือเปลี่ยนโทษใหม่จากหนักเป็นเบา หรือลดโทษน้อยลงให้กับจำเลยในคดีอาญาเมื่อคดีถึงที่สุด เป็นอำนาจของพระมหากษัตริย์ไทยที่มีมาแต่โบราณกาลจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งมีที่มาจากแนวความคิดที่ว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นที่มาแห่งความยุติธรรมโดยมีต้นแบบมาจากประเทศอังกฤษ (เจษฎา พรโชชา, 2546) สำหรับประเทศไทยมีกฎหมายบัญญัติรับรองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 179 รวมถึงกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติไว้ใน ภาค 7 ในเรื่องอภัยโทษ เปลี่ยนโทษ และลดโทษดังกล่าวเป็นพระราชอำนาจเด็ดขาดสมบูรณ์ตามโบราณราชนิติประเพณีและตามรัฐธรรมนูญ ถือเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงอำนาจต่อผู้กระทำผิด เพื่อให้โอกาสบุคคลดังกล่าวได้ประพฤติปฏิบัติตนเสียใหม่ คืนสู่สังคม และเริ่มต้นชีวิตใหม่อีกครั้ง (สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, 2552)

การทำงานบริการสังคมหรืองานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ เป็นกรณีจำเลยที่ไม่ใช่นิติบุคคลต้องโทษปรับตามคำพิพากษา หรือโทษจำคุกและโทษปรับซึ่งโทษจำคุกศาลรอการลงโทษไว้ แต่ไม่สามารถจ่ายค่าปรับได้ จำเลยอาจขอศาลทำงานใช้หนี้ค่าปรับตามที่กฎหมายกำหนด หรือถ้าศาลเห็นว่าจำเลยไม่สามารถจ่ายค่าปรับได้และจำเลยยินยอม ศาลจะสั่งให้จำเลยทำงานใช้หนี้ค่าปรับดังกล่าวก็ได้ ทั้งนี้ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 30/1 ถือเป็นมาตรการหนึ่งในการลดการคุมขังโดยไม่จำเป็นและเป็นการให้โอกาสจำเลยซึ่งต้องโทษปรับ แต่ฐานะยากจนไม่มีเงินชำระค่าปรับ ให้มีทางเลือกที่ไม่ต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ (เกียรติจิร วัจนะสวัสดิ์, 2551)

การพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป ทำในรูปแบบการตราเป็นพระราชกฤษฎีกา ซึ่งฝ่ายบริหารเป็นผู้ถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์ตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนด โดยมีขึ้นในโอกาสหรือเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ เกี่ยวแก่พระราชวงศ์ เกี่ยวแก่ศาสนา เกี่ยวแก่บ้านเมือง อาทิ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 70 พรรษา 28 กรกฎาคม 2565 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565 ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พ.ศ. 2565 อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่ากฎหมายอภัยโทษดังกล่าวในมาตรา 3 ได้นิยามความหมายของ “ผู้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ” หมายถึง ผู้ต้องโทษปรับที่ศาลอนุญาตให้ทำงานใช้หนี้ค่าปรับตามมาตรา 30/1 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ก่อนหรือในวันที่กฎหมายอภัยโทษนั้นมีผลบังคับ และบุคคลนั้นปฏิบัติตามคำสั่งศาลหรือไม่ผิดเงื่อนไขที่ศาลกำหนด ซึ่งจากประสบการณ์ทำงานของผู้ศึกษาวิจัยเอง มีกรณีเกิดขึ้นคือ จำเลยในคดีอาญาสองรายถูกฟ้องคนละคดี คดีแรกศาลพิพากษาปรับ 10,000 บาท คดีที่สองศาลปรับ 5,000 บาท ทั้งสองคดีศาลอนุญาตให้จำเลยทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับ ภายหลังจากศาลมีคำสั่งอนุญาต จำเลยในคดีแรกทำงานแทนค่าปรับได้เพียง 1 วัน จำเลยคดีที่สองยังไม่ได้ทำงานและผิดเงื่อนไขที่ศาลกำหนด ต่อมาจำเลยทั้งสองได้รับพระราชทานอภัยโทษตามกฎหมาย ผลในทางกฎหมายคือ จำเลยในคดีแรกซึ่งทำงานแทนค่าปรับมาเพียงวันเดียวหลุดพ้นจากหนี้ค่าปรับตามคำพิพากษา แต่จำเลยในคดีที่สองได้รับประโยชน์เฉพาะในส่วนที่ไม่ต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ โดยยังคงต้องรับผิดชอบในหนี้ค่าปรับอยู่ เพราะเหตุแห่งการผิดเงื่อนไขของศาล (เทียบเคียงคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3189/2564 (คดีที่ประชุมใหญ่))

การที่กฎหมายกำหนดเช่นนี้ อาจทำให้เกิดคำถามต่อความยุติธรรม หรือความลักลั่นของกฎหมายทั้งสองกรณีดังกล่าวได้ว่า คนหนึ่งทำงานแค่วันเดียวก็หลุดพ้นในหนี้ทั้งหมด อีกคนยังไม่ได้ทำงานแทนค่าปรับเลย จึงต้องรับผิดชอบในหนี้ค่าปรับต่อไป หรือหากมีกรณีที่ยังไม่เริ่มทำงานแทนค่าปรับ และยังไม่ผิดเงื่อนไขศาล แต่ได้รับอภัยโทษก่อน เช่นนี้ก็ถือว่าหลุดพ้นในหนี้ค่าปรับด้วยเช่นกัน แล้วความเป็นธรรมหรือความเหมาะสมอยู่ตรงไหน ในขณะที่เมื่อพิจารณาโทษประหารชีวิตหรือโทษจำคุกซึ่งมีความร้ายแรงกว่ากลับมีการยกโทษหรือเปลี่ยนโทษหรือลดโทษให้ได้ แต่โทษปรับโดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีที่ศาลอนุญาตให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับ ซึ่งเป็นคดีที่ค่าปรับไม่สูงมากนัก และเป็นโทษสถานเบากว่าโทษประหารชีวิตและโทษจำคุก กฎหมายกลับจำกัดสิทธิในการอภัยโทษไว้เช่นนี้

ในขณะที่เมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์ของการอภัยโทษแต่ดั้งเดิมนั้น คือ การที่ประมุขแห่งรัฐให้ความกรุณาปราณีแก่ผู้ต้องโทษที่สำนึกผิด กลับตนเป็นคนดีก่อนรับโทษตามคำพิพากษาเสร็จสิ้น เป็นมาตรการส่งเสริมหรือให้กำลังใจแก่ผู้ต้องโทษ ให้เปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น ให้กลับเป็นคนดีคืนสู่สังคมใช้ชีวิตอย่างปกติสุข อีกทั้งการอภัยโทษยังเป็นการแก้ไขความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมอีกด้วย (สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, 2552) ประกอบกับทฤษฎีการลงโทษผู้กระทำผิดในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ที่ไม่ได้มุ่งลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนเท่านั้น แต่มุ่งแก้ไขฟื้นฟูปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้กระทำความผิดให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อจำเลยและสังคมโดยรวมมากกว่า (อัจฉริยา ชูตินันท์, 2555) รวมถึงแนวคิดทฤษฎีในทางปรัชญา โดยเฉพาะสำนักกฎหมายประวัติศาสตร์อย่างซาวีญี (Savigny) และนิติศาสตร์เชิงสังคมวิทยาอย่างรูดอล์ฟ ฟอน เยียร์ริง (Rudolf Von Jhering) ซึ่งมีมุมมองทางกฎหมายโดยต้องอิงกับประวัติศาสตร์ชนชาติและสังคม รวมถึงการออกกฎหมายที่ยึดโยงกับสังคม โดยมองประโยชน์ของปัจเจกชนและสังคมประกอบกัน (จรัญ โฆษณานันท์, 2547) ตลอดจนอิทธิพลของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างทศพิธราชธรรม 10 ประการ ก็สอดคล้องต่อพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2566) และหลักศาสนาคริสต์ในเรื่องของความเมตตา ความเห็นอกเห็นใจ และการให้อภัยล้วนมีอิทธิพลต่อกฎหมายอภัยโทษทั้งสิ้น (Kattumuri, R., & Holm, A. K, 2011) เช่นนี้แล้ว การที่กฎหมายอภัยโทษในกรณีดังกล่าวข้างต้นของประเทศไทย กำหนดไว้อย่างนี้เหมาะสมแล้วหรือไม่

ดังนั้น การศึกษาถึงปัญหาการจำกัดสิทธิหรือความไม่สอดคล้องต่อเจตนารมณ์ของกฎหมายหรือพระราชประสงค์ของพระมหากษัตริย์ในการพระราชทานอภัยโทษ กรณีจำเลยทำงานใช้หนี้ค่าปรับดังกล่าว รวมถึงปัญหาหรือผลกระทบจากการนิยามความหมายคำว่าผู้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ ตามมาตรา 3 ของพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่การเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสม ในการเสนอขอพระราชทานอภัยโทษต่อกรณีดังกล่าว ย่อมเป็นประโยชน์ต่อการตรากฎหมายอภัยโทษในอนาคตของประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษตามกฎหมายไทย
2. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการจำกัดสิทธิของจำเลยในการได้รับอภัยโทษ กรณีศาลอนุญาตให้ทำงานใช้หนี้ค่าปรับตามกฎหมายทั้งกฎหมายไทยและต่างประเทศ

3. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาหรือผลกระทบอันเกิดจากการนิยามความหมายคำว่า ผู้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ ตามมาตรา 3 แห่งพระราชกฤษฎีกา พระราชทานอภัยโทษในระหว่าง ปี พ.ศ. 2563 – 2565

4. เพื่อเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการเสนอขอพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป กรณี จำเลยได้รับอนุญาตให้ทำงานบริการสังคมหรืองานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยในรูปแบบวิจัยเชิงเอกสาร (Document Research) โดยค้นคว้า จากตำรา บทความและวารสารทางวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง การอภัยโทษของประเทศไทย อังกฤษ และญี่ปุ่น โดยเน้นศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ความเป็นมา อิทธิพลของหลักศาสนาและวัฒนธรรม แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกฎหมายอภัยโทษของทั้งสาม ประเทศดังกล่าว นำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบและอธิบายหรือให้เหตุผลต่อการอภัยโทษแก่จำเลยในกรณี ที่ศาลอนุญาตให้ทำงานใช้หนี้แทนค่าปรับ อันนำไปสู่การนำเสนอแนวทางที่เหมาะสมต่อการแก้ไขปัญหา ดังกล่าว

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยถึงแนวทางที่เหมาะสมในการเสนอขอพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป กรณีจำเลยได้รับอนุญาตให้ทำงานบริการสังคมหรืองานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ ได้ผลการวิจัย ดังนี้

1. การพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ไทย กฎหมายบัญญัติรับรองไว้โดย รัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษนี้มีมาอย่างยาวนานพร้อมกับประวัติศาสตร์ของชาติไทยและก่อนที่จะมีบทบัญญัติของกฎหมายลายลักษณ์อักษรรับรอง ทั้งนี้ มีที่มาจากแนวคิดที่ว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นที่มาแห่งความยุติธรรม (The King is the foundation of Justice) รวมถึงแนวคิดในการให้ความกรุณาแก่ผู้กระทำความผิดของ พระมหากษัตริย์ ซึ่งมีต้นแบบมาจากประเทศอังกฤษ โดยการอภัยโทษไม่ว่าในอดีตหรือปัจจุบัน ต่างมีวัตถุประสงค์หลักหรือเจตนารมณ์เดียวกัน คือ การให้โอกาสแก่ผู้ต้องโทษได้กลับใจประพฤติตนเป็นคนดี

ใช้ชีวิตร่วมกับสังคมได้อย่างปกติสุข สอดคล้องต่อแนวคิดตามหลักปรัชญาสำนักกฎหมายประวัติศาสตร์อย่างซาวีญี (Savigny) และหลักนิติศาสตร์เชิงสังคมวิทยาอย่างรู돌์ ฟอน เอียร์ริง และทฤษฎีทางอาชญวิทยาและการลงโทษสมัยใหม่

2. การจำกัดสิทธิของจำเลยในการได้รับอภัยโทษ กรณีศาลอนุญาตให้ทำงานใช้หนี้ค่าปรับตามกฎหมายสำหรับประเทศไทยนั้น พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในระหว่าง ปี พ.ศ. 2563 – 2565 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 3 โดยการนิยามความหมายคำว่า ผู้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับไว้ว่า ผู้นั้นต้องไม่เป็นผู้ที่ทำผิดเงื่อนไขหรือคำสั่งศาล จึงจะได้รับพระราชทานอภัยโทษ ด้วยการห้ามกักขังผู้นั้นและให้หลุดพ้นจากหนี้ค่าปรับตามคำพิพากษา ในขณะที่กฎหมายของประเทศอังกฤษและญี่ปุ่น ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ในกรณีดังกล่าวเป็นการเฉพาะ แต่ก็มีกฎหมายหลัก ซึ่งมีการจำกัดสิทธิของผู้จะได้รับการอภัยโทษในกรณีอื่นเช่นเดียวกัน ซึ่งพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ของประเทศไทย อังกฤษ และญี่ปุ่น มีความแตกต่างกัน โดยพระมหากษัตริย์ไทยทรงมีพระราชอำนาจเด็ดขาดไม่มีข้อจำกัด ในขณะที่ประเทศอังกฤษและญี่ปุ่น มีลักษณะเป็นเพียงรูปแบบพิธีการเท่านั้น อันเป็นผลมาจากอิทธิพลทางประวัติศาสตร์ชนชาติหลักศาสนาและวัฒนธรรม ทำให้กฎหมายอภัยโทษของทั้งสามประเทศดังกล่าว มีความแตกต่างกัน

3. การนิยามความหมายคำว่า ผู้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ ตามมาตรา 3 แห่งพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในระหว่าง ปี พ.ศ. 2563 – 2565 ยังไม่มีความเหมาะสม ซึ่งเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อตัวจำเลยเอง ในอันที่ต้องถูกจำกัดสิทธิโดยอาจต้องรับผิดชอบในหนี้ค่าปรับต่อไป ส่งผลกระทบต่อครอบครัวที่อาจจะขาดผู้นำหรือเสาหลักในการหาเลี้ยงครอบครัว รวมถึงหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ก็ต้องมีภาระหน้าที่ตามกฎหมายต่อไป ซึ่งอาจเป็นภาระเกินสมควร ทำยที่สุดย่อมส่งผลกระทบต่อสังคม ในอันที่ต้องขาดสมาชิกในสังคม ที่พร้อมกลับตัวกลับใจใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมต่อไปได้อย่างปกติสุข ประเทศชาติเองก็อาจต้องสูญเสียงบประมาณในการดำเนินการบังคับคดีโทษปรับ โดยไม่คุ้มต่อต้นทุนดำเนินการ

4. แนวทางที่เหมาะสมในการเสนอขอพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป กรณีจำเลยได้รับอนุญาตให้ทำงานบริการสังคม หรืองานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ คือ ยกเลิกการจำกัดสิทธิจำเลยกรณีดังกล่าว ด้วยการ 1) แก้ไขนิยามความหมายของผู้ทำงานบริการสังคมหรืองานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับใหม่ โดยยกเลิกถ้อยคำ “...โดยผู้นั้นได้ปฏิบัติตามคำสั่งศาลและมีได้กระทำผิดเงื่อนไขแต่อย่างใด” 2) แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 5 (2) แห่งพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษดังกล่าวให้ชัดเจน

และลดการตีความกฎหมายในเรื่องความรับผิดชอบหรือผลทางกฎหมายภายหลังการอภัยโทษ ด้วยการเพิ่มเติมถ้อยคำ “...โดยให้ผู้นั้นหลุดพ้นจากหนี้ค่าปรับที่ต้องทำงานแทนดังกล่าว”

อภิปรายผล

การอภัยโทษ คือ การที่รัฐหรือผู้ใช้อำนาจอรัฐ ไม่ว่าจะเป็นประมุขแห่งรัฐที่เป็นพระมหากษัตริย์หรือฝ่ายบริหารอย่างนายกรัฐมนตรีให้ความกรุณาปราณีต่อผู้ต้องโทษ ซึ่งเป็นผู้กระทำความผิดที่ได้รับการยกโทษ ลดโทษ เปลี่ยนโทษต่างๆ (เอกูต์ เอช, 2478) พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษของไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน ก็เป็นกรณีที่พระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจอรัฐ ให้ความกรุณาแก่ผู้กระทำความผิดในการพระราชทานอภัยโทษ ตามมาตรา 179 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และมาตรา 261 ทวิ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยรัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองพระราชอำนาจนี้ มาตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับถาวรฉบับแรก จนกระทั่งฉบับปัจจุบัน ซึ่งพระราชอำนาจดังกล่าวมีมาก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี 2475 หรือก่อนมีรัฐธรรมนูญ (สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, 2552) เป็นพระราชอำนาจที่เด็ดขาดและมีความชอบธรรม เป็นมาตรการถ่วงดุลและตรวจสอบการใช้อำนาจฝ่ายตุลาการ ที่ไม่ได้มองถึงความยุติธรรมทางสังคม ซึ่งกฎหมายแต่เพียงอย่างเดียวอาจไปไม่ถึง (ชฎารัตน์ ทองรุต, 2556) โดยปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยได้อย่างกลมกลืน แต่ยังคงมีความอิสระและเด็ดขาดในอำนาจ (เพ็ญจันทร์ โชติบาล, 2533) ทั้งนี้ ก็เป็นไปตามแนวคิดดั้งเดิมที่ว่ากษัตริย์เป็นที่มาแห่งความยุติธรรม ซึ่งมองว่าพระมหากษัตริย์เป็นผู้ให้คุณและให้โทษแก่บุคคลได้ ไม่ว่าจะให้บำเหน็จความชอบหรือลงโทษผู้ใด รวมถึงการยกโทษให้แก่ผู้นั้นได้ด้วย ตลอดจนการปิดเป่าบรรเทาทุกข์เชื้อของประชาชน ซึ่งแนวคิดนี้เป็นที่ยอมรับกันในหลายประเทศ (เจษฎา พรไชยา, 2546) โดยอาจกล่าวได้ว่าการอภัยโทษนี้ มีมาพร้อมกับการมีชาติบ้านเมือง ไม่ว่าพระมหากษัตริย์ไทย พระมหากษัตริย์อังกฤษหรือจักรพรรดิญี่ปุ่น ต่างมีที่มาแห่งพระราชอำนาจการอภัยโทษแรกเริ่มเช่นเดียวกัน แม้กระทั่งในปัจจุบัน พระราชอำนาจนี้ก็ยังคงอยู่ แต่ระดับความเข้มข้นหรือความเบ็ดเสร็จสมบูรณ์ที่แตกต่างกัน

การอภัยโทษเป็นแนวคิดทางกฎหมายที่มีรากฐานจากปรัชญากฎหมาย โดยเฉพาะแนวคิดของชาวียูยี (Savigny) ซึ่งมองว่ากฎหมายอภัยโทษยังคงจำเป็นในสังคม เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของสังคมไทย ที่สืบทอดจากโบราณราชประเพณี กฎหมายนี้ช่วยเติมเต็มช่องว่างในกระบวนการยุติธรรม และต้องพัฒนาตามประวัติศาสตร์ของแต่ละชาติ เพื่อให้สอดคล้องกับจิตวิญญาณและเจตจำนงของประชาชนในชาติ ในมุมมองของนิติศาสตร์เชิงสังคมวิทยาตามแนวคิดของ

รูดอล์ฟ ฟอน เยียร์ริง (Rudolf Von Jhering) กฎหมายเกิดจากเงื่อนไขทางสังคมวิทยา และมีเป้าหมายเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของสังคม โดยการถ่วงดุลผลประโยชน์ของบุคคลและส่วนรวม (จรัญ โฆษณานันท์, 2547) การอภัยโทษสอดคล้องกับแนวคิดนี้ เนื่องจากเป็นประโยชน์ทั้งต่อผู้กระทำผิด รัฐ และสังคมในภาพรวม ผู้ได้รับการอภัยโทษสามารถกลับคืนสู่ครอบครัวและสังคมเพื่อเริ่มต้นชีวิตใหม่ ส่วนรัฐได้ประโยชน์ในด้านการปกครองที่สงบเรียบร้อย และลดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเรือนจำ ในขณะที่สังคมได้ประโยชน์จากความผาสุกของคนในชาติ

การอภัยโทษในปัจจุบัน สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ของการลงโทษในทางอาญา จากการแก้แค้นทดแทนในอดีต สู่การมุ่งเน้นการฟื้นฟูและแก้ไขผู้กระทำความผิด (อัจฉริยา ชูตินันท์, 2555) ตัวอย่างสำคัญคือมาตรการทางเลือก เช่น การรอลงโทษ หรือการทำงานใช้หนี้แทนค่าปรับ ซึ่งช่วยเปิดโอกาสให้จำเลยที่ยากไร้ สามารถทำงานชดเชยค่าปรับแทนการกักขัง โดยเฉพาะในคดีที่โทษปรับไม่สูงนัก กฎหมายไทยได้ปรับปรุงข้อกำหนดให้ยืดหยุ่นมากขึ้น เช่น เดิมที่จำกัดค่าปรับไว้ไม่เกิน 80,000 บาท ปัจจุบันไม่จำกัดจำนวน แต่ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด โดยการทำงาน 1 วัน ถูกแทนค่าปรับ 500 บาท และระยะเวลาบังคับคดีโทษปรับกำหนดไว้ไม่เกิน 5 ปี มาตรการเหล่านี้สะท้อนถึงความพยายามของกฎหมาย ในการให้โอกาสจำเลยในการเริ่มต้นใหม่ในสังคม

กฎหมายอภัยโทษในประเทศไทย ได้รับอิทธิพลจากหลักศาสนาและวัฒนธรรม โดยเฉพาะศาสนาพุทธที่มีบทบาทสำคัญต่อสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในสมัยรัชกาลที่ 9 การพระราชทานอภัยโทษยึดหลักทศพิธราชธรรม 10 ประการ เช่น หลัก “ทาน” ที่สะท้อนการอภัยทาน, หลัก “ศีล” ที่กำหนดให้การอภัยโทษดำเนินไปอย่างยุติธรรมไม่ตามอำเภอใจ และหลัก “บริจาคะ” ซึ่งแสดงถึงการเสียสละสติปัญญาและความสุขส่วนพระองค์ ในการวินิจฉัยการอภัยโทษ นอกจากนี้ ยังรวมถึงหลัก “อาชวะ” “อภัย” และ “อวิโรธนะ” ที่ช่วยให้การพิจารณาปราศจากอคติ นอกจากนี้ หลักจักรวรรดิวัตรได้กำหนดให้การอภัยโทษดำเนินไปอย่างถูกต้อง ชอบธรรม และเป็นประโยชน์แก่ผู้สมควรได้รับ รวมถึงหลักราชสังคหวัตถุ 4 ที่เน้นการอนุเคราะห์แก่คนทุกชนชั้น อันเป็นหัวใจสำคัญของการปกครองในระบอบราชาธิปไตยแบบไทย (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2566)

การให้อภัยโทษในกรณีจำเลยที่ทำงานบริการสังคม หรืองานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ แม้จะผิดเงื่อนไขหรือคำสั่งศาล ควรพิจารณาจากเงื่อนไขทั่วไปตามที่กำหนดในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 261 ทวิ ซึ่งระบุว่าการอภัยโทษขึ้นอยู่กับกรณียกเว้นคำแนะนำของคณะรัฐมนตรีต่อพระมหากษัตริย์ โดยมีข้อกำหนดเบื้องต้นว่า ผู้ต้องโทษต้องมีคำพิพากษาถึงที่สุดและ

เริ่มรับโทษแล้ว อย่างไรก็ตาม การพิจารณาอภัยโทษควรคำนึงถึงลักษณะของผู้กระทำผิด เช่น ความสามารถในการกลับตัว ความพิการ เจ็บป่วยร้ายแรง หรือเป็นผู้สูงอายุ รวมถึงฐานความผิดที่มีผลกระทบต่อสังคม เช่น ความผิดต่อความมั่นคงหรือการผิดยาเสพติด ซึ่งกรณีเหล่านี้อาจไม่สมควรอภัยโทษเพื่อป้องปรามผู้กระทำผิดรายอื่น (สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, 2552) นอกจากนี้ ความประพฤติดของผู้ต้องโทษก็เป็นปัจจัยสำคัญ ดังที่เห็นในพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ ที่มักให้ลดโทษแก่นักโทษชั้นดีมากกว่าชั้นอื่น เพื่อส่งเสริมการปรับปรุงพฤติกรรม

ในส่วนของจำเลยที่ได้รับอนุญาตจากศาล ให้ทำงานใช้หนี้แทนค่าปรับ ถือเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อคำพิพากษา แม้ในบางกรณีจำเลยอาจผิดเงื่อนไขหรือคำสั่งศาลด้วยเหตุจำเป็น เช่น เจ็บป่วย อุบัติเหตุ หรือสูญเสียพาหนะเดินทาง ซึ่งอยู่ระหว่างกระบวนการแจ้งต่อศาลเพื่อพิจารณาเปลี่ยนแปลงคำสั่ง หากได้รับพระราชทานอภัยโทษ จำเลยเหล่านี้ยังคงไม่หลุดพ้นจากหนี้ค่าปรับ แต่กฎหมายไม่อนุญาตให้หักล้างแทนค่าปรับด้วย ดังนั้น การให้อภัยโทษควรคำนึงถึงกรณีเหล่านี้ เพื่อให้โอกาสจำเลยได้แก้ไขพฤติกรรม ซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งต่อจำเลยและสังคม การพิจารณาอภัยโทษไม่อาจอาศัยเพียงระยะเวลาสั้น ๆ เช่น ในกรณีที่โทษจำคุกไม่เกิน 1 ปีแล้วได้รับอภัยโทษ เพราะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์อาจยังไม่สามารถประเมินได้ชัดเจนว่าจำเลยกลับตัวเป็นคนดีหรือไม่

ประกอบกับเมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์ของการอภัยโทษแล้ว พบว่ามีหลักการสำคัญที่วางบนพื้นฐานในการให้โอกาสผู้กระทำผิด ได้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี อันส่งผลดีต่อสังคมโดยรวม ซึ่งเมื่อพิจารณาประโยชน์ของจำเลยและประโยชน์ส่วนรวมของสังคม รวมถึงผลกระทบต่อสังคมในการอภัยโทษกรณีดังกล่าว ก็ยังไม่มีงานวิจัยรับรองแน่ชัดว่าถ้ายกโทษให้แล้ว จำเลยจะกระทำผิดซ้ำอีก ในทางกลับกัน การกระทำความผิดซ้ำของจำเลยนั้น เกิดขึ้นมีได้ทุกคดีแล้วแต่เหตุและปัจจัยเกี่ยวข้อง แต่การสร้างแรงจูงใจเพื่อให้จำเลยกลับตัวกลับใจ และกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุขต่างหาก ที่จะเป็นประโยชน์ต่อตัวจำเลย ครอบครัวและสังคมมากกว่าการตั้งข้อจำกัดเช่นนี้ ประกอบกับปัจจุบันนี้ ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติมาตรการป้องกันการกระทำผิดซ้ำในความผิดเกี่ยวกับเพศ หรือที่ใช้ความรุนแรง พ.ศ. 2565 นั้นแสดงให้เห็นว่า เรามีมาตรการป้องกันทางสังคมรองรับอยู่ด้วยบางส่วน

อีกทั้งเมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกับต่างประเทศอย่างประเทศอังกฤษและประเทศญี่ปุ่นแล้ว พบว่า กฎหมายอภัยโทษของไทยและของสองประเทศดังกล่าว ต่างมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาหลักศาสนาและวัฒนธรรม ที่ล้วนมีอิทธิพลต่อกฎหมายอภัยโทษของประเทศตนทั้งสิ้น ซึ่งทุกประเทศ

ต่างมีข้อจำกัดที่ต่างกัน แต่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่คล้ายกัน ท้ายที่สุดแล้ว ข้อจำกัดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ก็เป็นลักษณะเฉพาะของกฎหมายของประเทศนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตามบริบทของสังคมนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ที่ แตกต่างกัน เนื่องจากพระมหากษัตริย์ของอังกฤษและจักรพรรดิของญี่ปุ่น ไม่ได้มีพระราชอำนาจเสร็จ เด็ดขาดเช่นพระมหากษัตริย์ของไทย การอภัยโทษในประเทศดังกล่าว จึงต้องได้รับความยินยอมจาก ฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหารก่อน แต่ในขณะที่พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ไทย ที่มีมาอย่าง ยาวนาน ถูกรับรองไว้โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ โดยกำหนดให้ เป็นอำนาจของพระมหากษัตริย์โดยแท้ แม้แต่กระบวนการในการอภัยโทษก็ต่างกันทางปฏิบัติ เนื่องจากของประเทศไทยการออกกฎหมายอภัยโทษเป็นการทั่วไป ต้องตราเป็นพระราชกฤษฎีกาซึ่ง กระทำโดยฝ่ายบริหาร แล้วนำเสนอขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อพระมหากษัตริย์พิจารณาเห็นชอบ ในขณะที่ อังกฤษและญี่ปุ่น ผู้ให้ความเห็นชอบต่อพระมหากษัตริย์ กลับเป็นฝ่ายบริหารหรือฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งอาจ กล่าวได้ว่าเป็นการอภัยโทษในรูปแบบพิธีการเท่านั้น (ชฎารัตน์ ทองรุต, 2556)

ในทางกลับกัน ถ้าไม่แก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น จะส่งผลให้เกิดผลเสีย ซึ่งเป็นปัญหาหรือ ผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่ว่าจะเป็นกับตัวจำเลยและผู้เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) จำเลย ย่อมเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง เนื่องจากเป็นผู้ที่ถูกจำกัดสิทธิในการได้รับ ประโยชน์จากกฎหมายอภัยโทษดังกล่าว แม้กฎหมายไม่ให้กักขังแทนค่าปรับ แต่ก็ยังคงต้องรับผิดชอบในหนี้ ค่าปรับตามคำพิพากษาต่อไป ไม่ว่าจะชำระทั้งหมดหรือขอผ่อนชำระค่าปรับ หรือขอทำงานใช้หนี้ ค่าปรับใหม่ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3189/2564 (ที่ประชุมใหญ่) และหนังสือสำนักงานศาล ยุติธรรม ที่ ศย 024/ว 191 (ป) ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน 2564 ซึ่งศาลไม่สามารถส่งกักขังแทนค่าปรับ จำเลยที่ได้รับพระราชทานอภัยโทษได้อีก ทำได้เพียงสั่งให้ทำงานบริการสังคมหรืองานสาธารณ- ประโยชน์แทนค่าปรับใหม่อีกครั้ง (กฤษฎณ์ วงศ์วิเศษธรและกันตพิชญ์ อินชมพู, 2561) เช่นนี้แล้ว จะถือ ว่าให้โอกาสแก่จำเลยกลับตนเป็นพลเมืองดีหรือเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้อย่างไร

2) หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ก็เป็นผู้ได้รับผลกระทบด้วย หากจำเลยไม่ชำระ ค่าปรับดังกล่าวแล้ว หรือเป็นผู้ผิดเงื่อนไขการทำงานแทนค่าปรับตามคำสั่งศาล หน่วยงานของรัฐและ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ก็ยังคงมีหน้าที่ต้องดำเนินการบังคับคดีโทษปรับตามมาตรา 29/1 แห่งประมวล กฎหมายอาญา ทั้งเจ้าพนักงานศาลที่ได้รับแต่งตั้ง พนักงานอัยการ หรือเจ้าพนักงานบังคับคดี รวมถึง ผู้เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นการตรวจสอบทรัพย์สินจำเลยจากธนาคารหรือสถาบันการเงิน กรมที่ดิน

กรรมการขนส่ง ฯลฯ เป็นต้น เหล่านี้ล้วนมีต้นทุนในการดำเนินการทั้งสิ้น ซึ่งมีระยะเวลาดำเนินการถึง 5 ปี ผลลัพธ์ที่ได้อาจจะไม่คุ้มค่ากับต้นทุนดำเนินการ รวมถึงอาจมีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการบังคับโทษปรับในคดีอาญา อาทิ ปัญหาการไม่มีหลักประกันในการบังคับโทษปรับ ปัญหาผู้ดำเนินการบังคับคดีและการตรวจหาทรัพย์สินของผู้ต้องโทษปรับ ปัญหาการผ่อนชำระค่าปรับและการผิดนัดชำระค่าปรับ ปัญหาผู้ต้องโทษปรับถูกพิทักษ์ทรัพย์ในคดีล้มละลาย และปัญหาการขาดอายุความในการบังคับโทษปรับ เป็นต้น (วิไล อรุณเรืองศิริเลิศ, 2566)

3) สังคมและประเทศชาติ ย่อมได้รับผลกระทบไม่มากนักน้อย เนื่องจากหน่วยปฐมภูมิของสังคมคือครอบครัว หากจำเลยซึ่งเป็นบุคคลในครอบครัวไม่ได้รับโอกาสที่ควรจะได้รับ ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองให้ดีขึ้น ครอบครัวย่อมมีปัญหา ซึ่งอาจขยายไปยังชุมชน สังคมรอบข้าง อันนำไปสู่ปัญหาทางสังคมตามมาในรูปแบบต่าง ๆ ท้ายที่สุดก็เป็นปัญหาที่รัฐบาลหรือฝ่ายบริหารต้องแก้ไขเช่นเดิม การอภัยโทษจึงมีความจำเป็น โดยมีผลดีมากกว่าผลเสีย หากภาคประชาชนและรัฐบาลมีส่วนร่วมในการรักษาผลประโยชน์สังคมโดยรวม (ศิริ ปะทะชินัง, 2550)

องค์ความรู้ใหม่

ปัจจุบันพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษของประเทศไทย ต่อกรณีจำเลยได้รับอนุญาตให้ทำงานใช้หนี้แทนค่าปรับตามกฎหมาย ยังไม่มีความเหมาะสม เนื่องจากการจำกัดสิทธิของจำเลยที่จะได้รับประโยชน์ตามพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษดังกล่าว และไม่สอดคล้องต่อเจตนารมณ์ของกฎหมาย รวมทั้งอาจไม่เป็นไปตามพระราชประสงค์ของพระมหากษัตริย์อย่างแท้จริง ซึ่งส่งผลกระทบต่อบุคคลคือจำเลย หน่วยงานของรัฐ เจ้าหน้าที่รัฐ ตลอดจนสังคมและประเทศชาติ

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัยนี้เห็นว่า พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษระหว่างปี พ.ศ. 2563 – 2565 (ปัจจุบัน) ของประเทศไทยต่อกรณีจำเลยได้รับอนุญาตให้ทำงานใช้หนี้แทนค่าปรับตามกฎหมาย ยังไม่มีความเหมาะสม เนื่องจากการจำกัดสิทธิของจำเลยที่จะได้รับประโยชน์ ตามพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษดังกล่าว และไม่สอดคล้องต่อเจตนารมณ์ของกฎหมาย รวมทั้งอาจไม่เป็นไปตามพระราชประสงค์ของพระมหากษัตริย์อย่างแท้จริง ซึ่งส่งผลกระทบต่อบุคคลคือจำเลย หน่วยงานของรัฐ เจ้าหน้าที่รัฐ ตลอดจนสังคมและประเทศชาติ

ข้อเสนอแนะ

เสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยแก้ไขเพิ่มเติมพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษดังกล่าว ดังนี้ 1) แก้ไขนิยามความหมายของผู้ทำงานบริการสังคมหรืองานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับใหม่ตามมาตรา 3 โดยยกเลิกถ้อยคำ “...โดยผู้นั้นได้ปฏิบัติตามคำสั่งศาล และได้กระทำความผิดเงื่อนไขแต่อย่างใด” 2) แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 5 (2) ให้ชัดเจนและลดการตีความกฎหมายในเรื่องความรับผิดชอบหรือผลทางกฎหมายภายหลังการอภัยโทษ ด้วยการเพิ่มเติมถ้อยคำ “...โดยผู้นั้นหลุดพ้นจากหนี้ค่าปรับที่ต้องทำงานแทนดังกล่าว”

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณ์ วงศ์วิเศษธรและกันตพิชญ์ อินชมพู. (2561). ผลทางกฎหมายของพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษต่อการกักขังแทนค่าปรับ. *วารสารสังคมศาสตร์วิจัย*, 9(2), 347-361.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2551). *คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร : พลสยาม พรินต์ติ้ง.
- จรัญ โฆษณานันท์. (2547). *นิติปรัชญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เจษฎา พรไชยา. (2546). *พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ของประเทศไทยกับประเทศอังกฤษ*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชฎารัตน์ ทองรุต. (2556). ความชอบธรรมของอำนาจในการอภัยโทษ. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพ็ญจันทร์ โชติบาล. (2533). *พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ไทย*. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทสาขานิติศาสตร์*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีไล อรุณเรืองศิริเลิศ. (2561). *การบังคับโทษปรับตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29/1 : ปัญหาอุปสรรค และแนวทางในการปฏิบัติงาน*. เอกสารวิชาการรายบุคคลการอบรมหลักสูตร “ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล” รุ่นที่ 17 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม เรียกใช้เมื่อ 1 ตุลาคม 2566 จาก https://library.coj.go.th/pdf-view.html?fid=12401&table=files_biblio.

- ศิริ ปะทะขันธ์. (2550). การอภัยโทษ : ศึกษาปัญหาทางกฎหมายในการอภัยโทษ. ใน วิทยานิพนธ์
ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2560). *ธรรมของพระราชา. ธรรมทานบุญกิริยาบรมราชู*
ทิศ วันพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลย
เดช บรมนาถบพิตร วันพสุทศดิถีที่ 26 ตุลาคม 2560. เรียกใช้เมื่อ 1 ตุลาคม 2566 จาก
https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/640.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2552). พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษ. *วารสารวิชาการศาล*
ปกครอง, 9(1), 25-56.
- อัจฉริยา ชูตินันท์. (2555). *อาชญาวิทยาและทัณฑ์วิทยา*. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน.
- เอกูต์ เอช. (2478). *กฎหมายอาชญา*. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ.
- Kattumuri, R., & Holm, A. K. (2011). Reconciliation and transitional justice: the
contribution of forgiveness towards healing and restoration. *Global Civil Society*
2011: Globality and the Absence of Justice, 38-47.

ปัญหาการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น
ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น
หรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542*

PROBLEMS WITH THE REMOVAL OF LOCAL COUNCIL MEMBERS OR LOCAL
ADMINISTRATORS, ACCORDING TO THE ACT ON VOTING TO REMOVE
LOCAL COUNCIL MEMBERS OR LOCAL ADMINISTRATORS, B.E. 2542

วิลาวรรณ ศิริเพชร

Wilawan Siriphet

บัณฑิต ขวयोธา

Bandit Khawyotha

มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย, ประเทศไทย.

Khon Kaen University, Nong Khai Campus, Thailand.

E-mail: Wilawansi@kkumail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี กฎหมายของต่างประเทศและกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองท้องถิ่น 2) ศึกษาปัญหาพระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 3) เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขปัญหาของพระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัยโดยศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ บทความ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ สื่อข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ เปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศ ร่างกฎหมาย

การศึกษาพบว่า การถอดถอนจากตำแหน่งเป็นการให้อำนาจทางการเมืองของประชาชน ตามแนวคิดอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ประชาชนมีอำนาจอธิปไตยเป็นของตน สามารถใช้อำนาจที่มีเรียกคืนอำนาจจากผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่เห็นว่าไม่ควรดำรงตำแหน่งต่อไปได้ โดยยึดหลักนิติ

* Received: 23 February 2024; Revised: 15 December 2024; Accepted: 25 December 2024

ธรรมากำหนด ให้เกิดความยุติธรรมเสมอภาค และสังคมสงบสุข จะเห็นว่ากฎหมายการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของไทย ยังไม่บัญญัติเรื่องของการกำหนดเหตุแห่งการถอดถอนที่ชัดเจน ผลคะแนนเสียงที่ใช้ถอดถอนมีจำนวนที่สูงเกินไป ถ้อยคำที่กำหนดในบัตรเลือกตั้งยังคลุมเครือ เกิดความสับสน ต้องแก้ไขพระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 เรื่องสัดส่วนคะแนนเสียงถอดถอนให้น้อยลง เพื่อเพิ่มโอกาสการถอดถอนกำหนดเหตุแห่งการถอดถอนให้มีความชัดเจน เห็นข้อเท็จจริงถึงพฤติการณ์ที่เป็นเหตุการถอดถอนข้อความในบัตรลงคะแนนเสียงให้ชัดเจน เพื่อชี้ถึงความเห็นของประชาชนที่เข้าชื่อถอดถอน

คำสำคัญ: การลงคะแนนเสียง, การถอดถอน, สมาชิกสภาท้องถิ่น, ผู้บริหารท้องถิ่น

Abstract

This research aims to 1) study concepts, theories, foreign laws, Thai laws related to the removal of local political office holders, 2) study problems of the Act on Voting to Remove Local Council Members or Local Administrators B.E. 2542, 3) to analyze and find solutions to problems of the Act on Voting to Remove Local Council Members or Local Administrators B.E. 2542. It is qualitative research. The research method is to study books, articles, research reports, theses, electronic media, compare foreign laws, and draft laws.

The study found that removal from office is a political power given to the people. According to the concept of sovereignty, the people have sovereignty and can use their power to reclaim power from those who hold political positions that they believe should not continue to hold office, based on the rule of law to create fairness and equality, and a peaceful society. It can be seen that the law on the removal of political office holders in Thailand does not clearly state the grounds for removal. The number of votes used for removal is too high. The wording on the ballot paper is still ambiguous and confusing. The Act on Voting to Remove Local Council Members or Local Administrators B.E. 2542 (1999) must be amended to reduce the proportion of votes for removal to increase the chances of removal. The grounds for removal must be clearly stated,

showing the facts of the circumstances that are the grounds for removal. The text on the ballot paper must be clear to indicate the opinions of the people who signed the petition for removal.

Keywords: Voting, Removal, Local Council Members, Local Administrators

บทนำ

ปัจจุบันประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองค่อนข้างสูง ประชาชนมีความต้องการที่จะเห็นการเมืองเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นจากที่เป็นอยู่ สร้างความเท่าเทียมในสังคม การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยประชาชนถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะเป็นการขับเคลื่อนระบบประชาธิปไตยนำไปสู่ระบบการเมืองการปกครองที่เป็นอำนาจของประชาชน และเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง การมีส่วนร่วมทางการเมืองนอกจากจะสามารถออกเสียงเลือกตั้งแล้วกฎหมายยังเปิดช่องให้ประชาชนสามารถเข้าชื่อออกเสียงถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่เคยเลือกตั้งเข้าไปดำรงตำแหน่งได้ การถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองออกจากตำแหน่งก่อนที่จะครบวาระการดำรงตำแหน่งสามารถกระทำได้ และการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญครั้งแรก ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งกำหนดไว้ในมาตรา 286 (ณัฐกร วิทิตานนท์, 2566) และในเวลาต่อมาได้มีการตรากฎหมายที่เกี่ยวกับการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นขึ้น นั่นคือ พระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 (ราชกิจจานุเบกษา, 2542) เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดหลักเกณฑ์การเข้าชื่อ เกณฑ์การลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอน ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้กำหนดสิทธิของประชาชนในการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองท้องถิ่นไว้ในมาตรา 285 และในรัฐธรรมนูญ 2560 ฉบับปัจจุบันก็ได้บัญญัติไว้ใน มาตรา 254 ความเป็นว่า “ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีสิทธิเข้าชื่อกันเพื่อเสนอข้อบัญญัติ หรือเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น ได้ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติ” (ราชกิจจานุเบกษา, 2560) จะเห็นได้ว่า แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยไปแล้วหลายฉบับ แต่พระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ก็ยังเป็นแนวทางในการปฏิบัติเช่นเดิม

เนื่องจากการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น มีประชาชนเป็นองค์ประกอบสำคัญของการปกครอง และการปกครองส่วนท้องถิ่นก็เป็นการปกครองแบบกระจายอำนาจ ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ในท้องถิ่นนั้น (คะเนิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม, 2545) จะเห็นได้ว่าการปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น มีหน้าที่และอำนาจในการพัฒนาท้องถิ่น โดยมีงบประมาณเป็นของตัวเอง มีการเลือกตั้งตัวแทนของประชาชนเข้าไปเป็นผู้บริหารงานและเป็นสมาชิกสภา การบริหารงานของผู้บริหารหรือสมาชิกสภาท้องถิ่น ต้องเป็นการบริหารด้วยความสามารถ ซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม หากผู้บริหารหรือสมาชิกสภาท้องถิ่นปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับหรือไม่เป็นธรรม หรือปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ประชาชนสามารถเข้าชื่อกันเพื่อถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองท้องถิ่นได้ กระบวนการถอดถอน ยังเป็นการช่วยให้ประชาชนสามารถ ที่จะตรวจสอบพฤติกรรมของตัวแทนที่เลือกเข้าไปดำรงตำแหน่งอีกทางหนึ่งด้วย

ถึงแม้ประเทศไทยจะมีการบัญญัติกฎหมายสำหรับการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นไว้ อย่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิก หรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ และขั้นตอนในการถอดถอนผู้บริหารหรือสมาชิกสภาท้องถิ่นไว้ แต่ก็ยังพบว่ามีปัญหาในการถอดถอนตามพระราชบัญญัตินี้ กล่าว สืบเนื่องมาจากบทบัญญัติบางมาตราของกฎหมายว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ขาดความชัดเจน และกฎหมายมีความซับซ้อน อีกทั้งยังมีเงื่อนไขและขั้นตอนในการถอดถอนที่ยากในการที่จะประสบความสำเร็จ

การศึกษานี้ มุ่งเน้นถึงปัญหาในการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น วิเคราะห์ปัญหากระบวนการดำเนินการในถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น ที่มีเกณฑ์จำนวนผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งที่ต้องมาลงคะแนนค่อนข้างสูง ทำให้การถอดถอนประสบความสำเร็จได้ยาก มูลเหตุที่ใช้เป็นเหตุในการเข้าชื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น โดยไม่กำหนดให้ชัดเจนว่าเพียงมีปฏิบัติหน้าที่หรือมีความประพฤติเสื่อมเสียเป็นเช่นใด จึงจะเป็นเหตุให้ไม่สมควรดำรงตำแหน่งต่อไป ถ้อยคำในบัตรลงคะแนนเสียงคำว่า “เห็นด้วย” ประชาชนอาจเกิดความสับสนในความหมาย เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกระบวนการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ได้ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศ และร่างกฎหมายว่าด้วยการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ที่เสนอโดยหน่วยงานต่าง ๆ มาวิเคราะห์แนวทางแก้ไขเพื่อให้ประชาชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี กฎหมายต่างประเทศ และของประเทศไทยที่เกี่ยวกับการถอดถอนสมาชิกสภาหรือผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษาปัญหาของพระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542
3. เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขปัญหาของพระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากพระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ศึกษาค้นคว้าบทความ ศึกษาจากหนังสือ บทความ รายงานการวิจัย สื่อข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ เปรียบเทียบข้อมูลกฎหมายต่างประเทศ ร่างกฎหมายที่หน่วยงานของรัฐและบุคคลที่มีการนำเสนอ รวบรวมศึกษาข้อมูลเพื่อให้ทราบถึงปัญหาการถอดถอนตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว

ผลการวิจัย

การวิจัยปัญหาการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ผลการวิจัยมีดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี กฎหมายต่างประเทศ และของประเทศไทยที่เกี่ยวกับการถอดถอนสมาชิกสภาหรือผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน อำนาจที่แสดงความเป็นอิสระไม่ขึ้นตรงกับใคร (วิชญ์ เครืองาม, 2530) การถอดถอนออกจากตำแหน่งถือเป็นการให้อำนาจทางการเมืองของประชาชน ตามแนวคิดอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน และอำนาจอธิปไตยทางตรง โดยการให้อำนาจในการเลือกตั้งเพื่อเลือกผู้แทนเข้าไปบริหารท้องถิ่นของตน แต่เมื่อผู้แทนที่เลือกเข้าไปเพื่อบริหารพื้นที่นั้นใช้อำนาจไม่ถูกต้อง ทุจริต แสวงหาประโยชน์อันมิ

ควรได้โดยชอบแก่ตนเองหรือผู้อื่น ประชาชนมีอำนาจในการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจปกครองของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่เห็นว่ามิพหุติกรรมไม่ชอบด้วยกฎหมาย โดยใช้อำนาจการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น เมื่อสมาชิกสภาหรือผู้บริหารท้องถิ่น มีพฤติการณ์จนเห็นว่าไม่สมควรที่จะดำรงตำแหน่งนั้นต่อไป

1.1 จากการศึกษากฎหมายการถอดถอนของประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถที่จะเข้าชื่อเพื่อถอดถอนเป็นจำนวนตามแต่กฎหมายของแต่ละรัฐกำหนด ซึ่งมีอัตราร้อยละ 10 จนถึงร้อยละ 25 ของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เมื่อมีการเข้าชื่อถอดถอนตามจำนวนที่กำหนดและได้จัดให้มีการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนแล้ว หากผลการลงคะแนนเห็นว่าควรถอดถอนมากกว่าคะแนนเสียงที่ไม่ถอดถอนก็ให้ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งนั้นได้ ในบางมลรัฐได้มีการกำหนดเหตุของการเข้าชื่อเพื่อถอดถอนไว้อย่างชัดเจน เช่น วอร์ชิงตัน มินเนโซต้า มอนทาน่า จอร์เจีย โรดไอส์แลนด์ อาลาสกา แคนซัส ซึ่งเหตุที่กำหนดไว้ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการทุจริตต่อหน้าที่ ประพฤติมิชอบในหน้าที่ โดยรัฐได้ระบุเหตุของการถอดถอนไว้ก็เพื่อให้ผู้ถูกเข้าชื่อถอดถอนได้แจ้งเหตุของการถอดถอนได้ (ชายชาญ อุทสิงห์, 2558) บัตรลงคะแนนของประเทศสหรัฐอเมริกา จะมีการตั้งคำถามว่า “สมควรถูกถอดถอนออกจากตำแหน่งหรือไม่” และให้ลงความเห็นในช่อง “YES” หรือ “NO” ซึ่งบัตรลงคะแนนเสียงของประเทศสหรัฐอเมริกา ค่อนข้างมีความชัดเจนว่าต้องการถอดถอนหรือไม่ถอดถอน ทำให้ไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจหลงผิดของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียง

1.2 ร่างพระราชบัญญัติการถอดถอนมีการเสนอให้จำนวนของผู้เข้าชื่อเพื่อถอดถอนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น จำนวนคะแนนเสียงที่ใช้ในการถอดถอนต้องเกินกว่ากึ่งหนึ่งของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เหตุในการเข้าชื่อเพื่อถอดถอนได้ระบุไว้ว่า “จงใจทอดทิ้งหรือละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่และอำนาจ มีความประพฤติไปในทางเสื่อมเสีย” บัตรลงคะแนนเสียงถอดถอนนั้นได้เสนอให้ใช้คำว่า “ถอดถอน” หรือ “ไม่ถอดถอน” เพื่อแสดงให้เห็นถึงความชัดเจนในการที่จะลงคะแนนว่าให้ถอดถอนหรือไม่ถอดถอน เพื่อแก้ปัญหาความเข้าใจผิดป้องกันการสับสนโดยไม่ต้องอธิบายหรือมีการตีความเป็นอย่างอื่น

2. เพื่อศึกษาปัญหาของพระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ผลการวิจัยทำให้ทราบว่ากฎหมายการถอดถอนผู้บริหารท้องถิ่นในประเทศไทย ยังไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดในเรื่องของเหตุแห่งการถอดถอนไว้ให้ชัดเจน และเกณฑ์จำนวนของผู้เข้าชื่อ หรือผลคะแนนของการถอดถอนมีจำนวนที่สูงเกินไป ถ้อยคำในบัตรเลือกตั้ง

ยังมีความคลุมเครือ อาจทำให้เกิดความสับสน เพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาในพระราชบัญญัติการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ให้เกิดความเหมาะสมถูกต้อง สร้างโอกาสให้การถอดถอนดำเนินการได้ง่ายและประสบผลสำเร็จที่สูงขึ้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ปัญหากระบวนการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น กระบวนการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น เป็นกระบวนการที่ทำได้ค่อนข้างยาก ซึ่งมีเกณฑ์ของจำนวนประชากรเป็นหลักในการนำไปสู่ขั้นตอนของการที่จะถอดถอน เริ่มตั้งแต่สัดส่วนจำนวนรายชื่อของการเข้าชื่อเพื่อถอดถอน จำนวนการใช้สิทธิในการที่จะถอดถอน และผลของการถอดถอน ซึ่งผู้ศึกษาเห็นถึงปัญหาที่ก่อให้เกิดปัญหาการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น ดังนี้

2.1.1 ปัญหาเกณฑ์ในการเข้าชื่อเพื่อการถอดถอน ตามมาตรา 5 (1) ที่กำหนดกรณีมีจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่เกินหนึ่งแสนคน จะต้องผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 5 ของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตท้องถิ่นนั้น ๆ (ราชกิจจานุเบกษา, 2542) คิดเป็นร้อยละ 20 ของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าเป็นจำนวนที่เป็นอัตราที่ค่อนข้างสูงทำให้โอกาสในการถอดถอนเกิดขึ้นได้ยาก ซึ่งเมื่อเทียบกับมาตรา 5 (2) กำหนดให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกินหนึ่งแสนคนแต่ไม่เกินห้าแสนคนต้องมีผู้เข้าชื่อไม่น้อยกว่าสองหมื่นคนของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง คิดเป็นร้อยละ 4 ของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง มาตรา 5 (3) กำหนดให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกินกว่าห้าแสนคนแต่ไม่เกินหนึ่งล้านคนต้องมีผู้เข้าชื่อไม่น้อยกว่าสองหมื่นห้าพันคนของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง คิดเป็นร้อยละ 2.5 และมาตรา 5 (4) กำหนดให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกินกว่าหนึ่งล้านคนต้องมีผู้เข้าชื่อไม่น้อยกว่าสามหมื่นคนของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง คิดเป็นร้อยละ 3 จึงเห็นว่ามาตรา 5 ในจำนวนผู้เข้าชื่อถอดถอนในแต่ละมาตรามีความแตกต่างกัน จึงทำให้เกิดปัญหาความไม่เท่าเทียมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขนาดเล็กและขนาดใหญ่

2.1.2 ปัญหาเกณฑ์จำนวนการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอน มาตรา 23 ที่กำหนดไว้ว่า “เมื่อมีผู้มาใช้สิทธิลงคะแนนเสียงถอดถอนไม่ถึงกึ่งหนึ่งของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงถอดถอนทั้งหมดในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ให้การถอดถอนเป็นอันตกไป และเมื่อมีผู้มาใช้สิทธิเกินกึ่งหนึ่งของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงถอดถอนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องได้คะแนนเสียงเห็นด้วยในการถอดถอนจำนวนไม่น้อยกว่า 3 ใน 4 ของผู้ที่มาลงคะแนนเสียงนั้น (ราชกิจจานุเบกษา, 2542) จะเห็นได้ว่ามีประเด็นปัญหาอยู่ 2 ประเด็นคือ 1. ผู้มาลงคะแนนเสียงถอดถอนนักการเมืองท้องถิ่นไม่ถึงกึ่งหนึ่งของจำนวนผู้มีสิทธิลงคะแนนทั้งหมดในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ให้ถือว่าถอดถอนนั้นตกไป

ถึงแม้จะมีคะแนนเสียงที่เห็นด้วยในถ้อยตอนมากกว่าคะแนนเสียงไม่เห็นด้วย ประเด็นที่ 2 มีผู้มาใช้สิทธิลงคะแนนเสียงถ้อยตอนเกินกึ่งหนึ่ง แต่ได้คะแนนเสียงที่เห็นด้วยกับการถ้อยตอนไม่ถึง 3 ใน 4 ของผู้มาใช้สิทธิลงคะแนนก็ถือว่าการถ้อยตอนไม่สำเร็จ ถึงแม้คะแนนเสียงที่เห็นด้วยจะมีคะแนนเสียงที่ไม่เห็นด้วยก็ตาม จะเห็นได้ว่าการลงคะแนนเสียงเห็นด้วยกับการถ้อยตอนมากกว่ากึ่งหนึ่งของผู้มาใช้สิทธิลงคะแนนก็เป็นจำนวนที่มากพอสมควรแล้ว หากต้องใช้คะแนนเสียงเห็นด้วยกับการถ้อยตอน 3 ใน 4 ของผู้มาใช้สิทธิถ้อยตอน เห็นว่าเป็นเกณฑ์จำนวนคะแนนเสียงถ้อยตอนที่บัญญัติไว้มีจำนวนค่อนข้างสูง ทำให้การใช้สิทธิและการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการลงคะแนนเสียงถ้อยตอนประสบความสำเร็จได้น้อย จากขั้นตอนทั้งสองอย่างนี้จะสำเร็จได้นั้นเป็นการยาก

2.2 ปัญหาเหตุแห่งการถ้อยตอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถ้อยตอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ซึ่งในพระราชบัญญัตินี้มีได้กำหนดมูลเหตุแห่งการถ้อยตอนไว้เป็นการชัดเจน เพียงแต่ได้ระบุไว้ในมาตรา 6(2) ว่า “รายละเอียดในข้อเท็จจริงและพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่า สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นผู้ใด ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะให้มีการลงคะแนนเสียงถ้อยต่อนั้น มีการปฏิบัติหน้าที่ หรือมีความประพฤติเสื่อมเสียอย่างใดจนเป็นเหตุทำให้ “ไม่สมควรดำรงตำแหน่งต่อไป” (ราชกิจจานุเบกษา, 2542) จะเห็นได้ว่า จากมาตราดังกล่าวมิได้ระบุความผิดที่จะเป็นเหตุผลในการถ้อยตอนไว้อย่างชัดเจน ทั้งในการปฏิบัติหน้าที่ หรือการมีพฤติกรรมเสื่อมเสียว่าเป็นเช่นใด จึงจะเป็นเหตุผลจนไม่สมควรที่จะดำรงตำแหน่งต่อไป ซึ่งก่อให้เกิดเป็นช่องว่างทางกฎหมายที่จะทำให้กระบวนการลงคะแนนเสียงเพื่อถ้อยตอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นเกิดความไม่โปร่งใส ขาดความเป็นธรรม ไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และอาจส่งผลทำให้กลุ่มนักการเมืองฝ่ายตรงข้ามหรือประชาชนในท้องถิ่นนั้นหาเหตุต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้เป็นเหตุในการถ้อยตอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นได้ เนื่องจากเหตุในการกล่าวหาานั้น มีความคลุมเครือไม่ชัดเจน เพราะหากประชาชนในท้องถิ่นเห็นว่าสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นไม่สมควรดำรงตำแหน่งอีกต่อไป ก็สามารถเข้าชื่อร้องขอให้มีการลงคะแนนเสียงเพื่อถ้อยตอนสมาชิกสภา หรือผู้บริหารท้องถิ่นได้

2.3. ปัญหาบัตรลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น การลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น เมื่อกำหนดให้มีการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนแล้ว จำเป็นต้องมีบัตรลงคะแนนเสียงเพื่อชี้ให้เห็นถึงความคิดของประชาชนที่ได้เข้าชื่อถอดถอน ซึ่งปัญหาคือ มาตรา 13 วรรคสอง ที่ได้บัญญัติให้การออกเสียงลงคะแนนให้ทำเครื่องหมายลงในบัตรลงคะแนนเสียงในช่องที่ “เห็นด้วย” และ “ไม่เห็นด้วย” กับการให้ถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นผู้ที่ถูกร้องขอให้มีการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอน” (ราชกิจจานุเบกษา, 2542) ซึ่งถ้อยคำดังกล่าว อาจทำให้ประชาชนเกิดความสับสนกับความหมายของคำว่า “เห็นด้วย” เช่น ประชาชนอาจคิดว่าคำว่า “เห็นด้วย” อาจจะเป็นการเห็นด้วยกับการถอดถอน หรือเห็นด้วยกับการที่จะให้ผู้ถูกร้องนั้นดำรงตำแหน่งต่อไป ซึ่งหากเป็นเช่นนี้ อาจทำให้การลงคะแนนเสียงถอดถอนไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชนผู้มีสิทธิถอดถอนก็เป็นได้ อีกทั้งยังไม่ตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ได้บัญญัติไว้

3. เพื่อวิเคราะห์แนวทางแก้ไขปัญหาของพระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 พบว่า

3.1 ปัญหากระบวนการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นนั้น เป็นการสร้างภาระให้กับประชาชนในการที่จะถอดถอน และทำให้การถอดถอนนั้นประสบความสำเร็จได้ยาก ปัญหาสัดส่วนจำนวนในการเข้าชื่อเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นตามมาตรา 5 ของพระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนฯ จะสังเกตได้ว่า หากมีจำนวนผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมากขึ้น สัดส่วนเกณฑ์จำนวนของผู้เข้าชื่อถอดถอนก็มีจำนวนลดลง ทำให้จำนวนของผู้เข้าชื่อนั้นมีความเหลื่อมล้ำกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีขนาดใหญ่และขนาดเล็กมากจนเกินไป เกิดปัญหาความไม่เท่าเทียมในสัดส่วนการเข้าชื่อเพื่อถอดถอน ก่อให้เกิดภาระในเรื่องจำนวนของผู้เข้าชื่อเพื่อลงคะแนนเสียงถอดถอนต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขนาดเล็ก จากการศึกษากฎหมายถอดถอนของประเทศสหรัฐอเมริกา และร่างพระราชบัญญัติการลงคะแนนเสียงถอดถอนฯ ตามที่สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ และกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นที่ได้เสนอนานั้น เพื่อไม่ให้เกิดการเหลื่อมล้ำของจำนวนผู้เข้าชื่อถอดถอน ลดสัดส่วนการเข้าชื่อ เพื่อเพิ่มโอกาสของการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นให้สูงขึ้น จึงเห็นควรแก้ไขมาตรา 5 ของพระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 จำนวนคะแนนเสียงของการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นนั้น ก่อนข้างมีความ

ซับซ้อนยุ่งยาก เพราะต้องเข้าหลักเกณฑ์สองประการ คือ 1. ต้องมีผู้มาใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเกินครึ่งหนึ่งของจำนวนผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียง 2. คะแนนเสียงต้องมีจำนวนไม่น้อยกว่าสามในสี่ ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มาลงคะแนนเสียง ทำให้ยากต่อการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าว ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลบางแห่งไม่สามารถประสบความสำเร็จในการถอดถอนได้ เนื่องจากแม้จะมีผู้มาใช้สิทธิลงคะแนนถึงกึ่งหนึ่ง แต่คะแนนเสียงในการถอดถอนยังต้องมีจำนวนไม่น้อยกว่า 3 ใน 4 ของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ที่มาลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอน เมื่อคิดเป็นร้อยละแล้วจะอยู่ที่ร้อยละ 75 ของผู้มาใช้สิทธิถอดถอน ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ที่สูง ทำให้ยากต่อการถอดถอนให้สำเร็จได้ เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนฯ การนำหลักการเสียงข้างมากมาใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินผลของการลงคะแนนเสียงถอดถอน ซึ่งเป็นการใช้หลักเกณฑ์เดียวกันกับการเลือกตั้งทั่วไป อีกทั้งยังเป็นหลักการของประชาธิปไตย เพื่อให้การถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นในประเทศไทยมีความชอบธรรม (คณาธิป ไกยชน, 2566) และมีโอกาสประสบผลสำเร็จที่สูงขึ้น ควรแก้ไขมาตรา 23 ของพระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542

3.2 เหตุในการร้องขอที่จะให้มีการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นออกจากตำแหน่งตามมาตรา 6 (2) ว่าการ “ไม่สมควรดำรงตำแหน่งต่อไป” นั้น นับว่าเป็นเรื่องที่กฎหมายกำหนดไว้กว้างมาก อีกทั้งยังครอบคลุมแม้กระทั่งบุคคลนั้นไม่ได้กระทำความผิด เพียงแต่อาจบกพร่องต่อหน้าที่หรือทำงานไม่มีประสิทธิภาพประชาชน ก็สามารถเข้าชื่อถอดถอนได้ “การไม่สมควรดำรงตำแหน่ง” อาจจะเป็นข้อเท็จจริงหรือพฤติกรรมที่ผู้ดำรงตำแหน่งมีการปฏิบัติตน หรือปฏิบัติหน้าที่เสื่อมเสียประการใดประการหนึ่งก็เป็นได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถลงชื่อเพื่อขอให้ถอดถอนได้ทุกเรื่องทุกกรณี จากการศึกษาประชาชนส่วนใหญ่มักใช้ข้อกล่าวหาในการเข้าชื่อเพื่อปลดออกจากตำแหน่งนั้น มักจะใช้ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับเรื่องของการบริหารงานที่ไม่โปร่งใส ส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ และไม่ใส่ใจความเดือดร้อนของประชาชน เพื่อให้กระบวนการถอดถอนมีมูลเหตุให้ต้องมีการเข้าชื่อถอดถอนผู้นั้น ต้องระบุพฤติกรรมอันเป็นเหตุให้ต้องเข้าชื่อถอดถอนให้ชัดเจน เพื่อให้การถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นออกจากตำแหน่งนั้น มีความชอบธรรมและน่าเชื่อถือ ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าควรมีเพิ่มเติมคำนิยามคำว่า “เหตุไม่สมควรดำรงตำแหน่งต่อไป”

3.3 การลงคะแนนถอดถอนจำเป็นต้องมีบัตรลงคะแนน เพื่อชี้ให้เห็นถึงความคิดเห็นของประชาชนที่เข้าชื่อถอดถอน คำว่า “เห็นด้วย” ในบัตรลงคะแนนเสียงตามมาตรา 13 อาจทำให้ประชาชนเกิดความสับสนกับความหมาย เช่น ประชาชนอาจคิดว่าคำว่า “เห็นด้วย” อาจจะเห็นด้วยกับการถอดถอน หรือเห็นด้วยกับการให้ดำรงตำแหน่งต่อไป ซึ่งหากเป็นเช่นนี้ อาจทำให้การลงคะแนนเสียงถอดถอนไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของผู้มีสิทธิถอดถอนก็ได้ จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศและร่างพระราชบัญญัติการถอดถอนหลายฉบับต่าง ๆ ที่มีผู้เสนอมา เมื่อมีการแก้ไขข้อความในช่องลงคะแนนเสียงถอดถอน จะทำให้เกิดความชัดเจนในการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดจึงควรมีการแก้ไขมาตรา 13 โดยข้อความในบัตรลงคะแนนเสียงให้มีความชัดเจน เพื่อให้ประชาชนไม่เกิดความเข้าใจสับสน หรือเข้าใจผิดในการลงคะแนนเสียงถอดถอน

อภิปรายผล

การถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นนั้น ใช้กระบวนการถอดถอนออกจากตำแหน่งโดยตรงของประชาชน เป็นรูปแบบอย่างหนึ่งเพื่อการตรวจสอบ ควบคุม การใช้อำนาจรัฐโดยประชาชน จากการศึกษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 254 ประกอบกับพระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มีเจตนารมณ์ให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง ให้อำนาจของประชาชนใช้สิทธิลงคะแนนเสียงถอดถอนผู้แทนที่มาจากการเลือกตั้งให้พ้นจากตำแหน่ง หลังจากที่พระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มีผู้บังคับใช้มาจนถึงปัจจุบันพบว่า มีการเข้าชื่อร้องขอให้มีการลงคะแนนเสียงถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองท้องถิ่นเพียง 16 ครั้ง และถอดถอนสำเร็จเพียง 4 ครั้ง (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2564) เห็นได้ว่า กระบวนการที่กฎหมายกำหนดไว้ ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร อาจจะมีสาเหตุเกิดจากประชาชนขาดความเข้าใจในกระบวนการ การกำหนดสัดส่วนผู้มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอให้ลงคะแนนกำหนดไว้ค่อนข้างสูง ขั้นตอนการลงคะแนนเสียงที่กำหนดไว้ว่า ต้องมีผู้มาใช้สิทธิลงคะแนนเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงทั้งหมด ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และต้องมีคะแนนเสียงในการถอดถอนไม่น้อยกว่า 3 ใน 4 ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มาลงคะแนน จึงทำให้การถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองท้องถิ่น ตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นไปได้ค่อนข้างยาก ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า เพื่อเพิ่มโอกาสการถอดถอนให้ประสบความสำเร็จ และเกิดความยุติธรรม เป็นไปตามทฤษฎีอำนาจอธิปไตยของปวงชน จึงควรแก้ไข

พระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 5 และมาตรา 23 โดยศึกษาเทียบเคียงจากร่างพระราชบัญญัติการเข้าชื่อเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ที่เสนอโดย คณะรัฐมนตรี และนายชินวรณ์ บุญยเกียรติ และคณะ ความเห็นของวุฒิสภา ต้นไชย กล่าวว่า การกำหนดเงื่อนไขจำนวนผู้มาใช้สิทธิไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอน และยังต้องมีผู้ลงคะแนนเห็นด้วยกับการถอดถอนอีกไม่น้อยกว่า 3 ใน 4 ของผู้มาลงคะแนนเสียง เป็นเรื่องที่ยากและเป็นอุปสรรค ทำให้การถอดถอนไม่ประสบความสำเร็จ จึงเห็นควรให้มีการปรับแก้กฎหมายใหม่ และปัญหาเหตุในการถอดถอนที่กำหนดเหตุที่ไม่สมควรดำรงตำแหน่งต่อไปไว้ค่อนข้างกว้างและไม่ชัดเจน ผู้ศึกษาได้แนวคิดการกำหนดเหตุแห่งการถอดถอน จากกฎหมายถอดถอนของประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐจอร์เจีย วอร์ชิงตัน มินเนสโซตา ที่ได้มีการกำหนดเหตุของการถอดถอนเอาไว้หลายประการ และปฎิมา รุ่งนาค ก็มีความเห็นพ้องว่า การไม่กำหนดขอบเขตที่ชัดเจนของเหตุแห่งการกระทำ ที่จะนำไปสู่การเข้าชื่อเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น เป็นการระบุเหตุที่กว้างเกินไป อาจจะส่งผลถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนโดยวิธีการถอดถอน เห็นควรให้มีการเพิ่มคำนิยาม “มูลเหตุแห่งการถอดถอน” ไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 (ปฎิมา รุ่งนาค, 2555) บัตรลงคะแนนเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงความคิดของประชาชนที่มาลงคะแนนเสียงถอดถอน ชี้ให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง หากข้อความในบัตร์มีความหมายไม่ชัดเจน สร้างความสับสน อาจทำให้การลงคะแนนเสียงไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของผู้ลงคะแนนเสียงถอดถอนก็เป็นได้ ผู้ศึกษาจึงเป็นควรแก้ไขมาตรา 13 วรรคสอง ว่าการออกเสียงลงคะแนนให้ทำเครื่องหมายลงในบัตรลงคะแนนเสียงในช่องที่ “เห็นด้วย” หรือ “ไม่เห็นด้วย” โดยแก้ไขข้อความจากเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย เป็น ถอดถอน หรือ ไม่ถอดถอน โดยมีผู้เห็นพ้องกับผู้ศึกษา ได้แก่ มาลี ปานม่วง นิจจารีย์ ภาคินปริพรรห์ มีความเห็นให้แก้ไขการทำเครื่องหมายลงคะแนนในบัตรลงคะแนนเสียงในช่อง “เห็นด้วย” กับ “ไม่เห็นด้วย” เป็น “ถอดถอน” กับ “ไม่ถอด

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่า กฎหมายที่ใช้บังคับในการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ยังมีข้อบกพร่องของกระบวนการดำเนินการถอดถอนมีหลายขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การเข้าชื่อเพื่อลงคะแนนเสียงถอดถอน ซึ่งมีหลักเกณฑ์ที่สูงทำให้ยากต่อการถอดถอน อีกทั้งยังมีความเหลื่อมล้ำไม่เท่า

เทียมระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็ก และขนาดใหญ่ การลงคะแนนเสียงถอดถอน ที่มีเกณฑ์ในการคิดผลของการถอดถอนด้วยคะแนนเสียง 3 ใน 4 ของผู้ที่มาลงคะแนนเสียง ซึ่งมีจำนวนที่สูงถึงร้อยละ 75 ของผู้มาลงคะแนนเสียง เหตุของการเข้าชื่อถอดถอนที่ยังขาดความชัดเจน ทำให้สามารถถอดถอนด้วยเหตุใดๆ ก็ได้ อีกทั้งยังข้อความบนบัตรลงคะแนนเสียงที่ไม่มีความชัดเจน ที่อาจทำให้การตีความหมายของผู้ลงคะแนนเสียง ไม่ถูกต้องตามเจตนารมณ์ของผู้มีสิทธิลงคะแนน ซึ่งได้มีการวิเคราะห์ถึงปัญหาโดยเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการถอดถอนสมาชิกสภาและผู้บริหารท้องถิ่นที่ จึงควรมีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ให้สมบูรณ์ โดยลดสัดส่วนของการเข้าชื่อขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็ก และขนาดใหญ่ให้มีสัดส่วนที่ใกล้เคียงและไม่สูงจนเกินไป เพื่อเพิ่มโอกาสในการถอดถอน และลดสัดส่วนของคะแนนที่จะมีผลต่อการถอดถอนให้น้อยลง และให้เป็นไปตามหลักเสียงข้างมากเหมือนเช่นการเลือกตั้งทั่วไป เพิ่มเติมเหตุที่เข้าชื่อถอดถอนให้มีความชัดเจน เพื่อมิให้เกิดปัญหาในการกลั่นแกล้ง แก้ไขข้อความในบัตรลงคะแนนเสียงให้เกิดความชัดเจน เพื่อมิให้เกิดความสับสนในความหมาย และให้การลงคะแนนเสียงตรงตามเจตนารมณ์ของผู้มาลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ยังไม่มีบทบัญญัติกำหนดผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการลงคะแนนเสียงถอดถอน ทั้งที่กระบวนการดังกล่าวต้องมีค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่เมื่อเปรียบเทียบกับ พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2562 ซึ่งระบุให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้ง ยกเว้นค่าใช้จ่ายของคณะกรรมการการเลือกตั้งและผู้อำนวยการเลือกตั้ง รวมถึงกำหนดให้ผู้ถูกศาลสั่งเพิกถอนสิทธิรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในกรณีเลือกตั้งใหม่ กฎหมายว่าด้วยการถอดถอนจึงขาดความชัดเจนเกี่ยวกับหน่วยงานหรือบุคคลที่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่าย ข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งนี้ คือการพัฒนากฎหมายให้สมบูรณ์ โดยระบุหน่วยงานหรือบุคคลที่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายการลงคะแนนเสียงถอดถอน เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย คณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือประชาชนผู้ร้องถอดถอน เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยเพิ่มเติมในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- คณาธิป ไกยชน. (2564). การเข้าซื้อเสนอกฎหมายของประชาชนตามพระราชบัญญัติการเข้าซื้อเสนอ
กฎหมาย พ.ศ. 2564. เรียกใช้เมื่อ 10 กันยายน 2566 จาก <https://shorturl.asia/gDzT3>
- คะนิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม. (2545). แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540. กรุงเทพมหานคร : ธรรมดาเพลส.
- ชายชาญ อุทิสงห์. (2558). รูปแบบที่เหมาะสมในการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับสูง
โดยประชาชน. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. มหาวิทยาลัย
ธุรกิจบัณฑิต.
- ณัฐกร วิทิตานนท์. (2564). ร่าง พ.ร.บ.การเข้าซื้อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นฉบับใหม่ :
ประชาธิปไตยทางตรงที่ถูกทำลาย?. เรียกใช้เมื่อ 2 เมษายน 2566 จาก
<https://shorturl.asia/eXECg>.
- ปฐวิมา รุ่งนาค. (2555). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และกระบวนการดำเนินการถอดถอน
สมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. (2560). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 134 ตอนที่ 40 ก
(6 เมษายน 2560).
- พระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ.
2542. (2542). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 166 ตอนที่ 104 ก หน้า 12 (26 ตุลาคม 2542).
- วิชณุ เครืองาม. (2530). กฎหมายรัฐธรรมนูญ. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : นิติบรรณาการ.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (26 มกราคม 2564). รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมาย.
หนังสือราชการ. นร 0503/3351.

A COMPARISON OF THE ROLE OF HUMAN RIGHTS COMMISSIONS IN THE PREVENTION AND SUPPRESSION OF TORTURE AND ENFORCED DISAPPEARANCES IN THAILAND AND THE PHILIPPINES*

Jirasek Inthanin

Suntaree Buchitchon

Khon Kaen University, Thailand.

E-mail: jirasek.i@ubu.ac.th

Abstract

This study examines the roles and responsibilities of Thailand's National Human Rights Commission and the Philippines' Commission on Human Rights in preventing and addressing torture and enforced disappearances. Conducted as qualitative research, the study employs a document-based analysis that focuses on constitutional provisions, legislative frameworks, and international human rights conventions, including the Paris Principles, the Convention Against Torture, and the International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance. By adopting a comparative approach, the research evaluates the effectiveness of each institution in fulfilling its mandate within the context of international human rights standards.

The findings indicate significant operational differences between the two commissions. The Commission on Human Rights of the Philippines plays a more active and dynamic role, with powers to conduct investigations, initiate legal proceedings, and carry out unannounced inspections of detention facilities. In contrast, the National Human Rights Commission of Thailand primarily acts as an advisory body, with its activities limited to reporting violations and promoting human rights awareness. The Philippine commission also offers extensive legal assistance and support to victims,

* Received: 5 November 2024; Revised: 28 December 2024; Accepted: 29 December 2024

ensuring alignment with global human rights expectations. These findings emphasize the need for Thailand to amend its legal framework to empower its human rights commission with broader authority, including direct action and comprehensive investigative powers. Strengthening Thailand's commission in this way would enhance its ability to protect human rights, meet its obligations under international conventions, and provide adequate support to victims of torture and enforced disappearances.

Keywords: Human Rights Commission, Prevention of Torture, Enforced Disappearance

Introduction

The National Human Rights Commission (NHRC) is a national body tasked with monitoring and protecting human rights. Its foundation is based on the Paris Principles, adopted by the United Nations General Assembly in 1993, which provide guidelines and minimum criteria for establishing human rights institutions in each country. A key requirement of these principles is that ratifying countries must establish independent organizations dedicated to promoting and protecting human rights. These organizations perform various functions, such as advising governments on human rights issues, ensuring laws align with international standards, and advocating for the signing and ratification of human rights treaties. However, the effectiveness of such institutions can vary depending on the social and political context of each country, which significantly impacts their ability to safeguard human rights.

In Thailand, the National Human Rights Commission (NHRC) was established under the Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2560 (2017 A.D.) and further empowered by the Constitutional Act of the National Human Rights Commission B.E. 2560 (2017 A.D.) (Constitution Drafting Committee, 2017). Woraluk Sanguankaeo highlighted the NHRC's strengths, such as its broad authority to support underprivileged groups and its diverse committee, which builds public trust. However, a significant

limitation is that its decisions are advisory and lack enforcement power, reducing its effectiveness in compelling action. (Sanguankaeo, W, 2015)

Lertporn Udompong reviewed the NHRC's performance, noting an increase in human rights cases reported: 232 in 2018, 551 in 2019, and 465 in 2020. Personal rights and freedoms were the most reported issues in 2018, while justice-related rights dominated in 2019 and 2020. Despite these efforts, the NHRC faces four main challenges: its centralization in Bangkok, inadequate public relations, legal limitations, and internal leadership issues (Udompong, L, 2021)

Nowadays, anti-torture and other cruel, inhuman, and enforced disappearance protection topics are intriguing in many countries (Decaux, E., & Janina, S, 2021) Many countries have agreed to ratify these related international conventions. As of May 2024 A.D., the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Acts has been ratified by 178 countries (United Nations General Assembly, 2024). Furthermore, the Convention on the Protection of All Persons from Enforced Disappearance has been signed by 115 countries (United Nations General Assembly, 2024). Like other countries, Thailand also ratified these conventions in October 2007 A.D. and May 2024 A.D., respectively (United Nations General Assembly, 2024)

Before Thailand ratified key conventions, torture and enforced disappearances were significant concerns. Studies by Pakaporn Prempanichnukul (Prempanichnukul, P, 2021) and Jarupat Roopsanga (Roopsanga, J, 2018) highlighted the lack of legal mechanisms to address these issues and urged Thailand to adopt relevant international conventions. In response, Thailand implemented the Prevention and Suppression of Torture and Enforced Disappearances Act B.E. 2565 (2022 A.D.) in 2023, offering comprehensive protection against such abuses by government officials (Udompong, L, 2021) This Act aligns with Article 26 of the Thai Constitution and the frameworks of the Convention against Torture and the Convention on the Protection of All Persons from Enforced Disappearance. However, the Act leaves the roles and responsibilities of the

National Human Rights Commission (NHRC) unclear, potentially limiting its ability to safeguard individuals from abuses by government officials. Despite this limitation, the NHRC retains some authority under the Constitution B.E. 2560 (2017 A.D.) and the Constitutional Act on the NHRC B.E. 2560 (2017 A.D.), which outline its general powers and duties to promote and protect human rights. While these measures represent progress, clarity in the NHRC's role remains essential for effective human rights protection. (Constitution Drafting Committee, 2017)

It is recommended that the Human Rights Commission should effectively safeguard human rights, particularly in cases of torture and enforced disappearances; it is crucial to align its actions with the conventions that Thailand has ratified. This study aims to compare the role of Thailand's National Human Rights Commission with international human rights organizations such as the Philippines, which is 'A' level of national human rights institutions (Republic of the Philippines commission on human rights, 2024) based on the content of Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Acts, and the Declaration on the Protection of Persons from Enforced Disappearance. We hope that the comparison result may be instrumental in improving the effectiveness of Thailand's Human Rights Commission.

Research objectives

1) This study aims to compare the role of Thailand's National Human Rights Commission with that of foreign human rights organizations in relation to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT) and the Declaration on the Protection of All Persons from Enforced Disappearance (DPPED).

Research Methodology

This study employs qualitative research, specifically document-based research, to compare the role of the National Human Rights Institutions in Thailand and the Philippines in protecting the human rights of victims under the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT) and the Declaration on the Protection of All Persons from Enforced Disappearance (DPPED).

In Thailand, the analysis considers the following legal frameworks:

- The Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 (2017 A.D.)
- The Constitutional Amendment Act B.E. 2560 (2017 A.D.)
- The Prevention and Suppression of Disappearances Act B.E. 2565 (2022 A.D.)

For the Philippines, the study examines:

The 1987 Philippines Constitution (Constitutional Commission, 1987)

- Executive Order No. 163, which declares the effectiveness of the Commission on Human Rights as stipulated in the 1987 Constitution and provides operational guidelines.

6

- Republic Act No. 9745, also known as the Anti-Torture Act.
- Republic Act No. 10353, also known as the Anti-Enforced or Involuntary Disappearance Act.

Results

The National Institute for Human Rights is an organization formed according to the Paris Principles, which requires each country to have an independent organization responsible for protecting human rights within those countries. Such an organization must be specified in the constitution of each country. In the case of Thailand, such an organization is the “National Human Rights Commission.” (The National Human Rights Commission: NHRC), and in the case of the Philippines, it is “The Commission on Human Rights” (The Commission on Human Rights: CHR).

General duties of human rights organizations according to Thailand and the Philippines constitutions in comparison of power, differences in the scope and nature of their powers regarding the remedy of victims of human rights violations was found. There are also suggestions to amend the law for the authorities in various ways to protect human rights in the country, including giving human rights organizations of both countries the power to perform other legal duties.

1) Authority to conduct investigations, investigate, and provide legal assistance to the NHRC which has inferior characteristics to the Philippines. The constitution only empowers investigating and reporting facts regarding human rights violations. The Philippines has the power to investigate all forms of human rights violations, both on its own and in response to complaints, including the protection from prosecution of any person who has a testimony or has the necessary documents or evidence to facilitate the investigation of the truth in an investigation conducted by or under the authority of the CHR. In addition, they have the power to visit prisons or detention facilities.

2) The constitution of the Philippines attaches great importance to the protection of the CHR by adopting the guidelines for the conduct that arise when insults or violations occur, as well as the rules of the courts. While Thailand's is not clearly stated. Thailand's Constitution emphasizes the NHRC's role in clarifying and reporting on human rights situations, including raising awareness about human rights issues. However, unlike the Philippines' Commission on Human Rights (CHR), the NHRC lacks certain powers, such as supporting research, requesting assistance from various agencies, and appointing personnel, which are not included in Thailand's Constitution. Despite these differences, Thailand's Constitutional Act on the National Human Rights Commission B.E. 2560 (2017 A.D.) expands the NHRC's powers, including: (Constitution Drafting Committee, 2017)

1. Requesting information from government agencies, private sectors, or individuals as witnesses or evidence.

2. Conducting inspections at locations suspected of human rights violations.
3. Allocating travel expenses for stakeholders providing information.
4. Notifying relevant agencies of human rights violations and recommending remedies. If agencies fail to comply without reasonable grounds, the NHRC may report to the Cabinet.
5. Filing complaints on behalf of victims in criminal cases where they cannot act for themselves.

These additional powers aim to strengthen the NHRC's capacity to protect and promote human rights within Thailand.

A comparison of human rights institutions in Thailand and the Philippines regarding the prevention and suppression of torture and enforced disappearances reveals that Thailand's Prevention and Suppression of Torture and Enforced Disappearances Act B.E. 2565 (2022) does not explicitly assign any role to the NHRC. Consequently, the NHRC must rely on its authority under the Constitution B.E. 2560 (2017) and the Constitutional Act on the National Human Rights Commission to protect citizens' rights from violations, including torture and enforced disappearances. (Constitution Drafting Committee, 2017)

At the same time, CHR has the power to protect the rights of victims who may be subjected to torture. From Republic Act No. 9745 with the right to take the following actions:

- 1) Have the right to know relevant, up-to-date information about all detention centers and detention facilities within the jurisdiction.
- 2) When there is a complaint by the victims, they have the right to a quick and impartial investigation.
- 3) Have the right to provide legal assistance in the investigation, follow-up, and lodging of complaints for persons subjected to torture and cruel, inhuman, and degrading discrimination or punishment or for interested parties.

4) Have the right to express opinions with relevant agencies. This is for consideration when enforcing the prohibition against eviction, return, or extradition of criminals, suppose there are reasonable grounds to believe that such a person is in danger that may arise from the act of torture.

5) Responsible for working with relevant agencies to ensure all officials are educated and trained to prevent torture.

6) The Chairman of the Board plays the role of one of the Supervisory Committees for implementing the Republic Act No. 9745.

Furthermore, in opposition to enforced disappearances, the CHR of the Philippines has the following powers and duties under Republic Act No. 10353: (Congress of the Philippines, 2012)

1) Be the recipient of the case when anyone encounters an incident of enforced disappearance.

2) The power to receive information about detainees from relevant agencies. Upon request.

3) The power to regularly inspect and visit all places of detention is independent, without prior notice and restriction.

Conclusion and Discussion

The comparative study of the roles of human rights institutions in Thailand and the Philippines reveals both similarities and differences in their powers and responsibilities.

Similarities:

Both institutions share the authority to provide remedies to victims and advise their respective governments on appropriate legal amendments to protect human rights.

Differences:**Thailand:**

The National Human Rights Commission of Thailand (NHRC) operates as an independent organization tasked with protecting human rights through coordination with other organizations.

The NHRC has powers to order, investigate, and report but lacks proactive authority for initiating direct investigations. Its powers are constrained by several conditions (Rojjanasom, R, 2021) such as requiring the NHRC to act as a plaintiff in cases where offenses have already occurred.

The NHRC cannot initiate complaints or condemn violations autonomously. Notably, its role in preventing and suppressing torture and enforced disappearances is not explicitly detailed in its enabling laws, limiting its capacity in these areas.

Philippines:

The Philippine Commission on Human Rights (CHR) has broader powers, including the authority to proactively investigate causes of human rights violations and provide legal assistance to victims.

The CHR is empowered to take a more direct role in addressing human rights violations, making it more active in both prevention and resolution compared to its Thai counterpart.

The role of the National Human Rights Commission of Thailand (NHRC) under the current Constitution differs from its powers as outlined in the Constitution of Thailand B.E. 2550 (2007 A.D.), which granted the NHRC judicial authority to act as a joint plaintiff alongside victims in cases involving human rights violations (Subongkoj, R, 2018)

This shift aligns with studies by Udompong (Udompong, L, 2021) and Subongkoj (Subongkoj, R, 2018), which highlight the NHRC's legal limitations. These limitations include:

Structural Constraints: The NHRC's internal operational structure may lack sufficient expertise in investigative processes or proactive measures

Comparative Effectiveness: When compared to other relevant organizations, the NHRC's capacity in handling cases, especially those involving the prevention and suppression of torture and enforced disappearances, is limited.

Conversely, the Philippine Commission on Human Rights (CHR) demonstrates a contrasting approach. It is explicitly empowered to take proactive actions, making it an effective mechanism for addressing human rights violations. This proactive role provides an avenue for victims to seek justice and ensures that the CHR can actively intervene in human rights cases.

Recommendations

1) Thailand's National Human Rights Commission (NHRC) lacks explicit authority under the Prevention and Suppression of Torture and Enforced Disappearance of Persons Act B.E. 2565 (2022), requiring it to rely on other laws to address human rights violations. This creates inefficiencies in protecting victims. To enhance effectiveness, the Act should be amended to expand the NHRC's role, allowing it to take cases, provide legal assistance, and access up-to-date information. Additionally, the NHRC should be empowered to inspect detention facilities without prior notice or restrictions and participate in preventing deportation, return, or extradition when there are reasonable grounds to believe the individual faces the risk of torture.

2) The structure of the Human Rights Commission should be improved in proactive operation, possibly by having a sub-unit responsible for investigating human rights violations and providing opportunities for the Human Rights Commission to exercise its judicial rights together with or on behalf of victims.

References

- Congress of the Philippines. (2012). *Republic Act No. 10353: an Act Defining and Penalizing Enforced or Involuntary Disappearance*. Metro Manila, Philippines: Fifteenth Congress, Third Regular Session.
- Constitution Drafting Committee. (2017). *Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 (2017 A.D.)*. Bangkok, Thailand: Official Gazette.
- Constitution Drafting Committee. (2017). *The Constitutional Act on the National Human Rights Commission B.E. 2560 (2017)*. Volume 137, Part 123a, Pages 1-24. Bangkok, Thailand: Official Gazette.
- Constitutional Commission. (1987). *1987 Constitution of the Republic of the Philippines*. Manila, Philippines: Official Gazette.
- Decaux, E., & Janina, S. (2021). *The International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance – A Human Rights Instrument of the 21st Century*. Reflections on Its 10th Anniversary of the Entry into Force.
- Premanichnukul, P. (2021). Enforced Disappearance and Torture of Persons: State Responsibility on the Rights of the People. *Nitiparitat Journal*, 1(2), 1–8.
- Republic of the Philippines commission on human rights. (2024). About the Commission. Retrieved on 10 June 2024 A.D. from <https://chr.gov.ph/about-us/>.
- Rojjanasom, R. (2021). Problems related to the Exercises of Right to Judicial Process of the National Human Rights Commission to protect human rights in Thailand. *Office of the Ombudsman Thailand*, 11(1), 57-61.
- Roopsanga, J. (2018). *Legal Problem Related to Enforced Disappearances in Thailand: Study Offenses to Forced Disappearances 1*. Burapha University.
- Sanguankaeo, W. (2015). Guidance for Considering National Human Rights Institutions Reform in Thailand. *Journal of the Ombudsman*, 8(1), 111-133.

- Subongkoj, R. (2018). Problems Related to the Exercises of Right to Judicial Process of the National Human Rights Commission to Protect Human Rights in Thailand. *Office of the Ombudsman Thailand*, 11(1), 57-61.
- Udompong, L. (2021). A Study of Roles and Guidelines for Enhancement of Performance of the National Human Rights Commission of Thailand According to the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 (2017). *King Prajadhipok's Institute Journal*, 29, 1-34.
- United Nations General Assembly. (2006). International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance. Retrieved on 10 June 2024 A.D., from <https://shorturl.asia/jhsi5>.
- United Nations General Assembly. (n.d.). View the Acceptance of Procedures and the Ratification Status by Country or by Treaty: Status for Thailand – Thailand, Treaties. Retrieved on 10 June 2024 A.D., from <https://shorturl.asia/qgO5d>.

TRANSPARENCY AND ACCOUNTABILITY: ISSUES IN MYANMAR'S PUBLIC OFFICIAL ETHICS LAW*

Nyein Yadanar San

Khon Kaen University, Thailand.

E-mail: nyeinyadanarsan@kkumail.com

Abstract

In recent years, Myanmar has embarked on a journey to reform its public governance systems, aiming to enhance transparency and accountability among public officials. Despite these efforts, the country faces persistent challenges in effectively implementing public official ethics legislation. The purpose of this research is to critically examine Myanmar's public official ethics legislation and its effectiveness in promoting transparency and accountability within the country's governance framework. This research is particularly relevant given Myanmar's political transition from military rule to a nascent democracy, which has amplified the need for robust ethical standards among public officials. This is a qualitative study that involves a comprehensive review of existing ethics laws, regulatory frameworks, and their practical implementation. Data is collected through an analysis of legislative measures, interviews with governance experts, and a review of public access to information. The study also incorporates a comparative analysis with international best practices, especially the OECD ethical guidelines, to benchmark Myanmar's progress against global standards. The research explores how historical precedents of corruption, coupled with the current socio-political climate, have shaped the challenges faced in implementing these ethical frameworks effectively.

* Received: 6 November 2024; Revised: 28 December 2024; Accepted: 29 December 2024

The results of the research reveal several systemic issues hindering the effectiveness of Myanmar's public official ethics laws. Despite efforts to reform, the country faces challenges related to vague regulatory guidelines, inadequate enforcement mechanisms, and limited public access to critical information. The comparative analysis with OECD guidelines highlights critical gaps, such as the absence of clear regulatory standards, strong enforcement bodies, and sufficient transparency measures. Key findings suggest the need for clearer regulations, the establishment of independent oversight bodies, and initiatives to promote civic engagement and public oversight. The study concludes that these reforms are essential for fostering a culture of integrity and accountability in Myanmar's governance, which is vital to restoring public trust and supporting the country's democratic development.

Keywords: Transparency and Accountability, Myanmar's Public Official, Ethics, Law, Corruption

Introduction

Myanmar's Transition to Ethical Governance: Challenges and Progress

Myanmar's shift from military rule to democracy has driven the need for extensive reforms in governance structures (Khaing, 2021). A cornerstone of these reforms is the introduction of public official ethics laws, aimed at fostering transparency and accountability (Group W. B., 2019). Ethical governance is essential for building public trust and maintaining the integrity of government functions (Wei, 1998).

However, the implementation of these reforms has faced significant challenges:

1. **Historical Context:** The legacy of military dominance and entrenched corruption has hindered the development and enforcement of ethical governance frameworks (Group W. B., 2019).
2. **Weak Enforcement Mechanisms:** Existing laws lack robust mechanisms to ensure compliance, making it difficult to hold officials accountable (Khaing, 2021).

3. Ambiguous Guidelines: Regulatory ambiguities create inconsistencies in interpretation and application (Saw, 2015).

4. Limited Public Access to Information: Citizens face restricted access to critical information necessary for ensuring transparency, undermining the effectiveness of the reforms.

Despite these obstacles, Myanmar has made attempts to address these issues, but progress remains constrained by the socio-political climate and historical patterns of governance (Group W. B., 2019). Continued efforts to refine and enforce public official ethics laws, alongside broader structural reforms, are crucial for achieving sustainable governance improvements.

Following Myanmar's transition from military rule, establishing a democratic governance system has necessitated extensive legal and institution reforms, particularly in areas of ethics and public accountability. The introduction of public official ethics laws marks a pivotal step toward fostering transparency and accountability. However, the effectiveness of these laws remains questionable due to deeply rooted structural and cultural issues within the country's political and administrative systems (Khaing, 2021).

The socio-political environment in Myanmar, still heavily influenced by remnants of military rule, has led to a weak enforcement culture where accountability is rarely prioritized. The enforcement agencies that do exist, such as the Anti-Corruption Commission (ACC), lack both the independence and resources needed to effectively monitor and sanction ethical violations. Furthermore, public officials often lack the necessary training and understanding of ethical governance, leading to inconsistent application of ethical principles. This undermines the government's overall ability to combat corruption and creates a significant gap between the legislation and its practical implementation (Saw, 2015).

International comparisons, particularly with organizations like the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), reveal substantial disparities between

Myanmar's public official ethics laws and global best practices. While the OECD emphasizes clear regulatory standards, independent oversight, and public access to information as fundamental pillars for maintaining integrity, Myanmar's ethical governance system lacks the institutional strength to uphold these principles (OECD, 2003). Without clear mechanisms to enforce ethical guidelines and promote transparency, Myanmar's reform efforts risk being superficial rather than transformative.

The ongoing challenge for Myanmar is to overcome these institutional and cultural barriers to build a governance system that is both transparent and accountable to its citizens. Strengthening these ethical frameworks is critical for restoring public trust and ensuring that the democratic transition is accompanied by tangible improvements in governance (Group W. B., 2019). This study therefore seeks to analyze the current state of Myanmar's public official ethics laws and identify areas for improvement, with a focus on aligning them more closely with international standards for ethical governance. Through a comparative analysis with the OECD guidelines, this article aims to highlight the critical gaps in Myanmar's system and offer policy recommendations for enhancing transparency, accountability, and integrity in public administration.

Myanmar's transition to democracy hinges on its ability to reform governance systems and address historical challenges of corruption and weak accountability. Strengthening its ethical governance framework is essential for restoring public trust and ensuring that democratic reforms translate into tangible improvements. By aligning its public official ethics law with international standards and addressing institutional limitations, Myanmar can create a governance system that is transparent, accountable, and resilient.

This study aims to provide actionable recommendations to bridge the gap between Myanmar's legislative aspirations and the practical realities of ethical governance, ensuring progress toward a more democratic and accountable future.

Research objectives

1. To assess the current effectiveness of Myanmar's institutional framework for anti-corruption.
2. To evaluate the existing ethical standards and training programs for public officials in Myanmar and their effectiveness in promoting ethical conduct and reducing corruption.

Research Methodology

This study employs a qualitative approach to analyze existing public official ethics laws in Myanmar and compare them with international best practices, particularly the OECD ethical guidelines. Data were collected through a comprehensive review of legal documents, reports, and academic literature. The comparative analysis aims to identify gaps in Myanmar's framework and suggest measures to align it with global standards.

Through this comprehensive review, the study illuminates several systemic issues within Myanmar's public official ethics laws and their practical application. The comparative analysis with international best practices reveals significant gaps that must be addressed. The OECD guidelines, which emphasize the need for clear regulatory standards, strong enforcement mechanisms, and a focus on transparency and public accountability, highlight the elements currently lacking in Myanmar's system.

Results

Key findings from the analysis underscore the urgency of clarifying regulations, strengthening enforcement bodies, and enhancing transparency measures to effectively combat corruption. Myanmar should adopt clearer ethical standards, establish independent oversight bodies, and promote civic engagement and public oversight to foster a culture of integrity and accountability.

1. Inadequate Enforcement Mechanisms: The analysis reveals that Myanmar's ethics laws lack robust enforcement mechanisms. Currently, there are no independent bodies with sufficient authority and resources to enforce ethical standards effectively. This absence leads to inconsistent application of the laws and a weak deterrence against unethical behavior. According to the OECD toolkit on public integrity (Toolkit, 2005), effective enforcement requires independent bodies capable of investigating and sanctioning misconduct. The lack of such bodies in Myanmar means that violations often go unpunished, thereby undermining the overall effectiveness of the ethical framework.

2. Imprecise Regulatory Guidelines: The legislative framework governing public official ethics in Myanmar suffers from significant ambiguity and lack of specificity (Saw, 2015). The regulations are often not clearly defined, which creates confusion among public officials regarding their ethical obligations. This vagueness also hampers the ability of oversight bodies to enforce compliance consistently. For example, specific guidelines on conflict of interest, gift acceptance, and post-employment restrictions are either absent or inadequately detailed. Comparative analysis with international best practices, such as the OECD guidelines, shows that precise and detailed regulations are crucial for establishing clear expectations and ensuring consistent enforcement (Group W. B., 2019).

3. Limited Public Access to Information: Transparency is critically hampered by restricted access to information. The analysis highlights that the public's ability to hold officials accountable is severely undermined by the lack of transparency in government operations and decision-making processes (Wei, 1998). In Myanmar, essential government information, such as financial disclosures of public officials, procurement processes, and decision-making records, is not readily accessible to the public. This lack of transparency prevents citizens from effectively monitoring government activities and holding officials accountable for their actions (Group O. W., 2019). International best practices, including those advocated by the OECD, emphasize the importance of transparency and public

access to information as fundamental components of an effective ethical governance framework.

Through this comprehensive review, it is evident that Myanmar's current public official ethics laws are inadequate, imprecise, and limited. Addressing these issues is crucial for fostering a culture of integrity and accountability and for combating corruption effectively.

Comparative Analysis of Ethical Rules: Myanmar vs. OECD Standards

Transparency and Accountability

OECD The OECD emphasizes strong transparency and accountability measures for government officials. Public officials are required to disclose their financial interests and potential conflicts of interest, with independent bodies overseeing these disclosures to ensure integrity and accountability (OECD, n.d.).

Myanmar Myanmar lacks comprehensive transparency and accountability mechanisms. While there are some disclosure requirements, enforcement is weak, and the Anti-corruption Commission (ACC) is not fully independent, reducing its effectiveness in ensuring accountability (Hei181). The pervasive influence of the military further complicates transparency efforts, allowing significant areas of government and business to operate without adequate oversight (International, 2023).

Conflict of Interest Management

OECD The OECD has clear and enforceable policies for managing conflicts of interest. These include mandatory disclosures, strict regulations on post-employment activities, and comprehensive guidelines to prevent any undue influence on public decision-making (OECD, 2003).

Myanmar: Myanmar's approach to conflict of interest management is significantly less developed. There are limited policies in place, and those that exist are not rigorously enforced. The lack of clear guidelines and oversight mechanisms allows conflicts of

interest to go unaddressed, contributing to corruption and undermining public trust (International, 2023).

Ethical Conduct and Training

OECD Ethical conduct is a fundamental component of the OECD guidelines. Regular training programs are provided to public officials to ensure they understand and adhere to ethical standards. Codes of conduct are well-defined and enforced, promoting a culture of integrity within the public service (OECD, 2003).

Myanmar Myanmar lacks a robust framework for promoting ethical conduct among public officials. There are few training programs, and existing ethical guidelines are not consistently enforced. This results in a culture where unethical behavior is more likely to occur and less likely to be punished.

Anti-corruption Measures

OECD OECD countries implement comprehensive anti-corruption measures that include stringent laws, independent enforcement agencies, and robust whistleblower protection. These measures are regularly reviewed and updated to address new corruption risks effectively (OECD, n.d.).

Myanmar Myanmar's anti-corruption measures are still in a nascent stage. While there have been some reforms, such as expanding the definition of corruption and increasing the ACC's investigative powers, the lack of independence and inadequate legal protections for whistleblowers significantly limit their effectiveness. Corruption remains widespread, particularly in key sectors such as extractive industries and land management.

Institutional Framework

OECD The OECD promotes a strong institutional framework where independent bodies oversee the implementation and enforcement of ethical standards. These institutions are well-resourced and operate free from political interference, ensuring that ethical guidelines are followed and violations are addressed promptly (OECD, 2003).

Myanmar Myanmar's institutional framework is weak and lacks the necessary independence to enforce ethical standards effectively. Institutions such as the ACC are under-resourced and subject to political influence, hindering their ability to function properly and combat corruption effectively (Irrawaddy, 2021).

Myanmar's ethical rules are inadequate compared to OECD standards due to a lack of comprehensive transparency and accountability measures, insufficient conflict of interest management, weak promotion of ethical conduct, limited anti-corruption measures, and a fragile institutional framework. To improve, Myanmar needs to strengthen its legal and institutional frameworks, ensure the independence of its anti-corruption bodies, provide adequate training for public officials, and enforce stringent ethical standards consistently.

Discussion

The findings reveal that Myanmar's public official ethics laws are inadequate to ensure ethical governance. Key issues include vague regulations, weak enforcement, limited transparency, and a lack of independent oversight, as the politically influenced Anti-Corruption Commission (ACC) struggles to act effectively. Whistleblower protections are also weak, discouraging reports of corruption due to fear of retaliation. Furthermore, limited public participation reduces accountability, as citizens are not sufficiently informed about officials' actions (Toolkit, 2005). Addressing these challenges requires comprehensive legal reforms.

OECD countries have established comprehensive systems to manage public officials' ethics, with clearly defined standards addressing issues like conflicts of interest and bribery. Independent bodies enforce these rules without political interference, while robust whistleblower protections encourage reporting of unethical behavior. Public engagement is central, allowing access to government information and participation in governance, which enhances transparency and accountability.

To align with these practices, Myanmar should implement reforms, including revising laws to clearly define ethical standards, creating independent oversight bodies free from political influence, and strengthening whistleblower protections. Greater transparency through public access to government information is also essential for rebuilding trust and fostering accountability.

Adopting these measures would move Myanmar closer to OECD standards, creating a more ethical and transparent governance system. Key policy recommendations include defining precise ethical standards, establishing independent oversight mechanisms, and promoting civic engagement, all of which are critical for restoring public trust and supporting democratic development.

Conclusion and Recommendations

This study highlights the urgent need for reforms in Myanmar's governance framework to improve transparency, accountability, and ethical conduct among public officials. Compared to OECD standards, Myanmar's ethical rules and anti-corruption measures are poorly defined and ineffective. Key weaknesses include limited transparency, inadequate conflict of interest management, and insufficient protections for whistleblowers. The Anti-Corruption Commission (ACC), under political influence and lacking resources, struggles to operate independently.

Significant gaps exist in Myanmar's framework, such as vague ethical standards, inconsistent training, and weak whistleblower protections, which allow corruption to persist. The absence of strong conflict of interest policies and limited transparency further erode public trust. Addressing these deficiencies is essential to fostering integrity and supporting democratic development in Myanmar.

To align Myanmar's governance framework with international best practices and OECD standards, the following recommendations are proposed

1. Enhance Transparency and Accountability

(a) Introduce comprehensive disclosure requirements for public officials, including mandatory declarations of financial interests and potential conflicts of interest.

(b) Establish independent oversight bodies to monitor disclosures and ensure accountability.

(c) Increase transparency in government operations and decision-making processes.

2. Strengthen Conflict of Interest Management:

(a) Develop clear and enforceable policies for managing conflicts of interest, including mandatory disclosure and regulation of post-employment activities.

(b) Ensure these policies are rigorously enforced and supported by independent oversight.

3. Promote Ethical Conduct and Provide Training:

(a) Establish and enforce well-defined codes of conduct for public officials.

(b) Implement continuous training programs to educate public officials on ethical standards and the importance of integrity in public service.

(c) Foster a culture of ethical behavior through leadership commitment and organizational support.

4. Enhance Anti-corruption Measures

(a) Strengthen the independence and resources of the Anti-corruption Commission (ACC) to allow it to operate free from political influence.

(b) Implement robust legal protections for whistleblowers to encourage reporting of corrupt activities.

(c) Regularly review and update anti-corruption laws and measures to address emerging risks and ensure their effectiveness.

5. Build a Strong Institutional Framework

(a) Develop and support independent institutions responsible for the implementation and enforcement of ethical standards.

(b) Ensure these institutions are adequately resourced and empowered to carry out their functions effectively.

(c) Foster collaboration between government, civil society, and international organizations to strengthen institutional capacity and integrity.

By adopting these recommendations, Myanmar can significantly improve its ethical standards and anti-corruption measures, fostering greater public trust and aligning more closely with international best practices as outlined by the OECD.

Strengthening the ethical governance framework in Myanmar is crucial for its democratic development. By addressing the identified gaps and implementing the recommended measures, Myanmar can foster a culture of integrity and accountability. These efforts will not only enhance public trust but also support sustainable development and democratic governance in the long run.

To advance transparency, accountability, and integrity in the country's public institutions, Myanmar must implement the recommended policy measures and foster a culture of ethical conduct among public officials. By doing so, the country can lay a solid foundation for sustainable democratic governance and restore public confidence in its institutions.

Recommendations for future research

1. Assessment of Institutional Reforms Conduct longitudinal studies to evaluate the effectiveness of recent reforms within Myanmar's Anti-corruption Commission (ACC) and other relevant institutions. Analyze how these reforms impact transparency, accountability, and corruption levels over time (Soe, January 22, 2018).

2. Role of Civil Society and Media Explore the role of civil society organizations and media in promoting transparency and accountability in Myanmar. Assess how these

entities can be better supported and protected to enhance their contributions to anti-corruption efforts (International, 2023).

3. Economic and Social Impact of Corruption Study the broader economic and social impacts of corruption in Myanmar. Analyze how corruption affects economic development, foreign investment, and social welfare, and propose strategies to mitigate these impacts. (International, 2023)

4. Comparative Analysis of Anti-Corruption Frameworks Compare Myanmar's anti-corruption frameworks with those of other countries that have successfully reduced corruption. Identify best practices and potential strategies that Myanmar could adopt to strengthen its anti-corruption measures. (OECD, 2003)

5. Impact of Whistleblower Protection Laws Investigate the impact of whistleblower protection laws on reporting rates of corruption in Myanmar. Analyze barriers to effective whistleblower protection and propose enhancements to these laws based on successful models from other jurisdictions. (OECD, n.d.)

6. Public Perceptions and Attitudes towards Corruption Conduct surveys and studies to understand public perceptions and attitudes towards corruption in Myanmar. Examine how these perceptions influence the effectiveness of anti-corruption measures and identify ways to foster a culture of integrity and ethical behavior. (OECD, Trust in Government- Integrity and Fairness, n.d.)

7. Integration of Technology in Anti-Corruption Efforts Investigate the potential of technology in enhancing transparency and reducing corruption. Explore the use of digital tools, e-governance platforms, and data analytics in monitoring and preventing corrupt activities. (International, 2023)

References

- Group, O. W. (2019). *Phase 4 Report: Japan*. Implementing the OECD Anti Bribery Convention.
- Group, W. B. (2019). *Myanmar Economic Transition Amid Conflict: A Systematic Country Diagnostic*. Washington, D.C.: World Bank Group.
- International, T. (2023). *transparency.org*. Retrieved from Transparency International: The Global Coalition Against Corruption.
- Irrawaddy, T. (2021). *Myanmar Military's New Education Minister Faced Finance Probes*. Retrieved on 2021 February 18 A.D. from <https://shorturl.asia/Zdk0y>
- Khaing, M. M. (2021). Judicial Corruption as a Violation of Human Rights in Myanmar. *Journal of Human Rights and Peace Studies*, 212-237.
- OECD. (2003). Managing Conflict of Interest in the Public Service. *OECD Guidelines and Country Experiences*.
- OECD. (n.d.). *Trust in Government- Integrity and Fairness*. Retrieved n.d. from <https://www.oecd.org/gov/trust-integrity-and-fairness.htm>
- Saw, K. S. (2015). *Tackling Myanmar's corruption challenge*. Institute for Security and Development Policy (ISCP).
- Soe, H. K. (2018). *Legal Reforms to Support Myanmar's Anti-corruption Battle*. Frontier Myanmar.
- Toolkit, A. (2005). *Managing conflict of interest in the public sector*. Retrieved from Organization for economic co-operation and development (OECD): <https://www.oecd.org/gov/ethids/49107985>
- Wei, S.-J. (1998). Corruption in economic development: Beneficial Grease, Minor Annoyance, or Major Obstacle? *Integrity in Governance in Asia*. Bangkok.

MEASURES TO CURB CORRUPTION IN PUBLIC PROCUREMENT OF MYANMAR AND THAILAND*

Su Myat Nwal

Khon Kaen University, Thailand.

E-mail: sumyatnwal.n@kkumail.com

Abstract

Public procurement is a key government function susceptible to corruption because of its large transaction volume, financial impact, complex procedures, and the close interaction between public officials and businesses. The objectives of this study is to study the anti-corruption measures in public procurement of Myanmar and Thailand, to study cases related to the public procurement of Myanmar and Thailand, and explore differences and similarities in anti-corruption measures of both countries. This study will be conducted by a doctrinal legal research methodology, drawing on the legal frameworks of Myanmar and Thailand, and analyzing preventative measures aligned with international standards such as the UNCITRAL Model Law on Public Procurement and WTO Government Agreement.

As the results, Myanmar emphasizes clear frameworks but risks overlooking bidder capabilities, while Thailand ensures legal compliance yet lacks clarity in certain qualification criteria. Additionally, Thailand's inclusion of performance evaluation criteria enhances the selection of competent contractors, contrasting with Myanmar's absence of such provisions. Furthermore, Thailand demonstrates a commitment to training programs for procurement officials, fostering expertise crucial for corruption prevention, a facet lacking in Myanmar. The involvement of public and business operators in anti-

* Received: 6 November 2024; Revised: 28 December 2024; Accepted: 29 December 2024

corruption efforts stands as another differentiating characteristic, with Thailand incorporating participatory mechanisms absent in Myanmar, potentially enhancing transparency and oversight. Both countries implement measures to mitigate conflicts of interest, with Myanmar emphasizing disclosure and fairness and Thailand focusing on committee formations and conflict prevention mechanisms. However, Thailand's inclusion of observer participation throughout the procurement process adds an extra layer of oversight, potentially reducing corruption risks. In conclusion, while both Myanmar and Thailand strive to address corruption in public procurement, variations exist in their approaches and effectiveness. The findings highlight the importance of clear criteria, performance evaluations, and public participation to strengthen anti-corruption efforts and transparency in public procurement.

Keywords: Public Procurement, Corruption, Anti-corruption Measures, Thailand, Myanmar

Introduction

Public procurement involves governments and state-owned enterprises purchasing goods, services, and works. It must be conducted efficiently and with high standards to ensure quality service delivery and protect the public interest, given it involves significant taxpayer funds (OECD, 2003)

In Myanmar, public procurement is primarily governed by Presidential Directive No. 1/2017, which serves as the principal regulatory framework for government agencies at both the state and regional levels in procuring construction, goods, and services. This directive is reinforced by the 2016 "Business Directive for Implementing a Business under a Contract System" issued by the Ministry of Construction, which provides specific guidelines for contractual operations, and the 2017 Financial Management Regulations, which set standardized financial procedures for all government departments. These

regulations collectively aim to ensure transparency, efficiency, and accountability in public procurement processes.

Efforts to establish a more robust and comprehensive legal framework gained momentum in 2020 with the introduction of the "Public Procurement and Asset Disposal Bill" to the Amyotha Hluttaw (House of Nationalities). This bill represents a significant step towards modernizing and standardizing procurement practices across the country. It was developed through a collaborative effort involving key stakeholders, including business organizations, international development partners, and various government departments, under the supervision of the Ministry of Planning, Finance, and Industry. (Sarapong, T., Prescott, C., Phoothong, S., Nuonhom, A., Sopa, S., & Wiroonapan, W, 2020)

The proposed legislation aims to address gaps in the existing framework by introducing clearer procurement procedures, mechanisms for asset disposal, and stricter anti-corruption measures. It is designed to align Myanmar's procurement practices with international standards, such as those outlined in the UNCITRAL Model Law on Public Procurement and the WTO Government Procurement Agreement. Key objectives include enhancing competitive bidding processes, ensuring equal opportunities for bidders, and promoting greater transparency and fairness in procurement decisions.

Moreover, the bill emphasizes the establishment of a centralized monitoring and evaluation system for public procurement to prevent mismanagement and irregularities. It also seeks to build capacity within government institutions through training programs and the adoption of technology to streamline procurement processes. The framework is expected to pave the way for stronger governance, increased public trust, and improved economic efficiency, while fostering collaboration with international investors and development agencies.

As Myanmar progresses in implementing these reforms, the successful adoption of the Public Procurement and Asset Disposal Bill is anticipated to play a crucial role in

supporting sustainable development, combating corruption, and fostering economic growth through better resource management and public sector accountability.

In contrast, Thailand has established a robust regulatory framework for procurement governance since 1992, reinforced by the Government Procurement and Supplies Management Act B.E. 2560 (2017 A.D). Aligned with international standards such as the UNCITRAL Model Law and WTO Agreement on Government Procurement, Thailand's legal framework includes provisions for the Anti-Corruption Co-Operation Committee and enables public participation in procurement processes. Additionally, Thailand has implemented e-government procurement (E-GP) initiatives and joined the Global Procurement Initiative to enhance transparency and efficiency in public procurement. It is undeniable that Thailand's public procurement system is more forward than Myanmar. Myanmar is at an early stage to approach public procurement and needs to be systemic. The greatest gap between Myanmar and Thailand is that Myanmar has no concrete law related with public procurement like Thailand. (Arrowsmith, S, 2010, Summer)

The cost of corruption in public procurement is not only measured in terms of financial loss. Competition is distorted by corruption, which may reduce the quality, sustainability, and safety of public projects and purchases. It also reduces the likelihood that the goods and services purchased will meet the public's needs. Governments can lose trust when procurement is corrupted by private interests instead of directed by public interests (Kühn, S., & Sherman, L. B, 2014). Because of the scale of the procurement process involved in staging a major event and the short length of time available, there is a very serious risk of corruption occurring within that process. Therefore, it is important to set out measures to prevent corruption in public procurement in order to mitigate corruption risk in the countries.

Research objectives

Three research objectives would be contributed to accomplish the study. These objectives are;

1. To study the anti-corruptions measures of Myanmar and Thailand
2. To explore the cases arisen by corruption in public procurement of Myanmar and Thailand
3. To analyze the similarities and differences in anti-corruption measure of public procurement in Myanmar and Thailand under the international standards set out by UNCITRAL Model Law on Public Procurement and WTO Government Procurement Agreement

Research Methodology

This study employs a doctrinal legal research methodology, drawing on the legal frameworks of Myanmar and Thailand, and analyzing preventative measures aligned with international standards such as the UNCITRAL Model Law on Public Procurement and WTO Government Procurement Agreement. This study will examine corruption in public procurement to assess its impact on governmental efficiency and public resources. It will explore differences in anti-corruption measures and identify similarities between the two countries. And the study involves analyzing specific legal cases arising from corruption in public procurement to explore the measures to curb corruption in public procurement of Myanmar and Thailand. Finally, the study will provide recommendations for improving anti-corruption measures in public procurement of Myanmar compared with the experience of Thailand.

Results

This study produces the following result by analyzing the anti-corruption measures in public procurement of both countries.

1. Anti-Corruption Measures in Public Procurement Procedures of Myanmar and Thailand

1) Qualification of Bidders

Under clause 41 of the Presidential Directive No. 1/2017 A.D, Myanmar bases bidder qualifications on business registration and tax payments. This clear framework helps reduce ambiguity in the evaluation process. However, the lack of detailed criteria may result in an incomplete assessment of bidders' overall capabilities, potentially affecting the quality of contractor selection.

In Thailand, bidder qualifications are outlined in six categories under Section 64 of the Public Procurement and Supplies Administration Act 2017. This includes legal capacity, business commencement, and necessary permissions, which ensure bidders meet essential legal standards and enhance procurement integrity. Despite this, some of the criteria need to be more explicitly defined to further improve clarity and fairness in the selection process.

2) Work Performance Evaluation of Business Operators

In Myanmar, there is no specific provision for performance evaluation of business operators in the Presidential Directive No. 1/2017 A.D, though the 2016 Business Directive applies to government construction projects. In contrast, Thailand's Public Procurement and Supplies Administration Act 2017 A.D includes public observation programs and integrity pacts with businesses, along with clear performance evaluation criteria and a suspension mechanism. While both countries have performance evaluation measures, Myanmar focuses on construction projects, and Thailand takes a broader approach. The effectiveness of both systems depends on consistent implementation and addressing potential challenges.

3) Training Program for Officers in Charge of Public Procurement

In the current procurement system of Myanmar, there is no training programs for the officials in charge of procurement. The lack of a training program is a notable drawback.

On the other hand, Thailand offers training programs for public procurement officers, as mandated by Section 49 of the Public Procurement and Supplies Administration Act 2017 A.D. The Comptroller-General's Department is responsible for this training, ensuring that officials can effectively manage procurement processes. These programs are crucial for maintaining the quality and smooth execution of procurement activities.

4) Participation by the Public and Business Operators in Anti-Corruption

In Myanmar, there is no provision relating to the participation of the public and business operators in anti-corruption in the system of public procurement. However, Thailand has the provision to participate in anti-corruption by the public and business operators.

By involving observers with relevant knowledge and expertise throughout the procurement process contributes to an additional layer of oversight, potentially reducing the likelihood of corruption. Without specific measures encouraging public participation in Myanmar, there might be a lack of public engagement in monitoring and ensuring the integrity of public procurement proceedings.

5) Prevention of Conflict of Interests

Both Myanmar and Thailand have the provision to prevent having interests between the bidders and the authorities who participate in the public procurement proceeding.

2. Case Studies

In Myanmar, a case occurred in the 23-mile Myitkyina-Van Maw road AC asphalt resurfacing project. According to the examination results, Dr. Khe Aung, former Prime

Minister of the Kachin State Government. When former state Ministers U Wai Lin and U Win Nyunt were in their political positions, they allowed a private company to carry out that project, which was not included in the original budget for the fiscal year 2017-2018 without holding a tender in accordance with the Presidential Office's directive No 1/2017. According to the QC team's inspection, the quality of the road is not up to par, so it has to be repaired. Failure to comply with the terms and conditions of the contract resulted in the loss of the state's money (Myanmar Digital News, 2022).

In Thailand, there was a famous case known as The Khlong Dan Wastewater Treatment Plant project, initially envisioned as a pioneering solution to manage vast volumes of wastewater, tragically unfolded into a saga of corruption and mismanagement. With an estimated investment of 23 billion baht, the project was meant to be Asia's largest treatment facility but became synonymous with malfeasance. Corruption permeated every phase, from the dubious contractor selection process favoring a single bidder to irregularities in land acquisition, where politically connected figures profited from inflated land sales to the government. Legal proceedings uncovered fraud and misconduct among project stakeholders. High-profile legal cases ensued, the Supreme Court sentenced those involved in the corruption by means of Section 148 of the Criminal Code (PR News, 2024).

From these case studies of Thailand and Myanmar, despite challenges and instances of misconduct, these cases underscore Thailand's commitment to upholding international standards in combating corruption. The investigations by entities like the National Anti-Corruption Commission (NACC) have not only exposed systemic flaws and malpractice but also demonstrated a resolve to hold perpetrators accountable under stringent legal frameworks. By collaborating with international standards outlined by organizations such as UNCITRAL and the WTO, Thailand aims to promote fairness, transparency, and ethical practices in its procurement processes.

3. Differences and Similarities of Anti-corruption measures of Myanmar and Thailand under the Standards of UNCITRAL and the WTO

Based on the international standards established by UNCITRAL and the WTO, several differences and similarities between Myanmar and Thailand can be observed, given their membership in these institutions.

1. Qualification of Bidders

Myanmar and Thailand both have legal provisions for bidder qualifications that align with international standards like WTO and UNCITRAL, emphasizing legal compliance and transparency to enhance procurement integrity. However, Myanmar's qualifications focus narrowly on business registration and tax compliance, lacking detailed criteria, which limits their ability to comprehensively assess bidders. In contrast, Thailand's framework is broader, covering six categories including legal capacity and business commencement, providing a more holistic approach but still requiring refinement for clarity. While Myanmar's approach minimally aligns with international standards, Thailand's framework better reflects UNCITRAL's recommendations by emphasizing professional, technical, and ethical qualifications.

2. Work Performance Evaluation of Business Operators

While both countries have performance evaluation measures, Myanmar focuses on construction projects, and Thailand takes a broader approach.

3. Training Programs

Both Myanmar and Thailand aim to align their public procurement systems with international standards, including ethical practices, and both countries recognize the potential need for a code of conduct for procurement officials, as recommended by UNCITRAL. However, a key difference lies in Thailand's provision of structured training programs for procurement officials, which ensures their competency and ethical awareness. In contrast, Myanmar lacks formal training mechanisms for its procurement

officials, putting it at a disadvantage in developing and enforcing the necessary skills and ethical standards.

4. Public Participation in Anti-Corruption

Thailand has established programs to facilitate public access and participation in anti-corruption efforts, aligning with UNCITRAL and WTO standards of transparency and fairness. Myanmar does not have similar programs.

5. Prevention of Conflicts of Interest

Both Myanmar and Thailand have policies in place to prevent conflicts of interest in public procurement, aligning with the guidelines on the provision to avoid conflicts of interests in procuring agencies and business operators under the WTO and UNCITRAL Model Law on Public Procurement.

Discussion

This study provides a comparative analysis of the anti-corruption measures in public procurement between Myanmar and Thailand, highlighting their respective strengths, weaknesses, and alignment with international standards.

Myanmar's bidder qualifications focus on business registration and tax payments, offering clarity but lacking detailed criteria for comprehensive bidder assessment. Thailand's qualifications are broader, covering six categories under its procurement law, but require clearer definitions for improved fairness.

In terms of performance evaluation, Myanmar lacks a broad framework, relying instead on sector-specific guidelines for construction projects, which limits overall oversight. Thailand, by contrast, offers a more extensive performance evaluation system with public observation programs and integrity pacts, contributing to greater transparency.

Additionally, Myanmar lacks training programs for procurement officials, a critical weakness. Thailand mandates training for officials, enhancing their capacity to manage procurement effectively.

Overall, Thailand's procurement framework is more aligned with international best practices, while Myanmar could benefit from enhancing its criteria, performance evaluation mechanisms, training programs, and public participation to improve its anti-corruption efforts.

Conclusion and Recommendations

The qualifications of bidders, performance evaluation, training programs for procurement officers, public participation in anti-corruption efforts, and conflict of interest prevention in public procurement reveal both similarities and differences between Myanmar and Thailand. In Myanmar, bidder qualifications are based on business registration and tax payment, offering clarity but lacking detailed criteria. Thailand's qualifications are more comprehensive. Thailand has clear criteria and an electronic system for performance evaluation, including suspension for underperforming contractors, while there is no implementation in Myanmar. Myanmar lacks training programs for procurement officials, while Thailand offers structured training through the Comptroller-General's Department. Public and business participation in anti-corruption efforts is absent in Myanmar but mandated in Thailand, with transparency programs and integrity pacts. Both countries aim to prevent conflicts of interest, with Myanmar emphasizing disclosure and Thailand requiring procurement committees to avoid conflicts, with members recusing themselves if necessary.

Recommendations for future research

Future research should focus on improving qualification and evaluation criteria in public procurement in Myanmar and Thailand. Myanmar should develop more detailed criteria, including past performance and technical capabilities, and standardize

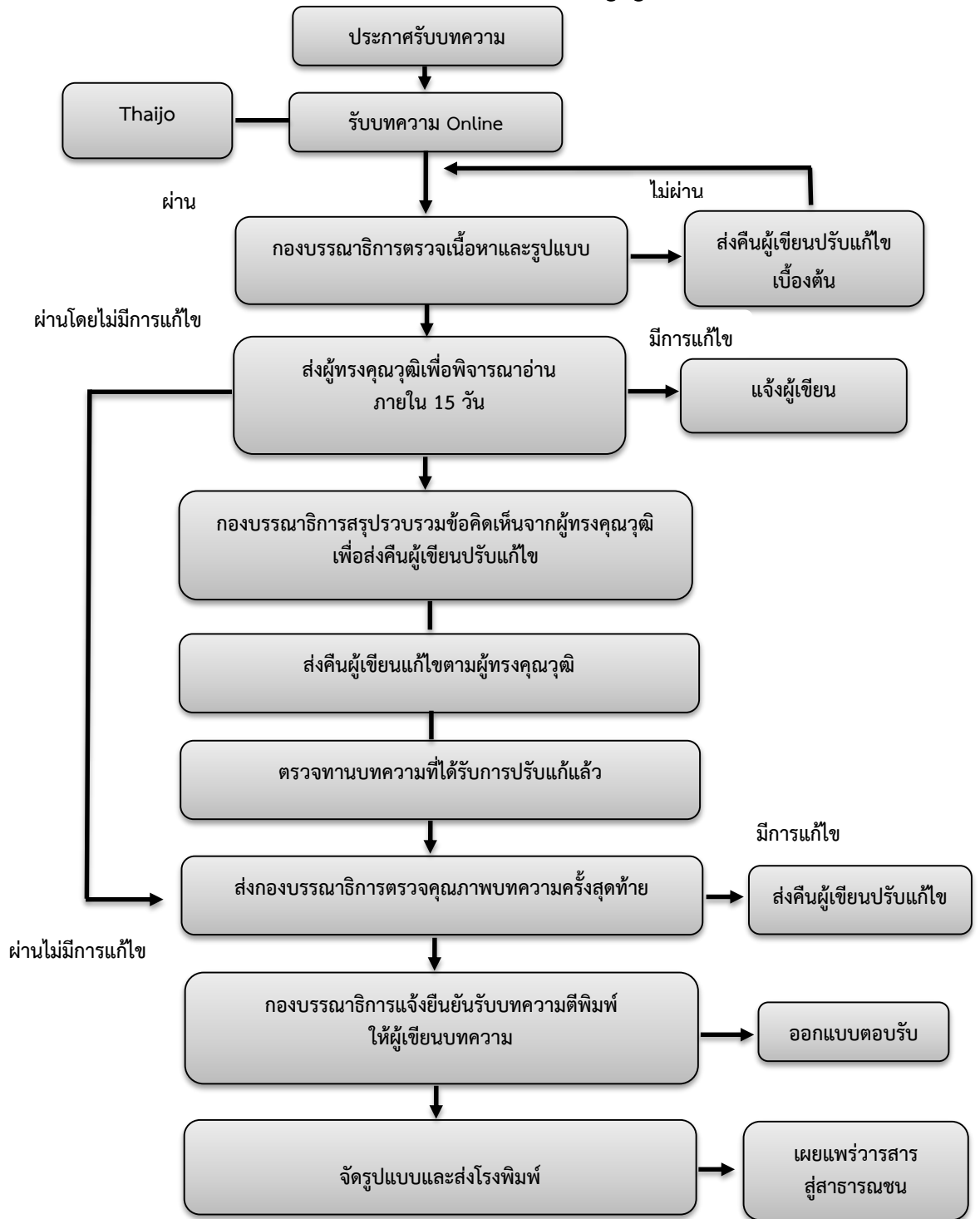

performance evaluations. Thailand should clarify criteria in the Public Procurement and Supplies Administration Act and assess post-contract performance. Both countries need to enhance training programs for procurement officials and promote public participation to fight corruption. Myanmar should introduce structured training and public participation, while Thailand should evaluate its existing programs. Additionally, both countries must strengthen conflict of interest prevention, with Myanmar exploring ethics training and Thailand assessing current measures' effectiveness.

References

- Arrowsmith, S. (2010, Summer). Horizontal policies in public procurement: a taxonomy. *Journal of Public Procurement*, 10(2), 149.
- Kühn, S., & Sherman, L. B. (2014). *Curbing Corruption in Public Procurement: A Practical Guide*. Transparency International.
- Myanmar Digital News. (2022). *Under the Anti-Corruption Law*. Retrieved on 2022 April 24 from <https://shorturl.asia/yqR1a>.
- OECD. (2003). *Managing Conflict of Interest in the Public Service*. OECD Guidelines and Country Experiences.
- PR News. (2024). *Thailand's NACC finds guilty among four former executives of energy base firm of corruption and bribery*. *Nation Thailand*. Retrieved on 2024 April 30 A.D. from <https://www.nationthailand.com/pr-news/pr-news/40037678>.
- Sarapong, T., Prescott, C., Phoothong, S., Nuonhom, A., Sopa, S., & Wiroonapan, W. (2020). Study of Corruption in Thailand: A case of Public Procurement Conducted by Sub-District Administrative Organizations. *Journal of Liberal Arts, Ubon Ratchathani Univ*, 18(1), 53-70.

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารปัญญาปณิธาน

คำแนะนำสำหรับผู้พิมพ์บทความ

1. หลักเกณฑ์การตีพิมพ์ในวารสารปัญญาปณิธาน

วารสารปัญญาปณิธาน เป็นวารสารวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย และนักวิชาการ ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา การศึกษา ภาษาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การท่องเที่ยว และสหวิทยาการ ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอก มหาวิทยาลัย มีกำหนดออกวารสารปีละ 2 ฉบับคือ ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม-มิถุนายน/ฉบับ ที่ 2 เดือน กรกฎาคม-ธันวาคม (ราย 6 เดือน) ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยเสนอหรือกำลังเสนอตีพิมพ์ในวารสารวิชาการใดมาก่อน

2. ประเภทของบทความที่ตีพิมพ์ในวารสารปัญญาปณิธาน

2.1 บทความวิชาการ เป็นบทความที่เสนอเนื้อหาความรู้ ความคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางวิชาการที่เชื่อถือได้ในเรื่องนั้น ๆ โดยมีหลักฐานทางวิชาการอ้างอิง

2.2 บทความวิจัย (Research article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใด ๆ มาก่อน

3. การจัดเตรียมบทความ

วารสารปัญญาปณิธานได้พัฒนาและปรับปรุงรูปแบบของบทความ โดยได้ปฏิบัติตามคู่มือแนะนำการเตรียม Template สำหรับการสกัด Metadata ของวารสารตีพิมพ์ให้สอดคล้องกับเกณฑ์ที่ TCI กำหนด รวมถึงข้อควรระวังในการจัดเตรียมบทความด้วย เช่น ข้อควรระวังการจัดเตรียมบทความในส่วนของผู้แต่ง ไม่ใส่ตำแหน่งทางวิชาการ ยศ ตำแหน่งราชการ ทหาร ตำรวจ สถานภาพทางการศึกษา หรือคำนำหน้าชื่อ หรือท้ายชื่อ เช่น นาย, นาง, นางสาว, ผศ.ดร., PhD, ร.ต.ต., พ.ต.ท. และ ไม่ระบุสถานภาพผู้แต่ง เช่น นักศึกษาปริญญาเอก, อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์, ผศ.ดร., ผู้อำนวยการ ..., คณบดีคณะ..., พยาบาลวิชาชีพ สังกัดผู้แต่ง ต้องมีสังกัดเดียว (หากมีหลายสังกัดให้เลือกเพียง 1 สังกัด) และควรระบุ หน่วยงานระดับต้น เรียงไปจนถึง หน่วยงานหลัก จังหวัด รหัสไปรษณีย์ และประเทศ ดังตัวอย่างเช่น “ภาควิชาฟิสิกส์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า

ธนบุรี” และระบุภาษาอังกฤษเป็น “Department of Physics, Faculty of Science, King Mongkut’s University of Technology Thonburi, Bangkok, 10140, Thailand” และตามด้วย E-mail ของผู้แต่งหลักทุกครั้งเป็นต้น โดยเมื่อผู้แต่งเขียนบทความตามรูปแบบที่วารสารกำหนดแล้วจึงเข้าสู่ขั้นตอนส่งบทความในระบบ Thaijo2 ต่อไป

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้บทความที่ผู้เขียนได้ส่งมามีรายละเอียดที่กองบรรณาธิการสามารถเก็บข้อมูลไว้ในระบบได้ จึงกำหนดการเตรียมต้นฉบับไว้ ดังนี้

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 12 – 14 หน้ากระดาษ A4 (รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ TH SarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษขอบบน 3.81 ซม. ขอบล่าง 2.54 ซม. ขอบซ้าย 2.54 ซม. ขอบขวา 1.5 ซม. กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัด พร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนา เช่น ตาราง 1 หรือ Table 1 และ รูป 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้ โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้หน้าแรกตรงกลาง

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุสังกัดหรือหน่วยงาน และ E-mail พิมพ์ด้วยตัวอักษรปกติอยู่ใต้ชื่อเรื่อง โดยเยื้องมาทางด้านขวา

4) มีบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 300 คำต่อบทคัดย่อ

5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 5 คำ

6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจาก หัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร พิมพ์ตัวที่ 6 และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ควรเว้นระยะพิมพ์ เพิ่มอีก 0.5 ช่วงบรรทัด

7) การใช้ตัวเลขคำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุป มีความกะทัดรัด และสั้น

2) บทนำ (Introduction) ระบุความสำคัญของปัญหาการวิจัยกรอบแนวคิดและระบุวัตถุประสงค์การวิจัย

3) วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

4) ผลการวิจัย/ผลการทดลอง (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน

5) สรุป (Conclusion) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

6) ข้อเสนอแนะ (Suggestion) หมายถึง ประเด็นที่ผู้วิจัย เสนอแนะขึ้นมาจากผลการวิจัยหรือข้อค้นพบจากการวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อให้ข้อมูล คำแนะนำแนวทาง หรือวิธีการใด ๆ แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำ ข้อเสนอแนะไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนา การปรับปรุง การเปลี่ยนแปลง หรือเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน หรือการบริหารจัดการ เป็นต้น

7) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการที่มีการอ้างอิงไว้ในเนื้อเรื่องเท่านั้น ใช้การอ้างอิงแบบ APA

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) สรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิง (Reference) การอ้างอิงในเนื้อเรื่องใช้ระบบ APA

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาอ้างอิงควรได้มาจากแหล่งที่มีการตีพิมพ์ชัดเจน อาจเป็นวารสาร หนังสือหรือข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้ ผู้เขียนบทความต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารอ้างอิงทั้งหมดก่อนส่งต้นฉบับ ผู้เขียนบทความควรตรวจสอบถึงความถูกต้อง ของการอ้างอิงเอกสาร เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อเพื่อพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียน และปีที่พิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง โดยการกรอกข้อมูลอ้างอิงในฟังก์ชันการอ้างอิง ของโปรแกรม Microsoft Word 2010 เป็นต้นไป เอกสารอ้างอิงที่ใช้อ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

- 1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์/เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า มาด้วย ตัวอย่าง เช่น “ภิกษุทั้งหลาย เพราะอวิชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการ ฉะนี้” (ส.นิ.(ไทย) 16/35/75) เป็นต้น
- 2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อผู้แต่งแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (สมภาร พรหมทา, 2555)
- 3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2550)
- 4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อของผู้แต่งรายแรกแล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุทิตย์ อาภาโรและคณะ, 2558)
- 5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคน ให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงปีปัจจุบันมากที่สุด

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

- 1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Keown, 2010)
- 2) ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสองราย โดยใช้เครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลางระหว่างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Hersey & Blanchard, 2010)
- 3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ (Kaiser et al., 2010)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).//ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา.//สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// (ครั้งที่พิมพ์).// สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระมหาทวี มหาปณฺโณ. (2557). *ดุริยางคชีวิตเชิงพุทธ เพื่อความมีอายุยืน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.

3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).// ชื่อเรื่อง/(เลขหน้าที่อ้าง).// สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สมพร รุ่งเรืองกลกิจ. (2553). พระพุทธศาสนากับงานสุขภาพจิต. ใน พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (บรรณาธิการ). *พระพุทธศาสนากับการฟื้นตัวจากวิกฤติการณ์โลก*. (หน้า 3-20). กรุงเทพมหานคร: บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด.

4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร, /ปีที่(ฉบับที่), /เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

บรรจบ บรรณรุจิ. (2557). พระวัคกลีในคัมภีร์บาลี : จุดเชื่อมโยงที่ยังไม่พบ. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 10(2), 25-44.

5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ : ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อสารานุกรม, / (เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง).
สถานที่พิมพ์: / สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ปรีชา พิณทอง. (2532). คอลัมน์. ใน *สารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ*, (หน้า 173). อุบลราชธานี: ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.

6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อหนังสือพิมพ์, / เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

เปรียญ 10. (22 พฤษภาคม 2562). เหลียวหลังแลหน้ามหาจุฬาฯ ทางเลือกสำหรับคนชนบท. *เดลินิวส์*, น. 5.

7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.// ใน ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา.// ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระมหาประหยัด ปญญาโร (สุนนท์). (2542). จริยธรรมในล้ากลอน. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ มหาลัทธิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แม่ชีกฤษณา รักษาโณมและคณะ. (2556). รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทาง พระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กระบวนการเปลี่ยนแปลง “เส้นทางบุญ” สู่ “เส้นทางธรรม. ใน *รายงานการวิจัย*. สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช).

8) สัมภาษณ์**รูปแบบ:**

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.// (วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).// ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.// (ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

โกเมทร์ อ่อนนุช. (5 พ.ย. 2560). ความเชื่อเรื่องนาคในพระพุทธศาสนา. (นางสาวเจนจิรา พุ่มแก้ว, ผู้สัมภาษณ์)

9) สื่อออนไลน์**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (ปีที่เผยแพร่).// ชื่อเรื่อง.// เรียกใช้เมื่อ/จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2562). *สิ่งแรกในพระพุทธศาสนา* (4). เรียกใช้เมื่อ 18 พฤษภาคม 2562 จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_193297

10) ราชกิจจานุเบกษา**รูปแบบ:**

ชื่อกฎหมาย.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อเรื่อง (ถ้ามี).// ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2547). *จาริกบุญ-จาริกธรรม*. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.

ประพันธ์ ศุภสร. (2554). อัมมสันตติ: วิธีการตอบปัญหาเรื่องกรรมกับอนัตตาของพระนาคเสน. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 7(1), 54-61.

สมภาร พรหมทา. (2534). อดีตากับนัตติตาในพุทธปรัชญาเถรวาท. ใน *ดุสิตนิพนธ์อักษรศาสตร์ดุสิตบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีชา พิณทอง. (2532). คอล่า. ใน *สารนุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ*, (หน้า 173). อุบลราชธานี: ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.

พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปัญญา). (2555). *การจัดการศาสนาและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ*. เรียกใช้เมื่อ 4 กันยายน 2556 จาก <https://is.gd/zOr2aQ>

Boo Elizabeth. (1990). *Ecotourism: The Potentials and Pitfalls*. Vol. 1 and 2. World Wildlife Fund. Washington, D.C.

Kiarash, A. (2007). Human Dignity in Islamic Bioethics. *The Iranian Journal of Allergy*, 6 (5), 25-28.

5. การส่งบทความเข้าระบบ Thaijo เพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ ของวารสาร ปัญญาภิธานได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/PPJ/index> เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้ แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง E-mail : ppj.mcunk@gmail.com

6. รูปแบบการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารปัญญาปณิธาน

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 15 หน้า (รวมบทคัดย่อ ภาพ ตารางและเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ เมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. เงื่อนไขของบรรณาธิการ

เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจประเมินบทความแล้ว มีความเห็นให้แก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ หากรายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยนั้น ไม่ตรงกับแนวทางของวารสารปัญญาปณิธาน หรือไม่ผ่านการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิหรือเชี่ยวชาญ เมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์แล้ว ผู้นิพนธ์บทความจะได้รับวารสาร ลังก์วารสาร ฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความ

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียนบทความ (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุล ผู้นิพนธ์บทความ (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (ไม่เกิน 300 คำ)

(16 pt) วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระเบียบของวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่มีความน่าสนใจมากที่สุด).....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt)

(ไม่ควรเกิน 5 ย่อหน้า) (16 pt)

1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างอิงนโยบาย กฎหมาย หรือแนวคิดทฤษฎีมารองรับ).....
2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างอิงงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ).....
3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา.....
4. สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ..

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

- 1.....(16 pt).....
- 2.....(16 pt).....
- 3.....(16 pt).....

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุรูปแบบของการวิจัย, ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง, วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง, การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ, การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล.....

.....

.....

.....

ผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ.....

.....

.....

.....

อภิปรายผล (18pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด.....

.....

.....

องค์ความรู้ใหม่ (18pt) (ถ้ามี)

(16 pt) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย.....

.....

.....

สรุป/ข้อเสนอแนะ (18pt)

(16pt) สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กระชับรัดได้ใจความพร้อมข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย และการนำผลการวิจัยไปใช้ รวมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง : (18 pt) อ้างอิงแบบ APA ไม่น้อยกว่า 5 เล่ม

.....(16 pt).....

.....

.....(16 pt).....

.....

.....(16 pt).....

.....

.....(16 pt).....

.....

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความ วิชาการ

ชื่อบทความ(ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ(อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ(ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้สนับสนุนบทความ (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด(ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด(อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

.....

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt).....

.....

สรุป (18 pt)

(16 pt).....
.....
.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt) อ้างอิงแบบ APA

.....(16 pt).....
.....
.....(16 pt).....
.....
.....(16 pt).....
.....
.....(16 pt).....
.....

**แบบฟอร์มนำส่งบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสาร ปัญญาปณิธาน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย**

1. ชื่อ-ฉายา-นามสกุลของผู้นิพนธ์บทความ

(ภาษาไทย).....

ชื่อ-ฉายา-นามสกุลของผู้นิพนธ์บทความ

(ภาษาอังกฤษ).....

ตำแหน่ง :

() อาจารย์ มหาวิทยาลัย.....() บุคคลทั่วไป

() นิสิต/นักศึกษา มหาวิทยาลัย.....

ระดับ ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก

ประเภทบทความ () บทความวิจัย () บทความวิชาการ () วิจารณ์หนังสือ

(ภาษาไทย).....

(ภาษาอังกฤษ).....

2. สถานที่ติดต่อผู้นิพนธ์บทความ

ที่อยู่ติดต่อสะดวกที่สุด.....

.....โทรศัพท์.....E-mail.....

เมื่อคณะบรรณาธิการของวารสารพิจารณาแล้ว มีมติให้แก้ไขปรับปรุงบทความ ข้าพเจ้ามีความยินดีรับไปแก้ไขตามมติดังกล่าวนั้น และข้าพเจ้าขอรับรองว่า บทความนี้ไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และได้คัดลอกหรือดัดแปลงมาจากของผู้ใดทั้งสิ้น

ทั้งนี้ ข้าพเจ้าได้ชำระค่าธรรมเนียมขอตีพิมพ์บทความลงในวารสาร ปัญญาปณิธาน ตามอัตราที่ได้กำหนดไว้แล้ว

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้นิพนธ์บทความ

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

หมายเหตุ : กรุณาส่งแบบฟอร์มมาที่ วารสารปัญญาปณิธาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย E-mail : ppj.mcunk@gmail.com